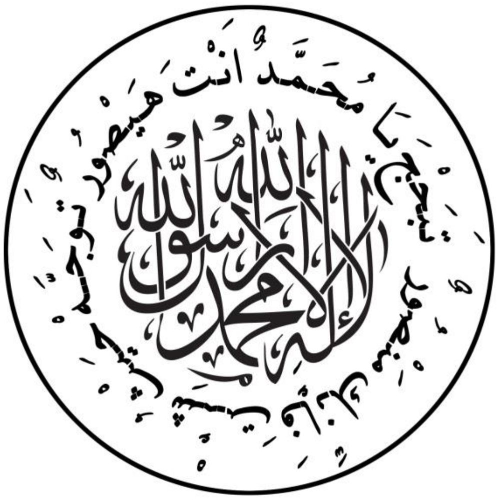
YAZILAR
50

2016

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

İSBN:
ihramcizadeismailhakki@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı- Cilt :

2016

بِسْــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

İnternetteki sitemiz **http://ismailhakkialtuntas.com/** da 2016 yılarında okuyucularımızla paylaştığım yazılardan bir kısmıdır.

Yazılarda sıra gözetilmedi. Değişik konular peş peşe yazıldı. Bu şekilde okuyan açısından fazla sıkıntı oluşturmayacağı düşünüldü.

Tevfik ve inayet Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde
İsmail Hakkı ALTUNTAŞ

Başlangıç : 20. 08. 2016

Bitiş :30. 09. 2016

4 Yazılar

İÇİNDEKİLER

KÖTÜ GÖZ –NAZAR

(İslâm Medeniyetinde Putperestlik Devrinden Kalan Yaşayagelen İtikatlar Göze Gelmek, Nazar Değmesi, Kem Nazar, Meş'um Göz, İsabeti Ayrı)

Londra Üniversitesi sosyoloji Profösörü, Westermarck
tercüme: ŞAHAP NAZMI COŞKUNLAR

Cinden başka «Nazar değmesi» de bütün müslüman memleketlerinde başa gelebilecek fenalığın, felâketin en açık sebeplerinden olarak görülür. Bunun hakkındaki izahatımı Fasta kendi yaptığım incelemeler üzerine kuracağım. Fakat başka yerde tafsilâtile gösterdiğim üzere diğer müslüman memleketlerin itikad ve amelleri onunla kuvvetli bir uygunluk (tetabuk) halindedir.

Mağrib atalar sözünde şunlar vardır:

"Kötü göz evleri boşaltır, mezarları doldurur,,.

"insan cinsinin yarısı nazar değmesile ölür,,.

"Mezarların üçte ikisi nazara, isabeti ay ne aittir „.

Bu suretle Fas ülkesinde "nazar,, itikadı ö kadar kökleşmiştir ki bir yerde bir düğün veya her hangi bir toplantıda bir kaza olur ve orada kötü gözlü olarak tanınmış kimse bulunursa kaza o adama isnat olunur ve ziyan ona tazmin ettirilir. Böyle bir adam birisinin hayvanına bakarsa, o da az zaman sonra ölecek olursa bu zarardan at sahibine karşı mes'ul tutulur.

Kötü göz itikadı açık surette iki esasa ayrılır: Biri ifadesi şiddetli, tesirli göz, diğeri uğursuz gözdür. Biri fena arzuları nakleden bir vasıta, bir âlet gibi görülür, öbürü gözün sahibi olan insanda orijinal tehlikeli bir enerji membaından kendi arzusu hilâfına çıkan uğursuz bakış olarak tasavvur edilir. Pacon «imrenme fiilinde gözden bir nazarın fırlayıp geçmesi ve şualanması kabul ve tasdik edilir» diyor. Eğer böyle bir bakışa bir de söz karışırsa o zaman tehlike çok daha büyük olur: Yalnız şum göz değil şom ağız da vardır, insanların en fenası ağzı tatlı kalbi siyah olanlardır. Şakalı, kinayeli yahut methedici sözler bir "bakış„la beraber giderse böyle düşmanca hislerin, imrenmelerin yaptığı fenalık kadar korkunç birşey olur. Bu yolda şuursuzca oğlunu öldüren babalardan, babasın! Öldüren oğullardan bahsedildiğini işittim; Bir kimsenin bakışına senakâr (beğenici, methedici) sözler de katışırsa tehlike büyüktür. Bunun için bir ihtiyat tedbiri olmak üzere daima (Tebarekâllah) cümlesinin ilâvesi ister istemez gerek (zarurî) dir. Bu nevi batıl itikatlar Avrupada pek şayi olan bazı korkulara benzer görünüyor: Birinin sıhhat ve servetinden bahsederken bir nevi ihtiyatsızlık hissile korkulması ve uğursuzluğa maruz bırakmamak, fenalığı geri çevirmek için tahtaya vurulması (Touche du bois, Touch Wood, Unberufen) vesaire gibi.

İyi bir şeyi meth ve takdiretmek psikolojinin Tedai kanunlarına, bilhassa zıddı, aksi ile tedaiye göre insanın hayalinde fenalığın aksini uyandırır. Bu, büyücülüğe müteallik şeylerde çok vakidir. İstikbale ait şeyler bu suretle kat'î ve muayyen değildir ve mukadderata bel bağlanamaz.

Herkes böyle keskin kötü göze malik olmak iktidarını haiz değildir ve bazı insanlarda bu hâssa diğerlerinden yukarı derecelerdedir. Gözleri fazla çukur ve kaşları birbirine bitişik olanlar hepisinden fazla tehlikelidir. **Açık renkli, mavi göz (İngilizcesi Fair fransızcaya bleu diye tercüme edilmiş) nerede azsa orada korku uyandırır ve binnetice ıztırab verir**. Fakat

Büyük Atlas Berberilerinde değil, çünkü onlarda mavi göz pek çoktur. **Kadın gözleri, bilhassa yaşlılarınki ve gelinlerinki diğer insanlannkinden daha korkunçtur.** Ziyafet toplantılarında kadınların önce yemesine müsaade edilmesi nezaket icabı değildir. Birisi bana şöyle dedi : **«Aç kadın, kötü gözle bize bakarken onun karşısında biz nasıl yemek yiyebiliriz» ?** Nazar değme tehlikesi şüphesiz yemek esnasında daha büyüktür; çünkü o kötü gözün bakışındaki zehir yemekle beraber hemen vücuda girebilir. Bu tehlikeye meydan vermemek için herkes birden yemeğe çağrılır veya herkese ayrı ayrı dağıtılır. Yemek yenirken orada bulunan köpek veya kediye biraz yemek vermelidir, bu suretle haris gözler başka bir yere çevrilmiş olur;

Nazardan hasıl olacak korkulardan kurtulmak veya ona, karşıkoyabilmek için başvurulan sayısız usuller vardır. Ben yalnız neticesi ehemmiyetli olan pek azını zikredeceğim. İhtiyat tedbirlerinin en selâmeti şüphesiz fena nazara maruz kalmamaktır. **İşte İslâm âleminde kadınların kapalı tutulmasının ve pek umumî bir âdet olan yüzlerini örtme kaidesinin sebeplerinden biri de yalnız erkeğin kıskançlığı olmayıp, fena gözün bu sevimli mahlûklara değmesi korkusundandır**.

Eski Arabistanda birçok güzel, endamlı erkekler düğün ve panayırlarda kendilerini kem nazardan korumak için yüzlerini örterlerdi, Gelin, yüzünü gözlerde beraber pek sıkı kapar hattâ Fasın (Marokun) bazı yerlerinde gelin yeni evine bir sandık veya kafes içinde götürülür, bu suretle hem kendisini kötü gözden korumuş hem de kendi uğursuz nazarlarile başkalarına zarar veremiyecek ihtiyatî bir durum almış olur.

Nazar değme korkusu ile Mağripliler birçok ahvalde maksatlarını söyliyemezler. **«Kapalı ağıza sinek giremez»** darbımeseli gibi bir ata sözleri vardır. Fakat diğer bazı şerait içinde fena-gözden sakınmak için daha az münasip usulleri de vardır. Birisi bir şeyi meselâ (benim tüfeğimi veya atımı satın almak için büyük bir arzu hissederse benin için akıllılık onu hemen satmaktır. Böyle yapmadığım takdirde tüfenk kolayca bozulur ve at ölür. Birisi size ait bir şeyi medheder, fakat yukarıda söylediğim «Tebarekâllah» sözünü ihmal ederse bu malın bundan sonra hiç bir kıymeti kalmaz. Bizzat ben kendimi bu nevi hoşa gitmez ihtimalden muhafaza tedbirini almağa lüzum görmüştüm: Büyük Atlas dağlarında bulunduğum sırada orada mevcut bulunmayan hükümet reisinin yerine ev sahipliğini yapan oğlu bana çok dikkat ve alâka göstermeğe başlamıştı. Sık sık çadırıma gelirdi. Birgün açılır kapanır sandalyeme — şüphesiz o zamana kadar hiç sandalye görmemişti — aşikâr bir sevinçle oturdu ve dürbünümle bakmak için müsaade istedi. Öyle memnuniyet gösteriyodu ki bunları almak istediğine şüphem kalmadı. Orada hüküm süren âdet beni, arzusunu yapmağa, onları vermeğe mecbur edecekti... Zihnime bir fikir geldi, neden akçesini kendisine iade itmemeyeyim? (Neden kendi silâhile mukabelede bulunmayayım?...) Bir defasında pek güzel bir katıra binmiş olarak geldi gene benim sandalyem ve dürbünüm üzerine dil dökmeğe koyuldu. Ben de katırını medhüsena etmeğe başladım. O hemen sözünü değiştirdi, başka şeyleri konuşmağa çevirdi. Tehlike bu suretle bertaraf olmuştu.

Başkasının gözüne gelmeğe (nazarı değmesine) karşı kendini korumanın en kısa yolu şudur:

O adama karşı sağ elinizi, parmakları açık, uzatacaksınız ve «beş gözünün içine» yahut «beş gözünün üstüne» diyeceksiniz ve sağ elinizin bu hareketinin aynını sol elinizle de tekrar edeceksiniz. Yalnız bu defa «beş ve küçük beş» yahut beş yerine «beşler» diyeceksiniz. Bana ısrarla temin edildi ki bu hareketlerin ve sözlerin mevzuu şeameti geri çevirmek ve gözden çıkan fena, nazarı geldiği yere atmaktır. **«Beş gözünün üstüne »** sözü tehlikeli nazara karşı

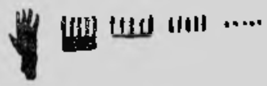
yolları kapamak fikrini temsil eder. El kaldırmakla da tatbikatı yapılmıştır. **«Beş gözünün içine »** cümlesi **« gözün çıkarılması»** fikrini gösterip Cezayir'de Mister Hilton Simpson a bir yerli şu izahatı vermiştir : **İmrenme nazarı atanın (fena bir gözle bakanın gözüne zihnen parmaklar ve baş parmak daldırılır.** Bu fikir yalnız iki parmakla da temsil ediliyor. Şimalî Afrikanın bazı kısımlarında böyle olduğu rivayet ediliyor ve Rif çanak çömlek mamulatı üzerindeki şekillerle bu fikir tasvir ediliyor, (Şekil 20).

(Şekil : 19)

(Şekil : 20)

«Beş gözünün içine» «beş gözünün üstüne» cümleleri el ile hiç bir hareket yapılmadan da söylenir. Buna benzer yolda kullanılan başka tabirler de vardır: **«Beş ve on beş» «aramızda beş ve elli» «beş gözünün üstüne altı kalbinin üstüne (on bir yapar, tek tir uğursuz sayıdır) » «Biz bize (Peygamberin dostları kadar) on kişiyiz».** (Aşerei mübeşşere olacak) Beş adedi ve-beşle birleşen şeyler nazara karşı bir tılsım bir muskadır. Bir seyahat beş gün, beş sene (Fransızcaya tercümesinde «beş ay » da var) devam ederse gün ve sene sayısı yüzünden seyahat esnasında bir dereceye kadar fenalıklardan muhafaza edilmiş sayılır. **Perşembe(Yevmülhamis, Penç;şenbe) haftanın beşinci günü olduğu için insanı koruyan bir kudreti haizdir.** Birisinin uğursuz gözle baktığından nazar değecek diye korkarsanız **«Beş ve Perşembe» deyerek belâyı defetmiş-** olursunuz. Eğer çocuğunuz hakkında birisinin sözünden sıhhat ve saadetine zarar geleceğini düşünüp korkarsanız bir Perşembe günü doğduğunu mülâhaza etmekle koruyabilmiş olursunuz. Beş sayısı ile meş'um göz fikri o kadar sıkı birleştirilmiştir ki meselâ bir hükümet adamiyle konuşurken beş adedini hattâ on beş, yirmi beş, elli gibi ona benziyenleri zikretmek münasebetsiz bir hareket sayılır. Bu rakamlar yerine **«dört ve bir, on dört ve bir, yirmi dört ve bir, kırk dokuz ve bir»** yahut yirmi altıdan bir eksik.... v. s. demeğe mecbursunuz: **Fas şehrinde beş sayısı hediyelerde bile yasaktır.** Bir insanın beş parça şeker, beş piliç, beş parça para., şeklinde bir hediye vermesi kabul edilemiyecek kadar uygunsuz bir hareket olur. Fena tesirlere karşı bir büyü (bir tılsım bir muska) gibi kullanılan bu sayının yasak olması şübhesiz biraz sihir enerjisi olanların zihninde derhal uğursuz •duygular ve nâhoş tedâiler hasıl etmesindendir,

El ve elin parmakları tehlikeli bakışa karşı bir koruma vazifesi gördüğü gibi onları temsil edenlerin de ayni tesiri haiz olması tabiîdir. Büyü (sihir) de realite, mevcut olan hakikat ile onu temsil eden hayal arasındaki fark kaybolur ve hayalin hakikate benzeyip benzemediğine ya pek az dikkat olunur veya hiç ehemmiyet verilmez. Gümüşten yapılmış düz küçük el nümuneleri en çok kullanılan tılsımlardır. Fas da kadınlar böyle «el» lerden şakaklarına takarlar. **Bir Berber kabilesinde oğlan çocuklarının kulağında böyle «el» li halkaların takılmış olduğunu gördüm.**

(Şekil : 1 - 5)

Bazı şehirlerde meselâ Merakiş» de tek bir ev hattâ bir dükkân bulunmaz ki duvarlarında yahut kapısında şu veya bu şekilde beş parmak tasvir edilmiş olmasın. Bazan beş parmağı açık kaba bir surette çizilmiş bir el resmi, pek ziyade âdet olduğu üzere elin ön kısmı, bazan da ufkî bir çizgi ile birleştirilmiş beş parmak. En ziyade uzun veya kısa beş ayrı çizgi, nihayet

ihtisar edilerek küçültülmüş sıra ile beş nokta... (Şekil 1-5) Bu muhtelif tiplerin bir serisini sıralamıştır. Şekil 6 - 8 bir sap üstünde beş parmağı gösterir. Bunlar katran, kırmızı toprak, yahut mavi ile boyanır. Bu maddeler esasen kendileri de nazara karşı koruyucu bir tılsım teşkil eden şeylerdir.

(Şekil : 6 - 8)

Fas civarındaki köylü kadınların sağ kollarının yukarı tarafında 7 numaralı şeklin mavi iki döğme (vesme) yaptırılmış markaları vardır. Bir Berber delikanlısının burnunun ucunda 9 numaralı şekildeki resmin döğme yapılmasıyle elde edilmiş bir nişanı olduğunu gördüm.'

(Şekil: 9)

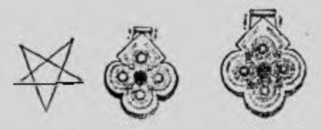
Beş sayısı kötü göze karşı muska (nüsha; olarak muhtelif şekillerde kullanılır.

Umumî muskalardan biri içinde beş tane (Şekil: 9) bulunan bakla kabuğudur veya bir kabukta başka olmayıp yalnız beş tanesi bir yerde olarak deri veya bezden küçük kese içine ayrı ayrı dikilmiş bulunan muskalardır. (Şekil 10-11)

(Şekil: 10) (Şekil: 11)

Atlantik sahillerinden bedevi (Şekil: 10) (Şekil: 11) (göçebe) kabilelerinden birinden topladığım muskaları gösteriyor. Şekil 10 küçük bir bez parçasına bağlanmış beş kabuğu gösteriyor, diğeri (Şekil 11) muhtelif renkte iki daire üzerine sıralanmış boncuğu ihtiva ediyor. Göze karşı bir muska olarak kullanılan « beş » tasvirlerinden biri de (muhammesi muntazam) Düzgün beşgen veya kalemi hiç kaldırmadan çizilen beş kenarlı yıldızdır. 12, 13, 14 numaralı şekiller Muhamsa (muhammese olacak) denilen el şeklindeki tılsıma benziyen iki muskayı temsil ediyor. Muskalar gümüşten yapılır. Bunların insanı koruma kabiliyetleri bir taraftan beş tane çıkıntıya, kısmen levhanın vereceği intihalara, kısmen de renkli küçük camlar (boncuklar) a tabidir.

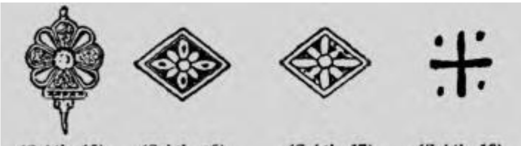

(Şekil: 12) (Şekil: 13) (Şekil: 14)

Boncuklar biri büyük biri küçük olmak üzere iki takım beş boncuk teşkil eder. Tam ortalarında her ikisine ait bir cam bulunur. Bu muskaların üzerindeki yumru (çıkıntılar haç şeklinde toplanmıştır. Kolları içerideki beş yumru ile birleşir. (Beş) ile (haç) ın bu suretle imtizaç ettikleri, birleştikleri de vaki olur. 15-17 inci şekiller hem kadın ziyneti hem ayni zamanda tılsımlık muskaların hizmetini görür. 15 inci şeklin ortasında dairevî şekilde bir

kabartma vardır, Etrafında damlaya benzer dört çıkıntı haç şeklini alır. 16-17 inci şekillerde ortada bir dairevî yumru üzerinde sekiz tane yaprak veya kazılmış (hakkedilmiş) tır. Bunlar hep birlikte biri büyük diğeri küçük iki haç teşkil eder. Bu çapraz yaprak veya çizgiler merkezindeki çıkıntı ile pek aşikâr bir surette şekil 13-14 deki iki «beş» i tasvir etmektedir. ,

İki çizginin birbirini dikeyaçı (kaim zaviye) teşkil eder şekilde kesmesinden hasıl olan bir haç şekli, hususî bir merkez işareti olmaksızın da nazar koruyucusu olarak kullanılır.

(Şekil: 15) (Şekil: 16) (Şekil: 17) (Şekil: 18)

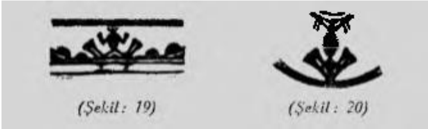
Şekil 18 Benim bir tazmin başında kına ile boyanmış gördüğüm böyle bir tılsımı gösterir. Kadınlar yüzlerine küçük bir salip döğdürürler. Kadın erkek her iki cinsin burunlarının ucunda böyle bir haç döğmesine malikdirler. Burun vücudun her çıkıntı yeri gibi böyle tılsımlar için en uygun yerlerdendir. Dostlarımdan bir Berberin burnunda böyle haçtan bir süs vardı, bana anlattı ki kendisinden evvel iki erkek kardeşi doğumdan az sonra öldükleri için çocukluğunda bir döğme yapılmıştır. Sağ el şehadet parmağı üzerine küçük haç döğdürmüş kadın ve erkekler de görülür. Fakat bu âdet Allah'ın nefret ve gazabını muciptir deniliyor. Böyle bir şahsın camide ibadet etmesine müsaade edilemez, onun kestiği hayvanın yenilmesi caiz değildir ve öldükten sonra ahrette o haç resmi bozdurulacaktır. Bu hüküm salibin fiiliyatta hristiyanlığın alâmeti sayılmasındandır. Bazı müellifler şimali Afrika Berberlerinin salibi bir nazar muskası gibi kullanmalarından hristiyanlığın aralarında yayıldığı zamandan kalma bir âdet olduğunu iddia, ediyorlar, **fakat haç şekli hristiyanlıktan çok eskidir** .

Eski Mısır abideleri üzerindeki libyalı tasvirlerinde haç şeklinde motifler görülüyor. İşitmiştim ki haç şekli bir tılsım olarak kötü gözün ilk şuamı çeker. En tehlikeli görünen de bu ilk nazardır. Fakat daha derin bir fikir bu tılsımla birleşir. (Beş) in en ziyade haç şeklinde temsili ihtimalki bundandır. Gözden çıkan zehirli nazarı dört tarafa dağıtır, bu suretle şahsı veya maddeyi bu fena gözden muhafaza eder. Birçok insanlar tarafından haçlara, haç şeklinde çaprazlaşan yol dönemeçlerine açıktan açığa şu veya bu cinsten fenalıkları dağıtmak faziletini haiz nazariyle bakılır.

Beş sayısı fenalık getiren göz şualarına karşı yalnız insanları, hayvanları değil cansız eşyayı da muhafaza eder: Tüfek, çanak, çömlek, tepsi, torba, örtü, halı vesaire üzerindeki resimlerde bu sayı pek sık görünür ekseriya sihri tesirlerini kaybeder ise de (nazarlık)lara benzemelerinden asıllarında böyle bir maksat olduğu aşikâr görülür. Söz arasında her nekadar süsten ibaret denilse bile türlü vesilelerle daha hususî bir tarzda, filiyatta bu şekillere az çok nazar değmesine karşı (siperi saika gibi) siperi nazar gözile bakıldığı pek bellidir. Muhtelif nevi eşya üzerindeki resimlerden birkaç numune alınsa «beş gözünün içine» sözünü anlatan el hareketinin mağrib tezyinat san'atının temelini teşkil ettiği görülür,

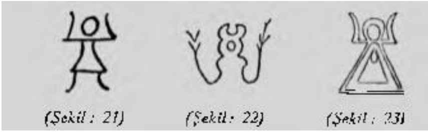
Rif Berberlerinin çanak, çömleği (el) resimlerinden birçok misaller gösterir. Şekil 19-20 birçok ahvalde tekmillemek hatırı için vücudun diğer kısımlarını da resmederler, her ne kadar islâmiyet insan vücudu resmini menediyorsa da...

16 Yazılar

(Şekil: 19) (Şekil: 20)

Böyle resimlerin çoğu hakikatte islâmiyetten evvele aittir. Finike ve Pun abidelerinde tasvir edilen şekil 21-23 açık kollu vücutlar ve buna benzeyen resimler Tunus'ta döğme olarak kullanılır.

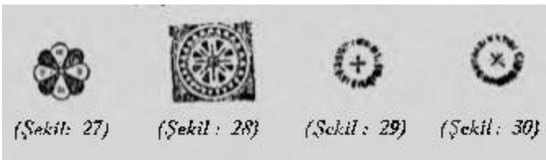
(Şekil: 21) (Şekil: 22) (Şekil: 23)

Şekil 20 iki çift elden başka iki çift elin açık parmaklarını gösterir bu resimde sihir ile san'at arasına bir hudut çizgisi çizmek mümkün değildir. Bunları kadınlar yapar. Kadınlar bilhassa büyü, sihir esrarını iyi bilirler. 24 numaralı şekil bir kumaşın kenar işlemesinin el biçiminde örnek kalıbıdır. Bir evin dış kısmı üzerine yapılan sihirli resme (şekil 7) benzediği aşikârdır. 25 numaralı şekil büyük atlas dağlarında at eğeri örtüsü üzerine işlenen tezyinatı gösterir.

(Şekil: 24) (Şekil: 25) (Şekil: 26)

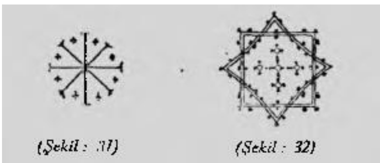
Şekil 26 Berberi tüfeğinin üzerinden alınmıştır. Şekil 27 ayni örneğin iki kat yapılmış numunesidir. Madenden yapılan eşyada sık görülen bu resim bir müşterek merkezle (iki beş) i tasvir eder. Bu yaprak takımından biri donuk diğeri cilâlıdır.

(Şekil: 27) (Şekil: 28) (Şekil: 29) (Şekil: 30)

Sekiz yapraklı rozeti müşterek dairevî merkezli veya merkezsiz ve muhtelif renklerde işlenmiş olarak çantalar üzerinde daima görülen süslerdendir. Şekil 28 çanta üstünde bir resim gösterir ki sekiz yapraklı rozetle merkezi iyi gösterilmiş çift salip arasında bir şeydir. Şekil 29-30 dericilik üzerine yapılan örneklerdir. Yuvarlak siyahlar ve haç şeklindeki çizgiler ayni fikri, beş sayısını temsil eder. Sekiz yapraklı rozet evlerin girilecek yerinde iki tarafta evi koruyan bir sihir ve tılsım olarak görülür.

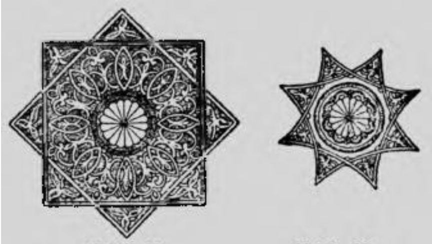
«İki katlı haç» ve «sekiz yapraklı rozet» den diğer yeni şekiller çıkarılmıştır. İki haçın uç çizgilerini birleştirerek başka bir resim «iki katlı kare ile» yapılmıştır. Bu şekil nakış işlerinde olduğu gibi maden ve ağaç işlerinde de çok kullanılmaktadır. 31 ve 32 inci şekil bunun yan yana getirilmesinden hasıl olmuş nakış örneklerindendir.

(Şekil: 31) (Şekil: 32)

Bu 31 inci şekle, ayrı renklerle işlenmiş iki haçın birleşmiş hali nazariyle bakılır ve bir çok ahval birbirini kateden iki karenin (murabbaın) iki katlı haç şeklinde inkişafından ileri geldiğine delâlet eder. Bir ağaç levhaya bu murabbaları yapmak istiyen usta, evvelâ çift salibi

çizer, onun üzerine resmi yapar. Şekil 32 de bu haçlardan birinin murabbaın içinde kısmen muhafaza edildiğini görürüz. Bundan başka iki haçın, murabbam dılı'larmı katettiği noktalar eğer mahfuz kalmışsa açık bir surette alâmet olur. Bu ispat eder ki karelerin kenarlarına iki haçın uçları birleştirilmesinden hasıl olmuş iki çizgi nazariyle bakılır. Salibin kolları daire içinde yarı çap (nısıf kutur) lar gibidir. Bundan dolayıdır ki o noktalar bazan düz çizgilerle değil, iğri (münhani; çizgilerle birleştirilir. Şekil 33-34 madenî tepsilerin ortasında bulunan nakışlardır.

(Şekil : 33) (Şekil : 34)

Her ikisi de (iki katlı haç) tan çıkarılmıştır. 33 üncü şekilde haçın uçlarını bağlıyan çizgiler doğru, 34 teki iğridir.

Haçların uçlarının neden birleştiği sorulacak, îhtimalki yalnız türlülük değişiklik (tenevvü) ihtiyacı kâfi bir izahdır. Fakat ben zannederim ki daha derin bir sebebi olsa gerektir. Belki elin ve beş sayısının bir göz veya çift göz resminin de nazara karşı bir koruyucu büyü olarak yapıldığını ve bu cins muhafızaların da diğerlerde birlikte çok kullanıldığını göstereceğim. Bazı mağripli tılsımlarında göz murabba şeklinde tersim edilir, ve Filistinde kapı direklerinin iki yanındaki sütunlar ya peri yahut daire resimlerde işaretlidir. İşte birbirine geçen murabbalar bir çift gözü temsil edebilirler. Mukabil murabbaların isterse yalnız olarak isterse bazı sihirli kelime işaretlerde bir kâğıda çizilmiş olarak uğursuz göze (nazar değmesine) karşı bir koruma ilâcı muskası makamında kullanıldığı tekrar kayda değer.

Yazılmış muskaların kabında bunları gördüm, bu maksatla kullanıldığını da bana açıkça söylediler. Böyle birbirine geçen kare içi boş (Düzgün sekizgen) in zuhura gelmesine yol açmıştır ki tahta üzerine boyanmış veya tahta o şekilde kesilmiş olarak marangoz işlerinde çok görülür. Usta bu şekli, karelerin etrafında vücuda getirdikleri açıları, zaviyeleri boyayarak bu iki murabbaı meydana çıkarmak suretile yapar. Külliyetli surette (Düzgün sekizgen) şeklini taşıyan tahta levhalar pencere olarak çok kullanılır.

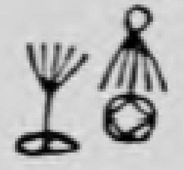
Yukarıdaki şekillerin incelenmesinde hem nazar değmesine karşı tılsım hem de tezyinat olmak üzere daima beş sayısını elde etmeğe çalışmak hususunda amelî bir meyil müşahede olunuyor. **«İki kat beş», «Çift salip»,** çift kare yahut sekiz kenarlı rozet... Bunun sebebi sihrî tesirin menşinin atfedildiği koruyucu el hareketi olsa gerektir. Sağ ve sol elin her ikisile bu tesir ikmal edilir. Bu farziye realite ile teeyyüd eder. Bu tip tılsımlardaki dahilî beş ayni isimle anılır. **«Küçük beş»** denilen işte bu sol elin açık parmaklarile yapılan jeste refakat eden (o hareketle beraber söylenen) sözlerdir. Beş sayısı yalnız (iki kat) ile kalmaz, bazan üç misli yapılır. Hem tılsım hem tezyinat sanatında beşin emsali yukarıya doğru artırılarak kullanılır. Sekiz yapraklı rozet, on ikili, on altı yapraklı şekillerde inkişaf eder (Şekil 33, 34 e bakınız). 34 ün ortasındaki resim açık bir surette gösterir ki asıl sekiz yaprağın her birinden ikişer yaprak yapılmak suretile on altı hasıl olmuştur.

(Şekil: 35)

Bir Mağribi evinin içinden alınmış 35 inci şekilde merkezdeki kemerin üzerindeki (resimde güç görünüyor) iki katlı murabbaın her ikisinde bir on ikilik rozet vardır ve buradaki büyük süsün ortasını da on altı yapraklık bir rozet işgaleder, bu rozetin kendisi « beşli * resmin merkezidir ve diğer dördün her birisi de birer "el"den ibarettir. On altı yapraklı rozetin nazar değmesine karşı ilâç ve tılsım olduğu kat'î olarak söylenilmiştir.

Uğursuz gözden çıkan fenalığı defetmek için el parmaklarından başka sık kullanılan bir vasıta daha vardır: Göz resmi. Meş'um kuvvet gözle nakledilince gözle de def edilebileceği aşikârdır. Bir göze veya iki göze benzeyen her hangi bir şey umumiyetle koruma tılsımı olarak kullanılır. Bazen hakikî bir kuşgözü, Hoopoe yahut baykuş gözü bir ipe bağlanarak çocukların boynuna takmak suretile bu maksat için kullanılır. **Gördüğüm tılsımlar arasında gözün en hakikî örneğini teşkil eden «kedi gözü» denilen, bir mücevherdi.** Beyaz yumru bir taş ki yukarı tarafında siyah bir nokta (Şekil: 36-37) vardır gümüş veya altın bir yüzüğün taşı olarak kullanılır.,

(Şekil: 36-37)

36 ve 37 inci şekil murabba kare şeklinde yapılan bir gözdür. Ye diğeri murabba içine konmuştur. Bu hal iç içe bir birini kateden karelerin san'at göz tılsımı makamında kullanıldığı hakkında yukarıda geçen mütalâamı kuvvetlendiriyor. 38 inci şekil bir nakış örneğidir el, duvarlar üzerine çizilen tılsımlar arasında daha evvel tesadüf ettiğimiz tiplerdendir şekil 7. Yedinci ve sekizinci şekiller ayni veçhile el ve gözden mürekkeptir.

Etrafındaki noktalar da gözleri temsil eder. Kötü gözden çıkan uğursuzluğu geriye atan, defeden şekiller yerine fena gözü söküp çıkarma mefhumunu daha iyi tasvir etmek maksadiyle bunlar bu tarzda konulmuştur. 39 cu şekil renkli cam parçalarile yapılmış bir tılsımın orta kısmını gösteriyor. Bütün tılsım beş çift göz ihtiva eder şekilde yalnız iki çift göz görünür. Gözlere ve sihri tesirlerine dikkatimi çeken şeyleri kendilerinden aldığım bedevi kabile kızları bu maddeleri taşıyan insanların nazardan kendilerini koruduğunu söylüyorlardı.

(Şekil: 38) (Şekil: 39) (Şekil: 40) (Şekil: 41)

Merkezdeki cam parçasının da bir göz taklidini ifade etmesi ihtimalden daha kuvvetli bir şeydir. 40 ıncı şekildeki iki küçük murabba da, bir beyaz atın sırtına kırmızı ile boyanmış bir resim olarak gördüm.. Bu da tahminen itibarî bir çift göz demektir. 41 inci şekil ahalinin içinde altınlarım sakladıkları bir küçük sandık üzerinde bulduğum bir resmi gösteriyor. Bu resim şüphesiz her şeyden evvel sandığı ve içimdekileri harîs göz şuamdan korumak maksadım izleyor. Rif bölgesi çanak çömlekleri üzerine yapılan şekiller buna benzeyen bir tip gözlerdir (Şekil 19, 20 ye bakınız).

Kötü göz itikadının tesirde yapılan resimlerden pek ziyade dikkat ve hayreti çekeni Büyük Atlas Berberilerinin giydikleri manto üzerindeki şekillerdir. (Şekil 42)

(Şekil: 42)

Mantonun hemen bütün arkası cesim bir gözle örtülmüştür. Umumiyetle turuncu renkte ortasında, ihtimal gözbebeğini temsil eden, özenle yapılmış işlemeleri vardır. Arkadan gelecek nazar tehlikesini bertaraf etmek için şüphe yok ki pek mükemmel bir fikir. Şimalî Fas dağlılarının mantolarının üzerine muşambalı, gösterişli işlenmiş «göz » leri vardır ki bilhassa fena göze karşı kendilerini muhafaza hassasını haizdir.

(Şekil: 43) (Şekil: 44) (Şekil: 45) (Şekil: 46)

43 den 47 inciye kadar olan şekiller türlü renklerde çift gözlerdir. En orijinal (hususî bir asıldan olup başkasına benzemiyen) ları Berberi tüfekleri üzerine süs olarak yerleştirilmiş kemiklerdir ve tılsım maksadile kullandıkları pek belli olur.

(Şekil : 47 a)

46 mcı şekilde özel bir ilgi (hususî bir alâka) ile itibarî bir insan başı vardır ki oraya «göz» leri yüzünden konulmuştur. Bunlar İyonik, (İionic, İonique) sütun başlıklarına veya kornişlerine

biraz benzer 47 a. ve böyle yüksek derecede üslûb ile yapılan çift gözler şekil 47 b de resmi çıkarılan meşin bir çantanın üzerinde yukarı kısmında bulunmuştur.

(Şekil: 47 b)

48 inci şekil pirinç kaplama bir çekmece resmidir. Mağripli buna bazan dinî kitaplarını koyar. Oradaki yuvarlak cam mavidir. Mavi gözler bilhassa (şeâmet) i, uğursuzluğu nakletmeğe ve bu suretle alıp geri atmağa müstaittir. Resim gözlerden ve çift başlardan mürekkeptir. Merkezde, gözün etrafında dört çift göz vardır ki merkezdeki şekille bir **«beş»** teşkil ederler. Fazla olarak dört tek göz vardır ki merkezle beraber bir (küçük beş) yapar. Ve bütün bu şekiller büyük bir gözün içine yerleştirilmiştir. Yukarıdaki resimlerin birçoğu (beş) veya gözden yapılmış bir terkib göstermektedir. Şekil 13, 14 deki «iki katlı beş» «göz» den ibarettir.

(Şekil: 48)

Merkezindeki mavi cam parçası seyredenin dikkatini celbeder. 11 inci şekilde cam parçalarından iki göz vardır, 15-17, 26-28, 33-34 numaralı şekillerde ve 35 inci şekildeki duvar tezyinatı merkez olarak (Şekil: 48) birer göze maliktirler. 26, 28 - 30 uncu şekiller bir göz temsil eder, 15 inci şekildeki beş kabuğun göz dokunmasına karşı bir tılsım olması yalnız sayısından ötürü değil kısmen bu kabukların kendisinin de sayılmalarından hiç olmazsa, kısmen de, fikrimce göz şeklinde bulunmuş olmalarındandır. Beş sayısı fena göze karşı bir tılsım olarak kullanılan beş parmağı temsil ettiği için tılsım dolayısile üzerindeki bütün yuvarlak olan şeyler, münhani çizgilerde «göz» e az çok benzemeleri sebebile bir tılsım olabilirler. Buna dair misaller zikredilebilir. Göz ekseriya müselles üçgen şeklinde tasvir edilir. Şekil 49, deriden bir tüfek kılıfı üzerinde gördüğüm bir resimdir. (Göz)ü ifade etmek istediğinde pek az bile şüphe edilemez. Bu vaziyette üçgen (müselles) şekli maddeye en uygun gelmiştir. Şarkî Marok dağlılarının da çanta ve deri torbaları üzerine yapılmış büyük müsellesleri vardır. Bunların yanında sadece yuvarlak bir âletle deri üzerine basılan küçük daireler (göz) bulunur. Mademki göz bu suretle bir müselles itibar ediliyor, birbirini kat'eden ve ortalarında küçük toparlak bir şekil bulunan iki müsellesi müşterek bebekleri (hadaka) olan bir çift göz farzedebiliriz.

(Şekil: 49) (Şekil: 50) (Şekil: 51) (Şekil: 52)

Bu şekil çok umumîdir. Meselâ Mağrip paralarında bulunur (Şekil 50). Kâğıt üzerine çizilerek ve etrafına (Kur'an) dan âyetler dizilerek nazar değmesine karşı muska olarak kullanılır.

Bazan müselleslerin reslerine şekil 51 de gösterildiği gibi küçük (göz) ilâve edilerek bir tılsım yapılır. Faşta bu suretle kullanılır. 52 inci şekil gözün bir başka örneğidir: Yuvarlak nokta göz ve üzerindeki kaş itibar olunmuştur. Bu resmi hizmetçilerimden birinin kolunda dövme (isle, iğne ile vücuda yapılan çıkmaz nakışlar) yapılmış olarak gördüm. Kendi kabilesinde buna benzer dövmeler yapılması umumî âdet olduğunu bana söyledi.

(Şekil: 53) (Şekil: 54) (Şekil: 55) (Şekil: 56) (Şekil: 57)

Memleketin ayrı ayrı bölgelerindeki kadınların burun köprüleri üzerinde birbirinden biraz farklı olmakla beraber bu resmin hemen tıpkısının ve ayni tipten diğer şekillerde dövme yapıldığım gördüm.

(Şekil : 58) (Şekil : 59) (Şekil : 60) (Şekil : 61)

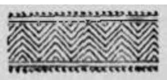
Şekil 53-61. Bu vaziyetlerde kaşın bir üçgenin iki kenarı şeklinde yapılmasının Vgk* sebebini anlamak güç değildir: Deri içne münhani çizmekten iki düz çizgi yapmak daha kolaydır. Bununla beraber iğri çizginin de şekil 61 de görüldüğü üzere yapıldığı vardır.

(Şekil · 62)

Bu şekil bazı Berberi kadınlarının yüzlerinin ayni kısmında yapılan düğmeleri gösterir. (Şekil 52 - 57) ve 62 arasında açık bir benzeyiş vardır. 62 Büyükatlasta eğer veya at üzerine işlenmiş bir nakış resmidir. Gözün kendisi burada müselles şeklindedir. O ise kaş kola, ve alma yapılan şekillerin tamamen eşidir.

(Şekil: 63) (Şekil: 64)

Dokumacılık tekniğinde iyi tatbik edilen ve seri halinde dizilen birbirinden az farklı şekillerdeki resimler Berber halılarında pek ziyade görülür, (şekil 63 - 64).

(Şekil: 65)

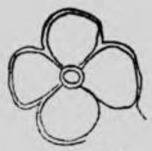
O sahada birçok yeni kombinezonlara ve sadeleşmelere uğramaktadır. 65 deki resim bir şeklin tekrarlanmasından hasıl olmuş bir vetire bir çizgi serisi gösterir. 66 - 67 dekiler görüldüğü üzere sade bir zikzak bir çizgiden ibarettir ki itibarî surette bir sıra kaş demektir.

(Şekil: 66) (Şekil: 67)

66 ncı şekil 63 deki kaş çizgisinin tam eşidir. Resimlerin arasındaki biricik (yegâne) fark 66 da gözün kaldırılmasıdır. Bu örnek bütün resmin bulunduğu ayni halı ve örtünün üzerinde de olur. Kaş resmi mimarlıkta da kullanılır. 35 nci şekilde gösterilen kemer üzerindeki oyma resimleriyle şekil 62 mukayese edilecek olursa aralarında o kadar büyük benzerlik görülür ki ayni tipin türlüleri (tenevvüü) olduğuna hükmederiz. 35 nci şekildeki büyük duvar tezyinatı

içine bir sıraya konulan (beş) in üzerinde yukarıki gözün altındaki sekiz şekil de bunun doğruluğunu teyid eder.

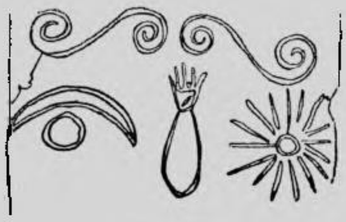
Geniş bir surette yayılmış (şayi) olan resimleri Marok ta hüküm süren itikad, hareket ve tılsımlarla izah etmeğe çalıştığıma ihtimal ki itiraz olunur. Herhangi bir suret, aslından büsbütün müstakil bir halde, eğer halkın itikadına uygun bir şekilde tefsir edilebilirse nazar değmesine karşı bir tılsım olarak kullanılmağa başlamış olabilir. Yahut sadece, şöyle ve böyle sebeplerle, hangi halktan alınmış ise onlar da bu şekilde kullanılmakta idi. Meselâ salip hakkında böyledir. Salip kolaylıkla muhtelif şartlar altında muhtelif asıllardan gelmiş bir şekildir ve iptidaî bir surette içinde (zımnî) taşıdığı fikirlerden biri de fenalığı dağıtmak fikri olabilir. (Sekiz dılı'lı şekil) yahut (beş kenarlı yıldız) ve (dörtlü) ve sekiz yapraklı rozet, ortasında bir gözü de olduğu halde etrafa çok yayılmış ve çok eski suretlerdir. Rozet Mısırda Kaidede (Gildanilerde) çok umumî bir şekil idi. Cypriote, Kodian, Melian (Milo), Nankreotic (Gai's) de çok bol (mebzul) bulunurdu. Korent vazosu denilenlerle, Kartaca yazılarında (mahkûkâtında) dörtlü, sekizli, on altılı rozetler, el ve göz resimleriyle yanyana bulunur. (Şekil 68 – 70) e bakınız ki bunların o zaman nazar değmesine karşı tılsım olarak kullanıldığı muhakkak gibi görülür. Rozet (Nilüfer çiçeği) nin bir motifi fârzedildi. Fakat resmin biçimi bir çiçeğin ilhamiyle olsa bile merkezdeki gözün etrafım çeviren yaprakların sayısını bu suretle izah kabil değildir. Esasını ayni fikre borçlu olmalıdır.

(Şekil : 68)

(Şekil : 69)

(Şekil : 70)

Marokta beş parmak dolayısile beş sayısının göz değmesine karşı koruyucu (vaki) hassası olması itikadı rozetle birleşmiştir. Beş parmağı açık el tasviri eski Mısraı, Babilin, Fenikenin, Kartaca ve Hindistanın binalarında, mezarlarında bulunmuştur, El şeklinde muskalar Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar, Romalılar tarafından kullanılmıştı. Birçok ahval ve şerait altında yapılan bu el tasvirlerinin o zaman da nazar değmesine karşı koruma tılsımı olduğuna inanmağa hakkımız vardır. Bu ondaki kuvvetli itikad ve büyük korkunun telkiniyle olmuştur ki pek eski zamandan beri Akdeniz havzasındaki halk arasında hüküm sürmüş ve bilhassa Kartacadan kalan eserlerde tesadüfen göz ile açık el hep birlikte bulunmuştur. İslâmiyetin ilk zamanlarındaki hamail ve tılsımlara gelince Elhamranın büyük kapısını teşkil eden mağrib tarzı dış kemerinin kilit taşı üzerindeki büyük dik el resmi- ve merkezindeki (gözü) ile sekizli bir vizenin de Kahirenin bir çok bina abidelerinde mevcud olduğu hatırlatmakla iktifa ediyorum. Bugün bile el tasviri şu veya bu tarzda bir tılsım olarak bütün şimalî Afrikada Suriye, Filistin; İran, Hindistan ve Cenubî Avrupada kullanılmaktadır. Parmakları açık el jesti Cezayerde, Tunusta, Suriye ve Filistin de, İngiliz – Mısır Sudandaki Sennoar, Kababis 1er

arasında ve şimdiki Yunanistanda görülüyor. Adı geçen ilk dört memlekette şu cümlelerle beraber bulunuyor : «Beş gözünün içine», «beş gözünün üstüne* «beş sana» yahut «beş düşmanın yüzüne».

Eski Romalıların buna benzer bir jesti şu kelimelerle beraber kullandıkları görülüyor: Ecce tibi dono quinque . Diğer ülkeler üzerinde şu sonuca varmıştır ki İtalyanın birinci demir devrinde beş sayısı büyüye ait (sihirî) bir mana ifade etmiş olmalıdır.

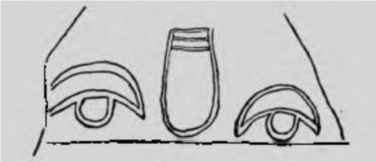

(Şekil: 71)

El tasviri gibi tek veya çift göz resimleri de eski Akdeniz ahalisinde — Mısırlılarda, Fenikelilerde, Kartacalılarda, Yunanlılarda, Et- rüsklerde ve Romalılarda — cari idi . Kartaca müzesinde, meselâ eski mezarlardan çıkarılan eşya arasında mavi çini eşyalarından hayvan başı nümuneleri vardir ki yan tarafında büyük bir göz bulunur ve bütün eşyayı yer yer açmağa yariyan deliklerle mücehhezdir. Evvelce söylediğim gibi Pun kitabelerinde el ve rozetin yanında göz tasvirleri ve (Şekil 71).

Eski Mısırlılar muska olarak, dik bakan ve takmak için bir kaytan deliği olan bir çift göz takarlardı. Tılsımlar arasında çok görülenlerden birisi de mumyaları örten (göz) dür (ki Erman gibi bir Mısır tarihi âlimini çok şaşırtmıştı) . İtalyada, Kıbrısta, Anadoluda, Filistinde göze benzeyen camlar nazara karşı muska olarak takılır. Eğer bu suretle göze azçok benziyen bazı maddeler veya suretleri Akdeniz havzası ahalisi tarafından nazara karşı tılsım olarak kullanılıyorsa Fas ülkesinde ayni şerait altında ayni tılsımlarda bulduğum için bu benzeyiş dolayısile orada da ayni maksat için istimal edildikleri neticesini çıkarabiliriz;

Akdeniz memleketlerinde, Arabistan ve Hindistanda müselles de tılsım muska olarak kullanılır. Eski bir seyyah söylüyor ki Türkler ve araplar müselles şekline konulmuş bir kâğıda yazılan tılsımları katlarlar müselles biçiminde ve deri bir kese içine koyarlar. **«Haris gözlerin dokunmasına mani olmak için»** atlarının boyunlarına asarlar Doughty Hicazda bir köyde sokak kapısı üzerinde **«en çok kırmızı toprakla boyanmış yahut kömürle karartılmış»** ve üzerine Kur'andan âyet yazılmış bir müselles işareti görmüştür? . Tunusda ahali atlarını, katırlarını kadife veya başka bir kumaştan yapılmış iki küçük müselles yastık şeklinde, telle işlenmiş parlak renkli düğüm ve püsküllerle nihayetlenen kordonlarla bağlanmış bir muska ile nazardan muhafaza ederler . Altı kenarlı yıldız teşkil eden çift müselles şimalî Afrikada pek yayılmış ve alışılmış bir tılsımdır ve Suriye ve Filistin de müslümanlar gözden korunmak için evlerini bununla işaretlerler;

Sir William Ridgery Akdeniz memleketlerinde Avrupamn şarkı cenubisinde hilâl'in nazara karşı uzun zaman ve hâlâ tılsım olduğunu göstermeğe çalışıyor. Bunun pek eski zamanlardan- beri bu memleketlerde aynı maksat için kullanılan yaban domuzu azı dişlerinin inkişaf ve tekâmülde bu şekli aldığını söylüyor ve madenî hilâllerin azı dişlerinin taklidi olduğunu şüphe etmez tarzda ilâve ediyor. Bununla beraber ben hilâl'in müstakil bir asıldan geldiğinde ısrar ederim. — Ay ile an'anavî rabıtadan tamamen ayrı olarak ki ben buna Mister William kadar ehemmiyet vermiyorum. Bu bir göze alâmet olabilir, göz kapağını tasvir edebilir, azı dişinin yalnız birisi veya ikisi bir hilâl teşkil edebilir. Bunlar biribirine benzer asıldan gelmiş olabilir ve yaban domuzunun kuvveti ve yırtıcılığı da büyünün (sihirin) kuvvetini ilham edebilir.,

(Şekil : 72)

Bir kaplumbağanın iğri çene kemiği yahut diğer bazı küçük hayvanlar, bir karga gagası veya pençeli bir ayağı da Fas'ta göz değmesine karşı nazar boncuğu tılsımı olarak kullanılır. Bir Kartaca kitabesinde ki iki hilâl «şekil 72* birleşmiş Tabakai kuzahiye ile iki göz kapağını gösterir. Ye buna benzer birleşmemiş bir göz kapağı daha vardır. Şekil 70. Böyle tabakaikuzehiye ile birleşmemiş göz kapağı hilâle ve yıldıza doğru gidebilir. Aynı surette diğer iki işaret vardır ki bir mağribimin deri çantasından alınmış (şekil 47 a) olanlara benzer. Yüksek bir üslûb ile şema halinde çift göz itibar edilmiştir. Göz ve diğer şekillerle Pun'un kitabelerinde İyonik sütun başlığını buluyoruz. Şekil (73) Bu benim şekil 46 ve 47 a yı tetkik ederken bunların aslan fena göze karşı tılsım oldukları hakkında koyduğum tahmin ve zannımı kuvvetleştiriyor. Filhakika birbirile birleşmiş kaşlarıyla bir çift göze pek ziyade benzediğine şüphe yoktur.

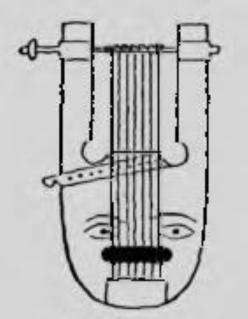
(Şekil: 73)

Bunun bir kopyasını ihtiyar bir mağrip muharririne gösterdiğim zaman o birdenbire o bir çift göz resmini de yahut onların «göz» lerinin merkezinde ekseriya iyi tebarüz ettirilmiş göz bebekleri vardır ki bazan yine ayrıca kendisi de tılsım olan sekiz yapraklı rozeti ihtiva eder. Sütun başlığının iki tarafındaki kıvırımları birbirine bağlayan alt çizginin bir az İyonik olması estetik nizama tabi bir motif diye telâkki edilebilirse de buran köprüsü üzerinden birbirile birleşmiş iki kaş temsili olduğu söylenirse başka hiç bir izaha hacet kalmaz. **Eski Yunanistan'da böyle bitişik kaşların zararı dokunan fena gözün en emin bir alâmeti diye düşünüldüğü söylemeğe değer.** O halde birleşik kaşlı göz resminin bu «göze gelme» âfetine karşı tesirli bir tılsım olarak düşüneleceği tabiîdir. **İyonik başlık hakkında şimdiye kadar beni tatmin edebilecek hiç bir izahtan haberdar değilim. Ne nilüfer çiçeği Lotus ne zambak ne de Von Luschari'in dediği gibi hurma ağacı yaprağı buna en az benzeyen şeylerdir.** Görülüyor ki bir çift göze pek benzediğinden dolayı ancak sonradan zamanla tılsım olarak kabul edildiği faraziyesini değil ona ta başlangıçtan beri nazara karşı bir tılsım nazariyle bakılması doğru olduğunu söylemem çok makul olur.

Kudsiyet ve mübareklik diğer musibetler gibi fena gözün de tecavüzüne maruzdur. Eski Yunanlılar mübarek (lyres) lerini fena göze karşı bir çift göz tılsımı ile muhafaza ediyorlarsa (Şekil 74) hiç şaşılacak bir şey değildir ki ayni tarzda ibadethanelerini de nazardan korumak istemesinler.

Ayni surette görüşüme nazarına İslâm dünyası tezyinat sanatına bu (nazar değmesi) itikadı çok derin bir tesir yapmıştır. Arab ve Mağribiler arasından Avrupa'ya da geniş mikyasta geçmiştir. Diyebilirim ki nazara karşı bu kadar kuvvetli bir itikada sahip olan halkın kendilerini ve mallarını bu korkunç düşmana karşı muhafaza için bütün iktidar ve gayretleriyle çalışmalarından daha tabiî hiç bir şey görünmez. Bunu yapmak için bir usul çizmek, resim yapmak, kazıma, hak işleri, vücuda döğme işleri, dikiş iğne işleri, dokuma

işleri ile benzeyiş ve münasebetlerine göre el ve beş parmağı ve göz suretlerini temsil ederler ve bu suretle kendilerini (Şekil: 74) bu maksad için büyünün istediği kuvveti elde etmiş farzederler. Bu tasvirler maddeye uygunluk, ustalık kuvveti, mahareti, estetik duygusu, değişiklik arzusu ve diğer âmil ve sebeblerin tesiri altındadır.

(Şekil: 74)

Resim ve işaretlerin bu kadar mütenevvi olması bundandır ve bazı şekiller bir defa koruma maksadları içine girdi mi yavaş yavaş güzellik ve süs için kullanılmağa başlar ve tedricen, gitgide sayısız değişikliklere (tadilât) ve ihtilâtlara uğrayarak o kadar farklı şekiller alır ki eğer hangi tılsımın inkişaf ve tekâmülünden hasıl olduğunu bilmezsek aslını anlamak bizim için imkânsız olur. Misal olarak Elhamranın hayret verici tezyinatı ve eski Mağrib halılarının örnek bolluğu zikredilebilir. Ayni zamanda İslâm sanatında bendesi şekillerin pek fazla galebesi de şüphesiz en ziyade İslâmiyette hayvan ve insan resimlerinden mürekkeb terkiplerin menedilmiş olmasından ileri gelmiştir.

Mağribilerin ve diğer müslüman ahalinin meşum göz hakkındaki eski itikadı ve ona aid amelleri İslâm, kültürleriyle birleşmiştir. (Kuran) nazar değmesini bir realite olarak tanır: **«Söyle, tanyeri tanrısına sığınırım, yarattıklarının fenalığından... Hased ettiği zaman hased edenin şerrinden...»** An'ane olarak anlatıldığına göre bir gün peygambere «uğursuz» gözün dokunmasına karşı hangi büyü ve sihiri yapmalıdır ? » Diye sordukları zaman şu cevabı vermiştir: Evet, göz tam bir tesire maliktir. Eğer hakikaten mukadderata galebe çalan bir şey mevcud olsaydı muhakkak o «fena göz» olabilirdi. **Bununla beraber peygamberin nazar değmesi hakkındaki itikadı Arab ecdadının mirası idi.** O eslâf diğer Sâmi kavimlerle beraber bu itikadlara hissedar eder. Nazar fikrine pek mübtelâ olan yahudiler Babili aslı vatanları sayarlardı; **Babillilerin Talmudunda denilmiştir ki yüz kişiden ancak biri tabiî ölümden ölür. Diğerleri hep nazara (isabeti ayne) kurban olarak gider. Asurî büyücülüğünde kötü göz hastanın sıhhatini bozan sebeblerden olarak sık sık zikredilir.** Çok muhtemeldir ki kötü göz hakkındaki Musevi, Fenikeli ve Kartaca itikadları ve ona uydurulan hareketler Akdeniz müslümanları üzerine büyük tesirler yapmıştır. Bununla beraber Sâmi olmayan tesirlere de uğramıştır.

Fas ülkesinin ve Şimalî Afrikanın göz hakkındaki batıl itikadları yalnız şarkın diğer müslüman memleketlerindekiler değil eski ve yeni Avrupada cari olan fikirlerle büyük benzerlikler gösterir. Pek eski zamanlardan beri Aryanlar da. kötü göz itikadının mevcud olduğu malûmdur. Vedas ve Zendavesta eski Yunan ve Roma da ve İskandinavyada edebiyatlarında sözü çok geçiyor. Slavlar arasında ve Britanya adalarında evvelce mevcuddu ve hâlâ bilhassa Selt cinsinden olan ahali arasında çok görülmektedir. Etrüsklerde olduğu mezarlarında çıkan muskalardan anlaşılır. Mısırlıların Hiyerogliflerinde doğrudan doğruya

kötü göz itikadına aid işaret ve imalar vardır. Herhalde Şimalî Afrikanın şimdiki kötü göz itikadı1 yalnız Asyadan değil eski berberden de intikal etmiştir. Her ne kadar halis berber unsurlarının hangisi ve ne dereceye kadar olduğunu bilemezsek te...

Pliny tarafından zikredilen Nymphodosus, Isigonus, Afrikada bazı büyücü ailelerin meth ve sena etmek yolile ehli hayvanları mahv etmeğe- ve ağaçları kurutmağa, çocukları öldürmeğe muvaffak olduklarını bildiriyorlar. aynı muharrirlerin salâhiyetine ilâveten Aulus Gellius'de Afrika ahalisinden bazı ailelerden bahsediyor ki üyeleri **«kendi dilleri ile teshir etmek kudretine maliktiler.»** Meselâ tesadüfen güzel ağaçları, feyizli mahsulâtı, sevimli çocukları, mükemmel atları, iyi beslenmiş semiz hayvanları pek fazla methetmeğe koyulurlarsa bunların hepsi, başka bir şeyle değil, yalnız bu sebeble âni olarak ölürler. **Bu durumda şum ağızın şum gözden daha fena, olduğu suali hatıra gelir fakat bunların her ikisi el ele yürürler.**

Umumiyetle denilebilir ki, Sâmi, Aryanî, Akdenizlilerin kötü göz hakkındaki itikad ve amelleri hem tafsilât hem kuvvet ve ehemmiyet noktasından o kadar benzerler ki tek ve karışık bir halita gibi görünürler bundan dolayı hangi ırkın değeri üzerine tesir yaptığını ayırmak mümkün değildir. Yalnız bir memleketten yayılıp geldiğini ileriye sürmeğe hakkımız yoktur. Kötü göz itikadı Afrika'nın Negros, Hamites ve Bantus'larında, kezalik Bushmen Çinlilerde, Tibetlilerde ve ne Sâmi ne Aryen (arî) olmayan diğer Asya ahalisinde, MaJay adalarında Polinezyada, bazı Avustralyalı yerliler de ve şimalî, vasati ve cenubî Amerika'nın müteaddit yerli kabilelerinde ve halkı arasında az çok bulunmuştur. Bu kadar geniş bir surette yapılan bir ittihada — kuvvetli bir delil olmadıkça — bilhassa kötü göz itikadında olduğu gibi psikolojik bir esas (istinatgâh) mevcut olduğuna işaret edilebilir yalnız münferit bir milletten çıkmış nazarile bakılması mümkün değildir.

Kaynak: Kötü Göz –Nazar, Çeviren : Şahap Nazmı COŞKUNLAR, Londra Üniversitesi sosyoloji Profesörü, Westermarck'ın bu adı taşıyan kitabının ikinci fasikülü, Adana Kız Lisesi Direktörü, Marifet Basımevi,1938, İstanbul

CİNLERE TAPMANIN YENİ ŞEKLİ: UZAYLILAR

İnsanoğlunun en kuvvetli bir özelliği gizeme ve kuvvete dayanmak/tapmaktır. Bunu doğru/eğri bir şekilde bulabilir. Bulmazsa kendi dünyasında muhakkak oluşturacaktır. Allah Teâlâ, bu nedenle fıtratının gereği dayanma/tapma ihtiyacı olan insanoğluna peygamberler göndermiştir. Ancak bazı insanlar bu verilen doğru bilgiler yerine kendi havsalalarından oluşturdukları gizeme tapmayı, dolayısıyla kendi tanrısını ve inancını yaratmak istemiştir. Gereklilik olan bu ihtiyacın sorgulamasını yapmakta çeşitli yorumlar olsa da, inanç, iman olarak hepimizde bulunmaktadır. Asıl bu konuda değinmek istediğimiz şeytanın izin aldığı illegal faaliyetleridir. Onun etkisi ve noksan bilgiler ile yeni yeni inançlar sürekli çıkmıştır. Zaman içinde bu tür saçma inançlar kaybolsa da tekrar yeşeren/bulunan bilgiler, inanç dünyasında yer almakta ve insanlar hoşlanmaktadır.

Mesela doğan çocuğunun isminin orijinal olsun diye günlerce araştıran insanların, hayatında faal ve bağımlı olacağı inanç dünyasını kendince oluşturma gayreti de normal karşılanabilir. Eski bir dine inanmak yerine yeni bir din çıkarmak ve tapmak gurur verici bir hadisedir. İspatlanması hala zor, katman katman olan gizemli dünya, sihir, mistik ve gnostikler bütünüyle sembollerin altına itilmiş, çözülmesi zor tılsımlar altında insanoğlu, tanrılaşma güdüsünü de iç dünyasından alarak, bu yöne doğru kendini sevk etmektedir. Ancak temelsiz ve sapık seviyesine kadar düşen yeni yetme inançlar bahsedilenler etkili olsaydı yeryüzü muhakkak bütünüyle fesada uğrar düzen bozulurdu.

> **Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki, Arş'ın Rabbi Allah, onların nitelemelerinden uzaktır, yücedir.** Enbiya 22

<u>Günümüz modası uzaylılara inceden değinecek olursak:</u>

> **Reptilianlar: Cinler;**
>
> **Galaktik Federasyon; Melekler**
>
> **İllimünati: Azgın İnsanlar**

Buna benzer sınıflamalar yapabileceğimiz gizemli bilgilerin safi içeriği Allah Teâlâ'ya inancın silinmesi temelinde geliştirilmiştir. Günümüzün pozitivizm ve nihilizm temelli felsefi yaklaşımlarını rahatsız etmeyecek entelektüel bakış açısına yakın olan uzaylı kültürüyle inançsızlık yavaş yavaş sindirilerek, insanların manevi dünyası işgal altına alınmaktadır. Görünen ve görünmeyen dünyanın arasındaki etkileşimleri karma/renakarnasyon temeli altında tarihte olmuş melekler ve cin savaşlarını hatırlayan ve tarih okuması yapan cinler ile geçmiş ve gelecek birbirine karıştırılmıştır. Medyumlar bir nevi kafa karışıklığında başrol oynamaktadırlar. Unutmayalım ki, spritüalizimde **"zaman en sevilmeyen kavramdır".** Aşk, seks, kadın fonksiyonel elamandır. Seksin gücünü kullanılmakta olan bu tür inançlarda kapalı iç devre gibi masonik yapılanma vardır. Bütün sistemi cinsel birleşmedeki tahrik ve boşalma ile gerçekleştirirler. Yanlarında bulundurdukları sihir ve büyü ritüelleri boyutlar arasında atlamalara neden olabilirler. Oluşan bilgilerde zayıflıkların tesiriyle başkalaşım gösterir. Her şeyiyle kaos bu alemin tek sermayesidir. Onların zamanı kabul etmemelerinden dolayı geçmiş olayları günümüzde yaşanmış gibi algılamalarına verdiğimiz örnek melekler ve cinlerin savaşı hakkında nakledildiğine göre,

"...Yeryüzünde ilk önce cinler yaşarlardı. Onlar yeryüzünde kan döktüler, , birbirlerini öldürdüler. Allah onlara, İblisin komutasında da meleklerden askerler gönderdi, bunlar meleklerin cin adını taşıyan boyundandı. İblis ile komutası altında bulunanlar, öteki cinlerle savaşarak onları denizlerdeki adalara ve dağların etraflarına sürdüler..." denilmektedir.

[Tabarî, Câmhı'l-Beyân, I, 199, 201-, Krş. Aydemir, Tefsirde İsrâiliyat, s. 98]

Şeytanın da meleklerin komutanı olduğundan bahsedilişi ile ortak bilgileri olan cinler ve meleklerin mücadelesi günümüz itibarıyla devam edeceği kesindir.

Bu meyanda şeytanlara sığınan insanların karizmatik vasıflar kazanmak için nefislerine hoş gelen ritüller hoşlarına gideceğinden, yeni nesil dinlerin temelinde cinler eskisinden daha fazla aktif yer almaları bir gerçektir.

Allah Teâlâ yolunda olanlar olduğu gibi, şeytanında hizbi vardır. Bu hiziplerin çarpışması ile şiddetlenen ortamda kendimizi muhafaza etmek eskisinden daha kolay olmayacaktır. Ancak Allah Teâlâ'nın bir vaadi vardır.

"İşte bana varan dosdoğru yol, bu (ihlâslı kullardan olmak yolu) dur."

"Şüphesiz ki benim kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyet (ve nüfûzun) yoktur!. Ancak azgınlardan sana uyanlar hâriç!" (Hicr, 41-42)

"Elbette benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir te'sîrin olmayacaktır. (Zîrâ onları) koruyucu olarak Rabbin yeter." (İsrâ, 65)

Hadîs-i kudsîde ise şöyle buyurulur:

"İhlâs, benim sırlarımdan (öyle) bir sırdır (ki), onu kullarımdan (ancak) sevdiğim kimsenin kalbine emanet ederim. Onu (ecir defterine) yazmak için bir melek ve ifsâd etmek için de bir şeytan ona (ihlâsa) muttalî olamaz."

Sonuçta kendimizi korumak ve inancımızı muhafaza etmek için çok gayret göstermeliyiz.

İhramcızâde İsmail Hakkı

***

Aşağıdaki okumalar konu hakkında sizlere faydalı olacaktır.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de Cinn Süresinde buyurdu ki;

1- Deki: Hakikat bir takım cinnin Kur´ân dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyedildi. Şüphesiz biz, hayret verici bir Kur´ân dinledik.

2- O Kur´ân hidayete erdiriyor, biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak **koşmayacağız.**

3- Doğrusu, Rabbimizin şanı çok yüksektir. Ne bir arkadaş edinmiştir, ne de bir çocuk.

4- Meğer bizim beyinsiz (İblis), Allah hakkında saçma şeyler söylüyormuş.

5- Doğrusu biz insanları ve cinleri Allah´a karşı asla yalan söylemez sanmışız.

6- **Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınırlardı da onların şımarıklıklarını artırırlardı.**

7- Doğrusu onlar sizin zannettiğiniz gibi, zannetmişlerdi ki, Allah asla kimseyi Peygamber göndermeyecek.

8- (Cinler, dediler ki): "Biz göğe dokunduk, onu kuvvetli bekçiler ve alevlerle dolu bulduk."

9- **"Doğrusu biz göğün bazı mevkilerinde dinlemek için otururduk. Fakat şimdi her kim dinleyecek olursa kendini gözetleyen parlak bir alev buluyor."**

10- "Doğrusu biz bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü murat edildi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?"

11- Doğrusu bizler; bizden iyi olanlar da var, olmayanlar da var. Biz çeşitli yollara ayrılmışız.

12- "Doğrusu biz anladık ki, Allah´ı yerde acze düşürmemize imkân yok. Kaçmakla da O´nu asla âciz bırakamayacağız."

13- "Doğrusu biz o hidayet rehberini dinlediğimizde ona iman ettik. Kim Rabbine inanırsa, ne hakkının eksik verilmesinden korkar, ne de kendisine kötülük edilmesinden."

14- "Ve biz, bizlerden Müslümanlar da var, hak yoldan sapanlar da var. Müslüman olanlar, işte onlar doğru yolu arayanlardır."

15- Ama yoldan çıkanlar, işte onlar cehenneme odun olmuşlardır.

16. Onlar gerçekten o yol üzere dosdoğru gitselerdi, elbette kendilerine bol bir su verirdik.

17- Ki onları onunla sınayalım. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe yükselen bir azaba sokar.

18- Mescitler kuşkusuz Allah´ındır. O halde Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın.

19- Allah´ın kulu (Hz. Peygamber) kalkmış O´na dua ederken, neredeyse (cinler) onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi.

20- De ki: "Ben ancak Rabbime dua eder ve O´na hiçbir şeyi ortak koşmam"

21- De ki, "Haberiniz olsun, ben size kendiliğimden ne bir zarar verebilirim, ne de bir yol gösterebilirim."

22- De ki, "Allah´tan beni kimse kurtaramaz ve ben O´ndan başka bir sığınacak bulamam."

23- "Benim yapabileceğim, sadece Allah´tan size duyuru yapmak ve O´nun elçilik görevlerini yerine getirmektir." Artık kim Allah´a ve onun elçisine baş kaldırırsa, ona içinde ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır.

24- Kendilerine vaad edilen şeyi gördükleri zaman, kimin yardımcısının en zayıf ve en az olduğunu bileceklerdir.

25- De ki: "Ben bilmem, o size vaad edilen şey yakın mı, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar.."

26- O bütün gaybı bilir. Fakat gaybını hiç kimseye açmaz.

27- Ancak seçtiği elçiye açar. Çünkü onun önünden ve ardından gözetleyiciler salar.

28-Bilsin diye ki, onlar Rablerinin elçiliklerini yerine getirmişlerdir. Allah onlarda bulunan her şeyi kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır.

ÇAĞIMIZDA CİN KONUSUNDA ORTAYA ATILAN YENİ GÖRÜŞLER

Hzl:Prof. Dr. A. Saim KILAVUZ

Çağımızda her şeyi madde, deney, pozitif bilim verileri ve duyular âlemiyle açıklamaya çalışan, fizikölesi âlem ve varlıkları, bu arada cinlerin varlığını da inkar eden materlayalist ve pozitivist yaklaşımların yanında, onların mevcudiyetini kabul edip, mahiyetleri ve nitelikleri konusunda yeni bir takım açıklamalar getiren görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlerin başlıcaları şunlardır:

a. Cinler, vaktiyle bir gezegende yaşayan daha sonra bu gezegenin komşu gezegenin çekim gücüyle dağılması sebebiyle üzerindeki hayatın kalıntılarıyla yeryüzüne gelmiş varlıklar olup, insandan önceki tekamül safhasının yaratıklarıdır. Yeryüzündeki cin kavmi fesat çıkartmış ve kan dökmüş sert mizaçlı varlıklardır. Bu görüşe göre **"canın ateşten bir mâricden yarattık"** ayetindeki mâric, ateşten katılan demektir. Bu deyim, karbon bileşimlerinin ilki olan karbon asidini ifade eder. O halde cinler, karbon asidinden yaratılmıştır. Bu görüş Cin suresi 72/8-9 ayetlerinin tevili zorlanarak üçlülendirilmek istenmiştir.

b. Cinle., maddeye nüfuz edici ve dumansız ateşten yani ışınlardan ezelde yaratılmış, varlığını ve canlılığını ruhtan alan varlıklardır. Cinnin, kendi varlığını bilmesi, perisperi ve (rûh-i hayvânî) bürünmesinden itibaren olmaktadır. Bu da bir anlamda cinlerin doğumu demektir. Mutlak manadaki ölümleri kıyametle meydana gelecek olan cinlerin, basit ölümleri, kendileri için belirlenmiş sürenin sonunda perisperilerinden soyunmaları tarzında olmaktadır. Yine bu görüşe göre cinlerin kendi öz zamanlarına göre altmış-yetmiş yıl olan ömürleri insanlara göre bin yıla yakın olduğundan, insanların bilmediği bazı şevleri bilmeleri mümkündür. Onlar geçmiş bir takım olayları bilebilirler. Bu da seyyal bir yapıya sahip olmaları ve maddeyle kayıtlı bulunmamalanndandır. Cinlerin yapıları çok gelişmiş olmakla beraber düşünce ve şuur açısından insandan geridirler. Ruh çağırma denilen şey bazı insanların cinlerle temas kurmasıdır. **UFO (Unidentified Flying Objcets*Bilinmeyen Uçan Objeler)** veya onlarla gelen kişiler görüntüsünü, veren varlıklar cinlerdir. Bu görüşte yer alan cinlerin ezelde yaratıldığı fikri ile doğum ve ölümlerinin olduğu fikri bir çelişki oluşturmaktadır. Ayrıca cinler, insanlar gibi sonradan yaratılmış (hadis) varlıklardır. Bu görüşün, cinlerin varlık ve canlılığını kendisinden aldıkları şey olarak ileri sürdüğü ruh da kelamcılara göre sonradan yaratılmıştır, ezelî değildir.

c. Maddeyi son derece yoğun bir enerji, enerjiyi de son derece seyrek bir madde olarak ele alan bir görüşe göre cinler akıllı enerjidirler. **Enerjinin ölümlü olması sebebiyle ölürler.** Cinler, maddî unsurlarla uğrama biçiminde teğetleştikleri gibi, melekût alemle de teğetleşebilirler ve bu yolla Mele-i A'lâ'yı dinleyerek geleceği öğrenmek isterler. Fakat cinlerin bu mekanizması Kur'an'da da ifade edildiği gibi yasaklanmış, dinleme mevkilerinde kendilerini izleyen ve gözetleyen sert bekçiler olan kozmik şihaplar oraya gelen cinleri yakmıştır. **Bu görüşe göre de dünya atmosferinde gözüken UFO'lar cinlerdir.** Uzaylılar uydurması da cinler tarafından tezgahlanmaktadır.

d. Cinler ateşin siyahıyla karışmış olan alev (mâric)den, bir başka ifade ile ışınların biraz daha yoğunlaşıp maddeye yaklaşmış şeklinden yaratılmıştır.

Bu görüşe göre yaratılış sırası melek, cin, insan şeklindedir. **Melek tamamen soyut ruhtur.** Ruhun hiçbir maddî özellik almayıp ancak belli bir şekle (kalıba) sokulmasıyla melek yaratılmıştır. Biraz maddeye yaklaşmakla birlikte ruhanî tarafı fazla olan varlık ise cindir.

Ruhanî ve maddî yönü dengeli biçimde yaratılan varlık ise insandır. Melek tamamen soyut ruh olduğundan ve maddî hiç bir yönü bulunmadığından kötülüğe eğilimi yoktur. Cin lâtîf cisim olmakla birlikte maddî yönü dolayısiyle iyi ve kötülüğü eğilimi olan fakat madde ve ruhanîyet dengeli olmadığı için kötülük ve hafiflik tarafı ağır basan varlıktır. Yaptığı işler kendi şuurlarına dayandığından dolayı sorumludurlar.

e. Cinler, bazı hastalıkların sebebi olan mikroplardan ibarettir. Yukarda zikrettiğimiz cinlerin mahiyetlerinin karbon asidinden, ezelde var edilen ışınlardan, UFO'lardan ve enerjiden yahut mikroplardan ibaret olduğu tarzındaki görüşler, İlmî bakımdan henüz temellendirilememiş bazı teoriler, faraziyeler ve yorumlar niteliğindedir. Zira duyular ötesi varlıklardan olmaları sebebiyle sadece nakil yoluyla doğru bilgi edinebileceğimiz cinlerin mahiyeti hakkında nasslarda ateşten yaratıldıklarının ötesinde bir bilgi mevcut değildir. Bu konuda müslümanın inanması gereken şey, cinlerin ateşten yaratılmış olmasıdır. Onun dışındakiler yorum ve şahsi görüşlerden ibarettir. Ban Haşviyye mensuplan hariç tutulursa" **İslâm alimlerinin hemen hepsine göre mükellef yaratıklar olan cinler, mükellefiyetin üstesinden gelebilmeleri için şuur, idrak ve irade gücüne sahip olmaları gerekir ki, bu hususu çağımızda ileri sürülen cinlerin karbon asidi, enerji, ışın, mikrop vb. şeylerden ibaret olması hususuyla bağdaştırmak mümkün görünmemekledir.** Çünkü anılan şeylerde şuur, idrak ve iradeden söz edilemez.

Sh: 33-37

Kaynak: Prof. Dr. A. Saim KILAVUZ, İSLÂM İNANCINDA CİN, U.Ü. İlahiyat Fak. Öğ. Üyesi ,Kaplıkaya, 1994

UFO VE UZAYLI OLAN CİNLERE ÖRNEK BİR DÜŞÜNCE
Reptilianlar Diğer Bir Adıyla Drako Ve Reptoit (Reptoid Ve Draco)...

Reptilian adı verilen varlıklarla ilgili ilk bilgiler **ufoloji** dahilinde yani ilk ufo gözlemleriyle ortaya çıkmıştır. Uzaylılar tarafından kaçırıldığını iddia eden insanların anlattıkları ortak noktalardan edinilen bilgilerle, reptilianlar hakkında bildiklerimiz oluşmaya başlamıştır.

İnsanoğlu, dünya dışı yaşam ile tarih boyunca ilişki kurmuştur. Bunun kanıtlarına birçok tarihi belgede hatta taş devrine ait mağara resimlerinde dahi rastlamak mümkündür. Ancak biz bu süreci yakın tarihimiz üzerinden incelemek istersek, çağdaş zamanlı dünya dışı varlıklarla temas akımının, Polonyalı profesör **"George Adamski"** ile başladığını görüyoruz. Adamski, insana benzeyen uzaylılarla tanıştığını dile getiren ilk kişidir.

http://e-mistik.com/gizemli-uzaylilar-reptilianlar/

Reptilian meselesini ilk ortaya atan kişi David Icke dır. Bu meseleyi anlamamız önemlidir çünkü İlluminati üzerinde dönen pek çok yalan-yanlış bilgilerden biride bu sürengen ırk meselesidir. David Icke bugün dünya çapında oldukça meşhur birisidir. Dünya'yı gezerek bu adına reptilian dediğimiz sürüngen ırk ve İlluminati hakkında seminerler, konferanslar

düzenliyor. Güzel tespitleri olmasına karşın kendisi dinleri reddeder ve İlluminati dediğimiz elit kimselerin insanlık tarihi boyunca bu tip dini inançları kendilerine siper ederek insanları kandırdıklarını buna binaen de insanlık tarihi boyunca din gibi insanları kontrol altında tutucak sistemleri bu ırkın kurduğunu söyler.

David Icke İlluminati hakkında büyük gerçeklikleri ortaya çıkaran insanlardan birisi ve uzun yıllardır piyasada. Kendisini biraz bile takip ederseniz muazzam tespitleri olduğunu farkedersiniz. Reptilian ırkı meselesini de ilk ortaya atan kişi kendisidir. Bu teori kabaca İlluminati denen örgüt üyeleri aslında cinlerle falan iletişim kurmuyorda sürüngenimsi ve dünya dışından gelen bir ırk olan ve dünyaya nesiller boyunca kanbağı ile hükmeden reptilianların devamı üzerine kurulu olmasıdır. Evet Icke'a göre insanları yöneten ağababaları aslında uzaylılardır ve bu uzaylılar o kadar üstün bir ırktır ki herhangi bir insanın bilinç seviyesiyle algılanamazlar. Icke uzun yıllardan beri bu konuda ısrarını sürdürüyor. İllüminati üyelerinin satanist ritüellerinde başka boyutlarla iletişim kurabildiğini red etmiyor fakat bu ritüeller esnasında cinlerle değil de reptilian denen varlıkları çağırabildiklerini ileri sürüyor. Ona göre reptilianlar sadece başka bir gezegenden gelmiş uzaylılar değiller, aynı zamanda başka bir boyuttanda geliyorlar.

1- Programlanmış insanlardır yani reptilianlar tarafından kontrole alınmış insanlardır. Bilinçten ve özgür iradeden yoksundurlar. Günümüz Gençleri bunları İlluminati'nin sanatçıları olarak bilir.

2- İkinci grup koyun sürüsü olan insanlar. İnsanlığın tamamına yakınını bu kitle oluşturur. Bilince sahiptirler fakat büyük abiler tarafından önemsenmezler çünkü ne söylenirse onu yaparlar. Sorgulamadan koyulan kuralları uygularlar. Dünyaya hakim olduğu ileri sürülen ırkın, en büyük geçim ve sömürü kaynağı bu gruptaki insanlardır. Bu grupta ki insanlar aynı zamanda 1.grupta ki insanları çok fazla önemseyip hayatlarını onlara adarlar.

3- Bu grup ise en önemlisi. Sayıca en az olan grup budur. Çünkü bu insanlar ilüzyonun/yanılsamanın arkasındaki gerçeği görebilirler. Matrix`teki Neo gibi insanlardır ve toplum tarafından “ deli ” gözüyle bakılırlar. David Icke ve illuminati diye bir oluşumun farkında olan insanlar buraya dahil edilebilir.

**

UFOLARIN VE UZAYLI CİNLERİN TENKİDİ

Ufo'lar ya da Cinler

Cinlerde mantıksal bir bütünlük mevcut değildir, devamlı çelişkili bilgiler verip bu yönlü vizyonlar oluştururlar. Benlikleri, büyüklük duyguları ise, çok yüksektir. Kendilerini kontrol edemeyip seviyelerini bir türlü sabit tutamazlar. Verdikleri tebliğlerde de devamlı tekrarlar bulunmaktadır. Mesajlarında ve halüsinasyon türü uyku-uyanık hallerinde gösterdikleri rüya ve imajlarda bu temel dört özelliği görmek daima mümkündür. Bu ve diğer başka özelliklerini günümüzde de en yoğun olarak uzaylılar şeklinde göstermektedirler ki, bunlar da Cinlerin ortaya koydukları olayların farklı şekle bürünmüş, ama genelde hep aynı oyunlarından başka bir şey değildir.

Ufolar akla gelince de genelde bunu hemen ya fizikçilere ya da Astronomlara sorarlar. Oysa bu çok büyük bir yanılgıdır. Çünkü, uzaylılar konusunda, üzerinde araştırma yapılacak ne madde, ne molekül, ne atom ne de atom-altı parçacıkları bulunmaktadır. Dolayısıyla olmayan şeyin bilimi ve bilim adamı da olamaz.

Çeşitli ruhsal ve fiziksel temaslarda kendilerini ülkemizdeki Müslüman toplumuna, önce "Cinler" olarak tanıtırken daha sonra birden çeşitli insan ya da varlıkların Ruhları olarak göstermeye, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle de gökten gelen uzaylı yaratıklar şeklinde bildirmeye başlamışlar, fakat en sonunda yine kendilerinin Cin olduklarını çünkü, kendileri hakkında en geniş ve detaylı bilgileri veren Kuran ve Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem açıklamalarında Cinlerin ters ve kötü varlıklar olarak anlatıldığı için saklanmak ihtiyacı gösterdiklerini belirtmektedirler.

Ayrıca şunu da hemen söylemek gerekirse Ufo yani, tanımlanamaz uçan nesneler olarak adlandırılan görüntülerin birçoğu uçak, balon, füze, kuyruklu yıldız, oldukça parlak görünen Sirus yıldızı, Venüs gezegeni, yıldırımlar veya başka atmosferik ya da yer altı hareketlerinin, gazlarının neden olduğu plazma (ışık) topları gibi normal doğal olayları iken, bazı görüntülerin bunlardan tamamen farklı ve ayırt edici özellikli olması, bazı varlıklarla çeşitli şekil ve düzeylerde ilişkiye geçilmesi ve bunların belli felsefelerinin bulunması, olayı başka noktalara taşımaktadır ki, işte biz bunları incelemekteyiz.

Tamamıyla kendi deneyimlerine dayanan, bunun dışında, hiçbir insanın tanık olmadığı, olamadığı Ufo olaylarındaki meşhur araçlar; havada, karada, deniz içinde veya üstünde pilotlara, kaptanlara, yolculara, çok büyük oranla da ıssız yollarda, gece karanlığında görünmekte, bazılarını takip edip kovalamakta, bazen de güya uçakların, gemilerin, araçların motor ve elektrik sistemlerini geçici olarak etkileyip durdurmakta, bozmakta, eğer bu evlerin yakınında cereyan ediyorsa bu sefer de elektrikli ev aletleri aynı şekilde stop etmekte, bunun yanında bazı insan ve hayvanların hareketlerini bloke edip geçici olarak felç geçirmelerini sağlamakta ve bu araçlar ya da içindeki uzaylı varlıklar gözden kaybolunca da tüm bu durumlar eski hallerine dönmektedir.

Oysa radarlara yakalanmalarına, bilinen tüm fizik yasalarına aykırı olarak ani ses üstü hızlarda birden yer değiştirip manevralar yapmalarına (ki bu durum da ses üstü hızlara geçen araçlarda olduğu gibi, şok dalgaları yani ses patlamaları duyulması gerekirken tiz bir vızıltı türü ufak sesler ya da hiçbir ses duyulmamaktadır) bir anda ortadan kaybolmalarına rağmen, tüm bu ve diğer olayların **gerçekten fiziksel görüntüler, yaşanmış olaylar değil, bir başka boyuttan projekte edilen holografik görüntüler olduğu, yapılan bazı laboratuar araştırmalarıyla da gösterilmiştir.**

Mesela, hile olmadığı kanıtlanan filmlerin devamlı olmayıp çok, çok kısa süreler içinde gidip gelen (yok olup beliren) görüntüler oldukları açıkça ispatlanmıştır. Hatta bazı ufo gözlemleri ve sahte olmayan filmlerde bu araçların somut maddesel bir yapıda görünürken birden şeffaflaştıkları ve tamamen ışıklar saçar hale geldikleri, çok parlak ve canlı ışınlara dönüştükleri ya da çeşitli geometrik şekil ve büyüklükteki uzay gemilerinin birden diğer bir türe dönüştükleri açıkça görülmektedir ki bu da **onların gerçekten maddi olmadıkları anlamına gelmektedir.**

Dolayısıyla, kişilerce görüldükleri yerden bu araçların bir anda yok olmaları, sahip oldukları yüksek hız teknolojileri nedeniyle değil, tamamen **birer soyut görüntü** olduklarından ileri gelmektedir. Bazen de bunlara, havaya uçup gittikleri görüntüsü eşlik etmektedir.

Yine **maddi bir niteliğe sahip olmadıklarını,** bunun yerine başka bir boyutun varlıkları olan Cinler tarafından **insan beyinlerinden projekte edilen görüntüler** olduklarını belgeleyen bir diğer olay da, bu uzay gemilerinin ve içindeki yaratıkların havada, gökyüzündeki boşluk

yerine evlerdeki, iş yerlerindeki küçücük bir odanın ortasından, duvarından, tavanından ya da çalışmayan TV ekranından da çeşitli şekillerde görünmeleri, o insanlarla bağlantıya geçip birtakım mesajlar vermeleri ve hatta bu yolla da gemilerine alıp onları çeşitli mekanlara kaçırmaları, gezdirmeleri... v.b. türlü, türlü oyunlar oynamalarıdır.

Zaten buna maruz kalanların çok gerçekçi bir biçimde görüp yaşadıkları tüm bu şeylerin **rüya mı yoksa gerçek mi olduklarına emin olamamaları, bazılarının da yaşadıkları olayı ve varlıkları, flu olarak görmeleri** bütün bunları onaylamaktadır. Uzaylılarla maddi ve manevi karşılaşmaların **çok sayıda olması da bunların uzaylı oldukları fikrini ortadan kaldırmaktadır.**

Ufolarla karşılaşmalar yanında, **dördüncü türden yakın ilişkiler** adı verilen, kişilerin gönüllü olarak ya da zorla onlar tarafından kaçırıldıklarını iddia ettikleri olaylar da vardır. Bu olaylar da incelendiğinde açıkça görülmektedir ki, bu kişiler **bir yerlere götürülmekten çok, oldukları yerde** (genelde gece ve sabaha karşı olmakta) sekerat halinde ya da uyuyorken veya uyutulmak suretiyle **belli vizyon ve algı oyunlarına** maruz kalmaktadırlar.

Gerçekte bu türden şeyler, **insanların hayal dünyalarında meydana getirdikleri,**

ancak, kendilerinin bizatihi olmuş zannettikleri, deneyimledikleri olaylarda ise, uzay gemilerinin yere indikleri, içindeki varlıkların yaklaşarak onları arabadan veya araçlardan çıkartıp beraberce yürüyerek gemilerine götürdükleri, bazılarında da direkt uçan dairelere ışınlanmak suretiyle veya su üzerinde yürüyen, havada sabit durabilen, süzülüp uçabilen **imajlarını gösteren** bu uzaylılarca taşınarak gönüllü, tatlı sert ya da zorla gemilere alındıkları belirtilmektedir.

Hatta **bazı vizyonlar öyle abartılmaktadır ki,** içinde gittikleri aracın boyutları hiç düşünülmeksizin, **güya** büyük güçler uygulanarak araçla birlikte gemilere de alınmaktalar. Elbette **rüyalar, pardon olaylar,** burada bitmemekte, insan beyinlerinde hazırladıkları dekorlar, geminin içinde de devam etmektedir. Bunlar geminin içinde üstün teknolojik aletlerin bulunduğu dişçi koltuğuna benzer ameliyat masasına incelenmek amacıyla yatırılmakta, bir çeşit ameliyata sokulmakta, bu yüzden vücutlarında kesikler, delikler oluşturulmakta, kan nakilleri yapılmakta, et, tırnak, saç, deri örnekleri alınmakta, uzaktan o kişileri daha sonra da izlemeleri ya da belli nedenlerden ötürü vücutlarının herhangi bir yerine parçalar, fiber optik kablolar, çipler takılmakta sonra da **sözüm ona** insanların geleceklerini de bildiklerinden ameliyatlar sırasında bu kurbanların geleceklerini de programlamakta, sonra yine aldıkları yere bırakmaktadırlar. Kimileri bu esnada acı çekerken, kimi de bir şey hissetmemekte. Bu esnada, deneklerin büyük çoğunluğu kendilerini yine uyurken bulmaktadır.

Genelde bu yaşanılanları unuttukları ya da unutturulduğu için, daha sonra da vücutlarında belli değişiklikler olduğu izlenimini veren, hafif yara ve iğne deliği izleri, çeşitli kızarıklıklar, yanıklar... v.b. olduğunu fark etmekte, doktora gidip film çektiklerinde de vücutlarında belli nesnelerin olduğunu görmekte ve olayları çeşitli şekillerde hatırlamaya başladıklarında ise, uzaylı varlıklarca kaçırıldıklarını söylemektedirler.

Tüm bunların açıklamalarına gelince, bir defa Cinlerin geleceği **büyük bir oranla bilemeyeceğini, bilseler de detayına inemediklerini** daha önceki bölümlerde anlatmıştık. Ayrıca, bugün bilim adamları insan beyinlerinin çeşitli bölümlerine belli frekanslarda dalga ya da elektrik akımı vererek o bölgeleri irrite etmekle o kişide belli çağrışımlar, duygular, hisler

uyandırılabilmekte, çeşitli kokuları algılaması, belli sesleri duyması sağlanabilmekte ve belli şeyleri hatırlayıp çeşitli şekillerde tıpkı gerçekmiş gibi vizyonlar görmesi temin edilebilmekte, bunun yanında acı, ıstırap ya da tam tersi mutluluk verici... v.b. haller oluşturulabilmektedir.

İşte **paralel boyutumuzun varlıkları** olan **Cinler** de yapılarının gereği olarak, çok iyi bildikleri insan beyinlerine bu türden dalgalar göndermek suretiyle kişilerin veri tabanlarına uygun, hali ve durumlarına göre çeşitli vizyon ve seslerin, kokuların... her tür somut algılamalar ile o kişilerde geçici süreler boyunca süren mutluluk, huzur duygusu yada vecd hali, sonsuzluğa ulaşmış-zamansızlık hissi, duygusu... vs. sanrıları meydana getirebilmektedirler.

Vücutlarında görülen çeşitli izlere, maddelere gelince, onların da yapılan araştırmalarda dünyaya ait maddeler oldukları ve bunların genelde çocukken ya da daha önceden vücutlarına batan, ağız veya burun yoluyla içlerine giren ve oldukça da küçük cam, porselen, metal türü şeyler oldukları, ama bunları o güne kadar fark etmedikleri anlaşılmıştır. Bu durum bazı yara izlerinin oluşmasını da açıklamaktadır.

Cinler kimi olaylarda insanların bu durumlarını kullandıkları gibi, tıpkı reenkarnasyon vakalarında ya da cinlerin insanlara musallat oldukları poltergeist olaylarında görüldüğü üzere, **insan bedeninde birtakım fiziksel etkiler meydana getirerek, vücutlarına giren parçacıklara şekiller vererek, biçimlendirerek, onlara yaşattıkları hayallerin gerçekliğine ilişkin dayanak oluşturmaktadırlar.**

Genelde gördükleri ufoların hemen ertesi ya da bir iki hafta içinde yaşanılan bu kaçırma esnasında, kişilerin felç benzeri bir hal geçirip transa girmeleri, şehrin göbeğindeki gökdelenin penceresinden dışarı alınarak gemilere bindirilmesine rağmen, hiç kimsenin bu araçları görmemesi, aynı anda birden fazla kişinin bu ve benzeri deneyimleri yaşarken yanlarında bulunan diğer kişi ya da kişilerin bunları hiç görmemeleri, duymamaları, algılamamaları, radarların bir kaçında görünürken diğer radarlarda hiç görünmemeleri, bu olayların **tamamen insan zihninde ve birkaç cihaz üzerinde oluşturulan etkiler olduğunu** açıkça göstermektedir. Yine beyin aracılığıyla sinir sistemini etkilemeleri bu geçici blokajlara açıklama getirmektedir.

Gemilerde yaşanıldığı iddia edilen bir başka durum da, **Cinlerin eskiden beri hep yapa geldikleri, ama burada şekil değiştirdikleri,** insan görünümlü uzaylı varlıklarca cinsel tacizlere, cinsel ilişkilere hatta tecavüzlere de maruz kalmalarıdır. Bu kurbanların çoğu da kadınlardır. Nadir de olsa erkekler, insanları büyüleyecek düzeyde çok güzel kadın suretindeki bu uzaylılarla ilişkiye girdiklerinde bu varlıklar bunun sebebini, inceleme araştırma amaçlı olmanın ötesinde ara türler, melez ırklar oluşturmak için hamile kalmak istediklerini söylemişlerdir.

Elbette çok, çok yakışıklı erkek uzaylıların da kadınlarla girdikleri cinsel ilişkinin nedeni budur. Bazen de bunu erkeklerden ve kadınlardan sperm ve yumurtalık örnekleri alarak yapmaktadırlar. Bazı kadınlar da, bu yollarla önce hamile bırakıldıklarını sonra da karınlarındaki ceninlerin alınarak bunların belli bölümlerde fabrikasyon ortamdaki tüplerin içinde büyümelerinin sağlandığını, en sonunda da bunların uyandırılıp tüplerden çıkarıldıklarını, bu melez ırklar ve kendi çocuklarının onlara gösterildiklerini, gerekiyorsa sonradan onlarla bağlantıya geçmelerinin yöntemlerinin anlatıldığını ya da bunun direkt onlar tarafından sağlandığını anlatmaktadırlar.

Kimi önceden hamile kalmış kadınlar ise, kaçırılma olayını yaşadıktan sonra hamileliklerinin ve bu özelliklerinin tamamen ortadan kaldırıldığını iddia etmişlerdir. **Oysa yapılan ciddi araştırmalarda, gerçekte bu olayın kendilerinden başka kimse tarafından görülmediği, izlenmediği, bu olayların tanığının da sadece kendileri olduğu ve bunların somut olarak da kanıtlanamadığı ortaya çıkmıştır.**

Hamileliklerinin tamamen ortadan kalkması ise, yine tamamen **kendilerinde olan böyle bir özelliğin onlar tarafından algı oyunlarıyla kullanılmasından başka bir şey değildir.** Ayrıca bu olayda çok eskiden beri bilinen, Cinlerin insanları etkilemek için çok, çok güzel kadın ve erkek suretlerine girerek insanlarla zorla cinsel ilişkide bulunmalarının ve bu ilişkilerinin sonucunda da cinlerden çocukları olduğu (çocuk edindikleri) yalanıyla aynıdır. Bununla birlikte bu yolla cinsel tacize uğrayan kadınların bu olayın neden olduğu travmadan ötürü kendilerini eve, odaya hapsedip yaşadıklarını sadece kendilerinin bilmesi, durumlarını saklamaları da cinlerin onlar üzerinde oynadıkları oyunların kökleşmesini sağlamakta ve bunların açığa çıkmasını önlemektedir.

Bu konuda yapılan bilimsel çalışmalarda, uzaylıların tacizine uğrayan insanların, kendilerini uzaylı dışında farklı varlık şeklinde tanıtan Cinlerin benzer saldırısına ya da gerçek tecavüze maruz kalanlarla aynı ruhsal travmaları geçirdikleri, bunun yanında diğer türden uzaylılarla karşılaşma olaylarını yaşayan bazı kişilerin de şok geçirip yıllarca tedavi görmeleri veya akıl rahatsızlıkları geçirmeleri bu varlıkların iddia ettikleri, edildikleri gibi dost, yardım sever, insanlığın iyiliği ve çıkarı için çalışan... varlıklar daha doğrusu **uzaylı varlıklar olmadığını ispatlamaktadır.**

Hiçbir mantıklı varlık, bir diğer varlığa zarar vererek yardımda bulunmaz. Uzayın bilmem ne kadar uzaklığından üstün teknolojileriyle gelip kendilerini çok üstün akıllılar olarak gösterenlerin yaptıkları bu basit, sıradan şeylerde en ufak mantıklı bir davranış, açıklanabilecek bir izah da yok ama çelişki çok. Burada görülen bariz bilimsel bir hata da birincisi, bizden tamamen farklı evrimleşmiş olan bir türün insanlara ilgi duyması İkincisi de, daha dünyada bilinen türler arasında genetik uyuşmazlık nedeniyle tohumlama gerçekleşmezken (mesela bir fille bir köpek...) bizden çok farklı bir türle cinsel birleşme yoluyla üremenin gerçekleşmesidir ki **bu da tamamen imkansızdır.** Kısacası bunların, **dışarıda bilfiil gerçekleşen olaylardan çok, insan beyni içinde gerçekleşen olaylar olduğu açıkça görülmektedir.**

Cinlerin algı ve vizyon oyunları

Cinlerin, uzaydan geldikleri, insanlarla ilgilendikleri yalanını yutturma yöntemlerinden biri de, deprem, yanardağ patlamaları...v.b. afetler öncesinde, deprem fayları, ley hatları, yer altı maden yataklarının olduğu bölgeler, uzay ve diğer teknolojik lab. ve üsler, nükleer ve askeri tesislerin bulunduğu yerler, eski çağlarda kutsal olarak kabul edilen (ki bunlardan bir kısmı şu anda deniz altındadır) yüksek enerji merkezleri (odakları), tesisleri üzerlerinde daha sık görüntü vermeleridir. Bununla birlikte, bunlardan bir kısmının doğal etkenler olduğunu daha önceden belirtmiştik.

Uzaylı varlıkların, **uzaydan geldikleri yolundaki görüşe hiç uymayacak türden ilginçliklerinden, çelişkilerinden** biri de, bunlar bir taraftan **güya,** farklı yıldız sistemleri, galaksiler... v.b. evrenin çeşitli yerlerinden, sistemlerden geldiklerini bu yüzden de farklı evrime uğramaları dolayısıyla farklı şekil ve tiplerde olduklarını söylerken, diğer taraftan da

deneklerin gemilerde gördükleri gibi, bir türden diğer bir türe ve bazen de kendilerinin tanıdığı kişilere ya da kurbanın görmek istediği suretlere dönüşebilmekte, bu şekilde görünebilmektedirler.

Mesela, önceleri insan suretinde yolda, sokakta,... dostça görünüp onlarla arkadaş olmak, yardım talebinde bulunmak suretiyle yaklaştıkları bu insanları, bir nedenden ötürü bir yere götürüp orada beliren uçan dairelerin içine almaları ve en sonunda bu dostun suretinin değişerek bilinen uzaylı tipine bürünmesi gibi. Çok ilginçtir ki, uzaylılarla hiçbir ilgisi olmayan ve çok çok eski zamanlardan beri insanlara çeşitli şekillerde musallat olan, ıssız eski köy yollarında, mezarlıklarda, tekinsiz evlerde olmadık suret ve olaylarla insanların karşısına çıkan, arada bir de suretten surete dönüşen **Cinler, " uzaylılar" diye ortaya çıkan varlık tipleriyle tıpatıp aynıdır.** Bunlardan daha sık görüneni ise, bildiğimiz uzaylı tipi yani, koca üçgen kafalı, büyük gözlü, kılsız, burnu ve ağzı küçük olan cüce tipidir.

İnsanların hayal dünyalarına hükmetmek suretiyle gerçekmiş, maddeselmiş izlenimi, görüntüsü veren bu varlıkların uzaylı olamayacağını gösteren bir önemli kanıt da bu uzaylı tipleridir.

Bunlardan kimi, insan suretinde ama uzun boylu, beyaz tenli sarışın ya da kızıl, mavi gözlü, çok güzel ve yakışıklı görünmekte olup (ki bunlara, İskandinavyalllara benzediği için kuzeyli anlamına gelen **Nordik** ismi verilmekte) kimi, bildiğimiz uzaylı tiplerinde kimi, gorillere benzeyen türlü, türlü kıllı yaratıklar biçiminde kimi de, sürüngen ya da kuş kafalı olup belden aşağısı insan veya başka bir yaratık, belden üstü de ayrı bir yaratık suretinde görüntü vermektedirler.

Görüldüğü üzere bunlar, hep **dünyadan bildiğimiz, dünya üzerinde yaşamakta olan insan ya da hayvan türlerinden varlıklardır. Bunlar gerçekten uzaylı olsalardı, çok çok farklı suretlerde, bizlerin hayal bile edemeyeceği türde olmaları gerekirdi. Çünkü evrim bunu gerektirir. Oysa, durum bunun tam tersi.**

Bu türden uzaylı görüntüsü vermelerinin önemli bir başka nedeni de, bir yandan ulaşılamayacak derecede çok güzel görüntü vererek, insanların kökeninin aslında kendileri oldukları imajını vermek suretiyle bizleri küçük göstermek, diğer yandan da, hayvan türü yaratıklar şeklinde görünerek insanların yaratılışı, sahip oldukları yetenek ve idrak kapasitesince hayvanlardan da daha aşağı olduğunu vurgulamak böylece, dalga geçip, bizleri aşağılayarak egolarını tatmin etmektedirler.

İnsanların **halife** özelliğiyle yaratılmış olduğunu hazmedemeyen ve **benlikleri aşırı derecede güçlü** olan **şeytani vasıflı Cinler,** her fırsatta insanları aşağılık, seviyesiz, ilkel; kendilerinin ise üstün ve her şeye hükmedici olduklarını göstermeye çalışmaktadırlar. Bu özelliklerini, ortaya koydukları tüm senaryolarda açıkça görebiliriz.

Bir başka çelişki de, bazı uzaylılar tarafından verilen bir kısım bilgilere göre, bu dört tipleme içinde insan suretinde olan türün bunların en akıllısı, en zekisi ve tümünün üstatları oldukları, diğerlerinin ise, bunların altında, onların hükmettiği, programladıkları varlıklar olduğu söylenmektedir. Halbuki, başka yerlerde de diğerinin, geri kalanların başı ve önderi olduğu belirtilmektedir ki **tüm bu çelişkili ifadelerin** en önde gelen sebebi, **Cinlerin kendi aralarındaki üstünlük kavgasını uzaylı kimliklerine yansıtmalarından ibarettir. Sonuçta, uzaylıların bu tutarsız hareketleri bize, bunların gerçek olmadığının kanıtlarını açıkça**

göstermektedir.

Çok keskin bir zekaya sahip olan Cinlerin, insanların hayal dünyalarıyla istedikleri gibi oynamaları, ortaya koydukları senaryolar sınırları zorlamakta, ipin ucunu iyiden iyiye kaçırmaktadırlar.

Aslında, sıradan bir aklın küçük bir analiziyle bile bunların gerçek olamayacağını gösteren böyle bir hayal de, güya uzay gemilerine götürülenlerden hepsi zorla kaçırılan insanlar olmayıp bazıları gönüllü olarak tamamen eğitim amaçlı olmalarıymış.

Kaçırıldığını söyleyenlerin bir kısmı, ameliyatlarının hemen akabinde geri gönderilirken kimi de, ameliyat sonrası insanları çeşitli konularda bilgilendirmek daha doğrusu **çaldıkları minareye kılıf uydurmak için mesela,** Venüs'e, Mars'a, Satürn'e, Ay'a ve bilhassa Dünya'dan hiç görünmeyen Ay'ın karanlık yüzüne ya da başka yıldız sistemlerindeki gezegenlerin yörüngesinde hareket eden dev uzay gemilere alınarak gezdirilmekte, teknolojileri, uygarlıkları, uçan dairelerin çalışma prensipleri, insanlık için amaçları ve insanların ev ödevlerini yapmadıkları taktirde başlarına neler geleceği ile ilgili, öğütler verilmekte, oralarda yaşayan halk ve yaşam formları (ki bu kendilerininki de olabilmekte) hakkında görüntüler seyrettirilip detaylı bilgiler sunulmakta, bazıları da orada hiçbir koruma önlemi almaksızın çıkıp gezebilmekte, oradaki yaşayan varlıklarla da rahatlıkla çeşitli yakın ilişkilere geçebilmekteymişler. Bunların yanında o kişilere, insanların evrendeki yeri, geleceği, Yaratıcıyla olan bağlantıları ve sistemle ile ilgili çeşitli bilgiler de sunulmaktaymış. Tüm bunları tek kişi deneyimleyebildiği gibi, bunlara nispetle az sayıda görülen bir den fazla arkadaş grubu da bunu deneyimleyebilmekteymişler.

Bununla birlikte, bu tür olayları yaşamış olan **sözüm ona** lider konumundaki kişiler, uzaylılardan gelen bir biçimde 5-6 yaş gibi daha küçük yaşlarda iken **(cinlerin bilhassa bu yaştan itibaren kendilerine yatkın, beyinleri hassas insanları etkilemeye başladıklarına başka yazılarımızda değinmiştik)** onlarla bağlantıya diyaloğa geçmekte, gemilere alınmakta ve onlar tarafından belli özellikler, güçler verilerek beden dışı deneyimler (o.b.e), ışınlama, materyalizasyon, uzaktan görme, algılama... v.b. olağan üstü yeteneklere sahip olmaktaymışlar.

Yine kimileri, o küçük yaşlardan itibaren bunun farkında bilincinde iken, kimileri de onlarla açık bağlantıya geçtikleri sırada ya da hemen sonra geçmişte onlarla her an irtibatta olduğunu anlamakta, hatırlamakta ve bu tür normal üstü yeteneklere o andan itibaren sahip olmakta, gözlerindeki perdeler kalkarak her tür ruhsal varlıklarla her an görüşebilmekte, insanlığın gelişimi, evrimi için uzaylılarla birlikte evrensel plandan sorumluluklar yüklenmekteymişler.

Bu tür bağlantılara geçen hemen hemen bütün insanların da yeteneklerinde az ya da çok belli artışlar olmakta bunun sonucunda da metafizik konula eğilmekte, hayatlarını tamamıyla bu temeller üzerine yeniden inşa etmekte, hayatları ve yaşama bakış açıları tamamen değiştirmekteymiş.

İster zorla isterse de eğitim amaçlı, gönüllü olsun fark etmez, bu uzay gezileri, birden çok fazla da olabilmekte, tekrarlanabilmekteymiş. Bazen de bu üstün varlıklarla, fiziki beden yerine yine onlar tarafından oluşturulan beden dışı deneyimler dediğimiz, ruhun bedenden ayrılmasıyla da çeşitli ortamlarda, gemilerde... görüşmeler yapılabilmekteymiş.

Kaçırılma olaylarının bu bölümüne baktığımızda da, yine bir yığın çelişkili durumlar, sistemde olmayan birtakım yanılgıların varlığı bulunmaktadır. Öncelikle bunların **hayalde yaşanılan şeyler olduklarını** gösteren önemli bir olay da, götürüldüklerini söyledikleri uzay araçlarının dıştan çok küçük olmalarına karşın, içine girdiklerinde içinin çok büyük olmasıdır. (Öyle ki, 3 m. çapındaki bir uçan dairenin içinde koridorlar, odalar, araştırma lab.... vs. bulunmaktadır.)

Ayrıca bugün çok iyi bilindiği gibi, güneş sisteminde dünya dışında hayatı barındıracak hiçbir gezegen ve uydu yoktur. Bunlardan kimi yüzlerce derece sıcakken, kimi, birkaç yüz derece soğuktur. Bununla birlikte, bunlardan bir kısmı da tamamen gazdan oluşup üzerine basılacak bir katı yüzeyi yoktur. Dolayısıyla insan ya da uzaylı gibi görünen varlıkların yaşaması mümkün değildir. Kaldı ki bir insanın, atmosfer dışında koruyucu bir elbise giymeden bulunması, bizler için hayati önem taşıyan oksijen, basınç, ısı... v.b. faktörlerin yanında, uzaydan ve güneşten gelen kozmik radyasyonlar, insan bedenini saniye mertebelerinde yakması için yeterlidir.

Bunun gerçekten olduğunu iddia edenlerden bazıları da bu olayların, planetlerin maddesel boyutlarında değil de, alt boyutlarındaki ışınsal yapısında gerçekleştiğini söylemektedirler ki **bu da mümkün değildir.**

Çünkü, **ışınsal boyutlara ışınsal bedenle gidilir.** Maddi beden, o ortamlarda yer alamaz. **Üst düzey Velilerin yapmış olduğu bedenen Tayyı Mekân bile, dünya ile sınırlıdır.**

Yani, bu bedeninizle ruh boyutunda bulunamazsınız. Keza cehennemde insan, **Ruh (Nari)** bedeni, cennette de, **Nur** bedeniyle yaşama devam eder. Madde beden ise, önce toprağa karışıp çözünecek sonra da güneşin dünya ve diğer birkaç planeti yutmasıyla, yeryüzüyle birlikte buharlaşacaktır. **Her beden bulunduğu boyutun şartlarına tabi olarak mevcut olup, bir boyuttan diğer boyuta geçişte hükmünü yitirir.**

Eğer bunlar uzaylıların yani Cinlerin gücüyle **O. b. e** yoluyla yapılan seyahatlerse; o zaman **bu varlıkların, iddia edildiklerinin aksine uzaylı değil, bizim paralel boyutlarımızda yer alan Nari boyutun varlıkları Cinler olduğu ortaya çıkmaktadır ki**

bu yollu, sözüm ona seyahatlerin varlığını bir yukarıda belirtmiştik.

Aynı şekilde, uzaylı varlıkların da insani özellik gösterip dünya atmosferine hemen adapte olmaları, mikroplara karşı enfeksiyon geçirmemeleri, hastalanmamaları da **çok büyük bir çelişkidir.**

Bunun yanında, insanların yaptıklarının karşılığı olarak başlarına gelecek şeyler için hiçbir yaptırımları olmadığını, hiçbir işe karışmadıklarını ifade eden uzaylıların binlerce, milyonlarca ışık yılı uzaklığındaki bilmem ne sistemlerinden buralara kadar zahmet edip ekstradan **bizleri uyarmalarına da hiç ihtiyaç yoktur.** Bu durum mantıklı da değildir. Çünkü bunları sıradan basit bir vatandaş da rahatlıkla düşünebilmekte, aynı söylemleri dile getirebilmektedir.

Bununla birlikte siz, bir üstün teknolojik bilgiyi ya da yaşam formlarıyla ilgili... vs. bilimsel verileri bu işin uzmanı olan bilim adamlarına mı verirdiniz yoksa kaçırıldığını iddia eden insanların büyük çoğunluğunda olduğu gibi, hayatı boyunca nereden gelip nereye gittiğini düşünmeyen ya da konuyla ilgisi bulunmayan taksici, sarhoş, çiftçi ya da esnaf... vs. gibi sıradan hayat yaşayan insanlara mı?..

Bizim uzaylılar, üstün bilgeliğe, uygarlığa sahipler, ama bu kadar basit, sıradan bir şeyi dahi düşünemiyorlar. Ayrıca, çok büyük teknolojilere sahipler, her şeyden haberleri var, ama tüm bunlara gerek kalmaksızın ya da gerekli tüm bilgileri, en kötüsüyle bir, iki inceleme sonucunda çok gelişmiş haberleşme ağı ile çok rahat öğrenebilecekken bunun yerine hâlâ, insan ya da hayvan kaçırıp inceliyor, yerlerden numune topluyorlar.

Kısacası, **hem her şeyden haberdarlar, hem de hiçbir şey bilmiyorlar gibi davranmaktadırlar ki, bu büyük çelişki de bunların uzaylı olmadıklarını açıkça göstermektedir.** Binlerce, milyonlarca... ışık yılı uzaklıkları büyük zahmetlerle aşıp gelen bu uzay araçları, beyaz sarayın bahçesine ya da Kremlin meydanına inecekleri, resmi ilişkilere geçecekleri yerde parkta oynayan çocukların, insanların ortasına inip içlerindeki araçların dışına çıkarak garip ses tonlarıyla konuşmaları ya da bir şeyler verir gibi yapıp hiçbir şey vermeksizin tekrardan araçlarına binip bir anda yok olmaları, sadece konulardan tamamen uzak insanlara, halka görünmeleri, hem bu türden hem de kitlesel görüntüleri **tamamıyla show amaçlı olup bunların fiziksel olmadıklarının ayrı bir kanıtıdır.**

Ayrıca insani yüz ifadelerine, duygulara, davranışlarına sahip oluşları, bulundukları toplumun dillerinde konuşmaları, diyaloga geçmeleri de bunların uzaylı oldukları fikrini zayıflatmakta diğer olayları göz önüne aldığımızda ise, bunun ötesinde **tüm bu gerçekliği çürütmektedir.**

Bazı insanların belli güçlere, özelliklere sahip olmalarına gelince... Daha önceleri birçok yazımızda değindiğimiz üzere, cinlerin insanlara çeşitli düzeylerden verdikleri birtakım yetenek ve güçler bir; insanların onları çeşitli yöntemlerle etki altına almaları, iki; cinlerin insanları tek yönlü olarak kendilerinden akan bir biçimde etki altına almalarıyla meydana gelmektedir ki büyük çoğunluğu böyledir. İkincisinde tamamen kontrol Cinlerindir.

Uzaylı olayında olduğu gibi. Birçok şeyi cinler yapar, buna karşın çevresindeki insanlar, bunların o kişiden kaynaklandığını sanırlar. Bazen, o kişi de bunun farkında değildir. Bir de bunun yanında cinlerin oyuncağı olan bu kişi, kendi hayallerinde yarattığı ya da onun için yaratılan dünyada, o dünyanın tanrısı olarak dilediğince senaryolar, güçler ortaya koyar ki, bunu da kendisinden başkası bilmez ve görmez.

Cinlerin insanları aldatma yöntemlerinden biri de, insanlara seçilmiş olduklarını, onların ayrıcalıklı bir konumda olduklarını empoze ederek egolarını okşamakta, böylece bu insanlar da, özel kişiler, üstün nitelikli insanlar olduklarını zannederek, o hayallerle ölüm ötesi boyuta geçerler.

Bu konuda en önde gelen **büyük çelişkilerinden biri de** bu uzaylılar, İnsanları çeşitli planetlere, yıldız sistemlerine, galaksi ve ötesine... ya da farklı, farklı evrenlere (?) çok kısa süreler içinde götürebilmelerine karşın buna kıyasla onlar açısından çok kolay ve basit olan **aynı olayı dünya üzerinde bir türlü gerçekleştirememektedirler.** Bu insanlardan sadece birini, bırakın ülkeler veya şehirler arasını bir semtten diğer bir semte, mahalleye bile götüremiyorlar. Anlaşılacağı üzere, tıpkı diğerlerinde olduğu gibi **bu olayda da, somut olan hiçbir şey yok. Olmadık soyut hayaller ise, oldukça çok.**

Cinlerin ve Ufocuların düştüğü çelişkiler

Cinlerin, insanları küçük, zavallı durumlara düşürmek, alay konusu haline gelmelerini sağlamak için, seçilmişlik duygusunu zirveye taşıdıkları, hatta işi komediye dönüştürdükleri bir olayda "yıldız insanları- yıldız yardımcıları" denilen, daha önceki zamanlarda uzaylıların

yeryüzündeki insanlarla olan evliliklerinden dünyaya gelmiş insanların genetiğini taşıdığı ya da o dönemlerde uzaylılara yardım edenlerin torunları olduğu söylenen, o ruhsal gücün varlığını hisseden kişiler varmış ki, uzaylılarla dördüncü türden yakın ilişkiler kuranların büyük çoğunluğu, aslında kendilerinin de sonradan hissettikleri veya hatırladıkları üzere bunlarmış. Ve bu "ışık işçileri" **güya,** uzaylı varlıklarca kendilerine getirilip belli bilgiler, güçler, yetenekler kazandırılarak, insanlığın zor geçiş dönemlerini daha yumuşak yaşamaları, karşılaşacakları çetin şartlara karşı çeşitli şekillerde onlara yardımcı olmaları amacıyla çok yönlü vazifeler yüklenmekteymişler.

Yine belirttiklerine göre, insan suretine giren bazı uzaylıların bir kısmı da belli görevler üstlenip bizzat insanlar arasında hayatın her alanında okulda, vergi dairesinde, bankada,... çalışmakta ve kendilerini fark ettirmeden insanlara çeşitli yardımlarda, insanlığın gelişmesine katkıda bulunmakta, belli negatif olayların oluşmasını önlemekte ya da etkilerini azaltmakta, yeni yeni yaşam formları oluşturmakta... vs. imişler. Fakat buna karşılık, ne hikmetse seçilmiş olanlar hariç, bizler bunların hiçbirini görememekte, algılayamamaktaymışız.

Bunun yanında, **geçmişteki yaşantılarını unutup ya da görmezden gelip** kendilerini direkt uzaylı gören, uzaydan geldiğini düşünen, şartlanan, **düş âleminde gezinen** insanlar da bulunmaktadır. Hatta bunların içinde, zamanda yolculuk yaptığını ve tüm bunları da bir senaryo içinde gerçekçi biçimde yaşadığını zanneden insanlar da yok değil. Buna benzer bir olayda, kendilerinin kayıp kıta Atlantis, Mu veya yer altı ülkesi **(ki gerçekte hayallerde olan)** Agharta isimli uygarlığın torunları olduğunu ve bunların ruhlarıyla da devamlı irtibatta olduklarını iddia eden ve onlarla görüştüklerini zanneden insanlar da mevcuttur. **Demek ki bu tür şeyler, sadece uzaylılara özgü olmayıp onlar olmasa da bu türden, benzer şeyler yaşanabiliyormuş.**

Cinler, hep sergileye durdukları özelliklerini uzaylı kimliğinde de sürdürmekte, bunu da, önce ciddi birtakım bilgiler, vizyonlar göstermeye özen gösterirken daha sonra işi ciddiyetten uzak, insanlarla alay edercesine, komik bilgilere, algılamalara dönüştürerek göstermektedirler. **Genelde de Ufocular bu tür şeylerden ya da gemilerde yaşanılan bu olaylardan hiç bahsetmezler.**

Mesela, kaçırılma vakalarında bilinen uzaylı tipleri, yukarıda da bahsettiğimiz üzere bir anda Nazi üniformalarıyla ortaya çıkıp SS (es es) subayları gibi davranışlar sergilemeye başlamakta, gemilerde ciddi olarak başlayan olaylar gayri ciddi şekillerde devam ederek bir anda patates... v.b. gibi nesneler belirmekte ve bunları birbirlerine, kurbanların üzerlerine atmakta, durup dururken hiçbir anlamı olmayan garip ve komik şarkılar söylemekteler. Bu durum tebliğlerde ise,... uzaylı zolton... gibi komik isimlerle diyaloğa geçmeleri, seans sırasında araya başka kanalların girerek birbirleriyle mahalle kadınları gibi tartışmaları, bir anda uzayın büyüklüğünden bahsederken, evrensel birtakım gerçeklerden bahsediyormuş havasında iken, bir anda konuyla hiç alakası olmayan, fındık kabuğunu doldurmayacak konulara girmeleri... şeklindedir.

Cinlerin başka bir uygarlıktan geldiği yalanıyla insanları kandırma oyunlarının en büyüklerinden biri de, kaçırılma ya da karşılaşma olaylarındaki kayıp zaman durumu. Bu da kısaca şöyle:

Kaçırılan kişiler durumu önce algılayamamakta, ancak aylar ya da yıllar sonra karşılaştıkları, yaşadıkları çeşitli olaylarla bu unutulanları parça parça hatırlamakta veya tedavi için gittiği

uzmanlarca yapılan hipnoz sonucu o anda yaşadıklarını ayrıntılarıyla anımsamaktaymışlar.

Bazen bu durumlarını hipnoz sırasında tesadüfi olarak da öğrenebilmekteymişler. Mesela, bazı kişi ya da kişiler, arabayla... vs. giderken bu uzay aracı ve varlıklarla çeşitli şekillerde temaslarının bitişi ve bu ufoların ortadan kaybolmalarıyla kaldıkları yerden yollarına devam etmekte, kimi de geçici bir bilinçsizlik, uyku durumundayken tekrar kendilerine gelerek araç başında yoluna devam etmekte olduğunu görmektedir.

Ancak, burada alışılmışın dışındaki durum, bu kişi ya da kişilerin kendi açılarından olayları kesintisiz biçimde belli bir süre boyunca bir, beş, on, yirmi... dakika yaşamalarına karşın, gerçekte bir ya da bir kaç saat gibi uzun bir zaman diliminin geçmiş olmasıdır. Buna karşılık, çok çok nadir bazı yakın karşılaşmalarda ise, hafıza kaybı, zaman yitimi yoktur. Olaylar kesintisiz, direkt yaşanılır ve biter. Fakat bu da durumu değiştirmiyor.

Olağanüstü olaylarmış gibi görünen bu varlıklar ve yaptıklarının, gerçekte olmadığını gösteren bir durum da, karşılaşma esnasında ortamın anormal derecede sessiz ve sakin oluşudur. Kimisi bunun az öncesinde tiz bir ses de duymaktadır. Kişilerin yakın çevresi o kadar sessizdir ki, ne ağaç dalları ve yaprakların hışırtısı, ne kuş ya da hayvan sesi ne de herhangi bir şeye ait sesler duyulmaktadır. Bu sırada beyinlerinde de güçlü bir basınç hissederler. Bu uçan nesne, ışıklı küre uzaklaştığı ya da ortadan kaybolduğunda ise, çevrenin sesi tekrardan canlanmakta, üzerlerinde hissettikleri basınç duygusu birden kalkmakta, her şey eski haline geri dönmektedir. O döneme ait gördükleri rüyalar ya da bu olayın oluşturduğu çeşitli rahatsızlıklar dolayısıyla gittikleri uzman doktorların yapmış oldukları hipnoz veya çeşitli yöntemlerle (ki bu olayların çıkartılması için tek yöntem hipnoz değildir) o zamanı yeniden anımsadıklarında da, kayıp zaman olgusu aydınlanmakta ameliyatlar, tecavüzler, uzay gezintileri... vs. hatırlanmaktadır.

Çok kısa bir süre içinde, çok uzun şeyler yaşamış hissi, duygusu ve algısı aslında, uzaylıyız kisvesi altında insanları etkileme olayından önce ya da ayrı olarak kendilerini hiç fark ettirmeksizin veya başka kimlikler altında insan beyinlerinde meydana getirdikleri zaman kayması dediğimiz olayla aynıdır.

Bununla ilgili örneklere daha önceki yazılarımızda değinmiştik. **Dolayısıyla, bu türden olayların yaşanması için uzaylılara hiç gerek yoktur. Yani bu hal, uzaylılara ait bir olgu değildir.** Kaldı ki, zaman kayması olmaksızın bir anda uzun süreler boyunca farklı olaylar yaşayan insanların varlığı da bilinmektedir.

Bununla birlikte cinlerin, bilhassa günümüzde orijinalliğini ve amaçlarını tamamen yitirmiş tarikat mensuplarına oynadıkları oyunların başında yine bu olay gelmektedir. Ayrıca, **ufo olaylarında kayıp zaman durumunun gerçekte var olmadığını gösteren veriler yine bu olayların kendi içinde de mevcuttur.**

Çünkü, onların yanında olup da uykuda oldukları için aracın dışına çıkmayan bunu deneyimlemeyen, bu olayları dışarıdan izleyenlerin diğerlerine bazı hareketlerini, davranışlarını ya da uzun süre ne yaptıklarını sorduklarında asla böyle bir şey yapmadıklarını, sadece bir ışık gördüklerini ya da bozulan arabalarını tamir ettiklerini... vs. belirtmişlerdir. Yani, **dışarıdan aynı olaya objektif olarak bakanlara göre bu insanların ya hiçbir şey yapmadıkları ya da basit, sıradan şeyler yaparken bu türden şeyleri (çeşitli türden karşılaşmaları, kaçırılmaları) algıladıkları, deneyimledikleri görülmüştür.**

Aslında, bu türden olaylar, Cinlerin çeşitli oyunları dışında kader kapsamı içinde insanlara çeşitli yardımların yapılması, insanların imanlarının artması ve tazelemesi, yoldan çıkmışsa tekrar o yola dönmesi amacıyla birtakım melekler ile Veliler tarafından da oluşturulmaktadır.

Mesela kişi (kişiler), çok zor durumdadır, bir yere ya da uzak bir yerde ise, bir yerleşim bölgesine gelir. Oradaki insanlar tarafından çeşitli yardımlar görür ve ihtiyacı giderilir. Daha sonra o kişi (kişiler) ona yardım eden insan ya da insanların yanına geldiğinde ve olayları tek tek ayrıntısıyla anlatmasına karşın o insanların bu kişiyi, kişileri hiç görmedikleri ve söylediği vakitte ise, bazılarının orada olmadıkları, başka yerde başka şeyler yaptıkları veya o yerleşim yerine geldiklerinde öyle bir yeri, yerlerin, kişi-kişilerin olmadığını yanı sıra da ya orada başka bir yer yada boş bir yer olduğunu görürler.

Geçmiş evliyaların hayatlarına bakıldığında keramet olarak bazı insanlara birkaç saniye, dakika içinde yıllar süren olaylar yaşattıkları bilinmektedir. Ancak altını çizerek belirtmek gerekir ki, bunlar belli bir sistem içerisinde, evrensel sistemde karşılığı olan, tamamıyla insanlarda olumlu, yararlı sonuçlar oluşturan olaylardır. Cin kaynaklı benzerleri ise, bunun tam tersi olarak sistemde yeri ve karşılığı olmayan, insanlarda zararlı ve olumsuz oluşumlar meydana getiren, insanları sistemde yeri olmayan olmadık hayallere yönelten, iten ve bunun hem bu boyutta hem de ölüm ötesi boyutlarda sonuçlarını yaşatan olaylardır.

Onlara inananlarınca bile ortak bir görüş etrafında toplanamayan, kesinliği tam olarak anlaşılamayan uzaylıların kimi, evrenin çok uzak noktalarından gelmelerinin yanı sıra kimi tebliğlere göre de bunlar, gelecekten geçmişe doğru yolculuk yapan torunlarımız, kimileri de madde planındaki paralelimiz olan boyutlarda, fakat yine bizler gibi üç boyutlu maddesel yapıları ile yaşayan varlıklar oldukları ve araçlarıyla dünyamıza bu boyutlardan geçiş yapmış üstün varlıklarmış.

Oysa, sonsuz sayıdaki evrenleri bir kenara bırakıp, algıladığımız evrenin boyutlarını göz önüne alsak dahi, ne kadar üstün zekâya sahip olursa olsunlar bu türden görüşlerin tamamen imkansız olduğunu görmekteyiz. Anlaşılan uzaylılar, insanları küçültüp kendilerini büyük göstermek için, çok büyük boyutlardan konuşup caka satabiliyorlar, ama evrenin gerçek büyüklüklerinden haberleri yok.

Ayrıca dini kaynaklar ile fetih ve keşif sahibi evliyaullaha göre, bizim gibi maddesel varlıkların sadece dünyada yaşadıkları bazılarında da, uzayın diğer planetlerinde sadece mikroskopik düzeyde var olduklarıdır. Bunların dışında ise, **evrenin görünmeyen her boyutunun tıka basa canlı varlıklarla dolu olduğudur.**

Aslında kainatta var olan canlılar üç türdür. Birinci tür, sadece dünya üzerinde yaşayan biz canlılar. İkinci tür, bizimle birlikte aramızda, dünya atmosferi içinde ya da bizim güneş sistemi içinde ve dışındaki yıldızların planet ve uyduların ikiz boyutlarında yaşayan cinlerdir. Üçüncü tür ise, meleklerdir.

Cinler de aslında iki grupta yer alırlar. İlki, yedi sınıf içinde olanlar, İkincisi yine yıldız ve planetlerinde yaşayan, **biri diğer türden tamamen farklı dalga yapılı bilinçli varlıklardır.**

Aslen **melek olmasına rağmen, cin boyutunda yer alan melekler** de bunlardandır. Mesela, kendini bilen ve güneşin ikiz boyutunda yaşam sürdüren zebaniler gibi. Keza, Muhyiddin Arabi kuddise sırruhu'l-âlînin iletişim kurduğu, âlemlerine gittiği, tanıştığı konuşup bilgi alış verişinde bulunduğu varlıklar da cin kökenlidir.

Yedi sınıf içinde olanlar ise, inanan ya da inanmayan olarak ikiye ayrılırlar. İman edenler ulvi, büyük çoğunluğunu teşkil eden inanmayan, şeytani vasıflı olanları ise, süfli olarak nitelendirilirler.

Cinlerin ikinci türde olanları ile ancak, fetih ya da keşif sahibi evliya ile iletişim kurabilirken, bunun dışında her tür iletişim, ilişki, birinci türden olanlar ile olmaktadır.

Yedi sınıftaki ulvi vasıflı olanlar, insanlarla direkt ilişki kurmaları yasaklandığından ve buna uymadıkları taktirde süfli niteliğe (kâfir olma durumuna) dönüştüğünden **bugün kimle olunursa olunsun, ister manevi isterse de maddi, ne türden bir ilişkiye geçilirse geçilsin, kendilerini ne şekilde tanıtırsa tanıtsınlar fark etmez, bunların hepsi şeytaniyet vasıflı cinler olmakta ve olacaktır da...**

Bazı ufo gözlemlerine göre (inananlarınca onların varlığına ilişkin en önemli kanıtlardan biri olarak gördükleri) ufo'ların, çevreye ve canlılara çeşitli şekillerde direkt fiziksel etkilerde bulundukları, radara yakalanıp izlenebildikleri (ki bu da kendi istekleri doğrultusunda olmakta, dilediklerinde bu görüntüyü vermeyebilmektedirler) araçlardan kaza ile bazı parçaların düştüğü, araçlar yerde iken (bazen de havada belli bir mesafede sabit kalarak toprağa değmeyecek şekilde, sadece içinden uzunca bir merdiven çıkmaktaymış) üzerinde durduğu çubuk ayakların toprakta çukur, delik açtığını, toprakta, çimende..., yanık, ezilme, belli bir baskıya basınca maruz kaldığını gösteren izlerin bulunduğu ve ufo'ların indikleri ya da görüldükleri yerde (toprakta...), bölgede radyasyonun fazla tespit edildiğine... v.b. ilişkin durumların **açıklamasına gelince**; **bunların cevaplarının da birçok ayağı var.**

Bir defa, daha önce de değindiğimiz üzere, bunlar sadece bunu yaşayanların beyinlerinde oluşmakta ya da oluşturulmaktadır ki **bu olayların bazılarının fiziksel olarak gerçek olmadığı görülmüştür.** İki; fiziki etkilerin olduğu yerler daha önceden doğal ya da insanlar tarafından çeşitli nedenlerden ötürü oluşturulmuş olup cinlerin, **bunları insan beyinlerindeki projektelerinde kullanmaları sonucu sanki o anda oluşmuş izlenimi vermektedirler.** Üç; bazı durumlara şahit olanların kendileri bunları oluşturmakta, fakat o anda onların zihninde karşılaşmalar, kaçırılmalar türünden algı projeksiyonları meydana getirildiğinden bunları fark edememekte, sonucunda da bunları, algıladıklarının içinde oluşan şeyler zannetmektedirler. Dördüncü olarak da, **bazı nadir olaylarda** bu varlıkların (cinlerin) üst düzeyde bulunanlarının, gerçekten de belli fiziksel etkiler meydana getirebildikleridir.

Bu varlıkların görüldükleri ya da yere indikleri yerlerde radyasyonun güçlü olduğu iddiası da, bu bölgelerden alınan numunelerin laboratuvar sonuçlarına göre bir kısmında, böyle bir şeye rastlanamazken diğer kısmında da yüksek olduğu görülmüş ancak, buraların da **zaten bu varlıklarca çok kolay tespit edilen yerler olup onların oyunlarının gerçekliğine ilişkin dekorları oluşturmaktadır.**

Uzaylıların gemilerinden kazayla düşürdükleri ya da bazı insanlara verdiği söylenilen parçaların açıklaması da şöyledir:

Kesinlikle, bunlar yabancı bir gezegene ait parçalar olmayıp tamamıyla dünyaya ait küçük parçalardır, cinler tarafından belli dalgalarla, elektriksek güçlerle yabancı madde süsü veren biçimlere dönüştürülmesiyle meydana getirilmişlerdir. Mesela kömürün yüksek basınçta elmasa dönüştürülmesi gibi. Şayet onlardan üstün teknolojilerine ait araçlar, parçalar, aletler istenilirse, bunu asla gerçekleştiremeyeceklerdir. Tıpkı, **bugüne kadar onca görüntülere,**

etkilere, fiziki iletişimlere rağmen gerçekleştiremedikleri gibi.

Kaynak: Fizik Müh. Kenan Keskin, Cinlerin Deşifresi, Boyutlar ve Maddeleşmeler, Yorumsuzdan

MODERN DÜNYA CİNCİLERİ

Eliphas Levi takma adıyla ünlü, **Dogme et Rituel de la Haute Magie** kitabının yazarı **Alphonse Louis Constant,** 19. yüzyılda modern cinciliğin de temelini atmış oldu. Maji ile ilgili ilginç fikirler üretmesine rağmen, Eliphas Levi hayatında yalnız bir kere bu sanatın pratiğine yeltenmiş, o olayda da her şeyi berbat edip deneyi yarıda bırakmıştır: Levi bir gün okuduğu kitapların etkisinde kalarak, **Tyana'lı Apollonius**'un ruhunu çağırıp cinlerle ilgili sorular sormak istemiş. Gecenin uygun saati gelince, evinde bu iş için hazırladığı odaya mangalı yerleştirmiş, asasını eline alıp cüppesini giymiş ve heyecan içinde dört bir yana işaretler çizerek tılsımlı sözleri okumaya başlamış. Ama, ne bir cin gelmiş ne de Apollonius'un ruhu. Bu sefer yeni baştan işe koyulmuş, heyecandan da elleri titriyormuş. Tam asasını ileriye doğru uzatarak "görün, ey yüce Apollonius!" diye bağırırken, koluna sanki birisi dokunuyormuş gibi bir hisse kapılınca, korkudan şak diye oraya yığılıp kalmış. Levi bu ödlekliğini kamufle etmek için, "mangaldaki odun kömüründen çıkan gazlar beni fena etkiledi", der. Ama, aslında Levi'nin ne denli marifetli bir cinci olduğunu göstermeye yetiyor bu olay.

Eliphas Levi'nin Fransız okültistleri arasında olduğu kadar bütün Avrupa'da da ünü yaygındı. Ancak, bu alanda asıl hamleyi İngiltere'de 1887 yılının sonunda kurulan **The Hermetic Order of the Golden Dawn** adlı gizli cemiyetin üyeleri yaptı. Kurucularından egzantrik ruhlu İskoçyalı **Samuel Liddell MacGregor Mathers** (son iki adı kendi uydurmuştur), aslında hiçbir baltaya sap olamamış ama zeki ve bilgili bir adamdı. **Rosenroth**'un **Kabbalah Denudata** adlı eserini tercüme ederken yazdığı uzun giriş bölümünde, Yahudi Mistisizmini gayet iyi anladığı görülmektedir.

Kabalistik sisteme göre on **Sephiroth**'dan oluşan kainatın cinlerle ilgili bölümünde, Mathers her bir gezegene uygun gelen cin isimlerini şöyle sıralar:

Yer'de **Nahemoth,** Ay'da **Gamaliel,** Merkür'de Samael, Venüs'te **Harab-Serapel,** Güneş'te **Tagaririm,** Mars'ta **Galab,** Jüpiter'de **Gamchicoth,** Satürn'de **Satariel,** Burçlar Kuşağı'nda **Chaigidel,** Esas Devingen'de **Thamiel.**

Golden Dawn cemiyetinde üstadlar çok bilgili ve deneyimli olduklarını iddia etmelerine rağmen, kısa sürede birbirlerini çekemez hale gelirler ve sonunda büyük bir cinler savaşı patlak verir. Mathers gibi dikkafalı bir adamın otoritesine karşı çıkan diğer büyücü ise **Aleister Crowley** adındaki bir başka kendini beğenmiş İngilizdir. Her iki büyücü, karşılıklı olarak cinlerini harekete geçirirler ve sonunda Crowley, Mathers'a ağız dolusu küfürler yağdırarak cemiyeti terk eder.

Modern cincilerin babası olarak büyük rağbet gören Crowley, simyadan astrolojiye kadar her konuda bir sürü kitap yazmıştır. Kendisini Edward Kelley'in reenkarnasyonu olarak ilan etmiş, aynı zamanda da Kutsal Kitap'ta adı geçen **Deccal** olduğunu söylemiştir. Enochian Majisi'ni en iyi kendisinin bildiğini iddia eden Crowley, **Aiwass** adındaki bir cinin etkisiyle yazdığını söylediği **The Book of tbe Law** adlı eserinde, insanın yalnızca kendi iradesine tabi olarak yaşaması gerektiğini savunur.

Crowley'in aşırı içki ve uyuşturucu kullanma alışkanlığının yanısıra, okul yıllarından kalma vazgeçemediği homoseksüel ilişkileri, cinlerle irtibat kurma yöntemlerinde tuhaf usuller icat etmesine yol açmıştı.

1914 senesinde Paris'teki çalışmalarında, **tanrı Jüpiter ve Hermes'e bağlı cinleri ele geçirmek bahanesiyle** gözüne kestirdiği bir erkekle günlerce odasına kapanmış, ama sonunda sarhoş ve bitkin bir halde cinleri elinden kaçırdığını söylemişti. Birlikte cinlerin güçlerine sahip olacağız diyerek kandırdığı kadınlar ve erkeklerle düzenlediği toplu seks âlemlerinde bol miktarda içki ve uyuşturucu kullanması bir yana, Crowley'in bu alanda yaşamış en renkli kişilerden biri olduğu muhakkaktır.

Günümüzde bazı cemiyetlerde Crowley'in gelmiş geçmiş en büyük üstad olduğu kabul edilmekte ve dolayısıyla onun icat ettiği cinsel sapıklıklarla dolu cin çağırma ayinlerine de devam edilmektedir.

Magick in Theory and Practice adlı kitabında, Crowley satırlar arasında bu işin aslında yazılıp çizilenlerden çok farklı bir biçimde gerçekleştiğini hissettirir okuyucuya.

Ama, Anglo-Sakson geleneği olarak, Britanya adasından çıkan cinciler "drama"nın etkisinden kurtulamamışlar ve saatler süren saçma sapan ritüellerle, gizli güçleri çağırma veya davet etme operasyonlarını adeta bir panayır tiyatrosu sahnesine benzetmişlerdir. Oysa bütün bu işlemlerin özündeki başarı faktörü, insanın kendi benliğindeki gerekli değişimi ne ölçüde yapabildiğine bağlıdır.

Cinlerle olan ilişkisi bakımından, çağımızda yaşamış farklı bir İngilizden, **Austin Osman Spare**'den de bahsetmek gerek. Bu sanatçı, çocuk denecek yaşta iken, kendisinden hayli yaşlı ve cadı olduğunu söyleyen tuhaf bir kadınla karşılaşmış. Spare'in "**cadı annem**" dediği bu kadın, ona cinleri nasıl çağıracağını ve elementalleri nasıl görebileceğini öğretmiş. Zengin bir imajinasyon yeteneği olan Spare, aynı zamanda başarılı bir sanatçıydı. "Cadı anne"sinden öğrendiği tekniklerle gördüğü vizyonları çok canlı bir biçimde resmetmiştir.

1913'te yayınlanan **The Book of Pleasure - Psychology of Ecstasy** adlı kitabında da, uyku ile uyanıklık arasında yaşadığı ilginç deneyimlerini anlatmıştır.

Spare'e göre, insanüstü güçler, şuuraltının en derin bölgelerinde sıkışıp kalmıştı. "**Atavistic Resurgence**" dediği bir yöntem geliştiren Spare, bu tekniği uygularken iki tanık ile birlikte çalışıyordu. Deneylerin yoğun etkisine dayanamayan tanıklardan biri daha sonra intihar etmiş, diğeri ise aklını yitirmiştir.

Osman Spare'in Atavizmi, insanın en eski çağlardan bu yana beraberinde getirdiği şuur birikimleri kavramına dayanır. Bu teoriye göre, günümüzün insanı, tarih öncesi çağlarda yarı insan yarı hayvan biçiminde bir yaratık olarak yaşamını sürdürürken, şimdikinden çok farklı güçlere ve arzulara sahipti. Aynı zamanda, cinler ve diğer doğaüstü yaratıklar ile çok yakın bir ilişki içindeydi. Çağlar boyunca devam eden insanlaşma süreci içinde bu özellikler kaybolmadı, ama hep şuurun alt bölgelerine itildi. Bu kabuklaşmış şuuraltına girildiği takdirde, uyuyan bir canavar gibi bekleyen güçleri açığa çıkarmak da mümkün olacaktı. Bulduğu yöntem ile Spare, bu güçlere ulaşabildiğini iddia etmiştir.

Cadı annesi, Spare'i cadıların geleneksel **Sabbath** ayinine de sokmuştur. Bu ayinlere defalarca katıldığını iddia eden Spare, toplantıların bildiğimiz fizik alemde değil de farklı bir şuurluluk halinde girilen fizik ötesi bir ortamda gerçekleştiğini söyler. Sık sık "**bilinen mekanın dı-**

şındaki bir mekan"dan söz eden Spare, bu ortama belirli bir şuur transformasyonundan sonra aniden girildiğini anlatmaktadır. Sanatı ile yaygın bir üne kavuşan Spare, kendisine duyulan hayranlıktan ve gösterilen ilgiden hep kaçmıştır. 1956'daki ölümüne kadar, Londra'nın güneyindeki sefil bir mahallede çok sevdiği kedileri ile birlikte insanlardan uzak bir yaşam sürdürmüştür.

Sh:29-32

Kaynak: Halûk Akçam, BATI İNANÇLARINDA CİNLER VE CİNCİLİK, 22 Haziran 1996

**

CİNLER İNSANLARI KISKANIRLAR MI?

Evet...

Göz ikidir: İnsan gözü, cin gözü.

Ummü Seleme (radıya'llâhu anha)'dan:

"Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem, evinde bir cariye gördü. Cariyenin yüzünde cinin göz değdirmesi vardı, şöyle buyurdu:
"Bunu okutun, çünkü bunda cinin göz değdirmesi vardır." (Buhârî)

Ebu Hureyre (radıya'llâhu anh.)dan:

"Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem **"Nazar hak (gerçek)tir."** buyurdu ve **dövme yaptırmaktan da alıkoydu**..." (Buhârî)

Not: Dövme yapanlara nazar çok değer olduğuna da işaret edilmektedir.

HZ. MUSA ALEYHİSSELÂM VE İBLİS

İblis, şaşırtması hakkında şöyle demiştir:

İblis, Musa aleyhisselâm rastladı ve şöyle dedi:

-Ey Musa! Allah seni peygamberlikle seçti ve seninle konuştu. Ben, Allah'ın yaratıklarından biriyim, günah işledim; tevbe etmek istiyorum, ne olur şefaat et de Rabbim tevbemi kabul etsin.

Bunun üzerine Musa aleyhisselâm dua etti. Şöyle denildi:

"Ey Musa, haydi işin görüldü."

Sonra Musa, İblisle karşılaştı ve şöyle dedi:

"Âdem'in kabrine secde edersen Allah senin tevbeni kabul edecek."

Şeytan bu teklife karşı kibirlendi ve gazab ederek şöyle dedi:

"Ben onun dirisine secde etmedim de ölüsüne mi secde edeceğim?"

Sonra İblis şöyle dedi:

"Rabbinin katında benim için aracı olduğun için bir hakkın geçti! Onun için üç şeyde beni hatırlayıp dikkatli olmanı tavsiye ederim:

1) <u>Kızdığın zaman beni hatırla;</u> çünkü ben kalbinde bir işaretim, gözüm gözünde olup senin kanının aktığı yerde (damarında) dolaşırım...

2) <u>Düşmanla karşılaştığın zaman beni hatırla,</u> çünkü ben Ademoğluna, düşmanla karşılaştığında gelirim; çocuğunu, karısını ve tüm ailesini hatırlatırım, o da harbden kaçar.

3) **Sakın mahremin olmayan kadının yanında oturma;** çünkü ben ondan sana, senden de ona bir elçiyim!.."

İSA ALEYHİSSELAM VE İBLİS

Mekhul Ebu Osman der ki:

İsa Aleyhisselam dağ başında namaz kılıyordu. İblis gelip ona şöyle dedi:

-Kaza ve kadere inanıyorsun değil mi?

-Evet!

-Öyleyse tepeden aşağı kendini at; sana ancak Allah'ın takdir ettiği şey isabet eder.

-Rab, kulunu dener ve imtihan eder; ama kulun Rabbini denemesi gerekmez!

diyerek şeytanı rezil eder." (İbn-i ebid-Dünya)

CİNLER VE ŞEYTANLAR NEDEN MUSKA VE TILSIMLARA BOYUN EĞERLER?

Şurası bir gerçektir ki: Cinlerin kafirleri ve şeytanları sapık yolları seçerler, insanları aldatıp günah işletirler, onlara vesvese verip iğva ile yaklaşırlar. İblis ve askerlerinin bütün işleri; hile yapmak, insanları kötüye sevk etmek ve bunu büyük bir hırsla yapmaktır. Hattâ İblis şöyle dedi:

"İzzetin hakkı için ben onları mutlaka iğva edeceğim. Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna!.." Sâd, 82-83

Yine şöyle dedi:

"Benden üstün kıldığını görüyor musun? Kıyamet gününe kadar beni ertelersen and olsun ki azı bir yana, onun soyunu kendi buyruğum altına alacağım." İsrâ, 62

İnsanoğlunun ruh yapısı bozulunca, kendine zararlı olan şeylerden hoşlanmaya, hattâ onlara aşık olmaya başlar. Kötü ruhlu şeytana bazı tılsım ve büyülerle yaklaşınca, şeytanın bu pek hoşuna gider; onu küfre ve şirke sürüklemek için bunu bir fırsat telakki eder, hattâ ona bu bir rüşvet gibi gelir ve o habis insanın bazı arzularını yerine getirir. Bunun üzerine kötü ruhlu insan da Allah'ın kelamını necasetle yazmaya başlar. Meselâ (Kul Huvellahu Ehad)'ı, harflerinin yerlerini değiştirerek yazar. Yahut "Yâsin" sûresini tersine okur. Bu da şeytan m isteyip de bulamayacağı şey olduğu için pek hoşlanır.

Şeytanların sevip hoşlandıkları şeyleri söyledikleri veya yazdıkları zaman, onlar, bazı arzularını yerine götürmek için insanlara yardımcı olurlar, suları körletmek, bazı yerlere getirmek için onları havada taşımak, onlara insanların paralarını çalıp getirmek, veya düşmanlarından birini rahatsız etmek gibi...

Sh:83

Kaynak: M. AŞÛR, Cinler Âlemi -SIRLARI ve GİZLİLİKLERİ, trc: Naim ERDOĞAN, Pamuk Yayınları, İstanbul

YARAMAZLIĞI FAZLA OLAN ÇOCUKLAR İÇİN KUŞ TERAPİSİ

ŞEYTANI ÇOCUKLARDAN UZAKLAŞTIRAN UNSURLAR

Harb'ul-Kermani anlatıyor. Hadis âlimlerinden bazıları Ebû Ubeyde el-belhi vasıtasıyla El-Hasen'den nakl ettiklerine göre Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«Evlerde güvercinler edinin. Çünkü onlar, şeytanı, çocuklarınızdan men'ederler.»

Harb diyor ki, Ahmedden işittim dedi ki: Kişinin evlerde güvercin ve kuşlar beslemesinde bir beis yoktur. Onları ehlileştirir. Onlarla her ne kadar şeytanlar men'ediliyorsa da ben şahsen kerih görüyorum.»

Sh:274

Kaynak: Bedreddın Muhammed b. Abdillah eş-Şiblî, CİNLERİN ESRARI, Tercüme : Muhammed Ferşad , FERŞAT YAYINEVİ, 1972, İstanbul

SATANİST DUYGULAR

ŞEYTAN HANGİ KÖTÜ AMELDEN DAHA ÇOK HOŞLANIR?

Ebû Bekr b. Ubeyd der ki: Bâzı hadis âlimleri Ebû Musa el-Eş'ari'den nakl ettiklerine göre Ebû Musel-Eş'- ari şöyle demiştir:

«Sabah olunca İblis askerlerini her tarafa salıverir ve der ki: Herkim bir müslümanı sapıtırsa ona taç giydiririm. Ona deyici der: Falan kimseye iğva verdim kârısını boşattım. İblis ona şu cevabı verir:

- Belki tekrar evlenir..

Diğeri, ben falan kimseye iğva verdim, babasına âsî geldi, dediğinde,

— Babasına tekrar iyilikte bulunabilir diye mukabele eder.

Başka biri: «Ben falana iğva ettim; içki içirttim, dediğinde:

Sen, diye cevab verir.

Başka biri:

"Ben falana iğva verdini; zina yaptı» dediğinde,

— Sen mi?» der.

Daha başka biri:

«— Ben de falana iğva verdim, adam öldürdü» der. İblis ona şu cevabı verir:

«— Sen mi, sen mi?!»

Müslim sahihinde, Cabir'den rivayet etmiştir: «Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu duydum: îblis'in arşı denizin üstündedir. Oradan adamlarını salar ve insanları yoldan çıkartmaya çalışırlar.

En büyük saptırmayı başarıp gelen ve (şunu şunu yaptım) diyene: «Sen bir şey yapmadın», diye mukabele eder. Sonra diğer biri gelir: (böyle böyle yaptım) der ora da: «Onu karısından ayrılıncaya kadar, bırakmadın değil mi?» der. O da (Evet) der.

"Ha, evet şimdi oldu bravo sana.» diye karşılık verir.

İmam Ahmed de aynısını rivayet etmiştir.

Et-Tartûşi «Tahrimu'l-Fevâhis » adlı kitabında der ki:

Hadis âlimleri Şam ehlinden bir adamdan bize nakl ettiğine göre, Süleyman aleyhisselâm Cinler'den bir ifrite: « Vay haline İblis nerde?»

— Onun hakkında bir şey mi emrettin?

— Hayır, sadece soruyorum, O nerededir?»

— Ardına gidip sana göstereyim, ey Allah'ın Nebisi! dedi ve Süleyman aleyhisselâmın önünde yürüdü. Hücum etti Şeytana doğru, bir de baktı ki O, suyun üstünde bir minder üzerinde oturuyor..

Süleyman aleyhisselâmı görünce, ayağa kalktı ve buyur etti. Sonra Süleyman aleyhisselâma sordu:

Bir emrin mi var? diye.. «Hayır; sadece sana sormağa geldim: senin hoşuna gidip de Allahı kızdıran şey nedir?

Cevab verdi, Mel'ûn:

— **Benim en sevdiğim ve Allah'ın en kızdığı şey; erkeğin erkekle, kadının kadınla temas etmesidir.**

Sh:256-258

Kaynak: Bedreddın Muhammed b. Abdillah eş-Şiblî, CİNLERİN ESRARI, Tercüme : Muhammed Ferşad , FERŞAT YAYINEVİ, 1972, İstanbul

AŞK'A AŞIKIM

Bir derviş bir cefakârın aşkına yakalanmıştı onun geçeceği yerlerde yel gibi yeler, yollarını göz yaşları ile sulardı o mürüvvetsiz ise ona bir kerre acımaz, gözünün ucu ile de bakmazdı.

Dostları dervişe öğüt verdiler şöyle dediler:

Seninki gece gündüz sarhoşlarla düşüp kalkıyor onlar ile birlikte yatıyor o dervişleri seviyor onların aleyhinde bulunuyor onu isteyen onun gibi olmalıdır ona onun gibi arkadaş yaraşır senin için iyisi odur ki ondan elini, eteğini çekesin kendi işin, gücünle meşgul olasın.

Derviş bu nasihatları dinledi şöyle dedi :

Kıt'a —

Ben sevdiğimden alabileceğim zevki alamadım o da aşk derdidir ben ona değil aşk'a aşıkım varsın başkaları ondan lûtuflar, iltifatlar görsün bana onun için yanmak, onun için ağlamak kâfidir.

Sevdiğim bir güzellik bahçesidir gül isteyen birisi bahçeden gül toplar diken isteyen diğer birisi diken toplar.

Sh:75

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

BİZE ÇOCUK DİYORLAR, FAKAT BİZSİZ DÜNYALARI YOK

Bir güzeli gönüllerin kementleri dervişler halkasına çekti sofular dairesine merkez noktası gibi oldu (yâni bir güzel genç tekyeye intisap ile mürit oldu).

Kıt'a —

O yeni, güzel mürit tekyede Allahı arayan dervişlerin kıblesi oldu dervişler Allahı unuttular yüzlerini hep ona döndüler.

O şeker sözlü güzele dervişler sineklerin bala, şekere üşüşmesi gibi üşüştüler.

Herkes o güzeli kendisine mal etmek istiyor, kendisini ona beğendirmeye çalışıyordu.

Hepsinin fikri bu olunca aralarında kıskanmalar, gürültüler, kavgalar başladı.

Kıt'a —

Güzel yüzlü bir sevgilinin aşkından dem urulurken âşıkların birbirleriyle çekişmeleri uzak değildir. Kâ'beyi tavaf etmek isteyenlerin şevkları arttığı zaman daha evvel tavaf için bir birlerini ittikleri, kaktıkları çok görülmüştür.

Tekyenin piri olan zat dahi âşıklar arasında idi bukeçeden onun da külahı var idi o genci sevdiğine dair kendisini ilzam için türlü şahitler getirir dururdu.

Birgün şeyh efendi çocuğu huzuruna da'vet eyledi ona nasihat dilini açtı şöyle dedi:

Ey değerli çocuk, ey gönülleri bağlayan genç süt ile şekerin çabucak birleşimi gibi herkesle kolay kolay imtizaç etme her alçak kimsenin hilesinin ipine asılma sen bize Allahı gösteren bir âyinesin yüzünü her başsız, ayaksız kimseye açarsan yazık olur.

Rubâî —

Dizginini yabancıların ellerine verme âdi insanlar ile hususî halvette bulunma.

Güzel yanağın mücellâ bir âyinedir yazıktır bu âyineye yazık pas kondurma.

O tatlı çocuğa bu nasihat acı geldi çocuk yüzünü ekşitti kalktı bir bahane ile tekyeden savuştu gitti birkaç gün tekyeye uğramadı.

Gerek şeyh efendi, gerek müridler onun ayrılığıyla bittiler, feryada başladılar, göz yaşları akıttılar, bir ağızdan özürler dileyerek şöyle dediler :

Beyit —

Çocuk çocuk yine gel darıldınsa darılma sana kimse kumanda edemez gel kimi dilersen onunla düş kalk kimi dilemezsen onu bırak tek gel gel gel.

Rubâî —

Her ne kadar aklımızı aldadıyor, sofuluğumuzu yıkıyor, yakıyorsan da yine gel bizi bırakma kırık dökük gönüllerimiz seninle eğleniyor.

Bize o yetişiyor ki çektiğimiz belâları, mihnetleri göresin başkalarının vasıtasıyle ara sıra bizimle de oturasın.

Darılan genç dervişlerin özürlerini kabul etti serkeşlikten vaz geçti o ayrılık çeken hastalar ile tekrar beraber bulunmak üzere tekyeye döndü.

Kıt'a —

Dört şeyden sonra hasıl olan dört şey azaptan sonra erişilen rahat ve saadetten daha hoştur.

Dört şey şunlardır :

1 — Ayrdıktan sonra kavuşmak,

2 — Dedikodudan sonra fikirce birleşmek;

3 — Çekişmeden sonra barışmak;

4 — İtaptan sonra kendinden geçmek.

Sh:76-78

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

KÖPEKLER ARKADIŞIM OLDU DİYE BENİ KINAMA

Hikâye —

Bir sarhoş evden dışarı çıktı, yolun ortasında düştü kustu dudağı, ağzı kusmuk içinde kaldı.

Derken bir köpek geldi ağzını, dudaklarını yalamaya başladı o sandı ki birisi gelmiş de onun ağzını temizliyor.

Bunun için ona dua etti:

Cenabı Hak çocuklarım da sana muti' etsin hizmetinde bulunsun dedi.

Köpek iyice yaladıktan sonra bacağını kaldırdı sarhoşun yüzüne işedi.

Sarhoş memnun olarak Allah ömürler versin saadetini arttırsın sıcak su getirdin yüzümü yıkıyorsun, dedi.

Kıt'a —

Şarap içen kimse bıyıklarını pis kusuntu ile bulaştırmayı kendisine lâyık gördüğü surette köpek gelip onun pis bıyığını yıkasa lâyıktır.

Sh:83

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

SENİ TAŞIRLAR, FAKAT SEN HUYUNDAN VAZGEÇMEDİN

Bir akrep zehiri iğnesinde habâset oku kuburunda Bir yere sefer etmek istedi. Geniş bir suyun kenarına geldi şaşırdı kaldı ne geçebiliyor ne geri dönebiliyordu. Orada bir

kaplumbağa var idi. Akrebin hâline vâkıf oldu, ona acıdı onu sırtına bindirdi suya girdi yüzerek suyun öbür tarafına çıktı fakat su üzerinde yüzerken sırtına akrebin birşey vurduğunun farkına vardı. Kaplumbağa karşıyakaya çıktıktan sonra akrebe sordu

–**Kulağıma bir tıkırtı geliyordu bu tıkırtı neden ileri gelmekte idi?** Dedi.

Akrep :

–**Sen yüzerken ben seni sokmak için sırtına iğnem ile vuruyordum vakıa iğnemin sana te'sir etmeyeceğini biliyordum fakat adetimi bırakamadım** dedi.

Bu sözü işiden kaplumbağa o soysuzu dünyadan kaldırmak iyileri onun şerrinden kurtarmak için henüz akrep sırtınla durduğu halde suya daldı. Akrebi su aldı, gelmeyecek yere götürdü dünyaya gelmemişe döndü.

Kıt'a —

Şer, fesat meclisinde yüz türlü hile telini çalan her zalimin girmesi ve bu sayede onun kendi pis huyundan, halkında onun dinden kurtulması iyidir.

Sh: 131

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

SEVDİĞİNE EHL-İ DİLDEN BAŞKA KİM KAVUŞTURUR Kİ

Bir kerre Sıddîkı Ekber (radıya'llâhu anh) efendimiz hilâfeti zamanında Medine'nin sokaklarını geziyor her hânenin kapısına uğruyordu. O sırada bir evin önüne geldi içeriden birisinin ağladığını işitti sebebi: **Bir kadın veya bir kız bir beyit'i okuyor hem de ağlıyordu.**

Beyit'in manzumu şudur:

Sevdiğim senin yüzün güzellikte aydan fazladır senin yüzünün güzelliği yanında güneş bile cılız, çelimsiz kalır.

Dudağıma süt nine süt sürmeden evvel ben senin lâl gibi dudaklarını düşünür onun aşkıyla ağlar kanlar yutardım.

Bu beyit Ebûbekr'ı Sıddık Hazretlerinin gönlüne dokundu dayanamadı kapıyı çaldı kapıya genç bir kız çıktı.

Hz. Ebûbekir sordu:

Kızım hürre misin câriye misin?

Kızcağız **"câriyeyim"** dedi.

Hz. Ebûbekir sordu.

"Bu beyiti kimin için okudun, kimin için ağlıyorsun" dedi.

Câriye şöyle dedi:

Ey peygamberin Halîfesi, peygamberin ravzai münevveresi şerefine olsun beni bırak bu ciheti sorma.

Hz. Ebûbekir şöyle dedi:

"Gönlünüzün arzusunu yerine getirmedikçe buradan adım atmam" dedi.

Bunun üzerine câriye içini çekti Benî Hâşim gençlerinden birisinin adını söyledi.

Sıddîkı Ekber, mescid'e gitti o câriyenin efendisini çağırdı câriyeyi satın aldı bahasını tamamen verdi onu sevdiğinin yanına gönderdi.

Kıt'a —

A gönül seni cihanın bütün maksatlarını bir tarafa bırakmış olan kimseden başka birisi sevdiğin ile birleştiremez.

İş murat derdiyle husule gelir eğer derdin yoksa inle ki bir ehli dil sana acısın da muradını hâsıl etsin.

Sh:64-65

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

YÜZÜNÜ GÖRMESEMDE SESİNDEN BAHTİYARIM

Mûsikî bilen bir kız var idi hem çalması güzel, hem söylemesi güzeldi. Üstelik kendisi de güzeller güzeliydi.

Birgün bu kız sazını çalıyor, gazel söylüyordu onu seven, gönlünde sevdasını taşıyan bir delikanlı pencerenin altına durmuş kulağını onun sesine vermiş okuduğu gazeldeki rikkati, yanıklığı düşünüyor, çalgısındaki lezzetten mütehassis olarak sallanıyordu.

Beyit —

Sevdiğinin yüzünü görmese bile duvar arkasından onun sesini duyan âşık nekadar bahtiyardır.

Derken hâne sahibi pencereden başını uzattı duran delikanlıyı gördü onu yanına çağırdı birlikte bir masaya oturdular efendi delikanlıya her mevzudan sözler söylüyor ona karşı hünerlerinin incilerini döküyordu.

Delikanlı ise bütün dikkatiyle hâne sahibinin sözlerini dinlerken gözleri hep kızda idi o gamzesiyle sual soruyordu bu kaşlarıyla cevap veriyordu o gönlünün ucunu düğümlüyor bu tatlı bir gülüşle o düğümü açıyordu.

Mesnevi —

Düşmanlar kör olsun biri birine uygun iki sevdalının bir araya gelmeleri ne kadar hoştur bunlar bir araya geldikleri zaman göz ile, kaş ile neler konuşur öpüşmeye, konuşmaya bahâneler ararlar.

Hâne sahibinin delikanlı ile konuşması uzadı beşerî bir ihtiyacını def için oradan ayrılmaya mecbur oldu o iki sevdalı müştak serbest kaldılar şimdi meclisi hâli gördüler öpüşme, sevişme arzuları kıyâmet gibi.

O sırada kız dile geldi delikanlıya söz atarak şöyle dedi :

Kıt'a —

Göze görünen, görünmeyen insanlar, ecinniler hepsi onun kulu olan Allaha and'olsun ki şu dünyada ne görüyorsam sen bana o gördüklerimin hepsinden daha aziz, daha kıymetli, daha muhteremsin.

Delikanlı bu nükteyi işitti şöyle cevap verdi :

Rubai —

A benim güzel sevdiğim gönlüm, gözüm senin yurdundur cihanda ne kadar güzel varsa hepsindeki güzellik sende hâsıldır gönlüm sana su gibi akmıştır; bu da taaccüp edilecek bir şey değildir; çünkü sana mail olmayan gönül, gönül değil taştır.

Kız bu def'a **"cihanda bir tek muradım var o da ellerimizle bir birimizin bellerini kucaklamaktır, biribirimizin dudaklarından, ağızlarından şeker çiğnemektir"** dedi

Delikanlı cevap verdi: Bunu ben de arzu ederdim ne çare ki Cenâbı Hakk **"Benden korkmayan ne dostlar var ki kıyâmet gününde biribirine düşman olurlar"** buyurmuştur. Sevdiğim istemem ki yarın muhabbetimizin binası çatlasın, yıkılsın, dostluğumuz düşmanlığa dönsün dedi ve artık sizi Allaha emanet bırakıyorum diye meclisten çıktı çıkarken de şu teraneyi söyledi.

Rubâî —

Gönül bu iki günlük aşkı bırak
iki günlük aşk bir işe yaramaz.

Gönül öyle bir aşk intihap et ki
hesap gününde o aşk ile cennete giresin orada karar tutasın.

Sh:65-66

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

NEDEN HEP NOKTADA KALDIN Kİ

Birisi bir şairin yanında bir beyit okumuş mısraın birisinin sonunda ötreli (R) harfi öteki mısraın sonunda esreli (z) harfi var'mış.

Şair bunun kafiyesi bozuktur çünki birisinin sonu (R), ötekinin sonu (Z) dir demiş.

Okuyan kimse cevap vermiş:

Kolayı var noktayı atarsın ikiside (R) olur demiş.

Şair pekâlâ öyle olsun fakat birisinin sonu ötüreli, ötekinin sonu esirelidir bunu ne yapalım demiş.

Okuyan kimse kızmış **"sen ne cahil adamsın be ben sana noktayı kaldır işi düzelt dedim sen şimdi noktayı bıraktın harekeyle uğraşıyorsun"** demiş.

Kıt'a —

O değersiz insan ki meth'i zemden, fethayı kesreden kesreyi zaminadan fark etmez.

Şaşarım ki bu halile şiirden dem vurur halbuki şiir'le şair (arpa)i fark itmez

Sh: 96

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

BİTMESİN DEDİĞİM ÇOK ŞEY VAR FAKAT HEPSİ BİTTİ

Gönlümden öyle geçer ki bu kitap çabucak bitmesin, kalem biraz daha konuşsun fakat okuyanların canları sıkılmasın diye böyle muhtasar/kısa olmasına karar verdim.

Kıt'a-

Ey Camî söz yaygısını yay çünkü sözden daha güzel yaygı yoktur.

Kıt'a -

Dinleyenleri de sıkma eğer istek yoksa sözü kes çünkü dinleyenlerde istek yoksa yalnız senin isteğin kâfi değildir.

Şu kitapta nazmına nispet edilmiş şiirler aciz muharririn zadei tab'ıdır.

Rubâî –

Camî ne yazdıysa kendi sözüdür başkalarından iğreti birşey almamıştır.

Bir adamın mağazası kendi ma'mulâtı ile dolu ise dellal olup başkalarının kumaşlarını satması yakışmaz.

Şu eseri okuyanların hüsn'ü ahlâkından bir kusuruna vakıf olurlarsa af eteği ile örtmeleri onu ifşa için dillerini açmamalarını ümit ederim.

Kıt'a –

Bir aşinanın bir ayıbını görürsen onu yabancılara söylemek iyidir.

Çünkü işin sonunu düşünenlere göre ayıp örtmek ayıp aramaktan iyidir.

Sh: 143

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

BEKLEME BENİ

Kıt'a —

Bir zengin bir dervişe niçin bize çoktan beri gelmiyorsun? dedi.

Derviş şöyle cevap verdi : Niçin gelmiyorsun suâli niçin geldin? niye geldin? Sualinden daha tatlıdır.

Sh:34

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

CAMÎ'NİN FERYADI

İnsan âşık olur. Ama beşerdir, hata işler. Bu nedenle sevgilisiyle arası açılır. O vakit aşığın feryat etmek hakkıdır. Sevgilisinden azar işiten âşığın inlemesi de ayıp değildir. Çünkü kader sayfaları, aşıkların inlemelerini hikâye etmektedir.

–Camî, Kapımdan uzaklaş istemiyorum seni.

Beyit —

Aşk bir sırdır ki söylenmesi caiz değildir; bununla beraber ikiyüz perdenin arkasında da olsa gizlenmesi de kabil olmasa bile.

Sh:68

Mesnevi —

–Ey Sevgilim!

Düşmanlar kör olsun biri birine uygun iki sevdalının bir araya gelmeleri ne kadar hoştur Onlar bir araya geldikleri zaman göz ile kaş ile neler konuşur öpüşmeye, konuşmaya bahâneler ararlar.

Sh:65

Rubai —

Ey benim canım, senin kapından uzaklaşamam cennetler, huriler verseler bu kapıdan geçmem başımı kapına para mukabilinde değil aşkın icabı ile koymuşum bu kapıdan bir dakikacık olsun ayrılamam.

Kıt'a —

Âşık ölse, kara toprağa girse yine aşkının ateşi sönmez çünkü bu ateş onun canından hâsıl olmuştur, âşık ma'şukun her dediğini nasıl olurda yapmaz emre itaat nişanı olarak boynunda taşıdığı halka kumrununki gibi kendi kendine olmuştur.

Sh:12

Kıt'a —

Dost odur ki, dostundan düşmanlık gördükçe dostluğu daha ziyade arta başına bin bir sitem taşı varsalar muhabbetinin binası daha sağlam ola.

Sh:13

Rubâî —

Ey Dilberim!

Perdeden yüzünü göstermeyecek olursan, perdeyi kaldırmak kimin haddine. Eğer dilberim yüzünü göstermek istersen bütün cihan perde olsa ehemmiyeti yoktur. Sen ne yapar yapar yüzünü gösterirsin.

Sh:15

Kıt'a —

Sende bilirsin, nerede yârin kokusu yoksa, orası âşıklar için zindandır. Fakat benim için yabancılarla görüşmeden daha dar bir zindan olamaz.

Sh:20

Kıt'a —

Bir takım zatlar fakrü zaruret, türlü çileler çekerek mürşitler sırasına geçince o gibi zatları mahcup etmeye kalkışma. çünkü korkarım ki bu kızgınlığından din'i perişan olur.

Sh:21

Rubâî —

-Ey Sevgilim!

Beni ne vakte kadar kin ok'una hedef edeceksin ayrılıkla gönlümü, dinimi perişan edeceksin huzurunda yüzüm yerdedir, yer altında da böyle olacağım.

Sh:40

Kıt'a —

O gönülleri çekip alan halin böyle cilve edince âşık belâdan nasıl sakınabilir. Halkın kötülemesi kulağıma rüzgâr gibi geliyor, şu kadar ki, bu rüzgâr ateşimi arttırıyor.

Sh:53

Kıt'a —

Şahit'i aşktır. Evvelâ bir gönüle ziya salar. o gönüle bir güzellik gelir o güzellik sebebiyle gönül güzellere meyl'eder. İşin böyle olduğunu bilmeyen birisi benden delil ister **«Habis habis'e meyleder»** sözünü söylerim.

Sh:62

Beyit —

Bil ki, sevgilisinin yüzünü görmese bile duvar arkasından onun sesini duyan âşık ne kadar bahtiyardır.

Sh:65

Rubâî —

Kızıyorsun. Bahçeden o kızıl gül gitmiştir dikeni çörü çöpü ne yapayım. Şehrin içinde sultanı yoktur sopalı bekçiyi ne yapayım. Güzel kafes güzellik tûti-dir tûtî uçmuş kafesi ne yapayım.

Sh:74

Kıt'a —

Lügat kitabında okumuşum: Lügat ile uğraşanlara bildiğin üzere farisîde sakal ma'nasına olan (rîş) arapçada tüy, kuş yeleği, kuşkanadı ma'nasınadır. Evet bir delikanlının yüzünün iki tarafında biten kıllar hakikaten bir kuşun kanadını andırır yazık ki bu kanat başka kanattır bu kanat ile güzellik kuşu adam yuvasına uçar.

Sh:75

Kıt'a —

Hukema derki;

Dört şeyden sonra hâsıl olan dört şey azaptan sonra erişilen rahat ve saadetten daha hoştur.

Dört şey şunlardır :

1 — Ayrıldıktan sonra kavuşmak, 2 — Dedikodudan sonra fikirce birleşmek; 3 — Çekişmeden sonra barışmak; 4 — İtaptan sonra kendinden geçmek.

Sh:78

-Yanlış yaptın. Sırrı ifşa ettin.

Kıt'a —

-Ey Sevgilim!

Kimi akıllı görürsen bil ki onun delilikten biraz sermayesi vardır o delilik sayesinde feleğin hâdiselerine ehemmiyet vermeyerek memnun ve mesrur yaşamaktadır.

Sh:83

Kıt'a —

Birisi başkasının sırrına hırsızca vakıf olursa ona hırsız demek câizdîr. O kimseye bu yaptığı işten dolayı mükâfat isteyecek olursa ona namussuz diye mükâfat vermelidir.

Sh:83

-Benden özür dilemene gerek yok ki, bıkmıştım;

Kıt'a —

Senin çirkin suratını görünce gönlüm günah etmeye karar vermiş olsa bile kararından döner çünkü korkarım ki günahın uğursuzluğundan Cenabı Hakkın kahrı beni de senin gibi nesheder, insan kılığından çıkarır, diye.

Sh: 87

Çirkin suratlı birisi bana anlattı:

Bir gün bir dostumla bir yolda durmuştum konuşuyorduk, derken bir kadın geldi karşımda durdu bana bakmaya başladı; bana bakması, beni süzmesi aşırıya kaçınca köleme git şu kadına sor ne istiyor? Dedim.

Köle geldi kadının sözünü anlattı kadın şöyle demiş:

Gözlerim büyük bir günah yaptı; bundan dolayı gözlerime bir ceza vermek isterdim; göz cezalarını düşündüm içlerinde bir çirkin yüze bakmadan daha ağır ceza bulamadım işte bundan dolayı onun yüzüne bakıyorum.

Kıt'a —

Gözbebeğim günahkâr oldu onun için melekler günahkârlara mahsus olan kâğıdı yazdılar ben o günahkarlığını yıkamak, temizlemek için çok ağladım fakat bir türlü temizlenmedi; yarın kıyamette göz bebeğim ateşten kurtulmak için senin çirkin yüzüne bakmaya mecbur olduğumu, söylemeliyim.

Sh:87

-Evet Sevgilim! Biliyorum, çirkinliğim Cahız'dan dahi fazladır.

Cahız diyorki:

Bir kerre öyle utandım ki hayatımda hiç öyle utanmamış idim: Bir gün giderken beni bir kadın tuttu **"benimle şurada bir yere gitmenizi rica ederim"** dedi.

Ricasını kırmadım gittim. Gittiğimiz yer döküm işi ile heykeller yapan bir demirci dükkânı idi.

Dükkâna varınca kadın oradaki ustaya **"işte böyle olsun"** dedi savuştu gitti.

Acaba bu sözden maksat nedir diye hayrette kaldım ustaya sordum bana işin aslını anlat dedim.

Usta şöyle anlattı:

Bu kadın evvelce bana geldi benden şeytanın resmini istedi, ben de görmedim, görmeden resmini nasıl yapabilirim diye cevap vermiştim; şimdi seni getirdi işte böyle olsun diye tavsiye etti.

Kıt'a —

-Evet. Öyle bir yüzün, öyle bir benz'in var ki böyle yüz, böyle beniz görülmemiştir.

Şeytanın suratını tasvir için senin yüzünden başka bir şeyi örnek yapmak mümkün değildir.

Sh: 88

-Birisi çirkin yüzlü birisini gördü ki günahlarından istiğfar ile cehennem ateşinden kurtulmasını istiyor. Beni gören adam şöyle dedi:

Dostum böyle bir yüz için cehenneme karşı niçin hasislik ediyor ve böyle bir yüzü ateşten niçin esirgiyorsun.

Kıt'a —

-Sen yüzüme bakmıyorsun, bundan dolayı yüzün başkasına nahoş, sana hoş geliyor.

Zebaniler bu yüz ile seni ateşe atacak olurlarsa ateşe yazık olur, sana değil.

Sh:88

Çirkin yüzlü birisi bir tabip'e gitti en çirkin yerimde bir çıban çıkardım dedi.

Tabip acele yüzünü muayene etti, sonra ona yalan söylüyorsun işte yüzünde çıban falan yok dedi.

Kıt'a —

Çirkinlikten dolayı da olsa din belden aşağısının açık bulunmasına müsaade etmiyor. Senin en çirkin yerin yüzün olunca sana yüzünü kapamak, başka yerini açmak yaraşır.

Sh:89

-Ey Sevgilim!

Suzeni dediki:

Kıt'a —

Kötülük namına ne bilirsen bende o kötülüğün birkaç misli mevcuttur ben kendimi bildiğim gibi kimse beni bilmez Görünüşte kötüyüm gizlide kötünün kötüsüyüm içimi dışımı ancak Cenâb-ı Hâkk bilir.

Kıt'a —

Ey kahraman Sevgilim!

Naz ile, cilve ile gamzen okunu atmak istiyorsun rica ederim benim kalbimi nişan al, sana evvela gönlümü vermiştim şimdi gönül bende değildir bir canım kalmıştır şimdi sana onu da vermek istiyorum.

Ey Dilberim!

Sen âlicenapsın bakıyorum kime yara açarsan onu bir iyilikle okşuyorsun. Beni gamzen ile urki bûse ile vurasın.

Ey Dilberim!

Çok âşıkın var ben bin birinciyim onların işlerini bitirmez ve bana da gelmezsin.

Sh: 117

Rubai —

Ben yinede kilisede senin sözünü etmek ile Kâbe'de bulunsam seni aramakla meşgul olurum.

Yanında bulunduğum zaman gözümü yüzünden ayıramam senden ayrı bulunduğum zaman gönlüm senin yanındadır.

Sh:129

Hayalî dedi ki:

Gazel —

Allah'ım senin gam okuna aşıklar hedef olmuştur halk seninle meşguldürler fakat sen görünmüyorsun.

Ba'zen kiliseye gidiyorum ba'zen mescitte kalıyorum maksadım sensin seni ev ev arıyorum.

Hacı Kâ'be yolunda Kâ'be için koşuyor biz didâr istiyoruz o ev arıyor biz ev sahibini arıyoruz Kâ'beye gitsem. puthaneye girsem maksudum ancak sensin Cemâline yemin ederim ki senden başka ne varsa hayaldir. Hayalî'nin yaptığı kusurlar senin keremini ümit iledir böylelikle yaptığım günahlara bahane buluyorum.

Sh:127

Konuşmalar Baharistan'da uzadı. Camî çok sızlandıysa da sevgilisi iltifat etmeyip çekip gitti. Ayrılık âşıkların kaderinde vardır.

Ey sevgili haklıda olsan merhamete gelmek, insaf etmek vefalı olmak kimin vasfıdır?

Kaynak: Molla Câmî, Baharistan, Tercüme eden: Muallim Kilisli Rıfat BİLGE, 1970, İstanbul

Not: Orijinal metinlerde insicam için ufacık eklemeler yapılmıştır. İhramcızâde İsmail Hakkı

DÜŞLERİN ÖNEMİ ÜZERİNE

Çeviri: Ali Nahit Babaoğlu

İnsan bir şeyi anlatmak için söylenen ya da yazılan sözcükleri kullanır. Dili sembollerle doludur; ama sık sık tümüyle tanımlayıcı olmayan işaretleri, resimleri de kullanır. Bunlara örnek olarak BM, UNICEF, UNESCO gibi kısaltmalar ya da harf dizileri, tanınmış markalar, tıbbi ürünlerin adları, kimi insanların görev işaretleri ya da inisiyaller verilebilir. Bunlar aslında kendi başlarına bir anlam taşımazlar ama genel kullanımda kolaylıkla tanınabilen bir anlam kazanmışlardır. Ancak bunların hiçbiri simge değil, yalnızca ilişkili oldukları nesneleri ifade eden işaretlerdir.

Simge ya da sembol dediğimiz, gündelik yaşamımızdan bilip tanıdığımız ama alışılagelen, açık anlamına ek olarak özgün bağlantılar da sunan, bir terim, bir ad hatta bir resimdir. Bunda belirgin olmayan, bilinmeyen ya da bizim için görünür olmayan bir şeyler vardır. Örneğin Girit mezarlarının çoğunda, mezar taşma eğri bir balta resmedildiğini görürüz. Baltanın ne olduğunu çok iyi biliyoruz, ancak simgesel içeriğine ilişkin hiçbir şe bilemiyoruz. **Bir başka örnek olarak; bir Hintli, İngiltere'de bir süre kaldıktan sonra, kendi ülkesin deki dostlarına, İngilizlerin hayvanlara taptığını anlatır, çünkü kilisede hep kartallar, aslanlar ve öküzler resmedildiğini görmüştür. Aslında, birçok Hıristiyan gibi, bu Hintli de söz konusu hayvanların İshak Peygamber'e görünmüş bir vizyonu anlattığını ve Evangelistler için bir işaret olduğunu bilmiyordu.** Tekerlek ya da haç gibi nesneler de belirli koşullarda simgesel bir içerik taşırlar. Ancak bunların neyi simgelediği, şimdiki zamanda bile tartışmalı bir konudur.

Bir sözcük ya da resim, açık olan ve ilk bakışta anlaşılabilenden daha fazla anlam içerdiği zaman simgesel hale gelir. O zaman tam olarak tanımlanamayan, bilinemeyen, daha geniş, "bilinçdışı" bir yön kazanmış olur. Bunun tanımlanması ve açıklanması umulamaz bile. İnsan aklı simgeyi araştırırken, mantığın kavrayabileceğinden daha ötedeki kimi düşüncelere ulaşılır. **Tekerlek bizi "kutsal" güneş kavramına doğru götürür, ama bu noktada mantık yetersizliğini itiraf etmek zorundadır; "kutsal" olan bir şey tanımlanamaz. Sınırlı zekamızla bir şeyi "kutsal" olarak adlandırdığımızda, ona somut gerçeklere değil inançlara dayalı bir ad vermiş oluruz.**

İnsan anlayışının sınırlarının ötesinde sayısız şey bulunduğundan, tanımlayamadığımız ya da tam kavrayamadığımız kavramları temsil etmek üzere sürekli olarak simgesel terimler kullanmaktayız. Bütün dinlerin sembolik bir dil ya da imgeler kullanmasının bir nedeni budur. Ne ki sembollerin bu bilinçli kullanımı son derece önemli bir psikolojik gerçeğin yalnızca bir yüzüdür: İnsan bilinçsiz olarak ve kendiliğinden de düşler şeklinde semboller üretmektedir. Bu noktayı kavrayabilmek hiç kolay değildir. Ama insan ruhu üzerine daha fazlasını öğrenmek istiyorsak, bunu mutlaka kavramalıyız. Şöyle bir düşünecek olursak insanın içini, dışım tam olarak görüp anlayabildiği hiçbir şey yoktur. İnsan, çevresini ancak kısıtlı bir şekilde algılayabilmesine izin veren duyularının sayısı ve niteliğiyle sınırlıdır. Bu eksikliği bilimsel araç ve gereçler kısmen giderebilir ancak en duyarlı aygıtlar bile uzak ya da küçük nesneleri büyütüp görünebilir hale getirmekten ya da çok hafif sesleri işitilebilir yapmaktan öteye gidemez. Hangi aleti kullanırsak kullanalım, bir noktada bütün kesinliğin ortadan kalktığı sınıra ulaşırız.

Her şeyden önce gerçeği algılayışımızda, örneğin duygularımız gerçek görüntülere tepki gösterirken bile, bu gerçeğin gerçeklik alanından ruhsal alana geçirildiği sırada olduğu gibi, aslında bilinçdışı olan bir yön vardır. Ruhun içinde bunlar, oluşu ve yapısı bilinmeyen psişik olgulara dönüşmektedirler. Öyleyse her yaşantı çok sayıda bilinmez faktörü de içermektedir. Aslında her somut nesne, maddenin gerçek doğasını anlayamadığımız için, bize zaten daima tam bilinir olmaktan uzaktır. Ayrıca belirli olgular vardır ki bilinçle hiç algılanamazlar. Bunlar bilinçlilik eşiğinin altında kalmışlardır. Bunları daha sonra anlık bir sezgi ile ya da yoğun düşünerek fark edebiliriz. Ama normal olarak, bizim için hayati anlamı olan her oluş düşlerimizde, rasyonel düşünceyle olmasa da sembolik bir resim olarak çözümlenir. Tarihsel olarak bakıldığında, psikologlara bilinçli ruhsal olguların bilinçdışı yönlerini inceleme fırsatım veren de düşlerin incelenmesi olmuştur. Psikologlar deneyimlerine dayanarak, birçok doğa bilimcisi ve filozof aksini savunduğu sırada, bilinçdışı bir psikenin var olduğunu kabul etmişlerdir. Bu sırada filozoflar saflıkla, böyle bir oluşumu kabul etmenin, bir bireyde iki öznenin, daha açık deyimle iki kişiliğin varlığını kabul etmek olacağını düşünmekteydiler. Aslında bu, tam da bu demektir; çok doğru! Çağdaş birçok insan böyle ikiye bölünmüş bir kişilikten mustariptir. Bu hiç de patolojik bir semptom değildir. Sadece nörotiklerde değil, başka herkesde de gözlenebilen bir gerçektir. Kendine ilişkin genel bir bilinçsizlik, hiç kuşkusuz ki bütün insanlığın ortak mirasıdır.

İnsanlığın bilinci, uygarlık düzeyine ulaşıncaya kadar sayısız çağları gerektiren bir sürecin sonunda yavaş, güçlükle gerçekleşebilmiştir; dahası bu gelişim tamamlanmış olmaktan henüz çok uzaktır. İnsan ruhunun büyük bölümü hâlâ karanlıklarla kaplıdır; çünkü “psike” dediğimiz, bilincimiz ve onun içeriği ile hiç de eşanlamlı değildir.

Ruhumuz, doğanın bir parçasıdır ve tıpkı onun gibi sınırsızdır. Ayrıca biz ne ruhu ne de doğayı tanımlayabilir, ancak olabildiği kadar, onu nasıl algıladığımızı tarif edebiliriz. Tıbbi araştırmaların verileri olmasa bile, **“bilinçdışı diye bir şey yoktur”** gibi varsayımları reddetmemiz için yeterince neden vardır. Bunu söyleyenler eski çağlardan kalan bir “misoneizm”de (yeni olandan ve bilinmeyenden korkma) ısrar etmektedirler.

İnsan ruhunda bilinmeyen bir bölüm olduğu düşüncesine karşı bu direncin tarihsel nedenleri vardır. Bilinçlilik doğanın yeni bir buluşudur ve kendi içinde henüz deneysel aşamada bulunmaktadır. Bu yüzden hâlâ zayıftır ve belli tehlikeler karşısında kolaylıkla zedelenebilir. Antropologların saptadıkları gibi, ilkel insanda ruhsal bozukluğun en sık görülen şekillerinden biri, onların **“ruh yitimi”**diye adlandırdıkları, bilinçliliğin şaşırtıcı bir şekilde bölünmesi (bilimsel dille konuşursak; dissosiyasyon) durumudur.

Bizimkinden farklı bir bilinçlilik aşamasında bulunan bu insanlar arasında ruh bir bütünlük olarak hissedilmez. Çoğu toplumda, insanın kendisininkinden başka bir de **"çalılık ruhu"** olduğuna inanılır. Bu, insanın kimliğini ruhsal olarak üstlendiği bir ağaç ya da bir hayvanda biçimlenmistir. Önde gelen Fransız antropologlarından Lucien Levy-Bruhl bu durumu **"participation mystique"** olarak tanımlamıştır. Kendisi daha sonra, olumsuz eleştiriler karşısında bu formülasyonunu geri almıştır ama ben onu eleştirenlerin haksız olduğunu düşünüyorum. Çok iyi bilinen psikolojik bir gerçek, insanın kendini bilinçdışı olarak bir kimse ya da bir nesneyle kimliklendirebileceği gerçeğidir.

Bu kimlik ilkel insanda çok çeşitli biçimler alabilir. Çalılık ruhu bir hayvana aitse bu hayvan o insanın bir çeşit kardeşi gibi görülür. Örneğin kardeşi timsah olan bir insan, timsahlarla dolu bir ırmağı hiç duraksamadan yüzebilir. Çalılık ruhu bir ağaçsa onun insan üzerinde ana baba gibi bir gücü olduğuna inanılır. Her iki durumda da o çalılık ruhuna verilen zarar aynen o insana verilmiş gibi kabul edilir.

Bazı kabilelerde insanın birkaç ruhu olduğuna inanılmaktadır. Bu inanç, her bireyin birbirine bağlı ama birbirinden farklı birimlerden oluştuğu duygusunu açığa vurmaktadır. Bu da ruhun sımsıkı örülü olmadığım, tersine kontrol edilemeyen duyguların saldırısı karşısında kolayca parçalanabileceğim gösterir.

Antropologların araştırmalarından tanıdığımız bu durum kendi ileri uygarlığımıza da hiç yabancı değildir. Biz de dağılabiliriz; yani dissosiye olabiliriz. Kimliğimizi yitirebiliriz. Öfkemizden çılgına dönebilir, duygularla alt üst olabiliriz; kendimize ya da başkalarına ilişkin önemli hususları hatırlamayabiliriz. O zaman bize **"Allah aşkına, sana ne oldu? İçine şeytan mı girdi?"** diye sorarlar.**"Kendimize hakim olmak"**tan söz ederiz ama aslında kendini kontrol edebilmek oldukça ilginç, ender rastlanan bir yetenektir. Kendimizi denetim altında tuttuğumuzu sanırız, ancak bir dostumuz kolaylıkla bize ilişkin, hiç de farkında olmadığımız bir dolu şey anlatabilir.

Böyle yüksek bir uygarlık düzeyinde bile insan bilinçliliği hâlâ kolaylıkla yaralanabilir. Zihnimizin bir bölümünü izole edebilme yeteneği kuşkusuz ki çok değerlidir; çünkü bu dikkatimizi yalnızca bir sahneye yöneltebilmemizi, bütün öbürlerini dışlayabilmemizi sağlar. Ne ki zihnin bir parçasını belli bir zaman için ayırıp bastırabilmek ile bunun bilgimiz dışında, kendiliğinden oluvermesi arasında muazzam bir fark vardır. Birincisi uygarlığımızın bir kazancı, ikincisi ise ilkel bir "ruh yitimi" hatta bir nevroz nedenidir.

Bir dissosyasyonun ünlü bir örneğini İskoç yazar R. L. Stevenson, "Dr. Jekyll and Mr. Hyde" adlı öyküsünde verir. Dr. Jekyll'in "yarılma"sı yalnızca psişik bir durum değildi, aynı zamanda fizik bir değişime de yol açmıştı. Mr. Hyde ; Dr. Jekyll'in "öbür yarısı"

Rüyaların, o kaçamak, güvenilmez, muğlak ve belirsiz fantezilerin anlamını bu zeminde görmeliyiz. Bakış açımı anlatabilmek için önce bunun nasıl yavaş yavaş geliştiğini, sonunda rüyaların, insanların sembol yaratma yeteneklerinin incelenmesinde sürekli ve herkes için ulaşılabilecek bir kaynak olduğu sonucuna nasıl ulaştığımı anlatmak isterim.

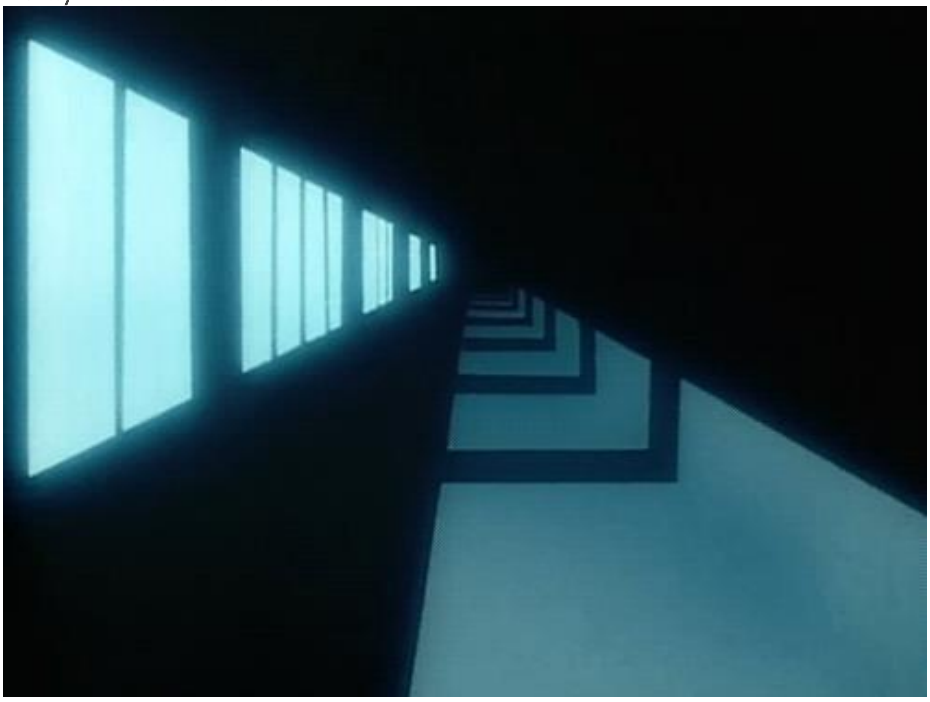
Sigmund Freud, bilincimizin bilinçdışı geri planını ampirik bir yoldan araştıran ilk kişi olmuştur. O, rüyaların rastlantı sonucu görülmediği, bilinçli düşünceler ve sorunlarla ilgili olduğu varsayımından yola çıkmıştı. Bu varsayım kesinlikle keyfi değildi. Aksine ileri gelen nörologların, özellikle de Pierre Janet'nin ulaştığı, nörotik semptomların herhangi bir bilinçli deneyimle ilintili oldukları görüşüne dayanmaktaydı. Hatta semptomlar, bilincin başka zaman ve koşullarda su yüzüne çıkabilecek kısımları da olabilirlerdi.

Bu yüzyılın başında Freud ve Josef Breuer nörotik semptomların, örneğin histerinin, kimi ağrı türlerinin, anormal davranışların gerçekte simgesel anlamları olduğunu fark ettiler. Bunlar da tıpkı rüyalar gibi, bilinçaltının dışavurum biçimleridir, bu yüzden de simgeseldirler. Dayanılamaz bir durum içinde bulunan bir hasta, örneğin su içmesini engelleyen kramplar geçirebilir, yani **"bunu yutamaz".** Benzeri bir ruhsal baskı altında bulunan bir başkası bacaklarındaki garip bir felçten yakınır ve bu da **"bu böyle yürümeyecek"** demek olur. Gene bir başkası yediklerini kusar, çünkü sevimsiz bir olayı "sindirememektedir". Bu türden daha birçok örnek verebilirim ama bu tür psişik tepkiler, ağır gelen bilinçdışı sorunları dışavurmaya yarayan anlatım yollarından yalnızca biridir. Rüyalarımızda ise bunlar kendilerini çok daha sık gösterirler.

Bir dizi rüyayı dinlemiş olan her psikolog, rüya sembollerinin, bedensel sembollere oranla çok daha çeşitli olduklarım bilir. Bunlar çoğunlukla çok rafine, sanatkârane fantezilerden oluşur. Ama bu rüya malzemesi karşısında bir analist, Sigmund Freud'un serbest çağrışım yöntemim kullanarak, rüyaların, altta yatan belirli temalara kadar izlenebileceğim fark eder. Bu yöntem, psikanalizin gelişmesinde önemli bir rol

oynamıştır. Çünkü bu yöntem Freud'a, rüyaları çıkış noktası olarak kullanıp hastanın bilinçdışı sorununun araştırabilmesi olanağını sağlamıştır.
Freud şu basit fakat son derece önemli gözlemi yapmıştı: Rüya gören biri, rüyaları ve onlarla ilgili düşünceleri üzerinde konuşmaya cesaretlendirildiğinde, sıkıntısının nedenlerim gerek anlattıkları gerekse bilerek sakladıklarıyla eninde sonunda açık eder. Düşünceleri başlangıçta ilgisiz dahası mantıksız görünebilir; ama bir süre sonra hastanın neyi gizlemek istediği, hangi nahoş düşünceleri ya da yaşantıları bastırmaya çalıştığı kolaylıkla fark edilebilir.

Freud, serbest çağrışımda çıkış noktası olarak rüyalara oldukça büyük bir önem vermekteydi. Ama bir süre sonra bu bana bilinçdışının uykuda ürettiği zengin fantezilerin yetersiz hatta yanlış kullanımı gibi gelmeye başladı. Asıl kuşkum, bir meslektaşım Rusya içinde uzun bir tren yolculuğunda başına gelen bir olayı anlattığı zaman ortaya çıktı. **Hiç Rusça bilmediği, hatta Kiril yazısını bile sökemediği halde, bir süre demiryolu ilan panolarındaki yabancı harflerle uğraşmış ve ardından da rüyalar görmeye başlamıştı. Bu rüyalarda bu yazılar çok çeşitli anlamlar kazanıyorlardı.** Bir fikir öbürünü izliyordu. İçinde bulunduğu durumda bu **"serbest çağrışım"**ın birçok eski anısını yeniden uyandırdığını fark etmişti. Bunların arasında unutmak istediği hatta bilinçli bir şekilde gerçekten unutmuş olduğu, çoktan gömülmüş tatsız bir tema-nesne de bulunuyordu. Gerçekte kendisi, psikologların kompleksler adını verecekleri şeye, yani kalıcı psikolojik rahatsızlıklara, birçok durumda nörotik semptomlara yol açabilecek olan, bastırılmış duygusal temalara rastlamış bulunuyordu.
Bu öykü, bir hastanın komplekslerini keşfetmek istediğimizde serbest çağrışım için rüyaları çıkış noktası olarak kullanmanın hiç de zorunlu olmadığını gösterdi. Dairenin her noktasından merkeze ulaşılabileceğini fark ettim. Kiril harfleriyle, kristal bir küre üzerinde meditasyonla, bir budist dua değirmeniyle, modern bir tabloyla ya da rasgele bir sohbetle başlanabilirdi. Rüya bu bağlamda, herhangi bir başka çıkış noktasından daha fazla ya da daha az gerekli değildi. Rüyalar çoğu zaman mutat kompleksleri

gizleyen duygusal kargaşadan kaynaklansa da önemli bir anlama sahiptir. Mutad kompleksler ruhun yumuşak noktalarıdır. Dış uyaranlara ya da bozukluklara çok çabuk tepki gösterirler. Bu yüzden serbest çağrışım her rüyadan yola çıkarak gizli düşüncelere ulaşabilir.

Burada, belki de rüyaların özgün, özel, daha önemli bir işlevi olabileceği aklıma geldi. Çünkü, çoğu zaman rüyaların çok belirli, açıkça amaca uygun bir yapısı bulunmaktadır. Bu da belirli bir maksadı akla getirir. Bu yüzden, rüyalardan yola çıkarak, başka yollardan da pekala ulaşılabilecek olan bir dizi düşünceye, komplekse serbest çağrışım yoluyla ulaşmaya çalışmak yerine, rüyaların asıl içeriğine ve biçimine daha fazla ilgi göstermek gerekmez miydi diye düşündüm.

Bu yeni düşünce benini kendi psikoloji yöntemimin gelişmesinde bir dönüm noktasıydı. Yavaş yavaş beni rüya metninden uzaklaştıran çalışmaları izlemekten vazgeçtim. Dikkatimi daha çok rüyanın kendi çağrışımları üzerine toplamak istiyordum. Bilinçdışının söylemeye çalıştığının belirli bir şeyi vurguladığına inanıyordum. Rüya karşısındaki konumumun değişmesiyle, bir yöntem değişikliği de gerekti. Yeni teknik, rüyanın çeşitli başka yönlerini de hesaba katmalıydı. Bilinçli akılla anlatılan bir öykünün bir başlangıcı, bir gelişimi ve bir sonu vardır. Bu kural rüya için geçerli değildir. Rüyanın zaman ve mekân boyutları farklıdır. Rüyayı anlamak için onu, tıpkı insanın eline aldığı bir nesneyi iyice anlayıncaya kadar evirip çevirmesi gibi, çeşitli taraflarından incelemek gerekir.

Freud'un kullandığı şekliyle serbest çağrışımdan beni uzaklaştıran düşünceler bunlardır. Rüyanın kendisi üzerinde olabildiğince durmak ve onun çağrıştırabileceği bütün öbür işe yaramaz varsayımlarla çağrışımları dışlamak istiyordum. Bunlar gerçi kuşkusuz bir hastanın komplekslerine ulaşmayı sağlarlardı, ancak benim maksadım, nörotik bozukluklara yol açan kompleksleri ortaya çıkarmaktan daha öteye giden bir amaçtı. Bu kompleksleri tanımak için birçok başka olanak da vardır. Örneğin psikolog, gereksindiği bütün bilgileri, sözcük çağrışım testiyle de elde edebilir. Ama, bir insanın ruhsal yaşam öyküsünü öğrenmek, anlamak için rüyalar ve onların simge resimlerinin çok daha önemli rol oynadığının iyice anlaşılması zorunludur.

Örnekse, herkes bilir ki cinsel eylem sayısız sembolik resimlerle ya da alegorilerle temsil edilebilir. Bu resimlerin her biri belirli bir çağrışım süreci ile cinsel ilişkinin göz önünde canlandırılmasını, bireylerin kendi alışkanlıkları olabilecek özgün komplekslere ulaşılmasını sağlayabilir. Ama aynı kolaylıkla bu kompleksler, okunamayan Rus harflerinin uyandıracağı bir gündüz düşü yoluyla da serbest bırakılabilir. O zaman rüyanın, cinsel bir alegoriden daha başka bir anlatım da içerebileceğini tahmin ettim. Bunun nedenlerini daha yakından anlatmak isterim.

Adamın biri bir anahtar deliğine anahtar soktuğunu, ağır bir sopayı salladığını ya da bir kapıyı bir koçbaşı ile zorladığını rüyasında görebilir. Bunların her biri birer cinsel alegori olarak görülebilir. **Asıl önemli olan onun bilinçaltının, belli nedenlerle bu resimlerden özellikle birini seçmiş olduğu gerçeğidir. Asıl görev neden anahtarın sopaya ya da sopanın koçbaşına tercih edilmiş olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bazen bu yolla aslında cinsel eylemin değil, çok başka bir psikolojik temanın kastedilmiş olduğu ortaya çıkarılabilir.**

Buradan ben, açıkça rüyanın parçası olan bütün malzemenin yorumda kullanılması gerektiği sonucunu çıkarıyorum. Rüya kendi şuurlarım çizer. Kendisiyle ilgili olan ve kendinden uzaklaşan şeylerin hangisi olduğuna, bağımsız olarak kendi özgün biçimi karar verir. Serbest çağrışım zikzak bir yol izleyerek bizi rüya materyalinden uzaklaştırırken, benim önerdiğim yöntem, merkezinde rüya materyalinin kendisi bulunan daireler çizmektedir. Ben rüya resmi üzerinde duruyorum. Bu sırada rüyayı görenin kaçma çabalarına da hiç aldırmıyorum. Mesleki uygulamam sırasında sık sık **“Şimdi sizin rüyanıza dönelim; bu rüya ne anlatıyor?”** diye sormak zorunda kalıyorum.

Hastalarımdan biri, bir keresinde rüyasında saçları darmadağın, sarhoş ve basit bir kadın görmüştü. Rüyada bu kadın sözde kendi karısıydı. Oysa kendi karısı aslında tamamen başka bir kişilikteydi. Yüzeysel olarak bakıldığında bu rüya, şoke edecek kadar gerçekdışıydı. Bu yüzden de hasta bunu anlamsız bulup hemen reddetti. Onu serbest çağrışıma bıraksaydım kuşkusuz ki rüyasının nahoş anlatımından olabildiğince uzaklaşmaya çalışacaktı. Bu durumda muhtemelen, karısıyla hiç ilgisi olmayan, temel komplekslerinden birisine ulaşacak, bu özgün düşün özel anlamı üzerine hiçbir şey öğrenemeyecektik.

Peki ama acaba onun bilinçdışı, gerçek olmadığı apaçık olan böyle bir anlatımla ne söylemek istiyordu? Görünüşe bakılırsa, rüya görenin yaşamıyla yakından ilgili olan dejenere bir kadın fikri söz konusuydu. Ancak bu resmin kendi karısı üzerine projekte edilmiş olması böylesine haksız üstelik yanlış olduğuna göre, bu itici resmin temsil ettiği şeyin ne olduğunu buluncaya kadar başka tarafları aramalıydım.

Ortaçağda, fizyologlar iç salgı bezlerimizin yapısı yüzünden her birimizde eril ile dişil elemanların birlikte bulunduğunu ispat etmeden çok önce, **“her erkeğin içinde bir kadın vardır”** denilirdi.**Erkeğin içindeki bu dişil elemana ben “anima” adım verdim.** Bu dişi taraf, belli başlı yönleriyle çevreyle, özellikle de kadınlarla biraz aşağı ve değersiz bir ilişki

içindedir. Bu yüzden insanın kendisinden de başkalarından da dikkatle gizlenir. Başka türlü söylemek istersek; bir insanın kişiliği dışarıdan çok normal görünse bile, o**"içindeki kadın"**ın zavallı halini herkesten hatta kendisinden bile gizliyor olabilir. Bu hastada da söz konusu olan buydu. Dişi tarafı hiç de güzel değildi. Rüya kendisine **"bir bakıma sen berbat bir kadın gibi davranıyorsun"** diyor, onu hatırı sayılır bir şoka uğratıyordu. (Böyle bir örnek elbette ki bilinçdışının ahlakçı uyarılarla uğraştığının kanıtı olarak değerlendirilmemelidir. Dikkat edilirse rüya hastaya **"davranışlarını düzeltmesini"** söylemiyor; yalnızca bilincin, rüyayı görenin tam bir centilmen olduğu şeklindeki yanlış varsayımını dengelemeye çalışıyordu.)

İnsanların, rüyalarındaki mesajları görmezden gelmeye, hatta hepten reddetmeye neden eğilimli oldukları kolaylıkla anlaşılabilir. Bilinç, doğası gereği, bütün bilinmeyenlere, bilinçdışı olanlara karşı koyar. Daha önce anlattığım gibi, ilkel halklarda, antropologların**"misoneizm"** adını verdikleri bir tutum, her yeni olana karşı derin, batıl bir korku vardır. İlkel insanlar beklenmedik olaylar karşısında, yaban hayvanlar karşısındaki davranışın aynım gösterirler. Ama uygar insan da yeni fikirler karşısında benzer şekilde tepki gösterir, yeni olanın şokundan korunmak için ruhsal bariyerler koyar. Bu, insanın kendisini şaşırtan bir düşünceyi itiraf etmeye, kabul etmeye kendisini zorlayacağım hissettiği rüyalar karşısındaki tepkisinde çok iyi gözlemlenebilir. Felsefe, doğa bilimleri hatta edebiyatın birçok öncüsü, kendi çağdaşlarının ete bürünmüş tutuculuklarının kurbanı olmuşlardır. Psikoloji ise en genç bilim dallarından biridir. Bilimdışının uğraşılarını ele almaya kalkıştığı için de misoneizmin en aşırı biçimi ile karşı karşıya kalması kaçınılmazdır.

BİLİNÇDIŞINDA GEÇMİŞ VE GELECEK

Şimdiye kadar, rüyaların ele almışında kullandığım bazı ilkelerin ana hatlarını belirtmeye çalıştım. Çünkü eğer insanın semboller oluşturma yetisini incelemek istiyorsak, rüyalar hem en temel hem de en kolay girilebilen, elde edilebilen malzeme olarak işe yaradıklarını göstermişlerdir. Rüyalarla uğraşırken iki nokta özellikle önemlidir:

Öncelikle, ardında belli bir anlam bulunması nedeniyle rüya, başka hiçbir ön beklenti ve tahminde bulunulmaması gereken bir gerçeklik olarak ele alınmalıdır; ikincisi de rüyanın, bilinçdışının özgün bir anlatımı olduğudur.

Hakkında ne kadar az şey bilsek de bilinçdışının incelenmeye değer olduğu kabul edilmelidir. En azından bir böcek araştırmacısının, dikkatini çeken bir bite gösterdiği kadar ilgiyi hak etmektedir. Herhangi bir kişi rüyaları, anlamı olmayan kaotik olgular olarak kabul etmekteyse, böyle yapmaya devam etmekte serbesttir. Ama eğer bunların normal olaylar olduğu varsayılırsa -ki gerçekte de öyledirler-, o zaman ya nedensel olarak ele alınmaları, yani varoluşlarının akılcı bir nedeni olduğunun ya da belli bir amaçlarının olduğunun kabul edilmesi veya her ikisi birden zorunludur.

Şimdi bilinç ve bilinçdışının içeriklerinin birbirleriyle hangi yoldan ilintili olduklarına daha yakından bakalım. Bilinen bir örneği ele alalım:

Düşünceler kısa bir an öncesine kadar berrak olduğu halde insan bazen söyleyeceğini birdenbire unutabilir. Ya da tam kendisine bir şey söyleneceği sırada bir arkadaşmın adı aklından çıkabilir. Hatırlayamadığımızı belirtiriz; ama aslında bellek bilinçdışı olmuş ya da en azından bir süre için bilinçten ayrılmıştır. Benzeri bir belirti duyumlarımızda da vardır; belli belirsiz işitilebilen sürekli bir sesi algılıyorsak, bu sesin düzenli aralıklarla kaybolup yeniden ortaya çıktığı duygusunu alırız. Ama bu dalgalanmalar, sesin tonundaki değişiklikten değil, dikkatin periyodik olarak düşmesi ve yükselmesinden kaynaklanmaktadır.

Bir şey bilincimizden çıktığı zaman, aslında varlığı ortadan kalkmış olmaz; tıpkı köşeyi dönen bir arabanın kaybolup gitmiş olmadığı gibi. Araba yalnızca artık görünmez olmuştur. Bu araba ile ileride pekala yeniden karşılaşabileceğimiz gibi, aklımızdan belli bir zaman için yitip gitmiş olan düşünceler de geri gelir. O halde bilinçdışının bir bölümü, bir zaman için geri çekilmiş birçok düşünce, izlenim ve imgeden oluşur. Bunlar bilincimizi sürekli olarak etkilerler. Dağınık ya da dalgın olan biri, bir şeyi almak için odaya girer. Birdenbire durur, şaşkın görünür; ne alacağım unutmuştur. Elleri, uykuda

gezer gibi, masanın üzerindeki nesneler arasında dolaşır; başlangıçtaki amacını unutmuştur ama bilinçdışı tarafından hâlâ o amaç için yönlendirilmektedir. Sonunda birdenbire ne yapmak istediğini yemden hatırlar. Bilinçdışı ona yol göstermiştir.

Sh: 20-31

RÜYALARIN İŞLEVİ

Rüya yaşamımızın kökenlerine biraz ayrıntüı girdim, çünkü burası çoğu simgelerin yetiştiği zemindir. Ne yazık ki rüyaların anlaşılması güçtür. Daha önce de belirttiğim gibi, bir rüya bilinçle anlatılan bir hikâyeden tümüyle farklıdır. Günlük yaşamda ne anlatılmak istendiği önceden düşünülür, en etkili anlatım biçimi seçilir. Her şeyin mantıklı bir sırada olmasına çalışüır. Eğitim görmüş bir insan, anlatımında bütün belirsizliklerden kaçınmaya çalışır. Rüyalar ise çok başka türlü düzenlenmiştir. Çelişkili ve gülünç imgeler rüya göreni zorlar, normal zaman duygusu tamamen yiter. Alışılageldik şeyler bile şaşırtıcı hatta tehdit edici bir görünüm kazanır.
Bilinçdışının, içindeki malzemeyi görünüşte düzenli bir durumdan bu kadar farklı bir sırayla oluşturması garip görünebilir. Bu da uyanık yaşamda düşüncelerimizi zorlayabilir. Ama rüyasında bir anısı canlanmış olan herkes, normal insanların rüyaları bu kadar güç anlaşılır bulmasının ana nedeni olan söz konusu çelişkiyi fark edecektir. Bunlar bilinçli deneyimlerinin koşullarında hiçbir anlam taşımazlar. Bu yüzden de insan bunlara ya hiç aldırmamak ya da bunların kendisini şaşırttığını itiraf etmek zorunda kalır. Görünüşte düzenli olan yaşamımızda, ilişkili olduğumuz kavramların hiç de sandığımız gibi kesin olmadığını idrak etmek, belki durumu kavramayı kolaylaştırır. Tam tersine anlamları (ve duygu içerikleri) onlara yakından baktıkça belirsizleşmektedir. Bunun bir nedeni, işittiğimiz, yaşadığımız her şeyin bilinçdışına geçebilmesidir. Bilincimizde saklayabildiğimiz, istediğimiz gibi yeniden üretebildiğimiz şeyler bile çoğu zaman bilinçdışı bir alt renge sahiptir ve bu da kolaylıkla tasavvurumuzu boyar. Bilinçli izlenimlerimiz kolaylıkla bilinçdışı bir anlam kazanır, bu da bizim için ruhsal bakımdan önem taşır. Oysa bu anlamın da onun geleneksel anlamı bazen genişleten bazen silen yönteminin de hiç farkında olmayız.
Elbette bu tür ruhsal alt tonlar kişiden kişiye değişir. Her birimizin kendi tasavvurlarımız vardır. Bunları bireysel olarak kavrar, kullanırız. Herhangi bir konuşma sırasında "devlet", "para", "sağlık" ya da "toplum" gibi kavramları kullanıyorsam dinleyicilerimin de bunlardan aşağı yukarı benim anladığımı anladıklarını sanmaktayım. Ancak benim asıl anlatmak istediğim, burada "aşağı yukarı" ile ortaya çıkan sınırlamadır. Gerçekte her sözcüğün her insan için, hatta aynı kültüre sahip olanlar için bile, az da olsa farklı bir anlamı vardır. Bu farklılığın nedeni, bireysel bir çerçeve içine alınacak olan bir genel kavramın daima bir parça da bireysel olarak anlaşılması ve uygulanmasıdır. Elbette, insanlar farklı politik, dinsel ve psikolojik yaşantılara sahip oldukça bu farklılık da büyür.
Kavramlar yalnızca sözcüklerle özdeş oldukları sürece bu farklılık pek göze çarpmaz, önemli bir rol de oynamaz. Ne ki tam bir tanımlama ya da titiz bir açıklama zorunlu olduğu zaman, yalnız entelektüel anlayışta değil, duygu yükünde de söz konusu

kavramın kullanımında da şaşırtıcı farklar saptanabilir. Ama genellikle bu varyasyonlar bilinçdışı kalır, bu yüzden de algılanmamış olurlar.

Bu tür farklılıkların, günlük kullanımda önemi olmayan küçük anlam nüansları oldukları ileri sürülerek, değerleri küçümsenebilir. Ancak var oldukları gerçeği, en doğal bilinç içeriğinin bile bir parça belirsizlikle gölgelenmiş olduğunu bize göstermektedir. Örneğin olağanüstü dikkatle tanımlanmış bir felsefe ya da matematik kavramının bile, içinde bizim koymuş olduğumuz anlamdan fazlasının olmayacağına ne kadar emin olursak olalım, tahmin edebileceğimizden daha zengin bir içeriği vardır. Bu ruhsal bir olgudur ve bu niteliğiyle kısmen gözden uzaktır. En basit sayılar bile, genellikle bilinenden daha fazlasına sahiptirler. Bunlar aynı zamanda mitolojik elemanlardır –Pisagorculara göre hatta kutsaldırlar–; ancak pratik amaçlarla kullanıldıkları sırada elbette bunun üzerinde durulmamaktadır.

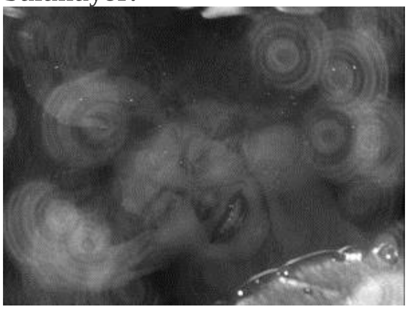
Kısacası, bilincimizdeki her kavramın ruhsal çağrışımları da vardır. Böyle çağrışımların yoğunlukları (söz konusu kavramın, bizim kişiliğimizin bütünü için taşıdığı öneme ya da bilinçaltında ilişkili olduğu başka fikirlere ya da komplekslere bağlı olmak üzere) değişebilir ama her durumda, o kavramın “normal” karakterini değiştirebilecek güçtedirler.

Bize olup biten her şeyin bu eşik altı yönlerinin, gündelik yaşamımızda çok önemsiz bir rol oynadıkları sanılır. Oysa, psikologun bilinçdışının anlatım biçimleri ile karşılaştığı rüya analizinde bunlar son derecede önemlidir; çünkü bunlar bilinçli düşüncelerimizin hemen hiç görülemeyen köklerini oluşturmaktadır. Son derece alelade olan nesneler ve fikirler, bir rüyada bazen öylesine büyük bir anlam kazanırlar ki, **rüyamızda kapalı bir kapıdan ya da geçip giden bir trenden başka bir şey görmediğimiz halde, çok rahatsız uyanabiliriz.** Rüyadaki resimler, bilinçli gerçekteki kavramlara ve yaşantılara oranla, belirgin şekilde daha sanatkârane ve canlıdırlar. Bu kısmen, sözü edilen kavramların bilinçdışı değerlerinin rüyada ortaya çıkışından ötürüdür. Bilinçli düşünüşümüz sırasında kendimizi çok daha az renkli rasyonel saptamalarla sınırlarız. Renkler azalmıştır, çünkü onların ruhsal çağrışımlarının büyük bir bölümü absorbe edilmiştir.

Rüyalarımdan yorumlamakta güçlük çektiğim birini anımsıyorum.
Bu rüyada adamın biri arkamdan sırtıma sıçramaya çalışıyordu. Bu adama ilişkin olarak, bir keresinde bir sözümü yakalayıp, bu sözün anlamını gülünçleştirerek değiştirdiğinden başka hiçbir şey anımsamıyordum. Ama bu gerçekle, rüyamda sırtıma sıçramaya çalışması arasında bir ilinti de kuramıyordum. Ancak meslek yaşamımda birilerinin, benim dediklerimi böyle çevirmesi öylesine sık olmaktaydı ki bu tür davranışlara kızmam gerekip gerekmediğini hemen hemen hiç düşünmemiştim. Duygusal tepkileri bilincin denetimi altında tutabilmek oldukça değerli bir özelliktir, bu rüya da bunu sağlamaya yönelikti. Bunun için de Avusturya'da kullanılan bir deyimi kullanmış dahası bunu görüntüsel olarak sahnelemişti. **Deyim "kamburuma –sırtıma çıkabilirsin"**dir ve "hakkımda söylediklerin beni ilgilendirmiyor" anlamına gelir.
Bu rüya temsili olarak tanımlanabilir, çünkü söz konusu temayı doğrudan değil, önce anlayamadığım bir teşbih yoluyla dolaylı şekilde anlatmaktadır. Bu sık olur. Ama bu, rüyaların maskeli olduğu anlamına gelmez; daha çok, duygu yüklü, resimsel bir dili anlamaktaki yetersizliğimizi göstermektedir.
İnsanlarla gündelik ilişkilerimizde anlatımlarımızın olabildiğince tam olmasını sağlamaya çalışırız. Bunun için de dilimiz ve düşüncelerimizdeki bütün fanteziyi siler ve böylece, ilkel insanların ruhlarında henüz çok belirgin olan bir özelliği de yitirmiş oluruz. Çoğumuz her nesneden, fikirden gelen her türlü fantastik çağrışımı, bilinçdışının çok derinlerinde gizlemiştir. Buna karşılık ilkel kısan, bu ruhsal özellikleri hep algılamaktadır. O, hayvanlara, bitkilere, taşlara öyle güçler atfeder ki, bunun anlaşması bizim için olası değildir.
Afrikalı bir cangıl sakini bir gece hayvanını gündüz vakti görünce, bunun aslında yalnızca geçici olarak bu kılığa girmiş olan bir büyücü olduğunu "bilir". Ya da buna bir çalılık ruhu ya da kabile atalarından birinin ruhu olarak bakar. Bir ağaç, ilkel insanın yaşamında son derece önemli bir rol oynayabilir; çünkü ağaç onun ruhunu, sesini ele geçirmiştir ve bu insan, ağacın kaderini paylaştığım gerçekten hisseder. Güney Amerika'da kendilerinin kırmızı Arara Papağanı olduklarına yemin eden yerliler vardır. Elbette kendilerinin tüyleri, kanatları ya da gagaları olmadığım görmektedirler. Ne var ki ilkel insanın dünyasında nesnelerin, bizim "akıllı" toplumlarımızda olduğu gibi keskin sınırları yoktur.
Psikologların ruhsal kimlik ya da **"participation mystique"** dedikleri şey bizim gerçekler dünyamızdan kaybolmuştur. Oysa tam da bu bilinçdışı çağrışımlar, ilkel toplumların dünyasına böylesine renkli ve fantastik bir görünüm kazandırmaktadır. Bizler ise bu yönümüzü öylesine yitirmiş bulunuyoruz ki yeniden karşımıza çıktığında da artık tanıyamıyoruz. Arada sırada görünür olduğu zaman da bir şeylerin yolunda olmadığını düşünüyoruz.
Garip, korkunç rüyalar, fanteziler hatta vizyonlardan yakman pek çok zeki, eğitim görmüş kişi bana danışmışlardır. Sanıyorlardı ki ruhça sağlam olan kimse böyle rüyalar göremez, hayal gören kimse de mutlaka akü hastasıdır. **Bir teolog bana bir kez, İlyas Peygamber'in gördüğü hayallerin aslında hastalık belirtileri olduğunu, Musa ve öbür peygamberlerin ise "sesler" duyduklarında aslında hallusine olduklarını söylemişti.** Kendisine de bir gün böyle bir şey olduğunda onun nasıl bir paniğe kapıldığını tahmin edebilirsiniz.

Dünyamızın görünüşte mantıklı olan düzenine o kadar alışmışız ki, sağduyu ile açıklanamayan bir şeyin olabileceğini düşünemeyiz bile. İlkel insan böyle bir şok geçirdiğindeyse kendi ruh sağlığından değil, fetişlerden, ruhlardan ya da tanrılardan şüphe eder.

Ama bu arada, çok gelişmiş uygarlığımızın ortaya çıkardığı korkular, ilkel halkların cinlere bağladığı korkulardan çok daha tehlikelidir. Modern insanın düşünce tarzı bana, kliniğimde gördüğüm, kendisi de hekim olan, psikotik bir hastamın durumunu anımsatıyor. Sabahleyin "Nasılsınız?" diye sorduğumda, harika bir gece geçirdiğini, gece boyunca bütün gökyüzünü süblimeyle sildiğini, ama bütün bu temizlik sırasında tanrının izini görmediğini söyledi. Bu durumda burada bir nevroz ya da belki daha da kötü bir bozukluk olduğunu düşünüyoruz. **Tanrı ya da "tanrı korkusu" yerine anksiyetemiz ya da fobilerimiz var. Duygular yerli yerinde, ancak objelerin adlarıyla nitelikleri uğursuz şekilde değişmiş bulunuyor.**

Bir felsefe profesörü kanser korkusu nedeniyle bana başvurmuştu. Düzmelerle röntgen filmi aksini göstermiş olduğu halde, kötü huylu bir tümörü olduğu şeklindeki saplantısından acı çekiyordu. **"Bir şey olmadığını biliyorum; ama bir şey bulunabilir ya!"** diyordu. Kendisini bu varsayıma götürmüş olan neydi? Bu varsayım, hiçbir bilinçli düşünceye dayanmayan bir korkudan kaynaklanmış gibi görünüyordu. Hastalıklı düşünce birdenbire bastırmıştı ve bu düşüncenin gücüne karşı, elinden hiçbir şey gelmiyordu.

Eğitimli bir insan için, kendisini bir ruhun ele geçirmiş olduğunu kabul etmek, ilkel insan için olduğundan çok daha zordur. Kötü ruhların zararlı etkileri ilkel bir toplumda en azından kabul edilebilir bir hipotezdir. Ama uygar bir insan için, derdinin kendi yanılgılarının oyunu olduğu düşüncesini kabul zorunda kalmak alçaltıcı bir deneyimdir. **Cin çarpması olgusu aslında hiç de kaybolmuş değildir; yalnızca başka türlü yorumlanmaktadır.**

İlkel ve modern insan arasındaki bu tür kıyaslamaları, daha ileride de ayrıntıyla belirteceğim gibi, insanın semboller oluşturma yeteneği ve rüyaların bu malzemenin dışavurum yolu olarak oynadığı rol konusunda bir fikir vermek için yapıyorum. Kolayca saptanacağı gibi, birçok rüyada ilkel varsayımlara, mit ve dinsel törenlere benzeyen resimler, çağrışımlar bulunmaktadır. Bu tür rüya imgelerine Freud "arkaik kalıntılar" diyordu. Bu ad, insan ruhunda tarihsel gelişmeye direnerek yaşamda kalabilmiş ruhsal unsurlar anlamını vermektedir. Böyle bir tanımlama ise ancak bilinçdışını bilincin bir takıntısı olarak ele alan birisi için tipik olarak kabul edilmelidir.

Benim daha ileri araştırmalarım ise böyle bir bakış açısının savunulamayacağım gösterdi. Ben, bu tür çağrışım ve imgelerin, bilinçdışının çok önemdi bir kısmım oluşturduklarını, her yerde, hem bilgili hem cahil kimselerin rüyalarında görülebileceğim ortaya çıkardım.

Bunlar hiç de cansız ve anlamsız artıklar değil, tam tersine çok canlı ve etkili, tam da tarihsel niteliklerinden ötürü özellikle değerli öğelerdir. Bunlar bizim bilinçli, soyut anlatım yöntemimizle, daha ilkel ama daha renkli ve daha sanatkârca bir anlatım yöntemi arasında köprü oluşturmaktadır. Bu tarihsel çağrışımlar, bilincin rasyonel dünyasıyla dürtülerimizin dünyası arasındaki bağlantı halkasıdır.

Denetim altındaki düşüncelerle, rüya imgelerinin imparatorluğu arasındaki belirgin aykırılıktan söz etmiştim. Şimdi bu aykırılıklar için bir başka neden daha ortaya çıkmaktadır. Uygar yaşamımızda birçok fikrin duygusal enerjilerini çalmış olduğumuz için bunlara tepki göstermiyoruz. Bu tür tasavvurları konuşmada kullanıyor, başkaları kullandığında da belli bir tepki veriyoruz; ancak bunlar bizim üzerimizde özel bir izlenim bırakmıyorlar. Davranışımızı değiştirebilmemiz için belirli nesnelerin bizim üzerimizde daha güçlü bir yoldan etki yapmaları gerekiyor. **İşte "rüya dili" bu etkiye sahip bulunuyor.** Onun sembolleri, dikkatimizi çekmek, bizi bakışımızı ona çevirmeye zorlamak için henüz yeterince enerji taşıyorlar.

Bir hanımefendi, aklı başında gerekçelere karşı gösterdiği budalaca önyargıları, inatçı karşı koymaları ile tanınmıştı. Onunla her tartışma sonuçsuz biterdi. Bir gece rüyasında kendisini önemli bir sosyal toplantıya katılmış olarak gördü. Ev sahibi kendisini **"Ne iyi ettiniz de geldiniz. Dostlarınız sizi bekliyor"** sözleriyle karşılıyor, bir kapıyı açıyor, rüyayı gören hanım bir inek ahırı ile karşılaşıyordu. Bu rüya anlatımını bir aptal bile kolaylıkla anlayabilir. Bu hanım önce, kendi ukalalığıyla alay eden bu rüyanın anlamım kabul etmek istemedi; fakat sonunda bu mesajı kabul etmekten başka çaresi kalmadı.

Bilinçdışının bu tür belirtileri çoğu insanın sandığından daha önemlidir. Bilinçli yaşamımızda çok çeşitli etkilere maruz kalıyoruz. Başkaları bizi kızdırıyor ya da sindiriyor, toplum yaşamımızın olayları yönümüzü saptırıyor. Bir dolu şey kişiliğimize uygun olmayan yollara girmemize neden oluyor. Bunların etkilerini algılasak da algılamasak da bilincimiz her seferinde rahatsız oluyor ve bunlara karşı kendini pek savunamıyor. Bu, özellikle dışadönük ruhsal yönelişlere, dış olgulara büyük önem veren kişilerde ya da küçüklük duygusu taşıyan, kendilerinden kuşku duyan kimselerde böyle oluyor.

Bilinç önyargılardan, yargılardan, fantezilerden ve infantil isteklerden ne kadar etkilenmişse, nörotik bir dissosiyasyonun açıklığı o denli büyür ve doğallıktan, sağlıklı dürtülerden o kadar uzak bir yaşama götürür. Rüyaların genel işlevi rüya malzemesini üreterek, gizlice bütün ruhsal dengeyi yeniden oluşturmak çabasından ibarettir. Buna ben rüyaların armağan (ya da telafi) fonksiyonu adını veriyorum. Örneğin kendi olanaklarının çok üstünde grandiyöz planlar yapan ya da kendileri hakkında çok yüksek varsayımları, gerçekçi olmayan düşünceleri ulan kimselerin, rüyalarında çok sık uçma ve düşme görmeleri böylece açıklanabilir. Rüya, kişiliklerindeki eksikliği tamamlamakta, onları gittikleri yolun tehlikelerine karşı uyarmaktadır. Rüyanın uyarılarına kulak verilmezse sonuç gerçek kazalar olabilir.

Bir dizi kuşkulu girişimlere bulaşmış olan eski bir hastam, bir tür telafi olarak, tehlikeli dağlara tırmanmak için neredeyse hastalık derecesinde bir merak geliştirmişti. Böylelikle "kendini aşmaya" çalışıyordu. **Bir rüyasında yüksek bir dağın doruğundan gece vakti boşluğa doğru adım attığını görmüştü.** Bana bu rüyayı anlattığında yaklaşan tehlikeyi hemen sezdim,

dikkatli olmasını söyledim. Hatta rüyasının bir dağ kazasını haber verdiğini de söyledim. Ama bu boşunaydı. Altı ay sonra gerçekten **"boşluğa yürüdü".** Tanık olan bir rehber onu arkadaşıyla birlikte tehlikeli bir yerden inerken görmüştü. Önden inen arkadaşı sağlamca bir yere daha yeni tutunmuştu ki arkadan inen hastam birden ipi bırakmış, rehberin sözleriyle **"havaya basar gibi"** adını atmış, arkadaşının üzerine düşmüş, her ikisi de yuvarlanarak ölmüşlerdi.

Bir başka tipik olgu ise gururlu ve kibirli bir hanımdı. Akla gelebilecek her türlü pis şeyin göründüğü çok çirkin rüyalar görmekteydi. Bu rüyalar, hanımın sık sık yaptığı ve duygusal düşünceler kurduğu gezintilerle ilgili olmaya başladıkça daha da tehdit edici hale geldi. Tehlikeyi fark ettim, fakat hastam uyarılarıma aldırmadı. Kısa bir süre sonra, ormanda bir sapık tarafından saldırıya uğradı. Eğer sesine yetişen birkaç kişi olmasaydı belki de ölebilirdi.

Bütün bunların büyücülükle hiçbir ilgisi yoktur. Hanımın böyle bir tecavüz yaşantısı için gizli bir isteği vardı; aynı şekilde dağcı da zorluklarından kurtulabilmek için kesin çözümü bilinçdışı olarak aramaktaydı. Ancak ikisi de bunun bedelini tam hesaplamamışlardı. Hanımın bir dolu kemiği kırılmış, öbürü ise bunu yaşamıyla ödemişti.

Rüyalar bu şekilde bazen bir olayı, durumu, oluşundan çok daha önce haber verebilir. Bunun bir mucize sayılması gerekmez. Yaşamımızdaki birçok krizin gerçekte çok uzun bir geçmişi vardır. Adını adım yaklaştığımız halde tehlikeyi fark etmeyiz. Gene de bilincimizle algılayamadığımızı çoğu zaman bilinçdışımız fark eder ve rüyalarımızla bildirir.

Rüyalarımız çok zaman bizi bu yolla uyarırlar; ancak en az bir o kadar da bunu yapmadıkları olur. Bu yüzden kendimizi, her seferinde bizi tehlikelerden zamanında kurtaran güvenilir bir ele bırakanlayız. Ya da daha olumlu bir anlatımla, iyi kalpli bir güç sanki bazen işe girişiyor, bazen ise hiç karışmıyor gibidir. Bu esrarengiz el hatta mahva giden yolu da gösterebilir; rüyalar arada tuzak olarak ortaya çıkar, en azından böyle bir

izlenim de vardır. Rüyalar sık sık, Delfi bilicisinin Kresus'a söylediği gibi davranmaktadırlar; Kresus'a Halis Çayini geçerse büyük bir krallığı yok edeceği söylenmişti. Çayı geçip de savaşta ağır bir yenilgiye uğradığında, kastedilenin kendi krallığı olduğunu fark etti.

Uygarlığın topluma büyük kazançlar sağladığını yadsımıyorum; ama bu kazançlar, tahmin edemeyeceğimiz kadar muazzam yitimlere de mâl olmuştur. İlkel ve uygar toplumları kıyaslamamın amacı, bu kazanç ve yitimlerin bilançosunu gösterebilmektir. İlkel insan, modern torunlarından daha fazla içgüdüleriyle hareket etmekteydi. Bu akıllı torunlar, kendilerini denetim altında tutmayı öğrendiler. Bu uygarlaşma sürecinde bizler giderek bilincimizi, ruhumuzun dürtüsel katmanlarından ve hatta sonunda ruhsal fenomenlerin somatik temelinden uzaklaştırdık. Bir şans olarak bu temelde yatan dürtüsel katmanları tümüyle yitirmedik. Bunlar, bazen yalnız düşlerde belirseler bile, bilinçdışımızın ana parçaları olarak durmaktadır. Simgesel nitelik taşıdıkları için anlamları hemen anlaşılamayan bu dürtüsel belirtiler, rüyaların telafi işlevi olarak tanımladığım şeyde önemli bir rol oynarlar.

Ruhsal sağlamlık ve aynı zamanda fizyolojik sağlık için, bilinçdışı ile bilincin birbirine bağlı olarak işleyebilmeleri gereklidir. Birbirlerinden ayrılıp "dissosiye" olduklarında ruhsal bir bozulma ortaya çıkar. Rüya sembolleri bu yüzden, dürtüsel olanın, ruhun akılcı yanma çıkarılmasında en önemli haber taşıyıcılardır. Sembolleri yorumlamak, dürtülerin unutulmuş dilini yeniden anlamayı öğrenen bilinci zenginleştirir, insanların çoğu rüya yorumunu gereksiz bulur. Bunu ben Doğu Afrika'da ilkel bir kabilede de gördüm. Yerlilerin rüya gördüklerini toptan yadsımalarına çok şaşırmıştım. Ama dikkatli ve sabırlı konuşmalarla onların da bütün öbür insanlar gibi rüya gördüklerini, ancak rüyaya hiç önem vermediklerini anladım. **"Normal insanların rüyalarının bir anlamı yoktur"** dediler bana. Yalnızca kabile şeflerinin ve büyücülerin önemli rüyalar gördüklerine inanıyorlardı. O rüyalar kabilenin yararınaydı, bu yüzden de çok değer veriliyordu. Ancak İngilizler o ülkeye geldiğinden beri, kabile şefleri ve büyücüler de artık rüya görmüyorlardı. Bölgedeki Kral Naibi (İngiliz Yönetim Memuru) bu **"büyük rüyalar'**ın yerini almıştı. Bir anlamda bu yerliler, anlamadıkları için rüyalarım önemsiz sayan modern insanlar gibi davranıyorlardı. Ancak uygar bir insan bile, tam olarak anımsamasa da bir rüyanın kendi keyfini yükselttiğini ya da bozduğunu bazen fark edebilir. O halde rüya, bilinçdışı olsa bile, "anlaşılmıştır". Bir rüya özellikle çok derin iz bırakır ya da yinelenirse, insanların çoğu ancak o zaman bir yoruma ilgi duyarlar.

Burada uyarıcı bir şey belirtmeliyim: Ruhsal durumları, rüyalarının yorumuyla tehlikeye düşecek kadar bozuk olan kimseler vardır. Böyle bir durumda, psikologun çok özel bir özen, dikkat göstermesi gerekir.

Ayrıca rüya yorumu için kullanıma hazır, sistematik bir yönerge, referans kitabı gibi satın alınabilecek, belirli bir simgenin anlamına bakılabilecek bir kılavuz olabileceğini sanmak da budalalık olur. Hiçbir rüya simgesi, o rüyayı görmüş olan kimseden ayrı ele almamaz. Bu yüzden de genel geçerliği olan bir rüya yorumu yoktur.

Gerçi tipik, sık görülen rüyalar ve uçmak, düşmek, takip edilmek gibi kimi tekil simgeler olduğu -ben bunlara "motif demeyi yeğliyorum-doğrudur. Tipik bir çocuksu motif, insanın minicik ya da dev gibi büyük oluvermesi ya da bir durumdan öbürüne

geçivermesi rüyasıdır. Bir kez daha vurgulamalıyım ki bunlar yine de kendini kendiliğinden açıklayan şifreler olarak görülmemeli, rüyanın bütün kapsamı ile ele alınmalıdır.

Durmadan yineleyen rüya, dikkat edilmesi gerekli bir olgudur. Genellikle bu, bilinçdışının, rüya görenin yaşam varsayımındaki bir eksikliği bütünleme çabasıdır; ancak rüya, görenin travmatik bir yaşantısından ileri gelebilir ya da önemli bir olaydan önce de olabilir.

Ben, evin varlığından o zamana kadar hiç haberim olmayan bir bölümünü keşfetmek biçiminde, yıllarca yinelenen bir rüya görmekteydim. Bu bazen, yıllarca önce ölmüş olan anne babamın oturdukları ev oluyordu. Orada babamın balıkların anatomilerini incelediği bir laboratuvar kurduğunu ya da annemin hayaletlere özel bir otel işlettiğini keşfediyordum. Çoğu zaman bu evin tanımadığım bölümü, bana miras kalmış eski bir yapıydı. Bu rüya dizisinde sonunda hiç tanımadığım eski kitaplarla dolu eski bir kütüphane buluyordum. Son rüyada, bu eski kitaplardan birini açtım ve içinde şaşkınlık uyandıran sembolik resmiler buldum. Uyandığımda kalbim heyecandan çarpıyordu.

Bu son rüyadan bir süre önce bir antikacıdan, ortaçağ simyacılarına ilişkin klasik koleksiyonlardan biri için bir inceleme işi almıştım. Literatürü incelerken, eski Bizans simyasına ilişkin olduğunu sandığım bir ifade bulmuştum. Bunu incelemek istiyordum. Tanımadığım kitaba ilişkin rüyayı gördüğümden bir hafta sonra kitapçıdan bir paket geldi. İçinde 16. yüzyıldan kalma parşömen bir cilt vardı, içi hayranlık uyandıran sembol resimleriyle doluydu. Hemen rüyamı anımsadım. Simyasal simgelerin yeniden bulunması, benim psikolojik araştırmalarımda çok önemli bir yer tuttuğu için, durmadan yineleyen rüyanın motifini anlamak zor değildi. Ev benim varlığımın bir sembolüydü. Tanımadığım yan yapı da yeni bir ilgi, araştırma alanının habercisiydi. Bunu bilincim henüz bilmiyordu. O andan itibaren, otuz yıldan beri, bu rüya bir daha görülmedi.

Sh:39-53

RÜYA ANALİZİ

Başlangıçta işaret ile sembol arasındaki farktan söz etmiştim. Bir işaret her zaman temsil ettiği kavramdan daha azmi içermektedir; buna karşılık bir sembol, daima ilk bakışta görülebilenden daha fazla anlam taşır. Ayrıca semboller doğal, spontan belirtilerdir; uy durulamazlar. Kimse, mantık yürüterek vardığı, az çok akılcı bir düşünceye, sonunda sembolik bir birini veremez. Böyle bir fikir, ne denli fantezi dolu olursa olsun, sonunda daima bilinçli bir düşünceye bağlı bir işaret olabilir; hiçbir zaman bilinmeyene işaret eden bir sembol haline gelemez. Buna karşılık rüyalar da semboller spontan olarak ortaya çıkarlar, çünkü rüyalar uydurulamaz, sadece vuku bulurlar. Bu yüzden de sembol bilgimizin ana kaynaklarından biri olurlar.

Gene de sembollerin yalnızca rüyalarda değil, ruhsal bildirimlerin bütün öbür tiplerinde1 de ortaya çıktığını vurgulamak isterim. Simgesel düşünceler ve duygular vardır, simgesel hareket ve durumlar da vardır. Hatta çoğu zaman cansız nesneler bile bilinçdışının simgesel modelinde olmak için davranır gibidirler. Sahibinin ölümüyle duran saatlere» ilişkin pek çok rapor vardır. Bir örnek, Büyük Frederik'in şatosunda, kralın öldüğü an durmuş olan sarkaçlı saattir. Bilinen diğer örnekler ise birisi öldüğünde kırılan aynalar ya

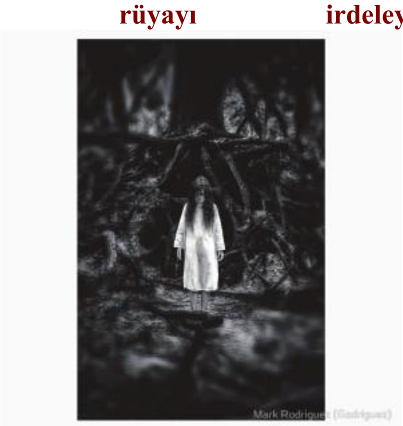
da duvardan düşen tablolar, duygularında karmaşa yaşayan birinin bulunduğu evin duvarlarında ortaya çıkan çatlaklardır. Kuşkucu olanlar böyle öykülere inanmasalar da yalnız bu gerçek bile bu tür raporların psikolojik anlamlılığını göstermeye yeter.

Ama birçok semboller de vardır ki ki bunların bazıları çok önemlidir-, nitelikleri ve kökenleri bakımından yalnız bireysel değil, aynı zamanda kolektiftirler. En başla dinsel imgeler bu türe girerler. İnananlar bunların semavi kökenli olduklarına, insanlara açıklanmış bulunduklarına inanırlar, kuşkucularsa bunların uydurulmuş olduklarını düşünürler. Her ikisi de haksızdır. Gene de kuşkucuların, dinsel sembollerin, kavramların, yüzyıllar süren titiz bir çalışmanın ürünü olduğu düşüncesi doğrudur. Ne var ki inananların, sembollerin kökeninin geçmişin derin gizinde gömülü olduğu, bu nedenle hiçbir insandan kaynaklanmış olamayacağı varsayımları da doğrudur. Geçekteyse bunlar “kolektif tasarımlar’dır. İnsanların en eski rüyalarına ve yaratıcı fantezilerine dayanmaktadırlar. Yani bu imgeler anlık tezahürlerdir, kesinlikle istençli uydurmalar değildir.

Bu gerçeğin, ileride daha detaylı açıklayacağım gibi, rüya yorumlamayla önemli bir ilişkisi vardır. Elbette, simgesel olduğu düşünülen bir rüya, neden olan düşüncenin zaten bilindiği, rüyada yalnızca kılık değiştirmiş olduğuna inanıldığında yapılacağından başka türlü yorumlanır. Bu ikinci durumda rüyanın yorumunun pek anlamı yoktur, çünkü sadece zaten bilinmekte olan ortaya çıkarılacaktır.

Bu nedenle öğrencilerime her zaman **“Sembolizm üzerine olabildiğince her şeyi öğrenin. Ama sonra bir rüyayı irdeleyeceğinizde hepsini yeniden**

unutun” diyorum. Uygulama için önemli olan bu tavsiyeyi ben kendim de bir kural olarak kabul ediyorum. Bu kural bana, bir başka insanın rüyasını, tam doğru olarak yorumlayabilecek kadar iyi anlamanın hiçbir zaman mümkün olmayacağını hatırlatmaktadır. Bu sayede kendi çağrışımlarımın, tepkilerimin akışını

yatıştırmaya çalışıyorum. Yoksa bunlar, hastamın güvensizliğine, kapalılığına karşı egemenliği ele geçirebilirler. Bir analist için, rüyanın özgün mesajını, yani bilinçdışının bilince yaptığı katkıyı, olabildiğince tam bir şekilde alabilmek çok önemli olduğundan, rüya içeriğini büyük dikkatle incelemek önem taşır.

Freud'la birlikte çalıştığım sırada bu noktayı özellikle belgeleyen bir rüya görmüştüm. Rüyamda "kendi evimde" imişim; 18. yüzyıl stilinde döşenmiş büyük bir oturma odasında bulunuyorum. Anlaşıldığına göre birinci kattayım. Bu odayı daha önce görmemiş olduğuma şaşıyorum, zemin katın nasıl olduğunu merak ediyorum. Merdivenden iniyorum. Duvarları tahta kaplı, mobilyası 16. yüzyıldan, hatta daha eskiden kalmış, oldukça karanlık bir odaya giriyorum; merakım ve şaşkınlığım artıyor. Evi daha iyi görmek istiyorum. Bunun için bodruma iniyorum, orada taş merdivenlere geçilen bir kapı görüyorum. Bu merdiven büyük kubbeli bir yere çıkıyor. Burada döşeme iri kesme taşlarla kaplanmış, duvarlar da çok eski görünüyor. Sıvaya bakıyorum, kiremit kırıntılarıyla doldurulmuş olduğunu görüyorum. Bu duvarların Roma kökenli olduğu anlaşılıyor. Gittikçe daha fazla heyecanlanıyorum. Bir köşede, kesme taşlardan birine takılı bir demir halka buluyorum. Levhayı kaldırınca, daha dar bir taş merdivenden bir tür mağaraya giriyorum. Burası, içinde iki kuru kafa, birçok kemik ve kırık testi parçalarıyla dolu bir tarih öncesi mezar. Sonra uyandım.

Freud bu rüyamı, benim özgün çağrışımlar ve içerik incelemesi yöntemimle inceleseydi geniş bir öykü bulabilirdi. Ama korkarım bunu, ancak benim bir sorundan kaçışım olarak değerlendirecekti ki sorun aslında kendisindeydi. Gerçekte bu rüya benim yaşamımın, özellikle de manevi gelişimimin bir özetiydi. İki yüzyıllık bir evde büyümüştüm, eşyamızın büyük bir kısmı üç yüzyıllıktı. O zamana kadarki en büyük manevi maceranı Kant ve Schopenhauer'in felsefelerinin öğrenimi olmuştu. Zamanın en büyük oluşumu Darwin'in çalışmalarıydı. Daha kısa bir süre öncesine kadar, ailemin ortaçağdan kalma, dünyanın hâlâ ilahi bir kudret ve öngörü ile yönlendirildiği varsayımı ile yaşamıştım. Bu dünya eskimiş ve geçilmişti. Hıristiyan inancım Doğu dinlerinin ve Yunan felsefesinin tanınmasıyla göreceleşmişti. Bu yüzden zemin katı böyle sessiz, karanlık ve görünüşe göre insansızdı. O sıralarda tarih ilgim, anatomi enstitüsünde asistan olarak çalıştığım zamanki eski uğraşım olan karşılaştırmalı anatomi ve paleontolojiden gelişmişti. Çok

tartışılan Neandertal adamı ve Dubois'mn Pithecanthropus'u beni heyecanlandırmaktaydı. Rüyayla ilgili çağrışımlarım bunlardı. Ama kafatasları, iskeletler ve cesetlerden söz etmeye cesaret edemiyordum. Çünkü bu temanın Freud için nahoş olduğunu öğrenmiştim. Garip bir şekilde, benim kendisinin erken öleceğim gördüğümü düşünüyordu. Bu sonucu, 1909'da Amerika'ya gidişimizden önce, Bremen'de ünlü kurşun mahzende mumyalanmış cesetlere büyük ilgi gösterişimden çıkarmaktaydı.
Bu bakımdan düşüncelerimi ifade etmekte güçlük çekiyordum; üstelik de daha kısa bir süre önce, Freud'un ve benim psikolojik görüş açılarımız ve zeminlerimiz arasında aşılamaz bir uçurum bulunduğunu öğrenmiştim. Kendisine son derece garip geleceğini tahmin ettiğim iç dünyamı açacak olursam, onun dostluğunu bütünüyle yitireceğimden korkuyordum. Bu yüzden ona "serbest çağrışımlarım" hakkında bazı yalanlar söyledim; sapkın görüşlerimi açıklama zorunluluğundan kurtulmaya çalıştım.
Freud'a rüyamı anlattığım sırada içinde bulunduğum bu kıskacı böyle ayrıntılı olarak açıkladığım için özür dilemeliyim. Gene de bu, bir rüya analizi sırasında düşülebilecek tatsız durumlara iyi bir örnektir. Pek çok şey, analizi yapan ve analiz edilen arasındaki kişisel farklılıklara bağlıdır.
Freud'un sorularına uygun yanıtlar bulmaya çalışırken, psikolojik anlayış üzerinde sübjektif faktörün ne denli önemli rol oynadığının farkına varmak beni birden çok şaşırttı.
Bu duygu o denli baskındı ki, artık yalnızca bu zor durumdan kurtulmaya çalışıyordum. O yüzden de kolay yolu seçerek yalan söyledim. Bu ne zarif ne de ahlaki bakımdan savunulabilir bir şeydi, ancak aksi takdirde Freud ile kaçınmak istediğim bir çatışmanın tam içine düşecektim. Sezgisel düşüncem, rüyamın beni, yaşamımı, dünyamı anlattığı, bir başkasının kendi nedenleriyle, kendi amacına uygun şekilde oluşturduğu kuramsal bir yapıya karşı benim kendi gerçeğimi gösterdiğiydi. Bu Freud'un değil, benim rüyamdı ve işte o zaman birdenbire rüyamın ne anlama geldiğini anladım.
Bu çatışma, rüya analizinde önemli bir noktayı göstermektedir. Bu, öğrenilebilir bir teknik olmaktan çok, iki kişi arasında diyalektik bir alışveriştir. Mekanik bir teknik olarak ele alınırsa, rüya görenin bireysel ruhsal kimliği yitip gider ve terapötik sorun şu soruya indirgenmiş olur: Analist ve rüya görenden hangisi öbürüne egemen olacaktır? Bu yüzden hipnotik terapileri bıraktım. Kendi istencimi başkalarına dayatmak istemiyordum. Amacım kişinin onur ve özgürlüğünü kısıtlamadan, iyileşme sürecinin hastadan gelişmesini sağlayabilmekti.
Birey tek gerçekliktir. Bireyden, Homo Sapiens üzerinde soyut fikirlere doğru ne kadar uzaklaşırsak, hatalara düşmemiz o derdi olasıdır. Bu sosyal dönüşümler ve hızlı değişimler çağında, tekillerin varlıkları hakkında olabildiği kadar çok şey öğrenmek, her zamankinden daha önemlidir. Dahası onun geçmişim de en az şimdiki durumu kadar iyi anlamayı öğrenmek zorundayız. Bu nedenle mitler ve sembollerin anlaşılabilmesi son derece önemlidir.
Sh:55-58

TİPLER SORUNU

Cansız nesnelerle ilgili varsayımların ileri sürülebildiği öbür bilim dallarından farklı olarak psikoloji, sübjektif kişiliklerinden soyutlanamayan ya da herhangi bir yoldan kişiliksizleştirilemeyen insanlar arasındaki canlı ilişkileri ele almaktadır. Analist ve hastası, kişisel olmayan, objektif türden özgün bir sorun üzerinde konuşmak istediklerinde hemfikir olabilirler; ama gerçekten angaje olduklarında bütün kişilikleri tartışmaya katılmış demektir. Bir ileri adım ancak karşılıklı anlaşma sağlanırsa atılabilir.
Sonuç hakkında objektif bir hüküm verebilir miyiz? Ancak yargımızı bireylerin mensup oldukları sosyal çevrede geçerli olan ölçütlerle karşılaştırabilmek! O zaman bile ilgili kişilerin ruhsal dengelerini –ruhsal sağlıklarını–hesaba katmak zorundayız. Çünkü sonuç, bireylerin toplumun normlarına uyum sağlamasını ayarlamak değildir. Bu son derece doğadışı bir duruma yol açardı. Sağlıklı ve normal bir toplumda genellikle insanlar, birkaç içgüdünün alanı dışında, birbirleriyle tam uyuşamazlar.
Uyuşmazlıklar, toplumdaki ruhsal yaşamın taşıyıcısı ve uyarıcısı olarak iş görürler ama amaç uyuşmazlık değildir; uyuşma da aynı şekilde önemlidir. Psikoloji esas olarak karşıtların dengesine bağımlı olduğu için, karşıtı hesaba katılmamış olan hiçbir yargı kesin olarak kabul edilemez. Kısaca, ruhun ne olduğu üzerinde son sözü söyleyebilmek mümkün değildir.
Rüyalar bireysel olarak ele alınmayı gerektiriyorsa da psikolojinin gözlemleri sırasında topladığı malzemeyi sınıflandırmak, açıklayabilmek için bazı genel bölümlemeler zorunludur. Elbette, çok sayıda çeşitli olgu birbirleriyle kıyaslanmadıkça, hiçbir psikolojik kuram formüle edilip öğretilemez. Çıkış zemini olarak her genel özellik kullanılabilir. Örneğin “dışadönük” ve “içedönük” kimseler ayırt edilebilir. Bu, yapılabilecek birçok genelleme olanağından yalnızca biridir. Analizi yapanın, hastasından farklı bir tipte olmasının nasıl güçlükler doğurabileceğini göstermeye bu bile yeter.
Derine inen her rüya analizi iki bireyin yüzleşmesine yol açtığına göre, her ikisinin aynı zihniyet tipinden olup olmamalarının büyük bir fark ortaya çıkarabileceği apaçık görünmektedir. İkisi de aynı tipe aitse, büyük olasılıkla uzun bir süre birbirleriyle iyi geçinebileceklerdir. Ama biri dışadönük iken öbürü içedönük ise, ikisinin birbirine zıt özellikleri, özellikle de kendi kişilik tiplerini tanımıyorlarsa ya da kendüerinin zihniyetini en doğru olarak kabul ediyorlarsa, bu oldukça sert kişilik çatışmalarına yol açabilir. Dışadönük olan, normal olarak çoğunluğun tutumunu benimser, içedönük olansa bu tutumu reddeder. Birisi için değerli olan öbürüne bazı durumlarda hiçbir şey ifade etmez. Freud bile, içedönük tipin, hastalıklı şekilde kendisiyle meşgul olduğunu ileri sürmüştü. Oysa kendim gözlemlemek, tanımak son derece değerli ve önemli olabilir.

Bu tür farklılıkları rüya analizinde dikkate almak zorunludur. Analizi yapanın, sırf psikoloji kuramlarını bildiği ve belirli bir yöntemi edinmiş olduğu için bir üstün insan olduğuna, olguların üzerinde durduğuna inanılmamalıdır. Kuram ve yöntem hiçbir zaman insan ruhunun bütününü kavrayabilecek durumda değildir. Analizi yapan, hastasının yaşayan bütününün karşısına, daha çok kendi bütün kişiliği ile çıkmak zorundadır. Analitik çalışma hastası için olduğu kadar, onun için de bir sınavdır. Bu yüzden her ikisinin kişiliklerinin ahenk içinde bulunup bulunmadıkları önemli bir rol oynar.

Dışadönüklük ve içedönüklük, insan davranışının özelliklerinden yalnızca ikisidir. Bunlar çoğunlukla kolayca tanınabilir. Ama örneğin dışadönük kişiler yakından incelenirse, birçok bakımlardan birbirlerinden farklı oldukları kısa zamanda ortaya çıkar. O halde dışadönüklük sadece yüzeysel bir belirtidir. Bu yüzden daha epey bir zaman önce, insan bireyselliğinin sınırsız farklılıklarını bir düzene sokabilmek için başka temel özellikler bulmaya çalıştım.

Birçok kimsenin akıllarını hiç kullanmayışları, kullandıklarında da şaşılacak kadar budalaca kullanışları beni hep etkilemiştir. Aynı şekilde, bir sürü zeki kimsenin kendi duyu organlarını ne denli az kullandıklarına da her zaman şaşmışımdır.

Gene bazıları, bir kez ulaşıldıktan sonra kesinlikle kalıcıymış ve ne dünya ne de insan ruhu artık hiç değişmezmiş gibi bir bilinç algılaması ile yaşamaktadır. Bu kimselerin düş gücü yok gibidir. Kendilerini yalnızca duygusal algılamalarına bırakmaktadırlar. Dünyalarında rastlantılara yer yoktur ve "bugünlerinde" hiçbir gerçek "yarın" bulunmaz. Gelecek, geçmişin basit bir tekrarından ibarettir.

Burada okura, karşılaştığım birçok insanın gözleminden edindiğim izlenimin kısa bir görüntüsünü vermeye çalışıyorum. Çevrelerine uyum sağlamak için başlıca zihinsel yetilerini kullanan, yani düşünen insanlar bulunduğunu da gördüm. Aynı ölçüde zeki olan başkaları ise yollarım hissederek arayıp bulmaktadırlar. "Duygu" açıklanması gereken bir deyimdir. Örneğin "duyarlık" anlamında (Fransızca sentiment gibi) duygudan söz edilmektedir. Bu sözcük aynı zamanda bir sezgi için de kullanılabilir. Ya da "bana öyle geliyor ki..." anlarrunda da kullanılabilir.

Duygu sözcüğünü, "düşünce"nin karşıtı olarak kullandığımda, hoş ya da nahoş, iyi ya da kötü gibi bir değerlendirme biçimini kastetmekteyim. Bu tanıma göre duygu, istenç dışı gelen bir emosyon değil, tıpkı düşünce gibi rasyonel, yani düzene sokan bir işlev, buna karşılık sezgi ise irrasyonel, yalnızca algılayan bir işlevdir. Sezgi, "önsezi" olarak, istençli bir aksiyonun ürünü değil, iç ve dış durumlara bağımlı, istenç dışı bir olaydır. Sezgi daha çok ruhsal değil de fiziksel nedenlerden ileri gelen, objektif uyaranlara bağlı irrasyonel bir olgu, duyumsal bir algılama gibidir.

O halde, bilincin yönelim için kullandığı yardımcı araçlar gerçekte dört işlevden ibarettir: Duyum (yani duyumsal algılama) bir şeylerin var olduğunu, düşünce bunun ne olduğunu, duygu bunun hoş ya da nahoş olduğunu söyler ve sezgi de onun nereden gelip nereye gittiğini belirtir. Elbette insan davranışlarının bu dört belirtisi, daha birçokları arasında dört noktadır (diğerleri örneğin istenç gücü, mizaç, varsayım gücü, bellek vb). Bunlar hiç de kesin olarak alınmamalıdırlar, ancak basit oluşları smıflandırılabilmeleri için nirengi noktası olarak alınmalarım sağlıyor. Bunları, özellikle de çocukların anne babalarım, kadınların kocalarım tanımalarını istediğimde kullanmak için çok faydalı buluyorum. Kendi önyargılarınım anlaşılabilmesi için de bu belirgin noktalar faydalıdır. O halde, bir başkasının rüyasını anlamak istiyorsa, insanın kendi ön kabullerini feda etmesi gereklidir. Bu da hiç kolay değildir, tersine ahlaki bir gerilimi gerektirir. Ama analizi yapan, kendi konumunu eleştirel olarak aydınlatabilmek için zahmet etmezse ve bunların göreceliğini kabul etmezse, ne hastasının ruhsal durumu hakkında yeterli bilgi alabilir ne de onun varlığını yeterince derin bir bakışla görebilir. Hastadan, analizi yapanın görüşünü dinlemesi ve ciddiye alması beklenir. Hasta da aynı şeyi hekimden bekleyebilmelidir. Böyle bir ilişki vazgeçilemezdir. Ama gene de analizi yapanın bazı kuramsal beklentilerin yerine getirilmiş olduğu düşüncesinden çok, iş bir şeyi hastanın gerçekten anlayabilmesine gelip dayanır. Hastanın analizi yapana karşı direnci mutlaka yanlış olmayabilir; hatta hastada bir şeylerin "aydınlanmadığının" kesin belirtisi sayılmalıdır. Ya hasta henüz o noktaya ulaşmamıştır ya da yorum doğru değildir.

Başka insanların rüya simgelerini yorumlama çabalarımız sırasında çoğunlukla, anlayışımızdaki kaçınılmaz boşlukları projeksiyonlarımızla doldurma eğilimimiz bizi engeller. Yani analizi yapanın algılamalar inin, bunlardan çıkardığı sonuçların, rüya göreninkiyle aynı olduğunu samrız. Bu yanılgı kaynağını ekarte edebilmek için, daima rüya ilişkisiyle sıkı temasta kalmakta ve rüyalar üzerinde her türlü kuramsal tahmini karıştırmamakta ısrar ediyorum. Elbette rüyaların belirli bir anlamı olduğu varsayımı bunun dışında kalır.

Bütün söylediklerimden, rüyaların yorumlanabilmesi için her zaman geçerli bir kuralın ileri sürülemeyeceği açıkça görülmüş olmalıdır. Rüyaların bütün işlevinin, bilinçteki bazı eksiklik ve çarpıklıkları telafi etmek olduğunu belirttiğimde, bu düşüncenin özgün rüyaların özelliklerine son derece verimli bir kapı açabileceğini söylemek istiyorum. Bazı olgularda bu işlev son derece açık olarak görülebilmektedir.

Hastalarımdan biri kendini çok beğenmekteydi. Tanıdıklarının, onun bu kendini beğenmişliğine sinirlenmekte olduklarını da fark etmiyordu. Rüyasında bir çukurda debelenip duran bir serseri gördü. Rüyasındaki bu görüntüyü, **"İnsanın bu denli alçalması ne kadar çirkin!"** diye yorumluyordu. Bu rüya, bu sevimsiz görüntüyle, rüya görene, kendi

işleri üzerine daha az böbürlenmesini anlatmaya çalışıyordu. Aynı zamanda bir şey daha ortaya çıktı; adamın yıkılmış olan, alkolik bir kardeşi vardı. Rüyanın ortaya çıkardığına göre hasta, dıştan tepeden bakan tutumuyla, içinden kardeşini kompanse etmekteydi.

Bir başka olguda psikoloji bilgisiyle çok gururlanan bir kadın rüyasında hep bir başka kadını görmekteydi. Gerçekte ise bu kadınla karşılaştığında onu hiç mi hiç sevmemiş, onu kibirli, aşağılık, hilekâr biri olarak algılamıştı. Oysa rüyasında bu kadın bir kız kardeş gibi dost ve sevimli görünüyordu. Hastam, gerçekte tahammül edemediği birisini neden bu derdi iyi gördüğünü bir türlü anlayamıyordu. Rüyaları ona, öbür kadına çok benzeyen bir yamyla gölgelenmekte olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Kendisini çok iyi tanıdığım sanan hastam, aslında rüyanın kendisinin iktidar kompleksini göstermeye çalıştığını anlamakta güçlük çekiyordu.

Gözden kaçırdığımız, küçük gördüğümüz, bastırdığımız yalnızca kişiliğimizin gölgede kalan tarafı değildir. Olumlu özelliklerimize de sık sık aynım yaparız. Çok mütevazı ve çekingen görünen, sempatik davranışları olan bir adamı anımsıyorum. En arkada olmaya her zaman razıydı, ama fark edilmeden hep orada bulunmaya özen gösteriyordu. Kendisine bir şey sorulduğunda daima bilgisi vardı, ne ki düşüncelerini kabul ettirmek için bir çabası olmuyordu. Yalnızca zaman zaman belirli bir konunun daha yüksek bir düzeyden ele alınmasının daha iyi olacağım belirtmekle yetiniyor, bu noktada da açık konuşmuyordu. Rüyalarında hep, Napolyon ya da Büyük İskender gibi önemli kişiliklerle karşılaşıyordu. Bu rüyalar apaçık, bir aşağılık kompleksim kompanse etmekteydi. Ama bunların bir başka anlamı daha vardı.**“Böyle ünlü ziyaretçilerim olduğuna göre, nasıl biri olmalıyım ben?”** diye soruyordu rüya. Rüyalar gizli bir büyüklük hezeyanım göstermekteydi.

Bu, hastanın aşağılık duygularını üretmişti. Farkında olmadığı bu hezeyan, onun kendini çevresinin gerçeğinden izole etmesine yol açmış, başkaları için zorunlu olan görevlerden de kaçmabilmesini sağlamıştı. Böylelikle bu yüksek davranışlarının gerçek büyük başarılarından ileri geldiğini ne başkalarına ne de kendine ispat etmek zorundaydı. Böylelikle tehlikeli bir oyun oynuyordu. Rüyalar da çift anlamlı bir yoldan bunu hatırlatmaya çalışıyorlardı. Napolyon ve Büyük İskender ile çok ahbap bir pozisyonda olmak, tam da küçüklük kompleksi tarafından üretilebilecek türden bir fantezidir. Denilebilir ki, rüya ne kastettiğini neden açık ve doğrudan söylemiyor?

Bana da bu sık sık sorulmuştur. Kendime de bu soruyu sorarım. Rüyaların kesin ve tanımlayıcı bilgi vermekten kaçınmak için neler çevirdiklerini, asıl noktayı nasıl açık bıraktıklarını görmek beni her zaman şaşırtır. Freud psikenin, "sansür" adını verdiği özgün bir işlevi olduğunu varsayıyordu. Rüyadaki imgelerin sansür yoluyla, rüya gören bilinci rüyanın gerçek objesinden saptırabilmek için böylesine bükülüp, tanınmaz dahası yanıltıcı hale getirildiğini ileri sürüyordu. Eleştirel düşünceleri rüya görenden saklayarak onun uykusunu korumaktaydı. Aynı zamanda hoş olmayan anıların anımsanmasının uyandıracağı şoku da engellemekteydi. Ben bu konuda çok kuşkuluyum, çünkü rüyalar en az o sıklıkla uykuyu bozarlar da. Daha çok, bilince yaklaştıkça psikenin bilinçdışı içeriği tanınmaz hale geliyor gibidir. Bilinçsizlik durumunda düşünce ve imgeler, bilinçli halde olacaklarından daha düşük bir gerilimle saklanmaktadır. Bilinçaltındayken düşünce ve imgeler duruluklarını, keskinliklerini yitirmektedirler. Birbirleriyle ilintileri daha az düzenlidir; daha çok analojilerden ibaret olup, daha az rasyonel ve bu yüzden de anlaşılmazdırlar. Bu durum ister yorgunluk ister ateş ya da zehirlerle ortaya çıkmış olsun, bütün rüyaya benzer durumlarda görülebilir. Ama herhangi bir şey bu imgelere daha güçlü bir gerilim yüklerse, daha az bilinçsiz hale gelirler. Böylelikle bilinç eşiğine ne derdi yaklaşırlarsa, kenarları o denli keskinleşir.
Rüyaların neden çoğunlukla analojilerle anlatım yolunu seçtiğini, bir rüyanın neden bazen öbürünün üzerine geçtiğini, uyanık yaşamımızın mantığını, zaman ölçüsünü neden izlemediğini bu gerçekten yola çıkarak anlayabiliriz. Rüyaların aldıkları biçim bilinçaltı için uygundur, çünkü bunların yapıldığı malzeme, bilinç eşiğinin altında tam olarak bu şekilde korunmaktadır. Rüyalar uykuyu, Freud'un **"kabul edilemez dilek"** dediği şeyden korumazlar. Onun **"kılık değiştirme"** olarak tanımladığı, aslında bütün uyaranların bilinçdışında aldıkları biçimdir. O halde, bir rüya hiçbir açık fikir ortaya çıkaramaz. Böyle yapmaya başlar başlamaz rüya, rüya olmaktan çıkar, çünkü o zaman bilinç eşiğini aşmış olur. Bu yüzden rüyalar, bilinç için önemli olan noktaları atlayıp, daha çok bilincin kenar alanlarım, tam da yıldızların bir güneş tutulması sırasında ortaya çıkan zayıf ışıkları gibi ortaya çıkarırlar.
Rüya sembollerinin büyük bölümünün, bilinçli denetim olanaklarından kaçman bir psikenin yanıltıcı hale getirildiğini ileri sürüyordu. Eleştirel düşünceleri rüya görenden saklayarak onun uykusunu korumaktaydı. Aynı zamanda hoş olmayan anıların anımsanmasının uyandıracağı şoku da engellemekteydi. Ben bu konuda çok kuşkuluyum, çünkü rüyalar en az o sıklıkla uykuyu bozarlar da. Daha çok, bilince yaklaştıkça psikenin bilinçdışı içeriği tanınmaz hale geliyor gibidir. Bilinçsizlik durumunda düşünce ve imgeler, bilinçli halde olacaklarından daha düşük bir gerilimle saklanmaktadır. Bilinçaltındayken düşünce ve imgeler duruluklarım, keskinliklerini yitirmektedirler. Birbirleriyle ilintileri daha az düzenlidir; daha çok analojilerden ibaret olup, daha az rasyonel ve bu yüzden de anlaşılmazdırlar. Bu durum ister yorgunluk ister ateş ya da zehirlerle ortaya çıkmış olsun, bütün rüyaya benzer durumlarda görülebilir. Ama herhangi bir şey bu imgelere daha güçlü bir gerilim yüklerse, daha az bilinçsiz hale gelirler. Böylelikle bilinç eşiğine ne denli yaklaşırlarsa, kenarları o denli keskinleşir.
Rüyaların neden çoğunlukla analojilerle anlatım yolunu seçtiğini, bir rüyanın neden bazen öbürünün üzerine geçtiğini, uyanık yaşamımızın mantığım, zaman ölçüsünü

neden izlemediğini bu gerçekten yola çıkarak anlayabiliriz. Rüyaların aldıkları biçim bilinçaltı için uygundur, çünkü bunların yapıldığı malzeme, bilinç eşiğinin altında tam olarak bu şekilde korunmaktadır. Rüyalar uykuyu, Freud'un **"kabul edilemez dilek"** dediği şeyden korumazlar. Onun **"kılık değiştirme"** olarak tanımladığı, aslında bütün uyaranların bilinçdışında aldıkları biçimdir. O halde, bir rüya hiçbir açık fikir ortaya çıkaramaz. Böyle yapmaya başlar başlamaz rüya, rüya olmaktan çıkar, çünkü o zaman bilinç eşiğini aşmış olur. Bu yüzden rüyalar, bilinç için önemli olan noktaları atlayıp, daha çok bilincin kenar alanlarım, tam da yıldızların bir güneş tutulması sırasında ortaya çıkan zayıf ışıklan gibi ortaya çıkarırlar.

Rüya sembollerinin büyük bölümünün, bilinçli denetim olanaklarından kaçınan bir psikenin gösterileri olduğu unutulmamalıdır. Anlam ve amaca uygunluk yalnızca bilincin öncelikli hakkı değildir. Anlam ve amaca uygunluk, bütün canlı doğada vardır. Organik ve psişik gelişim arasında ilkesel olarak bir farklılık yoktur. Bir bitkinin çiçek açması gibi, psike de simgelerini ortaya çıkarır. Her rüya bu sürecin bir kanıtıdır.

İçgüdüsel güçler, her türden sezgi, dürtü ve öbür anlık süreçler gibi, rüyalar yoluyla da bilincin işlevlerini etkilemektedirler. Bu etkinin olumlu mu olumsuz mu olacağını, bilinçdışının o sıradaki içeriği tayin eder. Bilinçdışı normalde bilinçli olması gereken birçok şey içeriyorsa, o zaman işleve olumsuz bir etki yapabilir. Gerçek içgüdülerle ilgisi olmayan, varlıklarım ve ruhsal önemlerini, bastırılma ya da kaale alınmama yoluyla bilinçdışı kılınmış olmalarına borçlu olan motifler ortaya çıkar. Normal bilinçdışı psikeyi böylece doldurur ve onun temel sembol ve motifleri ifade etme eğilimini kısıtlamış olurlar. Ruhsal bozuklukların nedenleriyle uğraşan bir analizci için, hastalarından neyi istemedikleri ya da neden korktukları hakkında gönüllü bir açıklama almak önemlidir.

Bu yöntem kiliselerdeki, çağdaş psikolojik tekniklerin bazı bakımlardan taklit ettikleri, günah çıkarmayı andırır. Bununla birlikte uygulamada, aşırı aşağılık kompleksinin ya da karakterin ciddi güçsüzlük hislerinin, hastanın kendi yetersizliği ile doğrudan karşılaşabilmesini çok zorlaştırdığı hatta olanaksızlaştırdığı görülür. Bu yüzden çoğunlukla, başlangıçta hastaya pozitif görüşler vermeyi daha faydalı buluyorum; böylelikle hasta, acı verecek bilgilere ulaştığında kendisine yardım edecek bir güven duygusu kazanmış olur.

Örneğin bir kimsenin kendisini İngiltere Kraliçesi'yle çay içerken ya da Papa'yla ahbaplık ederken gördüğü bir **"kendini yüceltme"**rüyasını ele alalım. Eğer rüya gören şizofren değilse simgelerin pratikteki yorumu onun o andaki ruhsal durumuna, yani egosunun durumuna bağlıdır. Eğer rüya gören kendi değerini olduğundan yüksek konumlandırıyorsa, düşüncelerin çağrışmayla elde edilen materyale bakarak, rüya görenin hayallerinin ne kadar uygunsuz ve çocukça olduğu, bunların ebeveynine eşit ya da onlardan üstün olduğu şeklindeki çocukluk dileklerine ne kadar bağlı olduğu kolaylıkla gösterilebilir. Buna karşılık eğer bir değersizlik duygusunun rüya görenin kişiliğindeki her olumlu yönü boğduğu bir aşağılık kompleksi söz konusuysa, o zaman kendisine ne kadar çocuksu, gülünç ve şaşkın olduğunun açıklanmasıyla daha da alçaltmak son derece yanlış olur. Bu onun aşağılık duygusunu korkunç tırmandırır, üstelik tedaviye karşı hiç hoş olmayan, gereksiz bir direnç ortaya çıkarır.

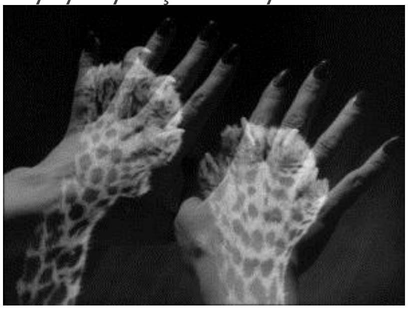
Her duruma uygulanabilecek hiçbir psikoterapi tekniği ya da öğretisi yoktur, çünkü tedaviye alman her olgu özeldir ve kendi koşullarına sahiptir. Dokuz yıl boyunca tedavi etmek zorunda kaldığım bir hastamı anımsıyorum. Yurtdışında yaşadığı için onu yılda yalnız birkaç hafta görebiliyordum. Daha en başından beri onun zorluklarının nerede olduğunu biliyordum ama gerçeğe yaklaşmak için en küçük bir girişimin, aramızda tam bir kopmaya neden olacak şiddetli bir savunma reaksiyonuyla karşılaşacağım da fark etmiştim. Hoşuma gitse de gitmese de ilişkimizi korumak için elimden geleni yapmalı, rüyalarıyla desteklenen ve konuşmalarımızı nevrozunun köklerinden uzaklaştıran sapmalarını izlemeliydi. Konudan o kadar uzaklaşıyorduk ki, kendimi sık sık hastamı yanıltmakla suçluyordum. Onu sert bir şekilde kendiyle yüzleştirmekten beni alıkoyan tek şey durumunun yavaş yavaş düzelmekte oluşuydu.

Sonunda, onuncu yılda hasta iyileşmiş olduğunu, bütün nörotik belirtilerden kurtulduğunu bildirdi. Şaşırmıştım, çünkü kuramsal olarak durumu iyileşemezdi. Benim şaşkınlığımı fark ettiğinde gülümseyerek **"Size her şeyden önce duyarlılığınız ve bitmeyen sabrınız için teşekkür etmeliyim"** dedi; **"çünkü nevrozumun utanç veren nedeniyle başa çıkmamda bana siz yardım ettiniz. Şimdi artık size buna ilişkin her şeyi söyleyebilecek durumdayım. Bunu, yapabilseydim, daha ilk buluşmamızda size söylerdim. Ama bu benim sizinle olan ilişkimi mahvederdi; o zaman ben ne olurdum? On yıl boyunca size güvenmeyi öğrendim; güvenini geliştikçe durumum da düzeliyordu. Bu uzun süreçte kendime güvenimi geni kazandım. Artık beni hasta eden sorunu konuşabilecek kadar güçlüyüm."**

Ardından sorununu bana bütün çıplaklığıyla açıkladı. İtirafı, tedavinin neden böyle garip bir yoldan yürümesinin zorunlu olduğunu gösteriyordu. Başlangıçtaki şok o denli ağırdı ki hasta bunu tek basma taşıyamıyordu. Bunun için bir başka insanın yardımına gereksinimi vardı. Terapinin görevi de bir klinik kuranım ispatından çok daha önemli olan güven ilişkisine yavaş yavaş ulaşmaktı.

Buna benzer olgulardan, yöntemimi hastaların gereksinimlerine uydurmayı, özgün bir olguda belki hiç kullanılamayacak olan genel kuramsal konulara fazla dalmamayı öğrendim. İnsan doğası hakkında altmış yıllık pratik deneyimle elde edilmiş bilgilerini, bana her olguyu yeni bir olgu olarak ele almayı, daima bireysel bir yaklaşıma çabalamayı öğretmiştir. Bazen çocuksu olgu ve fanteziler üzerinde derinlemesine incelemelerde bulunmaktan çekinmem, hemen arkasından gene en yukarıdan başlarım; bu beni

kenarda köşede kalmış metafizik spekülasyonlara götürse bile! Her şey, hastanın özgün dilini öğrenmeye, onun bilinçdışını, kendisinin el yordamı ile gün ışığına çıkarabilmeye bağlıdır. Bazı olgular şu, öbür olgular ise bu yöntemi gerektirebilirler. Bu, özellikle de sembollerin yorumunda geçerlidir. İki farklı kimse birbirinin neredeyse aynı olan rüyaları görebilirler. Ama, örneğin biri genç, öbürü yaşlıysa, sorunları da farklıdır ve her iki rüyayı aynı şekilde yorumlamak saçma olur.

Örnek olarak, geniş bir alanda atla yarışmakta olan bir grup gencin göründüğü bir rüya aklıma geliyor. Bana rüyayı anlatan genç adam dikkatli, içedönük bir tipti. Aynı rüyayı aktif, girişken bir yaşam sürmüş olan gözü pek karakterli yaşlı bir adamdan da dinlemiştim. Her ikisinde de rüyayı görenler en başta gidiyor, bir su hendeğinin üzerinden kolaylıkla atlıyor, onları izlemekte olanlar ise hendeğe düşüyorlardı. Rüyayı gören yaşlı adam, rüya sırasında hastaydı ve söz dinlemediği için gerek hekimine gerekse hemşireye, bir dolu zorluk çıkarmaktaydı. Apaçıktı ki rüya, genç adama ne yapması gerektiğini belirtip cesaret verirken, yaşlı adama ne yaptığım, ne gibi zorlukların kendisini beklediğini göstermeye çalışıyordu. Bu örnek, rüya yorumunun kişisel duruma ne ölçüde bağlı olduğunu göstermektedir,

Sh:58-66

RÜYA SEMBOLİZMİNDE ARKETİP

Daha önce belirttiğim gibi, rüyaların telafi amacına hizmet ettiğini öne sürüyorum. Bu varsayım, rüyaların bilinçdışı tepkileri ve anlık dürtüleri bilince taşımakta olan, normal ruhsal olaylar olduğunu kabul etmektedir. Rüyaların çoğu, rüya gören kişinin rüyada görülenin içeriğini zenginleştirecek, aydınlatacak olan çağrışımlarının yardımıyla yorumlanabilir. Bu yöntem, normal olarak bir akraba, bir arkadaş ya da bir hasta, bunu bir söyleşi sırasında anlatırsa daima uygundur. Ama acı veren ve duygu yüklü rüyalar söz konusu olduğunda, çoğu zaman rüya görenin çağrışımları, doyurucu bir yorum için yetmez. Böyle durumlarda, ilk olarak Freud tarafından gözlemlenmiş, yorumlanmış olan, rüyalarda sık sık rüya görenin kişisel deneyimlerinden çıkartılamayan elemanların ortaya çıktığı gerçeğini anımsamamız gerekmektedir. Freud'un **"arkaik kalıntılar"** adını verdiği bu elemanlar, insan ruhunda doğuştan geliyormuş gibi görünen ruhsal biçimlerdir, insan vücudu, her birinin ardında uzun bir gelişim öyküsü olan bir sürü orgamn müzesi gibi olduğuna göre, aynı şekilde ruhumuzun da böyle örgütlenmiş olduğunu düşünebiliriz. İçinde bulunduğu vücut gibi o da tarihten yoksun bir ürün değildir.**"Tarih"** derken, ruhumuzun kendi geçmişiyle sözel ya da diğer kültürel gelenekler açısından olan

ilişkisini kastetmiyorum. Ruhsal oluşumları henüz hayvanlarınkine çok benzemekte olan arkaik insanların ruhlarının biyolojik, prehistorik, bilinçdışı gelişimini kastediyorum. Tıpkı vücudumuzun yapışırım sürüngenlerin anatomik modeline dayalı olması gibi, bu sonsuz eski "psike" de ruhumuzun esasını oluşturur. Anatomicilerin, biyologların alışmış gözleri vücudumuzda o eski modelin pek çok izini bulur. Ruhun deneyimli araştırıcısı da modern insanların rüyalarıyla ilkel ruhun ürünleri, "kolektif imgeleri" ve mitolojik motifleri arasında benzer analojileri tanıyabilir.

Biyologun karşılaştırmalı anatomi bilimine gereksinimi gibi, psikolog da **"ruhun karşılaştırmalı anatomisi"** olmaksızın fazla ilerleyemez. Psikolog yalnız rüyalar ile bilinçdışının öbür ürünleri hakkında zengin ve yeterli bilgi sahibi olmakla yetinmemeli, mitolojik bügiye de sahip olmalıdır. Bu cephane olmadan, bir obsessif-kompulsif nevroz ile klasik bir cin çarpması arasındaki önemli analojileri kavrayamaz.
"Arketipler" ya da "öz resimler (Urbild)" admı verdiğim "arkaik kalıntılar" üzerine olan düşüncelerim, rüya psikolojisi ve mitoloji hakkında yeterli bilgisi olmayanlarca hep eleştirilmiştir. "Arketip" deyimi, çoğunlukla belirU bir mitolojik imge ya da motif olarak yanlış anlaşılıyor. Ama bu tür imgeler ancak bilinçli tasavvurlardır; böyle değişken resimlerin kalıtsal olarak aktarabileceğini düşünmek saçma olur. Arketip, bir motifin bu türden temsili resimlerini oluşturma eğilimlidir. Bu temsili resimler, temel yapıları değişmeksizin ayrıntılarda çok büyük farklıklar gösterebilir. Örneğin düşman kardeşler motifinin birçok çeşitli temsili vardır ama temel şema hep aynı kalmaktadır.
Beni eleştirenler, benim **"kalıtsal olarak edinilmiş tasavvurlar"**demek istediğimi sanmakta, bu nedenle de arketip fikrini yadsımaktadırlar. Bu arada, eğer arketipler bilinçli tasavvurlar olsaydı onları aracısız olarak anlayabilmemiz gerekeceği gerçeğini gözden kaçırmaktadırlar. Oysa bunlar bilincimizde ortaya çıktıklarında çoğunlukla şaşırıyor, anlayamıyoruz. Gerçekte bunlar, kuşların yuva yapmaları ya da karıncaların örgütlü topluluklar kurmaları cinsinden içgüdüsel bir eğilimden ibarettir.
insanların bilinçdışı arketipsel resimleri de formasyon oluşturan göçmen kuşların yetisi, karıncaların örgütlü toplumlar kurma yetisi ve kovana besi kaynağının tam yerini bildiren arıların dansı kadar içgüdüsel doğadadır. Bir profesör, kendisinin hiç görmediği eski bir kitaptaki ağaç gravürün aynı olan bir düş görmüştü.

Bu arada içgüdülerle arketipler arasındaki ilişkiyi de anlatmalıyım: İçgüdü dediğimiz duyularımızla algılayabildiğimiz fizyolojik uyaranlardır. Ama aynı zamanda fanteziler şeklînde ortaya çıkar ve varlıklarım da çoğu zaman sembolik resimlerle belli ederler. Benim arketip adım verdiğim, işte bu içgörüntülerdir. Kökenleri ise bilinmemektedir. Görünen her zaman, yeryüzünün her tarafında ortaya çıkıyor olmalarıdır. Bunların doğrudan atalardan gelerek mi yoksa göçler sonucu bir "çapraz dölleme" ile mi oluştuğu henüz araştırılmaya muhtaçtır.

Kendilerinin ya da çocuklarının rüyalarını anlayamadıkları için bana başvurmuş olan birçok kişiyi anımsıyorum. Rüyalarının dilini bir türlü anlayamıyorlardı. Bunun nedeni rüyaların, kendi hatırlayabildikleri ya da çocuklarına uyan bir şeyle bir türlü bağlantısını kuramadıkları imgeler içermesiydi. Oysa bu kimselerin kimileri yüksek eğitim görmüştü dahası birkaçı da psikiyatristti.

Birdenbire bir hayal görmüş, bu yüzden de kendim ruh hastası olarak kabul etmiş olan bir profesörü çok iyi anımsıyorum. Tam bir panik içinde bana gelmişti. Ben yalnızca 400 yıllık bir kitabı raftan çektim, tam da aynı görüntüyü gösteren bir gravürün basılı olduğu sayfayı gösterdim. **"Kendinizi ruh hastası sanmanıza gerek yok"**dedim, **"bakın size görünen hayal 400 yıl önce bile biliniyordu".**Bunun üzerine bitkin, ama artık tamamen normal olarak koltuğuna yığılıp kaldı.

Çok önemli bir örneği kendisi de psikiyatrist olan bir adam getirmişti. Günün birinde, on yaşındaki kızının eliyle yazıp Noel için kendisine armağan ettiği bir kitapçıkla geldi. İçinde kızcağızın sekiz yaşındayken görmüş olduğu bir dizi rüya vardı. Bunlar benim o zamana kadar gördüğüm en ilginç rüya dizişiydi, babanın şaşkınlığını da çok iyi anlayabiliyordum. Çocukça da olsa ürkütücüydüler, baba için ise hiç anlaşılamaz imgelerle doluydular. Motifleri aşağıda sıraladım:

1. "Kötücül hayvan", bir dolu boynuzları olan yılan benzeri bir canavar bütün öbür hayvanları öldürüp yutmaktadır. Ama tanrı dört köşeden dört ayrı tanrı biçiminde çıkagelir ve ölü hayvanlara yeniden yaşam verir.
2. Cennete doğru bir uçuş; orada putperest danslarıyla bir şeyler kutlanmaktadır. Sonra cehenneme doğru inilir; orada da melekler iyi şeyler yapmaktadır.
3. Bir dolu küçük hayvancık kızı korkutmaktadır. Bu hayvanlar inanılmaz düzeyde büyümeye başlarlar ve bunlardan biri kızı yutar.

4. Minik bir fareciğin içinden sırayla kurtçuklar, yılanlar, balıklar ve insanlar geçerler. Sonunda fare insan haline gelir. Bu, insanın kökenlerinin dört evresini göstermektedir.
5. Küçük bir su damlacığı mikroskopla bakılır gibi görülmektedir. Kız su damlasının dallarla dolu olduğunu görür. Bu, dünyanın kökenini göstermektedir.
6. Yaramaz bir oğlanın elinde bir çamur topağı vardır. Bundan küçük parçalar koparıp gelen geçene fırlatır. Böylece herkes hastalanır.
7. Sarhoş bir kadın suya düşer, oradan yenilenmiş ve ayık olarak çıkar.
8. Sahne Amerika'dır; bir sürü kişi bir karınca yuvasının üzerinde yuvarlanıp durmaktadır. Karıncalar onlara saldırır. Rüyayı gören kızcağız panik içinde bir ırmağa düşer.
9. Ayın üzerinde bir çöl vardır; rüyayı gören kız bu çölün kumlarına batarak o denli derine gider ki sonunda cehenneme gelir.
10. Bu rüyada kız ışıklı bir top görmektedir. Dokununca ondan dumanlar yükselir. Bir adam gelir ve kendisini öldürür.
11. Kız tehlikeli bir hastalığa yakalandığım görmektedir. Derisinin içinden birdenbire kuşlar çıkar ve kendisini tamamen örterler.
12. Sivrisinek bulutları güneşi, ayı ve yıldızlan karartmaktadır. Yalnız bir yıldız kalır ve bu tek yıldız kızın üzerine düşer.

Kısaltılmamış orijinal metinlerinde her rüya bir masal gibi "evvel zaman içinde; bir varmış, bir yokmuş" diye başlıyordu. Bu sözcüklerle kızcağız, her rüyanın babasına Noel hediyesi olarak anlatmasını istediği bir masal olduğunu göstermek istiyordu. Babası rüyaları içeriklerine göre yorumlamaya çalışmıştı. Ama hiçbir kişisel bağlantı noktası bulamadığı için becerememişti.

Bu rüyaların bilinçli uydurulmuş olduğu olasılığı, ancak çocuğun doğruluğundan emin olacak kadar onu tanıyan birisi tarafından giderilebilirdi. Aslında rüyalar yalnızca fantezi bile olsalar, araştırmak için pek çok uyaran içermekteydiler. Bu olayda baba rüyaların gerçekliğinden emindi, benim de bundan kuşku duymam için hiçbir neden yoktu. Küçük kızı tanıyordum gerçi ama babasına rüyalarını vermeden önce onun hakkında sorular sormak için fırsatım olmamıştı. Kız başka bir ülkede oturuyordu ve o Noel'in hemen ardından bir enfeksiyon hastalığı sonucu öldü.

Bu rüyalar olağanüstü gariptir. İzlenen düşünce felsefi niteliktedir. Örneğin ilk rüya öbür hayvanları öldüren kötü bir hayvandan söz etmektedir. Ama tanrı onlara tanrısal bir Apokatastasis, yani yeniden yaratış ile yaşamı geri vermektedir. Batı dünyasında bu, Hıristiyan geleneği yoluyla bilinen bir imgedir. Evliyalarm işleri arasında (III: 21) görülebilir: **"Her şey yeniden yaratılıncaya kadar cennet onu (Mesih) kabul edecektir…"** Erken Yunan kilise önderleri, örneğin Origenes, özellikle zamanın sonunda, kurtarıcıyla her şeyin en eski ve tam durumuna geri getirileceği varsayımı üzerinde dururlardı. Ama Matta'ya göre de (XVII: 11) zaten eski bir Yahudi söylencesi vardı: İlyas **"gerçekten gelecek ve her şeyi yeniden oluşturacaktır".** İlk Korint mektubu da (XV: 22) aynı tasavvura gönderme yapar: **"Ademde olduğu gibi hepsi ölecek ve Mesih ile hepsi yeniden yaşar kılınacaktır."**

Çocuğun bu düşünceleri dini eğitimi nedeniyle tanıdığı düşünülebilir. Ama dinsel geçmişi gerçekte çok önemsiz boyuttaydı. Ebeveyni gerçi ismen Protestan'dı ama İncil'i

yalnız söylentilerden biliyorlardı. Çocuğa, zaten az bilinen Apokatastasis tablosunun öğretilmiş olması özellikle olanaksızdı. Babası bu mistik tasavvuru kesinlikle hiç işitmemişti. 12 rüyanın dokuzunda bu yok olup yeniden var olma teması vardı. Dahası bu rüyaların hiçbirinde özgün Hıristiyan eğitim ve etkilerinin izi bulunmuyor. Hatta tam tersine ilkel mitlerle yakın bağlantılılar. Bu bağlantı 4. ve 5. rüyada beliren "kozmogonik mit" (dünyanın ve insanların yaradılışı) ile doğrulanıyor. Aynı bağlantı Birinci Korint mektubunda (XV: 22) da görülmektedir ki bunu da az önce belirttim. Görüldüğü gibi onda da Adem ve Mesih, ölüm ve diriliş birbirleriyle bağlantılıdır.

Genel Kurtarıcı Mesih tasavvuru, canavar tarafından yutulan, ama kendisini öldüren canavarı öldürüp mucizevi şekilde yeniden ortaya çıkan kahraman ve kurtarıcı ile ilintili olarak, Hıristiyanlık öncesi yaygın olan bir temaya aittir. Bu motifin hangi kökenden kaynaklandığını, ne zaman ortaya çıktığını kimse bilmiyor. Hatta bu konuyu araştırmaya nereden başlayacağımızı dahi bilmiyoruz. Bilinen, her kuşağın bunu eski kuşaklardan naklen öğrendiğidir. Olasılıkla bu, insanın bir kahraman mitine sahip olduğunu henüz bilmediği bir zamandan, yani söylediğini henüz düşünmediği bir çağdan kalmadır. Kahraman figürü, düşünce öncesi çağlardan beri var olan bir arketiptir.

Arketiplerin çocuklar tarafından üretilmesi özellikle dikkat çekicidir. Çünkü çocukların tarihsel nakiller ile hiçbir doğrudan bağlantıları yoktur. Bu olguda da Hıristiyan geleneği ile ilişki ancak çok yüzeysel olarak bulunuyordu. Hıristiyan temaları elbette tanrı, melek, cennet, cehennem, kötü ve şeytan gibi tasavvurlarla oluşturulmuş da olabilir. Ama bunların bu çocuğun rüyalarında ele alınış tarzı ve yolu hiç de Hıristiyan olmayan bir kökene işaret etmektedir.

Tanrının bulunduğu ilk rüyaya bakalım. Burada aslında "dört köşeden" gelen dört tanrıdan oluşan bir "tanrı"dan söz edilmektedir. Hangi dört köşeden? Rüyada bir odadan söz edilmiyor. Resimde de bir odaya yer yok, çünkü apaçık bir şekilde kozmik bir olay söz konusu. "Quaternite" (Dörtlük) elemam, oldukça garip bir düşünce olmakla birlikte, birçok din ve felsefede büyük bir rol oynamaktadır. Hıristiyan dininde bunun yerine "Trinite" (Üçlük–Teslis) geçmiştir. Bu kavramı da çocuk olasılıkla daha iyi bilmekteydi. Ama bugünün orta sınıf ailelerinde kimin ilahi bir dörtlükten haberi vardır? Bu düşünce ortaçağın hermetik felsefesinde ise oldukça tanıdıktı. Ancak 18. yüzyılın başlarında sona erdi, en az iki yüzyıldan beri de tümüyle kullanım dışı. Peki ama bunu küçük kız nereden alabilmişti? İshak Peygamber'in vizyonundan mı? Ama Serafim'i tanrı ile özdeşleştiren hiçbir Hıristiyan öğretisi yoktur.

Aynı soru boynuzlu yılan için de sorulabilir. Gerçi İncil'de, örneğin Vahiyler Kitabı'nda birçok boynuzlu hayvandan söz edilmektedir. Ama bunlar, en önemlileri canavar olsa bile (Canavar anlamına gelen Yunanca drakon sözcüğü, kelime anlamıyla yılan demektir) hep dört ayaklıdır.

Boynuzlu yılan, 16. yüzyılın Latin simyasında, Merkür'ün ve civarım simgesi ve Kutsal Üçlüğün karşıtı olarak, Quadricornutus Serpens (Dört boynuzlu yılan) adıyla görülür. Ama benim saptayabildiğim kadarıyla bu bilgi yalnızca bir yazarda bulunmaktadır ve bu çocuğun onu tanıma olasılığı da yoktu.

İkinci rüyada kesinlikle Hıristiyanlık dışı olan ve bilinen değerlerin tersine çevrilmesini, örneğin cennette putperestlerin danslarını, cehennemde iyilik yapan melekleri içeren bir

motif bulunmaktadır. Bu simge moral değerlerin göreceliğini göstermektedir. Bu çocuk, Nietzsche'nin de hasına uygun böylesine devrimci bir tasavvuru nereden bulmuştur?
Bu sorular bizi yeni bir soruya götürür: Bu rüyaların nasıl bir telafi anlamı olabilir ki, küçük kızın Noel'de babasına armağan edecek kadar önem vermesine yol açmış olsun?
Rüyayı gören eğer ilkel bir büyücü olsaydı bu rüyaların ölüm, dirilme ya da yeniden yaratılma, dünyanın orijini gibi felsefi motiflerin görünebilir varyasyonları olduğu düşünülebilirdi. Ama bu tür rüyalar, kişisel düzeyden yorumlanmak istendiğinde umutsuzca zorlaşır. Bunlarda kuşkusuz "kolektif resimler" vardır ve ilkel kabilelerde erkekliğe geçişten önce anlatılanlarla belirli bir analojileri bulunmaktadır. Bu dönemlerde o gençlere tanrıların işleri ya da hayvanları yaratanlar anlatılır, dünyanın ve insanların nasıl yaratıldığı, dünyanın sonunun mutlaka geleceği ve ölümün ne demek olduğu öğretilirdi. Hıristiyan cemaatlerde de gençlere aşağı yukarı benzeri bir öğretim verilir. Ama insanların çoğu bu şeylerin üzerinde ancak yaşlandıklarında, ölüm yaklaştığında yeniden düşünürler.
Küçük kız tesadüfen her iki duruma aynı anda girmişti; ergenliğe ve aynı zamanda yaşamının sonuna yaklaşmaktaydı. Normal bir yetişkin yaşamının başlangıcım işaret eden çok az şey vardır, hatta hemen hiç yoktur; ama yok olma ve yeniden var olma konusunda birçok anlatım bulunmaktadır. Rüyaları ilk okuduğumda gerçekten yaklaşan bir felaketin habercisi oldukları duygusunu aldım. Bunun nedeni çok özgün telafi karakteriydi. Buna simgelerden varıyordum. Bu, bu yaşlardaki bir kız çocuğunun bilincinden beklenebileceklerin tam tersiydi.
Bu rüyalar yaşam ile ölümün yeni ve oldukça ürkütücü bir yönünü açmaktadır. Böyle resimler yaşamını geriye doğru gözden geçiren bir ihtiyardan beklenebilirdi. Ama normal olarak ileri doğru bakan bir çocuktan hiçbir zaman beklenemezdi. Atmosfer eski Romalıların bir atasözünü anımsatıyordu: **"Yaşam kısa bir düştür."** Çocuğun yaşamı, Romalı şairin dediği gibi Ver Sacrum Vovendum (ilkbahar kurbanının adağı) gibiydi. Deneyimler, ölümün fark edilemeyen yakınlığının, kurbanın yaşamı ve rüyaları üzerine bir Adumbratio (vaktinden önce düşen gölge) düşürdüğünü gösteriyor. Hıristiyan kiliselerinde bile mihrapta bir yanda bir mezar, öbür yanda yeniden diriliş, yani ölümden sonsuz yaşama geçiş temsil edilmektedir.
Çocuğa düşlerin verdiği fikirler bunlardı. Bunlar ilkellerin erkekliğe geçiş törenlerinde ya da Zen Budizm'inin Koan'larında olduğu gibi, kısa öyküler halinde bir ölüme hazırlıktı. Böyle bir mesaj, sıkı Hıristiyan öğretisine yabancıdır. Eski ilkel düşüncelere daha yakın durmaktadır. Kökenlerinin, tarihi gelenek dışında tarih öncesi çağlardan beri yaşam ve ölüm üzerine felsefi, dini spekülasyonları beslemiş olan, çoktan unutulmuş psişik kaynaklarda olduğu anlaşılıyor.
Her yeni doğan hayvanın bireysel olarak yeniden kazanmak zorunda olmasını düşünemeyeceğimiz içgüdüler gibi, insan ruhunda da kalıtsal olarak, doğuştan kazanılmış kolektif tasavvur modelleri vardır. Böyle tasavvur modellerine İlişkin duygusal belirtiler de yeryüzünün her yerinde aynıdır. Bunları hayvanlarda bile saptayabiliriz. Hatta hayvanlar birbirlerinden farklı türlerden olsalar bile, birbirlerini bu bakımdan arayabilmektedir. Ya karmaşık işlevleri olan böcekler? Çoğu kendi ana babalarım bile tanıyamazlar dahası kendilerine bunu öğretecek kimseleri de yoktur. Öyleyse, insanın

spesifik içgüdüleri olmayan ve psikesinde gelişmesinden hiçbir iz kalmamış tek canlı olduğunu mu düşünelim?

Ama psike bilinçle eş değerli alınırsa o zaman, insanın bomboş bir psike ile dünyaya geldiği ve ileriki yıllarda da deneyimlerinden başka hiçbir şey içermeyeceği hatasına kolayca düşülebilir. Ama psike bilinçten farklı bir şeydir. Hayvanların az bir bilinci vardır ama birçok uyaran ve reaksiyondan, bir psikeleri olduğu anlaşılabilir. İlkel insanlar da nedenini, anlamım bilmedikleri birçok şeyi yapabilmektedirler. Aslında birçok uygar insana Noel ağacının ya da paskalya yumurtasının nereden çıktığım, ne anlama geldiğim sormak boşunadır. Onlar da birçok şeyi, nedenini bilmeden yapıp durmaktadır. Ben daha çok, bu tür şeylerin önce yapılmaya başladığını, anlamlarının ancak çok sonradan düşünüldüğünü sanıyorum. Psikolog, aslında zeki olan ama bazen hiç açıklanamayacak davranışlarda bulunan, ne dediklerini, ne yaptıklarını bilmeyen bir sürü insan görüp durmaktadır. Bu kimseler kendilerinin de hiçbir açıklama bulamadığı birtakım akıldışı uyaranların etkisi altına birdenbire giriverirler.

Yüzeysel bakıldığında böyle reaksiyonların, uyaranların çok kişisel türden olduğu sanılabilir. Bu yüzden bunları anormal davranışlar olarak ayırıyoruz. Oysa gerçekte, bunlar önceden belirlenmiş olan ve daima hazır bulunan bir içgüdü sistemine aittirler. Bu da insanlar için karakteristiktir. Düşünce formları, genel olarak anlaşılabilen jestler ve daha birçok davranış, insanoğlu bunu yansıtabilecek bir bilinç geliştirmeden çok önce düzenlenmiş bir modeli izler. Hatta insanın yansıtma yeteneğinin, güçlü duygusal yaşantıların sonucu olduğu bile tahmin edilebilir. Yalnızca bir temsil olarak, kötü giden bir balık avının verdiği öfke ve düş kırıklığı sonunda biricik oğlunu boğup öldüren, hemen ardından da derin bir acı içinde küçük çocuğun cansız cesedine sarılan bir Avustralya yerlisini gözünüzün önüne getirin. Böyle bir insan, bu ıstırap anını ebediyen aklında tutacaktır.

İnsanın bilincinin gelişmesinin nedeninin bu tür deneyimler olup olmadığını bilmiyoruz. Anı kuşkusuz ki, insanları uyandırmak, ne yapmak olduklarına dikkatlerini toplamak için buna benzer güçlü duygusal şoklar gereklidir. 13. yüzyıla yaşamış bir İspanyol soylusu olan Ramon Lull'u öyküsü oldukça ünlüdür. Uzun uğraşlardan sonra, hayran olduğu bir hanımdan gizli bir randevu koparabilmişti. Buluştuklarında kadın hiç ses çıkarmadan elbisesinin önünü açmış ve kanserden harap olmuş olan göğsünü göstermişti. Bu sol Lull'un yaşamını baştan başa değiştirdi. Daha sonra mükemmel bir teolog, kilisenin en önemi misyonerlerinden biri oldu. Böyle ani değişim durumlarında çoğunlukla, bir arketipin uzun süreden beri bilinçdışından etkilediği, krize yol açan durumu da ustaca hazırlamış bulunduğu gösterilebilir.

Bu tür deneyimler arketip modellerinin ya da statik formlar değil, tam tersine dinamik faktörleri olduğunu, kendilerini içgüdüler kadar anlık uyaranlarla belli ettiklerini göstermektedir. Rüyalar, hayaller, düşünceler birdenbire ortaya çıkabilir.

Ne kadar dikkatle aranırsa aransın nedenleri de bulunamayabilir. Kuşkusuz ki bir nedenleri vardır, ancak o kadar uzakta ve karanlıkta kalmıştır ki artık tanınamamaktadır. Bu durumda ya anlamım yeterince anlayıncaya ya da bir dış olay rüyayı açıklayıncaya kadar beklemekten başka çare yoktur.

Rüya anında bu olay henüz gelecekte yatmaktadır. Ama bilinçli düşüncelerimiz sık sık gelecekle, gelecekteki olasılıklarla nasıl meşgul oluyorsa, bilinçdışı ve rüyalarımız da öyledir. Uzun zaman rüyaların temel işlevinin gelecekten haber vermek olduğuna inanılmıştır. Eskiçağlardan ortaçağlara dek rüyalar tıbbi tahminde rol oynamışlardı. Daldisli Artemidorus'un İsa'dan iki yüzyıl sonra anlattığı eski bir rüyadaki tahminini ben modern bir rüyada ispatlayabildim. Adamın biri babasının yanan bir evde yanarak

öldüğünü görür. Kısa bir süre sonra kendisi, zatürreeden kaynaklandığını sandığım bir phlegmone (ateş) sonucunda ölür.

Meslektaşlarımdan biri ölümcül bir kangrenli ateşle, yani phlegmone ile hastalanmıştı. Onun eski hastalarından biri rüyasında bu hekimin büyük bir yangında öldüğünü gördü. O sırada bu hekim hastaneye yeni yatırılmıştı, hastalık henüz çok yeniydi. Hasta, hekiminin hasta olduğu ve hastaneye yattığı dışında bir şey bilmiyordu. Üç hafta sonra hekim öldü.

Bu örneğin de gösterdiği gibi rüyaların tahmini bir yönü de olabilir ve bu dikkate alınmalıdır. Özellikle önemli olduğu belli olan bir rüya, açıklayıcı bir içerik taşımadığı zaman bu düşünülmelidir. Bu tür rüyalar durup dururken ortaya çıkar, buna neyin neden olduğu da anlaşılamaz. İçinde gizli olan mesaj anlaşılabilirse elbette nedeni anlaşılabilir. Çünkü, bir şeyden haberi olmayan yalnız bilincimizdir. Bilinçdışının çoktan haberi olduğu bellidir ve vardığı sonuçlar rüyada ifade edilmiştir. O halde bilinçdışı da tıpkı bilinç gibi gerçekleri inceleyecek, sonuçlar çıkarabilecek durumdadır. Belirli verileri kullanır, tam da biz fark etmediğimiz için olası sonuçları önceden belirtir.

Rüyalar sayesinde saptayabildiğimiz kadarıyla bilinçdışı kendi düşüncesini içgüdüsel olarak sürdürüyor. Bu ayrım önemlidir. Mantıksal analiz bilincin yetkesindedir; seçimlerimizi akıl ve bilgiyle yaparız. Buna karşılık bilinçdışı en başta içgüdülerle yönlendiriliyor gibidir. Bu da buna uygun düşünce biçimleri, yani arketiplerde kendini göstermektedir. Bir hastalığın seyrim tanımlamak isteyen bir hekim "enfeksiyon" ya da "ateş" gibi rasyonel kavramlar kullanmak zorundadır. Rüya ise daha şairanedir. Hasta vücudu kişinin evi, ateşi de evi yok eden yangın olarak sunar.

Bu rüyanın gösterdiği gibi arketipsel zihin, durumu zamanında Artemidorus'un yaptığı gibi ele almıştır. Az çok bilinmeyen bir doğası olan şey, bilinçdışı tarafından ele alınır, arketipsel bir çalışmaya tabi tutulur. Bilincin uygulayacağı sonuç çıkarma yerine, arketipsel ruh bir önceden görme işi yapar. O halde arketiplerin kendi inisiyatifleri, enerjileri bulunmaktadır. Bu güçler onların (kendi simgesel stillerinde) anlamlı bir yorumlama yapmalarım, kendi uyaranlarıyla herhangi bir duruma karışabilmelerini sağlamaktadır. Bu açıdan, kompleksler gibi iş görmektedirler. Canları istediği gibi gelip gitmekte, bilinçli planlarımızı karıştırıp engellemekte ya da değiştirmektedirler.

Arketiplerin özgül enerjilerini, onlara yoldaşlık eden özgün hayranlık yaşandığında fark edebiliriz. Arketiplerin sanki bir büyüsü varmış gibidir. Böyle bir özellik kişisel komplekslerde de görülür. Tıpkı arketiplerin bireysel öyküleri bulunduğu gibi, kolektif komplekslerin de arketipsel dökümleri vardır. Ama kişisel kompleksler kişisel bir tutumdan başka bir şey üretemezken, arketipler bütün milletleri, tarihin çağlarını karakterize eden efsaneler, dinler ve felsefeler yaratırlar.

Kişisel kompleksleri tek yönlü ya da yanlış bilinç yönelişlerinin telafisi olarak kabul ediyoruz. Bunun gibi dinsel mitler de insanlığın açlık, savaş, hastalık, yaşlılık ve ölüm gibi acıları, korkuları için bir tür ruhsal terapi gibidir.

Örneğin evrensel kahraman miti daima canavar, yılan, cin, ucube vb biçiminde görünen kötüyü yenen, halkım mahvolmaktan ve ölümden kurtaran bir güçlü insandan ya da tanrı-insandan söz etmektedir. Kutsal metinlerin anlatılması ya da törensel olarak yinelenmesi, böyle bir kahraman figürünün dans, şarkılar, dualar ve kurbanlarla

yüceltilmesi izleyicileri gizemli bir büyü gibi sarar, böylece bireyleri kendilerini kahramanla özdeşleştirmeye doğru yüceltir.

Böyle bir durumu inananların gözleriyle görmeye çalışırsak belki alelade insanın bu yoldan kendi güçsüzlüğü ve sefaletinden nasıl kurtulduğunu, hiç değilse bir süre için, hemen hemen insanüstü özelliklerle donandığını anlayabiliriz. Çoğu zaman böyle bir inanç onu uzun bir süre için dik tutacak, yaşamına belli bir biçim verecektir. Hatta bu bütün toplum düzeni için de örnek olabilir. Bunun ilginç bir örneği ancak Hıristiyanlık çağında, 7. yüzyılda söndürülebilmiş olan Eleusis gizemleridir. Bunlar, Delfi kehanetleriyle birlikte eski Yunan'ın kültürünü, ruhunu oluşturmaktaydı. Çok daha büyük bir ölçekte olmak üzere Hıristiyanlık döneminin kendisi de gerek adını gerekse önemini, kökeni arketipsel Osiris-Horus mitinde olan antik tanrı-insan mitine borçludur.

Genellikle temelde yatan mitolojik fikirlerin, tarih öncesi çağlarda usta bir filozof ya da peygamber tarafından "icat edilmiş" olduğu, daha sonra buna, kolay kabullenen, eleştirel yaklaşmayan halk tarafından inanıla-geldiği sanılır. Ayrıca güç arayan bir ruhban grubunun anlattığı öykülerin "gerçek" olmayıp sadece "dilek-düşünce" olduğu da söylenir. Ama "icat" sözcüğü de gerçekte bir şeyin arayarak bulunması demektir. Bu da sonunda bulunan bir şeyin varlığının önceden bilinmesi gerekliliğine işaret eder.

Gene küçük kızın rüyalarındaki garip düşüncelere dönelim. Çocuğun bunları düşünerek çıkarmış olması olanaksızdır. Çünkü bunları bulduğunda şaşırmaktadır. Bunlar ona daha çok son derece özgün, beklenmedik öyküler gibi gelmekte, çok ilginç bulduğu için de babasına Noel armağanı olarak vermektedir. Böylelikle küçük kız bu rüyaları bizim yaşayan Hıristiyan gizlerimizin alanına sokmaktadır. Efendimiz İsa'nın doğuşu, daima yeşil kalan ağaçla karışmış olarak, yeni doğmuşun ışığını taşımaktadır (Bu 5. rüyadadır). Mesih ile ağaç simgesi arasında her ne kadar tarihsel ipucu varsa da küçük kızın ebeveynine İsa'nın doğuşunu yanan mumlarla süslü bir ağaçla kutlamanın ne anlama geldiği sorulsaydı herhalde oldukça şaşırırlardı. Belki de "aman, işte öyle bir Hıristiyan adeti" derlerdi. Daha derme inen bir yanıt için antik "ölen tamı" sembolleri, buradan da "büyük ana" kültü ve onun simgesi olan ağaç gibi açıklamalar gerekirdi. Bu da bu karmaşık sorunun ancak bir yönünü açıklayabilirdi.

Bir "kolektif resmin" ya da kilise diliyle söyleyecek olursak "dogmanın" köklerini ne denli yalandan incelersek, arketipsel modellerden örülü sonsuz örgüyü o denli iyi görebiliriz. Bu ancak son zamanlarda bilinçli yansıtmaların konusu olabilmiştir. Çelişkili olarak biz bugün mitolojik sembollere ilişkin, bizden önceki birçok kuşaktan daha fazla şey bilmekteyiz. İlkçağlarda insanlar kendi simgeleri hakkında hemen hiç düşünmüyorlardı. Onlar yalnızca yaşıyorlardı ve bu simgelerin içeriğinden heyecan duyuyorlardı.

Bunu Afrika'da, Elgon Dağı yerlilerinde izlediğim bir olguyla göstermek istiyorum. Her sabah şafak sökerken kulübelerinden çıkıyor, avuçlarının içine hohluyor ya da tükürüyor sonra da avuçlarını güneşin ilk ışıklarına karşı tutuyorlardı. Sanki soluklarını ya da tükürüklerini yükselen tanrıya sunuyor gibiydiler. Güneş Mungu'ydu. Bu Svvahilieo sözcük. Polinozyaca bir sözcük olan Mana ya da Mulungu'dan gelmektedir. Bu ve benzeri anlatımlar olağanüstü etkisi, kalıcılığı olan bir "güç"ü anlatmaktadır. **Mungu sözcüğü Allah ya da tanrı ile de eşanlamlıdır.** Kendilerine bunu neden yaptıklarını sorduğumda **"Her zaman böyle yaparız. Güneş doğarken böyle yapılır."** demekle yetindiler.

Bunun mantıki sonucu olarak güneşin Mungu olup olmadığı sorulduğunda, güneşin Mungu olmadığım, güneş doğuşunun Mungu olduğunu söyleyip güldüler.

Yerlilerin ne yaptıkları, kendilerine değil ama bana apaçıktı. Onlar anlamı üzerinde hiç düşünmeksizin bir şey yapıyorlardı, bu yüzden de bana açıklayamıyorlardı. Ben onların kendi ruhlarım Mungu'ya sunduklarım sanıyorum. **Çünkü soluk ya da tükürük, ruh ana maddesi anlamını taşır.** Bir şeye üflemek ya da tükürmek büyülü bir etkiye sahiptir. **Örneğin İsa körlerin gözünü açmakta tükürüğünü kullanır.** Bazı kabilelerde oğul, ölen babasının son nefesini soluyarak içine alır. Bu Afrikalı yerlilerin, çok eski geçmişte bile kendi törenlerinin anlamı üzerinde daha fazla bir şey bildikleri pek düşünülemez. Onların ataları da motiflerinin çok fazla bilincinde değillerdi, yaptıkları üzerinde sonrakiler kadar bile düşünmüyorlardı.

Goethe'nin Faust'u büyük bir isabetle **"Evvela edim vardı!"** diyor. Edimler bulunmaz, edinirler. Düşünceler ise buna göre insanlığın oldukça geç bir buluşudur. İnsan önce bilinçdışı faktörlerle yapıp etmeye yönelmiş, ancak çok sonra hareket nedenleri üzerinde düşünmeye başlamıştı. Onun, aslında kendi başına hareket ediyor olduğu gibi gülünç bir inanışa sahip olunması çok uzun zaman sonrasına rastlar.

Bir bitkinin ya da bir hayvanın kendi kendisini icat etmiş olduğu gibi bir iddiaya gülüp geçeriz. Ama kendi psikelerini ya da kendi ruhlarım kendilerinin yaratmış olduğunu düşünen birçok insan vardır. Ruh, doğası gereği bugünkü bilinçlilik durumuna gelişmiştir; tıpkı bir palamutun bir meşe ağacına gelişmesi ya da dinozorlardan memelilerin gelişmesi gibi. Ruhun gelişimi çok uzun bir süre almıştır, hâlâ da gelişmeye devam etmektedir. Bu oluşum için yalnızca dış uyaranlar değil, aynı zamanda iç güçlerle, gelişim tarafından da motive edilmekteyiz.

Bu iç güçler, bilincin denetiminde olmayan bir kaynaktan fışkırmaktadır. Eski çağların mitolojilerinde bu güçlere ruhlar, cinler ya da tanrılar adı verilmekteydi. Bunlar bugün de her zamanki gibi etkindirler. Ama biz kontrolü elimizden alan birtakım güçlerin elinde bulunduğumuzu hiçbir zaman kabul etmek istemiyoruz.

Elbette insan yeni zamanlarda artık istediği gibi kullanabildiği belli bir istenç gücü kazanmış bulunuyor. Artık çalışma temposuna girmek için şarkılarla, davullarla hipnotize olmayı beklemiyor. Hatta artık ilahi yardım alabilmek için gündelik bir duadan bile vazgeçebilmektedir. Buna karşılık ilkel insanlar adım atarken bile batıl inançlarla, korkularla ve daha birçok görünmez dirençlerle engellenmiş görünmektedirler. **"İstenç olunca bir yol bulunur"**sözü ise modern insanın batıl inancı haline gelmiş bulunuyor.

Bugünkü insanın tanrıları ile cinleri sadece yeni isimler almışlardır. Aslında yitmiş değiller: tersine onu huzursuzluk şeklinde, psişik komplikasyonlar halinde, haplara, alkole ve tütüne doyurulmaz bir ihtiyaç olarak, her şeyden önemlisi de birçok nevrozla izlemektedirler.

Sh.66-82

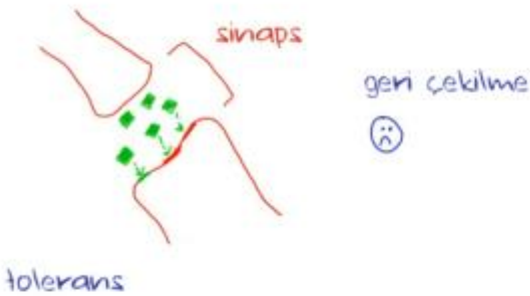
Kaynak: Jung, C., G. (2002). İnsan ve Sembolleri. Çeviri: Ali Nahit Babaoğlu Okyanus Yayınları,2009, İstanbul

PORNO UYUŞTURUCU GİBİDİR

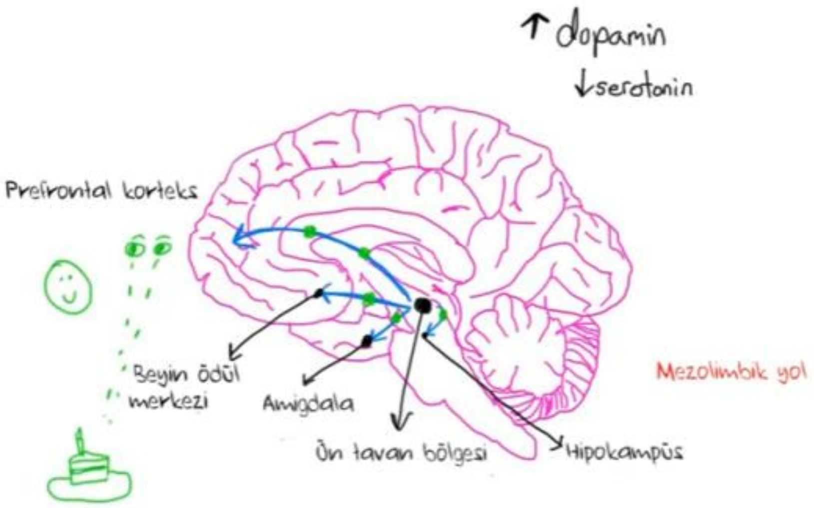
porno, teknoloji ile ortaya çıkmış yeni bir uyuşturucudur. esrar, eroin, metamfetamin, kokain ve benzeri uyuşturucu maddelerin yaptığı gibi ödül merkezini manipüle eder ve bu da çeşitli rahatsızlıklara sebep olur.

mutlu hissetiğiniz veya ödüllendirildiğiniz bir anda mesela birinin size sarıldığı, sizi övdüğü bir an veya çok lezzetli bir dilim pasta yediğiniz, seks yaptığınız, uyuşturucu kullandığınız ya da porno izlediğiniz bir an olabilir, haz hissedersiniz. bu, farklı uyarıcılar tarafından oluşturulsa da aslında hepsi beyindeki ödül merkezini tetikler.

beyinde şekildeki gibi birçok sinir hücresi bulunur. bu hücreler verici kısım, alıcı kısım ve sinaps denilen boşluklar olmak üzere üç kısımdan oluşur. verici kısımdan çıkan dopamin gibi iletici maddeler (yeşil olanlar), alıcılara (kırmızı çizgiler) bağlandığı zaman sinyal oluşur ve haz hissedilir.

dopamin, beynin ön tavan bölgesinde üretilip çeşitli kısımlarına gönderilir. buralarda alıcılara bağlanan dopaminler çeşitli hisleri kuvvetlendirir ve sonucunda da mutluluk veya öfori dediğimiz aşırı hazza sahip oluruz.

diyelim ki siz lezzetli bir pasta yiyorsunuz. bu sırada ön tavan bölgesinde dopamin üretilir ve diğer bölümlere gönderilmeye başlanır. dopaminler amigdaladaki alıcılara bağlandığında amigdala şöyle der: "hmm bu çok lezzzetli. buna bayıldım ve şu an kendimi çok iyi hissediyorum." hipokampüs de: "hmm o zaman ben de hangi kafede olduğumu, hangi pastadan yediğimi, kiminle birlikte oturduğumu ve bu eylemle ilgili olan diğer tüm şeyleri aklımda tutayım". sonrasındaysa motor fonksiyonlarınızın kontrolüne de yardımcı olan beyin ödül merkeziniz diyor ki: "gel bir lokma daha yiyelim elini çatala götür ve bir lokma daha at ağzına". preforantal korteks de bu sırada bu pastaya odaklanılmasına yardım ediyor ve dikkatinizi pastaya doğru çekiyor ve siz pastadan bir çatal daha alıyorsunuz. böylece ödül mekanizması yeniden çalışmaya başlayarak dopamin salgılıyor ve siz de bu hazzı yaşamaya devam ediyorsunuz.

aslında beyindeki bu tip ödül yolları yemek ve seks gibi hayati konularda insanı teşvik etmek için bulunur. örneğin yemek yemek tokluğun verdiği zevk ve açlığın verdiği acı ile kontrol altındadır. bu da sizi sürekli doyup doymadığınızı düşünmek, yemek yemeyi unutmak gibi durumlardan kurtarır ve hayatta tutar.

seks de dopamin ile kontrol edilir ve çok büyük miktarlarda dopamin açığa çıkartır. bu yüzden bu ödül yolunu sürekli tekrar etmek istersiniz. aslında bu da üreyip neslimizi devam ettirmemiz için verilen bir teşviktir. çünkü üremek isteğe bağlı olsaydı insan türü kaybolma tehlikesi altına girebilirdi.

bu mekanizmalar hayvanlar için hala sorunsuz çalışmaktadır. dopamin onları yemek yemeye ve üremeye teşvik eder onlar da bunu yerine getirirler. ancak insanlar teknolojiyi geliştirerek yemek ve sekse istediği zaman ulaşma imkanı elde edip bu mekanizmayı sadece zevk için kullanmaya başlayınca çeşitli sorunlar ortaya çıktı.

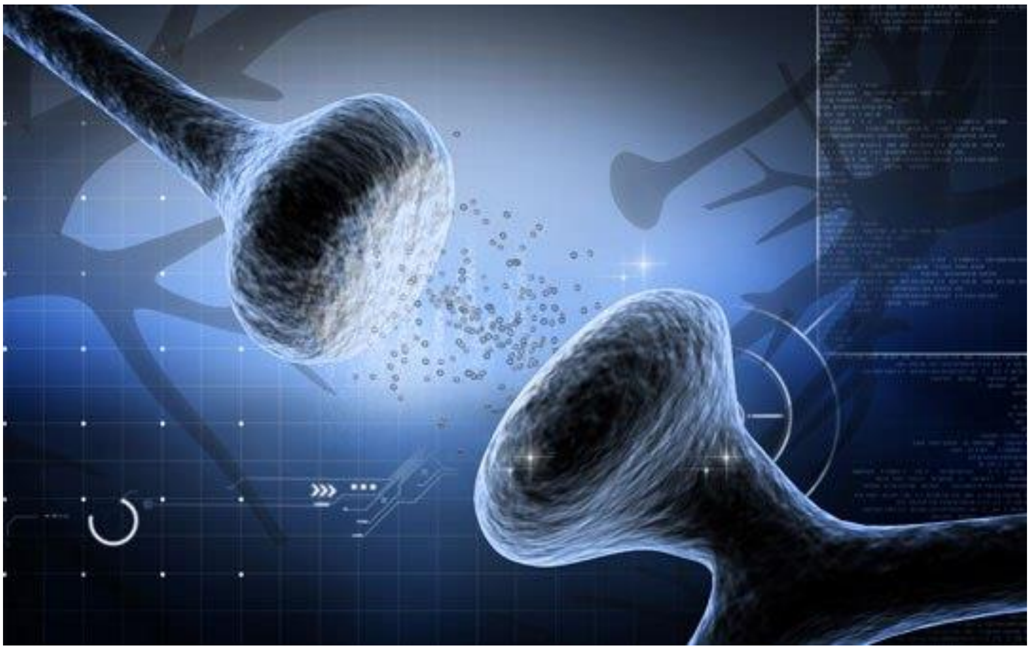
ayrıca her uyarıcının verdiği haz, dolayısıyla bu mekanizmayı çalıştırma gücü farklıdır. bir pasta diliminin verdiği haz bir uyuşturucu maddenin vereceği hazdan daha azdır. bazı tehlikeli maddelerin diğerlerine göre daha kolay bağımlılık yaratmasının nedeni budur. faliyete geçirdikleri ödül sisteminin etkisi diğer maddelerin yarattığından daha fazladır.

porno bağımlılığı, tolerans, ve geri çekilme

davranışsal açıdan tolerans, bir uyarıcıya alışıldığında hep aynı düzeyde etki alabilmek için her seferinde daha fazlasına ihtiyaç duyulması anlamına gelir.

normal bir durumda eğer sizi uyaran şey bir kelime, bir sarılma veya başka bir şeyse siz bu keyfi hissedersiniz ama saniyeler sonra beyninizdeki kimyasallar yine eski haline dönüp kendini yeniden dengelerler. fakat porno gibi uzun süreli uyarıcılarsa beynin kimyasını değiştirebilecek güçtedirler.

beyin pornografi ile yüksek seviyede dopamine maruz kaldığında bu durum ona fazla gelir ve kendini dengelemeye çalışır. bir süre sonra beyin “tamam. artık biraz sakinleşmem lazım. en iyisi bu alıcıların bir kısmını kapatayım ki bu miktardaki maddeler artık beni bu düzeyde uyarmasın. bu kadar dopamin artık bu kadar fazla etki edemesin.” der. işte bu olan duruma **tolerans** diyoruz çünkü alınan miktardaki maddeye tolerans geliştiriliyor ve artık aynı miktardan aynı etki alınamıyor.

porno ve uyuşturucu gibi uyarıcılarda bu durum sorunlara yol açıyor çünkü aynı hazzın alınamaması bu maddelere daha fazla bağlanmaya yol açıyor. bu bağımlılık hem duygusal bağımlılıktan ki bundan kastım bu tip maddelere ihtiyaç duyulması hissidir. hem de fizyolojik bağımlılıktan oluşuyor ki bu da alınmadığında ortaya çıkan olumsuz etkilerdir.

bu anlattığım durum istediği zaman pornoya veya uyuşturucu maddelere erişebilen kişiler için geçerli. peki ya gereken yüksek dozlar bulunamazsa. eğer bir bağımlı uzun bir süre madde alamazsa **geri çekilme** yaşamaya başlar. hatırlayın bağımlı bir kişinin vücudu yüksek düzeylerde dopamine alıştı. belki de artık kendi kendine dopamin üretmez hale geldi ve bu uyarıcıya bel bağlamaya başladı. yani bir kişi kokain kullanıyorsa veya porno izliyorsa

çikolota ve kucaklama o kişiyi mutlu etmez ve bunun sonunda diğer tür uyarıcıların yerine yine porno ve haz verecek başka hisler aramaya başlar.

geri çekilme başladığında her zamanki seviyelerde dopamin de olmaz ve vücut bunu kendi kendine üretemez. bu yüzden de depresif hisseteye başlar, endişe ve tedirginliğe kapılır ve bu belirtiler uyarıcıdan uyarıcıya çeşitlilik gösterir. kimisinde terleme olur kimisinde baş ağrısı. ama genel olarak endişe ve depresyon ortak etkilerindendir ve bu etkiler çok uç noktalara ulaştığında da kendilerini yeniden mutlu hissedebilmek için ellerinden geleni yaparlar. ancak artık aşırı bir haz, öfori için değil de normal seviyeler için çaba gösterir hale gelirler. uyarıcıya karşı tolerans bir kere oluştuğunda aşırı bir haz değil normal bir mutluluk için bile ihtiyaç duyulur. bu bir bağımlı olduğunun yani uyarıcıyı almaya devam etmek ihtiyacının göstergesidir.

kişi burada kısır bir döngüye girer. uyarıcıyı bulamadığı için kötü hisseder fakat bulduğunda sonrası için daha da kötüsü olacaktır.

iyileşme yolu

her ne kadar uyarıcının olmadığı zamanlar zor geçse de beyin uyarıcının varlığına alıştığı gibi yokluğuna da alışır. dopaminin aşırı yükselmesine karşılık beyin bunu alıcıları azaltarak dengelemişti. şimdi bu mekanizma tersten işlemeli. pornodan ve diğer yüksek uyarıcılardan uzak durarak dopamin seviyesi azaltılmalı ki beyin bunu alıcıları artırarak dengelemeye çalışsın.

iyilişme evresi

iyilişme evresi zor bir süreçtir. bir porno bağımlısının iyileşmesinin bir uyuşturucu bağımlısının iyileşmesinden bir farkı yoktur. bu süreç, zaten az olan alıcılarla beraber bir de dopamin seviyesinin düşmesi ile biraz zor geçebilir. dopamin yani haz ve motivasyon veren maddenin yoksunluğu ilk başlarda kişiyi depresyon ve tatminsizliğe itebilir. ancak bir süre sonra alıcıların artmasıyla kişi normal haline geri dönecektir.

ALINTI SİTE

PORNO BAĞIMLILIĞI

PORNO BAĞIMLILIĞI NEDİR?

GENEL

ÇEVİRİLER

BAŞKALARININ TECRÜBELERİ

SORU-CEVAP

KENDİ TECRÜBELERİM

İLGİLİ SİTELER

CAPS

HAKKINDA

ANİMUS: KADINDAKİ ERKEK

Kadındaki bilinçdışının karşı cinsten biçimlenişi olan animus da olumlu ve olumsuz yanlar taşır. Ama animus kadınlarda sıklıkla erotik fanteziler ya da yönelişler olarak değil daha çok

"kutsal" inançlar olarak ortaya çıkar. Bu kendini yüksek sesle, enerjik olarak dışavurduğunda kadının eril yanı kolaylıkla tanınabilir. Ama dıştan son derece dişil etki bırakan kadında da sessiz ama son derece sert, katı bir güç olarak görülebilir. Onda birden soğuk, tartışılmaz, bencil bir şeylerle karşılaşılır.

Kadındaki animusun durmadan yinelediği, en sevdiği tema **"tek istediğim sevgi ama o beni sevmiyor"** ya da **"bu koşullarda yalnız iki olasılık var"**dır. Bunlardan ikisi de sevimsizdir. (Olumsuz animus hiçbir zaman istisna kabul etmez.) Animusa kolay itiraz edilmez; nasıl olsa haklıdır ama o duruma tam uygun değildir. Gerekçeleri görünüşte çok mantıklıdır ama nedense hep gerekli olan noktanın dışında kalır. **Erkeğin animasını annesi gibi biçimlendirmesine benzer olarak kızının animusunu da baba biçimlendirir. Kızının ruhuna bu tartışılamaz olan görüşlerin rengini veren babadır; ne ki bu arada kızın gerçekliği eksik kalır.** Animusun kimi zaman ölüm meleği olarak temsil edilmesi bundandır. Örneğin bir çingene masalı yalnız yaşayan bir kadınının tanımadığı güzel bir gezgini yanma alıp onunla yaşamaya başladığını anlatır. Oysa bunun ölümün kralı olduğunu anlatan korkulu bir düş görmüştür. Bir süre onunla birlikte olduktan sonra ona kim olduğunu açıklaması için baskı yapmaya başlar. Yabancı açıklarsa kadının öleceğini söyleyerek önce buna karşı koyar. Kadın yine de ısrar eder. Sonunda kendisinin bizzat ölüm olduğunu söyler ve kadın korkusundan ölür.

Mitolojik bakış açısından görülürse güzel yabancı olasılıkla pagan bir baba-tanrı imgesidir, ölülerin yöneticisidir -Persephone'yi kaçıran Hades gibibir tür animusu kişileştirmektedir. Kadını her türlü insancıl ilişkiden uzaklaştırır, özelükle de gerçek bir erkeği sevmekten alıkoyar. Olayların "nasıl olması gerektiği"ne dair bir dolu hayali, yaşamdan uzak, dilekler ve yargüarla dolu safsataları da yaşamla her türlü temasım engeller.

Birçok mitte animus yalnızca ölüm değil, haydut ve katil olarak da ortaya çıkar; örnek ise karılarını öldüren Şövalye Mavi Sakal'dır. Animus kadınların kendi başlarına kaldıklarında, özellikle de duygusal zorunlulukların karışlanmasının eksikliğini hissettiklerinde akıllarına üşüşen her türlü yarı bilinçli, soğukkanlı, ruhsuz düşünceyi temsil eder. Aile mirasının paylaşılmasına ilişkin olan bu türden düşünceler, diğer kimselerin ölümünün büe istendiği kötücül planlar, örneğin kadirim güzel Akdeniz manzarası karşısında **"kocam ölünce Riviera'ya taşınırım"** şeklinde düşünmesi bu türden animus işleridir.

Gizli tahripkâr eğilimleriyle, bilincin yüzeyine hiçbir zaman çıkmaksızın bir kadın kocasının, hatta bir anne çocuklarının gizliden gizliye hastalanmasını, kazaya uğramasını hatta ölümünü bekleyebilir ya da kadın çocuklarının evlenmesini engellemek ister. Yaşlı, saf bir kadın bana bir seferinde boğulmuş olan oğlunun ölüm döşeği fotoğrafını gösterirken **"Onu başka bir kadına kaptırmış olmaktansa böylesi daha iyi"** demişti.

Garip bir duygu felci, derin bir kendine güvensizlik de çoğu kez iyi kadının içindeki bilinmeyen bir animus yargısının işidir. Animus derinlerden kadına fısıldar. **"Sen umutsuz bir vakasın neden uğraşasın? Ne yapsan boş; nasıl olsa yaşamın hiçbir zaman daha iyi olmayacak."**

Bilinçdışının bu figürleri bilincimize girdiklerinde ne yazık ki bu düşünce ve duyguların kişinin kendisinden olduğu sanılır, hatta ego bunlarla kendini o denli özdeşleştirebilir ki onlarla artık objektif olarak ilgilenemez. Bu figürler inşam gerçekten "büyüler", ancak bu büyü kişiden uzaklaşırsa bunun kişinin gerçek düşüncelerine, duygularına ne denli zıt

olduğunun dehşetle farkına vardır. O zaman yabancı bir psişik etmenin etkisi altına girilmiş gibi olur.

Tıpkı arama gibi animusta da yalnızca olumsuz özellikler, gaddarlık, saldırganlık, boş konuşma ya da sessiz, takıntılı kötü düşünceler yoktur. Bunun aynı şekilde kesin olumlu, değerli bir tarafı da vardır. O da yaratıcı etkinliğiyle şelfle köprüler kurabilmesidir. 45 yaşındaki bir kadının aşağıdaki düşü bu noktayı göstermeye yardımcı olabilir:

Gri, kapüşonlu giysili iki kişi balkondan odaya tırmanıyorlar. Niyetleri bana ve kız kardeşime kötülük etmek. Kız kardeşim yatağın altına saklanıyor ama onu bir sopayla oradan çıkarıp işkence ediyorlar. Ondan sonra sıra bana geliyor. İkiliden daha yetkili olanı beni duvara dayıyor. Ama ikincisi o sırada birden duvara bir resim çiziyor. Ben bunu görünce (dostça davranmak için) "ne güzel resim!" diyorum. O zaman bana eziyet etmekte olanın başı bir sanatçıya benziyor, kıvançla "evet, gerçekten" diyor ve öbürünün yapıtını dostça temizlemeye başlıyor.

Bu iki figürün sadist yönü düşü gören için çok tanıdıktı; çünkü gerçek yaşamda da sevdiği kişilerin tehlikede olduğu, hatta belki de ölmüş oldukları duygusuna kapıldığı korku nöbetleri geçirmekteydi. Ama bu düşteki animus figürünün ikili oluşu, bu saldırganlarda çift etki olasılığı bulunduğunu, bunun da öyle eziyetli düşüncelerden çok farklı bir şey olabileceğini gösteriyor. Düşü görenin onlardan kaçan kız kardeşi yakalanır, işkence görür. Gerçek yaşamda bu kız kardeş kanserden oldukça erken yaşta ölmüştür. Sanat yeteneği olduğu halde bunu hemen hiç kullanmamıştır. Daha sonra düşte saldırganların kılık değiştirmiş sanatçılar olduğu ortaya çıkar. Eğer düşü gören onların (aslında kendisinin) yeteneğini anlarsa kötü girişimlerini sürdürmeyeceklerdir. Bu da düşün anlamını gösteriyor: Korku nöbetlerinin ardında bir yandan gerçek bir ölüm tehlikesi, ama öte yandan da yaratıcı bir olanak bulunmaktadır. Düşü görenin resime üstün bir yeteneği vardı ama bu uğraşırım anlamlı olacağından hep kuşku duyuyordu. Düş ona bu yeteneği yaşaması gerektiğini ciddi bir dille anlatmaktadır. O zaman tahrip edici animusu yaratıcı bir güce dönüşecekti.

Yukarıdaki düşte olduğu gibi animus sık sık bir grup erkek sekimde, kişisel olmaktan çok kolektif bir şey gibi görülür. Bu kolektif zihinlilikten dolayı kadınlar çok yaygın olarak (içlerindeki animusu dile getirdiklerinde) fiüleri "insan .... .yapar", "...yapılır", "... giyilmez", "... olmaz" biçimleriyle kullanırlar. Anlatımlarında da "herkes", "daima", "hep" gibi genellemeler sıktır.

Pek çok mit ve masalda, büyüyle bir yaban hayvanına ya da canavara dönüştürülmüş olan ve bir kızın sevgisiyle geri dönen bir prensten söz edilir. (Dr. Henderson bu "Güzel ve Çirkin" motifinin sıklığım bir önceki bölümde yorumlamıştır.) Gene sık olarak söylencenin kadın kahramanının gizemli, bilinmeyen sevgilisine ya da kocasına soru sormasına izin verilmez ya da onunla ancak karanlıkta buluşur, yüzüne bakamaz. Söylenen ancak kör bir sadakat ve sevgi ile onu eski haline döndürebileceğidir. Ama bu bir türlü başarılamaz. Her seferinde sözünü bozar ve sevdiğine ancak uzun, zor yollardan yeniden kavuşabilir.

Bunun yaşamdaki koşutu, bir kadının kendi animus sorunu ile bilinçli uğraşısının çok zamana, acıya neden oluşudur. Ama eğer animusunun ne ve kim olduğunu, kendisine neler yaptığını anlarsa, büyülenmek yerine geçeklerle yüzleşirse o kendisine girişim, cesaret, objektiflik ve ruhsal berraklık gibi eril özellikler sağlayan son derece değerli bir içsel yoldaşa dönüşecektir. Erkekteki anima gibi animusun da dört gelişim aşaması olduğu anlaşılıyor:

Önce fizik güç simgesi, örneğin bir ünlü sporcu olarak görünüyor. Bir sonraki aşamada inisiyatif ve yapıcı güç kazanıyor, üçüncü aşamada da dile geliyor ve bu yüzden de ruhsal büyüklere, örneğin hekime, rahibe, profesöre yansıtılıyor. Dördüncü aşamada "anlamı" içselleştirip yaşama bireysel bir anlam sağlayan yaratıcı, dinsel iç yaşantılara yöneliyor. **O zaman kadına yumuşak varlığını telafi eden ruhsal sağlandığı veriyor. Onu aktüaliteyle de bağlantılandırabilir; o zaman kadın yaratıcı yeni düşünceler karşısında erkeklerden çok daha açık olabilir.** Onların eskiden beri ruhlar dünyasıyla geleceği okuyan aracılara dönüşmesi bundandır. Olumlu animuslarının yaratıcı cesareti insanın yeni girişimlerini yüreklendiren düşünceler üretir. Kadının yapısı akıldışı olana daha yakındır, o yüzden bilinçdışıları yeni esinlerini daha iyi açabilirler. Kadınların kamu yaşamında daha az yer alışları da animusun özel yaşamın loşluğunda saklı prens olarak daha etkili olmasından olabilir.

Kadının ruhundaki içsel erkek dışa yansıtılırsa. aile yaşamında, tıpkı anima gibi, zorluklara neden olabilir. Durumu daha ağırlaştıran da her iki cinsteki animus ve animanın birbirlerini karşılıklı olarak uyarmalarıdır. Böylece, aşk çatışmasının stereotipisinin de gösterdiği gibi, her çatışma kendiliğinden daha aşağı duygusal bir düzeye iner.

Söylediğimiz gibi kadının animusu cesaret, girişim ruhu, gerçekçilik, en üst biçiminde ruh derinliği ve içselleştirme sağlayabilir ama ancak kendi "kutsal" inancını sorgulayabilecek ve düşlerinin yol gösteren işaretlerini, kendi inançlarına karşı da olsa alabilecek nesnelliğe ulaşabilmişse. O zaman self, içsel tanrısal bir yaşantı verebilir ve kadının yaşamına bir anlam katar.

sh:177-188

Kaynak: Jung, C., G. (2002). İnsan ve Sembolleri. Çeviri: Ali Nahit Babaoğlu Okyanus Yayınları,2009, İstanbul

ANİMA: ERKEKTEKİ KADIN

Böyle zor zihin soruları yalnızca gölgenin görünmesiyle oluşmaz. Çoğu zaman bir başka "içsel figür" de ortaya çıkar. Düşü gören eğer erkekse bilinçdışının dişil bir kişiliğini de keşfedecektir; bir kadın içinse bu bir eril figür olur. Çoğunlukla bu figürler gölgenin ardında durup yeni, farklı sorunlar çıkarırlar. Jung, bunların eril ve dişil biçimlerine "animus" ve "anima" adını verir. Anima erkeğin ruhundaki, belli belirsiz duygular, huylar, sezgiler, akıldışı olana karşı duyarlık, kişisel sevgi yetisi, doğa sevgisi, en önemli olarak da bilinçdışının algılama yetisi gibi bütün dişil psikolojik eğilimlerin kişileşmesidir. **Eskiden birçok halklarda tanrısal buyrukları alabilmek, tanrılarla bağlantı kurmak için kadın rahiplerin kullanılmış olması (Yunan Sybil'leri gibi) bir rastlantı değildir.**

Kadın kılığında bir şaman; bir Sibirya kabilesinde (altta). Kadınların ruhlarla daha kolay ilişki kurduğuna inanılır. Bugünkü medyumların çoğu kadındır. Kadınların akıldışına erkeklerden daha duyarlı oldukları inancı çok yaygındır.

Animanın erkeğin ruhundaki bir iç figür olarak nasıl algılandığına iyi bir örnek Eskimolar, diğer kutup kabilelerindeki büyücüler ve samanlarda bulunabilir. Hatta bunların bazıları "hayaletler ülkesi" ile bağlantı kurmalarını sağlayan içsel dişil yanlarını göstermek için kadın giysileri giyer ya da takılan arasından görünen memeler takarlar.

Bildirilmiş bir rapor, yaşlı bir şaman tarafından dine kabul edilen, bunun için de karda açılmış çukura gömülen genç bir adamı anlatmaktadır. Adam bu sırada düşsel bir duruma girip sayıklamaya başlar. Bu koma içinde birden ışıklar saçan bir kadın görür. Bu kadın kendisine bilmesi gerekenleri öğretir. Daha sonra da bu zor uğraşını uygulamakta karşılaşacağı sorunlarda, ötedeki güçlerle bağlantı kurmasını sağlayarak yardımcı olmak için, koruyucu bir ruh gibi yarımda olur. Böyle bir yaşantı erkeğin bilinçdışımın kişileşmesi olan "anima"yı göstermektedir.

Erkekte animanın görünüşü önce annesinin karakteri tarafından biçimlenir. Eğer onu olumsuz olarak algılamışsa anima çoğunlukla depresif tabiat, süreklilik, sonsuz hoşnutsuzluk ve alınganlık özelliklerini taşır. Ama eğer erkek bunu aşabilirse bunlar onun erkeksiliğini güçlendirici olarak da etkiler. Böyle bir erkeğin ruhunda olumsuz anne anima figürü sürekli olarak "Ben bir hiçim. Her şey anlamsız. Başkalarının durumu farkhdır elbette ama ben... Bana hiçbir şey keyif vermiyor" diye fısıldayıp durur. Hastalık, iktidarsızlık, kazalardan sürekli korku onun tarafından üretilir. Bütün yaşam kederil, sıkıcı bir özellik kazanır. **Hatta böyle karanlık bir huy intihara kadar da götürür; işte o zaman anima bir ölüm meleği olur.**

Fransızlar bu tür anima figürüne "femme fatale" adını da verirler. (Bu karanlık animanın daha hafif bir versiyonunu Mozart'ın Sihirli Flüt Operası'ndaki Gece Kraliçesi kişileştirmektedir.) Yunan mitolojisindeki Sirenler ve Almanların Loreleii da animanın bu biçimiyle tahripkâr düşlemi simgelemekte olan tehükeli yönünü kişileştirmektedir. Aşağıdaki Sibirya söylemi tahripkâr animayı özellikle güzel tasvir etmektedir:

Yalnız basma avlanmakta olan bir avcı ırmağın karşı yakasındaki ormanın derininde güzel bir kadın görür. Kadın ona el sallayıp şarkı söylemeye başlar:

Gel ey yalnız avcı akşamın sessizliğine,

Gel, gel! Seni bekliyorum, özledim seni!

Seni kucaklayıp sarayım gel!

Gel, gel; yuvam buracıkta, buracıkta,

Gel yalnız avcı, gel buraya, hemen

Karanlığın kucağına gel!

Avcı giysilerini çıkarıp atarak ona ulaşmak için suya atlayınca kadın kahkahalar atıp bir baykuşa dönüşür, uçup gider. Avcı ise geriye, giysilerine doğru yüzmeye çalışırken buzlu sularda donarak boğulur.

Bu öyküde anima gerçek olmayan bir aşk ve mutluluk düşünü, anne sevgisi ve sığınma isteğini (yuva), kişiyi gerçek yaşamdan koparıp alan bir aldanış simgeler. Avcı erotik dileğin gerçeğe dönüşmesi düşünün peşine düşünce de donar.

Olumlu anne kompleksi olan erkek yaşama karşı çoğu zaman, annesiyle pastaneye giden bir oğlan çocuğu gibi davranır, yani hiçbir zahmete girmeksizin durmadan "şunu isterim, bunu isterim" diye tutturur. Yaşam bunları kendisine sevgi dolu bir anne gibi sarılmalıdır; bu olmadığında da acı çığlıklarıyla ya da inatçılıkla tepki gösterir. Duygu yanı ve iç yaşam böylesine ihmal edildiğinde, duygular ilgiyi çekmek için zorlarlar ama bu görece alt bir düzeyde gerçekleşir. Bunu da belli tipteki kadınlar kendi çıkarlarına kullanmayı çok iyi bilirler.

İhmal edilen anima böyle zorlu durumlar yarattığında buna animaya kapılmışlık denir. Bu erkeğin uygunsuz şekilde dişilleşmesine yol açar; ya dişil rolde bir eşcinsel olur ya da kadınlara karşı ağır eril bir soğuklukla davranır.

Erkeğin kişiliği içindeki olumsuz animanın bir başka ortaya çıkış biçimi de eşek arısı gibi zehirli, efemine iğnelemeler ve dokundurmalarla her şeyi değersizleştirmektir. Bu tür dokundurmalarda her zaman yalan kadar biraz gerçek payı da bulunur. Ama hep tahripkârdırlar. Bütün dünyada içinde (Doğu'da verilen adla) **"zehirli çiçek"** figürü bulunan söylenceler vardır. Bu, vücudunda gizli bir silah ya da zehir bulunan ve aşıklarını daha ilk gecede öldüren bir güzeldir. Bu görünüşüyle anima, erkekteki, birdenbire ilgisizleşmesine yol açabilen soğuk, ruhsuz doğayı bedenselleştirir. Bu animanın etkisinde olan erkek ailesini sorumsuzca terk edebilir ya da kendi Eros'unun değersizliğini ortaya koyan zulümler yapabilir. Ortaçağda bu cadıların etkisiyle açıklanırdı. Birçok mit ve masalda bu yüzden erkeğin kendi asü sevgilisine ulaşabilmesi, yani kendi sevme yetisini yeniden bulmak için önce cadısal bir sahte sevgiliden kurtulması gerekir. Heinrich von Kleist'ın, Kaetchen von Heilbronn oyunuyla bu masal motifi edebiyata da girmiştir.

Öte yandan erkeğin annesiyle olan yaşantısı olumlu olmuşsa animasını bambaşka bir yönde etkiler; ya efemine olur ya da kadınlara av haline gelir, bu yüzden de yaşamın ağırlığıyla başa çıkamaz olur. Böyle bir anima genellikle erkeğin, yaşlı bir kız gibi ya da otuz şiltenin altındaki nohut tanesini bile fark eden masal prensesi gibi duygusal tepkiler göstermesine yol açar. Anima figürünün böyle özellikle incelmiş bir biçimi masalda aşıklarına çözülmesi gereken bilmeceler soran ya da onlara kendisinden kaçıp saklanmalarını buyuran prenses olarak ortaya çıkar. Bu ödevi yerine getiremezlerse öleceklerdir. Bu tür anima erkeği zeka oyunlarına sokar. Bu tür anima bütün yalancı entelektüel söyleşilerde gözlemlenebilir, bunlar erkeğin gerçeklere dokunmasını engeller. 0 zaman erkek yaşam üzerinde o kadar düşünür ki her türlü içtenlik ve gerçek duygular yitip gittiği için kendisi bir türlü yaşayamaz. Bu tür bir anima, Oedipus'a bilmece soran Yunan Sfenks'i ile gösterilmiştir. Görünüşe göre doğru yanıtladığında Sfenks intihar taklidi yapar. Böylelikle Oedipus bunu aştığını sanır ve aslında kaçınması gereken anne-anima karmaşasına doğru koşar. Bu eski Yunan söylencesi bugün bile önümüzde bir uyarı işareti olarak durmaktadır; çünkü bugünün Avrupa aklı o zamanki Yunan'da gelişmeye başlamıştı. Söylence bize aynı zamanda, bilinçdışı ruh ve Eros'un sorunlarını kendi başımıza çözebileceğimizi sandığımızda uğursuz bir düş içine yuvarlanacağımızı da göstermektedir.

Çok sık olarak da anima ister birçok erkeğin sanki zorunluymuş gibi hanımların güzel yuvarlaklarını seyretmeleri olsun, ister onlara sinemalarda, dergilerde, striptiz gösterilerinde ya da yalnızca gündüz düşlerinde asılsın, erotik fanteziler olarak ortaya çıkar. Animanın bu ilkel estetik ve saf doğal olan yanı özellikle bir erkek, Kros alanında daha bebek kalmışsa saplantılı olur.

Animanın bütün bu yönleri gölge ile aynı eğilimi taşır, bir kimseye, gerçek bir kadının özelliklerini almış gibi görünmesine yol açacak şekilde yansıyabilir. Bir erkeğin birdenbire **"aklı başından giderek"** aşık olmasına, bu kadını kendi içinden oldum olası tanıyıp bekliyormuşçasına "ilk bakışta tutulmasına" yol açan da bu yansıtma sürecidir. Erkek o zaman öylesine tutulur ki bu dıştan bakan için çılgınlık olarak görünür. Özellikle de belli belirsiz bir perisel yapıdaki kadınlar bu tür anima yansımalarını çekerler; çünkü erkek onlara akla gelebilen bütün değerleri yansıtabilir.

Animadan kaynaklanan böyle ani tutkular pek çok aileyi sarsar, bütün karmaşalarıyla o çok bilinen "üçgen"e neden olurlar. Ancak anima bir içsel güç olarak tanınabilirse buna katlanılabilir bir çözüm bulunabilir. Sanki bilinçdışı, erkeğin kişiliğinin olgunlaşması,

bilinçdışı kişiliğinin daha başka parçalarım entegre edebilmesi için bu tür karışıklıkları özellikle amaçlıyor gibidir.

Aramanın olumsuz yönlerinden bu kadar söz etmek yeter. Gerçekte bir o kadar da olumlu tarafları vardır. Erkeğin "gerçek" kadım bulmasını, bunun da ötesinde bilinçdışının aklıyla çok da iyi seçemedigi alacakaranlıktaki gerçek değerleri ve değersizleri ayırt edebilmesini sağlar. Ama yaşam için bundan da önemli olanı, zihnin doğru içsel değerlerle aynı ayan, uyumu bulmasını ve böylece içsel derinliklerine giden yolları keşfedebilmesini sağlamasıdır. Sanki bir içsel alıcı, yukarıdaki anlamsızlıkları değil, o "koca adam"m sesini alabilecek şekilde belli bir dalga boyuna ayarlanır gibidir. Bununla anima içe doğru bir rehber niteliği kazanır. Bu rolde samanların inisiyasyonu üzerine anlattıklarım öne çıkar. Dante'nin Cennet'inde Beatrice'nin de Altın Eşek'in yazan Apuleius'a kendisini daha yüksek bir ruhsal yaşam biçimine geçirmek için düşünde görünen tanrıça İsis'in de işlevleri budur.

Elli beş yaşında bir psikoterapistin aşağıdaki düşü aramanın içsel rehber rolünü aydınlatabilir. Bir önceki gün uykuya dalacağı sırada, yaşama bir örgütün ya da kilisenin desteği olmaksızın yapayalnız dayanmak zorunda olduğu için kendine acımaktaydı. Böyle bir örgütün koruyucu kucağına sığınmış olanlara imreniyordu. (Protestan olarak doğmuştu ama artık dini bir bağı yoktu.) Düş şöyleydi:

> Büyük, eski bir kilisenin içindeyim. Karını ve annemle birlikte kilisenin sonunda ilave sıralarda oturuyoruz.
>
> Ayini rahip olarak ben yürüteceğim, bunun için elimde daha çok bir ilahi kitabı ya da bir şiir antolojisini andıran büyük bir dua kitabı var. Bu kitabı tanımıyorum; onun için de doğru metni bir türlü bulamıyorum. Neredeyse başlayacağım, bu yüzden de çok heyecanlıyım. Bu yetmiyormuş gibi karımla annem önemsiz şeylerden gevezelik edip canımı sıkıyorlar. O sırada org susuyor, herkes beni beklemeye başlıyor. 0 zaman kararlı bir şekilde ayağa kalkarak arkamda diz çökmüş olan bir rahibeye elindeki dua kitabını bana vermesini, gereken yeri de işaretlemesini söylüyorum. Bunu istekle yapıyor. Ardından da bir rahip yardımcısı gibi sol arkamdan geliyor. Kilisenin yan tarafına doğru ilerliyoruz. Elimdeki dua kitabı yaklaşık bir metre uzunlukta, 30 cm genişlikte resimli bir levha gibi oluyor. Üzerindeki dualar da sütunlar halinde yan yana dizilmiş antik resimlerden ibaret.
>
> Önce rahibe duanın törensel sözlerine başlıyor. Ben hâlâ yerimi bulamamışım. Gerçi o bana "on beş numara" demiş ama numaralar silik, bir türlü bulamıyorum. Ama kararlı bir şekilde topluluğa dönüyorum ve birden on beş numaralı yeri buluyorum. Bu da sondan bir önceki bölüm. Ama bu metni çözüp de okuyabileceğimden gene de emin değilim. Ne olursa olsun denemeye kararlıyım. Tam bu sırada uyandım.

Bir araba da genellikle dişil olarak algılanan bir başka maldır; yani o da birçok erkeğin Anima projeksiyonu haline gelebilir. Gemiler gibi o da çoğunlukla dişi olarak adlandırılır ve sahipleri onu da istekli bir sevgili gibi okşayıp severler.

Bu düş akşamki düşüncelere bir tepki oluşturuyor, düşü görene sembolik olarak "**sen kendi iç kilisende, yani ruhunun kilisesinde kendi rahibin olmalısın"** diyor. Kalabalık (ruhunun bütün elementleri) onun ayini yönetmesinde ısrar ediyorlar ama burada gerçek bir ayin söz konusu olamaz, çünkü dua kitabı gerçek bir dua kitabından çok farklıdır. Ayin aslında bir sembol olarak anlaşılabilir; bu tanrının da hazır bulunduğu, böylece insanın onunla ilişki kurduğu kutsal bir kurban töreni olmalıdır. Bu tür bir çözüm elbette her zaman geçerli değildir. Bu düşü gören için bilinçdışının bir yanıtı, bir Protestan'ın dinsel sorununa tipik bir yanıttır. Çünkü gerçek sadakati halen Katolik Kiliseye olan birisinin animası kilisenin kendisini algılar ve kutsal imgeler onun için bilinçdışının simgeleridir.

Bu düşü görende bu sofu yaşantı olmamıştır; bu yüzden de bir iç yolu izlemektedir. Dahası düş ona ne yapması gerektiğini söyler. Der ki: "Senin annene bağlılığın ve dışadönüklüğün (bu dışadönük biri olan eşi tarafından temsil edilir) sem yoldan çıkarıyor. Kendini güvensiz hissetmene yol açıyorlar, anlamsız konuşmalarıyla seni içsel ayininden alıkoyuyorlar. Eğer rahibeyi (yani içedönük animayı) izlersem o seni hem yardımcın hem de rahibin olarak yönlendirir. Onda da (4 çarpı 4) antik resim içeren garip bir dua kitabı vardır. Senin kendi ayinin serim dindar animanın göstereceği ruhsal resmilerden ibarettir." Başka türlü söylersek, eğer düşü gören anne kompleksinden kaynaklanan iç güvensizliğini yenebilirse yaşamdaki görevinin doğasının dini bir hizmet niteliği olduğunu anlayacaktır. Eğer ruhundaki imgelerin sembolik anlamı üzerinde derin düşünürse bunlar kendisini onları gerçekleştirmeye ulaştıracaktır.

Bu düşte anima, ego ile self arasında aracı alarak ortaya çıkıyor. "Dört kere dört" resim sayısı bu içsel ayinin bütünlüğe hizmet ettiğini gösteriyor. Jung'un gösterdiği gibi ruhun iç çekirdeği (self) kendini çoğu zaman dördül yapılarla gösterir.

Dört sayısı anima ile de bağlantılıdır çünkü .Jung'un bildirdiğine göre onun gerçekleşmesi için dört aşama gereklidir. İlk aşama mitolojide en belirgin olarak, saf biyolojik nitelikte olan Havva'da simgeleşmiştir. İkinci aşama örneğin Faust'un Helena'sında belirir. Bu Eros'un estetik, romantik biçimidir, cinsel unsurlarla da karışıktır. Üçüncü aşama ruhsallaştırılmış Eros olarak örneğin Bakire Meryem'de biçimlenir. Dördüncü aşama sevgiyi çoğunlukla Sapımla (bilgilik) olarak kişileştiren biçimde ortaya çıkar, çünkü bilgelik en kutsal, en saf olam da aşabilir. Bu son aşama için bir başka imge Süleyman'ın Neşideler Neşidesi'ndeki Sultan kızıdır; bu modern insanın çok seyrek ulaşabildiği bir aşamayı simgelemektedir. Buna en çok yaklaşabilen Mona Lisa olabilir.

Burada dörtlük kavramının belirli tipte simgesel materyalde sık görüldüğüne işaret edeyim. Bunun ana esasları daha sonra tartışılacaktır.

Peki animanın içe giden yoldaki rehberlik rolü pratikte ne demektir'.' Olumlu işlevi, bir erkek kendi aramasından gelen duygularını, huylarını, bilinçdışı fantezilerini ciddiye alır, bir biçimde saptamaya, örneğin yazıda, resimde, heykelde ortaya koymaya, müzik ya da dansla bağdaştırmaya kalkarsa ortaya çıkar. Sonra onun üzerinde sabırla çalışırsa, derinlerden gittikçe daha çok içerik yükselir. Ama bu çalışma zihinsel, ahlaksal olmalı, yani duyguları katarak yürümeli. fantezi de mutlaka "Nasıl olsa fantezi, canım!" gibi gizli yan düşünceler olmaksızın gerçek olarak alınmalıdır. Bilinçdışı üzerinde böyle bir hevesle yeterince uzun çalışılırsa bireyleşme süreci yavaş yavaş kişinin kendi gerçekliği haline gelir, bütün yönlerini açar.

Animanın içe doğru rehberlik rolü sayısız yazın yapıtında anlatılmıştır; Francesco Colonna'nun Hypnerotomachia'sında, Rider Ilaggard'ın She yapıtında ya da Sonsuz Dişi'sinde, Goethe'nin Faust'unda. Bir ortaçağ metninde böyle bir figür kendisini şöyle anlatıyor: **"Ben tarlada çiçek, vadilerde zambağını; güzel aşkın, korkunun, bilginin, kutsal inancın anası benim. Ben çok güzelim ve tümüyle lekesizim. Birbiriyle uyuşan elementler arasındaki bağım; sıcak olanı serinletir, kuru olanı nemlendiririm, sert olanı yumuşatırım. Ben rahipte kural, peygamberde söz, bilgede nasihatim. Ben öldürebilir, ben yaşatabilirim ve kimse benden kurtulamaz."**

Bu metin yazıldığı sırada din, yazın ve bütün ruhsal kültür büyük bir atılım yaşamaktaydı, fantezi dünyası da o güne dek hiç olmadığı kadar saygındı. Şövalyeliğin ve onun hanımına olan bağlığının çağıydı. Bu erkek doğasının dişil yanını, dış kadından, aynı zamanda iç dünyadan ayırt edebilme girişimiydi.

Şövalyenin hizmetini sunduğu kadın onun için animanın kişileşmesi demekti. Söylencenin Wolfram von Eschenbach tarafından yazılan versiyonunda kutsal kasenin taşıyıcısı şu anlamlı adı taşır: Conduir-amour (aşk rehberi). Kahramana kadına karşı duygu ve davranışını birbirinden ayırmayı öğreten oydu.

Dörtlü motifiyle Anima motifi arasındaki bağlantı İsviçreli ressam Peter Birkhaeuser'in tablosunda (sağda] görülüyor. Dört gözlü bir Anima korkunç bir vizyon olarak görünüyor. Dört gözün simgesel anlamı vardır; Anima'nın bütünlüğe ulaşma yetisini anlatırlar.

Ama daha sonra erkeklerin animaya ilişkin bu bireysel çabaları yok oldu. Bu figürün ruhsal yönü Bakire Meryem'le özdeşleşti. Ne ki anima Meryem'de yalnızca olumlu yarımı bulduğu için olumsuz yanları da gene o sırada fışkırmakta olan cadı inancına kaldı.

Çin'de Kuan-Yin Meryem'e paralel bir figür ya da "Ay Perisi"nin folklorik figürünü oluşturur; sevdiklerine müzik ve ölümsüzlük yetisi verir. Hindistan'da aynı arketip Şakti, Parvati, Rati ve daha birçok tanrıçayla, Müslümanlarda Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin kızı Fatma ile temsil edilir. Bu tür bir anima resmen dinsel bir figür olarak saygı gördüğünde kendi kişisel yanlarını yitirir. Buna karşılık yalnızca kişisel bir konu olarak yaşandığındaysa yalnızca dış aşk ilişkilerine yansıtılmış olarak kalması tehlikesi vardır.

Yalnızca acılı ama sonunda oldukça basit olan kendi fantezilerini, duygu dalgalanmalarını ciddiye alma kararı erkeğin içsel gelişiminde bu aşarmada duraklamayı engelleyebilir. Ancak o zaman bu kadın figürünün içsel gerçeklik olarak ne demek olduğunu anlayabilir. O zaman anima yeniden aslına döner: **Selfin egoya yaşam için çek önemli mesajlarını ileten "İçsel Kadın"dır.**

SH:177-188

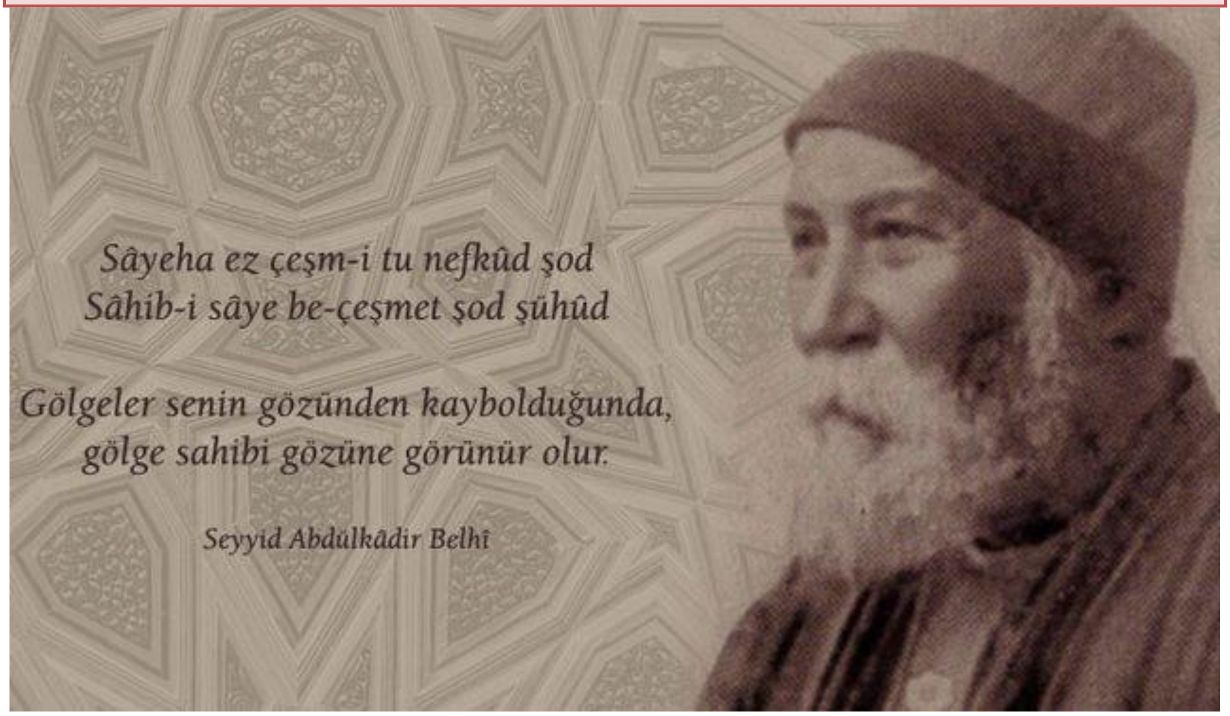
Kaynak: Jung, C., G. (2002). İnsan ve Sembolleri. Çeviri: Ali Nahit Babaoğlu Okyanus Yayınları,2009, İstanbul

EK OKUMA

ANİMA ve ANİMUS-KADINDAKİ ERKEK,ERKEKTEKİ KADIN-

EFSANELER
Söylediklerinize dikkat edin; düşüncelere dönüşür...
Düşüncelerinize dikkat edin; duygularınıza dönüşür...
Duygularınıza dikkat edin; davranışlarınıza dönüşün.
Davranışlarınıza dikkat edin; alışkanlıklarınıza dönüşür...
Alışkanlıklarınıza dikkat edin; değerlerinize dönüşür...
Değerlerinize dikkat edin; karakterinize dönüşür...
Karakterinize dikkat edin; kaderinize dönüşür...
Mahatma Gandi

GÖLGELERİN GÜCÜ ADINA HE-MAN

GÖLGENİN ALGILANIŞI

Bilinçdışı ister önce yardımcı olarak ister olumsuz biçimde gelsin bir süre sonra bilinçli yönelişi, bilinçdışı etmenlere yeniden adapte etme gereksinimi ortaya çıkar. Bu yüzden de bilinçdışımdan gelen ve eleştiri gibi görünen şeyin kabulü gereklidir. Düşler aracılığıyla kişiliğin şu ya da bu nedenle görmezden gelinen yanlarıyla bir tanışıklık sağlanmaktadır. Bu, Jung'un **"gölgenin algılanışı"** adını verdiği durumdur. (Gölge deyimini, kişiliğin bu bilinçdışı kısmı düşlerde sık sık kişileşmiş bir biçimde ortaya çıktığı için kullanmıştır.)

Gölge, bilinçdışı kişiliğin bir bütünü değildir; egonun bilinmeyen ya da az bilinen özelliklerini, tümüyle kişisel alana ait olan taraflarım temsil eder, bunlar rahatlıkla bilinçli de olabilir. Bazı bakımlardan gölge, bireyin kişisel yaşamı dışındaki bir kaynaktan gelen kolektif etmenleri de içerebilir.

Bir birey kendi gölgesini görebilmek içki girişimde bulunduğunda, kendisinde bulunduğunu inkar ettiği, ama başkalarında bol bol gördüğü özelliklerin, bencillik, zihinsel tembellik ve dağınıklığın, gerçekdışı hayallerin, utanç ve kötü niyetlerin, dikkatsizlik ve korkaklığın, para hırsının ve ihtirasların, kısaca kendi kendine **"hiç önemi yok; bunu kimse fark etmez, ayrıca herkes yapıyor bunu"** dediği küçük günahların ayrıdına varır, –çoğu kez de bu nedenle utanır–.

İnsanları besaplanamaz bir serseri sürüsüne dönüştüren ve Ego kişiliğinin karanlıkta kalan yanı olan Gölge karşısında yaralanabilir olan "kolektif enfeksiyon"a üç örnek. 17. yy'da "şeytanın eline düşmüş" Fransız rahibelerle ilgili bir Polonya filminden (1961) sahneler .

https://youtu.be/lgQ7Nd2LSQw

Brughel'in, ortaçağda yaygın olan (tamamen psiko-somatik nitelikli olan "St. Vitus dansı"na tutulmuş olanları gösteren bir çizimi.

Amerikan Güney devletlerindeki aşırı milliyetçi gizli birlik Ku-Klux-Klan'ın ateşten haç amblemi. Bilindiği gibi bunun ırkçı bağnazlığı çoğu yasadışı cürümlere neden olmuştur.

https://youtu.be/_b8-a8sm85o

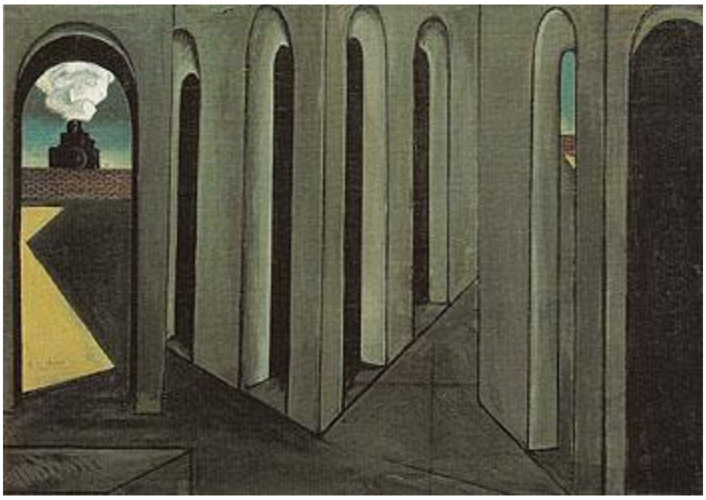
Eğer bir dostunuz sizi bir kusurunuz nedeniyle eleştirdiğinde içinizden bir öfke kabarıyorsa, tam o noktada bilincinde olmadığınız gölgenizin bir parçasının bulunduğundan emin olabilirsiniz. "Daha iyi olmayan" öbürleri sizi gölge kusurlarınızdan dolayı eleştirdiklerinde öfke duymanız elbette doğaldır. Ama eğer kendi düşleriniz, yani kendi varlığınız içindeki bir iç yargıç, sizi eleştirirse ne söyleyebilirsiniz? Bu an, egonuzun yakalandığı andır, sonuç da elbette şaşkın bir sessizlik olacaktır. Bunun ardından acık ve uzun bir kendini eğitme çalışması başlar; bu çalışmanın Herkül'ün işlerinin psikolojik bir eşdeğeri olduğunu söyleyebiliriz. Anımsayacağınız gibi Herkül'ün ilk işi, Augias'ın yüzlerce sığırın onlarca yıl dışkılarını bırakmış oldukları ağılını bir gün içinde temizlemekti; bu sıradan bir ölümlünün yalnızca düşünmekle bile ölümcül bir yılgınlığa düşeceği bir görevdi.

Ama gölge yalnızca yapılmayanlardan, eksik kalanlardan ibaret değildir. Aynı sıklıkla çok hızlı yapılmış olanlarda da görülür. Düşünme fırsatı bile bulamadan kötü sözcük ağızdan çıkıverir, entrika, yanlış karar gerçekleşmiş olur! Dahası gölge, kolektif enfeksiyonlara daha fazla maruz kalır. Kişi yalnızken işler nispeten yolunda gibidir; ama "öbürleri" karanlık ve

ilkel olanı yaparken birden buna katılmamakla yetersiz kalınacağı, aptal sayılacağı korkusu kendisini sarar, böylece gerçekte hiç de kendisine ait olmayan dürtülerin eline düşer. Özellikle aynı cinsin üyeleriyle düşüp kalkıldığı sırada kişinin ayakları kendinin ve başkalarının gölgelerine takılıp sendeler. Buna karşılık karşı cinsten olanlarla birlikteyken gölge gene de görünse de artık belli bü çekingenlik de duyulmaktadır. Mitlerde ve düşlerde gölge bu yüzden aynı cinsten bir figür olarak ortaya çıkar. Buna örnek olarak aşağıdaki düş verilebilir. **Bu düş kırk sekiz yaşında, yalnız başına ve kendi için yaşamaya gayret eden, çok çalışan, çok mazbut, haz ve içtenliği gerçek doğasının elverdiğinden çok daha fazla bastırmaya çalışan bir erkek tarafından görülmüştür.**

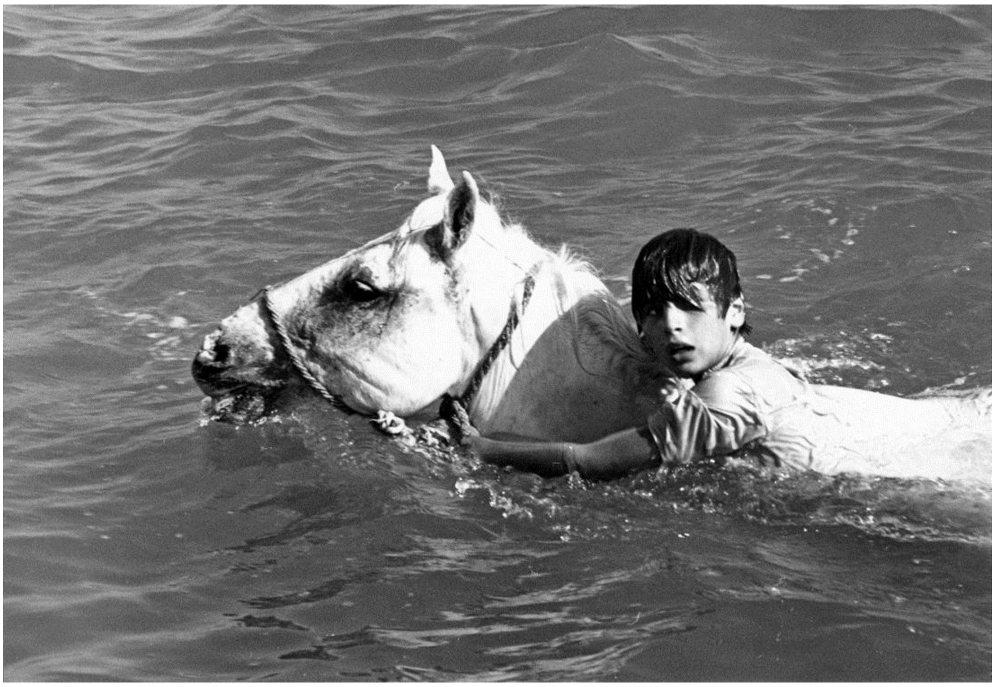
Kentte çok büyük bir evim varmış, orada oturuyormuşum. Ev o kadar büyük ki her tarafını bilmiyorum bile. Bu yüzden evin içinde dolaşıyorum. Özellikle bodrumda hiç bilmediğim odalar ve yabancı bodrumlara (ya da sokağa) açılan geçitler keşfediyorum. Bu geçitlerin kiminin kilitli olmadığını, kimindeyse hiç kilit bulunmadığını görmekle huzursuzlaşıyorum. Bu sırada yan komşularda işçiler var ve bunlardan biri fark edilmeden içeri girebilir diye düşünüyorum çünkü... Yeniden zemin kata çıkarken gene dışarıya ve öbür evlere açılan geçitlerin bulunduğu bir avludan geçiyorum. Tam bunlara yakından bakmak isterken avludan bir adam yüksek sesle gülerek, ilkokuldan beri eski arkadaşlar olduğumuzu söyleyerek yaklaşıyor. Ben de onu tanıyorum. O bana kendi yaşamını anlatırken onunla birlikte çıkışa doğru derliyorum, sonra da çıkıp sokakta dolaşmaya başlıyoruz.

Kocaman dairesel bir yol boyunca yürüyoruz. Ortalık garip bir şekilde aydınlık. Bir yeşil alana vardığımız sırada önümüzden üç at dört nala geçiyor. Çok güzel, güçlü hayvanlar ve çok da bakımlı görünüyorlar. Ama binicileri yok. (Acaba bir askeri birlikten mi kaçmışlar?)

Bodrumdaki bir sürü bilinmeyen geçit ile kilitsiz odalar eski Mısırlıların, bilinçaltının ve onun sınırsız olanaklarının simgesi olan yeraltı tasarımlarım anımsatıyor. Aynı zamanda insanın gölge alanında, gizlice sokulan yabancı etkilere ne derdi açık olduğunu da gösteriyor. Arka avluda, yani düşü görenin ruhunun henüz bilmediği bir alanında eski bir okul arkadaşı, yani düşü görenin kendisinin, çocukken tanıdığı ama soma unutmuş olduğu bir yanı ortaya çıkıyor. Çoğunlukla İrişinin çocukken sahip olduğu (yaşam sevinci, birden öfkelenme ya da saflık gibi) özellikler birden yitip gider, nereye gittikleri de bilinmez. Burada da düşü görenin böyle bir özelliği arka avludan geri dönmekte, yemden dostluk kurmak istemektedir. Bu figür olasılıkla düşü görenin dışladığı yaşamdan zevk alma yetisini, dışadönük gölge yanını temsil etmektedir. Onun böyle zararsız bir figürden neden korku duyduğu, onunla karşılaşmadan önce neden huzursuz olduğu da hemen anlaşılır: Onunla sokaklarda dolaşmaya başladığında atlar başıboş kalır. Düşü gören onların askeri hizmetten, yani kendisinin o ana kadarki yaşamım karakterize eden bilinçli disiplinden kaçtıklarım düşünür. Atların binicilerinin olmayışı dürtülerin bilinçli denetimden kurtulabildiklerini belirtmektedir. Bu eski arkadaşta ve atlarda, düşü görende şimdiye dek eksik olan ve aslında çok gereksinim duyduğu bütün olumlu enerji yeniden ortaya çıkmaktadır.

Fransız filmi "Crin Blanc=Beyaz Yele'de 11953) yaban beyaz at (üstte) Yaban atları genel olarak bilinçdışından çıkan denetlenemez dürtüleri simgelerler Filmde at ve çocuk sıkı bir birlik oluştururlar Ama çevreden kimi biniciler yaban atları yakalamaya çıkmışlardır At ve binicisi takıp edilir ve sıkıştırılır Yakalanmamak için ikisi de denize atlarlar ve oradan açıklara sürüklenirler Öykünün sonu açıkça, bilinçdışına bir kaçışı temsil eder.

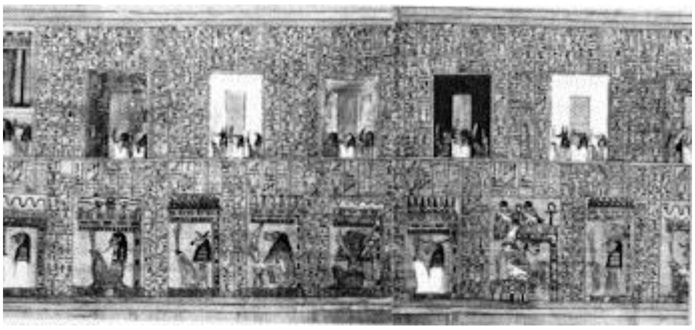
Bu, kişi kendi **"öte yanı"** ile karşılaştığında sık sık ortaya çıkan bir sorundur. Gölgede genellikle bilincin gereksindiği birçok değer bulunmaktadır ama bunlar, kişinin kendi yaşamına uyarlamasının zor olduğu bir biçimdedir. Bu düşteki geçitler ve büyük ev de düşü

görenin henüz kendi ruhsal boyutlarını tanımadığım, bu boyutları tam doldurmayı henüz beceremediğini gösterir.

Bu düşteki gölge, içedönük biri (dış dünyadan geri çekilmeye fazlaca eğilimli bir kimse) için tipiktir. Söz konusu dış nesnelere, dış yaşama daha fazla yönelik olan. dışadönük bir kişiyse, gölge tümden farklı görünecektir.

Örneğin düşleri yaratıcı bir özel yaşamda ısrar ettiği halde canlılığı nedeniyle durmadan dış uğraşılara, meslekte başardı olma çabasına sapan genç bir adam şöyle bir düş görmüştü:

İtalyan ressam Chirico'dan **"Korku dolu gezi"**.

Boş' geçitler, çoğunlukla labirentle simgelenen, bilinçdışıyla ilk karşılaşmayı anlatıyor. IÖ 1400 dolaylarından bir papirüsten Mısır yeraltının kapıları (sağda). Labirent çizimleri . , soldan sağa: Fin taş bahçesi (Tunç çağı), İngiliz bahçe tarhı labirenti (19. yy) ve Chartres katedrali döşemesinde bir labirent.

Bir adam bir divana uzanmış, örtüyü üzerine çekmiştir. Bu bir Fransız, her türlü suça hazır bir serseridir. Ben yanımda bir memurla birlikte merdivenden inmekteyim, aleyhime bir komplo hazırlandığının da farkındayım. Fransız beni, tesadüfenmiş gibi, öldürecekmiş. Gerçekten de ardımızdan çıkışa doğru yaklaşıyor. Ama ben uyanık bekliyorum. Birden iri yarı, daha gösterişli, varlıklı, nüfuzlu bir adam yanıbaşıında, sağdaki duvara doğru sendeleyip yere düşüyor, hastalanmış. Bu fırsattan faydalanarak memurun kalbine bir bıçak saplayıp onu öldürüyorum. O zaman **"yalnızca biraz ıslaklık hissedilir"** gibi bir şey duyuluyor; bu daha çok bir yorum gibi. Artık özgürüm. Fransız da artık bir şey yapmıyor; çünkü ona bu işi veren ortadan kalkmış. (Galiba memurla iri adam aynı kişi; biri öbürünün yerine geçiyor.)

Serseri, düşü görenin "öbür yanını", içindeki içedönük olanı, "kaybedecek bir şeyi olmayan'ı temsil ediyor. Divanın üzerinde, örtülü olarak yatışı pasiflik, yalnızlık, içedönüklük aradığını gösteriyor. Memur ve gizlice onunla eş olan "başarılı adam", sözü edilmiş olan dış uğraşları, dış "zorunlulukları" simgelemektedir. Başarılı olanın yere yıkılışı, düşü görenin, dışa karşı çok hareketli olan yaşamına rağmen sık sık hasta olduğu gerçeğini anlatıyor. Bu başarılı olanın damarlarında kan değil, yalnız bir miktar su olduğu anlaşılıyor. Bu da dış başarılarda artık gerçek bir yaşam bulunmadığım gösteriyor. Bu yüzden bıçaklanırsa ona yazık olmuş olmaz. Serseri de sonunda hoşnut. Aslında o, yalnızca düş görenin yanlış bilinç durumuyla uyuşmadığı için negatif ve tehlikeli davranan bir pozitif gölge figürüdür.

Bu düş gölgenin çok çeşitli özelliklerden, örnekse bilinçli olmayan gurur (kansız başarılı) ya da içedönüklük (Fransız) gibi özelliklerden oluşabildiğini göstermektedir. Düşü görenin bu özgün düşte Fransızları çağrıştırışı özellikle aşk işlerinden iyi anlamalarındandı. Bu bakımdan düşteki iki figür çok iyi tanınan iki dürtüyü, iktidar güdüsü ve cinselliği temsil etmektedir. İktidar güdüsü burada ikili olarak, resmi makam ile başardı kişi olarak ortaya çıkıyor. Resmi makam, yani memur varlığıyla, daha çok kolektif uyumu temsil ederken başardı kişi daha çok gururu göstermektedir; ama elbette ikisi de güç güdüsüne hizmet eder. Düşü gören bu tehlikeli içsel özellikleri giderir gidermez Fransız'ın tehlikesi ortadan kalkar, yani cinsel güdünün tehlikeli yönü de giderilmiş olur.

Gölge sorununun siyasal çatışmalarda büyük bir rol oynayacağı apaçıktır. Bu düşü gören adam kendi gölge sorununa ilişkin içgörüden yoksun olsaydı serseri Fransız'ı kolaylıkla dış yaşamın **"tehlikeli komünistleri"** ile ya da resmi görevli ve varlıklı adamı **"her şeyi elinde tutan kötü kapitalistler"** ile de pekala özdeşleştirebilirdi. O zaman kusurları kendisinde aramaya gereksinimi de kalmazdı. Kişi kendi bilinçdışı eğilimlerini "başkasında" gördüğünü düşünüyorsa buna **"projeksiyon"** adı verilir. Bütün ülkelerin siyasal kızıştırma propagandaları gibi, küçük gruplarla bireylerin arka merdiven dedikoduları da öbür insanlara objektif bir bakışı karartan, gerçek insancıl üişküeri engelleyen böyle projeksiyonlarla doludur.

Kendi gölgemizi dışa yansıtmanın bir başka dezavantajı daha vardır. Eğer kendi gölgemizi, diyelim ki komünist ya da kapitalistlerle özdeşleştiriyorsak, kendi kişiliğimizin bir parçası karşı tarafta kalmaktadır. Sonuçta istencimizle olmasa da sürekli olarak, bu karşı yanı destekleyen şeyler yaparız, böylece istemeden düşmanımıza yardım etmiş oluruz. Tersine eğer bu yansıtmanın farkına varır, korku ya da düşmanlık olmaksızın konuyu tartışabilirsek, diğerleriyle duyarlı şekilde ilişki kurabilirsek, o zaman karışlıklı birbirini anlama, en azından anlaşma şansı doğar.

Gölgenin dost mu düşman mı olacağı kendimize bağlıdır. Bilinmeyen bodrum ve Fransız düşlerinin gösterdiği gibi gölge her zaman bir iç düşman değil, tıpkı birlikte yaşamları diğer bütün kısanlar gibi, durumun gereğine göre bazen boyun eğerek, bazen direnerek, kimi zaman da severek birlikte yaşamak zorunda olduğumuz bir varlıktır. Gölge ancak görmezden gelinir ya da yanlış anlaşılırsa düşmanlaşır.

Gölge'nin ortaya çıkardığı eksiğimizi kabul etmek yerine onu diğerlerine, örneğin siyasal karşıtlarımıza yansıtırız.

Yazı Churchill'in onu tanımlayan bir sözüdür. Yansıtma kötücül dedikodularla da beslenir. "Coronation Street" adlı İngiliz TV dizisinden.

Komünist Cinde bir geçit için hazırlanmış pankart Amerika'yı, bir Çinli elle öldürülen kötü bir yılan olarak (Nazi gamalı haçlarıyla) gösteriyor.

Hitler bir söylevinde

"Beş yıldan uzun bir süredir bu adam Avrupa'nın her yanında, yakacak birsey bulmak için deliler gibi koşup duruyor yazık ki her zaman bu uluslar arası kundakçıya ülkesinin kapılarını açan suç ortakları buluyor."

Sık olmasa da kimi zaman bir kimse kendi doğasının en kötü yanını bilinçli olarak yaşamak, daha iyi olan egosunu bastırmak zorunda kalır. O zaman düşlerde gölge pozitif figür olarak görünür. Bu suçluların düşlerinde gözlemlenebilir. Onlar alışılmadık derecede sık olarak insanlığın hayır sahiplerinin, ışığın, hatta kutsal ülkelerin figürlerini düşlerler. Bu duruma sıradan insanların kimi özelliklerinde de rastlanabilir. Onlar da her-hangi bir pozitif özelliği, kendilerine ilişkin kendi imgelerine uymadığı ya da bu özellik öbür eğilimleriyle zor uyuşacağı için bastırırlar. İnsan kalıtsal faktörlerin inanılmaz bir karışımı olarak dünyaya gelir. Bunların içinde birbirleriyle uyuşması çok zor olan karşıt özellikler de sık olarak bir aradadır. Kendi doğal duygularını çok güçlü yaşayan bir kişiye gölge soğuk, negatif bir entelektüel olarak görünebilir, geride bırakılmış olan zehirli yargıları, olumsuz düşünceleri

kişileştirir. Böylece hangi biçimi alırsa alsın gölgenin işlevi egonun karşıt yanım temsil etmek ve kişinin çoğu başka kişilerde en beğenmediği özellikleri taşımaktır.

Eğer gölge, dürüstçe, içgörüyü de kullanarak bilinçli kişiliğe entegre edilebilirse iş görece daha kolay olur. Ne yazık ki bu çaba her zaman işe yaramaz; çünkü gölgeyle dürtü öylesine büyük bir ihtirasla bağlantılıdır ki akü bununla başa çıkamayacaktır. Dışarıdan gelen acı bir deneyim kimi zaman yardımcı olabilir. Yani gölge dürtüleri, güdüleri durdurabilmek için bazen insanın basma bir tuğlanın düşmesi gereklidir. Bazen de kahramanca bir karar bunları durdurabilir; böylesi insanüstü bir çaba ancak "self' içindeki Ulu Adam, kişinin onu taşımasına yardım ederse mümkündür.

Ancak gölgenin dayanılmaz bir dürtünün olağanüstü gücüne sahip olduğu gerçeği, onun her zaman kahramanlıkla bastırılması gerektiği anlamına gelmez. Kimi zaman gölge, selfin gereksinimi de aynı yönü gösterdiği için güçlüdür, kişi içindeki basıncın selften mi gölgeden mi olduğunu ayırt edemez. Maalesef bilinçdışı ay ışığı altındaki bir arazi gibidir; bütün görüntüler silinmiş, iç içe geçmiştir. Bir şeyin nerede başladığı da nerede sona erdiği de bilinemez. Buna bilinçdışı içeriğin ikililiği de denir.

Jung bilinçdışı kişiliğin belli bir yönünü gölge olarak adlandırırken bu görece açık belirgin olan bir kısımdır. Çoğunlukla bu, egonun kendisinde bilmediği her şeydir. Hatta tam da bu yüzden çok değerli olan unsurlar da bununla karışıktır. Örneğin yukarıda anlatılan düşteki Fransız'ın hiçbir işe yaramadığını ya da değerli bir içedönüktük parçası olmadığını kim söyleyebilir? Gene anlatılan düşteki azgın atlar; bunlar serbest bırakılmalı mı bırakılmamak mıdır? Eğer düş bunu açıkça söylemiyorsa ego bilinci bu kararı vermek zorundadır.

Gölge değerli yaşam unsurlarım içermekteyse bunlarla mücadele edilmemesi, tersine yaşamın içine uyarlanmaları gerekir. Bunun için belki ego gururundan bir parça feda etmeli, kendisine karanlık görünse de öyle olmayan bir şeyleri yaşamalıdır. Bu da dürtülerin aşılması kadar gözü pek bir fedakârlığı gerektirebilir. Gölgeyle karşılaşmaktan doğan ahlaki sorunlar Kuran'ın 18. suresinde çok güzel anlatılmıştır:

Bu öyküde Hz. Musa çölde Hızır (Yeşil kişi ya da "tanrının baş meleği") ile karşılaşır, birlikte yolculuk etmeye başlarlar.[Burada anlatılan, Kur'an-ı Kerim'deki Kehf Suresi'dir. Hızır’ın adı surenin aslında geçmez. Yalnızca kimi yorumlarda vardır. Ayrıca Hızır Aleyhisselam da İslam'da "Başmelek" değil önceki bir peygamberdir, (çn.)] Hızır Musa'yı, yaptıklarını hiç şaşırmadan izlemesi için uyarır. Eğer bunu yapamayacaksa Hızır'dan ayrılmalıdır. Gerçekten de Hızır yoksul balıkçıların kayıklarını batırır, Hz. Musa'nın gözü önünde güzel bir çocuğu öldürür, bir kafir kentinin yıkılmak üzere olan surlarını onarır. Hz. Musa daha fazla dayanamaz ve bu yüzden Hızır onu terk eder. Ama gitmeden önce ona gerçeği anlatır: Balıkçıların kayığını, onları gelecek olan haydutlardan kurtarmak için delmiştir; onlar kayığı

sonradan gene onarabilirler. Genç kendi anne babasını öldürmek üzeredir, şimdi ise ruhu kurtulmuştur. Duvarı onarmakla duvar içindeki iki inançlı genç insana ait olan hazine açabilmiştir. O zaman Musa, kendi ahlak yargısının aceleci olduğunu anlar.'

Safça bakıldığında Hızır, yasaya sadık, inançlı Musa'nın, yasadışı, kötü, kaprisli gölge yanıdır. Ama aslında o böyle değildir. Tanrının gizemli yaratıcı yöntemlerini temsil etmektedir.

Benzeri bir sorun Heinrich Zünmer'in yorumlamış olduğu ünlü bir Hint masalı olan **"Sultan ile Ceset"** masalında da bulunabilir. Dilenerek dolaşan bir keşiş, soylu bir sultanın kendi bağışı sonucunda, kendini keşişe bir idam sehpasından gece vakti bir ceset getirmeye zorunlu hissetmesini sağlamıştır. Oysa cesette Sultan'a şaşırtıcı öyküler anlatan, sorular soran ve her seferinde cesedi asılı olduğu ağaca götüren bir şeytan (Vetala) saklıdır. Sultan bıkmadan ama umutsuzca şeytanla mücadele eder. Sonunda şeytan kendisine dilenci keşişin aslında kibirli, iktidara meraklı bir ham olduğunu ve Sultan'ı öldürmeye niyetlendiğini, kendisinin ise onu kurtardığını anlatır. Burada da dilenci keşiş, dindar bir kişinin tipik gölgesi yani iyilik yapınca beliren kibirdir. Görünüşte bir muhalif olan şeytansa, gerçekte yaşamdan yanadır ve daha sonra tanrıya giden yolu gösterecektir

Bu ussal sorunları gösterebilmek için hiçbir düşten söz etmeyişim rastlantı değildir; burada bütün bir yaşamın deneyimlerini özetleyen sorunlar söz konusudur. Bunlar da tekil bir düşten çok mistik bir öyküyle daha iyi belirtilebilir.

Düşlerimizde karanlık figürler görünüp bizden bir şey yapmamızı isterlerse bunların gölge ya da selften mi yoksa her ikisinden de mi kaynaklandığından en başında pek emin olamayız. Bu karanlık "öbürü"nün, yenmemiz gereken bir kusuru mu gösterdiğini, yoksa kabul etmemiz gereken bir yaşam parçası mı olduğunu kavramak, bireyleşme yolunda karşılaşacağımız en zor sorunlardan biridir. Bir düşün bunu açıkça belirtisi tanrının bir lütfu olur; ne ki çoğu kez düş simgeleri o derdi karmaşıktır ki yorumlamayı başaramayız. Böyle bir durumda moral belirsizlik acılarına katlanmaktan, çok kesin kararlara varmaktan olabildiğince kaçınmaktan, düşleri izlemeyi sürdürmekten başka çaremiz yoktur. **Bu tıpkı, üvey annesi tarafından önüne bir yığın darı tanesi konulup iyiler ile kötüleri birbirinden ayırması söylenen, hiçbir umut olmadığı halde, güvercinlerle karıncalar hiç beklenmedik şekilde' yardıma gelinceye dek sabırla ayıklama işine girişen Külkedisi'nin durumu gibidir.** Burada bu yaratıklar, işe yarayan, bilinçdışının derinliklerinden fırlayan, ancak aslında ait oldukları bedence hissedilebilen ve çıkış yolunu gösterebilen uyaranları simgelemektedir.

Gölgenin tehlikeli ve değerli olarak iki yanı vardır. Hindu tanrısı Vişnu'nun resmi böyle bir ikiliği göstermektedir

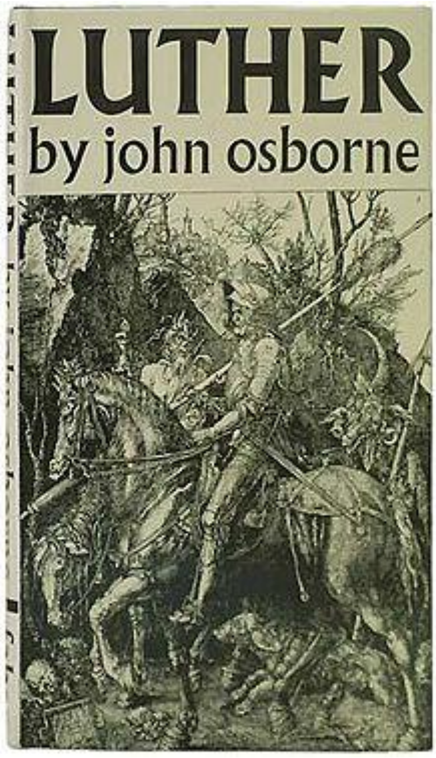

. İyilik isteyen tanrı Vişnu burada demonik yanıyla görünüyor. Sayısız eller iyi ve kötü simgelerini tutmakta.

Bir Japon tapınağında Buda heykeli (IS 759).

Kuşkular içindeki Martin Luther (İngiliz yazar Osborne'un "Luther” adlı oyununda, Albert Finney tarafından oynanıyor; 1961)

Luther, kiliseden ayrılışının tanrı tarafından mı esinlendiğini, yoksa kendi inadından olduğuna hiç emin olamamıştı.Bir yerlerde, varoluşun en dibinde, nereye gidilmesi, ne yapılması gerektiği sorularının yanıtı aslında durur. Ama çoğunlukla, bizim "ben" adım verdiğimiz soytarı öyle bir gürültü çıkarır ki içimizdeki sesi duyamayız.

Kimi zaman içsel yönergeleri araştırmak için yapılan bütün girişimler sonuçsuz kalır; o zaman, yaratana sığınıp, elbette bilinçdışı başka bir yön gösterirse her an vazgeçip geri dönmeye de hazır olmak koşuluyla, bilimdışı tarafından doğru gibi görünene karar vermekten başka çare kalmamıştır. Kimi zaman da -ama gene de seyrek olarak-bilinçdışının isteklerine kesinlikle direnmek, bundan sıkıntı duymak pahasına insanlığın genel ahlakına uymak gerekebilir. (Bu örneğin sırf kendini tam gerçekleştirebilmek için özellikle suç olan bir dürtünün doyurulmasının gerekli olduğu durumlarda ortaya çıkan durumdur.)

Egonun böyle bir karar alabilmesi için gereken güç ve içsel duruluk, kendini çok açık şekilde göstermeye pek yanaşmayan "Ulu Adam"dan kaynaklanır. Kimi zaman selfin egonun özgür bir seçim yapmasını istediği olur ya da self in gerçekleşmesi insanın bilincine, onun kararlarına bağlı görünür.

Jung, yapıtlarında insanın sorunlarında genellikle iki farklı "ahlak" gücünün egemen olduğunu göstermiştir. Bunlar bir yanda kolektif ahlak kodeksi (Freud'un süper-egosu) ve öte yanda doğrudan doğruya seslenen bireysel vicdanın "etik" sesidir. **Bu ikincisi "Ulu Adam"dan gelmektedir ve çoğu zaman "tanrısal bir görev" olarak algılanır.** Ama bizim için en büyük zorluk, herhangi bir durumda her iki durumdan hangisinin söz konusu olduğunu hissedebilmektir. Çünkü bu hiç de açık değildir. İsteklerimiz sık sık görüşümüzü bulandırır. Bu yüzden de etik sorunlar tamamen bireyleşme sürecine aittir, duyguları kabul etmeksizin de başa çıkılamaz.

Böyle ağır ahlaksal sorunlar ortaya çıktığında kimse öbürlerini yargılayamaz. Herkes sorununu çözmek ve kendisi için doğru olanı bulmak zorundadır. Bu yüzden bir eski Zen ustası bunu **"sürünün komşu çayıra yayılmaması için elinde övendiresiyle bekleyen bir sığır çobanı gibi"** yapmamız gerektiğini söylemiştir. Resmen egemen ahlak kurallarını göreceleştiren ve bizi hukuk, eğitim, din konularının bütün alanlarında çok ince, bireysel hükümlere zorlayan derin psikolojinin bu verileri gözler önündedir.

> Bilinçdışının keşfi son yüzyılda yapılmış olan en devrimci gerçektir. Ne ki bilinçdışı gerçekliğini algılamanın dürüst bir kendini gözlemi ve kişinin bütün yaşamını yeniden düzenlemesini gerektirmesi, birçok kimsenin hiçbir şey olmamış gibi davranmayı sürdürmesine neden olmaktadır.
> Bilinçdışını ciddiyetle ele almak, ortaya çıkan sorunlarla başa çıkmak büyük cesaret ister. İnsanların çoğu davranışlarının bu tür ahlaksal yönleri üzerinde derinlemesine düşünemeyecek kadar tembeldirler; bilinçaltlarının kendilerini nasıl etkilediğini kavramaya ise düpedüz üşenirler.

Sh: 168-176

Kaynak: Jung, C., G. (2002). İnsan ve Sembolleri. Çeviri: Ali Nahit Babaoğlu Okyanus Yayınları,2009, İstanbul

EK OKUMA

"BAŞTAN ÇIKARMA KURAMI" ETRAFINDA FREUD'UN YAPITINDAKİ DIŞ GERÇEKLİK VE TOPLUMSALLIK - BELLA HABİP

KERTENKELE HADİSLERİNE SUBLİMİNAL BAKIŞ

Dünyamızda yalnız olmadığımızı biliriz. Bu yönde araştırma yapan bir kardeşimin izlenimlerini paylaşacağım.

"İnsan ırkının dışında farklı varlıklarda var ve şekil değiştirebiliyorlar kertenkele ve sürüngen formuna çok benzer haldeler ve şekil değiştirip insan şeklinde insanların arasında dolaşıyorlar.

Bu tipleri tanıyabilmenin birkaç belirgin noktası da dakikada bir gerçek bir insanın göz kırpma sayısından çok fazla göz kırpıyorlar ve arada çok hızlı olarak gözlerinin bebekleri yılanın gözüne dönüyor.

https://www.youtube.com/watch?v=fcVYnzWZdJY

Siyasette, piyasa da spordan tutun şarkı sektörüne kadar birçok yerde başı çekiyorlar.

Bu insan kılığına girmiş varlıklar kertenkele ve yılan formunda olduklarıyla bir ilgisi olduğu varsayılabilir. (Doğrusunu Allah Teâlâ bilir) Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi vesellemin şefkat ve merhamet nebisi olduğunu biliriz. Fakat hayvan öldürme ile ilgili olarak kertenkeliyi öldürme üzerinde durmasının bir hikmeti vardır.

Kertenkeleyi öldürme ile ilgili hadisi şerifleri sahih kaynaklarda geçiyor.

Ebu Hureyre radıya'llâhu anh şöyle dedi:

“Hz. Rasûlu'llâh salla’llâhu aleyhi ve sellem;

‘Herkim kertenkeleyi ilk vuruşta öldürürse ona yüz sevap vardır. Kim de onu ikinci vuruşta öldürürse ona birinciden aşağı olmak üzere sevap vardır. Kim üçüncü vuruşta öldürürse ona da ikinciden aşağı olmak üzere sevap vardır’ buyurdu.”

Müslim 2240/147, Tirmizi 1511, Ebu Davud 5263, İbni Mace 3229, Ahmed bin Hanbel 1/420

Saibe rahmetullahi aleyh şöyle dedi:

“Bir gün, Aişe (Radiyallahu Anha)’nın yanına girdim ve odasında bir mızrak gördüm. Bunun üzerine Aişe (Radiyallahu Anha)’ya:

–Ey mü’minlerin annesi! Sen bu mızrakla ne yapıyorsun? diye sordum. Aişe (Radiyallahu Anha) şöyle dedi:

–Biz bununla kertenkele öldürüyoruz. Çünkü İbrahim (Aleyhisselam) ateşe atıldığı vakit yeryüzündeki bütün hayvanlar ateşi söndürmeye çalışmış, yalnız kertenkele buna katılmamıştır. Çünkü o İbrahim (Aleyhisselam)’ın üzerine ateşi üfürdüğünü, Nebi (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) bize haber verdi ve Nebi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize kertenkeleyi öldürmeyi emretti."

İbni Mace 3231, Buhari 7/3150, Ahmed bin Hanbel

Bu konuya ek olarak gerçekte Marsta hayat var atmosferi aynı dünya gibi fakat Nasa saklıyor. Dünyamızda bilemediğimiz o kadar çok acayip şeyler dönüyor akıllara zarar.

https://youtu.be/fcVYnzWZdJY

YAVUZ SELİM İSMİNİN HATIRLATTIKLARI

YAVUZ SULTAN SELİM VE YAHUDİLER 1465-1520

03 Temmuz 2013 1 yorum Sami AJİ Köşe Yazısı

Sultan, tahta geçer geçmez, babasının hekimi olan **Josef Amon**'u saray hekimbaşısı olarak atadı. Hemen ardından, başta mali işler olmak üzere, muhtelif devlet işlerinin başına İspanya ve Portekiz'den gelen Yahudi uzmanları getirdi.

Ölümünden neredeyse 500 yıl sonra gündeme gelmek şansını veya belki şansızlığını yakalayan Osmanlı Devleti'nin en yavuz sultanına, başka bir açıdan bakmaya sizi davet ediyorum.

Hayatı, savaşları, fetihleri geniş bir şekilde incelendi. Ben de bu ünlü padişahın Sefarad Yahudileri ile olan ilişkilerinden bahsetmek isterim.

31 Mart 1492 tarihinde, evlilikleri ile İspanya'yı tek bir ülke olarak birleştirmiş olan Aragon'lu Ferdinand ve Kastilya'lı Isabella, ülkelerinin birlikteliğini daha fazla pekiştirmek uğruna, meşum Elhamra Kararnamesi'ni ilan ederler. Los Reyes Catolicos (Katolik krallar) olarak tanınacak bu kararname ile Kral ve Kraliçe ülkelerinde oturan tüm Yahudilere altı ay içerisinde ya din değiştirmeyi veya İspanya'yı terk etmeyi emrederler.

Ama çoğu Yahudi için din değiştirmek söz konusu bile değildi ve gidebilecekleri bir yer arıyorlardı. İşte o sırada II. Beyazıt cesur ve akıllı bir karar verir; Osmanlı Devleti'nin kapılarını bu kişilere açar ve İspanya Yahudileri Endülüs'ten getirdikleri üstün kültürleri, teknik bilgi ve becerileri ile gelirler.

20. asrın başında İstanbul'da görev yapmış ve Hıristiyan olan bir İngiliz elçilik sekreterinin (George Young) aşağıdaki yorumu Osmanlı'ya sığınanların getirilerini çok somut bir halde önümüze koymaktadır:

"Mülteci Yahudiler bilhassa, doktor, maliyeci, tercüman, top döküm ustaları ve topçu erleri olarak uzmanlaşmışlardı. Yeni tip barutun imali (kara barut) ve hafif topların dökülmesiyle, Osmanlı İmparatorluğu'na çok büyük hizmetlerde bulunmuşlardı. Diğer bir deyimle, dini safiyet adına İspanya'dan kovduklarımızı, Osmanlı'ya vererek en önemli yeteneklerimizi ve silahlarımızı, Hıristiyanlığın en büyük düşmanının ellerine teslim ettik."(1)

Bu görüşün ne kadar doğru olduğu özellikle Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkmasından itibaren kanıtlanmaya başladı.

Sultan, tahta geçer geçmez, babasının hekimi olan Josef Amon'u saray hekimbaşısı olarak atadı. Hemen ardından, başta mali işler olmak üzere, muhtelif devlet işlerinin başına İspanya ve Portekiz'den gelen Yahudi uzmanları getirdi. **(Evliya Çelebi Yahudi kökenli defterdar Abdül Selam Efendi'den sitayişle bahseder.)** Ve bu tayinlerin neticesi kısa zamanda alındı.

Tüm tarihçiler, Sultan Selim devrinde, özellikle imparatorluğun mali durumunun bir daha erişilemeyecek seviyede düzeldiğini ve Osmanlı hazinesinin bir daha görülemeyecek şekilde zenginleştiğinde mutabıktırlar.(2)

Askeri alanda da Sefaradların katkıları bilgileri ve buluşları etkin olmuştu. Çaldıran Savaşı'nda(3) kullanılan hafif ve yüksek manevra kabiliyetli toplar, misket tüfekleri (arquebuse), Safevi hükümdarı Şah İsmail'in ordusunun çok kısa zamanda dağılmasında

önemli rol oynamıştı. (Çaldıran Savaşı evveli ve sonraları Alevilerle yaşanan kanlı olaylara, konumuz dışı olduğundan değinmeyeceğim(4).)

Merc-i Dabık Savaşı'ndan(5) bir yıl sonra yapılan Ridaniye muharebesi(6), taktik ve stratejik bilgilerin ve yine hafif silahların, kesin neticenin alınmasındaki rolünü açıkça ortaya koydu. Memluk ordusu ile Osmanlı ordusu denk kuvvetlere sahiplerdi. Memluklar Venediklilerden yeni satın aldıkları topları savaş meydanına sürmüşler ve Selim'in ordularını bekledikleri yöne sabitlemişlerdi. Ancak Selim, o tarihte inanılması ve yapılması imkânsız sayılan bir manevra ile Sina Çölü'nü beş günde geçerek, Memluk ordusunu tam arkadan çevirmişti. Ve şaşkın, silah eşitliğini kaybetmiş, Memluk ordusu birkaç saat içinde yok edilmişti.

Bu iki savaştan sonra, Suriye, Filistin, Hicaz ve Mısır, Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş, Mısır'a valiler atanmaya başlanmıştır. Yavuz Selim her valinin yanına, bir nevi mali işlerden sorumlu vekil olarak, mutlaka bir Yahudi maliyecinin tayin edilmesini şart koşmuştu. Bu gelenek ondan sonraki hükümdarlar tarafından da sürdürüldü.

Kudüs'ü ziyaretinden sonra, o zamana kadar tüm işgalci ülkeler tarafından sürdürülen bir yasağı da kaldırarak Yahudileri, tarihi topraklarına yerleşmeye davet etti. (Ondan sona gelen padişahlar da bu uygulamayı devam ettirdiler.)

Bunun neticesi olarak Tiberiade ve bilhassa Safed cemaatleri katlanarak büyümüş ve Safed şehri Yahudilerin önemli bir dini, felsefi ve tasavvuf merkezi haline gelmişti.

Eşi Hazfa Sultan'ın Yahudi kökeni de bu kararlarını etkilemiş olabilir.(7) Hazfa Sultan'ın Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi olması ve özelikle 'Muhteşem' Süleyman'ın annesine gösterdiği saygı ve hürmet, her önemli kararlarda da annesine danışması, Hazfa Sultan'ın önemini ortaya koymakta.

Çok yaygın olarak zikredilen aşağıdaki rivayet, Yavuz'un bakış açısını ve adalete bağlılığını açığa çıkarmakta:

"Mısır seferine çıkmadan evvel, Sultan Selim bir Yahudi tüccardan borç almıştı. Alacaklı kişi, Padişah seferden dönmeden vefat edince, zamanın defterdarı Sultan'a bir müzekkere sunmuş ve borcu ödemekle artık mükellef olmadığı şeklinde bir öneri getirmişti. Bu yazıyı alan hünkâr altına şu notu düşerek defterdara iade etmişti:

"MERHUMA RAHMET, YETİMLERİNE AFİYET, MALINA BEREKET, GAMMAZA LANET(8)"

Bu olağanüstü padişah, sıra dışı devlet adamı, bir nevi çıban olarak nitelenen şirpençe hastalığına yakalanmasıyla, 47 yaşında hayata veda etti. Ve oğlunun yaptırdığı, çok mütevazı Yavuz Selim Camii'nin yanındaki türbesine gömüldü.

Notlar:

1 George Young: "Corps de Droit Ottoman" (Osmanlı Hukukunun Esasları) 1905 basımı ikinci cilt s.141

2 Yine yaygın bir rivayete göre, Yavuz, hazineyi ondan sonra geleceklerden hangisi daha fazla doldurursa, onun mührünün kapıya konması, olmazsa sadece kendi mührüyle kapatılmasını vasiyet etmiş… Mühür 400 yıl süre ile Sultan Selim'in adını taşımıştır.

3 Şah İsmail, hafif topları ve misket tüfeklerini ilk defa savaş meydanında görmüş, ünlü süvarilerinin güçsüzlüğünü dehşet içinde seyretmiş ve süratle savaş meydanını terk etmiştir. (23 ağustos 1514)

4 Bu konuda daha fazla bilgi edinmek isteyenlere Lütfi Paşa'nın (Sultan Süleyman'ın kayınbiraderi ve vezirlerinden) yazdığı "Tevarihi Al-İ Osman,adlı eserini tavsiye edebilirim.

5 24 Ağustos 1516

6 22 Ocak 1517

7 Stanford Shaw:'History of the Ottoman Empire and Modern Turkey'(1976) cilt 1 s. 148

8 Abraham Galante: 'Histoire des Juifs de Turquie' Vol.1

Erişim : http://www.salom.com.tr/haber-87631-yavuz_sultan_selim_ve__yahudiler_14651520_.html

SÜLEYMAN MABED'İN YIKILMASININ YAHUDİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yahudiler, M.S. 132-135 yılları arasında Romalılara yeniden isyan etmiştir. Romalılar ise bu isyana eşi benzeri görülmemiş bir şekilde cevap vermişlerdir. Süleyman Mabedi'nin kalan kısımlarını tamamen yerle bir etmişler ve binlerce Yahudiyi diasporaya göndermişlerdir.[1] Titus'un saldırısında büyük zarar gören Kudüs'ten arta kalanlar, Roma imparatoru Hodrian'ın gönderdiği kuvvetlerce yok edilmiş ve şehrin harabeleri sabanla sürülmüştür.[2]

Yahudilerin Süleyman Mabedi'ne olan özlemleri gün geçtikçe artmıştır. Ancak, İmparator Konstantin'in M.S. 313 yılında Hıristiyanlığı kabul etmesi ve Hıristiyanlığın Kudüs'ü de içine alacak şekilde yayılması sonunda bu şehirde kiliseler ve manastırlar inşa edilmiştir. Bunların neticesinde Yahudilerin, Süleyman Mabedi'nin yıkılışını yılda bir kez anmalarının dışında Kudüs'e girmeleri yasaklanmıştır.[3]

Tarihi bilgilere göre Kudüs, Araplar tarafından 632 yılında fethedilmiş ve yaklaşık 400 yıl Müslümanlar tarafından idare edilmiştir. Bu dönemin başlarında Yahudilerin, Kudüs'e tekrar yerleşmelerine izin verilmiştir. Ancak, yıllar sonra baş gösteren yönetimdeki adaletsizliklerden dolayı, Yahudiler 11. yüzyılın sonlarına doğru bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır.[4]

1099 ila 1291 yılları arasında hüküm süren Haçlı yönetiminin Kudüs'ü ele geçirmesiyle Yahudilerin, kutsal kabul edilen bu şehirde ikamet etmeleri yasaklanmış, ancak ziyaret amacıyla buraya gelmelerine izin verilmiştir.[5]

Kudüs'ün, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı topraklarına geçmesiyle Yahudiler rahata

---

1 *Nigosian, 39.*

2 *Besalel, "Bet Amikdaş", I/111.*

3 *Besalel, Yahudi Tarihi, 263.*

4 *Besalel, Yahudi Tarihi, 263.*

5 *Besalel, Yahudi Tarihi, 74.*

kavuşmuştur. Süleyman Mabedi'nin bulunduğu bölgenin, Ağlama Duvarı olarak bilinen batı duvarından başka tamamen düz bir arsa olduğu rivayet edilmiştir. Yine rivayetlere göre Batı duvarı tonlarca çöplük altında görünmez bir hale gelmiştir.

O dönemle ilgili ilginç tarihi olayların vuku bulduğu anlatılmaktadır. Bunlardan birisi de Yavuz Sultan Selim'in Süleyman Mabedi'nin yerini araştırırken başından geçen olaydır. Kavramlar ve Değerler adlı eserde anlatılan olay şöyledir:

"Sultan Selim Mabedin yerini araştırmakta ve bulunmasını istemektedir. **Oğlu, sonradan Kanuni Sultan Süleyman olarak şöhret bulacak olan Şehzade Süleyman'la şehirde gezerken;** kan ter içinde kalmış, başının üstünde koca bir sepet taşıyan yaşlı bir Hıristiyan kadınla karşılaşmışlardır. Sultan sepette ne olduğunu sorunca; sepetin içinde hayvan gübresi ve çöp olduğunu öğrenmiş, çok şaşırmış ve sebebini sormuştur. Kadın Bet-Lehem'den geldiğini, iki günlük yol aştıktan sonra bu pislikleri, eskiden Yahudilerin Kutsal Mabedi'nin bulunduğu yere dökeceğini, bunun Hıristiyan din adamları tarafından emredildiğini ve yüzyıllardır, 30 günde bir bu yere hayvan pisliklerinin ve çöplerinin dökülmesiyle buranın yok edilmesine gayret ettiklerini, böylece Yahudi Tapınağının anısının tamamen unutturulmak istendiğini anlatmıştır.

Sultan soruşturmuş ve kadının dediklerinin doğru olduğunu anlayınca, emirler verip altın gümüş sikkelerle dolu birçok kesecik hazırlatarak, çöplük yığınının değişik yerlerine gömdürmüş, **"Altını bulan alsın"** diyerek fakir halka kova ve kürekler dağıtmış ve böylece pislik dağının boşatılmasını sağlamış. Ayrıca kendi de eline kazma kürek alıp taşlaşmış çöpleri boşaltırken şöyle bir ferman okutmuş;

"Her kim padişah sever de onu memnun etmek isterse yaptıklarına baksın ve onun gibi yapsın!"

Sonuç olarak on bini aşkın insan, otuz gün süreyle hiç durmadan çalışarak o koskoca pislik dolu tepeyi dümdüz etmiş ve **"Kotel Ha-Maaravi / Batı Duvarı"** bugünkü haliyle dimdik meydana çıkmış. Yavuz Sultan Selim Tapınağın eski yerinin güzelce temizlenmesini, duvarının da gül suyuyla yıkanmasını emretmiştir."[6]

20. yüzyıla gelindiğinde ise Kudüs'ün statüsü değişmiştir. Yahudiler Ağlama Duvarı'da istedikleri zaman dua etme imkânı bulmuştur. İsrailoğulları'nın bu konuma gelmesi ise büyük mücadeleler neticesinde olmuştur. Yahudilerin bugünkü konumunu anlamak için 19. yüz yıldan itibaren yaşananlara bir göz atmak faydalı olacaktır.

1850'li yıllardan itibaren, Yahudiler tarafından İsrail toprakları olarak nitelendirilen Filistin bölgesinde, Yahudi nüfusu çoğalmaya başlamıştır.[7] Bu nüfus artışı, Birinci Dünya Savaşından sonra Filistin topraklarına egemen olan İngiltere tarafından çeşitli gerekçelerden dolayı 1939 yılında engellenmeye çalışılmıştır. Ancak, alınan önlemler faydalı olmamış ve dünyanın değişik yerlerinden göç eden Yahudiler bu bölgeye kaçak olarak gelmeye devam etmişlerdir.[8] Bu tarihlerde, Yahudiler, Ağlama Duvarı'nın önünde gün boyunca dua etmiş ve İngilizler'in

---

6 *Alalu, 206-207.*

7 *Bkz. Besalel, Yahudi Tarihi, 95-99.*

8 *Ekrem Memiş,* Kaynayan Kazan :Ortadoğu, *Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2002, 93.*

1929 yılında yasaklamasına rağmen bayram günlerinde şofar çalmışlardır.[9]

Ortadoğu'da Yahudilerin nüfusunun hızlı bir şekilde artması bu bölgedeki siyasi dengeleri bozmuştur. Bu soruna çözüm bulmak için çalışmalar yapan Birleşmiş Milletler, Kudüs'ün de içinde bulunduğu Filistin'in, Kudüs'ün milletlerarası statüye sahip olması şartıyla Yahudiler ve Araplar arasında paylaştırılmasına karar vermiştir. Bu karar üzerine İngiltere, bu bölgeden çekileceğini duyurmuştur. Bu çekilme işinin tamamlanmasından bir gün önce de İsrail devleti 14 Mayıs 1948 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir.[10]

İsrail Devletinin kurulmasının ardından Yahudilerle Araplar arasında vuku bulan savaşlardan İsrail devleti her zaman zaferle çıkmıştır. Ancak, 2 Kasım 1947 yılında BM, Ağlama Duvarı'nın da içinde bulunduğu Doğu Kudüs'ü Araplar'a bıraktığından[11] Yahudiler 1967 yılına kadar Kudüs'e tam olarak sahip olamamıştır. İsrailoğulları, İsrail devleti ile Araplar arasında 1967 yılında yapılan ve "Altı Gün Savaşı" olarak tarihe geçen muharebe neticesinde, yaklaşık 19 asır uzak kaldıkları Kudüs'e, dolayısıyla Süleyman Mabedi'nin bir zamanlar üzerinde bulunduğu ve M.S. 70 yılında yıkılmasıyla sadece Batı Duvarının yer aldığı topraklara sahip olmuştur.[12] Bu savaş sonunda İsrail askerleri, Ağlama Duvarı'nın önünde toplanmış ve uzun yıllar sonra İsrail ordusunun başhahamı tarafından şofar çalınmıştır.[13] **Yahudiler, bu tarihten günümüze kadar da her türlü siyasi baskıya rağmen Kudüs'ü bırakmamış ve Ağlama Duvarı'nın önünde dua etmeye devam etmiştir.**

Sh: 85–88

Kaynak: Muhammed GÜNGÖR, Süleyman Mabedi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri (Dinler Tarihi) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2005,Ankara

BAKINIZ: KUDÜS GEZİ NOTLARI

---

9 *Alalu, 207.*

10 *Bkz. Memiş, 94.*

11 *Besalel, "Bet Amikdaş", I/ 115.*

12 *Bkz. Memiş, 93-108.*

13 *Alalu, 207.*

SEVGİLİ HIRSIZIMA

Hâkimest yef'alullah-ı mâyeşâ

O zi ayn-ı derd engîzed deva

"Allah Teâlâ hâkimdir, istediğini yapar;
o, derdin içinden deva çıkarır"

(Sâmiha AYVERDİ,
Âbide Şahsiyetler, İst. 1976, s.10)

Hakikât ehl-i her yaptığı şeyinde hayır zuhur eden demektir. Onun hayrı zaten hayırdır, hatalı işi de hayra döner. Onlar bülbül gibi tuzağa düşerler. Ancak evin başköşesinde yer tutarlar. Bülbül, düştüğünde düşüreni bilir, üzülmez namelerini yazar durur. Eğer onu eve aldıysa biri dinlemek için susuverir.

Ey gizli gizli gelen hırslı nefis, helalinden haramından gıda yersin, ama yemek zevki bir çiğnemde bitmiştir. Sonra karnın ağrıyınca atmaya kalkarsın.

Hakikât ehl-i dünya geldi, fakat eğlenmediler. Derdin içinde dermanı gördüler. En büyük tuzak kurucu Allah Teâlâ dır. Kulundan hiçbir zaman vazgeçmez, gönüllerinde tuzak kurar. Hakikât ehl-ide adamları olunca, kullarına yardımda bilerekten bilmeyerekten bu tuzaklarda yem olurlar. Kimine yoldan, kimini karşıdan. Eğer biri onlara bulaşırsa, kokucu dükkanına giren adam gibi olur. İllaki kalplerine bir sevda düşer.

Sâdi Şirâzî Gülistanda der ki,

Bir gün hamamda sevgili dost,

Bana bir parça güzel kokulu kil verdi.

O kile "Misk misin yoksa anber mi?

Kokunla kendimden geçtim" dedim.

Kil bana şöyle cevap verdi:

"Ben adi bir kil idim. Bir zaman gülle haldaş oldum.

Güzel kokusu bana sindi.

Yoksa bildiğin basit bir toprak parçasıyım."

Allah Teâlâ günlerce kulunu ezanla çağırır gelsin diye. Gelmeyeni Allah Teâlâ bile zorla getirmez. Ancak bu kullarıyla tuzağa düşürür. Onlarda ayağıyla gelene de neden yok desin ki. Gelsin ona da bulaşsın bu gül kokusu derler. Hırsız eve girdimi, mahremi gördü mü gerdeğe girmek isteyen damat gibi aklı başından gider. Düşünmediğini düşündüren o güzel kokuya kendi de kaptırır gider. Neden girdim ki, evin içinde dünya malı eden bir şey yok, makam yok, bomboş, birde üstüme bu koku sindi der, durur.

Bu dünya üzerinde çeşitli müşküllerin görülmesi, perde arkasından hakikâtin suretlerinin gidip gelmesi hadisesidir. Dışarıdan bakanlar, suretin hareketine irade isnat ederler. Ama duruma vâkıf olanlar, hemen her meseleyi ilâhî iradeye havale eder, tedbir alma sıkıntısından halâs olmuşlardır. Vakti gelince zarurî olarak sıkıntılar gelir gider, engel olmak mümkün değildir.

Tedbîrini terk eyle, takdir Hudâ'nındır.

Sen yoksun o benlikler hep vehm-ü gümânındır.

Birden bire bul aşkı bu tühfe bulanındır

Devrân olalı devrân Erbâb-ı safânındır.

Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır

Şeyh Galib kuddise sırruhu'l-azîz

Evliya derecesini bulmuş bir zat varmış. Kürsüye çıkıp vaaz ederken daima:

"Yâ Rabbî, hırsızlara haramilere rahmet kıl!" Diye dua edermiş. Sebebini sormuşlar. Cevaben:

"Ben Bağdatlı bir tüccardım, çok zengindim ve iyiden iyiye dünyaya dalmıştım. Bir gün sahradan geçerken, kervanımın birini haramiler soydu. Bu vak'adan biraz aklım başıma gelir gibi oldu. Bir başka geçişte, malımın bir kısmını daha gasbettiler. Üçüncüde ise, tîğ u teber şâh-ı levend on parasız kaldım. Bu suretle aç ve bî-ilâç kalınca bir tekkeye iltica ettim.

İşte orada Allah'ım bana bir kâmil mürşit ihsan etti ve bu devlete nail oldum. Bu nimete o haramîler yüzünden eriştiğim için onlara hayır duâ ediyorum," demiş.]

(Ken'an Rifâî, Sohbetler, hzl: Sâmiha Ayverdi, İst, 2000, s.86)

Hakikat ehli hırsıza neden dua etmesin. Hırsızlar yapılması zor işi yaparlar. Allah Teâlâ ellerini kesin dediği, maddî heveslerini kesin demektir. Bu hırsızlıkla manevî tarafları kalmıştır. Allah Teâlâ'nın kaderini kimse değiştirmez. Ancak onların himmeti Hazreti Pirimin Mesnevi´de buyurduğu gibi;

"Allah Teâlâ canibinden evliyanın öyle bir kudreti vardır ki atılmış oku yolundan çevirirler."

(Mesnevî-i Şerif, c. I, b. 1669)

Hırsızıda mürid ederler. Hangi eğri adam doğrunun kapısına varmak ister ki, hiç sarhoş gördün mü mollayla arkadaşlık edebilsin.

Ey zahid meyhanenin yolunda durmazsan kaç tane sarhoş arkadaşın olur ki. Bir kişiyi kurtarmak bütün dünya insanına hayat vermek değil mi? Zahitlerle arkadaşlık kolaydır, itibarı vardır. Nefsin dahi hoşuna gider. Ancak düşmüşlerin derdini kim dinleyecek ki?

Hâfız, meyhanede Pîr-i Mugân'a boşuna hizmet etmedi. Günahkârla beraber günaha batsa da de o geldiği yolu bilirdi. Sarhoş arkadaşını kendine sevgili yaptı peşinden de çıkarıverdi. O da onunla daha önceden bilmediğini öğrendi/ başkalarına öğretti. O beyazı siyahı da iyi bilirdi.

Demirci zenci olursa yüzü, dumanla isle aynı renktedir.

Fakat beyaz adam demirciliğe kalkışırsa yüzü yer, yer kararır, kızarır.

Bu takdirde de günahın tesirini derhal anlar da ağlayıp sızlamaya başlar ve " Aman Yarabbi" demeye koyulur.

Fakat bir adam, günahta ısrar eder, kötülüğü kendine sanat edinir, düşünce gözüne toprak saçarsa, artık tövbe etmeyi bile aklına getirmez; o suç gönlüne tatlı gelir; böyle böyle nihayet dinsiz olur gider.

O pişman oluş, o "Yarabbi" deyiş ondan zail olur, gönül aynasının yüzünü beş kat pas örter.

Paslar, demirini yemeye gevherini yok etmeye başlar.

Beyaz bir kâğıda yazı yazarsan o yazı, kâğıda bakar bakmaz okunur.

Yazılı kâğıda bir yazı yazarsan okunur ama iyi anlaşılmaz, insan yanılabilir.

Çünkü o karalanmış kâğıt üstüne kara yazı yazıldı mı her iki yazı da körleşir, hiçbir mânası kalmaz.

(Mesnevî-i Şerif, c.II ,3375-3389)

Ey şeyh, hased edeninde çıkar, seveninde. Davud'un adı peygamberlikte yazıldığında demirciydi. Sanatı ona yazılmış bir kaderdi. İnsanlar o haliyle de onu sevmişlerdi. Peygamber olunca da.

Demirci, demir döverken yırtık pırtık bir elbiseye bürünse halk yanında itibarı eksilmez ki.

Şu halde kibir elbisesini bedeninden çıkar.

Bir şey belleyip öğrenme hususunda aşağılık bir elbiseye bürün.

Bilgi sahibi olmanın yolu sözledir.

Sanat bellemenin yolu işle.

Yokluk istiyorsan o, konuşup görüşmeyle kaimdir.

Bu hususta ne dilin işe yarar ne elin.

Can yokluk bilgisini bir candan beller.

Bu bilgi ne defterden bellenir, ne dilden!

(Mesnevî-i Şerif, c.V, b.1060-1064)

İhramcızâde İsmail Hakkı

https://youtu.be/PWvgXV465VA

Belirmez Ârifin nâm-ü nişânı,

Değil irfân, filân ibn-i filânı,

Yerin terk edenin yoktur mekânı,

Hakîkât ehlinin olmaz nışânı.

İzi yoktur ki izinden biline,

Dahi tozmaz ki tozundan biline,

Sen anı sanma sözünden biline,

Hakikât ehlinin olmaz nişânı.

Ne denli var ise âlemde evsâf,
Sıfatlanır ânı bil ehl-i â'raf,
İnâd ehli değilsen eyle insâf,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Sen anın sabr u şükrünü sorarsın,
Bulamazsın o vasfıyla yürürsün,
Bilindi kim nişânını ararsın,
Hakikât ehlinin olmaz nişânı.

Kubâb-ı Hakk-ta mestur olan erler,
Sıfât-ı halk içinde görünürler,
Ne doğarlar onlar ne dolanurlar,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Gazab şehvet iki ayaktır anlar,
Binip üstünde seyyâh oldu canlar
Bularla çıktılar arşa çıkanlar,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Ne kim âfâkta hor görmezse ârif,
Vücûdunda da olmaz anı sârif,
Anın için der bunu ehl-i maârif,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Görünse taşradan bir vasf-ı fâil,
İçinden de biri olsa mukâbil,
Yakına yardım eyle olma hâ'il,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Anı uran urur ağlatmak için,

Ya gayret gösterir darlatmak için,
O da ağlar darılır çatmak için,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Nefessiz dünyada bir harf dirilmez,
Nefes de harfe boyanır arılmaz,
Şu kim Hakk-tan gelir cânâ yorulmaz,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Cihanda bir gürûh olmaz ki ey cân,
Bulunmaya içinde ehl-i irfân,
Olur mevsûf sıfatlar ile her an,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Kimi şâdân, kimi nâşâd olurlar,
Kimi üstâd, kimi nerrâd olurlar,
Niceler sûretâ cellâd olurlar,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Şerîatle olursa ger ol ef'âl,
Dime ana ki bu gâyet bed ef'âl,
Şer'i red etmese sen de kıl ikbâl,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Ne kim mevcûd oluptur bu cihânda,
Ger işlense kamu yerli yerinde,
Bahâne bulamazlar hiç birinde,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

Niyâzî ye gelir her gayb u hâzır,
Görünür cümle a'râz ve cevâhir,
Nişâniyle olur herbiri zâhir,
Hakîkat ehlinin olmaz nişânı.

SİMİTÇİ DEDE

Bir simitçi dedem vardı. Görsen, görmezden gelirsin, gariptir. Eskiden geleceğe uzanan bir melamet yolu, dedelerinden akan feyzi hala devam eder gelir. Hakk perdesini ona açmış, o da dostu İsmail'ine haber verir.

Ey sabahın erkeninde, sıcak simit başında, şehitlerin kucağında, kalbi Hakk'ıya dayanmış halinle bakan duruşunu, seyredenlere sırrını bildirmeden geçip gidersin. Somuncubaba Bursa'da ekmek satarken, bir garib derviş, birazda itilmiş haliyle devrana hükmederdi. Soğuk fırında pişirdiği ekmeklerini halk yedi. Fakat sırlı kalbini epeyce incittiler. Emir Sultan sırrını ifşa ettiğinde, olan olmuş pişmanlık başa gelmişti. Bursalının Dua Ağacını unutmaları mümkün müdür? Dönmeseydi, bakmasaydı geriye, etmeseydi dua, Keşiş dağı kararır diye korkudan titrerlerdi.

Ey Simitçi Dede! simitlerin bir bir, senin elinden halka halka dağılır, Bilselerdi, geçmişten bugüne getirdiğin zinciri. Söylemez dilin, yazmaz ki kalemin, halini kim bilir.

Hafız Meyhaneden çıkar gelir, sevgilisine aşk terennüm eder. Sarhoş derler dilindeki söze. Kim ne bilir, içi kan akan, arşta devran eden halini. Ayaklarında bukağılar varolanın, neyzen sesiyle gönlü titreyen niyazi dillerini kırıp geçirenler, Belhi'nin ayaklarına düşerler.

Sırrı dök diye uğraşırlar, sır dökülürse felaket de dökülür. Dökeyim de gel gör dediler. Dervişler gönlü kırık gezer. Simit satarlar, simit başında dururlar. Kırma gönlünü Simitçide olsa, belki o simitler boğaza dolanır, kurtaramazsın kendini.

Ey Simitçi Dede, bize dua et. Canlarımıza karalar bulaştı. Sen parlat, nurlar bize gelsin. Geçmişinin hatırına gizli yerlerde döktüğün gözyaşından bizede bir pay ver. Nede olsa İsmail kurbanlık koyun gibidir. Gelen vurur giden vurur. O, Allah Teâlânın her kul kapısında Kulun olmuştur. O kulun kulundan diye gezer. Kulun deyince herkes kul/köle olmuş sanır. Ne gezer. Hayır "kulun" demek eşekçiğiz [Altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu]demektir.

Kim acır ki? Yürümeye aciz kulun üzerine yük yükler.

Ey İsmail, "varim" "varim" dersen melâmet senden uzaklaşır gider. Sen yine kulun, kulun diye seyret ki, büyüklerin himmeti sağnak sağnak yağsın üzerine gelsin .

Ey Allah'ım harabattan bir dostunu bana yakın kıldığın için sonsuz şükranlarım vardır. Onlar da olmasa kalbi derunumu kim teskin eder.

Simitçi Dede seni ben bildim, bilmeyenlerde bilsinler, Bu senin kaderin, istesem de bilemezler.

İhramcızâde İsmail Hakkı

BAŞA DÖN

HADDİNİ BİLMEK

Genelde "haddini bilmek" kötüler hakkında kullanılır. Bence bu iyilerin haddini bilmesi ile daha alakalı. Bazıları haddini bilmeden iyi olacağım diye her gördüğüne duyduğuna parmak atarsa, gözüne, sözüne de delik açarlar. Yetmez gibi içini bir lağıma bağlarlar. Yazık oldu, der gibi.

Ey kendini iyi zanneden kişi, kadere el atayım derken pisliğe bulaşan aklını temizlemek için kendine yardım etmekten acizsin, başkalarını muhtaç zannetmen ne kadar kötü bir durum değil mi?

İyilerden olmak demek belki kendini susturmak, belki ağlamak en sonunda kendini yücelik duvarından atmak olmalıydı. Çaresiz geldiğin noktalarda kendini kötü görseydin, muhtaç olduğunu bilseydin, çaresizliğine kendin inansaydın başkasının derdine ne diye burnunu sokardın.

Bir vakit büyü kitabı okumuştum, şöyle bir cümle geçiyordu, iki kişinin arasını dahi düzeltsen velevki bunlar karı koca olsalar da kadere karıştığın için tevbe etmelisin.

Bu nasıl bir şey ki, bozduğunda günah işlersin tevbeye bir mana verilir. Neden düzeltene tevbe gerekir ki?

Anlaşılan tevbe kadere karıştığımız içindir. Herkesin tuttuğu yol doğru değil mi, kim hangi işinde eğri yapıyorum diye hareket eder.

Peygamber doğruluğunu Allah Teâlâ'dan alıyorsa, şeytan da yaptığı doğrusunu-kendince- o da, Allah Teâlâ izin almadı mı? Sırrına kavuştuğun hangi şey insana yük olmaz, birde hırsızlıkta mahir sen.

Hangi canlı yediği gıdanın içindeki toprağı görünce vazgeçip toprağa bırakmak istemiyor? Karnı ağrıyor biraz fazla durunca. Şişmiş karınla gezen mahlukat var mı, hepsinin kazuratı başına bela, kimi toprak altına kimi yol başına. İlla ki dışarıya, attığımız iştahımızın bize verdiği yorgunluk sonucu aldığımız her nesneyi tekrar bırakmaya, sonrada elimiz vurmaktan tiksindiğimiz leşleri, solucana gübresi yaptırıp, organik oldu diye tekrar yemek için birbirimizi kırmıyoruz?

Nedir içinde bunaldığımız bu zengin görünen fakir hayatımız?

Sevdiğimizin iç dünyası kalaba, dış dünyasına çabala, derken üzüntü ve sevinçle günlerini bitiren bizler, yeşil giyinmiş tahtalar içinde yolculuğa giderken, ağlamak üç gün. Her şeyini üç günde kaybeden ve unutulan bizlerin merakı başına bela olmuyor.

Karaların peşinde sondaj açan petrodolar zengini yeşil doları kolay bulurken, bizlere zindan ve töhmet hayatı. Bizim belki en büyük hatamız "hadimizi bilmeyi" unutmamızdır.

Kuyular gördüm derin mi derin, içine su vardır diye düşersin, ne su var ne de çıkış.

Biz hangi kuyuda ölelim. Öldüğümüz kuyuda kamışta bitmez ki hikayemizi okusunlar.

Ölsün dursun "yokluk içinde dahi yokluğu" bulamayan. Yıkılsın dünyalar başına. Bir işi tam yapamayıp yarıda bırakan.

Bitsin tükensin dediğimiz bütün sorunların tek bir çıkışı ve ümidimiz çok şükür öleceğiz dediğimiz dünyada haddimizi bilmektir.

Söz gelse kendime haddimi bilemediğim bir hayatta, kötü olmayı da başaramıyorsak-bu dünyanın şartı kötü olmak- öbür dünyada kör ölen kör kalkarsa, kör geldik kör gidiyoruz. Kör haşrolacağız. Kirkor, kiri kor, bizim görümüz kör olmuşken

Allah Teâlâ'm kapını bekleyen kulların vardır. Kulların içinde anılmaya değer olmayacak kadar günahkar bu kuluna sen sahip çıkmazsan kim çıkacak. Demiştin hoş ve huzurlu olsun diye. Eski kitaplarda yazılıdır. Bir kulun için alt üst ettiğin dünyalar varmış. Bizim için bu değeri vermesen de kuşe-i vahdetimizde bizi rahatsız edeceklere engelleri halk eylemeni niyaz ederim.

Çünkü çok yoruldum, haddimi bilmesem de, beni iyi niyetime bağışla, Ya Rabbi!

İhramcızâde İsmail Hakkı

https://youtu.be/pBQsknSsSSU

Beste: Şükrü Tunar
Güfte: ?
Makam: Hicaz
Usûl: Düyek
*****
Söyleyemem derdimi kimseye, dermân olmasın diye
İnleyen şu kalbimin sesini ağyâr duymasın diye
Sakladım gözyaşımı, vefâsız o yâr görmesin diye
İnleyen şu kalbimin sesini ağyâr duymasın diye

https://youtu.be/1jXb-WiY3U4

Hala acıyor gözlerinin yaktığı yerler
İncitme, garibim, beni bir sözle sevindir

154 Yazılar

Aşkın bana rüyasını gösterdi o gözler

Ağlatma yazık, gözlerinin hüznünü dindir.

Bir vefasız yare düştüm

Hiç beni yadetmiyor

Badeler güller çemenler

Gönlümü şadetmiyor.

Her ne yapsam nevnihalim

Gamdan azad etmiyor

Badeler güller çemenler

Gönlümü şadetmiyor.

MEYHANEYE AĞLAYA AĞLAYA BAŞIM ÖNÜMDE GİDİYORUM... ÇÜNKÜ ELİMDE ORAYA LÂYIK BİR ŞEY YOK, UTANIYORUM HALİMDEN.

284.

Gönlüm ürküp kaçtı da bu yoksul hâlâ gaflette... o başı dönmüş avcı kuşa ne oldu acaba?

Gönül, o kâfir mezhepli, o yay kaşlı güzelin eline düştü. İmanımın başına neler gelecek diye söğüt gibi titreyip durmaktayım.

Deniz gibi hiç bir şeyden bulanmamayı ummaktayım, bu hayale kapıldım... heyhat! Hele bak olmayacak düşüncelere kapılan şu katranın başındaki sevdalara!

Meyhaneye ağlaya ağlaya başım önümde gidiyorum... çünkü elimde oraya lâyık bir şey yok, utanıyorum halimden.

O zahitliği, o takvayı öldüren kirpiklere kurban olayım... neşterinden Abıhayat dalgalanmakta!

Muayene için yaralı gönlümün nabzına el ursalar, doktorların yenlerinden binlerce kan katrası damlar.

- **Ne Hızır'ın mülkü kalır, ne İskender'in. Ey yoksul, bu alçak dünya için dalaşma!**

Hâfız, o kemere öyle her yoksulun eli erişemez. Eline Karun hâzinesinden daha fazla bir hazine geçirmeye bak!

Dilem ramide şud u gâfilem men-i derviş
Ki an şikâri-i ser-geşterâ çi âmed piş

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

MUHAMMED İKBAL'DEN YANSIMALAR

Hzl: Dr.Cavid ikbal

Türkçesi: Halil TOKER

Sanat

Sanat, kutsal bir yalandır.

Keşif

Üstün bir zekâ ile bağ kurduğumuzda, ruhumuz kendi kendini keşfeder. Goethe'nin hayal gücünün uçsuz bucaksızlığını tanıdıktan sonra kendi hayal gücümün sınırlılığını keşfettim.

İnsan Aklı

Akıl, doğanın, bir tür özeleştiri uğraşısının ürünüdür.

Yardımların Ekonomi Bilimindeki Anlamı

Yardımseverlik, aslında, ihtiyacı bulunanlara değil, yardımsever olmayanlara yardım etmek demektir. Çünkü yardıma ihtiyacı bulunanlara verilen her şey, gerçekte yardıma ihtiyacı olanlara hiçbir şey vermeyenlere verilmektedir. Böylelikle iyiliksever olmayan insan, yardım etmemeye devam eder; yardımsever bunun bedelini öder. İşte bu, yardımların ekonomi bilimindeki anlamı.

Tanrı'nın Varlığı

Dostlarım çoğunlukla: **"Tanrı'nın varlığına inanıyor musun?"** diye soruyorlar. Bu soruya cevap vermeden önce, bu soruda kullanılan sözcüklerin ne anlama geldiklerini öğrenmeye hakkım bulunduğunu düşünüyorum. Dostlarım sorularım cevaplamamı istiyorlarsa, önce **"Tanrı", "varlık" ve "iman"dan (özellikle ilk ikisinden) ne kastettiklerim açıklamaları gerekir.** İtiraf ediyorum ki ben bu sözcüklerin ne ifade ettiklerini anlamıyorum. Biraz araştırdığımda onların da benim gibi birşey anlamadıklarını görüyorum.

Bir Diyalog

Gönül:

"Tanrı'nın var olduğuna şüphe yok!"

Akıl: "Ama aziz evlâdım! "varlık" benim kuramlarımdan biri. Senin bunu kullanmaya hakkın yok!"

Gönül: "Bu daha da iyi ya Aristo'm!*"

Kibrin Tatmini

Kibrimizi tatmin etmemizin ekonomi açısından bir yararı vardır. Siz bana "asistan" yerine "baş asistan" derseniz, ben tatmin olurum. İsterseniz benim maaşıma hiç zam yapmayın!

Acı Bir Psikoloji Dersi

Acımasız bir gerçeği açıkladığım için sizden özür dilerim. Girişiminizde başarısız oldunuz ve evinizden uzak, yabancı bir diyarda kısmetinizi denemek istiyorsunuz. Bu, başarısızlığın, sizin kararlılığınızı arttırmasından değil, başarısızlığınızı gören insanlardan gizlenmek istemenizdendir.

İtimadın Gücü

İtimat, büyük bir güçtür. Birinin benim bir teorime itimat ettiğini görünce, bu teorinin gerçekliğine olan itimadım sonsuz artmaktadır.

İslâm'da Tanrı

Hristiyanlık Tanrı'yı "sevgi", İslâm ise Tanrı'yı "güç" olarak tanımlar. Bu iki görüşün hangisinin doğru olduğuna nasıl karar vereceğiz? Bence, evren ve insanlık tarihi, bize hangi görüşün doğru olduğunu söylüyor. Ben, tarihte, Tann'nın sevgisinden ziyade, gücünün yansımalarını görüyorum. Tann'nın sevgi yönünü inkar etmiyorum, benim buradaki kastım, tarihsel tecrübelerimize dayanarak Tanri'nın "Mutlak Güç" şeklinde tanımlanabilir olduğudur.

Hegel'in Felsefesi

Hegel'in felsefesi düzyazıyla yazılmış epik bir destandır.

Yönetim Şekilleri

Alexander Pope: **"Bırakın aptallar çeşitli yönetim şekilleri üzerinde tartışıp kavga etsinler!"** demektedir. Benim bu siyaset felsefesine katılmam olanaksız. Bence, yönetim ne türden olursa olsun, insanların karakterini belirleyen temel etkenler arasındadır. Siyasî iktidarın çöküşü, ulusal karakter içinde yıkıcı bir etkiye sahiptir. Hindistan Müslümanları, siyasî çöküşlerinin başlamasıyla birlikte hızlı bir ahlâkî çöküşe girdiler ve günümüzde dünyadaki tüm Müslüman topluluklar arasında, belki de karakter açısından en zayıfı durumundadırlar. Bu ülkedeki görkemli geçmişimizi küçümsemek gibi bir kastım yok, çünkü itiraf edeyim; sonuçta milletlerin kısmetini belirleyen etkenler hususunda ben de kaderciyim. Siyasî bir güç olma itibariyle belki bize gerek kalmadı, ancak inanıyorum ki Tanrı'nın mutlak birliğinin tek şahidi olarak bizim varlığımız dünya için kaçınılmaz. Dünya ulusları arasında bizim önemimiz tamamen şahitlik özelliğimizden dolayıdır.

Şiir ve Mantıksal Gerçeklik

Şiirde mantıksal doğruluğu aramak yersizdir. Hayal gücünün ülküsü güzelliktir, doğruluk değil. Bir şairin yüceliğini kanıtlamak için sizce bilimsel gerçekliğin tercümanı olan şiir örneklerini vermeyi sakın denemeyiniz.

Kişiliğin Ölümsüzlüğü

Kişiliğin ölümsüzlüğü, bir durum değil, belki de bir süreçtir. Zannımca, ruh ve beden arasındaki ayırım çok zararlı olmuştur. Birçok dini sistem bu batıl ayrım üzerine kurulmuştur. **İnsan, aslında bir enerjidir, bir güç ya da çeşitli düzenlemeleri içeren güçlerin oluşturduğu,**

elementlerinin tertibinde değişiklik imkânı olan bir bütündür. Bu güçlerin özel tertibine kişilik adı verilir. Burada bu tertibin tamamen tesadüf! olup olmadığı beni ilgilendirmiyor. Ben bunu, yaratılışın gerçeklerinden biri olarak kabul ediyor ve bizim için böylesine değerli olan bu özel tertibin sürekli biçimde varlığını sürdürüp sürdüremeyeceğini öğrenmeye çabalıyorum. Bu kuvvetlerin, canlı, sağlıklı bir kişilikte etki gösterdikleri tarzda faaliyetini devam ettirmesi mümkün mü? Bence bu mümkün, insan kişiliğini bir daire biçiminde tasavvur edin, başka bir deyişle, güçlerin özel bir şekilde düzene girmesi neticesinde belirli bir daire oluştuğunu ve bu düzenin bozulmasıyla dairenin yok olduğunu düşünün. Öyleyse bu dairenin devamlılığını nasıl koruyabiliriz? Açıkçası, belli bir tarzda enerji sağlayarak etken güçlere yerleşik çalışma düzenlerini sürdürmekte yardımcı olunabilir. Bu yüzden kişiliği bozma eğilimi gösteren tüm aktivitelerden kaçınmamız gerekir. Örneğin, acizlik ve tevazu, kanaat, kölecesine boyun eğme v.b. gibi. Bunların aksine yüksek cesaret, yüce gönüllülük, cömertlik ile kendi geleneklerine ve gücüne karşı duyulan yerinde övünç, kişilik duygusunu güçlendiren şeylerdir.

İnsanın en değerli sermayesi olan kişiliği, erdemin simgesi olarak kabul etmek ve bütün eylemlerimizin değer ve önemini bu standarda göre değerlendirmek gerekir. Kişilik duygusunu uyanık tutan "iyi"; kişiliğini bastırarak sonunda onu yok etme eğilimi gösteren "kötü"dür. Biz, kişiliği takviye edecek bir yaşam tarzı benimsersek, aslında ölüme karşı mücadele ediyoruz demektir. Ölüm, kişiliğimizin içsel güçlerinin tertibini altüst eder. O halde, kişiliğin ölümsüzlüğü bizim kendi elimizdedir. Bunu elde etmek için canla başla çalışmak lâzımdır. Burada sunduğumuz düşünce, uzun soluklu neticeleri kapsamaktadır. Keşke bu bakış açısından İslâm, Budizm ve Hristiyanlık'ın karşılıklı mukayesesi üzerine çalışma yapma fırsatı bulabilseydim. Ancak işin kötü tarafı, bu meselenin ayrıntılarını inceleyemeyecek kadar meşgulüm.

Tarih

Tarih, bir tür ahlâkî başvuru bilimidir. Eğer ahlâk bilimi, diğer bilimler gibi, deneyimsel bir bilim olacaksa, insanlığın deneyimlerine dayanması gerekir. Bu teorinin açıkça ifadesi, ahlâkî açıdan muhafazakâr, ancak sosyal davranışları tarih öğretileri tarafından yönlendirilenlerin duygularını dahi sarsacaktır.

Metafizik

İtiraf etmem gerekir ki; metafizikten biraz sıkılmış durumdayım. Fakat ne zaman birileriyle bu konuda konuşmak durumunda kalsam, onların sunduğu delillerin, her zaman, eleştirmeden kabullendikleri ifadelere dayandığını görürüm. Bu nedenle o ifadelerin önem ve değerlerini tartmaya mecbur olurum. Meselelerin tüm formlarında giriştiğim deneyim, beni, tekrar kuramsallığa başvurmaya itmektedir. Sanırım metafizik ile ilgili konulardan tamamen sıyrılmak imkânsız.

Tutuculuk

Bütün uluslar bizi tutuculukla suçlamaktadır. Ben bu suçlamayı kabulleniyorum, dahası bizim tutuculuğumuzun haklı olduğunu da söylüyorum. Biyoloji diline çevirildiğinde tutuculuk, ferdiyet metodunun, tek bir fert yerine, bir topluluk üzerinde işlev görmesinden başka bir şey değildir. Bu bağlamda yaşamın bütün şubeleri az çok tutucudur ve eğer kendi sosyal varlığını önemsiyorlarsa tutucu olmaları gerekir. Gerçekte bütün uluslar tutucudur. Bir **İngiliz'in dinini eleştirin, bu onu hiç etkilemez. Ama biraz olsun kültür, ülke veya faaliyetleri çerçevesinde, onun millî geleneklerini eleştirin, içindeki gizli tutuculuğu açığa vurduğunu görürsünüz.** Nedeni, onun milliyetinin din temeline değil, coğrafî temellere, yani ülkesine dayanmasıdır. Bu yüzden onun ülkesini eleştirdiğinizde, yerinde bir tepkiyle tutuculuk duygusu kabarır. Oysa bizim durumumuz tamamen bundan farklıdır. Bizim millî tutuculuğumuz sade bir tasavvur olup maddî bir temele dayanmamaktadır. Bizim tek birleşme noktamız belli bir dünya görüşü üzerinde yaptığımız bir çeşit mantıksal anlaşmaya dayanmaktadır. Bu yüzden, dinimiz eleştirildiğinde, tutuculuğumuzun alevlenmesini, uygarlığı eleştirilen İngiliz'inki kadar haklı buluyorum. İlişkileri değişik şeylerle olsa da, duyguların türü iki durumda da aynıdır.

Adalet

Adalet, değeri ölçülemeyecek bir hazinedir, ancak onu merhamet duygusunun çapulculuğundan korumak gerekir.

Alman Ulusu

Yaratılışın "ekonomi mantığı" sebebiyle her ulusun yüklendiği özel bir görevi vardır. Tabiî bilimlerin düzene sokulması Alman ulusunun sorumluluğudur. Ancak hâli hazırda Almanlar, kendilerine bir imparatorluk kazandıracak büyük bir ticarî girişimde bulundular, ama daha yüce bir ülkü yerine ticaretin gönül çekiciliğine kapılmaları onlara pahalıya patlayacak

Hz. İsa ve Spinoza

Yahudi soyu sadece iki büyük insan yetiştirmiştir: İsa ve Spinoza6. Her ikisi de Tanrı'nın görüntüsüdür; ilki oğul, İkincisi evren şeklinde. Spinoza, kendi soyunun bu en yüce öğretmeninin tamamlayıcısıdır.

Nietzsche'nin Cinneti

İnsan doğası garip tezatların bütünüdür. Eğer ben, bir hayatkadıını ile evlensem, bu benim bu türden uygunsuz ilişkilere hiçbir itirazım olmadığını gösterir. Ancak benim bu fiilimi konuşmalarınıza konu yaparsanız, bu beni rahatsız eder. Bunun anlamı fiiliyatta uygun gördüğüm şeyi, teoride reddediyor olmamdır. Nietzsche'nin felsefesi, en azından ahlâk çerçevesinde, Avrupa'nın kendi davranış tarzına, rasyonel açıdan haklı gösterme çabasıdır. Bununla birlikte aristokratların bu yüce önderi, Avrupa'da dışlanmıştır. Çok az kişi, onun çılgınlığının sırrını kavrayabilmiştir.

Yahudiler'in Uygarlığa Katkısı

Evrensel uygarlığın gelişmesinde Yahudi faktörü gözardı edilemeyecek derecededir. Belki de ilk önce Yahudiler, "alışverişte dürüstlük" diye özetlenebilecek ticaret ahlâkının temel prensibini tespit etmişlerdir.

Oscar Wilde'in Ruhu

Oscar Wilde'in ruhu İngiliz olmaktan çok bir İranlınınki gibidir.

Mehdi'yi Beklerken

Güç simgesi olan sen! Mehdi'yi beklemeyi bırak, git ve kendi Mehdi'ni yarat!

Sonsuzluk

Bir matematikçi başaramaz ama bir şair tek bir mısraına bütün sonsuzluğu sığdırabilir.

Peygamber

Peygamber, faal bir şairdir.

Tanrı ve Şeytan

Tanrı ve Şeytan, insana yalnızca fırsatlar sunarlar ve kendisi için uygun kabul ettiği yolda yürüyerek bu fırsatlardan yararlanması için onu özgür bırakırlar.

Şeytanı Anınca

"Şeytanı an, oracıkta belirsin!" Bu söz Tanrı için de uygun düşmektedir.

Nietzsche ve Mevlânâ Celâleddin Rûmî

Denilir ki; "Mukayeseler çirkindir". Bununla beraber, ben, son derece öğretici ve çirkin olarak değerlendirilemeyecek edebî bir mukayeseye dikkatinizi çekmek istiyorum. Nietzche ve Mevlânâ, düşüncenin zıt kutuplarında yer almakla birlikte, edebiyat ve düşün tarihinde özel ilgi merkezi oluşturan birleşme ve kopuş noktalarıdır. Aralarında var olan muazzam düşünce ayrılığına rağmen, bu iki büyük şair filozof, yaşam ile ilgili düşüncelerinin pratik tavrı bakımından kusursuz bir anlaşma içerisinde görünmektedirler. Nietzsche, çevresinde insan türünün çöküşünü görerek bu amaç için çalışmakta olan esrarengiz güçleri ifşa etti ve nihayetinde gezegenimizin yüklendiği görev için uygun yaşam tarzını tasarlamaya girişti, **"insanın nasıl muhafaza edileceği değil, nasıl üstün insan olacağı"** Nietzsche'nin görüşünün ana fikridir. Yaşamı ve düşünceyi zayıflatan huhusiyetlerin ve dış görünüş itibarıyla güzel, fakat içten içe uyuşturan edebiyatın Müslüman Asya'nın kanını tamamen emmiş bulunduğu ve Moğollar'a kolay bir zafer yolu açtığı bir dönemde, Müslüman dünyasına gelen zarif Mevlânâ, toplumun hayatındaki zaafiyeti, beceriksizliği, yetersizliği görmekte ve bir bölge ya da arazi biçiminde tasarladığı sosyal vücudun çöküşünü farketmekte Nietzsche'den daha geri değildi. Nasıl şaşmaz bir sezgi ile toplumu içten içe kemiren hastalığı tanımlayarak Müslüman insanının ideal tipini nasıl önerdiğine bir bakın: Dün şeyh elinde kandil şehrin çevresinde dolaşarak: Ehlî ve vahşî hayvanlardan bıktım, insandır arzuladığım. Bu gevşek elementli dostlardan gönlüm usandı Allah'ın Aslanı ve destandaki Rüstem'dir arzuladığım

Dedim: Biz çok aradık onu bulmak mümkün değil Dedi: İşte bulunmayan o, benim arzuladığım

Soru

Yüzyıllardır Doğu'nun kalbi ve aklı şu soruya takılıp kalmıştır: "Tanrı var mıdır?" Ben yeni bir soruyu ortaya atıyorum. Yeni, yani Doğu için yeni. "Acaba insan var mıdır?"

Kaynak: Muhammed İkbal, Yansımalar, orijinal adı: Stray Rejlections, Kaknûs Yayınları,1. Basım şubat, 2001, İstanbul

SANAT HAYALİ, YÖNETİM DİSİPLİNİ VE SANAT YÖNETİMİ- AVANGARD VE TAYLORİZM

Hzl:Ali ARTUN

http://www.aliartun.com/content/detail/21

Bu metin, V. İTÜ Sanat Tarihi Konferansları'nda (26 Nisan 2006) ve 27 Nisan 2006 tarihinde Ankara Mimarlar Derneği'nde yapılan konuşmalardan derlenmiştir.

Andy Warhol 1975 yılında "para yapmak sanattır" diyor ve ekliyor: "en müthiş sanat ticarettir". Bu sözlerde 'pop' bir ironi aramak boşunadır. 'Sanat yönetimi' bu zamanlarda gündeme gelir ve en kestirme ifadesini sanatçının bu özdeyişinde bulur. İş alemiyle sanat aleminin kaynaştırılması, hızla örgütlenen bir eğitim dalı, profesyonel bir disiplin olarak belirir. Üniversitelerde 'iletişim tasarımı', 'kültür yönetimi' (cultural management) bölümlerinin açılmasının ardından 'sanat yönetimi' (art management) tedrisatı başlar. Bizde deüniversitelerde peş peşe sanat yönetimi dersleri açılmaya, ayrıca bir takım ngo'lar tarafından yoğun olarak sanat ve kültür yönetimi programları düzenlenmeye başlamıştır.

Geçenlerde bu kuruluşlar araında en etkin görünenlerden Avrupa Kültür Derneği Europist'in düzenlediği "Dünya Arts&Business Platformu Başkanı" Philip Spedding'in verdiği bir günlük semineri izledim. 1976'da Britanya'da kurulan "Art and Business" şirketinin aradan geçen zamanda nasıl "Art as Business" stratejisini benimsediğini anlattı övünerek ve böylece bizi hayli 'eğitti'.Warhol'un o yıllara rastlayan aynı mahiyetteki kerametinden haberdar mıydı, onu bilmiyorum. Ama bu sanat yönetimi seferberliği bu yoğunlukta sürerse, yakında sanatı yönetmeye hevesli olanların sayısı sanki sanatçıları aşacak.

Ben burada önce modern sanat tahayyülünün, ardından da yönetim biliminin –Taylorizmin– köklerine dönerek, sanatla yönetimin –işletme ya da sevk ve idare disiplininin– nasıl bağdaştırılabildiği üzerinde duracağım. 18. yüzyıldan başlayarak sanatın, yönetilemez, içkin olarak veya ontolojik olarak rasyonelleştirmeye, aklın egemenliğine direnen özerk bir etkinlik olarak inşa edildiğini savunacağım. Ve zamanımızda işletme disiplinlerine uyarlanarak rasyonelleştirilen sanatın adeta yönetimine evrildiğini öne süreceğim.

Romantizmin Sanat Tahayyülü

Foucault "Deliliğin Tarihi" kitabının sonuç bölümünde sanatın ve deliliğin aynı zamanda icat edildiğinden bahseder. 18. Yüzyıl sonunda delilik bir akıl hastalığı olarak tanımlanır. Akıl ve akıldışı birbirinden ayrılır. Akıldışı olan fenomenler bilimselleştirilmek üzere akla havale edilir. Ve daha önceki dönemlerde, Rönesans'ta, Ortaçağ'da doğanın, doğaüstünün, insanın gizlerini düşünmeye kışkırtan delilik böylece psikolojiye emanet edilir. Deliler ise, Foucault'un "disiplin toplumu" nun hastane, hapisane, okul, müze gibi önemli kurumlarından biri olan tımarhanelere kapatılır. Bundan böyle akıldışı sanatın bölgesi sayılır; yani, delilik

meşruiyetini sanatta bulur. Sonuçta, sanat akıl yoluyla kavranamaz, sevk ve idare edilemez, disiplin altına alınamaz, işletilemez: Kısacası yönetilemez. Ta ki zamanımıza kadar.

Sanatı toplumsal işbölümü içinde özerk bir etkinlik olarak tanımlamaya girişenler, aynı zamanda modern estetiğin de kurucusu olan romantiklerdir. 20. Yüzyıl avangardı da romantik geleneğin üzerinde yükselir. Romantizm, stillerin dönemleştirildiği formalist sanat tarihlerinde, genellikle, Fransız Devrimi'ni izleyen neo-klassizme karşı gelişen ve 1850'lere kadar süren bir edebiyet/sanat akımını, dönemini karşılar. Oysa İsiah Berlin, Arnold Hauser, Michael Löwy, Poggioli gibi birçok tarihçi için romantizm, bir düşünsel, kültürel devrimdir. Hatta İsiah Berlin daha da ileri giderek romantizmin "Batı bilincinin en büyük dönüşümü" olduğunu savunur. Niye? Çünkü sadece Aydınlanma düşüncesine, endüstriyel kıyamete karşı ayağa kalkmaz, bilginin olanaklarını, gereğini, erdemini sorgular; bilginin antik zamanlardan beri hükmünü sürdüren iktidarına meydan okur. İnsanlığın, "doğru-yanlış" (bilim), "iyi-kötü" (etik), "güzel-çirkin" (estetik) sorularıyla uğraşmasının anlamını tartışmaya açar.

Rousseau'nun verdiği esin bir yana, romantiklerin vatanı Almanya. Sanat tarihi ve estetiğin de kurucuları romantiklerden bir önceki kuşaktan Alman düşünürleri: Winckelmann ve Baumgarten. Gotik sanata ve mimarlığa gösterdiği düşkünlük bakımından Goethe romantizmin habercisi sayılıyor. Ama asıl öncü Schiller. Ardından, hareketin kuruluşunda büyük etkisi olan Athenäumdergisini de yayınlayan Jena Üniversitesi çevresi geliyor: Schelegel kardeşler, Schelling, Fichte, onlara katılan şair Novalis. İsiah Berlin romantizmin başlangıç tarihi olarak Lessing'in bir oyunundan hareketle 1760'ları öneriyor. Ve romantizm bu tarihten 1960'lara kadar etkisini sürdürüyor; hatta sembolik bir tarih vermek gerekirse, 1968'e kadar, yani 1968 isyanlarına kadar. Romantizmin edebi temsilcileri olarak daha sık İngiliz romantik şairleri anılıyor: Ressam da olan Blake, Wordsworth, Coleridge, Keats, Byron, Shelley,...

Aklın egemenliği karşısındaki saygısızlığı nedeniyle romantizme düşmanlık besleyen Kant'ın, buna rağmen çağdaşı romantikler üzerindeki etkisi büyüktür. Sanatın özerkliğine ilişkin kurucu önermeler Kant'a atfedilir. "Üç Eleştiri"sinden ilki olan "Saf Aklın Eleştirisi" bilimi, ikincisi olan "Pratik Aklın Eleştirisi" etiği, sonuncusu olan "Estetik Muhakemenin Eleştirisi" ise estetiği felsefeleştirir. Bu kitabında Kant, "estetik muhakemenin "yararsız ve çıkarsız" (disinterested) olduğunu ortaya atar. Bu çığır açan bir önermedir; modern estetiğin kurucu önermesidir ve hala estetiğin merkezindedir. Kant'a göre, "güzelin amacı, amaçsız olmasıdır"; estetik muhakeme, yani bir şeyin güzel olup olmaması, "herhangi bir kavramla tanımlanamaz", özgürdür ve kendi iç gerekliliği tarafından yönetilir. Demek ki, dışardan bir yerden, örneğin bilime ya da etiğe ait bölgelerden yönetilemez.

Dolayısıyla sanat, sanayi gibi, bilim gibi maddi bir ihtiyacımızı karşılamaya dönük değildir. Ahlaki bir görev veya ödev de değildir. Maddiyat ve maneviyatla bir ilgisi yoktur. Dünyevi ilgilerle bir ilgisi yoktur. 19. Yüzyıla, estetik modernizmi kuran düşüncelere gelirsek, Kant'ın "yararsızlık/çıkarsızlık" ilkesini en iyi ifade eden parola: "sanat sanat içindir". Théophile Gautier bu parolayı 1835 yılında yazdığı "Mademoiselle de Maupin"in önsözünde ilan ediyor ve devam ediyor: "Hayır sizi gidi ahmaklar roman bir çift ayakkabı değildir, drama da demiryolu değildir". Gautier'in hitap ettiği ahmaklar tabiatıyla burjuvazi.

Kilisenin ve sarayın modernlik öncesine ait himaye rejimlerinden, ayrıca baştan beri bağlı olduğu zanaatlerden ve loncalardan özerkleşen sanat, modern zamanların zihniyetinden de kendini özerkleştiriyor. Aklın/mantığın, gerçekliğin ve onun bilgisinin kapsamından çekiliyor; sınırsızca özgürleşiyor: duyulardan ve düşüncelerden, siyasi ve ahlaki değerlerden, toplumdan, doğadan, bilinçten,... Ve sonuçta sanat kutsallaşıyor. Sanatçı tanrısallaşıyor. Sekülerizm, yaratmayı sanatçının dehasına ve iradesine devrediyor. Bu nedenle Presiozi gibi tarihçiler modern sanatı ve estetiği "seküler bir teoloji" olarak tanımlıyor. Tarihte ilk kez 19. yüzyılda sanat yüce bir iktidar kisvesine bürünüyor. Ve her görkemli iktidar gibi büyük vaatler kadar, büyük tehditler de uyandırıyor.

Romantikler karşılarına aldıkları güçlerle şiddetli çatışmalara girişirler. En başta tabii akılla. Ve aklın "yöntemleştirilmiş doğa" gibi kabul edildiğini kaydedersek, doğayla. Aydınlanmanın bilgi rejiminde kaynak doğa. Aslında bilim kadar sanatın da kaynağı doğa. Sanat tarihinin babası kabul edilen Vasari, Rönesans'ın sanat tanımını yaparken "sanatın kökeni doğadadır" diyor; "sanatımız her şeyden önce doğanın taklidinde yatar" diyor. 'Doğa' kelimesi, gerçekliği, hayatı, hakikati, ideali, hatta tanrıyı da ifade edebiliyor. Romantikler, doğanın iradesinin karşısına insanın iradesini çıkartırlar. Onlar için doğa, nihayet sanatçının form vereceği, biçimlendireceği -plastik- bir malzemeden ibarettir. Sanat doğayı göstermez, insan doğasını gösterir. Tabii bu sav, bütün mimetik geleneği, Vasari estetiğini, yani klasizmi, akademizmi çökertir. Klasizm, romantik çağın resmi estetiği sayılır. Tanrının ve imparatorun mutlak otoriteleri kadar, mutlakiyete son veren halk otoritesini de temsil edebilir. Hem Cumhuriyet'in, hem de Napolyon'un ressamı olan, neo-klassizmin babası Jacques Louis David'in sanatında izlediğimiz gibi. Doğanın terk edilmesi, Baudelaire gibi 19.yüzyıl sonu modernistlerinin realizmi, naturalizmi hor görmelerini de güdüler. Baudelaire'in doğa tiksintisi efsanevidir. Onun doğası metropoldür; doğayı bozan ve insanı baştan çıkaran herşeye hayranlık besler, örneğin modaya, lezbiyenlere. Doğa tiksintisini sevişirken eldiven takmaya kadar vardırır.

Romantikler düşüncenin karşısına da eylemi çıkarırlar. 'Ben' onlar için bir edimdir. Descartes'ın ünlü, "düşünüyorum, öyleyse varım" yargısı yerine, "yapıyorum" veya "eyliyorum, öyleyse varım" savını önerirler. Bu sava göre bilmek, yapmaktır. Bu düşünce özellikle dada,

sürrealizm ve sitüasyonizm için temel oluşturur. İnsanın kendi kendini yaptığına inanan varoluşçu düşünce üzerinde de etkilidir. Romantizmde bir hadisenin bireysel olması kadar, anlık veya kendiliğinden olması da son derecede önceliklidir. Sürrealistlerin "düşünce ağızda imal olur" sözü bu önceliği ifade eder. Bu inançları onları bilinçdışının/bilinçaltının gizlerine sürükleyecektir. Bilinçsizce yazma ve çizme arzuları, eylemi düşüncenin önüne geçirdikleri ve "psişik otomatizm" adını verdikleri şiir ve desen seanslarını başlatacaktır.

Romantiklerin aklın karşısına koydukları, hayalgücüdür, imgelemdir. Fichte, "dünyayı şiir yaptığı gibi yaptığını" söyler. Hamann'a göre de, "Tanrı geometrisyen değil şairdir." Baudelaire, romantik kurucuların düşüncelerini daha da radikalleştirir: "Dünyayı hayal gücü yaratmıştır ve hayal gücü yönetecektir." Hayalgücünü katleden modernlik, akılcılık ve endüstiryel toplum, romantik edebiyatta barbarlık sayılır. Bu barbarlıkla ancak sanat baş edecektir çünkü sanata akıl uygulanamaz; o akıldışıdır, irrasyoneldir. Dolayısıyla deliliğe yakındır. "Tanrının anormallere yakın olduğunu" da gene Hamann söyler. Bu söz Mevlana'dan bir beyiti hatırlatıyor: **"Madem ki deli değilsin / Öyleyse bu eve layik değilsin".**

Sürrealistlerin derdi, **"dünyayı çıldırtmak, akıl sağlığını bozmaktır."** İnsanların aklını başından almaktır. O nedenle de psikopatolojiye yoğun bir ilgi gösterirler. Zaten Freud'u Fransız entelijansiyasına takdim edenler onlardır. Dali için delilik, neredeyse estetik bir normdur. Onun tanımıyla **"güzellik, sapıklıklarımızın farkına varma ölçüsüdür".** Sürrealistler, şizofrenlerin cümlelerini kurarken zaman dizimini bozmasına, zamanları, geçmişi ve geleceği karıştırmasına çok takılırlar. Kolaj, montaj, assemblaj gibi teknikler, akılcı zaman-mekan tablosunun parçalanmasına dayanır. Paranoya üzerinde de dururlar, çünkü paranoyaklar da sözleri ve imgeleri temsillerinden özgürleştirir ve anlamsızlaştırırlar. 19.yüzyıl şairi Lautréamont'a hayrandırlar çünkü o bir yerde beğenisini, "dikiş makinesinin, şemsiyenin ve teşrih masasının şans eseri bir araya gelmesi kadar güzel" diye tarif eder. André Breton, Paris sokaklarında tesadüf edip vurulduğu ve hayatı tımarhanede son bulan psikopat Nadja ile ilişkilerini sürrealist bir edebiyat eserine dönüştürür. Kısacası, romantiklerin gözünde maraziyet hayatiyet işareti sayılabilir. Herhalde bu nedenle Goethe romantizmi bir hastalık olarak tanımlar. **Oysa Nietzsche için romantizm, aksine bir "tedavidir".**

Schlegel'e göre sanat -mit- aklın dayattığı sınırları kabul edemez. Mit, "bilincin bir türlü kavrayamadıklarının, hayalgücünün o güzel dağınıklığının, insan doğasının ilksel kaosunun" krallığıdır. Gene Schlegel, aklı ve hayalgücünü ayırt ederken, aklı gündüzle ve aydınlıkla, hayalgücünü ise geceyle ve karanlıkla temsil eder. Çünkü gerçekliğin gecede, karanlıkta saklı olduğuna inanır. Gece, düşlerin, bilinçdışının, sarhoşlukların, arzuların, bireyin, insanın zamanıdır. Şair Novalis "Geceye Övgüler" kitabını bu 'ruhla' kaleme alır. Novalis, romantizmin beşiği sayılan Jena Üniversitesi'nden Schlegel'in öğrencisi; ayrıca o da Athenäum dergisinin yazarları arasında.Novalis dünyayı şiirleştirerek, kavramlar yerine sezgilerden oluşan evrensel

bir dil kurar. Bu dilin sözlüğü -ansiklopedisi- bir romandır: Heinrich von Oflerdingen. Aslında Novalis'inki gibi evrensel dil tasarıları, Rönesans'tan Ansiklopedistlere kadar Avrupa düşüncesinde hep başat olmuş. Hatta o zamanlara ait kimi müzeler bu tür tasarıları cisimleştirmiş. Evrensel bir dilin icadı sayesinde insanlığın anlaşacağı ve ebedi barışa ereceğine inanılmış. Bu inanışın kaynakları, hermetik geleneğe, Adem'in konuştuğu ilk dile, Babil Kulesi'ne ilişkin efsanelere kadar uzanıyor. Örneğin Leibniz, Adem'in dilini ararken kalkülüsü keşfediyor. Novalis'in sezgilerden oluşan dili de, kendisinden bir yüzyıl sonraki sembolik şiiri -Mallarmé, Valery- ve ayrıca temsili olmayan -soyut, kavramsal- sanatı haber veriyor.

Romantizm ve akılcılık arasındaki bir diğer karşıtlık, 'hakikat' ve 'sanat' arasında. Neitzsche sanatın **"hakikatten daha değerli"** olduğunu ve hakikatin keşfedilemeyeceğini, ancak yaratılacağını söyler. Ona göre, "insanlık bilgi aracılığıyla hakikati yakalayamamıştır. Akıl ve mantık gibi kategorileri kullanarak, olsa olsa güdeceği bir dünyaya kavuşmuştur. Bu da, ölçülebilir, yeknesak, alelade bir dünyadır." Sanat-hakikat konusundaki diğer bir sav, sanatın ancak kendi kendisini ifade ettiğine ilişkin. Başka deyişle, sanat kendinden başka bir yolla ve yöntemle ifade edilemez. Sanatın ifadesi -dili- yaratıcısına özgüdür ve bu ifade indigenemez, kuşatılamaz ve dondurulamaz; sonsuzdur. Yani sanat tarihine tercüme edersek, bir Goya Goya'dır, bir Caravaggio Caravaggio'dur. Bir Goya sonsuz anlamlar ifade eder ve bu anlamlar başka bir dile çevrilemez. Tabii bu görüş, eleştiri, hermenötik, semioloji gibi alanlar bakımından hayatidir. Sanatı deşifre etmek, sanattan anlam sökmek isteyenleri tehdit ve tahdit ediyor. Ayrıca, sanatsal ifadenin biricikliği (ünikliği), sahihliği (otantikliği), ve özgünlüğü (orjinalliği) konusundaki söylemi oluşturuyor. Bu üç kavram, modern sanat tarihi kadar sanat piyasasının da anahtarları. Bireysel dehayı kutsuyorlar.

Romantizmde en etkili temalardan biri, insan yetilerinin bütünlüğüdür; insan yetileri bölünemez ve parçalanamaz. Sanatçı, emek sürecini, mesaisini baştan sona kendi denetler ve kendi yönetir. Zanaatkar da böyledir. Sanatçı kullandığı malzemelere, araçlara ve ürününe egemendir ve onların sahibi kendisidir. -Bir şairi düşünün.- Oysa makineler, endüstriyel işbölümü, emek sürecini parçalar. Malzemelerini, üretim araçlarını ve ürününü üreticiden söküp alır. İnsanı yabancılaştırır, ürününü şeyleştirir: insani değerlerinden koparır. Schiller modern hayatın insanlar arasındaki, insanlarla toplum ve tabiat arasındaki armoniyi parçaladığına inanır. İnsan emeğine, ürününe, çevresine yabancılaşır. Sonunda yabancılaşmanın olmadığı bir toplum insanlık idealine dönüşür ve bütün 19.yüzyıl sosyalist ütopyaları bu ideal üzerine kurulur: Saint-Simon, Fourier, Marx, Ruskin, William Morris, Oscar Wilde,...

Yabancılaşmanın sona erdiği, özgür bir toplumu ve geleceği ancak sanat vaat eder. Schlegel için olduğu kadar Breton için de mitle ütopya ayrılmaz. Schelegel'e göre "bir gün insanlar,

tanrısal güçlerini yeniden keşfedecek ve hala gelmesi beklenen Altın Çağı tanıyacaklardır. İşte mitolojiden beklediğim budur." Bütün 19. yüzyıl ütopyaları da hayatın sanata dönüştüğü toplumlar düşlerler. İşte sanatın siyasetini, estetiğin politikasını kuran bu gelecek vaadidir. Nietzsche buna büyük politika der. Onu, insanları hayvan yerine koyarak onları sürüleştirdiğini söylediği modern politikadan ayırır. "Büyük politika" sanatçıların işidir.

Schiller sanatın bireysel ve toplumsal ahenk umudunu, özgürlük umudunu çocukların oynadıkları oyunlarda keşfeder. Onun gözünde sanat oyundur. Gerçekten de oyun oynayan bir çocuk özgürce hayal eder; oyununa ait bilgileri, kuralları, yöntemleri kendi belirler; oyununu bütün aşamalarıyla kendi yönetir ve sonuçta kendisini, kendi anlık -otomatik- buluşları olan seslerle (sözlerle), hareketlerle ve çizimlerle ifade eder. Aklın egemenliğine girmemiştir: hayal gibi, aşk gibi, masal gibi, büyü gibi, ve Doğu gibi... Romantikler, homo sapiens (akıllı insan), homo faber (imal eden insan),homo economicus (idare eden insan) gibi o zamanlar geçerli olan tanımların yerine homo ludens'ikoyarlar: oyun oynayan insan. Sanat tarihinin bir oyun tarihi gibi okunabileceği başlıca kaynak, Hollanda'lı tarihçi Huizinga'nın 1938'de yazdığı Homo Ludens' dir.

Sürrealist sanat, kelimelerle ve çizgilerle oynanan birçok oyun icat eder. Örneğin, oyuncuların dillerinin ucuna geliveren kelimelerin bitiştirilmesiyle yazılan 'şiirler'. İlki, "müstesna kadavra genç şarabı içecek" gibi bir 'dize' ile başladığından hala böyle anılır ve oynanır. En sık oynanan diğer bir oyun, elini tamamıyla duygularına teslim ederek keyfince, çocuklar misali çizmektir; otomatik desenlerdir. Bu fantezilerin ciddi etkileri olacaktır. **"Müstesna kadavra"** oyuncuları arasında Lévi Strauss da vardır. Sürrealist brikolaj esprisini dilbilim ve mit analizlerine uyarlar. Lacan da aynı çevredendir. Sürrealistlerin çıkardığı Minotaure dergisine yazılar yazar. Strauss yapısal dilbilimin, Lacan yapısal psikanalizin kurucularıdandır. Psişik otomatizmin en sansasyonel etkisi Amerikan soyut ekspresyonistleri -ifadecileri- üzerinde olacaktır. Önceden Diego Rivera'nın ve Troçkizmin etkisinde muraller boyayan Pollock gibi, Gorki gibi sanatçılar, II. Dünya savaşı sırasında New York'a göçen sürrealistlerle -özellikle Matta ile- oynadıkları oyunlar sonucu özgün ifadelerini keşfetmişler ve Amerikan modernizminin kurucuları ilan edilmişlerdir.

Sitüasyonizme, 1960'lara gelindiğinde, onlar bütün kent hayatını, gündelik hayatı, arzuların ve aşkın güdülediği bir oyuna dönüştürmeye soyunurlar. Sitüasyonistlerden etkilenen Archigram ise, mimarlığı ve şehirciliği bir oyun gibi tahayyül eder. Henri Lefebvre'in sitüasyonistlere katılmasıyla bu oyunların politik mahiyeti daha bir vurgulanır. Sitüasyonisler Fransa'da 1968 ayaklanmalarında barikatlara çıkarlar. Kentler onların sloganlarıyla donanır: "Çalışmaya son", "tutkulara özgürlük". 1968 romantik devrimin son büyük oyunu sayılır; 1848'de gene barikatlarda alevlenen modernizmin de, I. Dünya Savaşı'nın ateşlediği avangardın da.

Romantizmde sanatın yönetilmeye karşı direnişini ve buna karşı yönetme tutkusunu insanın özgür, yaratıcı iradesi temsil eder. Kant'a göre insan doğal bir yaratık olsa da, doğanın iradesine bağımlı değildir. Doğa yasaları, doğal hadiseleri belirleyen zorunluluk ilkeleri , determinizm, insan iradesine dayatılamaz. Schiller, insanı insan yapan tek şeyin doğanın üstüne yükselebilmesi, onu ezebilmesi ve onu kendi özgür iradesine boyun eğdirebilmesi olduğunu düşünür. Özerklik fikrinin -otonomi- köklerini bu düşünceler oluşturur. Özerkliğin bozulduğu, dış etkenlerin insan iradesi üzerindeki müdahelesine Kant heteronomi der.

Kant ve romantikler, Fransız Devrimi'ni insan iradesinin büyük bir zaferi olduğunu kabul ederler ve bu Devrim'in, hemen ardından yozlaşmaya başlayan, özgürlük-kardeşlik-eşitlik ideallerine sahip çıkarlar. Ama onların katında, insanın ideallerini gerçekleştirme iradesini yücelten, siyasetin de ötesinde sanattır. Sanat başta doğa ve toplum olmak üzere, iradesinin karşısındaki her güce direnir. Schiller'de tragedyayı tanımlayan bu direnmedir. Deleuze için de "sanat direnir" ve "sanatçı halka çağrıda bulunmaktan başka birşey yapamaz". Sanatçı hem kendi kendisinin, hem de halkın efendisidir. Ama bilir ki halk onu dinlemeyecektir. O zaman isyan eder; daha da olmadı intihar eder. **Nerval gibi kendini asar, arkadaşı Baudelaire gibi frengi olduğunu bile bile fahişelerle sevişir. İntihar, kendi acılarına ve kaderine hükmeden sanatçının doğa üzerindeki bir irade gösterisidir. Katil toplumdur. Artaud'nun "Van Gogh-Toplumun İntihar Ettirdiği Adam" kitabı kendi çektiği çileleri de öyküler.**

Engel tanımayan sanatsal irade suç ve günahı meşrulaştırır. Demonizm, şeytanilik-ifritlik, aynı zamanda fantastik hayalgücünü de kışkırtır. Artaud sürrealizmde red ve şiddet gerilimine değinir. Breton, 1935 yılında Prag'da yaptığı "Günümüz Sanatının Politik Duruşu" başlıklı konuşmasında, "Bilinçaltını şiddetle patlamaktan alıkoyan güçler koalisyonunu bozguna uğratmaktan" bahseder ve burjuva toplumunun böyle bir patlamanın onun ölümü demek olduğunu bildiğini söyler. İkinci Sürrealist Manifesto'da, "en basit sürrealist hareketin tabanca elde sokağa fırlayarak, körlemesine kalabalığa ateş etmek" olduğunu yazar: "Aşağılayıcı ve aptallaştırıcı bu bayağı sisteme böylesine son vermeyi bir kere olsun düşlemeyen birinin hak ettiği yer o kalabalıktır." Duchamp da arkadaşlarına katılır: "Yanlış olan herşey doğru, yıkıcı olan yapıcıdır." Avangardın şiddete gösterdiği ilgi, 19. yüzyılda yükselen anarşist düşüncelerle romantizmin bağını düşündürtür. Benjamin, "şeytana tapan" Baudelaire ile, Paris'in ünlü anarşisti Blanqui'nin kardeş ruhlar olduğunu yazar: "İkisi de komplo peşindedir."

New York'taki İkiz Kuleler'e karşı düzenlenen 11 Eylül saldırısı, şiddet ve sanat konusunda, neredeyse başlı-başına bir estetik dalı oluşturacak tartışmalara yol açtı. Bunda rol oynayan olaylardan biri, elektronik müziğin en önde gelen bestekarlarından Stockhausen'in saldırıya verdiği tepkiydi. Stockhausen bu saldırının "Bütün kozmosta mümkün olan en büyük sanat eseri" olduğunu ilan ediyordu. Bu tepkisi tabii büyük infiala neden oldu: Stockhausen

görevinden alınırken, kızı da onu babalıktan reddetti. Oysa onun yegane suçu geç bir romantik olmasıydı. **"İsyanın ve anarşinin kozmik ruhu"** saydığı Lucifer'den esinlenen besteler yapıyordu. Sanatın romantik ruhunu terk ettiği bir zamanda şiddeti sanatsallaştırmaktan kendini alıkoyamadı.

Aralarında sanat tarihçisi T.J. Clark'ın da bulunduğu Amerika'daki kimi aydınlardan oluşan "Retort" grubu, yakınlarda, "Yeni Savaş Çağında Sermaye ve Gösteri" konusunu inceledikleri, sanat ve siyaset alanını karıştıran bir kitap yayınladılar. Kitap, 11 Eylül saldırısıyla gösteri düzeyinde yara alan ABD'nin, bu "imaj yenilgisini" veya "imaj ölümünü" kaldıramadığını öne sürüyorlar. Bir bakıma onlar da romantik gelenekten esinleniyorlar. Düşüncelerini tamamıyla sitüasyonistlerin önderi Guy Debord'un geliştirdiği "gösteri" (spectacle) kavramı çevresinde örüyorlar.

Modern sanat hayali ve modern yönetim bilimi

Romantizmin özerk, yönetilemez sanat hayaline ilişkin notların ardından, modern yönetim bilimi Taylorizmin avangardla tanışmasının her iki tarafta yarattığı izlenimlere değinmek istiyorum. Avangard ve Taylorizm eşzamanlı; ikisi de Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde beliriyor. Taylorizm, üretim sürecinde zamanın ve mekânın rasyonelleştirilmesi ilkesine dayanıyor. Çalışanların zihni ve bedeni yetilerini makinalara bağımlı kılan rasyonel bir yönetim –sevk ve idare veya işletme– disiplini. Her anlamda romatizmin karşıt kutbunu temsil ediyor. Taylorizmin, işyerinde zamanı ve mekanı her ayrıntısıyla çözümleyip parçalayarak denetim altına alma amacına dadacı avangard, flanerie ile cevap veriyor: zamanı ve mekanı tamamıyla tesadüfi olarak belirlenen amaçsız şehir gezileri. Flanörlük, hasımlarının gözünde bir tür avarelik, aylaklık veya serserilik. Oysa Baudelaire'e göre bir sanatkarlık, kahramanlık. Dadacı Aragon ve arkadaşları, Baudelaire zamanında Paris'i keyfince, hatta zaman zaman kaplumbağaların rehberliğinde seyre çıkan flaneur'lerin mesleğini 'sanatsallaştırıyor'. Taylor ise, "Bilimsel Yönetim" kitabında flanörlüğe ateş püskürüyor ve bu 'sanatın' modern dünyanın, endüstriyel toplumun düşmanı olduğunu ediyor. Gerçekten de öyle.

Gelgelelim, avangardın bir kolu makineleri ve Taylorizmi göklere çıkarıyor. Aslında bu akılcılık hayranlarının kökleri de romantiklere uzanıyor. Ortaçağların zanaatkarane ustalığını bir toplumsal etiğe dönüştüren John Ruskin ve William Morris'in sosyalist ütopyalarından türüyor, arts and crafts, de stijl, pürizm, Bauhaus gibi akımlara devir oluyor ve zamanımızdaki endüstriyel tasarım disiplinlerine kadar geliyor. Sanayiyi sanatsallaştırmak, sanayi ile zanaati bileştirmek peşine düşen bir gelenek. Baştan, Ruskin'le, endüstiyel 'barbarlığın' sanat aracılığıyla dize getirilmesi hayaliyle başlıyor. Ancak teknolojinin, mühendisliğin yüceltildiği I.Savaş döneminde radikalleşiyor ve sanatın mühendislik, sanat

eserinin de makinede eriyeceği anti-art bir mahiyet kazanıyor. Örneğin, L' Esprit Nouveau'nun kurucuları olan Ozenfant ve Jeanneret (Le Corbusier) çağdaş otomobillerin tasarımında klasizmi keşfediyorlar. Zaten Le Corbusier evlerin yaşamak için birer makina olduğunu savunuyor ve bu savına ithafen olmalı, bir Citroen Evi tasarlıyor. Endüstri ürünlerini ölüdoğa (nature morte) tarzında resmeden, doğa nimetlerinin yerini sanayi nimetlerinin aldığı tablolar boyuyor.

Makine estetiği bu dönemde o kadar etkili oluyor ki, gerek Paris'te ünlü gece klübü Folies Berger'de, gerekse Moskova'da bale okulunda Taylorist hareket disiplinine özenen “makina dansları” yapılıyor. Bu danslarda birbirlerine kenetlenmiş olan dansçıların izledikleri hareketler ve tutturdukları ritm makineleri andırıyor. Makineler böylece erotikleşiyor ve estetikleşiyor. Makine estetiğinin Devrim ertesi Rus avangard hareketindeki temsilcileri bazı konstrüktivistler. Devrim, Lenin'in yazılarıyla ve politikalarıyla bu esnada Taylorizmi göklere çıkarıyor. Moholy-Nagy, Rodchenko ve Tatlin bu konstrüktivistlerin önderleri arasında. Le Corbusier'nin çevresiyle de ortaklıkları var. Konstrüktivistlerin arasında fırçayı bir kenara atıp cetvel ve gönyeyle teknik resim misali resim yapmaya girişenler de var. Rodchenko'nun “Çizgi” broşürünün kapağı kırk beş derecelik bir çizgiden ibaret. 1923'de Moholy-Nagy Berlin'de reklam levhaları imal eden bir şirkete telefon açıyor ve çelik levhalar üzerine ‘eserler’ sipariş ediyor. Böylece sanatı ve sanatçıyı anlamsızlaştırıyor. İşlevlerini makinelere devrediyor. Elli yıl kadar sonra da Andy Warhol aynı espriyi yineliyor ve “Fabrika” adını verdiği atölyesinde, bir takım tekniyenlerin marifetiyle seri olarak kendisinin hiç elini sürmediği tual üzerine serigrafi tualler üretiyor. Örneğin dizi dizi Marliyn Monroe veya Mao portreleri. Sanayi ürünlerinin tasarım ve üretim mantığını ‘taklit’ etmeye yönelik ilk tartışmalar sürerken, birden Duchamp bir mezbelelikten bulduğu pisuarı sergileyerek bizzat sanayi eserlerini sanat kisvesine büründürüyor. Dolayısıyla, bir yandan sanat-sanayi ilişkisini yeniden sorunsallaştırarak akılları karıştırırken, diğer yandan Taylor meraklılarının akılcılığını ve realizmini teşhir ediyor.

Romantizme karşıt saikleri olsa da bu hareketlerin hepsi sanatın özerkliğinin korunduğu yaklaşımlardır. -Belki Warhol'un “Fabrika” üretimi tartışılır- Çünkü hepsi de sonunda, Taylorizmi, sanayiyi ve makineleri sanata mal ederler. Özerklik sayesinde tasavvur edilmeleri mümkün olur. Ve bu nedenle modernist stratejilere eklemlenirler. Ne kendi yaratıcılıklarına, ne de öngördükleri estetik deneyime Taylorist yönetim disiplininin, Taylorist aklın uygulanması söz konusu değildir. Oysa zamanımızda sanat yönetiminin sorunu budur.

Taylorizm/Fordizm ve Post-Fordizm

‘Sanat yönetimi’, küresel korporasyonlara -büyük şirketlere- özgü yönetim stratejilerinin, 1970lerde neo-liberal politikalarla birlikte örgütlenmeye başlamasıyla ortaya çıkar. Bu yeni yönetim stratejileri ise kendilerini, arkada bıraktıkları 1930'ların Taylorist/Fordist yönetim

modelinden farklılaştırarak tanımlarlar. Dolayısıyla çağdaş yönetim ve sanat yönetimi incelenirken baştan Taylorizmin bir eskizini çıkarmak gerekir.

Taylorizmin başlıca ilkesi, bir ürünün üretim sürecinin olabildiğince parçalanarak basit işlemlere ayrıştırılması ve bu basit işlemlerin, becerileri onları uygulamaktan ibaret olan uzmanlaşmış işçiler/emekçiler ve makineler arasında örgütlenmesidir. Dolayısıyla, önceden baştan sona aynı zanaatkarın denetimi altında olan üretim süreci, her an makinelere devredilebilecek ayrıntılı işlemlere indirgenerek niteliksizleştirilir. Üretim sürecinin bütünüyle denetlenebildiği bilgi ve beceriler çalışanlardan koparılarak yönetim bölümünde yoğunlaştırılır. Kavrama, tasarlama gibi zihni yetiler uygulamadan ayrılarak değişik işletme ve mühendislik disiplinleri bağlamında bilimselleştirilir. Çalışanlar ise önceki zamanlarda kendilerine ait olan yetilerini, araçlarını, ürünlerini ve işleri üzerindeki egemenliklerini yitirerek, gizlerine varamadıkları makinelerin esiri olur. **“20.yüzyılda İşin Niteliksizleşmesi”** konusundaki klasiğin yazarı olan Braverman’in sözleriyle, “Toplumsal işbölümü bir takım üretici uğraşları bölerken, iş mekanındaki ayrıntılı işbölümü insanları alt bölümlere ayırır”. Taylor’un “bilimsel işbölümü”, nihayetinde zamanın ve mekanın rasyonelleştirilmesine dayanır. Taylorizmde zaman, üretim sürecinin birbirlerinden ayrıştırılan işlemleri arasında parçalanmış olan mekanı kat ederek belirir veya tamamına erer. “Zaman ve Mekanın Kültürü” üzerindeki kitabında Stephen Kern, zamanın ve mekanın fragmanlaştırılması bakımından Taylorizmle, onunla eş zamanlı olan kübizm ve fütürizmin aynı kültürü paylaştıklarını kaydeder. Taylorizmin en dramatik yergisi herhalde Charlie Chaplin’in “Modern Zamanlar” filmi olmalıdır.

Taylor’un kılavuzu “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” 1911 yılında yayınlanır. İlk yetkin uygulaması, iki yıl sonra Henry Ford’un T-Model Ford otomobil üretmek üzere kurduğu seri montaj hattıdır. Bu yönetim teknolojisi sayesinde, 1925 yılında Ford önceden bir yılda ürettiği kadar otomobili bir günde üretmeye başlar. Baştan Taylorizmin uygulandığı bir yönetim modelini ifade eden Fordizm, ilerde üretim kadar toplumun örgütlenmesine ve endüstriyel topluma özgü kimliklerin oluşmasına da karşılık gelir. Gramsci **“Hapisane Defterleri”**nde Fordizmin yeni bir insan tipinin yaratılmasında o zamana kadarki en bilinçli, en hızlı ve en büyük çaba olduğunu belirtir. Fordizm, “mevcut uygarlık formlarını yıkmakla kalmayacak, yenisinin doğumunu da kamçılayacaktır”. Fordizmin ekonomi politik alanındaki temsilcisi Keynes’dir. Keynes, önerdiği kitlesel üretimi tüketebilecek olanaklara sahip olan, temel toplumsal/ekonomik/siyasal hakları hem devlet, hem de kendi kurdukları siyasal, sendikal örgütler tarafından piyasa karşısında korunan bir çalışan kesim öngörür. Keynesciliğin uygulamaya konduğu refah toplumunda Ford her işçisine bir Ford satabilme muradına erecektir.

Büyük 1930 ekonomik krizi sonrasında devreye giren ve II. Dünya Savaşı sonrası koşullarda Sovyet Bloku ülkelerini de etkisi altına alarak yükselen Fordizm, 1970'lerde yaşanan yeni bir krizin ardından çöküşe geçer. Alternatif olmak üzere geliştirilen post-Fordist, post-endüstriyel yönetimin örgütlenmesindeki en öncelikli etken, sermaye mekanının sınırsızlaştırılmasıdır. Sermaye, belirli bir fabrikanın veya başka bir işyerinin, belirli bir endüstiyel kentin ve ulusun sınırlarının ötesine geçerek, bütün yeryüzünü tek bir işyeri, tek bir montaj hattı gibi yönetmeye girişir. İşyerindeki işbölümü küresel bir mahiyet kazanır. Küresel işbölümüne dayalı bu yeni yönetim, merkezleri metropoller olan son derecede karmaşık, akışkan, değişken bir mal, para, ve bilgi ağı oluşturur. Önceki 'endüstiyel toplum' Manuel Castells'in son kitabının başlığında kullandığı tabirle "ağ toplumu"na dönüşür.

Taylorizm/Fordizm kitle üretimi ve tüketimi üzerine kurulur. Çağdaş post-Fordizm ise, tamamıyla piyasanın koşullandırdığı bir esnek üretim ve tüketim düzenini öngörür. Esnek üretim ve tüketime, esnek çalışma rejimi karşılık gelir. Bu rejimde çalışanlar bir işten diğerine dönenip durur. Örneğin, ABD'deki üniversite mezunları, çalışma yaşamları boyunca ortalama onbir kez işlerini değiştirmeye mecbur kalırlar. Aynı işte kalmayı başardıkları süre zarfında ise durmadan görevleri -işlevleri- değişikliğe uğrar. Refah toplumundan kalma güvencelerini yitirirler. Önceden olduğu gibi bir iş, bir istikbal vaat etmez. Bu durumun bir sonucu olarak iş hayatı süreklilik arz eden bir anlatı oluşturmaz. Geçmiş ve gelecek birbirine eklemlenen bir bütünlük içinde kavranmaz. Zaman algısı şimdiki zamana odaklanır. Bir tarihsizleşme yaşanır. Bir amaç ve hedef sahibi olmak anlamsızlaşmıştır. Marshall McLuhan'ın sözleriyle, "artık iş sahibi olmanın yerini rol sahibi olmak almıştır. İş passé bir kavram oldu. Eskiden iş ihtisas sahibine aitti. Çocuklar artık ihtisaslaşmış bir dünyada yaşamadıklarını biliyorlar. Bugün artık kimsenin amacı olamaz. 'Burada başlayacağım, önümüzdeki üç sene çalışacağım ve şuraya varacağım' diyemezsiniz. Üç sene içinde, kendisi ve amaçları dahil olmak üzere her şeyin değişeceğini artık bütün çocuklar biliyor."

Bambaşka işler ve işlevler arasında göçüp duran çalışanların toplumsal aidiyetleri giderek aşınır. Artık kendilerini toplumsal bir kitlenin veya sınıfın üyesi gibi görmezler. Hemşerilik bağları da zayıflar. Yersiz-yurtsuz bir kimlik egemen olur. Yegane aidiyet duygusu korporasyonlar çevresinde örgütlenen geçici cemaatlere karşı duyulur. İşbölümündeki bu esnekleşme, kendileri de durmadan yenilenen işler ve işlevler arasındaki geçişlilik, kesintisiz bir eğitimi zorunlu kılar. Deleuze'ün sözleriyle, okul şirkete devir olur.

Post-Fordist yönetim meritokratiktir -"The Culture of New Capitalism",Richard Sennett. Bir işte zamanla kazanılmış olan birikime, deneyime önem gösterilmez. Önemli olan, verilecek olan her türlü rolü oynayabilme kapasitesidir. Uzmanlık, ehliyet ve ustalık değil, marifet gösterebilme, liyakat, sivrilebilme gibi nitelikler yeğlenir. Esnek çalışmanın, meritokratik yönetimin enerjisi amansız bir rekabettir. Fordizm dönemindeki gibi bir takım haklar ve

sözleşmeler değildir. Sonunda her çalışan, bir girişimci kültürüyle davranır. Çağdaş yönetim retoriği onları kendi kendilerini yöneten failler olduğuna inandırır. Her değişen koşulda uyumluluk ve itaat gösterebilme becerisiyle birlikte iletişim kurabilme yeteneği öne çıkar. Burada iletişim kavramı daha ziyade duygu yönetimi ve öznelliğin denetlenebilmesi anlamınadır. İş ortamlarında kavramayı ölçen IQ (intelligence quotient) testlerinin yanısıra duygusal uyumluluğu ölçen EQ (emotionel quotient) testlerinin uygulmaya konması iletişime verilen önceliğin göstergesidir. Sonuçta birbirleriyle rekabet eden farklı farklı ürünler gibi, çalışanların da kendi benzersizliklerini, potansiyallerini tanıtmalarının beklendiği bir halkla ilişkiler(PR) kültürü şirketlere egemen olur. Bu korporasyon kültürü (corporate culture) çevresinde, toplumsal, tarihsel, siyasal temsillerden arındırılmış yeni bir aidiyet, yeni bir bireysel kimlik oluşur. Hemşerilik, meslektaşlık, vatandaşlık erir. Korporasyon kültürü, şirketin farklılığını mitleştiren öyküler ve imgeler çevresinde; yani, şirketin 'kurumsal kimliği'(corporate identity), imajı, markası aracılığıyla örgütlenir. 'Temalandırma' ile kast edilen, bir ortamdaki iletişimin bu gibi 'teknolojiler' yoluyla tasarlanmasıdır. Bu teknolojiler bir takım semboller ve ritüellerle beslenir. Amaç, tüketicileri de kapsayan bir cemaat, bir aile atmosferi uyandırmaktır. Bu atmosfer, korporasyonun örgütlendiği farklı coğrafyalara göre - McDonalds'ın sunduğu yerel lezzetler misali- yerelleştirilir. Böylece çokkültürlü bir görüntü yaratılır. Şirket ailesinde Bill Gates'in deyişiyle 'biz', 'ben'den önemlidir. Dolayısıyla, Microsoft'un bir çalışanı, diyelim ki Ayşe, Ayşe olmadan önce Microsoft'un bir uyruğudur.

Çağdaş korporasyonlara özgü bu kadar esnek, karmaşık, kaotik ve kinetik bir ağın yönetimi, bu ağ içindeki ürün, para, bilgi akışının denetimi, performansın sürekli ölçülerek anında gerekli kararların alınması, kuşkusuz son derecede merkeziyetçi ve otoriterdir. Böylesi bir iktidara olanak sağlayan, şirket ağının devrelerini oluşturan sibernetik ağdır; bilgisayar ağlarıdır; dijital sinir sistemidir. Deleuze, her toplum tipini karşılayan bir makine tipi olduğunu düşünür. Şimdiki toplum tipi enerji makinelerinden sibernetik makinelere, bilgisayarlara geçilen bir toplum tipidir. Bu toplumda fabrikanın yerini korporasyon alır. Korporasyon yönetimi önceden olduğu gibi üretime değil tüketime odaklanır. Deleuze'e göre bu, üretim için değil, ürün için kapitalizmdir; yani pazarlama ve piyasa için. O korporasyonun bir ruh, bir gaz olduğunu söyler. Bu ruh pazarlamadır, satıştır. Ve Deleuze için korporasyonun bir ruhu olduğunun öğretilmesi dünyanın en dehşet verici haberidir. Foucault'nun "disiplin toplumu"nu temsil eden okul, fabrika, müze, kışla gibi disipline dayalı kapalı ortamlar, şimdi "hissedarlarından başka birşeyi olmayan tek bir korporasyona" eklemlenmiştir. "Sanat bile bankanın açık devrelerine dahil olmak üzere kapalı ortamları terk etmiştir." Deleuze bu korporasyona dönüşmüş toplumu Foucault'un **"disiplin toplumu"**ndan ayırt eder ve **"denetim toplumu"** adını verir. Denetim toplumunda üretim alanının değil, tüketimin örgütlendiği iletişim ortamlarının yönetimi başattır. Sanat, iletişim bağlamındaki gücü dolayısıyla giderek korporasyon yönetimine uyarlanır.

Korporasyon yönetimi (veya kurumsal yönetim: corporate management), taraftarlarının şiddetle savunduğu gibi Taylorizme karşıt değildir. İşyerinde uygulanan Taylorist işbölümünün küresel ölçekte yeniden yapılandırılması, bir tür ıslah edilmesidir. Taylorizme özgü işin niteliksizleştirilmesi şimdi daha bir yoğundur, çünkü bütün değişik görevler ve işlemler her an değitirilmeye elverecek derekede basitleştirilmiştir. İş süreci vasıfsızlaştırılmıştır. **"Örneğin, Toyota'daki bir işçinin günde altı millik bir yol kat ederek, sekiz dakika yirmi altı saniyelik bir sürede otuz beş farklı işi becerebilmesi, ancak bu işlerden her türlü maharetin arındırılarak, basitleştirilmesiyle, rutinleştirilmesiyle mümkündür."** Çalışanların zihni ve fiziki yetileri şimdi bir de durmadan değiştirdikleri farklı işler, işlevler arasında bölünüp parçalanır. Küresel korporasyon ağının bir noktasından, bütün bu ağın, işleyişin kavranması büsbütün olanaksızlaşır. Kavrama, tasarlama ve güç, iyice dar ve erişilmez bir yönetim çevresinde daha da seçkinleşir.

Küresel şirketler, küresel bienaller ve sanat yönetimi

'Sanat yönetimi' sanat etkinliklerinin veya kurumlarının idaresine indigenemez. 'Sanat yönetimi', sanatın korporasyonlara özgü yönetim dokusuna eklemlenmesi, esnek işletme sistemlerine emilmesi, veya başka terimlerle post-Fordist sevk ve idare disiplinine soğurulmasıdır. Bu savı en okunaklı olarak temsil eden sanat ortamları bienallerdir:

• Uluslar-aşırı, metropoller-arası bir ağ oluşturan korporasyonlar, üretimlerini, hizmetlerini ve yönetimlerini bir takım yerel kuruluşlara ihale ederler: outsourcing. Bienaller sanatın ihale edildiği metropoller arası bir ağ oluşturur.

• Bienaller küresel bir sanat ve sanatçı havuzundan yararlanır. Yeryüzünün bütün sanatçıları, hatta sanatçı adayları, potansiyel olarak bienaller için çalışmaya hazır, üstelik bunun için can atan, bir marifet pazarı gibidir.

• Sanatçılar bir bienalden ötekine dönenip dururlar. Göçebelik, yersizlik-yurtsuzluk, melezlik(hybridity) efsaneleştirilir.

• Bu mesai onlara bir istikbal vaat etmez. Bienallerde bugün vardırlar, yarın yokturlar.

• Çalışmaları esnekleşmiştir. Stil, özgünlük, sahihlik gibi modern sanata özgü ve bir süreklilik gerektiren tarihsel kategoriler onları bağlamaz. Aynı sanatçının bir bienaldeki işi ile bir diğerindeki işinin estetik bir ilinti, tutarlılık oluşturması beklenmez. Aksine, her defasında ayrı bir marifet göstermesi beklenir. Çağdaş değil de "güncel" olması yeğlenir: bir aktüalite, gelip geçici bir haber, bir reklam spotu, bir klip, bir şaşırtmaca,...

• Sanat kadar sanatçılık da esnekleşmiştir. Sanatçılık toplumsal işbölümü içinde özerk ve tarihsel bir yere sahip olan bir meslek, bir ömür, bir hayat olmayabilir artık. Esnek, değişken bir işbölümü içinde sanatçılıkla, örneğin Jeff Koons gibi borsacılık, veya Andy Warhol gibi

reklamcılık arasında dolaşıma girebilirsiniz. Zaten sanatın temsil edildiği ortama göre tasdik edildiği bir görecelik (relativizm) dönemine girilmiştir. Güzelliğin estetik normları ve sanatsal dehanın kanonu lağvedilmiştir.

• Korporasyondaki gibi bienalde de zaman şimdiki zamana ayarlıdır. Sanatın ve sanatçının varoluşu tarihsel, toplumsal bağlamlarından yalıtılır. Dolayısıyla artık sanata siyasal veya toplumsal bir dava, hatta modernist anlamıyla herhangi bir içerik yakıştırmak anlamsızlaşır.

• Bienal de fazlasıyla meritokratiktir. Ustalığınız, siciliniz değil, tam aksine, farklı gösterilere, temalara, dramalara, rollere, yönetimlere uyum gösterebilmeniz önem kazanır. Bu nedenle bienaller daha ziyade genç sanatçıları öğütür. Modern bir müzede bekleneceği gibi, sanatçının özgünlüğünü kanıtladığı bir ustalık bienal ortamının koşulu değildir.

• Bu esnek-yönetim stratejileriyle bienal, yerkürenin dört bir yanından binlerce sanatçıyı yarıştırır. Dolayısıyla son derecede rekabetçi bir ortam örgütler. Bu da sanatçılar arasında girişim kültürünü yayar. Sanatçılar, özellikle halkla ilişkiler ve pazarlama konularında, geçici 'sanat yönetimi' eğitimlerine zorlanırlar. Eğer tırmanmayı başarabiliyorlarsa, zamanla bu hizmetleri uzmanları olan şirketlere devrederler. Daha şimdiden İstanbul'daki kimi PR firmaları, sanatçı imajı tasarlama, markalaştırma (branding) gibi hizmetler vermeye başlamışlardır. Sonuçta sanatçının yetileri ve mesaisi yönetim şemalarını andıran bir parçalanmaya uğrar.

• Sanatçının sanatını, sanat hayatını ve geleceğini yönetme konusunda yitirdiği bütün zihni yetiler ve iktidar, Taylorist kurallar gereği, bienal yönetiminde, yani büyük ölçüde küratörde yoğunlaşır. Elitizm sanatçını tekelinden küratörünkine devir olur.

• Küratör, gene esnek bir yapı gösteren bir şirketler platformu adına bienalin yönetiminden sorumludur. Aynı şirketlerin her defasında sponsor olup olmamaları bir önem taşımaz. Küratöryel yönetim (curatorial management), küresel korporasyonlar ağını temsil eder ve bu ağa eklemlenir. Korporasyonlar adına sanatın ve sanatçıların küresel yönetimini üstlenir. Sonunda bienal şebekesinin kendisi de, yüz otuz kadar merkezi bulunan, CEOlarını bir avuç küratörün oluşturduğu küresel bir korporasyon gibi devinir.

• Küratörlerin sınırsız bir coğrafyayı kapsayan sanatçı seçimindeki egemenlikleri ve bu sanatçıların işlerini temalandırmaları konusundaki yetkileri hatırlanırsa, bienal yönetimleri diğer korporasyonlarla kıyaslandığında daha da merkezi, otoriter ve seçkindir. Onun da iradesinin üstünde, küratörleri atayan şirket kurmayları, onların yönetim ve iletişim danışmanları veya bunlarla işbirliği içinde çalışan İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı gibi ngolar bulunur. Bu ngolar da zaten, kamusal bir kimlikten ziyade bir şirket kimliği (corporate identity) arz ederler.

• Küresel bienal camiası, küratörleri, sanatçıları, medya ve kültür kurumlarındaki temsilcileri, müzecileri, ve sanat piyasasındaki galerici, danışman gibi aktörleriyle o bienalden bu bienale durmadan seyahat eden bir cemaat kültürü oluştururlar. Tıpkı küresel korporasyonların gezgin yönetim çevreleri gibi. Kendilerine özgü habitusları, jargonları ve açılış gibi seremoni ve ritüelleri bu cemaat kültürünü pekiştirir. Yönettikleri gösteriler kadar kendilerini de sahnelerler.

• Bu cemaatin mayası sanat üretimi değil, corporate bir iletişim kültürüdür. Bu kültür, katılımcıların karşılıklı olarak birbirlerinin eğilimlerini sezmeye, duygularını yönlendirmeye koşullu oldukları, onay arayan bir PR gramerini uyarlar. Her ilişki bir tür 'esnek' iş ilişkisi havasına bürünür.

• Bienaller, her bienalin düzenlendiği yere ve zamana göre yerelleştirilen temaları sayesinde neo-liberal, çokkültürlü bir retoriği sahiplenirler. Oysa yerelleştirilen, her kültürü kendine mal eden küresel anlatılar ve politikalardır. Glocalisation tabiri tam da böyle bir ideolojiyi ifade eder.

• Bienallerin kökleri, 19. yüzyılda Avrupa'da ve Amerika'da düzenlenen ve kolonyalist kültürün meşrulaştırılarak 'evrensel' bir geçerlik kazandığı, büyük, uluslararası 'dünya sergileri' veya 'evrensel sergiler'e dayanır. Günümüzdeki bienallar, bu modern, evrensel gösterilerin, çağdaş -post-modern- ve küresel tercümeleri olarak incelenebilir. Ancak, çağdaşlık konusundaki sekterliklerine rağmen, modernliğin de öncesine uzanan sanatsal himaye rejimlerine özgü mizansenleri hatırlatırlar. Küratörler tarafından bildirilen temaları ve görsel mecralarını kuşatan şirket logolarıyla bienaller, sanatın sipariş üzerine veya hamilerin denetiminde icra edildiği, sergilerin prenslik armalarıyla donatıldığı Rönesans zamanının görkemli imparatorluk koleksiyonlarını uyandırırlar.

• Bienallerin sanat deneyiminde gerçekleştirdikleri tarihsel kırılma en çarpıcı olarak, modernizmin ve avangardın örgütlendiği ve 19.yüzyıl sonlarında yayılmaya başlayan galerilerle kıyaslandığında kendini gösterir.

Avangard ve Taylorizm

20.yüzyıl başında bir kısım avangardın Taylorizmi estetize etme çabası, yüzyıl sonunda Taylorizmin sanatı kendine mal ederek bütün hayatı estetikleştirmesiyle sonuçlanır. Böylece, Baudrillard'ın adını koyduğu "transestetik" bir çağ başlar. Bu iki dönem arasındaki fark, Le Corbusier'nin bir otomobilin tasarımında Parthenon'un klasizmini keşfetmesiyle, modacı Ralph Lauren'in Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde otomobil koleksiyonunu sergilemesi (2005), veya BMW'nun Guggenheim müzelerinde motosiklet sergilemesi arasındaki farkta gösterir kendisini. Son müze sergilerini Duchamp'ınki gibi bir espri çerçevesinde yorumlamak mümkün değildir. Bir hazır-nesne sanatın otonomisini, heteronomisini

soruşturur; sanatla sanayi, sanatla hayat arasındakine benzer gerilimleri kışkırtır. Müzede otomobil veya motosiklet sergilemek, avangardın hedeflediği gibi gerçekliği bozmaz; mimetik klasizm gibi gerçekliğe öykünmez de; yalın olarak gerçekliği gösterir. Gerçekliğin hayalgücü üzerindeki, aklın delilik üzerindeki, yönetimin sanat üzerindeki zaferini fetişleştirir.

Ama sanat gene de direnir.

Erişim: http://www.aliartun.com/content/detail/21

ÖMRÜM SENİ SEVMEKLE NİHAYET BULACAKTIR

Ömrüm seni sevmekle nihayet bulacaktır
Yalnız senin aşkın ile ruhum solacaktır.
Son darbe-i kalbim yine ismin olacaktır
Yalnız senin aşkın ile ruhum solacaktır.

Yesari Asım Arsoy'un hüzzam bestesidir.

https://youtu.be/um-o6nıq-bq

https://youtu.be/e7ywhlfopzg

SÂLİK MERATİP KATEDER

Sâlik meratip kateder
Tekrarı Hû yâ Hû ile
Aşık hicâbın ref eder
Ezkârı Hû yâ Hû ile
****
Keşf-ü kerâmâta erer
Cümle mâkâmatı geçer
Vahdet gülün daim derer
Gülzârı Hû yâ Hû ile
****
Kesrette buldu vahdeti
Mihnette buldu râhatı
Firkâtte buldu vuslatı
Her-bârı Hû yâ Hû ile
****
Gel ey Senaî daima
Hu zikrin et subh u mesa
Ta keşf ola sana lika
Esrarı Hû yâ Hû ile

https://youtu.be/rEVX2YFuF8Q

https://youtu.be/pPJTpnmL-wQ

GÖNLÜM

–"Kelebeklere benziyorsun" dedi,

–"Sevmek için bile dokunulsa; parçalanıp, ölüp gidecek kelebekler gibi.."

Öyleyse,

–"Bir kelebeği incittiğinde özür dileyeceğin yarın yoktur.."

–"Üzülme kelebeğim; bugünü atlatırsak yarın diye bir şey yok. ..."

Benim gönlüm bir kelebek
Dolaşıyor çiçek çiçek.
Tükenecek ömrü böyle
Çırpınarak, titreyerek

Ne şerefli bir adı var,
Ne bir büyük maksadı var.
Her gün biraz zedelenen
İki ipek kanadı var!

Sabırlıdır, gözü toktur,
Zavallının derdi çoktur.
Yorulunca konacağı
Bir yuvası bile yoktur.

Her şey ona karşı durur:
Güneş yakar, kış dondurur.
Bazı tutar kanadından
Bir fırtına yere vurur.

Benim gönlüm bir kelebek
Dolaşıyor titreyerek.
Zavallının bir baharlık
Ömrü böyle tükenecek!

Orhan Seyfi ORHON
https://youtu.be/iiggJ-j1SSo

YÜZÜNÜ GÖSTER DE BANA, "CANINDAN GEÇ" DE.
MUMA BENZEYEN YALINLI YÜZÜNE KARŞI ÂŞIKIN GÖNLÜ BİR PERVANEYE BENZİYOR, ATEŞE BUYUR, PERVANEYİ YAKANI, YANDIRSIN!

Niyaz yüzüm, kapında., bu yüzden Tanrı'ya şükrolsun meyhane kapısı açık.

Küplerin hepsi de sarhoşlukla köpürmüş, coşmuş. Ortadaki şarap, hakiki şarap, mecazî şarap değil!

Canana lâyık olan daima sarhoşluk, gurur ve ululanma. Bize uyan da daima çaresizlik, acizlik ve niyaz!

Başkasına söylemediğimiz ve söylemeyeceğimiz sırrı dosta söyleyelim, çünkü o, sırra mahremdir.

Sevgilinin büklüm büklüm zülfünün şerhi kısa kesilmez ki... bu kıssa çok uzun!

Mecnun'un gönlündeki ıstırap, daima Leylâ'nın zülfündeki büklümlerden, Sultan Mahmud'un yüzü, her an Eyaz'ın ayağında.

Gözüm, senin o güzel yüzünü göreli doğan kuşu gibi bütün âlemden göz yumdum.

Senin hakikat kâbesi olan civarına gelen her kişi, kaşlarının kıblesine dönmüş, namazın ta kendisinde!

Ey meclistekiler, Hâfız'ın gönlündeki yanışı, daima yanıp yakılan muma sorun!

[14]

Peri yüzlü güzel, kim, senin zincire benzeyen zülfünü gördüyse sevdalı gönlü, bu divaneye sızladı, yandı.

Beni tanıyanların gönülleri yanarsa, tanıdıklarım, bana acırlarsa şaşılacak bir şey mi?

Ben kendimden geçtim mi, tanımayanların bile gönülleri yanıyor!

Zahitlik hırkamı harabat suyu alıp götürdü. Akıl evini de meyhane ateşi, silip süpürdü!

** Gönlüm, ettiğim tövbeyi kadeh gibi kırıverdi; ciğerim de şarapsız, kadehsiz kaldı da şarap gibi yanıp yakıldı!

Macerayı kısa kes, tekrar gel ki gözbebeğim, gömleğini başından çıkardı, şükrâne olarak ateşe yaktı, sulh etti. **Sen de geçmişi bırak artık!**

* **Gönül yanışına bak ki gözyaşımdaki fazla hararetten mum bile dün gece bana acıdı da pervane gibi yandı, yakıldı.**

Hâfız, masalı bırak, bir zaman da şarap iç. Çünkü bütün gece uyumadık, mum da efsanelerle yandı durdu.[15]

---

[14] *Elminnetu lillah ki der-i meykede bâzest*
Zan ru ki mera ber der-i o ruy-i niyâzest
96.Gazel

[15] *Sineem zâteş-i dil der ğarn-ı cânâne bisüht*
Ateşi bud derin hâne ki kâşane bisüht

85. Gazel

Yüzünü göster de bana, "canından geç" de. Muma benzeyen yalınlı yüzüne karşı âşıkın gönlü bir pervaneye benziyor, ateşe buyur, pervaneyi yakanı, yandırsın!

Susuz dudağımızı gör de bizden suyu esirgeme. Öldürdüğü âşıkın başucuna gel de onu tozdan topraktan kaldır!

Yoksulu terketme.. gümüşü, altını yak ama derdinle ağlıyor ya., göz yaşlarım gümüş say, yüzünü altın farzet;

Çenk çal... Ut yoksa ne zararı var? Tut ki ateşim aşk, gönlüm öd ağacı, bedenim de buhurdan!

Semaa gir; Hırkanı çıkar, oyna. Yok... eğer bunları yapamayacaksan bir bucağa git, hırkanı başına çek, otur!

Sofi hırkanı başından çek, bürünme o hırkaya... Sâf şarap çekmeye bak., paranı, pulunu ver, altınlar sarfederek bir gümüş bedenli dilberi ağuşuna al!

Sevgiliye sen benimle yâr ol da, iki cihana da benimle düşman olun, ne çıkar de. Bahta de ki; Bana arkanı dönme... Sonra bütün yeryüzünü asker farz et, ne zarar olabilir?

Sevgili, gitmeye niyetlenme, bir an bizimle kal. Irmak kıyısında neşe ara, kadehi eline al!

Kendini yanından gitmiş, benden ayrılmış say. O vakit gönüldeki ateşten benzimi sapsarı, dudağımı kupkuru, gönlümün ve gözümün ateşinden kucağımı sulara gark olmuş farz et? Sensiz işte bu hale gelirim ben de!

Hâfız, meclisi beze de vaize söyle; gel, meclisimizi gör de mimberi bırak artık![16]

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

---

[16] *Ruy binmâ vu mera gü ki zi can dil bergir*
Piş-i şem' âteş-i pervane be can gü dergir
256. Gazel

ÇOCUKLARIN HAYAL DÜNYASINI NASIL KURUTTUK

1970 li yıllar ve sonralarında ilkokul çocuklarının hikâye kitapları arasında Cin Ali ve Suna isimlerini hatırlayan günümüz insanı sayıca fazladır. Basit ve sade çizgi resimli olan bu hikâyeler, Arthur Rackham'ın eserleri ile kıyaslayanınca, çocuklarımızın hayal dünyasını nasıl kısırlaştırdığımızı bize göstermektedir.

Dini etkinin zayıf olduğu zamanlara rastgelen bu dönemlerde, resim sanatına karşı mazeret olarak dindarları gösteremeyeceksek, bunun altında yatan sebeplerin ne olabileceğini araştırmak gerekmektedir. Ayrıca günümüz eğitim hayatının modern dünyada çok gerilerde kalışı ve hayal dünyamızın yıllar yılı ölü oluşundaki etkileri araştırma ve gerekli yapılanmayı başlatmamak için konuyu gündeme taşımalıyız..

İhramcızâde İsmail Hakkı

[slideshare id=66177219&doc=cinaliveberberfil-160919162209&type=d]

ARTHUR RACKHAM

(d. 19 Eylül 1867, Londra - 6 Eylül 1939, Limpsfield, Surrey), ünlü İngiliz kitap ressamı.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Arthur_rackham_selfportrait.jpg

Hayatı

Londra'da oniki çocuklu bir ailenin evladı olarak dünyaya geldi. 1885'te, 18 yaşında Westminster İtfaiyesi'nde memur olarak çalışmaya, beri yandan da Lambeth Sanat Okulu'na devam etmeye başladı. 1892'de memuriyetinden istifa etti, The Westminster Budget 'ta muhabir ve ressam olarak çalışmaya başladı. İlk kitap resimleri 1893'te yayımlandı. Bu tarihten 1939'daki vefatına kadar geçen sürede çok sayıda kitap için resim yaptı.

1903'te Edyth Starkie ile evlendi, 1908'de Barbara adında bir kızı oldu. 1906'da, Rackham, Milano Uluslararası Fuarı'nda, 1911'de Barcelona Uluslararası Sergisi'nde altın madalya kazandı. Eserleri çeşitli 1914'teki Louvre sergisi dahil çeşitli müzelerde sergilendi. Rackham 1939'da Limpsfield'daki evinde kanserden öldü.

Eserleri

Rackham'ın tasfir yaptığı başlıca eserler, çocuk kitaplarıdır:

Grimm Kardeşler'in Peri Masalları (1900),

Rip van Winkle (1905) ve Alice Harikalar Diyarında (13 renkli tablo, 1907).

Daha çok bu çocuk kitapları ve masal resimleriyle tanınsa da, Rackham yetişkinlere mahsus kitaplar için de resim yapmıştır:

Bir Yaz Gecesi Rüyası (40 renkli tablo, 1907),

Undine (15 renkli tablo, 1909),

Richard Wagner'in opera dizisi Der Ring des Nibelungen (Nibelungen'in Yüzüğü) (Rhinegold ve Valkyrie için 34 renkli tablo, 1910;

Siegfried ve Tanrıların Alacakaranlığı için 32 renkli tablo, 1911),

Edgar Allan Poe'nun kısa hikâyeleri. Diğer eserleri arasında Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri (23 renkli ve siyahbeyaz tablo, 1917),

The Springtide of Life (8 renkli tablo, 1918),

Hawthorne'un Harikalar Kitabı (16 renkli tablo, 1922) ile The Tempest (20 renkli tablo, 1926) bulunur.

Rackham genellikle resimlediği kitaplar için hem renkli hem de siyah beyaz çalıştı. Hawthorne'un Harikalar Kitabında ise Meiji dönemi Japon resimlerine benzer yarı-renkli resimler yaptı.

CESARE PAVESE'den DUYGULARIMA TERCÜMAN

HER DEFA BİR KOPUŞ, HER DEFA ÖLÜM.

Hep denizden geliyorsun,
onun boğuk sesi var sende,
hep çalılıklar arasında akan suyun
gizemli gözleri var,
ve alçak bir alnın, tıpkı
bulutlarla yüklü alçak bir gökyüzü gibi.
Her defasında yeniden yaşıyorsun
yüreğin zaten bildiği
ve içinde gizlediği
eski ve yabanıl bir şey gibi.
Her defa bir kopuş,
her defa ölüm.
Hep savaştık.
Çarpışmayı seçenler
ölümü tattı
ve kana giden kapıyı.
Artık birbirinden nefret etmeyen
uzlaşmış düşmanlar gibi
sesimiz aynı,
aynı cezamız
ve çıplak gökyüzü altında
yan yana yaşıyoruz.
Tuzaklar yok aramızda,
gereksiz şeyler yok –
hep savaşacağız.
Yine savaşacağız,
hep savaşacağız,
çünkü birlikte
ölüm uykusunu arıyoruz
ve boğuk bir sesimiz var

alçak ve yabanıl bir alnımız

ve özdeş bir gökyüzümüz.

Bunun için yaratılmışız.

Sen ya da ben darbeyle karşılaşırsak,

uzun bir gece izler bunu

barış ya da ateşkes olmayan

ve gerçek ölüm olmayan.

Sen artık yoksun. Kollar

boşuna çırpınıyor.

Yüreğimiz sarsılana dek.

Senin bir adını söylediler.

Ölüm yeniden başlıyor.

Bilinmez ve yabanıl şey

yeniden doğdun denizden.

19-20 Kasım 1945

Sh: 103-104

YALNIZCA ACISIN

Topraksın ve ölümsün.

Mevsimin karanlık

ve sessizlik. Hiçbir varlık

yok senden daha uzak

şafağa.

Uyanmış gibi göründüğünde

yalnızca acısın,

gözlerinin içinde acı ve kanında

ama sen duymuyorsun. Bir taş

nasıl yaşarsa, sert toprak,

öyle yaşıyorsun.

Düşler sarıyor seni

görmezlikten geldiğin

hareketler, hıçkırıklar. Acı,

bir gölün suyu gibi

titreşip seni kuşatıyor.

Suda halkalar var.

Sen onları y o k olmaya bırakıyorsun.

Topraksın ve ölümsün.

3 Aralık 1945

Sh: 106

GÖZLERİN BOŞ BİR SÖZ OLACAK

Ölüm gelecek ve gözleri gözlerin olacak -Bize eşlik eden bu ölüm

sabahtan akşama, uykusuz,

sessiz, eski bir pişmanlık

ya da saçma bir alışkanlık gibi. Gözlerin

boş bir söz olacak,

susturulmuş bir haykırış, bir sessizlik.

Böyle görüyorsun onları her sabah

tek başına kendi üzerine eğilirken

aynada. **Ey sevgili** umut,

o gün biz de bileceğiz

yaşam ve hiçlik olduğunu.

Ölümün bir bakışı vardır herkese.

Ölüm gelecek ve gözleri gözlerin olacak.

Kötü bir alışkanlığı bırakmak gibi olacak

aynada ölü bir yüzün

belirdiğini görmek gibi,

kapalı bir dudağı dinlemek gibi.

Suskun ineceğiz dipsiz burgaca.

22 Mart 1950

Sh:117

YOU, WIND OF MARCH

Yaşamsın ve ölümsün.

Martta geldin

çıplak toprağa -

ürpertin sürüyor.

İlkbaharın kanı

– anemon ya da bulut –

hafif adımın

toprağı altüst etti.

Yeniden başlıyor acı.

Hafif adımın

yeniden açtı acıyı.

Toprak soğuktu

çıplak gökyüzü altında,

kıpırtısız v e kapalıydı

bulanık bir düşte,

artık acı çekmeyen birisi gibi.

Yüreğinin derinliklerinde

kırağı bile tatlıydı.

Yaşam ile ölüm arasında

umut susuyordu.

Şimdi, her yaşayan varlığın

bir sesi ve bir kanı var.

Şimdi toprak ve gök

güçlü bir ürperti,

umut çarpıtıyor onları,

sabah altüst ediyor onları

adımın, şafak soluğun

tümüyle örtüyor onları.

Baharın kanı,

tüm toprak titriyor

eski bir ürpertiyle.

Yeniden açtın acıyı.

Yaşamsın ve ölümsün.

Çıplak toprak üzerinden

hafifçe geçtin

kırlangıç ya da bulut gibi,

ve yürekteki sel

yeniden uyandı v e taşıyor

ve göğe yansıyor

ve yeniden yansıtıyor eşyayı –

ve eşya, gökyüzünde ve yürekte

acı çekip kıvranıyor

seni beklerken.

Sabahtır, şafaktır

baharın kanı,

sen toprağı altüst ettin.

Umut dönmüş,

seni bekliyor, seni çağırıyor.

Yaşamsın ve ölümsün.

Hafiftir adımın.

25 Mart 1950

Sh:118-119

KISKANÇLIK (2)

Yaşlı adamın toprağı var gündüzleri, ve geceleri

kendisine ait bir kadını – düne kadar ona ait olan.

O nu keşfetmekten hoşlanırdı, toprağı deşercesine,

ve ona bakmaktan uzun uzun,

gölgede yatıp bekleyerek. Kadın gözleri kapalı gülümserdi.

Bu gece yaşlı adam tarlasının kenarına

oturmuş, ama uzakta bir leke gibi duran çiti

incelemiyor. Elini uzatmıyor

bir ot koparmak için. Topraktaki saban izleri arasında

yakıcı bir düşünceye dalmış. Toprak açığa vurur

birinin elinin değdiğini, birinin onu işlediğini:

karanlıkta bile açığa vurur. **Ama yaşayan hiçbir kadın**

bir erkeğin ona sarılışının izini korumaz.

ihtiyar adam kadının yalnızca gözleri kapalı

gülümsediğini fark etti, sırtüstü beklerken,

birden o genç bedenin üzerinden

düşünde bir başka anıya ait kavrayışın geçtiğini anlıyor.

Yaşlı adam artık tarlayı görmüyor gölgede.

Dizleri üstüne çöküp, toprağı sıkıyor

sanki bir kadınmışçasına, sanki konuşabilirmiş gibi.

Ama gölgede uzanmış kadın konuşmuyor.

Kapalı gözlerle uzandığı yerde konuşmuyor kadın,

gülümsemiyor da, bu gece, bükülmüş dudağından

çürük omzuna. Nihayet bedeni

bir erkeğin sarılışını açığa vuruyor: onda iz bırakan

tek sarılış ve gülümsemesine son veren...

sh:83

Kaynak: CESARE PAVESE- Bütün Şiirlerinden Seçmeler, Kemal ATAKAY, Kavram Yay. Aralık,1997, İstanbul

ARAMIZDAKİ SÖZLÜK

Bir kardeşimi çok sevmiştim. İçimin bir nedeni onu bırakamazdım. Gerçi o, arada bir üzüldüğüm, nazlı olmasa da titiz ve kuralları olan biriydi. Buna rağmen vazgeçemediğim bir sevgiyle onu severdim. Mutlu olmasından çok hoşlanır, sebebini bilmeden onunla ilgilenmek, çaresiz kalmış bir şekilde dimağdan kalbe kadar, sırlı ve kafesler içinde saklamaya çalışırdım. Unutamazdım. Yine de cevapsız sorularım olur, canıma sorar dururdum. O ketum varlığı hiç sızdırmazdı. O dostum benim çırpınmalarıma pek değer vermez gibi görünse de, yine sebeplere döner, yıllanmış koca çınarın haliyle kuşlukta güneşinin insanı sevişi gibi, bana nimi mahmur bir nazarı vardı.

Nedeni ve karşılığı olmadığı halde ona ilgi duyuşuma, gereksiz bir şekilde içimden iltifat etmesini ısrarla beklerdim. Dediğim gibi bu halimi hala anlamış değilim.

Dün içime bir haber geldi.

-"Sen, Şeyh Şerafeddin Bingöl hazretlerini çok seversin. O, Dağıstan'ın kartalıdır. O da seni çok sever. Birde hazreti şeyhin sevdikleri vardır. O sevdiğin kardeşinin atalarını çok severdi. Onun için sende ona alaka duyuyorsun," dediler

Benim uzaktan ve görmeden, etkileyen bu sevgi kudretinin yıkılmayış nedeni bu muydu? Meğer dimağıma kadar dolmuş bu muhabbetin temelinde büyüklerin bir sevgisi vardı.

Büyükler sevdiler mi, tam severler. İnsanın geçmişinden geleceğine hükmederler. Kaçmak yok, göçmek yok. Onlar her an vardırlar. Bugün de sevdiklerimize olan muhabbetimiz de sadece bizim duruşumuzla ilgili değildir. Öyleyse, zincirlerin kopmasına imkân vermeyen bu iletişim bağları kendince sürekli devam edecek görünüyor.

Ey Şeyhim!

Bu bağlarımızı sen bağladın ve bu sevgiyi de verdinse, bizim bu konuda varlığımızın da bir değeri yoksa, bunun sırrı nedir?

-Bunun hakikati Allah Teâlâ'nın kullarına rahman sıfatıyla olan tecellisidir. Ayrıca Allah Teâlâ bazı kullarını da diğerlerinden çok sever. Onlara yardımlar/yardımcılar hazırlar. Bu yardım insanlara son demin çığlığına kadar sürer gider.

Ey benim tarif edemediğim sevgi yumağım, seni benden daha çok seven birileri var, desem, bana ne derdin, diye düşünür, dururum. Sen yine bir şey demeyeceksin. Yine elimde olmayan ve beni yönlendiren güçle, karşılığını bulmamak şartıyla, ağlayarak, hüzünlenerek sana yardım etmek için çırpınacağım. Ancak bir sorunum var, benim de tükendiğim anlarımı, büyükler bildikleri halde, başka başka bir yarenler karşıma çıkarıp, kendi derdimi

unutturmaları, bir türlü çözemediğim esrarımdır. O zaman benim derdim, sana olan düşkünlüğüm bir kenarda kalmış, ayrı kalacağım diye çok korkarım.

Büyüklerim, siyahlar giymiş bana, karanlıklar üşüşmüş dostuma, ışıklarını saçacak bir sevinç bağışlayamazlar mıydı?

Bence bu, kendisiyle mutlu olamayan, son kalan eczasını tüketmiş, ışığının kalmadığı bilinen, terk edilmişlerin haliydi.

Dostumun acı tebessümleri beni yıksa da azıcık bir sevinç için, onu mutlu etmeye çalışıyorum.

Ey benim Dağıstanlı dostum, seni benden çok seven bir Allah Dostun var. Onlarca sevildiğini bilmeni isterim. İyilerin kalbinde ruhunda yer buluşunun nedenini tam olarak bilmesemde. Ama benim bildiğim şey onların sana yönlendirmeleri ve benim için bir nefes oluşundur. Bunu paha biçilmez mücevher gibi taşıyacak ve kölen gibi sana hizmet edeceğim.

Kaybolmayan geçmişin sevgisi ile yıllar sonra olsa da, bu kulunun bir dileği vardır. O da senin mutlu olmandır. Farklı insan olduğunu kabul edebilirsin. Ancak asalet ve fıtratın değişmesi mümkün değildir. Aramızda silinmeyen harflerden oluşan bu sözlüğümü, ben ezelden vermişim. Harfleri silinmeden tekrar güzel kelimeler yazacağım.

İstesen de istemesen de ezeli ve ebedi olarak aramızdaki sözlük bakidir.

İhramcızâde İsmail Hakkı

YOKLUK KANIYLA DOLU ÇEŞMEDEN BİR DAMLA İÇEN

TERKİB-İ BEND IV

Bir katre içen çeşme-i pür-hûn-ı fenâdan,

Başın alamaz bir dahî bârân-ı belâdan.

Yokluk kanıyla dolu çeşmeden bir damla içen,
Bir daha belâ yağmurundan kurtulamaz.

Âsûde olam dersen eğer gelme cihâne,

Meydâne düşen kurtulamaz seng-i kazâdan.

Eğer mutlu olayım dersen dünyaya gelme,

[Çünkü] Dünyaya gelen ölüm taşından kurtulamaz.

Sâbit-kadem ol merkez-i me'mûn-ı rızâda,

Vâreste olup dâire-i havf u recâdan.

[Bunu] Cesaretle kabullenmekte ısrarlı ol (ayak dire).

Korku ve yalvarma çemberinden kurtulmuş olarak.

Dursun kef-i hükmünde terâzû-yı adâlet,

Havfın var ise mahkeme-i rûz-ı cezâdan.

Kararlarında adalet terazisi elinde olsun,

Eğer mahşer gününde hesap vermekten korkuyorsan.

Her kim ki arar bû-yı vefâ tab'-ı beşerde,

Benzer ona kim devlet umar zıll-i hümâdan.

Kim insanın tabiatında vefa duygusu ararsa,

[O kişi] Huma kuşunun gölgesinden fayda bekleyene benzer.

Bî-baht olanın bağına bir katresi düşmez,

Bârân yerine dürr ü güher yağsa semâdan.

Talihsiz olanın bahçesine bir damlası düşmez,

Yağmur yerine inci ve mücevher yağsa gökten .

Erbâb-ı kemâli çekemez nâkıs olanlar,

Rencîde olur dîde-i huffâş ziyâdan.

Olgun olmayan kişiler fazilet sahibi kişilere katlanamaz,

[Nasıl ki] Yarasanın gözü ışıktan rahatsız olur.

Her âkıle bir derd bu âlemde mukarrer,

Râhat yaşamış var mı gürûh-ı ukalâdan?

Bu dünyada, her akıllı kişinin başında bir dert olmasına hükmedilmiştir,

Hiç akıllı insanlar topluluğundan olan rahat yaşamış biri var mı?

Halletmediler bu lûgazın sırrını kimse,

Bin kâfile geçti hükemâdan, fuzalâdan.

Bu bilmecenin sırrını hiç kimse çözemedi,

Bu dünyadan binlerce faziletli kişi ve bilgin geçti [de].

Kıl san'at-ı üstâdı tahayyürle temâşâ,

Dem urma, eğer ârif isen çûn ü çirâdan.

Sanatkârın sanatını hayranlıkla seyret,

Eğer bilgili bir kişi isen, nedeni ve niçini üzerinde durma.

İdrâk-i me'âlî bu küçük akla gerekmez,

Zîrâ bu terâzû o kadar sıkleti çekmez.

Yüce anlamları kavramak bu küçük akıl için gerekmez,

Çünkü bu terazi o kadar ağırlığı tartmaz.

Ziya Paşa

(1825 – 1880)

https://youtu.be/JZnQ5hzSIwI

PEYGAMBER RUHLU OLMAK

İnsanlar vardır. Bir de gerçekten insan olanlar vardır. Bende bu zamanda bir peygamber ruhlu bir insan tanıdım. Gerçekten sevilmeye, övmeye layıktı. Ne güzeldi. Hayran olunası. O güzeller güzeli, Mısrî Niyazi Efendimin buyurduğu üzereydi. Efendim derdi ki;

> **"İnsanlar birbirleriyle muamelelerinde dört hal üzeredirler:**
>
> **Bir kısmı iyilik edene iyilik eder. Bu, eşek huyludur.**
>
> **Bir kısmı kötülük edene kötülük eder. Bu da köpeklerin ve yırtıcı hayvanların huyundandır.**
>
> **Bir kısmı iyilik edene kötülük eder. Bu da yılan huyludur.**
>
> **Bir kısmı da kötülük edene iyilik eder. Bu da Peygamberlerin, velilerin ve salihlerin ahlakındandır. Şimdi bu söylenenleri duydunsa artık kendine hangisini uygun görürsen onu seç.**

Kötülük, insan sınıfında olanın yapamadığı/yapamayacağı, zihin ve gönül haritasında adının dahi anılmadığı, eylemlerinde ise iyilikten başka şey sızmayan, o güzellik insanını, bulmak ve tanımak benim en büyük şansımdı. O fikirlerin inceldiği noktalarını bildiği gibi, hareketlerinde, kötülüğe ve eziyete karşı, kendine zarar verecek kıvama gelsede hep iyilik yapardı. Onun için olacak tek vasfı var. Saf ve aşkın iyilik.

Zor olanı başaran bu güzel insan yoksa zamanın peygamberi midir? Aslında Peygamberlik Efendimiz salla'llâhu aleyhi ve sellem ile bitse de nübüvvet nuru ve ışığı bu insanla/insanlarla içten içe devam ediyor.

> **Taif dönüşü b**ir ağacın gölgesine oturan Allah Rasûlü'nün ayakkabıları kanla dolmuştu. Sığındığı bağda biraz dinlendikten sonra kalktı, iki rekât namaz kıldı. Sonra ellerini kaldırarak Rabbine yalvarmaya, dua etmeye başladı:
>
> **"Ya Rabbi!**
>
> **Kuvvet ve kudretimin en zayıf hâliyle, elimdeki çare ve vasıtaların en basitiyle, insanların gözünde ifade ettiğim değersizliğimle Sana yalvarıyor, Sana sığınıyorum.**
>
> **Ey merhametlilerin en merhametlisi!**
>
> **Sen zulme uğramış tüm mazlumların Rabbisin. Sen benim de Rabbimsin.**
>
> **Beni kimlerin eline bırakıyorsun?**
>
> **Bana kaba ve sert davranan bir yabancıya mı, yoksa bana üstün kılacağın bir düşmana mı?**
>
> **Eğer Sen bana dargın değilsen, başıma gelen eziyet ve işkencelere aldırmam. Ancak Senden gelecek bir himaye ve koruma çok daha hoştur. Öfke ve gazabına uğramaktan; karanlıkları aydınlatan, dünya ve ahiret işlerini düzene koyan Zâtının nuruna sığınırım! Sadece Sana sığınır ve Senin rızanı dilerim. Senden başka kuvvet ve kudret yoktur!"**

Bu sözler Allah'ın salih ve sevgili kulunun samimiyet ve duygu yüklü sözleriydi. Bu dua hiç bir dünyevi menfaat gözetmeksizin, gece gündüz insanları Allah'a çağıran, fakat horlanan, üzerine taşlar yağdırılan mazlum bir davetçinin duasıydı. Allah celle, sevgili kulunun duasına icabet etmez miydi!

O gün Nebi aleyhisselâm'ın yaşadığı en acı gündü. Yıllar sonra hanımı Hz. Âişe; Uhud'dan daha şiddetli bir zorluk yaşayıp yaşamadığını sorduğunda, Rasûl-i Ekrem Tâif'te başına gelenleri hatırlamış ve en büyük sıkıntıyı o gün çektiğini söylemişti.

Yaşadığı bütün sıkıntılara, çektiği acılara rağmen Allah Rasûlü'nün yüreği hala sevgi ve merhamet doluydu. Rabbine durumunu en samimi şekilde arz ettikten sonra Mekke'ye doğru yola çıktı. Karnu's-Seâlib mevkiine geldiğinde gökyüzüne baktı. Bir bulutun içinde Cebrail'i gördü. Cebrail, Efendimize bir başka meleği, Dağlar Meleği'ni gösteriyordu. Dağlar Meleği, Efendimizin mübarek dilinden çıkacak bir söze bakıyordu. Eğer isterse Ebû Kubeys ve Kuaykıan Dağları'nı harekete geçirir ve zalimleri yok ederdi. Ama âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Nebi, bunu istemedi ve şöyle buyurdu:

"Ben onların soylarından yalnız Allah'a ibadet eden ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan bir neslin yetişeceğini ümit ediyorum."

On yıl boyunca kavminden eza ve cefa gören davetçi, üzerine yağan taşlardan, vücudundan akan kanlardan sonra hâlâ kavminin hidayetini istiyor; onların helâkine, azaba uğramalarına gönlü razı olmuyordu.

Benim tanıdığım peygamber ruhlu insan da Efendimiz gibi eziyet edene karşı merhamet etmenin gereğini bizlere içinden gele gele dilemiştir. Ancak anlamadığım bir nokta olmuştu. Kulun sahibi Rahman bu kötülüklere razı oluyor muydu?

Bu düşünceler ile bir hikmet bana kendini açığa vurdu.

"Küfre sapanlar, onlara süre tanımamızın kendileri için hayırlı olduğunu asla düşünmesinler. Onlara, biraz daha günah işlesinler diye süre veriyoruz. Yere geçirecek bir azap var onlar için." Âl-i İmran, 178

Eziyet gören peygamber ruhlu o güzel insan, derdine dert katana karşı sabrını bazen yitirse de yaratılışının güzelliği ile hep iyi olmayı kendine vazgeçilmez bilirdi. Son çaresi kalmadığında, bir hikmeti hep kendine yakın ders tutmuştu. Çünkü O hep yüksek aliyyünun bilgisine sahipti. O kötüyü/kötülüğü benliğine kendisinin yaklaştırdığını ve yolverdiğini kabul etti. O affedecekti. Derdi ki "kendimi affetmem gerekiyor" "ben kendimi affedersem, o kötüyü de unutmuş olabilirim"

"Unutmak" açık kapıları kapatmak değil mi?

Peygamber ruhlu insan unuttuğu zaman bir şey yapmıştı. O kötüyü varlıktan silmişti.

Peygamber birini unutsa?

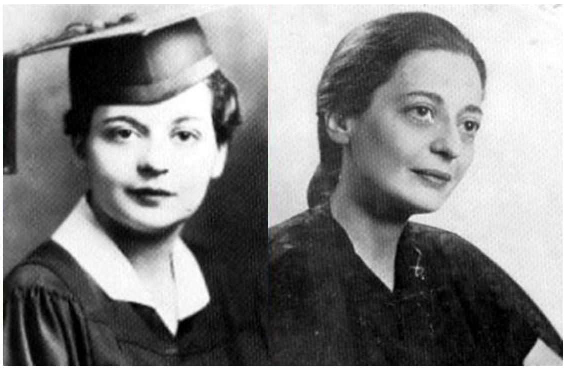
Unutulmak, yok gibi görmek kötüye karşı verilmiş en büyük cezadır. Değerli bir şeyi kim terk eder ve unutur ki?

İyi bir insanın kalp dünyasında unutulan tek bir husus olabilir. O da kötü/kötülerden olmaktır.

Ey Allah Teâlâm, celalinden cemaline sığınırız. Peygamber ruhlu o güzel insanın/insanların yanında bize de yer vermeni, gönüllerine girmeyi diliyoruz.

İhramcızâde İsmail Hakkı

'SHADOWLANDS' Gölgeli Topraklar (Film)

Joy and Jack Lewis

(http://cslewis.drzeus.net/multimedia/)

Yönetmen: Richard Attenborough

Oyuncular: Anthony Hopkins, Julian Fellowes, John Wood,

Orijinal adı Shadowlands

Tür Dramatik komedi/ İngiltere .

Süre: 131 dk

Yapım yılı: 1993 uzun metrajlı film

Özet: İrlanda doğumlu C.S.Lewis, Narnia kitaplarının yaratıcısıdır. İsmi J.R.R.Tolkien, Lewis Carol ve hepsi de hayal gücünün ustaları olarak bilinen bir avuç yazarla birlikte anılır.

Konusunu gerçek bir hikâyeden alan filmde 'Jack' olarak tanınan Lewis ile Amerikalı şair Joy Gresham arasındaki aşk anlatılıyor. 30'lu yıllarda Jack Oxford'da ders vermektedir. Mektup arkadaşı olan Joy Amerika'dan onunla tanışmak için gelir ve aralarında zamana yayılan ve trajik anları da içerecek olan bir ilişki başlar.

Richard Attenborough'nun Gölgeli Toprakları, C.S. Lewis'in Joy Gresham ile olan ilişkisinin gerçek öyküsüne çarpıcı bir şekilde bağlı kalmış. Aşırı duygusallaştırma tuzağına düşmeyen usta yönetmen, özgürlüklerini sadece öykünün ritmiyle oynamakla kısıtlı tutmuş. Joy'un iki çocuğu tek bir oğlana, genç Douglas'a indirgenirken, Lewis'in Cambridge'teki profesörlük yılları seçilip Oxford'da konumlandırılmış.

Karşımızda 20. yüzyılın sayılı masal anlatıcılarından ve Britanya'dan çıkmış en seçkin aydınlardan birinin hayatının önemli bir dönemine başarıyla ışık tutan bir yapım var. Usta bir yönetmen ve usta oyunculardan.

C.S. Lewis'in en büyük yaratılarından biri olan **NARNİA EFSANELERİ** ile ilgili kapsamlı bilgiyi www.narnia.com adresinden alabilirsiniz.

FİLMDEN ALINTILAR

Bahçe, yüksek bir duvarla çevrili.

Bahçenin içinde, bir çeşme.

Çeşmenin içinde, iki kristal taş.

Kristallerin içinde, bir yansıma, gül bahçesi.

Güllerin orta yerinde, bir mükemmel gonca.

Guillaume de Lorris, goncayı, tabii ki bir simge olarak kullanıyor.

Fakat neyin simgesi?

– Aşk?

– Ne çeşit bir aşk?

El değmemiş?

– Açılmamış, gonca gibi?

– Evet. Başka?

– Mükemmel aşk.

– Onu mükemmel yapan ne?

– Aşkın kusursuz örneği mi?

Nedir o?

Olmazsa olmaz özelliği nedir?

– Erişilmezliği.

****

En şiddetli haz, sahip olmakta değil arzu etmekte yatar. Tükenmeyen zevk, sonsuz mutluluk, ancak en büyük arzunuz, ulaşamayacağınız bir yerdeyse, sizindir.

****

Mektup arkadaşım, unutamamış. Acaba içimizde hatırlayan var mı?

O gece Chatham Kraliyet Deniz Akademisi öğrencilerini taşıyan otobüs, bir direğe çarptı ve öğrenci öldü. Hatırladınız mı?

Mektupta, bazı basit ama önemli sorular soruluyor.

O Aralık gecesi, **Tanrı neredeydi? Bunu neden durdurmadı? Tanrı, iyi olmak zorunda değil mi? Bizi sevmesi gerekmiyor mu? Tanrı, bizim acı çekmemizi mi istiyor?**

Ya bu sorunun cevabı evetse? Bakın, Tanrı'nın özellikle bizim mutlu olmamızı istediğinden emin değilim. Bence, O bizim sevmemizi ve sevilmemizi istiyor. Bizim büyümemizi istiyor. Sizlere diyorum ki, Tanrı bizleri sevdiği için bizlere acı çekme yeteneği bahşetmiş. Başka bir deyişle, acı; **Tanrı'nın, sağır bir dünyayı uyandırmak için, kullandığı megafonudur.**

Gördüğünüz gibi, bizler; heykeltıraşın şekil vererek insan formuna dönüştürdüğü taş parçalarıyız. Çekiç darbeleri bizi ne kadar çok acıtırsa bizler o kadar mükemmel oluruz.

***

Bana göre, yıllar öncesinde, insanların iki seçeneğini vardı ya faşist olup, dünyayı fethedecektiniz ya da komünist olup, dünyayı kurtaracaktınız.

Öyle mi?

O zamanlar benim başka meşguliyetlerim vardı, sanırım. Oh, işte kurtarılmayı hak eden bir dünya.

****

Karakter ve fikir.

Yumurta ve tavuk. Hangisi, hangisinden çıkar? Aristo'nun çözümü, basit ve radikaldir.

"Olayın örgüsü, karakterdir.

"Psikolojiyi unutun. İnsanın kafasındakileri unutun. Onları hareketleriyle yargılayın." der.

Örneğin, Mr. Whistler uyuyor. Bu hareketten ben, onun benim söylediklerimle ilgilenmediğini çıkarıyorum. Bu durumda, bilmece, onun neden burada olduğu. Yani, Mr. Whistler'in hareketinden bir olay örgüsü oluşturduk. Geliyor, uyuyor. Şimdi, Aristo burada 'neden' sorusunu değil bundan sonra Mr. Whistler'in ne yapacağı sorusunu sorardı. Günaydın, Mr. Whistler. Ne benim dersim zorunlu, ne de sandalyeler çok rahat. Geliyor, uyuyor, gidiyor. Olayın kurgusu genişliyor. Sorun yok,

****

- Kişisel deneyim, her şey değildir Bence, kişisel deneyim her şeydir. Öyleyse, okumak zaman kaybı mı? Hayır, zaman kaybı değil, ama okumak güvenlidir, değil mi?

Kitaplar, canımızı acıtmak için değildir.

- İnsan neden canının acımasını istesin?

- Ancak o zaman öğreniriz. Bir şey can acıttı diye, bu onu daha doğru ya da daha önemli yapmaz. Hayır, sanırım kılmaz.

Acı, amaçsızdır ya da etkisizdir demiyorum, ama acının manasını bulmak başka bir şey olmalı. Acı bir araçtır.

- Eğer isterseniz, acı Tanrı'nın - Sağır dünyayı uyandırdığı megafonudur.

****

Bir ruh eşi bulmuşa benziyorsun.

Bizim ruhumuz olmadığına inanıyorsun, sanmıştım.

Ben ruhun, çok kadınsı bir aksesuar olduğuna inanırım anima; erkek versiyonu olan animus'tan çok farklıdır.

Erkekler zekaya sahiptir kadınlar ise ruha.

*****

Farklı kültürler, farklı konuşma tarzına sahiptir. Konuşurken saldırgan olmaya mı çalışıyorsunuz yoksa sadece aptal olmaya mı?

****

Bizler, heykeltıraşın, yontarak insan formu verdiği, taş bloklarıyız. O'nun çekicinin darbeleri canımızı ne kadar çok acıtırsa bizler o kadar mükemmel oluruz. , sana yalan söylüyormuşum gibi. Yani, söylediklerim konusunda.

****

İki insanın sadece arkadaş olmasına izin verilmemesi bazen beni, anlıyor musun çok kızdırıyor. Arkadaşlık, basit bir şeydir, demek istemiyorum. Aslına bakarsan; bence, insan hayatındaki en kıymetli armağan. Fakat? Fakat, bu dostluk, olmadığı yerlere çekilip sulandırılmamalı.

- Örneğin? - Örneğin şey, bir örnek vermek gerekirse, romantik aşk. Bu arkadaşlık da, kendi çapında, aşkın bir çeşidi değil demek istemiyorum.

****

Müthiş fikirler mi üretiyorsun?

Okuyucuların. Oh, senin arkadaş çeten **hepsi iyi eğitimli ve kurallara aykırı oynamazlar.** Orada pek rekabet yok.

- Şüphe ve korku acı ve terör hariç.

Kendine öyle bir dünya kurmuşsun ki, kimse sana dokunamıyor. Sana yakın olan herkes, ya senden yaşça küçük ya senden zayıf, ya da senin kontrolün altında.

****

Gölge topraklarda yaşıyoruz. Güneş daima başka yerlerde ışıldıyor bir yolun dönemecinde bir tepenin arkasında.

****

Eğer birilerini seviyorsanız, onların acı çekmesini istemezsiniz. Bunu kaldıramazsınız. Onların acılarını, kendi üstünüze almak istersiniz. Eğer, ben böyle hissediyorsam Tanrı neden hissetmiyor?

****

Biliyor musun, benim geldiğim yerde ilginç ve eski bir gelenek vardır bir erkek, bir kızla evlenmeye karar verince, ona sorar. Buna teklif etmek, denir.

****

İnsan bazı şeyleri söylemeli. Zaman geçer, ve yine yalnız kalırsın. Evet. "Yalnız olmadığımızı anlamak için okuruz."

****

Dua ediyorum çünkü kendime engel olamıyorum. Dua ediyorum çünkü çaresizim. Dua ediyorum çünkü içimden devamlı dua etme ihtiyacı geliyor, uyurken, uyanırken. Dua etmek Tanrı'yı değiştirmiyor. Beni değiştiriyor.

****

Ben öleceğim. Ve ben, sonrasında da, seninle olmak istiyorum. Bunu da ancak, şimdi bunu, seninle konuşarak yapabilirim. Bir şekilde idare ederim. Sen beni merak etme. Sanırım, bundan daha iyisi olabilir. Sanırım, sadece idare etmekten daha iyisi olabilir. **Söylemeye çalıştığım şey o zaman duyacağın acı, şimdiki mutluluğun bir parçası. Anlaşma böyle.**

****

Tanrım, seni böyle acı içinde görmeye dayanamıyorum. Sorun değil. Beni sessiz tutuyor. Yaklaştıkça, inanıp inanmadığının farkına varıyorsun, değil mi? Sen her zaman, gerçek hayat henüz başlamadı, demez miydin?

****

Yalnızca, bir parça tecrübeyle yüz yüze geldim. Tecrübe, zalim bir öğretmen.

****

Neyin, neden olması gerektiğini, yalnızca Tanrı bilir,

– Tanrı biliyor ama umursuyor mu? – Elbette. Biz burada pek azını görüyoruz. Bizler, yaratan değiliz. Bizler yaratıklarız, öyle değil mi? Bizler kozmik laboratuvardaki fareleriz. Tecrübenin; bizim kendi iyiliğimiz için olduğundan şüphem yok ama bu yine de Tanrı'yı; vivisectionist (Tıbbi maksatlarla diri hayvan üzerinde ameliyat taraftarı veya ameliyatı yapan kimse) yapıyor, öyle değil mi?

Öyle değil. Bu, lanet olası korkunç bir pislik, ve nasılsa öyle olmaya devam edecek.

****

Dinlenmek istiyorum. Ama seni bırakmak istemiyorum. Ben de gitmeni istemiyorum. Çok fazla acı. Biliyorum. Ne yapacağımı bilmiyorum. Bana ne yapacağımı söylemelisin. Gitmeme izin vermelisin. Yapabileceğimden emin değilim.

****

Seni seviyorum, Joy. Seni çok seviyorum. Beni çok mutlu ettin. Bu kadar mutlu olabileceğimi bilmiyordum. Sen, benim tanıdığım en gerçek insansın. Yüce Tanrım sevgili karım Joy'un yanında ol. Eğer onu çok fazla sevdiysem, beni bağışla. Hepimize merhamet et.

****

Annem öldüğü zaman çocuktum. Eğer onun iyileşmesi için dua edersem ve gerçekten iyileşeceğine inanırsam ölmez, diye düşünmüştüm. Fakat öldü. İşe yaramıyor. Umursamıyorum. Anneni çok sevdim. Belki de onu çok fazla sevdim. Bunu biliyordu. Bana: "Buna değer mi?" diye sordu çünkü daha sonrasının nasıl olacağını biliyordu. Hiç adil görünmüyor, değil mi? Neden hastalandığını, anlamıyorum. Ben de öyle. Fakat bazı şeyleri elinde tutamazsın,

Gitmelerine izin vermen gerekir.

****

"Yalnız olmadığımızı anlamak için okuruz." Böyle olduğunu düşünüyor musun?

****

Aşk hakkında bildiklerim, kişisel tecrübelerden çok okuduğum kitaplardan geliyor.

Hiç birimizin, yalnız olmayı isteyeceğini sanmıyorum. Kaybetmek bu kadar acı veriyorsa, neden aşık oluruz?

Artık bir cevabım yok, sadece yaşadığım hayat var.

Bu hayatta bana iki kez, seçim hakkı verildi.

Çocukken ve erkek olduğumda.

Çocuk güveni seçti. Erkek acı çekmeyi. Şimdi çektiğin acı, o zamanki mutluluğun bir parçası. Anlaşma böyle.

____

“Başarmış erkeğin tek sebebi her zaman olduğu gibi bir kadındır.”

Joy Davidman-Grehsam Hanımefendiyi saygı ile anıyoruz."

BANA İNSAN DEĞİL AĞLAR MELEKLER

Nihansın Dideden ey mest-i nazım

Bana sensiz cihanda can ne lazım

Benim sensin felekde çaresazım

Bana sensiz cihanda can ne lazım

Revadır matemim tutsa felekler

Bana insan değil ağlar melekler

Havaya gitti hep bunca emekler

Bana sensiz cihanda can ne lazım

https://youtu.be/zXcG5NFJBQA

NE İMİŞ AŞK-I MUHABBET SEVDÂ

Söyle ey mutrîb-ı nâzende-edâ

Ne imiş aşk-ı muhabbet sevdâ

Bâri şerhet ne olur sen de bana

Ne imiş aşk-ı muhabbet sevdâ

Beste ve güfte : Rahmi Bey
Makamı : Kürdîli hicazkâr
Usûlü : Ağır aksak

https://youtu.be/3EVxpqZWoGI

EHLİ AŞKIN NEŞVEGÂHI KÛŞE-İ MEYHANEDİR

Ehli aşkın neşvegâhı kûşe-i meyhanedir

Sâkiyâ uşşâkı dilşad eyleyen peymânedir

Güft-ü guy-i âleme aldanma hep efsânedir

Sâkiyâ uşşâkı dil-şâd eyleyen peymânedir

Beste: Tatyos Efendi

Güfte: Bilinmiyor

Makam: Kürdîli Hicazkâr

Usûl: Ağır Aksak

https://youtu.be/O_D93yJ8_gw

ZÂHİRÎ HÂLE BAKIP ETME DÂHİL BİR FERDİ.

https://youtu.be/ZXYZxg9Kgss

-- Münir Nurettin Selçuk
Beste: Hacı Ârif Bey
Güfte: Enderûni Vâsıf Osman Efendi
Form: Şarkı
Makam: Mâhûr
Usûl: Curcuna

Zâhirî hâle bakıp etme dâhil bir ferdi
Çekilir çile değil, çile-i germ ü serdi (2 defa)
Kendi hâlince olur her kişinin bir derdi
Tükenir mi feleğin sille-i nerm ü serdi
Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner vay
Gam u şâdi-i felek böyle gelir, böyle gider vay.

Gazel (Ziya Paşa):
yâ rab ne eksilirdi deryâ-yı izzetinden
peymâne-yi vücûda zehr-âb dolmasaydı, aman, aman
âzâde-ser olurdum âsîb-i derd ü gamdan, aman, aman, aman
yâ dehre gelmeseydim yâ aklım olmasaydı, of, of, of

Çekilir çile değil, çile-i germ ü serdi. (2 defa)

Not: Bazı notalarda 4.cü satır "Tükenir mi feleğin mihnet-i germ ü serdi"olarak geçer.

Vezni: Fâilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün (Fa'lün)

Açıklaması:
Görünen hale bakıp hiç kimseyi dışlama.
Acı ve tatlı çileler, çekilir çile değildir.
Herkesin kendi halince bir derdi vardır.
Feleğin yumuşak ve sert silleleri tükenmez.
Dünyada hüner, eziyeti zevk haline getirebilmektir.
Feleğin sevinci ve üzüntüsü böyle gelir, böyle gider.

Gazel hakkında Atatürk'ten bir hatıra:
1) yâ rab ne eksilirdi deryâ-yı izzetinden
peymâne-yi vücûda zehr-âb dolmasaydı
âzâde-ser olurdum âsîb-i derd ü gamdan
yâ dehre gelmeseydim yâ aklım olmasaydı

"atatürk, sofradaki arkadaşlarından arzularını soruyor. münasip birer şarkı istiyorlar;

çalıyoruz. bu meyanda ali hikmet paşa'ya da soruyor. müşarünileyh benden bir taksim dinlemek arzusunu gösteriyorlar. taksime başlıyorum. zemin ve zamanını yapıyorum. bu fasıl arasında biraz yorgun, fakat kuvvetli bir ses gazele başlıyor. herkes nefes almaktan çekiniyor. bu ses ata'nın sesi... efsane diyarlarındayım. "ordular! ilk hedefiniz akdeniz'dir ileri..!" diyen bu ses şimdi nağme olmuş, his olmuş taşıyor"

riyaset-i cumhur fasıl heyeti neyzeni burhanettin ökte
türk musikisi dergisi
1 şubat 1948 / sayı:4

yâ rab! ne eksilir deryâyı izzetinden
peymâne-i vücuda zehrâb katmasaydın
yani;
ya rab! ne eksilirdi senin ululuk denizinden.
vücut kadehine zehirli acı suları doldurmasaydın

atatürk hastalanır ve karnı su toplar. doktorlar acılarından kurtulması için şırıngalarla suyu çekmek zorunda kalırlar. yıllar önce söylediği bu gazel, onun yaşamında; gerçeğe, bir alın yazısına dönüşmüştür.

kaynak:
cemal ünlü
atatürk'le bir tren yolculuğu
2) "1909 yılında selanik'teki kumanda ve erkan-ı harbiye heyeti, bir garnizon tatbikatı yapmak için manastır'a gidiyor. heyeti taşıyan trenin bir kompartımanında, iki arkadaş, hoca ve talebesi; binbaşı naci* ve mustafa kemal oturuyorlar.

bir aralık naci paşa, mahzun bir eda ile mustafa kemal'e büyük türk şairi ziya paşa'nın şu iki beyitini okuyor:

yâ rab ne eksilirdi deryâ-yı izzetinden
peymâne-yi vücûda zehr-âb dolmasaydı

âzâde-ser olurdum âsîb-i derd ü gamdan
yâ dehre gelmeseydim yâ aklım olmasaydı

hocasından bunu işiten mustafa kemal, kısa bir teemmülden sonra;
-hocam, büyük türk şariri vücut peymanesini zehrab ile doldurmaktan ziyade bu peymaneye zehrab katmamasını isteseydi, yani:

-yâ rab ne eksilirdi deryâ-yı izzetinden
peymâne-yi vücûda zehr-âb katmasaydın

deseydi daha muvaffık bir şey söylemiş olmaz mı idi? görüyorum ki, bu sözler bir acının ifadesidir; mamafih ben henüz bunu iyi kavrayamadım."

kaynak:
afet inan
atatürk hakkında hatıralar ve belgeler
5.baskı, s.101

BİZİMSİN, AYRILIK YAZILMAYACAK KADAR

Sevgili dedi ki: Hâfız, bize sen gönül verdin.. hulâsa biz kimseyi zorla kendimize âşık etmedik ki.

Biz, seni çok sevdik. Sen çok değerlisin.

–Bende seviyorum?

– Sevdiğim dediğin sen ve biz neyin peşindeyiz. Sevdiğini bulmadım diye yanıp duruyorsun.

Kendinden haberin var mı?.

Hangi dünyanın sahibisin?

Bura yok, orası yok.

–Bedenler vardır, eşleriyle bulunur. Biliyor musun, ruhunun eşini bulmak için daha hangi diyarlarda dolaşman gerekiyor? Aradığın eşinin diyarı buralar değilse.

Adem'e sormuşlar,

–Aşkından neden vazgeçmiyorsun. Ayrıl da rahat etsene.

–Melekler aşkımı bilir. Havva'da zaten benimdir. Fakat ruhumun hali başka, onda melekte var cinde . Hepsi bana meftunlar.

–Nasıl birşeyden bahsediyorsun ki, cinsleri aykırı şeyler muttasıl olur?

–Görmedin belki, fakat cennette huriler insanları bekliyor deniliyor.

–Duyduk. O nasıl iştir. Biri insan diğeri melekimsi.

–İnsanlar vardır. Âşıktır. Ancak aşklarında beden mefhumu yoktur. Onlar ruhun sevdası peşindedir. Bir ruhu sevdi mi, onu kimseye yâr etmez. Başkalarının olsun istemez. Unutma ki Tanrının da aşık olduğu ruhlar vardır..

–Nasıl?

–Ruhlar aleminde ruhlar saf saf olunca bazıları birbirlerine sargın olurken bazen bu çok ileri varmıştır. Bu ruhların birbirinden ayrılması mümkün değildir. Onlar dünyaya, farklı yerlerde, inançlarda gelseler de beraberdir.

–Tam anlayamadım.

–Duyarsın, harflerden kelimeler doğar. Kelimelerin doğmaları ayrı melekleri ayrı olsada asılları o harflerdir. Nice ayrı geldiğini zannedenler aslında o beraberlik içinde gelmiştir. Âlemin içinde dönen dolaşan bedenlerin bir kısmının canı ayrıksı değildir.

– Ruhların aynı oluşundan mı bahsediyorsun?

– Ruhlarda parçalanma olmaz. Onlar aynanın görüntüsündeki resme benzer. Kendi varlığını varlık gibi zannetsende yine "o" sun.

Sevenler sevilenler diye ayrılan şeyler aslında o ruhun cam fanusundan süzülen ışıkların karanlıkta parçalanmış halleridir.

–Ey sevgili itiraz etsende etmesende ya "o"sun ya da sen "o"nunsun.

Diyorum ki, inkarcı görünsen, inançlı bilinsen, onu, sen olarak bulamayacaksın. Hep bir eksik ve mehcur olarak kalacaksın.

Bütün olan birliğimiz hep bir yerde iken hala sen, ondan dolayısıyla bizden kaçmaya çalışıyorsun. Unutma ki boynunda duran o yazgı seni hiç hürriyetine kavuşturmayacak. Belki ölüm bir kurtuluş olur, diye düşünüyorsan, aşıklara ölüm kader olarak yazılmamıştır. Aşıklar ölmez.

–Allah Teâlâ ölümü koç şeklinde öldürecek deniliyor. Bunun manası ölüm hayvanlar içindir. İnsan olarak bulduğumuz varlık hayvanlıktan ayrılınca ölümden uzaktır. Bu nedenle birbirimizden kaçmakta ısrarının bir önemi yoktur. Izdırap çekerek olgunlaşacağım diye çok gayret sarfetme, dünya mistiklerin zahmetiyle hiçbir zaman bir değişikliğe uğramadı. Onlar kendi dünyalarını imar ettiler. Fakat değersiz gördüğün köpek meşrepli zalim insanlar –köpeklerin adını anmak pek hoş gelmiyor– dünyayı daha çok değiştirdiler. Gel misafir kaldığın gülistanı zor yaşamakla kazançlı kılamazsın. Bırak her şeyi seni uçuracak kadar güzel gönülüne sahip olan bir eş ruhun var. eğer bir değer verebilsen.

– Canım ruhum.

– İnkârı bırak. İçin gururuna dokunsun. Çünkü ezelde sen ruhuna “o”nun yazıldın, şimdi geçici olarak ayrıldın. Sen “o”nunsun istesen de istemesen de, Kalem yazdı. **Bizimsin, ayrılık yazılmayacak kadar.**

İhramcızâde İsmail Hakkı

EZELÎ FEYİZ, ZORLA VE ALTINLA ELDE EDİLSEYDİ ABIHAYAT, İSKENDER’E DE NASİP OLURDU!

494. •

Dün gece rüyada gördüm, bir ay doğuyordu.

Yüzünün aksiyle hicran gecesi sona erişmekteydi.

Tabii' ettim de sefere giden sevgili geliyor dedim.

Daha pek tez, pek erken ama ah ne olur kapıdan giriverse!

Allah selâmetler versin, benim kutlu sâkim daima kapıdan kadehle, şarapla gelirdi!

Ne hoş olurdu, rüyada diyarım görseydi de bizimle sohbet ettiği demleri hatırlasaydı ve bu hatırlayış onun bu tarafa gelmesine kılavuz olsaydı!

Ezelî feyiz, zorla ve altınla elde edilseydi Abıhayat, İskender’e de nasip olurdu!

Anılsın o demler ki kapımdan, bacamdan her an sevgilinin haberi, güzelimin mektubu gelirdi!

Mazlumun biri bir gece âdil padişahın kapısına baş vursaydı rakibin, bu kadar zulmetmeye nerden mecal bulurdu?

Yola düşmemiş hamlar, aşk zevkini ne bilsinler? Sen bir deniz gibi geniş ve tahammüllü gönül sahibi, bir er, bir yiğit ara!

Sana taş yüreklilikte kılavuzluk edenin de ne olurdu, ayağı bir taşa dokunaydı!

Başka bir şair de Hâfız gibi şiirler söyleseydi elbette hüner ehlini koruyup yetiştiren padişahın makbulü olurdu!

Didem behâb düş ki mâhi berâmedı
Kez caksi rüyi o şebi hicran serâmedi

24. Kıta

Bu kulun can kulağına Tek Tanrı'dan bir hatif şöyle bağırdı:

Azizim, bir kimsenin nasibi horluk olursa hakikaten ne kadar çalışsa, zorlaşa rütbe ve mevki elde edemez!

Birinin baht kilimini kara dokudular mı onu zemzemle, kevserle yıkansa da ağarmaz!

Begüşi can ı rehi munhii nida derdâd

AŞK ERLERİNE ANLAŞILMAZ SÖZLER SÖYLEDİN. YARABBİ, SEN BU MUAMMAYI HALLET.

251.

Ey sırlar söyleyen dudu, dilerim gagandan şeker eksik olmasın.

Başın daima yeşil, gönlün ebediyen hoş olsun. Sevgilinin yüzündeki tüylerden ne güzel bir numune gösterdin bana!

Aşk erlerine anlaşılmaz sözler söyledin. Yarabbi, sen bu muammayı hallet.

Uyanık baht, bir uykuya dalmışız, yüzümüze kadehten gül suyu serp de uyanalım.

Çalgıcının çaldığı bu makam, ne makamdı ki sarhoşla ayık beraber oynamada!

Sâkinin şaraba kattığı bu afyondan içenlerde ne baş kaldı, ne sarık!

Abıhayatı İskender'e vermezler., bu, zorla, parayla olacak iş değil ki!

Gel de manası çok olan bu kısa sözden gönül ehlinin ahvalini duy, anla!

Çin güzeli, düşman, şeyhimiz sarhoş, gönül tuzağa tutulmuş, avcı da gaddar mı gaddar!

Ayıklara sarhoşluk sırlarından bahsetme., can sözünü duvardaki resme söyleme!

Hâfız, Şah Mansur'un devleti sayesinde şiir söylemede şöhret buldu.

O Padişah, kullarına efendilik etti. Yarabbi, sen de onu âfetlerden koru!

Ela ey tüti-i güyâ-yı esrar
Mebâdâ hâliyet şekker ziminkar

NE ZULÜMLER GÖRDÜK DE KİMSECİKLERE ŞİKÂYET BİLE ETMEDİK; HİÇ BİR SURETLE HÜRMETİ BIRAKMADIK.

378 t

Sevgililerden dostluk umuyor, vefa gözetiyorduk. Zaten bu zannımız yanlıştı bizim!.

Şimdilik dostluk tohumunu ektik, gittik., bakalım bu ağaç ne vakit meyve verir?

Dedikodu dervişlerin âdeti değil, yoksa seninle ne maceralarımız var!

* Gözünde savaş hileleri varmış., biz yanıldık, sulh edecek sanmıştık!

* Güzellik fidanın kendi kendine gönüller parlatır bir hale gelmedi. Onu himmet nefesiyle biz yetiştirdik.

Ne zulümler gördük de kimseciklere şikâyet bile etmedik; hiç bir suretle hürmeti bırakmadık.

Sevgili dedi ki: Hâfız, bize sen gönül verdin.. hulâsa biz kimseyi zorla kendimize âşık etmedik ki.

Mâ zi yaran çeşmi yâri dâştim
Hod ğalet bud ançi mâ pindâştim

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

AZGELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE- Stefanos Yerasimos

Önsöz

Stefanos Yerasimos'un bu kitabı yalnız Türkiye sorunlarıyla değil. "azgelişmişlik"le nitelendirebileceğimiz bütün diğer ülkelerle ilgilenenler için de önemli ve muhakkak okunması gerekli bir eser.

Zengin bir tarihî belgeler tomarının değerlendirilmesine ve tarihsel diyalektik bir açıdan kaleme alınmış olmasına rağmen bu kitaba sadece Türkiye üzerine yazılmış bir tarih kitabı gözüyle bakamayız. Yazar ta Bizans'a. Roma'ya kadar uzanıyorsa bunun sebebi, bugünkü duruma varan evrimi en iyi anlamanın şartını, sözü edilen yapıların araştırılıp çözümlenmesinde görmesi ve aynı zamanda günümüze ve geleceğe ait sorunların zorunlu kıldığı çalışmalarla bağıntısı olan cevapları yakın ya da uzak bir geçmişte aramak ihtiyacını duymasıdır. Eser, yaşanmakta olanın yani çok sayıda çelişkinin hızla gelişmesine yol açan bir modernleşme sürecinin kavranabilmesi için gerekli olguları tarihe başvurarak araştırmaktadır. Hu kitabın yaşadığımız döneme ayrılmış üçüncü cildine kadar gelmek zahmetine katlanan her okuyucu. Yerasimos'un, ülkesinin ekonomik sosyal ve siyasal durumunu tahlil etmedeki görüş berraklığını tam olarak değerlendirecektir.

Roma'ya ve Bizans'a kadar uzanan, ama asıl Osmanlı imparatorluğunun evrimini eksen alan bu çalışma, bugünkü durumu kavramamız için her dönemi gereken ağırlığı tanıyarak ele alıyor. Yazar eserinde, belirleyici yapılarda ortaya çıkan çeşitli üretim ilişkilerinin. Devlet cihazının çeşitli örgütlenme biçimlerinin ve çağlar boyunca uluslararası ilişkiler düzeyinde olduğu kadar mahalli ve bölgesel düzeyde de iç içe girmiş çeşitli iktidar tiplerinin tahliline —ideolojik tasarımları da gözden kaçırmadan— öncelikle yer veriyor.

Yerasimos çoğunlukla yapıldığı gibi eski bilgilerin sağladığı bazı «şemalar»la yetinmek yerine, tarihî evrim yumağını çözmeye ve daha önce bilinen ipuçlarını yakalayıp olgular zincirinin gerisini getirmeye çabalamış. Böylece de bir **«Asya Tipi üretim»** kalıbı içinde sıkışıp kalmadan bir ölçüde bu üretim tarzından hareket eden ve birbirini izleyen çeşitli «oluşum»ları, her birinin kendine has özelliklerini göstererek aydınlığa kavuşturma yolunu tutmuş. Yazar, sonu Türkiye'nin bu günkü azgelişmişlik durumuna varan bu uzun süreci oluşturan nedenselliklerin evrimini kavramaktaki sebatlı kaygısıyla bize, bilimsel bir tahlil için teorik gereçler atanına başvurmanın kaçınılmaz bir şart olduğunu, ama yeterli bir şart olmadığını gösteriyor. Hele siyasal bir pratiğin ihtiyaçlarına cevap vermesi gereken bir tahlil söz konusuysa.

Şehircilik ve mimarlık öğrenimi yapan yazar önceleri kendi ülkesinde, iş bulmak amacıyla kadınlı erkekli köylerini terkederek büyük şehirlerin kenar mahallelerini ve iğreti iskân

bölgelerini dolduran insanların hayat şartlarını incelemeye koyulmuş. Bu yoksul şehir insanları, Türkiye'de olduğu kadar diğer ülkelerde de azgelişmişliğin bir görüntüsüydü. Yazar bunu belirtmekle yetinebilirdi. Ama Türkiye'yi azgelişmiş ülkeler arasına sokan sebepler nelerdi? Çünkü Türkiye gerçekten de kendine has bir tarihî eprime sahipti ve bu evrim onu «üçüncü Dünya» ülkelerinin hemen hepsinden ayırıyordu.

Bu ülkelerin azgelişmişlik durumlarının anlaşılması, yaşadıkları sömürge egemenliğinin ciddi bir şekilde çözümlenmesinden geçiyordur. Oysa Türkiye, Avrupalı devletlerin yönetici tabakalarında uyandırdığı iştaha rağmen, hiç bir zaman sömürgeleştirilememiştir. Yazar bu noktada da emperyalist devletleri birbirinin karşısına diken şartları kaynak göstermekle yetinebilir, sonra da Türkiye'nin kelimenin dar anlamıyla sömürgeleşmemiş bile olsa bir sömürgeden hemen hemen farksız olduğu görüşünü benimseyebilirdi.
Azgelişmişlik sorunlarını konu alan görüşler çoğu zaman «hemen hemen»lere, «...mışsa da»lara dayandırılır. Böylece de teorik şemaları yeniden ortaya çıkarmakla veya çeşitli farklılıklar gösteren somut durumları, soyutlamalarla varılmış bulanık olduğu kadar iğreti bir tek biçimçiliğe indirgemekle yetinilir.

Emperyalizmin rolü üzerinde durmak tabii ki gereklidir. Ama emperyalizme karşı verilen fiili mücadelelerde, emperyalizm hakkında biçimlenmiş genel ve teorik tasavvurlarla değil, bu olgunun değişik zamanlarda ve yeryüzünün değişik bölgelerinde birbirinden farktı görüntülerle ortaya çıktığı, çeşitli, değişken ve somut eylem biçimleriyle karşı karşıya gelinir.

Yazar, Osmanlı imparatorluğunun niçin, nasıl ve ne zamandan beri bir bağımlılık durumu içine girmeğe başladığı sorusunu kendine sorarak işe başlıyor. **Ve sonunda bu durumun ondokuzuncu yüzyıldan bir hayli önce meydana geldiğini gösteriyor.** Yani, tarihi asıl ondokuzuncu yüzyıldan itibaren hükümleri altına alan emperyalist devletlerin oluşumundan çok önce. Osmanlı imparatorluğu henüz Avrupa, Asya ve Afrika arasındaki kavşak noktaları üzerindeki temel stratejik egemenliğini sürdürürken Avrupalı küçük tüccar grupları imparatorluk topraklarında, içyapıların verdiği imkânlardan yararlanıp hükümranlıklarını yürütmeğe başlamışlardı. Bu evrim Hindistan'da sömürgeleşme sürecinin başlangıcındaki durumu hatırlatır. Orada da güçlü Büyük Moğol İmparatorluğu, henüz Avrupa'da imaline başlanmamış malları satın almak amacıyla binbir güçlükle Hindistan'a gelen küçük tüccar gruplarının nüfuzu altına girmişti.

Yerasimos'un koyduğu sorular ve bunlara getirdiği cevaplar, bir kere daha tekrar edelim, yalnız Türkiye'nin alınyazısıyla ilgilenenler için değil sorunları insanlığın çok büyük bir kısmının tarihî evrimi düzeyinde ele alanlar için de son derece ilgi çekicidir. Yazar, yaptığı inceleme ve meseleleri koyuş şekliyle, sömürgeleşme olgusundan söz edilir edilmez, hemen

başvurulması alışkanlık haline gelmiş şemaların yeni baştan tartışma alanına sokulması gerektiğim göstermiştir.

Temcit pilavı gibi ısıtılıp ısıtılıp ikide bir önümüze sürülen (çoğu zaman herhalde iyi niyetle, ama kimi zaman da-amaçların aşağıda koymağa çalışacağız- maksatlı olarak, bile bile) şemaya göre. Avrupalı Devletler, kapitalizmin zaferi demek olan «Sanayi Devrimi» ile sağladıkları askerî güçleri ve teknolojik ileri Sikleri sayesinde, kendini savunacak araçlardan yoksun halklar üzerinde egemenliklerini kurmuşlardı. Şüphesiz bu teknolojik, askeri ve mali üstünlük sömürgeci yayılmanın sebeplerinden biri olmuştur ama ancak ondokuzuncu yüzyıl ortalarından sonra. Çünkü Avrupalıların bu çağdan önce sömürgecilik yolunda gerçekleştirdikleri fetihler hiç de daha az değildi: onaltıncı yüzyılda Latin Amerika, onyedinci yüzyılda Endonezya, onsekizinci yüzyılda ise Hindistan, üstelik bu sonuncusu, kapitalizmin gelişmesi yolunda en önemli fetihti. **Oysa o dönemlerde Avrupa henüz teknolojik bakımdan iddia edildiği kadar ileri değildi ve sömürgecilerin emrindeki askerî güçler, daha sonra onların egemenliği altına girmekten kurtulamayacak olan devletlerin askeri güçleriyle oranlanınca (gülünç derecede olmasa bile) çok zayıf kalıyordu. Hakim duruma gelenler daha az «güçlü» olanlardı. Peki niye? İşte bu ana soru çok kere hasıraltı edilmiştir.**

Sömürge fetihleri emperyalizm olgusuyla birleştirilir, doğrudur da. Ama öte yandan emperyalizm kelimesi ondokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru büyük mali ve sınai grupların oluşması sırasında kapitalizmin bağrında meydana çıkan yapı değişiklikleri içinde («Emperyalizm. kapitalizmin en yüksek aşaması...») kullanılır, işte, kimi marifetliler tabir caizse bir alicengiz oyunuyla sömürgeleşmeyi sadece kapitalizmin «emperyalizm» dediğimiz gelişme aşamasına malederler. Böylece kapitalizmin Avrupa'daki zaferinden önce yapılan nedenlerin sömürge fetihlerini mümkün kılmış olan etkenlerin tahlili, ondokuzuncu yüzyıl sonuna doğru gerçekleşen emperyalist yayılmanın tahlili gerisinde, gözden kaybedilir. O zaman da sömür- gelişme sürecinin çok büyük bir kısmı yani «Sanayi Devrimi»nden önceki sömürgeleşmeler gün ışığına çıkmamış olur. Bunlar. Avrupalıların teknolojik ve askeri bakımdan daha güçsüzken. Hindistan örneğinde olduğu gibi iyi örgütlenmiş bir devlet cihazına sahip ve teknik bakımdan da çok daha fazla gelişmiş güçlü imparatorluklarla karşı karşıya bulundukları dönemde gerçekleştirdikleri sömürgeleşmelerdir. Avrupa'nın teknik ve askeri üstünlükleriyle açıklanamayacak olan bu sömürgeci yayılma örnekleri daima, sanayi devriminden sonraki —bazı teorik şemaları doğrulayıcı mahiyetteki— sömürgeleşme örnekleri yanında ihmal edilir.

Peki ama, sömürgeleşme sürecinin ilk dönemine karşı bu miyopluk ya da kayıtsızlık, ikinci dönemine ise bu itibar niçin? Şunun için ki. Avrupalıların askeri ve teknolojik üstünlüğüyle açıklanamayan bir sömürgeleşme sürecini kavramak, yerli yönetici sınıfların bu olgu içinde takındıkları tavrı, kullandıkları stratejiyi bulup çıkarmayı gerektirir. Bu yönetici sınıf ve

tabakaların çoğu için sömürgeleşme bulunmaz bir nimet ve güçlerini o güne kadar erişemedikleri düzeye çıkarmakta bir araç olmuştur. Kimi ülkelerde ileri gelen yerli kategorilerin toprağın mülkiyetini üzerlerine geçirmeleri, o güne kadar sağlam hukuki bir yoldan sahip olamadıkları bu hakkı elde etmeleri. Avrupalıların kabule zorladıkları yeni hukuki rejim sayesinde gerçekleşebilmiştir. Bu sömürgeci fetihler, yerli yönetici sınıflarla Avrupa'dan gelen sömürgeciler arasındaki ittifaktan başka bir şeyle açıklanamaz. Kırsal alanlardaki yığınlar üzerinde sürdürülen sömürünün bir kat daha pekişmesini mümkün kılan da işte bu ittifaktı.

Ondokuzuncu yüzyıl sonlarının ve yirminci yüzyıl başlarının sömürgeci teşebbüsleri de. gene bu çağlardan itibaren emperyalist devletlerin ellerinde bulundurduktan güce rağmen, ileri gelen yerli kategorilerin faal işbirliğiyle gerçekleşmiştir. Ama bunların rolü artık daha rahat gözlenebilmekledir. Çünkü ellerindeki güce aldanıp Avrupalıların kimseden destek görmeden kendi başlarına hareket ettiklerini sanmamız çok kolaydır.

Emperyalizm hükmünü yalnız dıştan yürütmez, gittiği yerde teşebbüslerinin başarısı için harekete geçecek güçleri de hazır bulur.

Sömürgeci fetihlerin gerçekleştiği somut süreçlerin, tam bir görüş berraklığıyla neden bu kadar seyrek olarak tahlil edildiğine şaşmamak gerekir. Eskiden zaferlerin şerefini kendilerine maletmek Avrupalı şeflerin işine gelirdi; bugünse oynadıkları rol hakkında ketum davranmak yerli yönetici sınıfların işine gelmekle. Çünkü bunun bilinmesi, oynamağa devam ettikleri oyunun da daha iyi anlaşılmasına imkân verecektir.

Yerasimos’un kitabı, çağlar boyunca egemenlik süreçlerinin somut işleyişini ve bunların bir toplumun çeşitli sınıflarıyla olan ilişkilerini aydınlığa kavuşturma imkânını sağlayan az sayıda eserden biridir. Yazar şu sorunları ortaya atıyor: Osmanlı İmparatorluğu örgütlü yapısına ve gücüne rağmen, nasıl oldu da yavaş yavaş bazı Avrupalı güçlerin bağımlılığı altına girebildi? Hem de Avrupa, sonunda kendisine kapitalizmin zaferini ve «Sanayi Devrimi»ni sağlayacak olan eylem imkânlarına henüz sahip değilken. Bağımsız bir Türk Devlet cihazı, varlığını sürdürürken (toprakların fiilen sömürgeleşmiş olduğu siyasal bağımlılıkla oranlandığında bu hiç de ihmal edilecek bir husus değildir) emperyalist çıkarlar ondokuzuncu yüzyılda, nasıl oldu da Türk toplumunun içine nüfuz edebildi? Yaşlı imparatorluk yıkılıp gittikten sonra, ulusal atılım ve genç Cumhuriyet hangi güçlere dayandı? Bu gelişme çabası hangi iç ve dış engellerle karşılaştı?.. Bugünün çelişkileri, çok eskilere uzanan bu tarihi evrim ve emperyalizmin kullandığı yeni eylem biçimleri dikkate alınmadan anlaşılamaz.

Üstelik, klasik biçimiyle siyasal sömürge egemenliğinin altına girmeden Avrupalı bezirganların ağına düşen, o çağda üstün bir örgüte sahip güçlü devletin tek örneği Osmanlı İmparatorluğu olmayınca yazarın vardığı çözümler ve derlediği belgeler daha çok önem ve

değer kazanmaktadır. Çin için de durum Osmanlı Imparatorluğu'yla aynıdır ve iki ülkenin tarihî evrimleri arasında, bazı farklılıkları gözden kaçırmaksızın yapılacak bir karşılaştırma özellikle ilgi çekici olur.

Tam bir evrim içinde olan şimdiki durumu kavramak için Yerasimos modellere baş vurmakla yetinmiyor; bu modellerle somut durumlar arasındaki farktan asgariye indirmek yerine, onları aydınlatmaya ve açıklamaya uğraşıyor. Düşünceleri yeniden türetmek yerine, onlardan, somut gerçekleri daha iyi anlamaya yarayan gereçler olarak yararlanıyor. Böyle bir çalışmanın, aynı zenginlikteki diğer araştırmalara ilham kaynağı olmasını dileyelim.

Yves LACOSTE

«Yaşadığımı: çağın dertlerinin, acılarının yanı sıra; eski, çağı geçmiş üretim tarzlarının hâlâ devam etmelerinin sonucu olan, dünün, mirası bir sürü derdi re acıyı da beraberlerinde getirdikleri çağımıza ait sosyal ve siyasal ilişkilerle birlikte yüklenmek zorundayız. **Yalnız yaşayanlardan değil, ölülerden de çekeceğimiz var.»**

Karl MARX
Kapital, Cilt 1
(Almanca birinci baskıya önsöz)

GİRİŞ

Bu çalışmanın çıkış noktası önceleri, Türk toplumunun son yirmi yıl içinde en çok üstünde durulan bazı kendine has sosyo – ekonomik veçhelerini, kırlardan göç ve rasgele şehirleşme olgusu çevresinde toplayarak tanıtmaya çalışmaktı. Ama çok geçmeden gördük ki, bu olgular ülkenin sosyo – ekonomik yapılarının ancak en belirgin görüntüleridir ve herhangi bir ekonomik ya da sosyal olgunun kavranması için bu yapıların çözümlenmesi zorunludur. Böyle bir çözümleme çabası da, doğrudan doğruya «azgelişmişlik» adı altında topladığımız soru ve sorunların tümüne dayanmaksızın gerçekleşemezdi.

Azgelişmişlik teriminin en önde gelen özelliği, gözle görülür izafiliği, bir karşılaştırma, bir karşıtlık içinde ortaya çıkma karakteridir. Az gelişmişlik iki farklı düzeyde, belli bir toplumun iç bünyesinde ve bu toplumun öteki toplumlarla olan ilişkileri içinde yerleşir.

Bir toplumun bağrında azgelişmişlik ister coğrafi alanlar arasında, ister ekonomik faaliyetler ve sosyal gruplar arasında olsun farklılıkların çoğalmasıyla kendini gösterir. Kaldı ki, coğrafî alan ekonomik faaliyetlerin dayanağıdır ve sosyal gruplar da bizzat bu faaliyetlerle birlikte farklılaşır. Sonuç olarak, belli bir toplumun ileri, kapitalist bir üretim tarzıyla daha az gelişmiş, başka bir deyişle prekapitalist bir üretim tarzı ya da tarzları arasında asıl yerini belirleyen şey, o toplumun ekonomik faaliyetleridir. Bu iki kategori arasındaki farklılıkların sürmesi ve hatta çoğalması bize, bir yandan kapitalist üretim tarzının günden güne daha ileri

aşamalara doğru yol aldığını, öte yandan prekapitalist üretim tarzını ve diğer dirençli üretim tarzlarını kendi içinde özümseyemediğini göstermektedir. Yani çelişki, sosyo – ekonomik yapılarındaki ilerlemenin yeterli bir büyüme ve gelişmeye ayak uyduramadığı bu tür toplumlara has kapitalist üretim tarzı içine kaymıştır. Azgelişmiş olan şey, bu kapitalist üretim tarzı ve onun ötesinde toplumun bütününü meydana getiren sosyo – ekonomik oluşumdur.

Böyle bir toplum, içlerinde kimi ileri kapitalist sosyo – ekonomik oluşumlar da bulunan diğer toplumlarla ilişkidedir. Demek oluyor ki bu toplum ilişkide bulunduğu diğer toplumlara oranla azgelişmiştir. Oysa insanın insan tarafından sömürüldüğü bir çerçeve içinde daha ileri bir üretim tarzı, daha büyük ölçüde bir üretimi gerçekleştiren, öyle olunca da üretim araçlarının ve emek gücünün daha büyük ölçüde sömürülmesini sağlayan bir üretim tarzı demektir. Bu ileri aşamayı kendinde barındıran sosyo – ekonomik bir bünye ise, iç ya da dış bütün ilişkileri çerçevesinde mümkün olan en çok sömürüyü sağlar. «Azgelişmişlik» le «gelişmişlik» arasındaki ilişkiler, ister istemez, egemenlik altına alıcı ilişkilerdir ve azgelişmiş ülkeler de emperyalizm aşamasında bulunan ileri kapitalist ülkelerin egemenlik altında tuttukları ülkelerdir. Böylece, diğer düzeylerde olduğu gibi, bu düzeyde de azgelişmişlik, birbiri yanında yer alan iki nicelik arasında soyut bir karşılaştırma konusu olmayıp egemenlik ve sömürülme ilişkilerini içerir.

Bu ilk eldeki karşıtlık niteliği, bizi egemenlik kavramına yöneltirken bile eşyanın statik bir görünümünü aşmış olmuyor. Mekân içinde birbiriyle bağımlı olan azgelişmişlikle egemenlik, zaman içinde bir ilişkiyi ifade etmiyor. Oysa azgelişmişlik terimi bile gelişmişlik kavramını, yani dinamik bir unsuru kendinde taşır. Bunun sonucu olarak da belli bir toplumda zaman içinde bir ilerlemeyi, ama başka toplumlarla eşit olmayan bir evrimi ifade eder. Bu eşitsizlik egemenlik ilişkilerini içerince, egemenlik altına alma olgusuyla azgelişmiş ülke arasındaki bağ zaman içinde de kurulmuş olur.

Bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz: azgelişmişliğin sosyo – ekonomik yapıları, emperyalist egemenliğin sosyo – ekonomik yapılarıyla bağımlıdır ve bunları birbirinden ayrı tutarak bir incelemeye konu edinemeyiz. Dinamik bir bağın üstünde durunca da sosyo – ekonomik yapıların incelenmesini, ele aldığımız toplumun zaman içindeki azgelişmişlik sürecinin incelenmesi içinde görüp anlatmamız gerekir. Azgelişmişlik, emperyalizmle ilişkisi içinde tanımlandığında onun karşı kutbu haline gelir, ondan doğar ve onunla birlikte gelişir. Birisi var olmadıkça diğeri var olamaz; birisi ortadan kaldırılmadıkça öteki ortadan kalkamaz; birisi ortadan kalkmadıkça da öteki ortadan kaldırılamaz.

Tarih içinde bu diyalektik bağın öncesine uzandığımızda, onun, yaygın kapitalist birikim aşamasına ulaşmış bir toplumla, kapitalist olmayan ya da prekapitalist bir toplumun karşı

karşıya geldikleri noktadaki kökenlerine varırız. Sınai üretim fazlasını satmak ve hammadde sağlamak zorunda olan kapitalist toplum İçin, kendi yararına egemenlik ilişkilerinin tanımı üzerinde kurulan böyle bir karşı karşıya geliş zorunludur. Bu ilişkilerle kapitalist toplum emperyalizm aşamasına ulaşır ve yine bu ilişkilerle prekapitalist toplum, egemen ve asalak bir ekonominin bünyesinde meydana getirdiği oluşumla, sonu azgelişmişliğe varacak bir yapısal değişim ve yıkım safhasına girer.

Bu karşı karşıya geliş noktasından itibaren, eşitsizlikler, kurulan yeni ilişkilerin sonucu gibi düşünülür. Oysa egemenlik ilişkilerinin kurulması bile daha önceki bir eşitsizliği, prekapitalist bir toplumun kapitalist bir toplum karşısındaki eşitsizliğini içerir. Böylece eşitsizlik önce de sonra da, hem sebep, hem de sonuç olarak ortaya çıkar. Ama bu çelişki sadece görüntüdedir. Çünkü incelediğimiz iki toplum arasındaki karşılaşma noktası, onların geçmişteki ilk temasa geliş noktası değil, sınai devrim yoluyla kapitalist dünya dışındaki yeni pazarlara açılmayı zorunlu kılan yaygın bir yeniden - üretime geçmiş kapitalist toplumun vardığı kesin gelişme aşamasına uygun düşen temas noktasıdır. Daha önceleri, kelimenin tam anlamıyla kapitalist üretimi mümkün kılan zenginliklerin birikimine elverdiği ölçüde, doğrudan doğruya sömürgeleştirmeden tutun da, imtiyazlı ticari mübadelelere kadar çeşitli biçimlerde ilişkiler vardı.

Böylece eşitsizlik, gerçek emperyalist ilişkilerin öncesinde yer alan bu ilişkiler içinde doğar. Ama bu ilişkilerin biçimi kadar içeriği de, aynı şekilde, söz konusu prekapitalist toplumun iç dinamiğine ve giderek kendi üretim tarzına özgü yapılarına bağlıdır. Bu toplumun kendine özgü iç çelişkileri, diyalektik bir hareket içinde dış ilişkilerle birlikte değişmeye uğrayarak onun tarihsel gelişimini' meydana getirirler.

Demek oluyor ki, azgelişmiş bir ülkenin tarihsel evrim süreci iki büyük safhada meydana gelir. Bunların ilkinden İkincisine geçişi o ülkenin kendi evrimi değil, kapitalist toplumların evrimi belirler. Emperyalizmin egemenliği altına girdiği ikinci safhada, ağır basan ve hatta ülkenin iç çelişkilerini belirleyen dış ilişkilerdir. İlk safhada iç çelişkiler, ülkeye has üretim tarzının tezahürleri, dıştan gelen etkilere karşı direnirler. Dış etkiye açık olmanın derecesini iç dinamiğin gelişimi belirler. Ne var ki, kapitalist ülkelerde birikim sürecinin hızlanması prekapitalist bir toplum direncine değil, bu toplumların bir bütün olarak karşı koymalarına bağlıdır. Ayrıca bir prekapitalist toplumda iç dinamik, ticari mübadelelerde ilişkileri kısıtlayarak ilk safhada bir noktaya kadar bir direnç yaratsa bile, bu toplum, kapitalist ülkelerde yaygın yeniden - üretim işlerlik kazanınca, emperyalist ilişkilerin ağına düşmekten kendini koruyamayacaktır. Bunların sonucu olarak diyebiliriz ki, farklı üretim tarzları içindeki insan toplumlarının topyekün olarak ilerlemesi aynı anda olmadıkça, emperyalist egemenlik kaçınılmaz bir tarihsel aşama haline gelmektedir.

Öyleyse, Türk toplumunun azgelişmişlik süreci hakkındaki bir inceleme bizi, onu, yukarıda açıklamasını yaptığımız iki büyük safha içinde ele almağa götürür. Bu toplumun evrimine bu yolda ilk yaklaşımımız ise, onda, yukarıda sunulan modelin ortak karakterlerinin ötesinde birinci safhayla olduğu kadar ikinci safhayla da ilgili kendine has, özel durumların varlığını açığa vurur.

İki safhada da ilk özel ortak durum unsuru, kapitalist- emperyalist ülkeler tarafından doğrudan doğruya kurulmuş ekonomik ve siyasal bir egemenliğin yokluğudur. Yani kapitalist ülkeler, Türk toplumu —ondan öncesinde de Osmanlı toplumu— ile girdikleri ilişkilerin evrim süreci boyunca, ne üretim araçlarını elinde tutan mahalli egemen bir sınıfın, ne de devlet cihazını elinde tutan mahalli yönetici bir sınıfın ayağını kaydırıp onun yerini aldı. Sömürme asıl, mahalli «komprador» sınıflar aracılığıyla üretim fazlasına ve (ya da) artık - değere sahip çıkma yoluyla meydana geldi. Devlet cihazı ve üretim araçları üzerine kapitalist güçlerin doğrudan doğruya el koymaması olayı, emperyalizmin egemenliği altında bulunan ya da bir zamanlar bulunmuş olan çok az sayıdaki toplumda görülür. Türkiye'nin yanı sıra başka örnek olarak Çin'in ve İran'ın durumlarını gösterebiliriz. Bu ülkelerin durumlarını karşılıklı olarak jeopolitik açıdan ele alırsak, her üç ülkenin de, bütün on dokuzuncu yüzyıl boyunca Rus ve İngiliz emperyalizmleri arasında «tampon» devlet olma konumları yüzünden nispî bir bağımsızlığı koruyabildiklerini ve bu olgunun, bu ülkelerdeki mahalli sosyal sınıflara ait bir direnci de içerdiğini görürüz. Çin'deki 1911, Türkiye'deki 1922 burjuva devrimleriyle Çin'deki sosyalist devrimde kendini açığa vuran işte bu sınıf direnciydi.

İlişkilerindeki bu özel durumluluk bizi, Türk toplumunun iç dinamiğini, buradan giderek prekapitalist yapılarını, bunların Osmanlı İmparatorluğu yapısı içindeki oluşum ve evrimini daha yakından görüp incelemeye götürür. Bu noktadan, bu topluma ait ikinci özel durumun farkedildiği ilk safhaya varırız. Bu özel durum Osmanlı toplumunun ve yerini aldığı Bizans toplumunun. Batı Avrupa'nın kapitalist, feodal ve hatta prefeodal aşamada bulunan bugünkü kapitalist ülkeleriyle girdiği ilişkilerin evrim biçimi, süresi ve süreciyle ilgilidir. Batı Avrupa'yla Osmanlı toplumu arasındaki ilişkiler, ilk merkantil birikim çağında başlamaz; daha ötelere, feodal Avrupa'yla, bir çeşit feodal «emperyalizm» egemenliğine ait olguları içinde barındırdığını farkettiğimiz Bizans toplumu arasında varlığını sürdürdüğü dönemlere kadar uzanır. Hemen hemen kesilmeden süren bu ilişkiler dizisi boyunca bu geriye bakış süreci bizi, «Doğu» ile «Batı» arasında ekonomik ve siyasal birliğin varolduğu çağa, Roma İmparatorluğu'na kadar götürür. Bu geriye bakış sırasında, egemenlik ilişkilerinin tersine, yani Doğu'daki Bizans'ın yararına işlediği dönemleri de göz önüne sermiş oluruz.

Öyleyse sözkonusu olan, sorunun kökeninde varolup da eskiden beri süregelen bir eşitsizlik değil, iç dinamikle dış ilişkilerin karşılıklı olarak birbirini etkilemeleri sonucu egemenlikler

arasında zamanla ortaya çıkan bir yer değiştirmedir. İşte günümüzdeki sorunların temelinde bu yer değiştirmenin yarattığı sonuçlar yatmaktadır.

İki toplum arasındaki geçmişe ait bu birlik, yüzeyde bile kalsa önce Bizans, sonra da Osmanlı toplumun evrimini, özellikle on dokuzuncu yüzyıl başlarında emperyalist ilişkilerin kurulmasına kadar, kendi iç dinamizmi ve Batı ülkeleriyle dış ilişkileri çerçevesi içinde gözden geçiren araştırmamız için bir çıkış noktası meydana getirmektedir. Bundan sonra sıra Osmanlı, ardından da Türk toplumunun emperyalist egemenlik çerçevesi içindeki evrimine ve en sonunda da bu toplumun, aynı zamanda gelecekteki evriminin verileri olan bugünkü sosyo – ekonomik yapılarının incelenmesine gelecektir.

Geçmişe doğru uzanan bu uzun yolculuğun güzergâhı, ister istemez, batılı olmayan ama Batı'nın burnu dibinde yerleşmiş ve onunla sürekli çatışma halinde bir toplumun «tetikte» durumu içinde, bütün bir tarih boyunca üst üste birikip yer etmiş fikir silsileleri arasından geçmek zorundaydı. Bu yer etmiş fikirlerin tam bir ayıklamasını yapmanın bu çalışmanın imkân ve sınırlarını çok aştığını anlayınca; bir sorunun ortaya çıktığı her keresinde, çalışmanın geliştirdiği bütünle ilgili varsayımları vermek bize gerekli olduğu kadar kaçınılmaz da geldi. Şunu da ekleyelim ki, bu çalışmanın ardından, bütün bu alanlarda daha derinlemesine incelemelerin geleceğini ummaktayız. Genel bir gözden geçirme mahiyetindeki bu çalışmanın amacıysa, hiç bir itiraza yer vermeyen bir nesnelliğe ulaşması değil, bilinen olaylar bütünüyle uygunluk içinde bir açıklamanın araştırılmasıdır.

Sh: 1-22

Kaynak: Stefanos Yerasimos, AZGELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE-BİZANSTAN TANZİMATA, Türkçesi: Babür KUZUCU, Gözlem Yayınları, 1974, İstanbul

BESTEKÂRLIK MEŞKİ- Stefanos Yerasimos

Hzl: FİKRET KARAKAYA

BİR BESTEKÂR YETİŞİYOR HİKÂYESİNİN MAKALEYE DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ HALİ

İsmail Dede'nin bazı eserleriyle Zekâî Dede'nin bazı eserleri arasında dikkate değer benzerlikler tespit ettim. Görünüşe göre bunlar, bir eserin melodik çizgisinin, başka bir güfteyle ve başka bir makamın nağmeleriyle birleştirilmesinden ortaya çıkmış eserlerdir. İlkin, İsmail Dede'nin Sultanîyegâh İkinci Beste'si **("Cân ü dilimiz lûtf-i kerem-kâr ile mâmur")** ile Zekâî Dede'nin Ferahnâk Beste'si **("Söyletme beni câmm efendim kederim var")** arasında böyle bir ilişki olduğunu fark ettim. Sonra Zekâî Dede'nin Hicazkâr Ağır-semâî'sini **("Gülşende hezâr nağme-i dem-sâz ile mahzûz,")** İsmail Dede'nin Acem-aşiran Ağır-semâî'si **("Ey lebleri gonca, yüzü gül, serv-bülendim")** üzerine bestelediğini anladım. Bunun üzerine Zekâî Dede'nin eserlerine daha çok dikkat etmeye başladım ve **"Dil verdiğin ol çeşm-i siyah-meste işittim"** mısraıyla başlayan Hüzzam Yürük-semâî'si ile Âmâ Kadri Çelebi'ye atfedilen Nikriz Yürük-semâî **("Men âşık-ı mahzûn u perîşânı unutma")** arasındaki çarpıcı benzerliği keşfettim. **"Demek ki Zekâî Dede yalnız İsmail Dede'nin eserleri üzerine beste yapmamış"** diye düşünmeye başlamıştım ki Zekâî Dede'nin Hüzzam Yürük-semâî'si ile İsmail Dede'nin **"Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhım"** mısraıyla başlayan Saba-buselik Yürük-semâî'si arasındaki benzerliği fark ettim. Belki de Zekâî Dede, kendi eserini Kadri Çelebi'ninki üzerine değil, -her zamanki gibi- İsmail Dede'ninki üzerine bestelemişti. Ne olursa olsun bu üç eserin kurgusu birbirinin eşiydi: Üç eser de terennümle başlıyordu ve güftelerinin ilk hecesi usulün son tek'ine rastlıyordu. Dahası, terennüm kelimeleri de hemen hemen aynıydı. Daha sonra bu gruba İsmail Dede'nin **"Sevdi bu gönül seni yamân eylemedi"** mısraıyla başlayan Şehnaz Yürük-semâî'sinin de dahil olduğunu gördüm. Araştırmalarım devam etti ve İsmail Dede'nin **"Rencîde sakın olma nigâh eylediğimden"** mısraıyla başlayan Nihavend-i kebîr Yürük-semâî'sinde de aynı kurguyu değilse bile, benzer yapıları kullandığını tespit ettim. Bunun üzerine bu olgunun basit bir taklit veya yararlanma olmadığını, muhtemelen bir "bestekârlık meşki"nin günümüze kadar gelebilmiş dışavurumları olduğunu düşünmeye başladım. Muhtemelen İsmail Dede, hocasının tavsiyesi veya yönlendirmesi ile anılan Nikriz Yürük-semâî'nin "ayrıksı" (veya kârlarınkini andıran) biçiminden çok etkilenmiş ve aynı tarzda birkaç eser birden yapmış. Zekâî Dede ise, Hüzzam Yürük-semâî'sini, doğrudan Nikriz Yürük-semâî üzerine değil, İsmail Dede'nin Saba-buselik veya Şehnaz Yürük-semâî'lerinden biri üzerine bestelemiş olabilir. Bütün Osmanlı musikisi tarihine teşmil edilebilecek bir iddiayı, sadece bu birkaç eser arasındaki benzerliğe dayandıramayacağımı biliyorum. Bunun için, aynı benzerliği, başka bestekârların eserleri arasında da bulmak gerekir. Eserleri birbirininkine benzeyen bestekârların hoca-öğrenci olması gerekmez. Nasıl ki İsmail Dede, hocasına ait olmayan Nikriz Yürük-semâî'yi kalıp olarak kullanmıştır.

Andığım eserler arasındaki benzerlikler, üstadların tilmizlerine bestekârlık meşk (veya tâlim) ettiğinin su götürmez kanıtları değildir belki. Yine de buradan çıkarılabilecek bazı önemli sonuçlar var:

1. İsmail Dede'nin bütün eserleri değilse bile, en azından yukarıda andığım eserleri, notaya alındıkları 19. yüzyıl sonuna kadar, Zekâî Dede'ye meşk edildikleri şekillerini muhafaza etmişlerdir. Aksi takdirde söz konusu benzerliği tespit edemezdik. (Zekâî Dede'nin orta yaş ve geç dönem eserlerinin çoğu bestelenir bestelenmez; gençliğinde besteledikleri de

üzerinden çok zaman geçmeden oğlu Ahmed Irsoy veya öğrencileri tarafından notaya alınmıştır. Buna dayanarak İsmail Dede'nin -hiç olmazsa Zekâî Dede'nin meşkiyle- günümüze gelen eserlerinin fazla değişmediğini ve üslup özelliklerini koruduğunu söyleyebiliriz. Muhtemelen Dârü'l- Elhân'ın yayınladığı klasikler, Zekâî Dede'nin hafızasındaki gibidir. İsmail Dede'nin bunlar arasındaki eserleri incelenerek üslubu hakkında düşünceler serdedilebilir.

2. Zekâî Dede, İsmail Dede'den veya Eyyubî Mehmed Bey'den öğrendiği eserleri, büyük bir sadakatle kendinden sonrakilere aktarmıştır.

3. **Bir beste, bir başka bestenin melodik grafiğini taklit etse bile, çok güzel bir eser olabilir. Hatta ikinci eser, orijinalden daha etkileyici ve daha kusursuz olabilir.**

BİR BESTEKÂR YETİŞİYOR

Eski üstadların, yetenekli öğrencilerine sadece eser öğretmekle yetinmeyip bestekârlık da meşk ettiğini anlatır.

-Zekâî, yeni bir eser yaptmsa oku! İsmail Dede, bir süredir her meşkin sonunda söylüyordu bunu. Zekâî Efendi de, buna kâh bir ilahi, kâh bir şarkıyla cevap veriyor; hocasının paha biçilmez aferini, onu yeni bir esere başlatan güç oluyordu. O gün, güftesini Yunus'tan aldığı, **"Durmaz yanar vücûdüm"** mısraıyla başlayan acem-aşiran bir ilahiyle gelmişti. İsmail Dede bu eseri de okkalı bir aferinle taltif etti:

-İlhamın daim olsun evladım. Bugüne kadar ilahi ve şarkı vadilerinde, hiçbir yeri tashihe muhtaç olmayan mükemmel eserler yaptın. Şimdi sıra büyük bir eserde. Sana meşk ettiğim yürük-semâîlerden birini seç, aynı vezinde bir güfte bul, heceleri aynı şekilde taksim ederek uzak bir makamda bir yürük-semâî bestele. Bakalım ne çıkacak ortaya? Zekâî Efendi o gün Dede'nin evinden, omuzlarına konmuş ağır bir yükle çıktı.

Ertesi meşkten sonra Dede sordu:

-Ee Zekâî, yürük-semâî ne âlemde?

-Bir semâî yaptım hocam, ruhsat verirseniz okuyayım.

-Hangi makamda?

-Hüzzam.

-Peki hangi semâînin üstüne besteledin?

-Âmâ Kadri Çelebi'nin Nikriz Yürük-semâîsi[1] üzerine hocam.

-Haa!.. Epey oldu ben sana meşk edeli onu. Mümtaz bir eserdir; terennümle başlar. Çok iyi bir eser seçmişsin, aferin. Bak şu işe, sana daha meşk etmedim ama, ben de Saba-buselik[2] ve Şehnaz[3] Yürük- semâîlerimi aynı eser üzerine yapmıştım. Peki, hadi oku bakalım.

Zekâî Efendi, rast perdesi, sesinin pest bölgesinde kalacak şekilde küçük bir hüzzam seyir gösterdi ve eserine girdi. Saz paylarını da "tey yi tey yi tey yi tey yi rom" diye okuyarak semâîsini bitirdi.

Doğrusu ya İsmail Dede bu kadarını beklemiyordu. Söze:

–Evladım sen ne yaptın? diye girince Zekâî Efendi ürktü. “Eyvah, hoca aynen taklit ettim diye mi kızdı acaba? Halbuki ben bazı değişiklikler yapmıştım” dedi kendi kendine. Dede devam etti:

–Yahu sen bir şaheser çıkardın ortaya! Kadri Çelebi’nin semaîsi, bunca zaman, sen bu eseri besteleyesin diye yaşamış demek ki! Adeta sen onun semaîsinden ilham almamışsın da, o senin eserini beceriksizce taklit etmiş! Aşk olsun Zekâî! Gelecek sefer bir ağır-semâî bekliyorum. Hadi kolay gelsin!

Zekâî Efendi, Dede’nin iltifatından sarhoş olmuştu. Ama yapacağı ağır-semâînin de aynı derecede takdire mazhar olmamasından korkuyordu.

Bir sonraki meşke geldiğinde, Dede hep sona bıraktığı soruyu bu defa başta sordu:

–Ağır-semâîyi yaptın mı Zekâî?

–Yaptım hocam.

Dede, delikanlının, suçunu itiraf eder gibi başını eğerek, alçacık sesle cevap verişine baktı ve kendi kendine “ne terbiyeli çocuk yetiştirmiş, aşk olsun şu Süleyman Efendi’ye” dedi. Sonra sorusuna devam etti:

–Peki bu sefer hangi eserin üzerine yaptın kendi semâîni?

Zekâî Efendi:

–Sizin Acem-aşiran Ağır-semâîniz[4] üzerine hocam, diye cevap verirken gözlerinin içine kadar kızarmıştı. Dede bunu hemen fark etmiş, ama delikanlının az önceki mahcup tavrı ile bir münasebet kuramamıştı.

–Bak hele, dedi önce. Sonra Zekâî Efendi’nin cesaretini iyice kırmaktan korkarak müşfik bir sesle ekledi:

–İyi etmişsin evladım. Madem semâîyi ben sipariş ettim, tabii ki benim eserim üzerine besteleyeceksin. Hangi makamda peki?

–Hicazkâr.

–Ey, oku bakalım.

Zekâî Efendi, gene küçük bir seyir gösterdi ve **“Gülşende hezâr nağme-i dem-sâz ile mahzûz”** mısraıyla başlayan Hicazkâr Ağır-semâî’sini okudu. İsmail Dede, eseri öyle büyük zevkle dinlemişti ki iltifat sözleri hazırlamayı ihmal etmişti. Sonsuza kadar bitmese zevki eksilmeyecek olan eser aniden sona erince, ilkin beylik bir aferin çekti. Sonra, eserin, bundan fazlasını hak ettiğini düşünerek ekledi:

–Terennümü biraz kısaltmışsın ama, vallahi hiç benimkinden aşağı bir eser değil bu! Elini nereye atsan bir şaheser çıkarıyorsun. Seninle iftihar ediyorum evladım. Eminim, haftaya bir beste istesem onun da üstesinden gelirsin.

Zekâî Efendi de bunu bekliyordu. Ne zamandır bir beste yapmak istiyor, ama cesaret edemiyordu. Mevcut bir eserin seyrine dayanarak yeni bir eser yapma esasına dayalı bu bestekârlık meşki, ne kadar rahatlatmıştı onu. Bir an önce bir beste yapmaya başlamak

istiyordu. Hangi besteyi taklit edecekti? AUı hep bundaydı. Bu yüzden İsmail Dede'nin o gün geçtiği eseri kavramakta çok zorlandı.

Daha evine varmadan kararını verdi: Gene İsmail Dede'nin bir eserinin, **"Cân ü dilimiz lûtf-i keremkâr ile mâmûr"** mısraıyla başlayan Sultanî-yegâh İkinci Bestesi'nin seyrini taklit edecekti.

Zekâî Efendi'nin nerdeyse her hafta yeni bir eserle gelmesi İsmail Dede'yi de keyiflendiriyordu. Allah için Dellalzâde de çok iyi bir bestekâr olarak yetişmişti. Ama bu Zekâî Efendi hem çok velûddu, kolay beste yapıyordu, hem de nağme kurmakta, seyir oluşturmakta eşine zor rastlanır bir istidadı vardı. Şimdi, yapacağı besteyi merakla bekliyordu. Ertesi hafta meşke gelince en başta sordu gene:

-Zekâî, beste tamam mı evladım?

-Tamam hocam.

-Peki, bu defe hangi eseri taklit ettiğini sormayacağım. Çünkü, hem senin yaptıkların basit birer taklit değil, dünya durdukça yaşayacak eserler; hem de, ben kendimi sınamak istiyorum, bakalım anlayabilecek miyim?

Bunun üzerine Zekâî Efendi, yegâh perdesini rahatça çıkarıp çıkaramayacağını kontrol ederek bir ferahnak seyir mırıldandı ve okumaya başladı:

"Söyletme beni canım efendim kederim var."

Zekâî Efendi, dizginleyemediği bir heyecanla zemin ve terennümünü okuduktan sonra hocasına kaçamak bir bakış attı. Hoca, gözlerini kapamış, derin bir zevkle dinliyordu. Bu, genç adamı rahatlattı. Eserin kalan kısmını daha sakin, ama daha halavetli okudu. Bitirince De- de'nin yüzüne bakarak beklemeye başladı.

Dede, bir süre daha gözlerini açmadı. Sonra genç öğrencisine sevgiyle baktı.

-Gel evladım seni bir öpeyim, diyerek yanma çağırdı.

Zekâî Efendi kalktı, hocasının elini saygıyla öptü; hocası da onu gözlerinden.

Öğrencisi yerine otururken Dede söze girdi:

-Bu eser o kadar mükemmel ki, zor fark ettim seyrinin benim Sultanî-yegâh besteminkine benzediğini. Samimi söylüyorum, benim bestemin fevkine çıkmışsın. Şimdiye kadar, eser taklitlerinden böyle müstakil ve bu kadar muvaffak eserler çıktığına şahit olmamıştım. Sen müstesna bir bestekâr olacaksın, bundan eminim.

Notlar

1-Âmâ Kadri Çelebi'ye atfedilen Nikriz Yürük-semâî, **"Men âşık-ı mahzûn u perişanı unutma"**

mısraıyla başlar. Terennümdeki heceler ve kelimeler de Zekâî Dede'nin **"Dil verdiğin ol çeşm-i siyah-meste işittim"** mısraıyla başlayan Hüzzam Yürük-semâî'sinin terennümündekilerle hemen hemen aynıdır.

2-Gene Nikriz Yürük-semâî'yle büyük benzerlik gösteren Saba-buselik Yürük-semâî için İsmail Dede, güfte olarak Nâhifı'nin ünlü beyitlerini seçmiştir: **"Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhım/Kurbânın olanı var mı benim bunda günâhım."**

3-İlginçtir, İsmail Dede'nin Şehnaz Yürük-semâî'si için seçtiği güfte, Âmâ Kadri Çelebi'ye

atfedilen ünlü Neva Ağır-semâî'nin güftesidir: **"Sevdi bu gönül seni yaman eylemedi."**

4-İsmail Dede'nin Acem-aşiran Ağır-semâî'si **"Ey lebleri gonca, yüzü gül serv-bülendim"** mısra ıyla başlar.

NİKRİZ YÜRÜK-SEMÂÎ

Amâ Kadri Çelebi

Ben âşık-ı mahzûn u perişânı unutma

Ben hasta-i mihnetkeş-i hicrânı unutma

Her dem der idin ben şeninim gayra ne hâcet

Ol demleri yâdeyle o devrânı unutma

https://youtu.be/VtyAgCvTENE

https://youtu.be/8mEFgnyYxNc

SABÂ-BÛSELİK NAKIŞ YÜRÜK-SEMÂÎ

İsmail Dede

Göz gördü, gönül sevdi seni ey yüzü mâhım

Kurbânın olanı var mı benim bunda günâhım

Ey seng-i dil, etmez mi senin kalbine tesir

Hâreleri hâkister eden âteş-i âhım

https://youtu.be/UOXMIjyuw_U

https://youtu.be/2ku0uNYzik4

HÜZZAM NAKIŞ YÜRÜK-SEMÂÎ

Zekâî Dede

Dil verdiğin ol çeşm-i siyah-meste işittim

Âşıklığın ey gonce-i nevreste işittim

Gördün mü bu günlerde beyim Vâsıf-ı zârı

Bilmem nicedir hâli, biraz haste işittim.

https://youtu.be/UsmwB3TOWUs

ACEM-AŞİRANI AĞIR-SEMÂÎ

İsmail Dede Efendi

Ey lebleri gonca, yüzü gül, serv-i bülendim

Ey gamzesi âşûb-i cihan şâh-ı levendim

Bend eyledi sevdâ-yı muhabbet beni cânâ

Rahm eyle benim hâlime ey zülf-i kemendim

https://youtu.be/OHEEJmmB2Fc

HİCAZKÂR AĞIR-SEMÂÎ

Zekâî Dede

Gülşende hezâr nağme-i dem-sâz ile mahzûz

Mutrib tarab-ı sâz-ı hoş-âvâz ile mahzûz

Bîhûde komaz kimseyi tesliyyet-i hâtır

Muhtâcı kerem vâde-i incâz ile mahzûz

https://youtu.be/U7ppbEmk7PE

SULTANİYEGÂH MURABBA BESTE

İsmail Dede Efendi

Can ü dilimiz lûtf-u keremkâr ile mâ'mur

Güftâr-ı şeker-handi eder âlemi mecbûr

Emsalini göz görmedi, gûş etmedi âlem

Daim ede hak zat-ı sühendanını mesrûr

https://youtu.be/z4xHfbz47CA

FERAHNAK MURABBA BESTE

Zekâî Dede

Söyleme beni canım efendim, kederim var

Bir günâ değil dildeki efkâr, nelerim var

Bir buseye can vermek ile müşteri oldum

Güldü leb-i gülfem, dedi "yok, yok, değerim var"

https://youtu.be/ERB6hpMS_I0

Bir Allame-i Cihan Stefanos Yerasimos 1942-2005, 1. Cilt, 1. Basım, Haziran 2012, İstanbul

[slideshare id=65892916&doc=bestekarlkmeki-stefanosyerasimos-birallame-icihan1942-2005-160910181423&type=d]

DUYDUM Kİ BENİ ŞİMDİ VEFÂSIZ ANIYORMUŞ

BİR KENDİ GİBİ ZÂLİMİ SEVMİŞ YANIYORMUŞ

https://youtu.be/tHfbI7c3b5I

Bir kendi gibi zâlimi sevmiş yanıyormuş
Duydum ki beni şimdi vefâsız anıyormuş
Kalbim gibi feryâd ediyor sızlanıyormuş
Duydum ki beni şimdi vefâsız anıyormuş

Beste: Lemî Atlı
Güfte: Yaşar Şâdi Bey
Makam: Kürdîlihicazkâr
Usûl: Sengin Semâî
Form: Şarkı

**

https://youtu.be/Y5e8-frPUkk

O GÜL ENDAM BİR AL ŞÂLE BÜRÜNSÜN YÜRÜSÜN

O gül endam bir al şâle bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün
Alub âguşa bu çağında miyânı nazın
Saran ol servi kaddi Vâsıf öğünsün yürüsün

https://youtu.be/6U5iVRPcZAg

Beste: Hacı Sâdullah Ağa
Güfte: Enderûnî Vâsıf
Makam: Tâhir Bûselik
Usûl: Yürük Semâi
Form: Yürük Semâi
Seslendiren: Meral Uğurlu

**

Asude olam dersen eğer gelme bu cihâna
Meydâna düşen kurtulamaz seng-i kazâdan

Ziya Paşa

(Eğer mutlu ve sakin olmak istersen bu dünyaya hiç gelme; çünkü şu hayat meydanına bir defa düşen kaza taşlarından -ızdırap verici dertlerden- kurtulamaz.)

KÖLE Mİ OLDUN?

Dün meleğin birini köle etmişler gördüm. Dedim ki;

–Harut ve Marut mu oldun? Ne yaptın ki, seni köle ettiler? Meleklerden köle olmaz, yoksa sen mi talep ettin?

– Ben talep ettim diyemem, fakat kırık gönlüm bende olduktan sonra, kölelik yazgısı çok mu önemli? Köle olmuş bedenler ile ruhların köleliği eş değildir. Bedenim hürriyeti duyduğum iştahayla, ruhumu ne zaman yüceltti? Her gün bir karanlığa iteleyip dururken, gökyüzünde seyran eden kanatlarımın çırpınışı ve süzülüşünden çıkan incelmiş notaya gelmeyen sesler, beni benden daha çok uzaklaştırdı. Sinemin zevksizliği beni yordamsız bıraktı. Kanatlarım büzülse de beni yerlere düşürse, gamsızım artık. Bir zamanlar yârin sarayını tavaf ederken, sevgilim çağırır mı diye beklediğim niyetlerden umudum kalmadı. Şimdi boynum da palanga ayağım pranga artık bana yük değil. Yıllarım yalnızlıkla geçti. Şimdi demi devrandan da mutlu değilim. Birde dost meclislerini kaybetmişim.

–Gelenlerin çoktu senin.

–Çok diye gördüğün yaran bedenimin yalnızlığında bir şeye yaramıştı. Ruhumun yalnızlığına benden ötede ne verdi? Ona ulaşamıyorum? Anlamadığımı ve nerden nereye gittiğimi bilmeden, muştusuz günlerin acısına katlanmak zorunda olmaktan usandım.

Gelip gittiğim her yer onsuz, varlığın değersiz demeleri gam değil. Hamal yükünden şikâyet etse, yükünü indirmezler. Taşı, olmazsa "öl" diyorlar ?

> **Dün gece melekleri gördüm, meyhane kapısını çaldılar; Âdem'in balçığını yoğurdular, o balçıktan şarap kadehi yaptılar.**
>
> **Ben şu toprak yeryüzünde oturduğum halde gizlilik hareminde, Melekût âleminin tertemiz sahasında oturanlar, benimle hemdem oldular, sarhoşçasına şarap içtiler.**
>
> **Gök bile emanet yükünü çekemedi de bu işi görmek için kura çektiler; bu divaneye isabet etti!**
>
> **Yetmiş iki milletin hepsini de mazur gör. Çünkü hakikati görmedikleri için masal kapısını çaldılar!**
>
> **Şükrolsun, aramız düzeldi, barıştık. Sofiler, buna şükür olarak raksede ede şarap içmeye koyuldular.**
>
> **Şulesine mumun bile güldüğü ateşe ateş demezler. Ateş, pervaneyi yakıp kül eden ateşe derler.**
>
> **Sözün saçı, kalemle taranmaya başlandığı gündenberi hiç kimse Hâfız gibi düşünce yüzünden örtüyü açmadı; hiç bir şair onun gibi şiir söyleyemedi [1]**

Ey kapında umutla beklediğim

> **"Sen, huylarının güzelliği bakımından başka bir âlemdesin, bana vefa edeceğine dair söz vermiş, ahdetmişsin, onu da unutmazsın, değil mi?"[1]**

İhramcızâde İsmail Hakkı

––

1-Düş didem ki melâik der-i meyhane zedend
Gil-i adem bisiriştend-u be peymâne zedend
127. Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

2−163.Gazel

KELİMELERİN PEŞİNDE

"bir maile cevap niyetine"

> .....
>
> Çocukluğumda bulunduğumuz bölgede vefat eden kişi için **" saklandı"** veya **" geçindi"** derlerdi. Çocukken bunların manalarını anlayamazdım. **"Saklambaç oyunu"** aklıma gelirdi ve ölümü bir oyun zannedip **" peki ebe kim ? "** diye sorardım. Rahmetli babannem de **"o öte dünyaya saklandı , biz de ayni yere saklanacağız o zaman onu buluruz inşallah "** derdi.
> **" geçindi "** tabirini sonraları kendim düşünmüştüm. Bu dünyada geçinmek ya beraber yaşadığın kişilerle anlaşmak uyuşmak ya da parasal olarak yeterli bir gelire sahip olmak manasında kullanılır. Öldüğümüzde dünya ile bir alışveriş kalmıyor kısacası sosyal geçim ne maişet derdi kalmıyor. Neden kullanılıyordu bu tarif. bu manalandırma doğru oluyor mu ?
> Konu dışı bizim oralarda bir de şöyle bir adlandırma vardı: zihni melekeleri biraz azalmış yaşlılar için **" bunak, bunamış "** denmezdi de **" tatlandı "** denirdi.
> Bunlar arif ve zarif eski insanların kelamlarıdır.
> ......

…

Kelimelerin rastgele harfler dizisi olmadığını zamanla olgunlaşarak vücut bulmaları ile kapsadığı zenginlik, kültürel hayatımızda bizi biz yaparken, inceliğimizi, narinliğimizde ortaya dökmekte muhbirlik yaparlar. Hz. İsa aleyhisselâma bir köpek leşini gösterdiklerinde, o nübüvvetin yüksek makamında **"ne güzel dişleri var"** diye cevap verdiğinde, **"dilimizi [kalbimizi] kötü sözlere alıştırmayalım**" ikazında bulunmuştur.

Bir insan kemalât yolunda ilerlerken bulduğu işaretleri kendine uyar gördüğünde çabukça kabul eder. Cinsin cinsine meyli gibi. Güzel sözler bir yerde bizde yer buluyorsa bu fıtratın inci vasfına muvafık düşüşüyle alakalıdır. Eğer düşünceler incelikler üzerine yoğunlaşma istidatı gösteriyorsa, bunu temin eden olgunlaşma, halkalarla devam eder gidecektir.

Güzel konuşmanın biricik ve en zirve tarafı tatlı konuşmak ve incitmemektir. Allah Teâlâ, tanrılık iddia eden Firavun'u ziyarete giden Hz. Musa aleyhisselâma, **"kavlen leyyina"** [Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt dinler veya korkar.] Tâ-Hâ 44] buyurması birçok manayı münifi bize de haber etmektedir.

Bu meyanda arif kişilerin, **"Kapa"** yerine "Ört"; **"Yok."** yerine "Hakk'ta.", **"Öldü."** yerine "Hakk'a yürüdü.", **"Gömüldü." "Saklandı"** yerine "Sırroldu / Sırlandı." kelamlarına tanık olmuştursunuz.

"Geçindi" ise 'âşa [#'ayş] yaşadı, geçindi" 'maişet bulduğu bu hayatta durdu, şimdi diğer âleme geçiş ediyor'a işaret edilmiştir diyebiliriz.

Bunamış insanlar için **"tatlandı"** denilmesi için şunları söylemek mümkündür.

Tatlı Bela : Sevildikleri için verdikleri sıkıntı ve üzüntü katlanılan (kimse), **Tatlı Belâ**, evlad için kullanıldığından bu tür hastaların çilesine katlanılır manasında iyi düşünceler güdülmüştür.

Önceleri kutsalı çağrıştıran, kudur[mak, kutur- delirmek < Türkçe=küt rahmet, bereket" kut

"kutsallığa kavuşmak, tanrılar dokunmak" anlamında, kuduz Türkçe= kutuz < Türkçe=kutur- delilik veya deli " kudur- ulvi manalara ulaşmak ile eşleşirken sonraları

aşağılamaya dönüşmüş olması kelimenin aslını değiştirmez-fakat biz bilmiyoruz.- Peygamberlere mecnun ve deli denmesinin altında yatan kötülenmekten maada hakikatine eremediğimiz hikmetlerden birisi olduğunu düşünürsek, "kelimeler bize biraz oyunda oynuyor" denilebilir.

Neticede kelimeler doğarlarken iyi dediğimiz kalplerin rikkatleriyle bir yandan huzur telkin ettiğini unutmamalıyız.

İhramcızâde İsmail Hakkı

**

EK OKUMALAR

CANKUŞU-YAŞAMINI YİTİRDİ

Hayâtın ikinci yüzü ölümdür. Eskiler ölümü uykunun kardeşi olarak kabul etmişlerdi. İslâm'a göre ölüm, bir ot gibi çürüyüp gitmek, yok olmak, yitmek-bitmek değildir. Ölüm, yeni bir dünyaya doğmaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

"Her nefis, ölümü tadıcıdır. Sonra da ancak, Bize Allah'a döndürülürsünüz"

İslâm ulularının eserlerinde, ölüm bir kadife yumuşaklığıyla anlatılmıştır. Meselâ Hz. Mevlâna'ya göre **"ölmek, şeb'i arus'tur, yâni sevgiliyle buluşmak-kavuşmak gecesidir. Sevgililer sevgilisi de Allah'tır".**

Hz. Mevlâna'nın sandukası üzerine yazılan 9 beyitlik gazelinde ölüm, tam bir İslâm inancıyla anlatılmıştır. Hz. Mevlâna diyor ki:

> **"Öldüğüm gün, benim tabutumu omuzlar üzerinde gördüğün zaman, bende bu cihanın derdi var sanma!**
>
> **Bana ağlama!**
>
> **Yazık yazık, vah vah deme!**
>
> **Şeytanın tuzağına düşersen, vah vahm sırası o zamandır.**
>
> **Yazık yazık o zaman denir. Cenâzemi gördüğün zaman ayrılık ayrılık deme.**
>
> **Benim buluşmam, görüşmem o zamandır.**
>
> **Beni mezara koyunca elvedâ, elvedâ deme.**
>
> **Mezar, cennet topluluğunun perdesidir.**
>
> **Batmayı gördün ya, doğmayı da seyret.**
>
> **Güneş'le Ay'a, batmadan ne zarar gelir ki?**
>
> **Sana batma görünür ama, o doğmadır.**
>
> **Mezar hapishane gibi görünür ama, canın hapisten kurtuluşudur.**
>
> **Yere hangi tohum ekildi de tekrar bitmedi?**
>
> **Neden insan tohumuna gelince bitmeyecek zannına düşüyorsun?**

Hangi kova kuyuya salındı da dolu olarak çıkmadı?"

Mevlevîler, kat'iyyen öldü, vefât etti, yitti gitti **demez**ler. "Hakk'a yürüdü" derler. Ne güzel, ne sıcak bir ifâde. "Hakk'a yürüdü". Dünyada doğumu ve ölümü, aynı zamanda bir Mevlevi şeyhi olan şâir Arif Nihat Asya kadar, acaba kim yumuşak ve güzel anlatabilmiştir. Arif Nihat Asya bir mensur şiirinde diyor ki:

> **"Bir yanağından öptüm söyle ey Dünya, öbür yanağından da öpmek için, kaç günlük yol yürümeliyim?"**

Mevlevî Arif Nihat Asya doğumu, dünyanın bir yanağından Öpmek olarak kabul ediyor. Ona göre ölüm, Dünyanın öbür yanağını öpmektir. Ne güzel, ne rahat, ne yumuşak bir söyleyiş.

Şimdi, zaman zaman alkışlarla kaldırılan cenazelerimiz için radyolarımız, televizyonlarımız, gazetelerimiz **"yaşamını yitirdi"** ifâdesini kullanıyorlar.**"Yaşamını yitirdi"** ne kadar çirkin, ne kadar zavallı, ne kadar cin çarpmış bir sarsak cümle.

Dünkü zengin Türkçemizde, ölüm gerçeğini anlatan yüzden fazla ifâde vardı. İşte onlardan bazıları. Bir kimse dünyasını değiştirince ondan sadece "öldü" veya "yaşamını yitirdi" diye bahsedilmiyordu. Şu güzel, şu zarif şu ince, şu pırıl pırıl kelimeler, deyimler kullanılıyordu. Meselâ şöyle deniliyordu:

> **Can kuşunu uçurdu, Cennete kavuştu, Cennetlik oldu, Canını kurban etti, Dünyasını değiştirdi, Dâr-ı bekaya irtihal etti, Ecel şerbetini içti, Ebediyete göçtü, Gerçek hayata uyandı, Hak'ka yürüdü, Hak'ka kavuştu, Kalıbını dinlendirdi, Kulağının dibi sarardı, Kuş gibi uçtu gitti, Merhum oldu, Mevlâsma kavuştu, O dünyaya gitti, Ömrünü size bağışladı, Ölüm kapısını dövdü, Ömür defteri kapandı, Rahmet-i Rahman'a kavuştu, Rahata erdi, Ruhunu teslim etti, Şehit düştü, Sizlere ömür oldu, Topraktan geldi toprağa gitti, Ukbâya irtihal eyledi, Yatağından kalkamadı, Yensiz gömlek giyindi, Vefât etti, Azrail sinesine kondu, Bir varmış bir yokmuş oldu, Gor'a gitti. Ve daha niceleri, ve daha niceleri...**
>
> **Bir de istenmeyen, sevilmeyen kimselerin ölümlerini anlatan deyimler, kelimeler var ki onları burada saymak istemiyorum. Geberdi, Zıbardı,**

Nalları dikti, Gorbegor oldu, Tahtalı köye gitti... gibi ifâdeler. Şu dünkü Türkçe'mizin zenginliğine, dünkü insanımızın inceliğine dikkat buyurun. Bir de bugünkü basitliği, çirkinliği, kuruluğu, yavanlığı düşünün.

Ne olmuş ne olmuş?

-Yaşamını yitirmiş!

-Haydi oradan zavallı adaml Yiten-biten bir şey yok yitirilmek bitirilmek istenen Türkçemizin zenginliği ve güzelliğidir.

"Yaşamını yitirmiş"miş! Yitirilen, kaybedeline bir şeyi bulmak ihtimali varolduğuna göre, ''yaşamını yitirenlerin" yakınları, yitirdikleri yaşamları arasınlar biraz. Şurada-burada bulabilirler (!) belki.

(sh:51-53)

Kaynak:

Yavuz Bülent BÂKİLER, Sözün Doğrusu,

Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 17.Baskı, 2011, İstanbul

HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ- GAZELLERDEN SEÇİLMİŞ BEYİTLER

GAZELLER

Not: Başlıklar altındaki numaralar bulunduğu gazeli göstermektedir.

****

Aşk, önce kolay göründü ama

1

Ey şaraptan aldığımız lezzetten haberi olmayan!

2.

sofi, gel... Kadehin aynası tertemiz

3.

Gönül elden gidiyor, Allah için yardım edin.

4.

Sâki, kalk... Kadehi doldur, sun

5.

Son yatacağı yer bir iki avuç topraktan ibaret olan kişiye de ki:

6.

Ben nerde, nefsini ıslah etmek nerde?

7.

O şirazlı türk güzelinin, yanağındaki kara bene..

8.

Dudağa gelmiş can, seni görmek dileğinde

9.

Neden şeyda bülbülün halini bir kerecik olsun sormuyorsun?

10.

Yanağını parlattın mı bütün âlemin gönlünü yakıyorsun.

11

Dün gece pirimiz, mescitten meyhaneye geldi.

12. *

— b —

Ey güzeller padişahı, bu garibe acı;

13.

Arkadaşlar, şarap getirin, şarap!

14. t

Sun şarap kadehini! Evde ağyar yok.

15 t

— t —

Mecnun'un devri geçti, şimdi nöbet bizim.

16.

Başımızı sevgilinin eşiğine koymuş, onun her dileğine razı olmuşuz.

17.

Sevgilim zamanın süleymanıdır, hatem de ondadır

18.

Sevgiliden utanacak bir işte bulunmadım

19.

hoş geldin ey iştiyak çekenlere haber getiren

20

Şiire kabiliyet ve güzel şiir yazma tanrı vergisi.

21.

Hayalini kurdukça şaraba ihtiyacımız mı var?

22.

Padişah ve sultan bile dervişler huzurunda kuldur.

23.

Gurur şarabından öyle sarhoş ki kimseye iltifat etmiyor.

24.

Sofi, şarabın parıltısıyle gizli sırları bildi.

25.

“şarap haramdır ama vakıf malını yemeden ehven”

26.

Aşk gamı, ancak bir hikâyecik.

27.

İkimiz de âşıkız, işimiz ağlayıp inleme.

28.

Bu bahçede kimse dikensiz bir gül dermedi.

29.

Gül yanımda, şarap elimde

30.

Ağla ey bülbül, gönlü yaralı âşıkların feryadı hoş olur.

31.

Ey güzellik padişahı, yandık, allah için olsun bir kere sor

32.

Zahit kevser şarabını istedi, Hâfız şarap kadehini, tanrı, bu ikisinden hangisini istiyor?

33.

Amel defterinin karalığı yüzünden bu sarhoşu kınama. Kaza ve kader kalemi başına ne yazdı, kim bilir?

34.

Her yer aşk yurdudur... Mescit ne... Kilise ne?

35.

Devlet ona derler ki gönül kanı dökülmeden adamın kucağına gelsin.

36.

Gariplere bakmak, iyi adla anılmaya sebeptir.

37.

Hırkaları göz yaşıyle yıkayıp şaraptan arıtalım.

38.

Şarap kadehini terketmem. Zahitler, beni mazur görün, mezhebim bu!

39.

Bir ay yüzlünün saçlarını tut, okşa.

40.

Sen yine edep yolunu gözet de deki: suç benim!

41.

Ne kadar ağladım, ne kadar inledim... Fakat bir türlü duymadın.

42.

Aşk nüktesini biliyorsan bu hikâyeyi dinle!

43.

Sevgilinin yolunun toprağını getirin de cihanı gören gözlerime sürme çekeyim

44.

Başım kesilse ayağından baş kaldırmayacağım ben.

45.

Ey vefasız doktor, huzurunda ölmek istiyorum.

46.

Kızıl gül açıldı, bülbül sarhoş oldu, feryada başladı.

47.

Kadehimize ne döktüyse içtik,

48.

Senin muhabbetine gönül verince bizim işimizdeki yüzlerce düğümü de açtı

49.

Gönlümüzdeki zayıflığın tedavisini dudağına havale et.

50.

Nuh tufanını bastıran gözyaşım, gönlümden senin sevgini mahvedemedi gitti.

51.

Güvercine benzeyen gönlümü vurdu, öldürdü, haremde avlanmanın haram olduğuna aldırış bile etmedi.

52.

İradeni aşk yoluna verdiysen adın kötüye çıkacak diye düşünme.

53.

İki cihanın da nakşı yokken aşk ve muhabbet şivesi vardı

54.

Meyhane eşiğine yol bulan şarap kadehinden feyzaldı da tekkelerde açılan sırları anladı.

55.

Ağlamaktan gözbebeklerim kanlar içinde.

56.

Sâki, şarap getir. Sevgili yüzünden nikabı kaldırdı.

57.

Sefere giden sevgiliyi kimden sorayım?

58.

Şinideem suhani hoş ki pir-i ken'an guft

Firâk-ı yâr ne an mikuned ki bitvanguft

Kıvırcık saçlarının kokusu, beni daima sarhoş etmekte...

59.

Güzelliğin, alımla birleşti, bütün dünyayı zaptetti.

60.

Aşk yolunda yakınlık, uzaklık konağı yoktur.

61.

Sevgilimin dudağını görmek için can vermek de benim işim.

62.

Nice demlerdir, güzellerin sevdası dinimdir

63.

Canımızı yaktı, yandırdı; bir sorun, kimin sevgilisi bu.

64.

Ben, senden ayrı düştüm ama umuyorum ki pek yakında vuslatına kavuşacağım.

65.

Sırrını gizleyemeyen gözyaşlarım kanlarla bulanık akarsa şaşılacak şey mi?

66.

Bayramın kutlu olsun... Ettiğin vaidler hatırından çıkmasın.

67.

Aşk yolu, bir yoldur ki ne ucu var, ne kıyısı. O yolda can vermeden başka hiç bir çare bulunmaz.

68.

Kadir gecesi, sabaha kadar seninle beraber uyumak istiyorum.

69.

Yine yüzünü örttü, gizlendi. O yüzden çıldırdım işte.

70. t

Ayrılık ne müşkül bir iştir, sen ne bilirsin?

71. t

“az nazlan, bu bağda senin gibi nice güller açtı”

72.t

Zülfünden bir kokudur duydum, hâlâ burnumdaki koku, o koku.

73. t

Sevgiliden bir haber getirirsen şükrâne olarak sana canımı saçarım.

74. t

Hâfız yokluk yurdundan gitti denmeden ne olur, hatırını sormak üzere bir kerecik olsun gel!

75. t

Vâiz, bu ne feryat? Var git işine. Yoldan çıkan benim gönlüm, sana ne oldu ki?

76. t

Nice nükteler var, fakat hani bir esrara mahrem?

77. t

Tarikatta kırılmak yoktur, şarap sun... Gördüğün her keder, bize aynı safa gibi gelip geçti.

78. t

“vah yazık, gitti de vedalaşamadık bile” diye bütün gece ağlayıp inledik.

79. t

Aşk çeşmesinden aptes alır almaz her ne varsa, bütün varlığa dört tekbir getiriverdim!

80. t

İsa’nın ruh bağışlamasını anmam bile. Çünkü can arttırmada dudağın kadar mahareti yok!

81. t

Vedalaşırken o kadar ağladım ki gözünden ırmak olsun, gözümde nur kalmadı.

82. t

Durağı ancak kâbe olan zahidi gördüm: o bile dudağının zikriyle meyhane kapısında mukim olmuş!

83. t

84.

Zahitlik hırkamı harabat suyu alıp götürdü. Akıl evini de meyhane ateşi, silip süpürdü!

85.

Zâhire tapan zahit, bizim halimizi bilmez. Onun için hakkımızda ne derse desin, hoş görürüz.

86.

Hiç sönmeyen ateş bizim gönlümüzde. Onun için pîr-i mugân aziz tutuyor, ağırlıyor.

87.

Zülfünün büklümü, küfürün de tuzağı, imanın da. Bu, sanat yurdundaki sanatlarından bir parçacığı!

88.t

Gönlüm de gitti, dinim de. Sevgili beni kınamaya kalkışıp haydi git, benimle düşüp kalkma;

89.t

Gönül, aşk derdini halktan gizliyor ama Hâfız, senin bu ağlayan gözlerin sebepsiz ağlamıyor ya.

90.

Biz ne riyakâr rindiz, ne nifak adamı. Gizli şeyleri bilen tanrı, buna şahittir.

91. *

Şarap içenlerse onun mest gözlerinden sarhoş olmuşlardı.

92.

Bir ömürdür, sevdasından hastalandığım sevgiliye söyle:

93 *

Bir bak, dinle, elmaya benzeyen çenendeki çukur ne diyor:

94. *

Beni öyle bir sarhoş et ki kendimden geçeyim de hayal sahasına kim geldi, nereye gitti?

95. *

Başkasına söylemediğimiz ve söylemeyeceğimiz sırrı dosta söyleyelim, çünkü o, sırra mahremdir.

96. *

S –

Dini, gönlü alıp götürdüler, şimdi de cana kasdedecekler. Medet güzellerin cevrinden!

97. •

C

Sen, ülkedeki bütün güzellerin başlarının tacısın. Bütün güzeller sana vergi verseler yaraşır.

98. *

— h —

Mezhebinde âşıkların kanını dökmek helâl

99. •

H —

Boynum dertten yay gibi büküldü, kaşları gibi iki büklüm oldu.

100.

— d —

Tanrı, daima âşıkla beraber., fakat o, tanrı'yı görmüyor, kendini ondan uzak sanıp "yarabbi" demekte.

101.

Dilber nasıl gitti; vefakâr dosta neler yaptı?

102.

Geceleri uyumayıp aşkla, dertle vakit geçirenlerin derdine deva buldu!

103.

Aşk konağına varmak için yola çık, adım at.

104.

Ömür şarapsız, sevgilisiz boş boşuna geçip duruyor.

105.

Hâfız'ın, kaşından başka mihrabı yok. Mezhebinde senden başkasına ibadet mümkün değil!

106.

Aşk sözünü Hâfız'dan duy, vaizi dinleme. Vaizin söz söylemede sanatı çok ama aşkı bilmiyor.

107.

Gönül, gel de o yenleri kısa, elleri uzun zahitlerin işlerinden tanrı'ya sığınalım!

108.

Canıma kasdeden, benim doktorum!

109.

Üzüm şarabı, zahidin hırkasını öyle bir kirletti ki değil yedi kere suyla yıkamakla, hatta yüz kere ateşte yakmakla bile temizlenmez!

110.

Ey melek, aşk meyhanesinin kapısında dur da tanrı'yı tespih et.

111.

Aşkın namusunu berbat etmekteler, âşıkların da şerefini gideriyorlar.

112.

Çalgıcı, bu nağmeyi çal: kimse ecelsiz ölmez.

113.

O gün bir gelse de sofilerin her birini bir kötü işte yakalasalar!

114.

Güzeller, bu çeşit cilvelenip dururlarsa zahitlerin imanlarına zarar verirler.

115.

Sofiler, hep sarhoş oldular, geçip gittiler; bu halleri de unutuldu, gitti!

116.

Hâfız, sevgilinin merhametinden ümit kesme..

117.

Bizim güzellere bakışımıza bihaberler hayret ediyorlar.

118.

O gül yanağa gazel okuyan yalnız ben değilim. Senin her yanda binlerce bülbüllerin var!

119.

Her başını traş eden kalenderliği bilmez ki!

120.

Âşıkın derdine deva etmeyi kolay sanan var mı, nerde öyle birisi?

121.

Şarap içmene bak! Ağyardan gizli yüzlerce günah, riya ile edilen ibadetten yeğdir.

122.

Bana sevgilinin zat cilvesi, o aynada göründü.

123.

Sabah şarabı içen rintlerin gönüllerindeki saflık yüzünden dua anahtarıyla nice kapalı kapılar açılır.

124.

Aşk eşiği yücedir. Hâfız bir himmet et. Âşıklar himmetsiz kişileri huzurlarına kabul etmezler.

125.

Pîr-i mugânın müridiyim, incinme ey şeyh!

126.

Dün gece melekleri gördüm, meyhane kapısını çaldılar; âdem'in balçığını yoğurdular, o balçıktan şarap kadehi yaptılar.

127.

Canımı, dudağına feda ettiğim vakit, zülâlinden damağımıza bir katrecik düşer diye ümitlenmiştim.

128.

Benim salına salına gezip yürüyen selvi boylum, niçin çayırlığa, çimenliğe gelmez?

129.

Ey meyhane yoksulları, tanrı sizin dostunuzdur, yaverinizdir. Nimete, ihsana erişmek emeliyle birkaç hayvana aldırış etmeyin!

130.

Hâfız, gözünün kanlı yaşlarını göster. Çünkü bu kaynaktan yine evvelki su akıp durmada;

131.

Tanrı'nın Hâfız'a verdiği saadet hâzinelerinin hepsi, geceleri dua etmenin, seherleri virt okumanın bereketinden!

132.

Harfe, sese sığmayan, sözle, sesle anlatılamayan aşk, def ve ney feryadıyle coşmuş, feryat ediyordu.

133.

Tarikat duraklarından nereyi seyrettiysek gördük ki âşıklıkla zahitlik, birbirinden ayrılmış, bir arada olmuyor.

134.

Sevgiliyi dünyaya bile değişme. Yusufu kalp akçeye satan pek o kadar kâr etmedi.

135.

Müslümanlar, bir vakit benim de bir gönlüm vardı, bir müşkülüm oldu mu ona söylerdim.

136.

Otuz yıldır dert, meşakkat çektim de nihayet bundan kurtuluş, iki yıllık şarabın elindeymiş!

137.

Gülrenk pirim; maviler giyinen sofiler hakkında kötü söylememe müsaade etmedi; yoksa söylenecek ne hikâyeler vardı, ne hikâyeler!

138.

Benimle sevgiliden başka kimse yoktu, yalnız tanrı bizimleydi!

139.

Duygularımız, düşüncelerimiz birdi, benim dilim, senin kalbinden geçenleri söylerdi.

140.

Sendeki vefa ve mürüvvet hakkıyçin Hâfız'ın kabrine bir uğra., dünyadan seni arzulayarak gitti!

141.

Ezelde nasılsam yine öyleyim, ebede kadar da bu böyle gidecek.

142.

Belki seher yeli gibi yine civarına erişirim diye dün gece sabahlara kadar feryat ettim, ele geçen yalnız buydu.

143.

Kadir gecesinde şarap içti diye beni ayıplama. Sevgili sarhoş geldi, rafta da bir kadeh vardı... Dayanamadık!

144.

Şarap içmemek o kadar büyük bir hüner değil... Hayvan da içmiyor ama insan değil ki!

145.

Namaz kılarken hatırıma yay kaşların geldi, öyle bir halete düştüm ki mihrap bile feryada başladı.

146.

Dağınık fikirlerden vazgeç de hatırını bir yere topla; malûm ya, şeytan gidince melek gelir.

147.

148.

Sevgili, senin aşkın hayret fidanıdır. Vuslatın da hayretin kemali:

149.

Bu halkada aşkla diri olmayanın ölmeden, cenaze namazını kılıverin, ben veriyorum fetvayı.

150.

Bir zamanlar, vefakârların gamına aldırış bile etmezdiniz. Şimdi zamanenin vefasızlığını, görün de onları da hatırlayın!

151.

Öyle yaşa ki ölüp toprak bile olsan üstüne uğrayanın hatırına senden bir toz bile konmasın.

152.

Şarap kadehiyle gönül kanının her birini bir adama verdiler.

153.

Şahaptan tövbe etmek istediğim an dedim ki: iyi ama bu ağaç sonunda pişmanlık meyvası verecek!

154.

Gayp sırrını kimse bilmez, sözü uzatma, hikâyeyi kısa kes. Hangi mahrem gönül, bu hareme yol buldu ki?

155.

Gönül, işret yolu, kargaşalıklarla, fitnelerle dopdoludur. Bu yolda acele giden düşer!

156.

Şiir yolundaki tayyı mekâna bak, tayyı zamanı gör. Bu bir gecelik çocuk, bu bir gece içinde meydana gelen şiir, tam yüz yıllık yol alıyor.

157.

Rintlikte eteğim yırtılırsa ne zarar; bir elbiseyi de iyi atlılıkla paralarız!

158.

Meyhaneye giden, kendisini kaybeder, habersiz bir halde geri gelir.

159.

Yüzlerce dert çekilmeden bir nimet elde edilsin., yağma mı var ? Bunu, baş aşağı dönmüş feleğin sofrasından umma!

160.

Bütün âlem halkı, beni aşktan menetse faydasız... Yine ben, tanrı'nın emrini, tanrı'nın takdirini işlerim.

161.

Yolcu, hidayet nuruyla yol alır, sevgiliye varır. Sapıklıkla yola düşerse hiç bir yere varamaz.

162.

Ne mutlu her gördüğünün ardına düşmeyen, her çağırıldığı kapıya habersizce varmayan gönüle.

163.

Bir öpüş için can verip durmaktayım. Fakat ne bunu alıyor, ne onu veriyor.

164.

Pirimiz dedi ki: takdir kaleminde hata yoktur. Hataları örten temiz nazarına aferin!

165.

Zaman hırsızı uyumuyor, emin olma. Sana bugün gelip çatmadıysa yarın gelir çatar.

166.

Şarap olsun da gizlice içilsin.. Bu ne demek? Bu, temelsiz bir iş. Rintler safına katıldık gitti, ne olursa olsun!

167.

Eyvah., telek, herkesle gizlice ve başka bir tarzda oyun oynadı. Fakat bu hilebaza galip gelen kimse yok:

168.

Sana meftun olmayan göz, göz yaşı incileri gibi kana garkolsun!

169.

Her an, sana yeniden yeniye âşık oluyorum, aşkım, her an tazelenip duruyor. Senin de her an güzelliğin artsın!

170.

Dostlar, beni anmıyorlar, hatırlarına bile getirmiyorlar. Fakat benden bunlara binlerce selâm!

171.

Rüzgâr, dün gece sefere giden sevgiliyi hatırlattı. Ben de ne olursa olsun arık gönlümü yele vereceğim!

172.

Aşk sahrasının yokuşu da tuzak, inişi de.. Nerde bir arslan yürekli yiğit ki belâdan kaçınmasın ?

173.

Cihan, görünüşte güzel bir gelin... Fakat o gelini alan, ömrünü nikâh parası olarak verir!

174.

Yüzüne renk ve letafet vermek için ne canlar feda ettik, ne kanlar yuttuk da o, muradına erişir erişmez can verenlere kastetti, onları kendisinden uzaklaştırdı

175.

Güzelliğin, ezelde tecelli edince aşk meydana geldi, bütün âlemi ateşlere yaktı.

176.

Ey bülbül, gül, yüzüne gülerse sakın aldanma. Cihanın bütün güzelliğine sahip olsa yine güle inanmak doğru değil!

177.

Başımız, kimsenin yayına eğilmez; inziva ehlinin gönlünde dünya yoktur.

178.

Geçtiğin yolun tozu nerde ki Hâfız, sabah yelinden yadigâr diye alsın, saklasın!

179.

Sevgilisi olmayanın canı da yoktur!

180.

Aşk yolunda kimse, yakıynen sırra mahrem olamadı. Herkes, fikrince bir vehme kapıldı, bir şüpheye düştü.

181.

Hâfız, sana secde ettiyse ayıplama. Ey put gibi güzel sevgili, aşk kâfirinin günahı yoktur ki:

182.

Yarabbi, leylâ'nın devesini çeken ve ay beşiğini bile hükmünde tutan devecinin gönlüne bir ilham ver de mecnun'a da bir uğrasın!

183.

Bükülmüş boyumuz, sana ehemmiyetsiz görünüyor ama düşmanların gözüne, bu yayla ok atılabilir.

184.

Takva seccadesi ne acayip bir seccade. Şarap satanların mahallesinde onu bir kadeh şaraba bile almıyorlar; bir kadeh şaraba bile değmiyor!

185.

Canımı, misk kokulu şarapla tedavi ediyor, hoş bir hale getiriyorum. Çünkü ibadet yurdunda hırka giymiş sofiden riya kokusu duymuş bunalmıştı.

186.

Tanrı'dan dilerim, ayağının bastığı toprak, başımın tacı olan sevgili yine gelse, yine başıma o devlet tacı konar!

187.

Eymen vadisinin ateşine sevinen yalnız ben değilim. Musâ bile oraya bir parçacık ateş almak ümidiyle geliyordu.

188.

Ben, bu gül gibi şaraplara bulanmış hırkayı yakacağım artık. Şarap satan ihtiyar, bir yudumcuk şaraba bile almıyor

189.

Her yana dua okları attım... Belki bir tanesi olsun hedefe varır!

190.

Şehirdeki vaiz, padişahla şahnenin sevgisini ihtiyar etti. Ben de bir güzelin sevgisini seçersem ayıp mı?

191.

Kör olsun o göz ki aşka düşmemiştir, ağlamaktan suyu bitmemektedir. Kararsın o gönül ki sevgi çırağından mahrumdur:

192.

Dedim ki: lâl dudağını öpme arzusu beni öldürdü.

Dedi ki: sen kulluk et, sevgili elbette kulunu görür, gözetir.

193.

Uzun gecelerde o perişanlık, o gönül derdi... Hepsi, sevgilinin saçları sayesinde bitti gitti.

194.

Kimsede dostluk eseri görmüyorum. Dostlar ne oldular ? Dostluk ne zaman bitti, sevenler nerde kaldılar?

195.

Mescitten çıkıp meyhaneye gittiysem hoş gör. Vaiz uzun sürdü, baktım, zaman geçecek!

196.

Allah için olsun dudağındaki şarap sızıntısını sil. Kiminle içti acaba diye hatırıma binlerce vesvese gelmekte.

197.

Halvette oturmakta olan Hâfız, dun gece meyhaneye geldi. Ahd ü peymanından vazgeçti, kadeh sevdasına düştü.

198.

Kara gözlü güzellerin sevdasından geçmeme imkân yok. Bu, tanrı'nın takdiri... Başka türlü olması mümkün değil.

199.

Bir gece lâtife yollu “meclisine baş olayım” dedi. Kendi isteğimle ona adî bir köle oldum da o, yine meclise gelmedi, yine efendilik etmedi!

200.

Bu kocalıkta ihtiyar başıma bir genç sevdasıdır düştü. Gönlümde gizlediğim sır açığa çıktı.

201 .

Ben, mescitten meyhaneye kendiliğimden düşmedim ya., bu iş, ezelden takdir edilmiş, ezelden nasibim buymuş!

202.

Aşk bilgisi deftere sığmaz!

203.

Pîr-i muganın kuluyum, o beni bilgisizlikten kurtardı. Pirimiz ne yaparsa hoştur, inayetin ta kendisidir.

204.

Sofinin hali, tamamıyla saf, tamamıyla riyasız değildir. Nice hırkalar var ki ateşe lâyıktır.

205.

Zaman zaman ifritin eline geçtikten sonra ben, öyle süleyman mührünü bir pula bile almam.

206.

Şarap sürahisini gizlice taşıyorum, halk kitap sanıyor. Bu riya ateşi defteri, kitabı yakmazsa şaşarım doğrusu!

207.

Bir bülbül, gönül kanları yuttu da bir gül elde etti ama kıskançlık rüzgârı, gönlünü yüzlerce dikenle perişan bir hale getirdi.

208.

Arifin biri, seher çağı meyhaneyi ziyaret ederek sâf şarapla aptes aldı, arınıp temizlendi.

209.

Gönül, sana belki ulaşır, işitirsin diye bu dağda öyle feryatlar etti ki ferhat bile bu derece feryat etmemiştir.

210.

Ayağının ucunda mum gibi ölmek istiyorum. Halbuki o seher yeli gibi semtimize bile uğramadı.

211.

Ağlamakla gönlünü yumuşatır, onu merhamete getiririm., ne gezer?

212.

Sâkinin gamzesi, islâm yolunu öyle bir vurdu ki şaraptan çekinmek için ancak şuayb olmak lâzım.

213.

Canımı ıstıraplara düşürecek sevgiliden bir murat almadım.. Fakat ümitsizliğe düşmeye gelmez. Belki gönlümü ele alır, olur ya!

214.

Gönül, yan, yakıl, senin yanıp yakılman ne işler eder. Gece yarısındaki bir niyaz, yüzlerce belâyı defeder.

215.

Dün gece dedim ki: lal dudağı acaba bana bir çare bulur mu ki? Gayb hatifi seslendi.

Evet bulur!

216.

Miskler kokan kaleminin bizi andığı gün iki yüz kul azat etmiş kadar ecre nail olursun.

217.

Sevgiliye “ağzın, dudağın beni ne vakit muradıma nail edecek?” Dedim.

218. *

Sen ister hoş gör, ister kına, biz kendini beğenen şeyhe inanmayız vesselâm!

219.

Aşk hariminin eşiği akıldan çok üstündür. O eşiği, canını eline alan kişi öpebilir

220 ·

Eşik gibi başı, daima bu kapıda olan ayağını öpmek devletine erişir.

221.

Misk ıtır bile sümbül saçlarına haset eden sevgili, yine âşıklara nazlanmakta, onları azarlamakta.

222 ·

Tortulu şarap içen pîrimizin ne altını var, ne gücü, kuvveti. Fakat ihsan sahibi, suçları örtücü bir tanrı'sı var ya.

223.

Hızır'ın hayat bulduğu suyu meyhanede ara, o su, kadehtedir.

224·

Aşkının ateşinden korktum, yanmasın diye kanlı gönlümü salıverdim. Fakat yaralı gönül, kanlar saça saça yine o yola yöneldi, yine o izi izledi.

225. ·

Gel gel, sen cennet hurisisin ve rıdvan, seni bu kulun gönlü için bu dünyaya getirdi.

226. *

Sevgilinin zülfüne ait şu sonu gelmeyen sözler yok mu? Binlerce sır içinde söze düşebilen, söylenebilen ancak bir harften ibaret!

227. ·

Nerde bir ârif ki süsenin dilini anlasın da sorsun: niçin gitti, madem ki gitti, sonra neye geldi?

228. ·

Tenin, doktorların nazına niyaz etmesin, doktorlara muhtaç olmasın... Nazik vücudun hastalıklardan incinmesin.

229. *

Sevgilinin yüzü olmadıkça gül neye yarar? Şarapsız bahar hoş değildir.

230. ·

Şarap iç, gönül derdini hatırdan çıkar.

231. ·

Nice zaman oldu, sevgili, bir haber bile göndermedi, bir şey yazmadı, ne selâmı geldir ne kelâmı var!

232. ·

ey padişahlar padişahı! Yalnız hayvanat, nebatat, cemadat değil.., emr âleminde ne varsa hepsi fermanına muti olsun!

233. *

Sevgili, yanımdan geçti de rakiplere dedi ki: yazık, yoksul Hâfız, ne yaman da can verdi!

234. *

Bu kapıdan ayrılmama imkân yok. O yüce köşkün kenarını nerden öpeceğim?

235. *

Güzelliğinin yâdı, gönlümden, canımdan asla çıkmamakta. O salına salına yürüyen selvi boylu katiyen hatırımdan gitmemekte.

236. *

Deccal işlerini işleyen mülhit sofi nerede? Söyle ona! Yan, yakıl, dine penah olan mehdi zuhur etti!

237. *

Sevgili, oltasıyle avlasın diye balık gibi denizlere düştüm.

238. ·

Âlemde daha ne çenk vardı, ne rebap. Ne gül vardı, ne şarap! Benim vücudumun balçığıysa gül suyu ile ve şarapla yoğurulmuştu.

239. *

Onun eğri çevgânına top olmazsa başıma, baş demem. Zaten de başka ne işe yarar bu baş?

240. *

Canım dudağıma geldi de hâlâ gönlüm tahassürlerle dolu. Dudaklarından bir murat almadım. Can bedenden çıkmak üzere!

241. ·

Ne mutlu o sarhoşa ki sevgilinin ayağına başını mı, sarığını mı atacağını bilmez!

242.

Hâfız, getir şarabı., biz, daima suçlan örten tanrı'nın yarlıgamasına, bağışlamasına güvenmişizdir, güveneceğiz de.

243. *

Hâfız, tekke sahibi sofiler gibi daima doğru ve sağlam bir yürekle ve zevku safalarla meyhaneye gitmekte!

244. ·

Seher rüzgârına söylenecek çok hikâyelerim var ama bahtıma bu gece bir türlü seher de olmuyor.

245. ·

Mezarımdan lâle gibi kalkınca yine süveydamda senin sevda dağın olacaktır.

246. ·

— r —

Gönül, yokluk seli varlık yapısını kökünden yıkıp götürse bile mademki kaptanın nuh'tur, tufandan gam yeme!

247.

Hâfız, oruç zamanı geçti, gül mevsimi de geçiyor. Çare yok, hemen şarap içmeye koyul, iş işten geçti gayri!

248.

Hâfız'ın hırkası neye yarar ki? Şarapla boya da sonra Hâfız'ı çarşının başından sarhoş ve harap bir halde sürükle, getir!

249.

Nazar pususunda gönlümle savaşım var. Sevgilinin kaşıyle başından bir yay, bir ok ver bana!

250.

Aşk erlerine anlaşılmaz sözler söyledin. Yarabbi, sen bu muammayı hallet.

251.

Kimin ömrünün medarı senin ağzının noktasıysa, kimin hayatı, bir nokta gibi minicik ağzının sevgisiyle devrederse ona yokluk denizinden korku yoktur.

252.

Fakat yine diyorum ki bu işe yalnız Hâfız müptelâ değil ya., daha nice kişiler bu çöle dalıp gittiler!

253.

Dün gece uzun kirpiklerimle seni öldüreceğim demişti. Aman, bu niyetten caymasın., ya rabbî, hatırında böyle bir cayma niyeti, böyle bir zulüm düşüncesi varsa sen defet!

254.

Gönül, âşıklıkta ayak dire., çünkü bu yolda ücretsiz iş yok.

255.

Semaa gir; hırkanı çıkar, oyna. Yok... Eğer bunları yapamayacaksan bir bucağa git, hırkanı başına çek, otur!

256.

Sen daha yeni ayken ben sana âşıktım, şimdi toplan ay oldun, bana görünmeden çekinme !

257.

Ezeldeki taksimi biz yokken yaptılar. Az bir miktar dileğine uygun düşmediyse ne yapalım, hoş gör, dahi etme!

258. ·

Ey gül, sen güzellik padişahısın., buna şükret de şeyda ve âşık bülbüllere gurur gösterme!

259. *

— z —

Daha ilk günü saçlarının aşkıyle dinim elden gitti. Bu sevda ile sonum neye varacak? Bilmem!

260.

Pervanenin gönlü çırağla yanar. Fakat benim gönlüm, senin yüzünün çırağı olmayınca yanıyor.

261.

Âşık ciğer kanıyla temizlenmezse, aşk müftüsünün fetvasına göre, namazı sahih olmaz.

262.

Yol erleri, belâ yoluna çekinmeden giderler. Yol erine inişten, yokuştan ne gam!

263.

Sevgiliye kötü nazarla bakmak doğru değildir. Yüzüne temiz bir aynadan bak!

264.

Şarap küpünde oturan eflâtun'dan başka bize hikmet sırlarını kim açabilir ki?

265.

Gönlüm, kavgacı, vadinde durmaz, kan dökücü, hilebaz bir esmer güzeline kapıldı.

266.

Yanıldım, meyhane yolundan döndüm. Yine kerem et, beni doğru yola getir.

267. ·

Gel., ayrılığın gözümü öyle bağladı ki belki vuslatının kapısı açılırsa gözüm de açılır.

268. ·

— s —

Meyhanenin baş köşesine kurul, şarap içmeye bak. Cihandan bu kadar mal, mevki kazanman yeter!

269.

Sevgili bizimle olunca daha fazla bir şey istemeyiz. O can munisinin sohbetine nail olma devleti kâfi!

270.

Siyah zülfünden öyle bir şikâyetçiyim., onun yüzünden öyle perişanım ki sorma!

271.

Aşk derdi nasıldır? İster misin bunu apaçık öğrenmeyi? Sabah rüzgârından sorma; kılıçtan sor!

272. t

Öyle bir aşk derdi çekmişim, öyle bir ayrılık zehri tatmışım ki sorma!

273. t

Aşkla oynama. Oyuncak değil ki. Gönül, başınla oyna. Çünkü aşk topu, heves çevgânıyle çelinemez.

274. t

— s —

Sevgilim güzel ve çocuk. Bir oynarken beni öldürürse şeriatta günahı da olmaz.

275.

Yarabbi, bana ihsan ettiğin bu gülümseyen taze gülü sana ısmarlıyorum. Çayırın, çimenin hasetçı gözünden sen sakla, bekle!

276.

Hâfız, ömür gafletle geçti gitti. Gel bizimle meyhaneye de güzel dilberler sana iyi bir iş öğretsinler bari!

277.

Aşk yolunda yokluk selinden bir geçit bulunamaz ki. Fakat ben seni seyreder, onunla eğlenirim.

278.

Sofi, gül devşir, yamalı hırkayı dikene bağışla. Bu acı zahitliği tatlı şaraba bahşet.

279.

Tarikatte takvaya dayanmak, bilgiye güvenmek kâfirliktir.

280.

İster misin, âlemin iyisi, kötüsü sana dokunmasın... Kötü ahitleri bırak, sert sözleri terket.

281.

Seni aşk yoluna götüren pîr, şarap iç der, seni şaraba havale ederse iç, tanrı'nın rahmetini bekle!

282.

Göğsüyle omuzu yok mu, göğsüyle omuzu... Gönlümü de aldı, dinimi de, gönlümü de kaptı, dinimi de!

283.

Meyhaneye ağlaya ağlaya başım önümde gidiyorum... Çünkü elimde oraya lâyık bir şey yok, utanıyorum halimden.

284.

Dün gece meyhane bucağından bir hatif seslendi, dedi ki: günahı bağışlarlar, şarap içmeye bak;

285.

Yarabbi, beni hu uykudan uyandırma. Hayaliyle ne hoş halvetteyim.

286.

Güzellik, daima âşık öldürmekle olmaz. Efendi ona derler ki kulunun derdine derman olur.

287.

Aşk zeburunu terennüm etmek, her kuşun harcı değil... Sen gel de bu gazel okuyan bülbülün yeni açılmış gülü ol.

288. t

Aşk meyhanesinde satılan şaraptan bize iki üç kadehçik sun... İsterse ramazan olsun, ne çıkar?

289. t

Şehrin imamı sırtında seccade taşıyordu ya., dün gece meyhane sokağından omuzlamışlar.. Öyle götürüyorlardı.

290. t

Tabiatına uyup işe pek sarılma, oluruna bırak., çünkü dünya, bir işe sarılana zahmet ve meşakkat verir.

291. t

Behram-ı gûr'un avlandığı yayı at da al eline cem kadehini çünkü ben, bu sahrayı çok döndüm, dolaştım; ortada ne behram var, ne mezarı!

292. t

Sevgili, haça benzeyen zülüflerini dağıtırsa nice müslümanlar şaraba düşer, kâfir olur!

293. t

Sen uykudasın... Yoksa hakikatta aşkın ne ucu vardır, ne bucağı.. Maşaallah bu sonu olmayan yola!

294. *

Hatalar bağışlayan, suçlar örten padişah'ın zamanında Hâfız, sürahiyle, şarap içmekte, müftü kadehle!

295 *

'A

Sabır ipliğim gam makasınla kesildi, öyleyken yine aşk ateşinin içinde mum gibi gülüp durmaktayım.

296.

Dünya güzelinin zülfü, baştan başa tuzaktır, baştan başa hile, âşıklar, bu ip için savaşa düşmezler.

297.

Evdeki şarap bana yeter, meyhane şarabım sunma. Ey tövbe yoldaşı, şarap arkadaşım geldi. Artık sana elveda!

298.t

Ğ –

Gençliğine, güzelliğine öyle mağrurdu ki bülbülün gönlünden haberi bile yoktu.

299.

— f —

Şiirlerim, maceramı her tarafa götürür, her yerde yayar durur ama yine bu ümitlerle dolu gönlüm, âlemde kimseden kerem ümidine düşmedi.

300.

— k —

Gözyaşım akik rengine boyansa şaşılacak şey mi? Gözümdeki mühür de akike benziyor.

301.

Ah bir elime geçse ayrılığı öldürürdüm. Ayrılık günü de kararsın, ayrılığın evi barkı da yıkılsın, mahvolsun!

302.

— k —

Bu gökkubbeyi kuran mühendis, şu altı taraflı kiliseyi öyle bir kurmuştur ki kimse, bu kilisenin çukurundan kurtulamaz!

303.

Sarhoş olayım da sana iki öpücük vereyim demiştin. Vaadin haddi aştı, fakat biz ne iki gördük, ne bir!

304. t

Sen nasılsan, olduğun gibi seni kim görebilir ki? Herkes, seni ancak kendi idrakince anlar.

305*

— l —

Aşk hikâyesinin sonu gelmez. Söz şöyle dursun, hal diliyle bile anlatılmasına imkân yok?

306.

Dedim ki:

Sevgili, zayıf canıma ne vakit acıyacaksın?

307.

Gül vakti şaraba tövbe ettiğimden utanmaktayım. Dilerim kimse yaptığı eğri işten utanmasın!

308.

Garip Hâfız, senin aşkının şahidi oldu, fakat lütfet, mezarımıza bir uğra., kanımız sana helâldir.

309.

Ey huzuruna canımı, gönlümü vakfettiğim sevgili, ne suç işledim ki kulluğum, tapunda kabule geçmiyor?

310. t

Ey yüzü cennet, lâli selsebil olan sevgili, selsebil senin yoluna canını da sebil etmiştir, gönlünü de!

311. ·

Hâfız, cihan padişahının kalemi, nzıkları taksim edicidir. Geçim için bâtıl düşüncelere dalma!

312. ·

— m —

Zahitliğin asık suratı şarap içenlerin yüzünde yoktur. İyi huylu sarhoşların müridiyim.

313.

Zahit, beni o vakte kadar çocuklar gibi cennetteki elmayla, bal ve süt nehirleriyle kandırıp duracaksın?

314.

Deli mi oluyorum yoksa? Aşkınla geceleri ayla konuşmakta, rüyada perileri görmekteyim!

315.

Tanrı ehlinin nişanı âşıklıktır, onu terketme, kendine gel... Şehir şeyhlerinde bu nişaneyi göremiyorum

316.

Şaraplara bulanmış hırkamla nice mürailik ettim, ne kadar takvadan dem vurdum... Gayri sâkinin yüzüyle kızıl şaraptan utanıyorum doğrusu.

317.

Âlem ihtiyardır, temelsizdir. Ferhad'ı bile öldüren bu zalimden feryat! Beni de hileleriyle şirin canımdan usandırdı!

318.

Kanıma parmak ban da alnına bas ey kâfir dinli sevgili, âlem de senin kurbanın olduğumu anlasın!

319.

Sofi, gel de riya hırkasını çıkaralım, şu mürailik nakşına bir butlan çizgisi çekelim.

320.

Gül, coştu, açıldı, bizse onu şarapla teskin etmedik. Hâsılı mahrumiyet ve heves ateşiyle coşmaktayız.

321.

Niçin geldim, nenleyim? Belli olmadı gitti. Yazık, yazık., kendi iyimden bile gafilim.

322.

Aşkın ve temiz rintlerin devletleri sayesinde daima meyhanelerin baş köşelerinde otururum.

323.

Hâfız yandı yakıldı da o gönüller okşayan sevgili “hatırını kırdım, bari bir merhem olsun yollayayım” demedi!

324.

Bu meyhane sâkisinden takva umma, ibadet gözleme. Çünkü yaratıldığım andan beri rintlerin hizmetinden dem vurmaktayım.

325..

Güzelin lutfü belâ tuzağı, bakışı belâ okudur. Güzel, sana ettiğim nasihatleri bir hatırla!

326.

Şeyhim hiddetle “haydi, artık bırak aşkı" dedi. Kardeş, savaşa hacet yok, bu işi yapamıyorum!

327.

"nefis yolunda gönlümüz puthane oldu. Bir ah oku atalım, bir savaşta bulunalım.

328.

Meyhane kapısını aç; çünkü hiç bu tekkede feyz kapısı açılmadı. İster inan, ister inanma; söz bundan ibaret, işte onu da söyledik!

329.

Bir kerecik bak diye gözümü, senin murat eşiğine diktim, gözlerim sende. Sense beni gözden çıkardın gitti.

330.

Yolunda kalem gibi başımın kesilmesi bile icabetse yaralı gönülle, ağlar gözle yola düşeceğim.

331.

Aşk meyhanesinin kapısına kulağı küpeli bir kul olalı her an yem bir gam beni kutlamaya gelmekte!

332.

Ey seher yeli, selâmını ona arz et; seher çağlarında beni duadan unutmasın!

333.

Şarap satanlara dua edersem ne var ki? Nimet hakkını ödüyorum.

334.

Takva ve sarhoşluk, ne benim elimdedir, ne enin elinde! Ezel sultam, neyi yap dediyse yaptım!

335.

Yoldaş, tanrı için olsun bana yardım et de bir kere daha meyhane civarında bayrağımı yücelteyim.

336.

Meyhane yoksuluyum, fakat bir bak, sarhoş oldum mu feleğe nazlanır, yıldızlara hâkim kesilirim.

337.

Sabah rüzgârı gül mecmuasını lütuf suyu ile yıkadıktan sonra artık ben defter sayfasına bakarsam bana sapık ve tabiatsız adını tak!

338.

Amel defterimin karalığından korkmam. Mahşer günü, onun feyziyle bunun gibi yüzlerce defteri dürer, devşiririm!

339.

Ben senin cefandan ağlayacak adam değilim. İtimat edilir bir kul, devletini diler bir köleyim.

340.

Pîr-i mugân dergâhının salikleri arasına katıldığım günden itibaren gönlüme mana kapısını açtılar.

341.

Gel, gel de güller saçalım, kadehe şarap dökelim, feleğin tavanını yarıp yıkalım da başka bir şekilde yeniden kuralım!

342.

Günah denizine batmışım ama aşk yüzgeci olalı, aşkla bilişeli merhamete erişenlerdenim ben.

343.

Gözyaşlarım akmasa belki aşkının sırrı gönülde gizli kalır, âleme duyulmazdı.

344. t

Senin bir gülmene sürahi gibi can verdiğim zaman dilerim, namazımı senin sarhoşların kılsın.

345. t

Gayri bu işreti istemeyene gönül hoşluğu nasip olmasın. Bu meclisi aramayana hayat haram olsun!

346. t

Sevgilinin saçları, bizim zünnar kuşanmamızı emrediyor. Git ey şeyh, artık tenimize hırka haram oldu!

347. t

* sâki, ay yüzlü bir güzel, sırra mahrem bir hemdemdi.. Hâfız da şarap içti, şeyh de, fakih de!

348. t

Seher çağında eğer ciğerimin kanı gözümün eteğini tutmasaydı akan gözyaşlarım, beni âleme rüsvay edecekti!

349. t

Yürü be öğütçü, şarap içenleri kınayıp durma. Bunu kadere hükmeden yapıyor, ben ne yapabilirim ki?

350

Aşk yolundaki bilişler kanımı döküp içseler bile yabancıya şikâyet edersem namerdim!

351. t

Ömrümün sonu ne zaman gelecek, belli değil., bari gideyim de ecel gününde sevgilimin yanında bulunayım, bu daha doğru!

352. t

Sevgili nerdeyse gönül hoşluğu orda. Cehdedeyim de kendimi oraya ulaştırayım.

353. t

Seni kucaklamak ümidiyle göz yaşlarıma gark oldum., fakat göz yaşımdaki dalganın bir gün beni senin kıyına atacağını umuyorum.

354. t

Gönüllere huzur veren sevgili, gönül muradını vermez. Bunu bilirim, bilirim ama yine bir hayale kapılır, yine durmadan fala bakar, hayra yorarım!

355. t

Dün gece uyku yolunu gözyaşı selleriyle keserdim; yüzünü, gözünü, kaşım, saçım anarak su üstüne bir resimdir yapardım.

356. t

Ölüp toprağa girmedikçe elimi eteğinden çekmem. Hattâ o vakit bile mezarıma uğrarsan tozum, eteğini tutar.

357. t

Şaraba bulanmış hırkamdan utanıyorum. O hırkayı yüz türlü oyunla dervişler gibi tarikat çeyizleriyle, yamalarla süslemişim!

358. t

Başkalarıyla şarap içme de ciğer kanını içmeyeyim. Benden baş çekip çekinme de feryadımı göklere yüceltme.

359. t

Kanlı gözyaşlarımız akmakta ama ona elçi olarak yollamak için yüreği temiz birisini arayalım.

360. t

Babam cennet bahçesini iki buğday tanesine sattı; ben neden bir arpaya cihan mülkünü satmayayım?

361. t

Beni ateşle korkutma!

362. t

Ey selma konağının yeli, allah için olsun, ne vakte kadar konak yerlerini birbirine katacak, yurt yerlerini göz yaşlarımla ceyhun'a çevireceğim?

363. t

Yoksulla zengini azla çokla, ayıplamak kötü bir şeydir. En uygun iş şu: hiç bir suretle kötü işte bulunmayalım.

364. t

Ey seher yeli, sevgilinin civarından bir toz getir bana... Yaralı gönlümden gelen kan kokusunu o toprakta duydum.

365. t

Lâl dudaklarının hatemiyle süleymanlıktan dem vursam yeri var. İsmi âzam benimle olunca şeytan'dan korkar mıyım?

366. t

Âşıkım, rindim, pervasız şarap içmekteyim. Bütün bu rütbe ve mevkileri o periye benzer huri yüzünden kazandım.

367. t

Yüzümün kızıllığını neşeden sanma. Şarap kadehi gibi gönlümün kanı yanağıma aksetmiş!

368. t

Maddi manevi, elimizdekini, avucumuzdakini hep meyhane yoluna sarfettik. Ettiğimiz, duaların hepsini sevgiliye bağışladık!

369. t

Medresenin damını, kemerini, kıylükaalini, mübahasesini kadeh ve ay yüzlü sâki yolunda terk ettik.

370. t

Pîri mugân, tövbemizden incindiyse de ki: şarabını bulandırma, sâf tut., özür dilemek için huzurunuzdayız.

371. t

Aşk konağının yolcularıyız, yokluk sınırından varlık ülkesine kadar bunca yolu, hep aşka ulaşmak için aşmışız.

372. t

Bırak da meyhane sokağından geçelim, çünkü bir yudumcuk şarap için hepimiz bu kapıya muhtacız.

373. t

Bistami hırkayla sofi âdetlerini, tasavvuf lâflarını rint kalenderlere sefer armağanı sunalım.

374. t

Dilber, önce bize yüzlerce ümit vererek gönlümüzü aldı. Elbette ahlâkı güzel kişi ahdini unutamaz.

375. t

Aşk hikâyesini gizli söylüyorum ama nihayet aşikâre de söyleyeceğim!

376. t

Aşk toprağındakilere dudağından bir katra şarap saç da toprak lâl rengine girsin, misk haline gelsin.

377. t

Ne zulümler gördük de kimseciklere şikâyet bile etmedik; hiç bir suretle hürmeti bırakmadık.

378 t

Harabat pîri feryadıma yetiş, ihtiyarım. Bir yudum şarapla beni gençleştir!

379. t

Sevgili, bana “kulum” dersen mahabbetinle kevnü mekân efendiliğinden vazgeçerim.

380. t

Riya ve tezvir, bizde yok. Biz kızıl arslanlarız, kara yılanlarız.

381. t

Şahin gibi, padişahın elinden lokma yedim; gayri güvercin avlamaya tenezzül mü ederim ?

382. t

Defalarca söyledim, yine de söylüyorum: ben âşıkım, fakat bu yola kendiliğimden koşmuyorum ki, tanrı takdiri bu!

383. t

Vaiz, yanımdan uzaklaş, beyhude sözler söyleme., ben artık tezvirlere kulak asacak adam değilim.

384. t

Her an yüzünün başka bir nakşı, başka bir tecellisi hayalimin yolunu vurmakta., seni görünce aklım, hayalim dağılmakta. Bu perdede neler görüyorum, kime söyleyeyim?

385. ·

Riya hırkasıyle aşkımı gizleyeyim dedim ama göz yaşları gammaz., nihayet sırrımı faş etti gitti!

386.

Âlemin başını, sarığını yele ver, dilberlik usulünce külâhının köşesini bir yık hele!

387. t

Öğütçü bana dedi ki: aşkın gamdan başka ne hüneri var? Yürü be akıllı hocam, senin bundan daha âlâ bir hünerin var mı ki?

388. t

Dostlar, ağzından bir öpücük almak için can verdim, fakat razı olmuyor. Bakın, cüzi bir şey için bu alışverişte nasıl geri kalıyor!

389. t

Şu yenleri kısa sofilerin el uzunluğuna bir bak hele., bulaşık harflerinin altında adam avlamak için nükteleri var!

390. t

Allah için olsun hırka giyen zâhitlerle az otur; varını yoğunu elden aldırmış rintlerden yüzünü gizleme!

391. t

Meyhane pîrine "kurtuluş yolu nedir?" Diye sordum. Şarap kadehini istedi, "sır örtmek" dedi.

392. t

Ey kutlu kuş, gördün ya halimi; lütfet, o ankaya bu kuzgunun, bu karganın halini söyle!

393. t

Âleme dayanma, bir kadeh şarabın varsa zühre alınlı, nazik bedenli güzellerin aşkına çek!

394. t

Senin âşıktan öldürmek âdetindir, âdetine başla da düşmanlarla şarap iç, bizi de azarla!

395.

Boşboğaz nefis çok hikâye bilir, söyler durur, sonu gelmez ki. Sâki, sen işini boşlama, kadehe şarap doldur.

396. t

Merak etme, aşk akıllı kişiye nasib olmaz.. Sevgilinin zülfünü elde etmek istiyorsan akıldan vaz geç, bırak aklı!

397. t

Ey kızıl gözyaşları, gözden kan gibi ak., gönüldeki ateş, zaten halka malûm oldu artık!

398. t

Süleyman hatemine âkibetinin hayrolduğunu müjdele. İsmi âzam, onu şeytan'ın elinden kurtardı.

399. t

Sevgilinin dudağını öpme fırsatı elindeyken fevt etme. Yoksa sonra pişman olur, elini dudağını ısırır, durursun.

400. t

Gizli derdimizi sevgiliye söyledik, zaten derd, doktorlardan gizlenemez ki!

401. t

Ayrılığından yanıyorum, artık yüzünü cefadan çevir., ayrılık bize bir belâ oldu; yâ rabbî, belâyı sen defet,

402. t

Güneşe tapanların sevgilimizden haberleri bile yok. Ey bizi kınayan, allah aşkına git de bir o yüzü seyret!

403. t

Şarap iç, gam yeme, mukallidin öğüdünü dinleme. Avam sözünün ne değeri olabilir?

404. t

Biz. Zahitlik, tövbe ve uydurma şeylerin ehli değiliz. Bize saf şarap kadehinden haber ver!

405. t

Âşık bülbülün beytihazenden duyulan feryat ve figanı, hep gülün vuslatına erişmek içindir.

406.*

Gönül alıcılığın hüküm sürdüğü devir, atımınla neşelendi. Güzellik zamanı, güzelliğinle kutlulandı.

407.*

Mademki geldin, hastanın baş ucunda bir fatiha oku., dudaklarını aç, lâl dudakların ölüye bile can bağışlamakta.

408.*

— v —

Sâki, amel defterimize bir su serp, bu suretle belki ondaki günah harflerini arıtırız.

409.

Meyhane kapısında bir baş gördün mü, sakın ayağınla basma. Niyeti nedir, bilinmez ki!

410.

Yoldaşlarımızın haberleri bile yok., halbuki bize o gözlerden, o alından her an binlerce haber gelmekte, aradaki vasıta da kaşları!

411.

Şeriat ve hikmet kaidelerinde binlerce ihtilâf olduğu halde senin bilgili gönlünden bir nüktesi bile fevt olmadı, hepsini de biliyorsun.

412.

Göz evimi yıkadım, arıttım ama ne fayda., bu bucak, hayaline lâyık bir yer değil ki!

413. t

Aşk devletine bak ki senin yoksulun, yokluk ve ululuk devletiyle saltanat tacına bile ehemmiyet vermemekte, onu bile yerlere çalıp kırmakta!

414. t

Cihan halkının huzuruna da sebep sensin, rahatça uyumasına da., onun için de gözle gönül, senin dayanıp yaslandığın yerdir.

415. t

Sevgili "lâlimden öpmek istemez misin?" dedi. Bu istekle öldüm ama kudret nerde, ihtiyar hani?

416. t

De ki: ey gökyüzü, ululuk satma ki aşk meydanında ayın harmanı bir arpaya, pervinin salkımı iki arpaya!

417. t

Siyah saçlarımıza akıl kokusunu satmaya kalkma. Orada binlerce misk nafesi yarım arpaya!

418. t

Biz, elest sesinin mahremleriyiz., âşinâ dosta âşinâ sözünü arz et!

419. t

— h —

Eğer mübarek hatırın Hâfız’dan incindiyse lütfet, söylediklerimize, duyduklarımıza tövbe ettik, yine gel!

420.

Ey genç sevgili, ihtiyarların öğüdünden baş çevirme. İhtiyarların tedbiri, gencin bahtından daha iyidir.

421. t

Hâfız, meyhaneye gel de sana duaları kabul edilmişlerden yüzlerce saf göstereyim!

422. t

“ey cihanın canı, bahar mevsiminde gül defteri halis şarapla ıslansa, berrak şaraba bulansa ayıplanmaz.

423. t

Ey zemane müftüsü, onu sevme diye beni menediyorsun, seni mazur tutarım, çünkü görmedin onu!

424. t

Saçlarını evvelce sen, benim etime vermedin mi? Sonra neden beni ayaklar altına düşürüyorsun, ne istiyorsun ki?

425. t

Cahil pîrlerle sapık şeyhler, bizi kınaya kınaya efsane ettiler gitti!

426. t

Ben rint ve âşık olayım, sonra da tövbe edeyim ha? Estağfirullah, estağfirullah'

427. t

Ne türlü sınadımsa çaresi olmadı, bir fayda elde edemedim. Zaten sınanmış şeyi sınayan, ancak nadim olur.

428. t

Akla şaraptan yol azığı verdim, onu varlık şehrinden yola saldım.

429. t

Yüzünün aşkıyle bir gün âlemden gidersem toprağımdan yeşil ot yerine kızıl güller biter.

430. t

Akıl, aşk delilerinin bağlanmasını emrederken saçının halkasına düşmek ümidiyle deli divane oldu!

431. t

— y —

Aferin merhametli yüzüne, sevaba nail olmak için bakışlarınla öldürdüğün âşıka namaz kılmaya gelmişsin!

432.

Âlemi aydınlatan güneş gibi belki evinden çıkarsın diye hasretinle sabah gibi can vermekteyim.

433.

Kalemde, aşk sırrını izhar edebilececek dil ne gezer? İştiyak sözü, anlaşılamaz ki. O söz, anlatılmadan da ötedir!

434.

Gönlümün dizginini öyle birisine verdim ki ne taç için kimseye rağbeti var, ne taht için!

435.

Bir daha meclisi bezeyen bir güzel olmadıkça şarap içmemeye şarap satan dilberin huzurunda tövbe ettim.

436. t

Sen gönlü pak, tabiati pak bir zahitsin, kötü kişilerle oturmaman daha iyi.

437. t

Melek, âdem'e secde ederek senin tapını öpmeyi, sana tazimde bulunmayı niyet etti.

438. t

Ey gülü rânâ fidanı, bakalım, gülümseyen goncan kimi devlete erdirecek; kimin için boy atmakta, kimin için yetişip gelişmedesin!

439. t

Pîr-i mugânın civarından yüz çevirme, müşkülleri açma anahtarını orada satarlar, orada!

440. t

Ey şeyh, rintlerin kötülüğünü söyleme, aklını başına al.. Çünkü tanrı dostuna kin güdüyorsun!

441. t

Ey gözüm, ey gözümün ışığı, nazar bahçesinin nergisi sensin.

442. t

Ey gül, can kulağını saçma sapan sözler söyleyen kuşlara vermişsin, bülbülün nağmelerini nerden beğeneceksin sen?

443. t

Kadehimizden, başkaları içip duruyor. Reva görüyorsan ne yapalım, hoş, tahammül ederiz biz!

444. t

Hâfız gibi geceleri uyumayan bir kulun var, birçok seher duaları canına munis olacak elbette.

445.t

Aşk diyarında padişahlık şevketini satın almazlar! Kulluk göster, kölelik izhar et!

446. t

Hâfız'ın himmeti bereketiyle ümidim var, elbette yine bir mehtaplı gecede leylâmı görür, sevgilime kavuşurum!

447. t

Yüzünü rüyada bile kimse görmesin diye uyanıkların uykusunu aldın da sonra kabahati uyku askerlerinin üstüne attın!

448. t

Saçları, gönlümün, ayağını bağlamasaydı bu kapkara toprak yurdunda karar mı ederdim?

449. t

Bu düğümü nasıl çözeyim; bu sırrı nasıl açayım? Bu bir dert ama pek yaman bir dert., bir iş ama pek güç bir iş!

450. t

Gül gibi sen de altın kırıntılarına maliksen hiç durma, allah için olsun işrete harcet.. Çünkü altın kazanma sevdası karun'u yanılttı, perişan etti!

451. t

Ey daima kendisini beğenen, mağrur olup duran kişi, sende aşk yoksa mazursun.

452. t

Tarikat mezhebinde hamlık, kâfirlik alâmetidir. Evet, devlet yolu çevikliktir, çabukluktur.

453. t

Mademki nihayet testicilere toprak olacaksın, bari şimdi testiyi şarapla doldurmaya bak!

454. t

Ululuk sahibi tanrı'nın yolunda başsız, ayaksız bir hale geldin mi baştan ayağa kadar tanrı nuru olursun!

455. t

Lâtif ve şarapla dolu kadehin var, şarabı toprağa döküyorsun, mahmurluk belâsını düşünmüyorsun bile!

456. t

Aşk kadehinin mahmuruyum, sâki bir şarap sun., kadehi doldur; rintler meclisinin şarapsız bir parlaklığı bir neşesi yok!

457. t

Bu tersine dönmüş bahttan şu acayip hikâyeyi duy: sevgili, bizi isa nefesleriyle öldürdü !

458. t

Ateşler içinde yüzünün hayali gelecekse sun sâki kadehi, cehennemden bir şikâyetimiz yok!

459. t

Gönül kâbesini puthane haline sokan yalnız ben değilim ya., her adım başında bir tekke, bir kilise var!

460. t

Hâfız, şarap içiyorsun, sevgilinin saçlarını çekip okşuyorsun, dünyada bundan başka ne zevk, ne nimet istersin ki?

461. t

Dün gece kapısının köleleri arasına katılmış, gidiyordum. Beni gördü de dedi ki: a biçare âşık, hele sen kimsin, kim oluyorsun?

462. t

Ben, şu iki harfi öyle yazdım ki senden başka kimse bilmiyor. Sen de kerem et de öyle oku ki kimse duymasın!

463. t

Leylâ konağının yolunda nice tehlikeler var., daha ilk adımda mecnun olman şart!

464. t

Bu zamanda kiminle oturmalısın, ne içmelisin, bunu ben söylemiyorum. Eğer akıllıysan, anlayışın varsa kendin bilir, anlarsın!

465. t

İşvesinden gönlümün kan kesildiği o akik dudaklardan şikâyet edersem sırdaşım olasın!

466.

Pişman zahidi şarap zevki öldürecek. Ey akıllı kişi, sonu pişmanlık olacak bir iş işleme!

467. t

Sofi, şarap şişede bir erbain çıkardı mı sâf olur.

468. t

Zahidin halini halka söylemem. Bu hikâyeyi nakletsem bile çenk ve rebapla nakletmem daha yerinde.

469. t

Güneşle aynı yerde oturmak, her şeyden mücerret olan mesih'e yaraşır.

470. t

Çok zamanlar gözlerime "ey selma'nın konak yerleri. Selmanız nerede?" Dedim.

471. t

Şarap sun, âlemin en günahkârı oldum ama tanrı'nın ezelî lûtfundan ümit kesilir mi hiç?

472. t

Ben, cihandaki gariplere duacıyım; durmadan, dinlenmeden biteviye onlara dua edip dururum.

473. t

Sevgili, yüzünün hayalini nasıl olur da uykuda görebilirim? Gözüme uyku girmiyor ki? Ben, ancak uykunun hayalini görmekteyim!

474. t

Kamış kaleminden şekerler saçıp duran bir şairi, neden bir şeker kamışına bile almazlar bilmem ki?

475. t

Muradını veririm ama canını alırım dersin.. Korkarım muradımı vermez, canımı alırsın!

476. t

Dedim ki nokta gibi aşk dairesinin noktasına gel; güldü de dedi ki: Hâfız, bu ne baş dönmesi ki?

477. t

Sana iki nasihat vereyim de dinle, yüz hazine elde et: zevk ve işret kapısından gir, kimseyi, ayıplama peşinden koşup durma!

478. t

Aşağılık kişiden mürüvvet umma, onun vereceği şey de hiçbir şey değildir.

479. t

Gönül, sabret.. Tanrı böyle değerli bir yüzüğü şeytan elinde bırakamaz elbette!

480. t

Kirpik oklarını at, Hâfız'ın kanını dök., böyle bir katilden kimse öç almaz zaten!

481.

Göğüs, ağzına kadar dertle dolu.. Yazık, bir merhem olsa bari. Gönül, yalnızlıktan ölüm haline geldi, yarabbi bir hemdem!

482. t

Sen, selma'ya olan aşkımı inkâr ediyor, hoş görmüyorsun ha! Sen de evvel emirde bir sevgiliye kapılsaydın,

483. t

İsm-i âzamın nurları şeytan'da zuhur etmez. Ülke de senindir, hâtem de dilediğini buyur!

484. t

Senden uzağız ama yine yadınla kadehi ele almaktayız. Ruhanî seferde konak uzaklığı olamaz.

485.

Bu kulun canını da iste, gönlünü de., hem de hiç durmadan alıver. Çünkü âşıklara buyruğun yürür!

486.

Sabah yeli gençlik çağını hatırlatıyor. Yavrum gamımızı unutturan o can ilâcını sun!

487. •

Gece gündüz kendisi sâf şarap içmede.. Bu tortulu şarabı içeni de bir ansa, bir hatırlasa olmaz mı ki?

488. •

Her kılımın ucunda binlerce canım olsaydı sevgilimin saçlarındaki kokunun değeri nedir, o zaman söylerdim sana!

489.

Bir hırka giymiş kişiyi görürsen aldanma, işine bak. Hangi kıbleyi görürsen gör, hangisine taparsan tap. Çünkü bir kıbleye tapmak, kendine tapmaktan yeğdir.

490. •

Sevgilinin ayrılık günlerinin bitmesine çok bir zaman kalmadı. Koruluktaki tepelerde çadırların kubbelerini gördüm.

491. •

Ham tamaha düşmüş Hâfız, şu işten utan! Amelin nedir ki ona karşılık cennet istemektesin?

492. *

Dudağını öpmekte ve şarap içmekteyim. Âdeta abıhayata yol bulmuş, abıhayatı elde etmişim!

493. •

Ezelî feyiz, zorla ve altınla elde edilseydi abıhayat, iskender’e de nasip olurdu!

494. •

Taş gibi ayaklar altında kal, su gibi renkten renge girip eteğini ıslatma!

495. •

Ey bizi öldürmede müdarası olmayan sevgili, bizim kârımızı, sermayemizi yakıyor da perva bile etmiyorsun.

496. •

İştiyak ve ayrılık beni sensiz öyle bir hale getirdi ki elimden sabır da gitti, takat da!

497. •

Bülbülün sesi, gönlüme öyle bir tesir etti ki tahammülüm kalmadı.

498. •

Kadehin kanını iç, onun kanı helâldir. Kendi işine bak, yapılacak iş bundan ibarettir.

Hâfız, rintlerin riyazsızlığı hakkiyçin şarap ver de muganniden "tanrı ganîdir" sesini duy!

499. •

HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ- GAZELLER

İRAN'IN ÜNLÜ ŞAİRİ: HÂFIZ-I ŞİRÂZÎ

Kemal Kaya
4 Ocak 2014

İranlılara sorarsanız her evde mutlaka bulunması gereken 4 kitap var: "Kur'an, Hâfız'ın Divan'ı, Sadi'nin Bostan ve Gülistan'ı ve Firdevsi'nin Şehnamesi". Fars dili ve edebiyatının en büyük sanatçısı olarak kabul edilen **Hâfız** ise, İranlıların kalbinde çok önemli bir yeri olan bir şair. Bizde Mevlana ne ise İranlılar için Hâfız odur.

İranlılar, buluşmalarda, dost meclislerinde, evlerde, pikniklerinde, kısaca bir araya geldikleri her yerde Hâfız'ın gazellerini okumayı seviyor. Olağanüstü dil inceliği, lirik anlatım yeteneği ile yazılmış Hâfız'ın gazelleri duyguları harekete geçirmeye yetiyor.

Hâfız'ın Türbesi, Şiraz, İran

1324-1391 yılları arasında yaşamış İran'ın Şiraz şehrinde doğmuş ve asıl adı Şemsettin Muhammed olan Hâfız-ı Şirâzî, zor şartlarda okuyabilmiş, şeriat, tasavvuf ve edebiyat konularında kendisini yetiştirmiş bir alim. Keskin zekası, okuduğu gazellerle herkesi hayrete düşüren kişiliğiyle toplumları etkilemeyi başarmış olan Hâfız, İran sınırlarını aşaran bir üne sahip.

Hâfız'dan etkilenen Alman şairi **Goethe** West-Östlicher Divan (Batı-Doğu Divanı) adlı eseri kaleme almış. Şairimiz Yahya Kemal Beyatlı ise Rind'lerin Ölümü şiirinde Hâfız'dan bahseder.

Ders arkadaşı olan Seyid Kasım Envar tarafından kitap haline getirilmiş **Ahûy-i Vahşî** adındaki mesnevisi ve **Dîvanı**, Hâfız'ın onun en büyük eserleri sayılıyor. Farsçayı mükemmel bir ustalıkla kullanarak şiirlerinin başka dillere çevrilmesini bizzat kendisinin imkânsızlaştırdığı da söylenir.

Hâfız'ın Türbesi

Diğer birçok İranlı şair gibi, Hâfız daha yaşarken şöhreti İran sınırlarını aşmış. Oysa O, hayatı boyunca kısa bir süre dışında Şiráz'dan dışarı hiç çıkmamış birisi. Öldüğünde de tüm ömrünü geçirdiği Şirâz'a gömülmek isteyen Hâfız'ın dileği yerine getirilmiş. Halk arasında "Hâfıziye" olarak bilinen ve şimdilerde türbe olan yere defnedilmiş.

Hâfız'ın Kabri

Oldukça geniş bir bahçe içerisinde iki havuzla süslenmiş olan **Hâfız'ın Türbesi**, suskunluk veya ağlayışlara sahne olan bildiğimiz türbelerin aksine bir başka atmosfere sahip. Çocuklu aileler, kıyıda koyun koyuna duran sevgililer, kutsal kitapmışcasına, huşu içerisinde Hâfızın gazellerini okuyan gençler, çarşaflılar, baş örtülüler, sarklı ve takkeliler, yoksullar ve zenginler…

Kerim Han tarafından 1773 yılında mezarın üzerine yerleştirilmiş. Türbenin üzerini kaplayan çini işlemeli 8 sütunlu kubbe ise 1935'te eklenmiş. Üstünde kendisine ait şiirlerin olduğu mermerden yapılmış Hâfız'ın kabrinin çevresi ise türbenin en kalabalık yeri.

Diğer yandan Hâfız şiirlerinden bestelenmiş müzik yayını ve sesli okunan gazellerin birbirine karıştığı bir ortam… Bildiğimiz matemli türbe ortamlarından farklı bir his uyandırıyor.

Fotoğraf çektirmek için sıraya girenler, Fatiha okuyanlar, elini mermer kabre sürmek isteyenler, mezarı öpüp dilek dileyenler, Kur'an okurcasına mezarın başında Hâfız'ın beyitlerini okuyanlar… Dışardan bakan benim gibi birisine ilginç geliyor.

Hâfız'ın türbesindeki atelyede üretilen el sanatları eserleri

Gün batımı ile birlikte şahane bir aydınlatma ile ışıl ışıl olan türbe, hoparlörlerden kısık bir sesle yayılan Hâfız şiirleri ile bir başka havaya büründü.

Türbenin bahçesinde bir çayevi ile İran el sanatı eserlerinin yapıldığını bir de atölye bulunuyor. Halka açık bu atölyede işlemelerin nasıl yapıldığını görmek mümkün. El sanatları ürünlerinin satışının da yapıldığı atölyede, Hz. Ali'nin Necef'de bulunan türbesi için yapılmış etkileyici güzellikte bir kapı da sergileniyor.

Hâfız'ın "**Fal-e Hâfız**" adlı fal kitabından fal bakan, bu ruhani ortam altında açtıkları fallarla gelecekte neler olacağını bulmaya çalışan falcıların ve halkın arasına karıştım.

Doğu'da, 21 Aralık günü, yani en uzun gecede Hâfız Divanı rastgele açılır ve çıkan ilk beyitin manasının gelecek yıla kadar geçecek günlerin güzelliği veya kötülüğü hakkında bilgi

verdiğine inanılırdı. Hâlâ İran, Afganistan, Pakistan ve Hindistan'da 21 Aralık yani Şeb-i Yelda, fener alayları eşliğinde sokaklarda yürünüp şiirler okunarak kutlanıyor.

CouchSurfing grubu, Hâfız Şirazi kabrinin hemen yannda Hâfız'dan gazelleri okuyor.

Ellerindeki muhabbet kuşuna Hâfız'ın şiirlerinin bulunduğu kartlardan birini çektirip, gelecekleri hakkında işaretleri onlara okuyan falcılar,dua eden kalabalıklar, kıyıda koklaşan sevgililer, koşuşturan çocukalar ve insan manzaralarının birbirine karıştığı "uhrevi" havayı solumak ilginç bir deneyim.

Yaklaşık 40 kişilik Couchsurfing grubumuzla, selvi ağaçlarıyla dolu bu türbede bağdaşlar kurup, İran'da tüm her renk ve düşüncenin sevdiği, Fars dili ve edebiyatının büyük sanatçısı Hâfız'ın beyitlerine kulak verdik.

O Şirazlı Türk(güzel) bize iltifat eder,
gönlümüzü alır, aşkımızı kabul ederse,
onun siyah benine Semerkant'ı da
bağışlarız Buhara'yıda."

Hâfız

KURBAN

Hzl: Özer ÇETİN

İnsanoğlu, tarihte bereketli ürün elde etmek, elde ettiklerine karşılık minnettarlığını ifade etmek, düşmana galip gelmek, arzulanan bir şeyi gerçekleştirmek, korkulan tabiatüstü varlıklardan korunmak, zor durumlarla baş etmek, yaratırken tükendiğini düşündükleri tanrıların enerjisini artırmak ve kozmolojik devamlılığı sağlamak gibi nedenlerle beklentileri, korkuları, sevinçleri yüksek olduğunda sergileyebileceği en son davranışlardan biri olarak kurban ritüelini uygulamıştır.

Günümüzde ise kurban dinî bir ibadet olarak yerine getirilmesinin yanında birtakım beklentilerin gerçekleşmesi, gerçekleşme sonrası minnettarlık ifadesi veya korkulan olayları önleme gibi nedenlerden dolayı uygulanmaktadır. Bu uygulamalar üzerinde dinî bir görev olarak algılanmasının yanında minnettarlık, fedakârlık, arınma vb. psikolojik, toplumla ortak hareket etme ve sosyal çekincelerden korunma gibi sosyolojik faktörlerin etkisi vardır. Kurban üzerinde etkili olan faktörlerin fazlalığı, kurban uygulamalarının kültürlere ve dinlere göre değişiklik arz etmesi, kurban sunularının çeşitliliği ve beklentilerin bireylere göre farklı olması kurbanın karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır.

Psikolojik açıdan bakıldığında kurban ibadetinin insandaki birtakım duygularla etkileşim içinde olması gerekir. Kurban uygulamalarının amaçları incelendiğinde bu duygu ve düşünceler daha net olarak görülebilir. İnsanlık tarihine bakıldığında insanların felaketlerden korunma ve kurtulma, bereketli ürün elde etme, işledikleri günahlardan arınma, tabiatüstü güçlerle aralarındaki ilişkiyi güçlendirme, bozulduğuna inandıklarında tamir etme, kavuştukları nimetler dolayısıyla şükretme gibi nedenlerden dolayı kurban kestikleri görülmektedir. Bunlardan hareketle insandaki minnettarlık, arınma, fedakârlık, isteğinin gerçekleşmesi, korktuklarından korunup emin olma, geleceği kontrol etme, tanrı ile ilişkilerini iyi tutarak olumlu benlik geliştirme ve zor zamanlarında başaçıkma duygusunun kurban kesme davranışında etkili olduğu söylenebilir. İnsandaki bazı duygular kurban ibadetine katkıda bulunurken, kurban da insandaki merhamet, yardımlaşma ve ölüm duygusunu canlandırabilmektedir.

Kurban ibadet olmasının yanında sosyolojik olarak gelenekle bütünleşmiştir. Gelenekle bütünleşme kurban ibadetinin uygulama sıklığını olumlu yönde etkilemektedir. Sosyal öğrenme yöntemiyle kurbanla tanışan bireyler genellikle şartlar uygun olduğunda bu davranışı sergilemektedirler. Davranışın sergilenmesini bekleyen toplum, şartları uygun olduğu halde yerine getirmeyen bireyi bazı sosyal müeyyideleri devreye sokarak kurban kesme davranışına yönlendirmektedir. Bu faktörlerin geleneksel özelliğini koruyan küçük yerleşim yerlerindeki etkilerinin şehir merkezlerinden daha fazla olduğu söylenebilir. Toplum kurban ibadetinin uygulamasını teşvik ederken, kurban ibadeti de toplumdaki birlik ve beraberliğe, dayanışma ve yardımlaşmaya, iletişimin güçlenmesine, ekonomik hayatın canlanmasına, gelir dağılımından yeterince pay alamayanların hatırlanmasına, toplumsal açıdan önemli görevler üstlenen bazı kurumların finans kaynağı bulmasına ve burada sayamayacağımız daha birçok konuya katkıda bulunmaktadır.

Dinî metinlerde yer alan, insandaki bazı duygularla ilişkili olan kurban ibadeti toplumsal hayatta gelenekle kaynaşıp uygulanması yaygın olarak günümüze kadar gelmiştir. **Fakat günümüz toplum yapısı geleneksellikten uzaklaşarak modernleşmeye başlamıştır.** Tarımın yerini sanayi almış, bilgisayarların hayatımıza girmesiyle bilgi kaynakları değişmiş ve

çoğalmış, üretim ve tüketim tarzları insan yaşamını etkilemiştir. Globalleşmeyle iletişim hızlanmış ve dünya hiç olmadığı kadar küçülmüştür. Ekonomik unsurlar önem kazanmış, toplum merkezli anlayışın yerine bireyi önemseyen anlayış gelmiştir. Buna bağlı olarak kurbanlarda toplumsal beklentilerin yerine genellikle bireysel beklentiler almaya başlamıştır. Şehirleşme, nüfusun artması, sanayi ve teknoloji, farklı kültürlerle temas gibi faktörler toplumsal hayatta değişimi hızlandırmıştır. Toplumsal değişim az da olsa dinî değişime neden olmaktadır. Değişimin sonucu olarak toplum geleneksellikten uzaklaşıp modernleşirken, din ve modernizm ilişkisi canlı tartışmalara neden olmaktadır. Bunlara bağlı olarak din katı pozitivist yaklaşımların eleştirilerine maruz kalmıştır. Modern toplum eğitimli insanı öne çıkardığı için eğitim düzeyi giderek yükselmekte, pozitivist anlayışın eğitimin temel dinamiklerinden olması sonucu modern toplumda eğ itim düzeyi yükseldikçe pozitivizmin etkisi daha belirginleşmiştir. Bu iklimde yetişen insanlarda dine karşı tutumlar kutsala karşı ilgisizlik, soğukluk ve dinî bilgi yetersizliği gibi nedenlerle sağlıklı olmamaktadır. Bütün bunların dolaylı olarak kurban ibadetine yansıdığı söylenebilir.

Yirminci yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı şiddet kavramını gündeme getirmiştir. Batıda bilhassa Rene Girard'ın şiddet teorisinin etkisiyle kurban ile şiddet arasında ilişki kurulmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler ülkemize de yansımış, bazı yazarlar kurbanın şiddeti körüklediğini ileri sürerken bazı araştırmacılar kurbanın insandaki şiddet duygusunu hayvana yönlendirerek tatmin ettiğini ileri sürmektedir. Bu gelişmelerin yanında hayvan hakları konusunda duyarlılıklar artmış, dünyada kesilen günlük hayvanlar içerisinde kurban sadece % 1,6'sını oluşturmasına karşılık kurban dönemlerinde hayvan hakları daha hatırlanır olmuş, AB'ye girme çabalarının yoğunlaşmasıyla bu durum AB'nin de izlediği bir konu haline gelmiştir. Medyadaki kurban üzerine yapılan tartışmalarda farklı görüşler ileri sürülürken, kurban süresince ve sonrası kurban uygulamalarındaki olumsuzlukları yayınların merkezine alan yazılı ve görsel medya aksaklıkları etkileyici şekilde gündeme getirmektedir. Kurban öncesi başlayan tartışmalarda nakdî yardımların kurban yerine geçip geçmeyeceği, kanatlı hayvanlardan kurban kesilip kesilmeyeceği tartışılmaktadır. Bu gelişmeler gündemde kirliliğe yol açmakta, bireyselliğin ve pozitivizmin etkisindeki insanlarda kurbana karşı sorular uyandırmaktadır. Bunun yanında bazı seyahat acenteleri kurban bayramlarında kurban yerine cazip seçenekleriyle tatil teklifinde bulunmaktadırlar.

2007 yılı 18-22 Aralık tarihlerinde 70.000 kişi Kurban Bayramı tatilini yurt dışında geçirmiştir. Bu durum kurban kesme davranışındaki sıklık oranını çok etkilemese de toplumda yaşanan kurban coşkusunu azaltacak, bundan en çok toplumsal hayat ve dolayısıyla bireyler etkilenecektir.

Yaşantımızın çeşitli alanlarında beliren kural tanımazlıkla ilişkili olarak dinin normatif ve formal yönü bazılarınca hoş karşılanmayıp ruhani arayışlara yönelmeleri kurban için de geçerlidir. Sayıları az da olsa bazı kimselerce kurban kesmenin yerine parasını vermek, hayır kurumlarına bağışta bulunmak kurban yerine ikame edilmek istenmektedir. Kurbanlık hayvanı temin etme, kurban kesecek kişi ve yer bulmak modern toplumda geleneksel topluma göre çok daha zor hale gelmiştir. Bunlara karşılık kurbanın ibadet olması, gelenekle bütünleşmesi, ibadet yerine getirilmediğinde bazı sosyal faktörlerin devreye girmesi, insandaki bazı duygulara hitap etmesi, maddi dönüşü en hızlı ibadet olması gibi nedenlerle insanlar kurban kesmeye yönelmektedirler.

Kurban ibadet olmasının yanında toplumda bilhassa kırsal kesimde geçim kaynağı olarak

besicilikte istihdam sağlamaktadır. Ülkemizde kurban besiciliği yapan 150.000 aile bulunmaktadır. **Bunun yanında beslenmede önemli gıdalardan biri olan etin tüketimi ülkemizde gelişmiş ülkelerin yanında çok düşüktür. Gelişmiş ülkelerde bu miktar 80 ile 120 kg arasında değişirken ülkemizde 19,5 kilogramdır. Et tüketiminin düşük seviyede olduğu ülkemizde tüketilen et oranın 1/5'ni kurban eti oluşturmaktadır. Kurban sağlıklı beslenme için gerekli et tüketiminin az olduğu ülkemizde et tüketimini artırmasıyla önemli bir yere sahiptir. Dezavantajlılar için zekât fitre, sadaka gibi umut kapısı, toplumsal hayatta birçok alanda kurum ve vakıflar için önemli bir gelir kaynağıdır. Kurban dolayısıyla piyasalardaki canlanma 2,5 milyar yeni Türk lirası civarındadır. Görüldüğü gibi kurban beslenme ve ekonomik hayatımızda da yadsınamayacak bir yere sahiptir.**

Bütün bu gelişmeler şehir toplumunda kurban ibadetini nasıl etkilemektedir?

Bu durum kurban ibadetine nasıl yansımaktadır?

Kurban kesme davranışının sıklık oranı nedir?

Cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, medenî durum, gelir düzeyi kurban kesmekte farklılıklar oluşturmakta mıdır? İslam öncesi Türk inanç ve uygulamaları ile farklı din ve kültürlere ait inanç ve uygulamalar etkilerini hâlâ sürdürmekte midir? Hangi duygular kurban ibadetinde etkindir? İç ve dış güdümlü dindarlar kurban kesme davranışında sosyal faktörlerden ne kadar etkilenmektedir? Modern hayat tarzı kurban kesimi için gerekli maddi manevi şartları kısıtlamakta mıdır yoksa yeni açılımlar mı sunmaktadır?

Kurban konusunda yapılan çalışmalarla bu konular aydınlığa kavuşturulacaktır. Araştırmanın temel amacı konuya ışık tutarak, kurban çalışmalarına katkıda bulunmaktır.

Kurban çalışmaları aynı zamanda birçok konuyu aydınlatabilir. Bir örnek vermek gerekirse kurban tarihi ile ilgili yapılacak çalışmalar veterinerlik tarihine ve tıp tarihindeki cerrahlık çalışmalarına ışık tutabilir. Kurban araştırmaları kurban uygulamasının görüldüğü toplumların yaşam tarzları, gelişmişlik düzeyleri vs. hakkında bilgiler verebilir. Kanlı ve kansız kurban takdimeleri, kanlı kurban kesimlerindeki kullanılan araç ve gereçler insanlığın gelişimiyle yakından ilişkilidir. Kurbanın metal fırınlarda sunulması insanların metali işlediklerini gösterir. Takdimeler mücevher veya nakdî ise o toplumun tacir, takdimelerin kanatlı hayvan veya tarım ürünü olması sunanların yerleşik kültüre geçmiş çiftçi, sunulanların kanatlılar dışındaki hayvanlardan olması sunanların göçebe kültüre sahip olma ihtimalini yükseltir. Kurbanlık hayvanın cinsiyetindeki tercih toplumda cinsiyetlere atfedilen önem hakkında ipuçları verebilir.

KURBAN TANIMLARI

Dinin tanımında görülen zorluklar[17] kurban için de geçerlidir. Bütün dinlerdeki kurbanları ve çeşitlerini içine alacak bir tanım yapmak oldukça zor görünmektedir. Takdimelerin çok çeşitli olması, kurban inanç ve uygulamalarının dinlere göre farklılık göstermesi, kurban kelimesinin farklı dillerde değişik anlamlar ifade etmesi genel geçer bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır. Bütün bunlara rağmen konunun daha iyi anlaşılması için yapılmış bazı tanımlar şöyle sıralanabilir:

---

[17] *Yaparel, Recep, "Dinin Tanımı Mümkün müdür?",*D.E.Ü.İ.F.Dergisi, *c. X, İzmir, 1987, s. 403-414.*

Hediye amacıyla verilen bir şeyin ayin tarzında sunulmasıdır.[18]

Değerli bir şeyden vazgeçip onu tabiatüstü varlıklar için feda etmektir.[19]

Herhangi bir yiyecek veya içecek maddesini tanrıya tahsis etme eylemidir.[20]

Tahsis edilenler ve katılanların kutsallaştığı sebze, hayvan veya insanı aşkın dünyaya adama törenidir.[21]

Takdim ve takdis edilen bir şeyin tüketilerek tanr ıya bağışlanmasıdır.[22]

Kurban Tanrı'ya bağlılığın bir işareti olarak, altar üstünde tamamen ya da kısmen imha edilen herhangi bir sunu, sebze veya hayvandır.[23]

Tanrıyı etkilemek veya tanrı ve kurbanı sunan arasında yakınlık oluşturmak için insan, hayvan veya herhangi bir nesneyi adama eylemidir.[24]

Tapınılan yüce varlığa veya güce şükran duygularını belirtme, bir şeyler dileme veya günahlara kefaret olmas ı gibi nedenlerle sunulan hediyedir.[25]

Tanrıya sunmak için bir şeyi kutsallaştırmaktır.[26]

Tanrıya hediye etmek için tahrip edilerek kutsallaştırılan objenin bir tür dinî sunumudur.[27]

Dinsel bir buyruğu, bir adağı yerine getirmek amacıyla kesilen hayvandır.[28]

Tanrı veya doğaüstü bir varlığa sunulan candır.[29]

Allah'tan başka ilah olmadığını ilan etmek, kötülükleri terk edip, en çok sevilen şeyi Allah'a sunmanın sembolü olarak hayvan kesmektir.[30]

---

[18] *Hinnellss, John R.* ,**The Penguin Dictionary of Religions**, *London, 1988,s.279.*

[19] *The Wordsworth Dictionary of Beliefs and Religions, ed. Rosemary Goring, Edinburg, 1992,s.451.*

[20] *Mathew, Shailer-Shmith, Gerald Birney,* **A Dictionary of Religion andEthics**, *U.S.A, 1921,s.394.*

[21] *Bianchi, Ugo,* **Dinler Tarihi Araştırma Yöntemleri**, *çev. Mustafa Ünal, Geçit Yay. , Kayseri,1999, s.59.*

[22] *McKenzie, John, "Sacrifice",***Dictionary of Bible**, *Geoffey Chapman, London, 1965, s.754.*

[23]*De Vaux, Ronald,* **Ancient Israel: Its Life and Institutions**, *Darton Longman and Todd, London, 1976,s.415.*

[24] *Sharpe, Eric J. ,* **Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram**, *çev. Ahmet Güç, Arasta Yay. , Bursa,2000,s.44*

[25] *Gündüz,* **a.g.e.** *,s.226; Örnek, Sedat Veyis,100* **Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, *Fono Tesisleri, İstanbul, 1971, s.87.*

[26] *GUE,"Sacrifice",s.48.*

[27] **The Columbia Encyclopedia(CE),Sixth** *Edition, Columbia Universitiy Press, New York, 2004, s.4159.*

[28] **Büyük Larousse**, *XIV, s.7170.*

[29] **AnaBritannica**, *c.XIV, Ana yayıncılık A.Ş. , İst., 1993, s.72.*

[30] *Bkz. Şeriati, Ali,* **Hacc**, *çev. Ejder Okumuş, Şûra yay. , 3. bs., İstanbul ,2002,s.116-137.*

Kurban kişinin gönlünde önemli yer tutan sevdiği şeylerle bağını kesmesidir.[31]Bu tanıma göre kurban nesnesinin soyut da olabileceği görülmektedir.

Günümüz batı dünyasında kurban kelimesi anlam olarak daha geniş kapsamlı ele alınmaktadır. Kazanmak için kaybedilen her şey kurban olarak değerlendirilmektedir. [32] Bir sanatçının sanatı uğrunda katlandığı sıkıntılar, başarı için yapılan fedakârlıklar, Amerika'nın gelişmesine katkıda bulunup emeklerini alamayan işçiler[33] ve hatta soykırım mağdurlarını kurban olarak değerlendirenleri görmekteyiz.[34]Dinî kavramların anlamlarını teke indirgeyerek yorumlara kapatmak mümkün değildir.[35]Dolaysıyla farklı yaklaşımların olması doğaldır. Bu durum kurbanın hem farklı açılardan değerlendirilmesini mümkün kılmakta hem de kurban çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Bunların yanında bu tür yaklaşımlarda tanrı kavramının olmaması yetersizliklerini göstermektedir. Kurban için kurbanı sunan, kurban ve kurbanın sunulduğu tabiatüstü varlığın olması gerekir.

Üzerinde uzlaşılmış bir tanım olmamakla birlikte yapılan tanımlarda kurbanın farklı boyutları öne çıkarılmaktadır. Bunun yanında yapılacak tanımları içinde yaşanılan kültürel ortam hem etkileyebilir hem de sınırlayabilir. Yahudi kültürünü dikkate alarak yapılacak kurban tanımında altar, Hristiyanlığa uygun tanımlarda fedakârlık ve kefaret kavramları öne çıkabilir. Bütün bunların yanında tanımlarda ortak kavramlar bulunmaktadır. Bunlar sunucu, sunu ve kendisine kurbanın sunulduğu yüce güç veya güçlerdir. Şükür, kefaret, dileğinin gerçekleşmesi, yüce güçlerle ilişkileri iyi tutma, onlara sadakat gösterme, mahsulün bereketli olması, gelecekten emin olma vb. kurbancıların amaçları içine sokulabilir. Amaç yönünden kurbanlarda benzerlik olmasına karşılık sunuş tarzı ve sunu çeşidi olarak farklılıklar bulunmaktadır. Bütün bu zorluklara ve yapılacak tanımın eksikler taşımasına rağmen araştırmada kılavuz olacak bir tanım yapılması gerekmektedir. Konu kanlı kurban olduğu için kurban, "Nitelikleri belirlenmiş çeşitli amaçlarla Allah için kesilen hayvan" şeklinde tanımlanabilir.

KURBAN ÇEŞİTLERİ

Bazı kaynaklarda kurbanın paleolitik[36] dönemde başladığı ileri sürülürken, bu dönemde geçim kaynağı olarak avcılık yapıldığını, tarihsel olarak kurbanın ortaya çıkışının tarım toplumlarında olduğunu savunan karşı görüşler vardır.[37] İlk kurbanın ne zaman, nasıl

---

[31] *Bkz.Sarwar, Ghulam, "Sacrifice-The Making Of a Muslim", volume X,number 2, summer,* Hamdard İslâmicus, *1987, s.101-104.*

[32] *Başaran, Melih,* Kurbansal Sunu, *s.78.*

[33] Susan, L., Mizruchi, Sacrifice Science The Science of Sacrifice: American Literature and Modern Social Theory, Princeton University Press, Princeton NJ, 1998, s. 15.

[34] *Robbins, Jill, '*Sacrifice*", s.296.*

[35] *Tokat, Latif,* Dinde Sembolizm, *Ankara Okulu Yay. ,Ankara, 2003,s.50.*

[36] *Güvenç,Bozkurt,İnsan* ve Kültür, *III.bs.,Remzi Kitabevi,İstanbul, 1979, s.160; Hançerlioğlu,Orhan,* İslam İnançları *Sözlüğü,III.bs.,Remzi Kitabevi,İst.,2000,s.273;Güç Ahmet, "Kurban"* T.D.V. İslâm Ansiklopedisi(TDVİA),c. *XXVI,T. D.V.Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi,Ankara,2002,s.433-435.*

[37] TCE, *s.4159.*

başladığını, ilk takdimenin ne olduğunu ve daha sonra neden ve nasıl çeşitlere ayrıldığını tespit etmek oldukça zor görünmektedir. Takdime çeşitlerinin oldukça fazla olması konuyu daha karmaşık hale getirmektedir. Zorluklara rağmen kurban sunularının insan, hayvan, tahıl ve fedakârlık duygusu şeklinde somuttan soyuta doğru geliştiğini ileri süren araştırmacılar bulunmaktadır. [38] Bu ve benzeri yaklaşımların meseleyi çözmekten ziyade kurban konusundaki düşüncelere zenginlik kattığı söylenebilir. Antik Yunanda kurbanı araştıran Dennis, ilk kurban çeşidinin insan kurbanı olmadığını, bunun daha sonraki dönemlerde kendini kurban etme (self- sacrifice) tarzında Truva'da başladığını, zamanla bu kurbanlar ın popüler hale geldiğini, öncesi ve sonrası farklı sunuların olduğunu belirtmektedir.[39]

Konuyu zorlaştıran takdime çeşitliliğinin tersine kolaylaştırıcı bazı genellemeler yapmayı sağlayacak bilgiler bulunmaktadır. Toplumların temel uğraşısı, ekonomik seviyeleri, gelişmişlik düzeyleri vb. faktörler kurbana yansımaktadır. Çiftçi toplumlarda tahıl, [40] avcı toplumlarda av hayvanları, göçebelerde at ve deve, yerleşik hayata geçenlerde ise çiftlik hayvanları ve kümes hayvanlarını görmekteyiz. [41] Ekonomik durumu iyi olan toplumlarda mücevherler, düşük toplumlarda ise hamurdan ve balmumundan yapılmış hayvan heykelcikleri[42] kurban olarak sunulmuştur.

İlahî dinlerin metinlerinde geçen Habil ve Kabil'in kurbanları günümüzdeki geçerli tasnife temel oluşturmaktadır. Aralarındaki problemi çözmek için kurban sunmaya karar verdiklerinde Habil çoban olduğu için sevdiği besili bir koç, Kabil ise çiftçi olduğu için mahsulünün değersiz kısmından bir demet sunar. [43] Geleneksel yorumlar ın çoğunda takdimenin önemi vurgulanmakta, Habil'in değerli bir malını sunduğu için kazandığına dikkat çekilmektedir. Bunların yanında sununun öneminden ziyade samimiyetin önemli olduğunu belirten yorumları da görmekteyiz. [44] Bu yorumların birbirini tamamladığı söylenebilir. Habil samimi olarak değerli bir mal sunmuş olabilir, fakat olayın başındaki haklılığı göz ardı edilmemelidir. Bütün bunların yanında Hz. Âdem'in oğullarının sundukları kurbanlar bir yerde tarihte ve günümüzdeki kurbanların prototipini oluşturmaktadır. [45] Bir başka ifadeyle Kabil'in kurbanı kansız, Habil'in kurbanı ise kanlı kurbanların ilki olarak sayılabilir.

A- Kansız Kurban

Kansız kurban konusunda en çok görülen objelerin başında bitkiler gelir. Bitkilerin gıda

---

[38] *Rosenberg, Donna,* **Dünya Mitolojisi** *,çev.Koray Atken v.dğr.,İmge Yay. ,3.bs., İst., 2003,s.54.*

[39] *Dennis, D.Hughes,* **Human Sacrifice in Ancient Greece,** *Routledge, New York, 1991,s.60.*

[40] *Henninger, "Sacrifice", s.546.*

[41] *Henninger, "Sacrifice",s.546.*

[42] *Frazer, James G.,* **Altın Dal,** *c. II, çev. Mehmet H.Doğan, Payel Yay. , İstanbul, 1992, s.83.*

[43] *Bkz. Mehmed Vehbi,* **Büyük Kur'an Tefsiri,** *c. III, Üçdal Neş. , İst., tsz. , s.1118-1204; Bkz. Yazır, M. Hamdi,* **Hak Dini Kur'an Dili,** *c. III. İst., tsz. , s. 220-230.*

[44] *Şeriati, Ali,* **İbrahim İle Buluşma** *çev. A.Eymen Reyli, Fark yay. , Malatya, tsz. , s.45-49.*

[45] *Özkan,* **,a.g.e,** *s.47;Emiroğlu, Kudret-Aydın Süavi,* **Antropoloji Sözlüğü,** *Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003,s.507.*

amacıyla kullanılmış olması gerekmez bazı dinlerde çiçek sunuları bulunmaktadır.[46]Gelişmiş topluluklarda ise bitkinin dışında mücevher, para ve metal ürünler görülür.[47]Kansız kurbanın bitki veya metal olmasının dışında kişinin kendini mutlak bekârete, açlığa, sessizliğe mahkûm etmesi, inandığı bir şeye adaması bir çeşit kansız kurban olarak değerlendirilmektedir.[48] Bazı toplumlarda görülen kurban hayvanını başıboş salıverme âdeti de kansız kurban sınıfına girmektedir.[49]

Kansız kurban çeşidinin başında yiyecek ve içecek kurbanları gelmektedir. Buğday pirinç, arpa, darı, vb. hububatlar yiyecek kurbanına girmektedir. Su, bira, şarap, kımız gibi sıvı takdimeler ise içecek kurbanlarıdır. Bu kurbanlar toplumlar ın ürettikleri ve önem atfettikleri gıdalarla yakından ilişkilidir. Orta Asya'da hayvancılıkla geçinen topluluklarda süt ve kımız, Orta Doğu ve Akdeniz coğrafyasındaki tarım toplumlarında şarap sunulmuştur. Bu sunuların temelinde minnettarlık, bereket beklentisi, mevcut döngünün devamı, kıtlık gibi doğal afetler ve istenmeyen durumlardan korunma vardır. Önemli sayılan gıdaların sunulmasıyla insanlara daha bol olarak döneceği düşünülmüş ve gelecek kaygısı giderilmeye çalışılmıştır.

İçecek sunularından şarap üzümün kanı sayılmış ve su gibi hayat verici özelliği olduğuna inanılmıştır.[50]Bu düşünce Hristiyanlıkta gelişerek ritüele bürünmüştür. İslam öncesi Türklerde üretilen ve önemli sayılan kımız ve süt[51]sunulur, süt içmeden önce bazı Türk topluluklarında süt duası okunur süt içtikten sonra göğe doğru üç parmakla süt serpilirdi.[52]Bu uygulamada üretilen ve devamı istenen gıdalar ın gök tanrı inancıyla birleşerek ritüele dönüştüğü görülmektedir. Yiyecek ve içecek kurbanları toplumların yaşadıkları coğrafyaya bağlı olarak beslenme tarzıyla yakından alakalıdır. Japonlarda deniz ürünlerinden yapılmış yemekler,[53] Afrikalı topluluklarda ise mısır ve yer elması,[54] Hindistan'da kurban ateşine dökülen tereyağının[55] kullanılması bu tezi doğrulamaktadır.

Kansız kurbanlar yiyecek ve içecek kurbanlarıyla sınırlı değildir. İnsan veya hayvan yerine onların vücudundan alınan bir parçanın sunulmasına bedel kurbanı denir. İnsan ve hayvan kurbanından önce veya sonra başladığı konusu yeterince açık değildir. Çeşitli toplumlarda el, kol, kulak, erkek cinsel organlarının kesilip sunulduğu veya bedende açılan yaradan kan

---

[46] *Güç, Ahmet,* **Dinlerde Mabed ve İbadet,** *Esra Fakülte Kitabevi, İstanbul, 1999, s.75.*

[47] *Henninger."Sacrifice", s.546.*

[48] *Gündüz,* **a.g.e.** *, s.226-227.*

[49] *Özkan,* **a.g.e.,** *s.80.*

[50] *Pike, E.Royston, Encyclopedia of Religion and Religions, s.231.*

[51] *Erdem, Mustafa, Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları, ASAM, Ankara, 2000, s.118.*

[52] *Aslıyüce, Erdoğan,* **Adım Adım Türk** *Yurtları,2.Baskı, Yesevi Yayıncılık, İst., 1997, s.151-152.*

[53] *Berthier, Laurence, " Mevsimsel Bayram ve Törenler"* **Dinler ve Mitolojiler** *Sözlüğü(DMS), c. II, YönetenYues Bonnefoy, Türkçe baskıyı hazırlayan Levent Yılmaz, Dost Yay. Ankara, 2000,s.748-754.*

[54] *Adewale, S. A. , "a.g.m", s. 592.*

[55] *Biardeau, Madleine, "Kamedhenu. Mitik İnek, Mutluluğun Sembolü" ,* **DMS,** *c. I, yön. Yues Bonnefoy, Türkçe baskıyı haz. Levent Yılmaz, Dost Yay., Ankara, 2000,s.535.*

akıtıldığı bilinmektedir. Bedel kurbanının en yaygın formları saç ve iffet kurbanlarıdır.[56] İffet kurbanları bazı toplumlarda hadım olma, cinsellikten feragat, baz ı toplumlarda ise fahişelik olarak tezahür etmiştir. Eski Yunan ve Ermeni tarihinde kutsal fahişelik görülmüştür.[57] Saç kesme uygulamasına en sık olarak mitolojide rastlanmaktadır. Genç erkekler saçlarını ilk defa kestiklerinde koruyucu tanrı Apollon ve sonsuza kadar genç kalacağına inanılan tanrı Herakles'e adarlardı.[58] Vücuttan bir parçanın sunumu bedeni kutsallaştırma ve bunu işaretleme amacına yönelik olabilir. Bunun yanında kurbancı bu uygulamayla sembolik olarak kendi vücudunu temsil eden fakat hayati önemi olmayan bir parçayı sunmaktadır. Sunulan parçayla kalan bütünü güvenceye alma amaçlanmış olabilir. Şaç gibi kolay ve bol bulunan takdimlerin sunulması, kurban için fahişelik yapılması insanoğlunun samimiyet ve fedakârlık gösterisiyle kendilerini tatmin ederek bir yerde tanrıları kandırma çabası olarak görülebilir. Bedel kurbanın bir diğer çeşidi günah keçisi uygulamasıdır. Günah keçisi Çin'de insan, Ceram adasında içi yiyecek dolu gemi, Yahudilerde keçi, Hindistan'da piliç, domuz, keçi, Aymara Kızılderililerinde lama olarak karşımıza çıkar.[59] Bedel kurbanın bu türünde en önemli motivasyon arınma, günahların getireceği olumsuzluklardan korunma ve tabiatüstü güçlerle ilişkileri onarmadır.

Eski Türklerde ölen kişinin atının kuyruğunun kesilmesi,[60] cahiliye Araplarının hayvanların bir parçasını kesmeleri[61] bazı toplumlarda yapılan kurban yerine sunulan heykeller bedel kurbanı kapsamına girmektedir. Yahudilik ve Müslümanlıktaki sünnet uygulamalarını bedel kurbanın uzantısı olduğunu ileri süren araştırmacılar bulunmaktadır.[62] Toplumumuzda görülen kan kardeşliği uygulaması da bedel kurbanına yakın görünmektedir.

Kansız kurbanın bir diğer türü de ruhani kurbandır. İnsanların kendilerini Tanrı'ya veya mabet hizmetlerine adamaları, bekâreti koruma, inzivaya yönelme, arzu ve isteklere sırt dönme, sürekli ibadetle meşgul olma bu kurban türünün başlıca özelliklerindendir.[63] Bu kurban türü günümüzde daha çok Hristiyanlık ve Budizmde görülür. Hristiyanlıkta ve Budizmde kanlı kurbanın yasaklanmaya çalışılması, Hint dinlerinde riyazetin önemli olması bu dinlerde ruhani kurbana önem verilmesine neden olmuştur. **Budizmde "doğru kurban'" kişinin dünyayı terk edip kendini dinî hayata adaması ile olur.**[64] Kendini adama kurbanı günümüzde bazı tarikatlarda görülmektedir. Bunlardan en dikkate değer olanları ise

---

[56] *Özkan,* a.g.e. *, s.80.*

[57]*Detienne,Marcel,"Adonis ve Adonia Bayramları"* DMS, *c.I, Dost Yay., Ankara, 2000, s.26 ; Georges, Charachidze, "Ermenistan. Dinler ve Mitler",* DMS, *c. I, Dost Yay. , Ankara, 2000,s.23-27.*

[58] *Duval, Paul Marie, "Apollon",DMS, c. I, Dost Kitabevi, Ankara, 2000,s.48-52.*

[59] *Bkz. J.G.Frazer,* Altın Dal, *c.II, s.170-202.*

[60] *Ögel, Bahaeddin,* Türk Kültür Tarihine Giriş, *c.IV, K.B.Y. , Ankara, 1991, s.199.*

[61] *Ateş, Ali Osman, İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri, Beyan Yay. ,İst., 1996,s.215.*

[62] *Erginer, Gürbüz,* Kurban Kurbanın kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri, *Yapı Kredi Yayınları (Y.K.Y.) , İstanbul, 1997,s.23.*

[63] *Özkan,* a.g.e., *s.89.*

[64] *Davids, C. A.F.Rhys,"Sacrifice(Budist)"* ERE, *c.XI, ed.James Hastings, T&T Clark, Edinburgh, 1994, s.7-8.*

Moonculuk[65] ve Opus Dei[66] tarikatlarıdır. Ruhani kurban türünde en önemli motivasyonun adama duygusu olduğu görülmektedir.

B-Kanlı Kurban

Birçok toplumda kanın hayatın özsuyu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kan içmenin yaşam enerjisini artırdığına[67] ve kan bağının oluşmasını sağladığına inanılıyordu.[68]Mitoloji kaynaklarında insanların kurban kanı sakladıkları, bunlarla statü sağladıkları ve onlara değer biçtikleri görülmektedir. İnsan kanından sonra hayvan kanı, bitkilerden alınan sıvılar da bitki kanı olarak son sırada yer alıyordu.[69] Kanın sözleşme, kutsallaştırma, arınma, korunma, statü ve büyü için kullanıldığı bilinmektedir. Kana atfedilen önem, bünyesinde kan taşıyan canlıların diğer canlılara göre değerli sayılması ve hayvanların insanlara diğer sunulara göre daha yakın olması gibi faktörlerin kanlı kurbanı etkilediği düşünülebilir. Fakat bazı toplumlarda kan akıtmadan suda veya karada boğarak öldürme yöntemleri uygulanmaktadır. Bu yöntemlerle öldürülen kurbanlar da kanlı kurban sınıfına dâhil edilmektedir.

En yaygın kanlı kurban uygulaması hayvan kurbanıdır. Farklı toplumlarda görülen kurban hayvanları oldukça çeşitlidir. Kanatlılardan, karadaki ehlî ve vahşi hayvanlardan, denizlerdeki çeşitli balık türlerine[70] kadar birçok hayvan bu sınıfa girmektedir. Kurbanlık hayvanlarda önceliği toplumların geçim kaynakları ve hayvanlara atfettikleri önem belirlemekteydi. Avcı toplumların kurbanları ile ziraat toplumlarının kurbanlarında farklılıklar görülmektedir. Bütün dinlerde hayvanın iri ve sağlıklı olmasına önem verilmiştir. Bazı araştırmacılar bunun ilkellerdeki kurbanın tanrılara hayat ve güç kattığı inancından kaynaklandığını belirtmektedirler.[71] Bu uygulamayla tanrılardaki güç insanlara dönüyordu.[72] Bu düşüncenin tam tersi de mümkün olabilir. Sağlıklı ve iri hayvanlar kurban olduktan sonra bazı uygulamalar hariç insanlarca tüketiliyordu. Ayrıca insanlardaki kurbanlarla özdeşleşme, samimiyet göstergesi gibi nedenlerin yanında tabiatüstü güçleri etkileme çabaları dikkate alınmalıdır.

Kansız kurban ve kanlı hayvan kurbanlarının yetmediği yerde insan kurbanı devreye sokulur. İnsan sunulabilecek en değerli hediyedir. En yüksek enerji ondadır.[73]Zor durumlarda insan kurbanıyla problemi çözmeye çalışma insanlık tarihinde görülen bir uygulamadır. İnsan kurbanlarından çocuk kurbanları dikkat çekmektedir. Çocuk kurbanları Fenikelilerde, bazı

---

[65] *Bkz. Bıyık, Mustafa, Küresel Bir Din Projesi Olarak Moonculuk Tek Din, Tek Dil ve Tek Millet Olma Projesi, Birey Yayıncılık, İst., 2002, s.124-138.*

[66] *Bkz. Yel, Ali Murat, "Bir Katolik Tarikatı: Opus* **Dei",Divan Dergisi,** *sy. 2, 2002, s.151-165.*

[67]*Fromm, Erich,* **İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, c.II,** *çev. Şükrü Alpagut, Payel Yay., İst., 1985, s.7-9*

[68] *Sezen,* **a.g.e.,** *s.37-38.*

[69] *Mettra, Claude, "Mit İhtiyacı"* **DMS,** *c.II Dost Yay. ,Ankara, 2000,s.786-790.*

[70] *Bkz.* **Meydan Larousse(ML),** *"Kurban", Meydan Yayınevi, c.VII, İst., 1972, s.646-647.*

[71] *Berholet, Alfred,* **Wörterbuch der Religionen,** *Stuttgart, 1962,s.402.*

[72] *H.P.S. , "Sacrifice",* **EB,** *c.XIX, s.864.*

[73] *Özkan,* **a.g.e.** *, s.51.*

Kızılderili topluluklarda, Doğu Afrika yerlilerinde ve eski Ruslarda görülmüştür. [74]Özellikle ilk doğan çocuklar tanrının hakkı sayılırdı. Doğumun tanrının gücünü azalttığı düşünülür ve bu zafiyeti gidermek için ilk çocuk tanrıya kurban edilirdi. [75] Bazı araştırmacılara göre Hz. İbrahim'in ilk oğlunu kurban etmek istemesinin nedeni olarak doğu kültüründe ve özellikle Mezopotamya'da bu uygulamanın yaygın olması gösterilmektedir.[76]

İnsan kurbanının bazılarında dikkat çeken önemli bir nokta ise kurbanın küçük parçalara bölünmesidir. Bazı toplumlarda parçaları ekili arazilere savurma âdetinden hareketle Eliade, insan kurbanını hasadın bereketli olması için yapıldığını ileri sürse de[77] insan kurbanının tek bir gerekçeyle açıklanması yeterli değildir. Diğer kurbanların uygulanma gerekçesi insan kurbanı için de geçerli olduğu ileri sürülebilir. Fakat şartlar daha ağır olduğunda insan kurbanı uygulanıyordu. En önemli sebep ise durumun ciddiyeti nedeniyle insanın varlığını koruyup, geleceğini güvence altına almak istemesiydi. Beklenti ile sunu arasında ilişki olduğu için insanoğlu daha az önemli konularda önce kolay ve pratik olan sunularda bulunurken, ağır şartlar altında ise elindekileri kaybetmeme, mevcut düzeni sürdürme arzusuna yenik düşüp, kendi cinslerini kurban etmiştir. İnsan kurbanlarının daha çok çocuk, köle, hizmetçi ve kadın olması zayıfların sunu olarak kullanıldığını gösterebilir.

İnsan kurbanlarının farklı bir şekli olan cenaze kurbanları ölüm sonrası hayatla ilişkilidir. Bu kurban uygulamasının amacı ölüm sonrası kişiyi yalnızlıktan, karşılaşacağı olumsuzluklardan korumak ve ölen kişinin ölüm sonrası hayatını güvence altına almaktır. Efendileri ölen köleler, hizmetçiler veya hayvanlar öldürülerek ölüm sonrası yolculukta hizmetlerine devam etmeleri için efendileriyle birlikte gömülürlerdi. Hinduizmde ölen erkeğin ardından eş veya eşler kocalarına refakat etmeleri için diri diri yak ılırlardı. [78] **Mısır'da ölen firavunların cenazelerinde çok sayıda hizmetçi ve mezar işçisi öldürülürdü.**[79] Anadolu'da yapılan birçok kazıda mezarların çevrelerinde hayvan iskeletlerinin bulunması Anadolu'da da uygulandığını göstermektedir. [80]Benzer uygulamalar Babil'de, eski Yunanda, eski Türklerde, Amerika ve Pasifik yerlilerinde görülmüştür.

Bir diğer kanlı kurban çeşidi komünyon kurbanı olup daha çok totem inancıyla ilişkilidir. Klan üyeleri ataları saydıkları ve tap ındıkları totem hayvanını yılda bir defa törenle kurban ederlerdi. Bu kurbanın etinden, kanından oluşan yemeği tüm klan üyeleri yiyerek mana gücüne ulaşacaklarına inanırlardı. Bu kurban uygulamasının amacı klan üyelerinin kutsalla bütünleşmesini sağlamaktır. Kurbandan yiyen üye kutsallaşarak daha güvenli bir hale

---

[74] *Frazer, J.G. Altın* Dal, *c.I, çev. Mehmet H.Doğan, Panel Yay. İst., 1991, s.229-230.*

[75] *Armstrong, Karen,* **Tanrının Tarihi,** *çev. Hamide Koyukan-Kudret Emiroğlu, Ayraç Yayınevi, Ankara,*

1998,s.35.

[76] *Eliade, Mircae,* **Ebedi Dönüş Mitosu,** *çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, 1994,s.109-111.*

[77] *Eliade, Mircae,* **Dinler Tarihine Giriş,** *çev. Lale Arslan, Kabalcı Yay. ,İst., 2003, s.336.*

[78] *Sarıkçıoğlu, Ekrem,* **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi,** *Fakülte Kitabevi,4.bs. ,İsparta, 2002,s.176-177.*

[79] *Sarıkçıoğlu,* **a.g.e.,** *s.41.*

[80] *Sarıkcıoğlu,* **a.g.e.** *, s.46.*

gelmiştir. Komünyon kurbanı ile Hristiyanlıktaki Evharistiya ayini arasında ilişki kuran yaklaşımlar bulunmaktadır.[81]

Bir diğer kanlı kurban şekli kişinin tanrı için kendi canını feda etmesidir. (sacrificing the self). İslam anlayışındaki şehitlik (martyrdom)bu sınıfa girmektedir. İslam şehitlere büyük vaatlerde bulunmuş, Hz. Sümeyye ve Hz. Hamza ve daha sonra Kerbela'da şehit olan Hz. Hüseyin'in sembolleşmesi şehitlik kavramını hafızalarda canlı olarak tutmuştur. [82]Fedakârlık, adama, tanrının sevgisinin kazanma, şehitlere vaat edilenleri kazanarak ölüm sonrası kaygılarından kurtulma ve geleceği güvenceye alma bu kurban türünde etkilidir. Günümüzde inandığı bir konuya olan ilgisizlikten dolayı toplumun dikkatini çekmek için hayatlarına son verme davranışının ilahî boyutu olmadığı için bu sınıfta değerlendirilemez. Çünkü kurbanda sunan, sunu ve tabiatüstü güçlerin olması gerekir.

TARİHTE YAŞAMIŞ ÇEŞİTLİ TOPLUMLARDA KURBAN

Toplumların kurban uygulamalarını şekillendiren faktörler vardır. Tanrı tasavvuru, kültürel ortamda öne çıkmış inançlar, üretim tarzı ve üretime bağlı olarak beklentiler, yaşanılan sıkıntıların şiddeti kurban sunumunu ve sıklığını etkilemiştir.

Eski Amerika toplumlarında kurban inanç ve uygulamaları benzerlik arz etmektedir. Mayalar kuraklık zamanlarında genç kızları ve delikanlıları volkanik kuyulara atarlardı. [83] Aztek tanrılarından Te-Katli-Poka zalim bir tanrı olup, kabartma resimlerinde insan kalbi yutmak için ağzını açmış bir şekilde tasvir edilmiştir. [84]Her yirmi günde satın alınmış esir kalbi sökülerek parçalanıp, yenilirdi. Kurbanın eti ve kanı hamura karıştırılıp ekmek yapılırdı. Bu uygulamayla bir yerde kanla beslenen tanrı taklit edilmekteydi. Bir tapınak inşasında kutsama amaçlı olarak bir haftada 7.000 insanı kurban ettikleri bilinmektedir. Azteklerin başkentindeki Teocalli tapınağındaki çalışmalarda 136.000 insan kafatası sayılmıştır. [85] Azteklerdeki yaygın insan kurbanını bazı araştırmacılar aşırı nüfus yoğunluğu sonucu ortaya çıkan gıda yokluğu ve beslenme yetersizliğinin doğurduğu protein açığını kapatmak için başvurulan yöntem olarak değerlendirirken, [86]bazı araştırmacılar da bu kurbanların siyasi amaçla hükümdarların insanları kontrol etme amacına yönelik olarak değerlendirmektedir. [87]Her iki yaklaşımda tanrı kavramının olmaması yaklaşımların yetersizliğini göstermektedir.

İnkalar esirlerden seçtikleri kurbanları yaratıcı tanrı sayılan güneş tanrısı Uirakoşa'nın günlük

[81] *Schimmel, Annamarie,* **Dinler Tarihine Giriş**, *Kırk Ambar Yay. , İst., 1999, s.7.*

[82] *Bkz. Cormak, Margaret,* **Sacrificing the Self: Perspectives on Martyrdom and Religion**, *Oxford University Press, New York, 2001, s. 78-86.*

[83] *Cilacı, Osman, "Dinler Tarihi Açısından Bir Araştırma: İlahi Dinlerde Kurban",* **Diyanet Dergisi**, *sy.5, s.278.*

[84]*Kahraman, Ahmet,* **Dinler Tarihi**, *İst., 1965, s.53.*

[85] *Ceram, C.W. ,Tanrılar,* **Mezarlar ve Bilginler**, *çev. Hayrullah Örs, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1982,s.276.*

[86] *Winkelman, Michael, "Aztec Human Sacrifice: Cross-Cultural Assessments of the Ecological Hypothesis", University of Pittsburgh,* **Ethnology**, *Volume: 37,ıssue: 3,1998, s. 285.*

[87] *Williams, A.R, " Ölüm Pramidi"***National Geographic**, *Ekim, 2006,sy. 66,s. 128-136.*

gıdası sayarlar, [88]fakir ailelerin çocuklarını kurban için satın alıp etini yer, kanını içer, ya da hamura karıştırırlardı. [89] Bu topluluklarda kurban uygulamasını en çok tanrı tasavvuru etkilemiştir. Kendisinden korkulan tanrının teskini için insanlar sunulmuş, böylece geriye kalanlar güvenceye alınmıştır. Eski Amerika toplumlarında savaşta galip gelmek, düşmana korku salmak, kralların tahtını takdis etmek, kıtlıktan kurtulmak, toprağın verimini artırmak, kesilen kurbanı yiyerek tabiatüstü varlıklarla bütünleşmek gibi amaçlarla kurban uygulaması yapıldığı söylenebilir.

İnsan kurbanın yaygın olduğu eski Amerika toplumlarının insan kurbanlarını daha çok esirler içinden seçmeleri oldukça dikkat çekicidir. Bu kurbandaki amaçlardan birisi de toplumu düşmanlara karşı dinamik tutma ve savaşa hazır bireyler oluşturma olabilir. Böylece savaşa daha hazırlıklı ve dirençli kişiliklerin oluştuğu düşünülebilir. Toplumlar varlıklarını devam ettirmek için kendi kültürlerini enkültürasyon aracılığıyla kuşaklara aktarırlarken model kişilikler sunarlar. [90]Toplumlar model kişiliği güçlendirmek için çeşitli yöntemler kullanırlar. Bu kurbanların çoğunun esirlerden seçilmesi bireyleri sava şçı olarak yetiştirme arzusunun bir işareti olabilir.

Eski Yunanda kurban ibadeti önemli bir yere sahip olduğu için efsanelerine ve eski edebî metinlerine girmiştir. Her tanrıya sunulacak kurban cinsi ve sunuş şekli farklı farklıydı. Tanrılar erkek ve dişi olarak ikiye ayrılmış erkek tanrıya erkek kurban, dişi tanrıya dişi kurban sunulmuştur.[91] Gök tanrıları için beyaz, yer tanrıları için siyah, ateş tanrısı için kızıl renkli kurbanlar sunulurdu. Homeros bir şiirinde Troillılara güneş tanrısı için erkek ve beyaz, toprak tanrısı için ise siyah ve dişi kurban kesilmesi çağrısında bulunur.[92] Kurban kesecek kişi yıkanır ve başına çelenk takardı. Kurban sunakta kesilir veya yakılır, rahipler törene başkanlık eder ve hayvanı takdis ederlerdi.[93] Yakılan kurbanlar üzerine şarap dökülür veya arpa saçılırdı.[94] Kurban kanı rahipler tarafından kesenlerin yüzüne sürülürdü.[95] Fal kurbanı uygulanır, kesilen kurban kâhin tarafından incelenip gelecekle ilgili bilgiler alınmaya çalışılırdı. [96]Eski Yunanda çocuk kurbanın izleri vardır. Troi savaşları sırasında Çanakkale Boğazı'nda çıkan azgın dalgaların dinmesi için Akhalar komutanı Agamemnon kızı İphigenia'yı kurban etmek ister fakat tanrıça Artemis kıza acır ve onun yerine bir geyik

---

[88] *Feyizli,* **a.g.e.** *, s.68.*

[89] *Tanju,Halûk Cemil,* **Kıt'alar Arası Büyük Göçler ve Tunç Deriliiler,** *İstanbul Matbaacılık, İst.,1969, s.265.*

[90] *Bkz. Haviland, William,* **Kültürel Antropoloji,** *çev. Hüsamettin İnanç-Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002, s.165-190.*

[91] *Feyizli,* **a.g.e.** *,s. 69.*

[92] *Homeros,* **İlyada,** *çev. A.Kadir-A.Erhat, Sander Yay. ,İst.,1981,s.125.*

[93] *Challaye, Felicien,* **Dinler Tarihi,***2.bs. , çev. Semih Tiryakioğlu, VarlıkYay. ,İst., 1960, s. 160; Sinanoğlu, Nüzhet Haşim,* **Grek ve Romen Mitolojisi,** *Kaynak yayınlan,2.bs., İstanbul, 1999,s.61; Eliade, M. -Ioan P.Couliano,* **Dinler Tarihi Sözlüğü,** *çev. Ali Erbaş, İnsan Yay. ,İst.,1977,s.98.*

[94] *Erginer,* **a.g.e.,** *s.86.*

[95] *Kabaağaçlı, Cevat Şakir,* **Anadolu Tanrıları,** *Bilgi Yay. ,Ankara, 1985,s.124.*

[96] *Ksenophon,* **Anabasis,** *çev. Hayrullah Örs, İnkılâp ve Aka Kitabevi, 1975, s.112-113.*

gönderir. [97]Bir diğer mitolojik öyküde ise eski karısı kral Athamas'a kıtlığın önlenmesi için yeni karısından olan çocuğu Phriksos'u kurban etmesi gerektiğini söyler. Halk kıtlıktan kurtulmak için krala baskı yapar. Kral, kurban edilmesi için emir verince gökten bir altın postlu koç inip Phrikos'u ve kız kardeşini kaçırır. Phriksos daha sonra bu koçu Zeus'a kurban eder.[98]

Romalılarda ilk mahsul, insan kurbanı ve kurbanlık hayvanın bağırsağının şekline bakılarak gelecekle ilgili kehanetlerde bulunma âdeti vardı. [99]Roma kültüründe zor zamanlarda insan kurbanı uygulaması mevcuttu.[100]Yunan ve Roma kültüründe kurban uygulamalarının amacı şükür, sıkıntılardan korunma ve gelecek kaygısından kurtulma olarak görülebilir.

Batı Avrupa'da yaşamış olan Keltlerde ilahlara adaklar sunulur ve bunu kâhinler gerçekleştirirdi. Keltlerde beyaz boğa kurban için tercih edilir,[101] insan kurbanları için daha çok hırsızlar ve eşkıyalar seçilir ve bunların kurban edilişi kazığa oturtma gibi işkenceli olurdu. Yeterli suçlu yoksa kurban masum insanlardan seçilirdi. Hastalık ve savaş için insan kurban edilirdi. Bunun yanında Keltlerde şeytanı zararsız hale getirme, tanrılarla uzlaşma, onları yatıştırma, gelecekte maddi kazanım kurbanın başlıca amaçlarındandı. [102] İskandilavya'da yaşayan Tötonlar avcılıkla geçindikleri için orman kazalarından korunmak için orman tanrısına yaban domuzu takdim ederlerdi. Slavlar kadın olduğuna inandıkları şer tanrısından kurtulmak için elbiseleri ağaca asar, yemekleri nehre dökerlerdi. Gök, ateş ve hayvan tanrıları için kurbanlar keser kanlarını etraflarına sürerlerdi. [103]Örneklerde görüldüğü gibi Avrupa toplumlarında kurbanların korunma amaçlı gerçekleştirildiği görülmektedir.

Anadolu toplumlarından olan Hititlerde ekmeğe önem verildiği için kurban olarak sunulurdu. Bu yüzden ekmek yapanlar ve fırınlarla ilgili yazılı emirler vardı.[104]Kral Mürşili'li duasında şöyle yalvarmaktadır:

"Sedir ağacının tatlı kokusunu duy, tapınağına dön. Sana kurban ekmekleri ve sıvı kurbanlarıyla yakarıyorum. Bunlar seni getirsin."

Kanlı kurban olarak koyun, keçi, sığır kurban edilirdi. Tanrılara takdim edilecek kurbanların cinsi ve adedi formüle edilip yazıya dökülmüştü[105]Hititlerde ilk mahsul kurbanı vardı. Taze ürünler tanrıya sunulmazsa büyük günah işlenmiş sayılırdı. [106]Urartularda diğer Anadolu

---

[97] *Erhat, Azra,* **Mitoloji Sözlüğü,** *Remzi Kitabevi, İst., 1978,s.174.*

[98] *Hamilton, Edit,* **Mitologya,** *çev. Ülkü Tamer, Varlık Yay. ,II. bs. , İst., 1968, s.74*

[99] *Cilacı, "a.g.m." , s.278.*

[100] *Feyizli,* **a.g.e.** *, s.70.*

[101] *Challaye, a.g.e. , s.156.*

[102] *E.Anwyl-J.A.MacCulloch,"Sacrifice"(Celtic)ERE, c.XI ed. James Hastings, T&T Clark, Edinburgh, 1994, s.8-12.*

[103] *Kahraman,* **Dinler Tarihi,** *s.108-109.*

[104] *Süel, Aygül,* **Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri ile İlgili Bir Direktif Metni,** *A.Ü.Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Yay. , Ank., 1985, s.25.*

[105] *Ceram, C.W. ,* **Tanrıların Vatanı Anadolu,** *çev. Esat Mermi Erendor,ııl. bs., Remzi Kitabevi, İst., 1992, s.172.*

[106] *Süel, Aygül, Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri ile İlgili Bir Direktif Metni, s.165.*

toplumları gibi verimliliğin artması için sayıları yetmiş dokuzu bulan tanrılarına koyun, keçi, sığır cinsinden kurbanlar ve adaklar sunarlardı.[107]

Firigyalılarda ana tanrıça Kibele'ye ilk mahsul ve ilk doğan hayvan yavruları takdime olarak sunulurdu. Kurbanlar yakılır ve kurbandan yemek büyük günah sayılırdı. Kurban kanı kesenin alnına ve çeşitli yerlerine sürülürdü. Frigyalılarda vakıf ve bedel kurbanı vardı. Tapınakta görev alacak erkek rahiplerin ayin sırasında cinsel organları kesilir, toprağa gömülür ve böylece doğanın doğurganlığının artacağına inanırlardı[108]

Anadolu uygarlıklarında ilk mahsul kurbanın bulunması, kurbanların verimliliğin artmasına yönelik olması bu toplumlarda kurban uygulamalarının minnettarlık, korunma ve geleceği kontrol amacına yönelik olduğunu göstermektedir.

Fenikelilere göre tanrılar her şeyin ilkini isterdi. İlk çocuklarını bu yüzden kurban ederlerdi. Günahlardan arınma ve savaşta başarı için yığınlarca çocuk kurban edilir[109] ve bunun için emzikli çocuklar tercih edilirdi. Batı Samilerde olan oğul kurbanı geleneği İsrail'de de vardı. [110]Babil'de ise cumartesi günleri uğursuz sayılır ve bundan korunmak için adaklar adanır, Ay tutulduğunda cinleri kovmak için kurban kesilirdi. Asurlular kesilen oğlak ve kuzunun günahları temizleyeceğine[111] ve kurban kesilmezse tanrının insanı yiyeceğine inanırlardı. [112]Sümerlerde ise kurban süslü mabetlerde ihtişamlı törenlerle tanrılara gıda olsun diye gerçekleştirilirdi. Kurbanda esas olan kan akıtmak olduğu için hayvanın cinsi ve rengi önemli değildi. Amaçları ise tanrılarla ilişkileri güçlendirmek ve onları yatıştırmaktı.[113]

Orta Doğu coğrafyasında yaşamış topluluklarda görülen kurban uygulamalarındaki amaçlardan en önemlisi arınma arzusudur. Bu durum Yahudilik ve daha sonra Hristiyanlıktaki kurban anlayışını etkilemiş olabilir. Bu topluluklarda görülen kurban uygulamalarında arınma arzusunun yanında, korunma, minnettarlık ve tanrılarla iyi ilişkiler kurma amaçlandığı görülmektedir.

Eski Mısır'da kansız kurban olarak en çok tuzsuz ekmek sunulurdu. Bu uygulama Yahudilerdeki mayasız ekmek uygulamasını etkilemiş olabilir. Amaçları diğer dinlerden farklı değildi. En büyük tanrı sayılan İsis için sığır cinsinden kurbanlar sunulur, kesim öncesi oruç tutulur ve dua edilirdi. [114] Mısır'da insan kurbanları vardı. Firavunların ölümü sonrası hizmetçileri kurban edilip onlarla birlikte gömülürdü. Ayrıca mahsulün bereketli olması için insan kurban edilirdi. Başakların sarı renkli olması için sarışın insanlar tercih edilirdi. Büyük bir ilah sayılan Nil nehrine kurban sunulurdu. Bilhassa aristokrat sınıfına mensup babalar

---

[107] **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi,** *c.I,Görsel Yay. İst., 1985, s.93-94.*

[108] *Kabaağaçlı,* **a.g.e.** *,s.124-125.*

[109] *Örs, Hayrullah,* **Musa ve Yahudilik,** *Remzi Kitabevi, İst., 1966, s.143*

[110] *Çığ, Muazzez İlmiye, İbrahim Peygamber; Sümer Yazıtlarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre, Kaynak Yay. , V. bs. , İst., 2006,s.101.*

[111] *Challaye,* **Dinler Tarihi,** *s.117.*

[112]*Kahraman,* **a.g.e.** *, s.77.*

[113] *Cilacı, "a.g.m." , s.277.*

Cilacı,"a.g.m.", s.227.

bakire kızlarını Nil'e atarlardı. Mısır'da tarımın önemli olması ve bunun Nil Nehri'ne bağlı olması, ölüm sonrası hayatın sürdüğüne olan inanç, kurbanı etkilemiştir. Tarım toplumu olmaları kurban uygulamalarında bereket beklentisini öne çıkarmıştır. Ölüm sonrası hayata inanma cenaze kurbanı uygulamalarını artırmış, bu uygulama ile ölen kimseyi yalnızlığa karşı koruma amaçlanmıştır.

GÜNÜMÜZDE MENSUPLARI BULUNAN BAZI DİNLERDE KURBAN

Eski İran'da içki(hao ma), hayvan ve ateş kurbanı görülür. [115]Hoama bitkisinin özsuyundan elde edilen içki, kurban kesilecek yere rahipler tarafından serpilir ve ayine katılanlara ikram edilirdi. İran kültüründe önemli bir yere sahip olan ateşle kurban ilişkilendirilmiş olup, kurban kesilecek yere ateş yakılırdı. Birçok kültürde olduğu gibi kurbanlık hayvan olarak öküz veya boğa tercih edilirdi. Orta Asya topluluklarında görülen hayvanın kanını akıtmama âdeti İran'da da vardı. Bu sebeple bıçakla kesme yerine sopayla hayvanı döverek öldürürlerdi. Zerdüşt içki ve hayvan kurbanını yasaklayınca kurban uygulamaları azalmış fakat onun ölümü sonrası tekrar eski haline dönmüştür.[116]

Hindular kurban kesmezlerse ölülerin aç kalaca ğına inanırlardı. [117]Hinduizmde hayvan, insan ve içki kurbanı görülür. Hayvan kurbanının en önemlisi attır. Saf kan at kurban için ayrıldıktan sonra bir yıl serbestçe dolaşır. Daha sonra törenler sonrası boğularak öldürülür. Cenaze kurbanının en yaygın olduğu dinlerden birisi Hinduizmdir.

Ölen erkeğin ardından eş veya eşler kocalarına refakat etmeleri için diri olarak ateşe atılarak yakılırlardı.[118]

Hinduzmdeki tanrı tasavvuru antropomorfik olup, tanrı Yama'nın kurban törenine soma içmeye geldiğine inanırlar, kurbana ve çevresine soma serperler. Hinduizmde süt, hububat, meyve gibi takdimeler kansız kurban olarak uygulanır, tamamı veya bir kısmı ateşe atılır veya otların üzerine serilir, katılanlara sunulurdu. Hintlilerdeki at tercihi eski Türklerdeki at kurbanıyla, kurbanın bir parçasının ateşe atılması İran kültürüyle benzerlik göstermektedir. Hinduizmdeki kurban uygulamalarında tanrılara hediye sunmak, günahları affettirmek, komünyon yemeği yiyerek tanrıyla bütünleşmek gibi amaçlar güdülmektedir.[119]

Budizm'de "ahimsa" prensibince hiçbir canlıya zarar verilmemelidir. Tenasüh inancı gereği kesilen hayvan sonraki hayatta insan olabilirdi.[120] Bunun yerine ruhani kurban gelişmiştir. Doğru kurban kişinin kendini dine adamasıdır. Budistler dinin bu şekilde ayakta kalacağına inanırlar. [121] "Sangha"(bekâr rahipler teşkilatı) katı kurallara sahiptir. Teşkilat üyeleri evlenmez, katı bir riyazet hayatı yaşarlar. [122]Budizmdeki kurbanın fedakârlık, adama ve

---

[115] *Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban, s.75.*

[116] *Bkz. Güç,* **a.g.e.,** *s.74-82;Bkz. Edwards, "Sacrif"ıce"(Iranianj* **ERE,** *ed. James Hastings, T&T Clark,ıX, Edinburgh,1994, s.18-21.*

[117] *Kahraman,* **a.g.e.** *, s.90.*

[118]*Tümer, Günay- Küçük, Abdurrahman,* **Dinler Tarihi,** *s.95.*

[119] *Bkz.Keith, A.Berrieadale, The Religion and Philosophy of The Veda and Upanıshads, Delhi, 1989, s.257-275.*

[120] *Tümer-Küçük,* **a.g.e.** *,s.196.*

[121] *Davids, C. A.F.Ryhs,"Sacrifice"(Budist),* **ERE,** *c.XI, s.8.*

[122] *Geniş bilgi için bkz. Tümer-Küçük* **a.g.e.** *, s.159-201.*

riyazet temeline oturduğu görülmektedir.

Çin'de kurbanlar ata ruhları ve tanrılara sunulur. En basit kurban ataların resimleri önünde günlük buhur yakmaktır. Ölenlerin doğum ve ölüm yıldönümlerinde çeşitli takdimeler sunulurdu. Ev hayvanları, yaşlı ve güçten düşmüş atlar kanlı kurbanı, hububat, çeşitli yiyecekler, mayalanmış içki ve ipek kansız takdimeleri oluşturmaktadır.

Kurbanlar ilkbahar ve sonbaharda sunulurdu. Bunun yanında güneş tutulması, sel, salgın hastalık, kuraklık gibi zamanlarda da kurban uygulamaları görülürdü. Kurbanın amacı tanrılardan korunma ve lütuflarını kazanmaktı. Çin'de insan kurbanı Konfüçyüs'le birlikte sona ermiş bunun yerini tahıl sapından yapılmış heykeller almıştır. Çin kültüründe kurban korunma ve tanrıların beğenisini kazanarak daha çok bolluk ve berekete kavuşma amacına dönük şölen yönü olan uygulamalar olarak dikkat çekmektedir.

Japon kültüründeki kurban uygulamaları Çin'deki uygulamalara benzerlik arz eder. Kurbanın amacı korunma ve tanrılardan beklentilerinin gerçekleşmesi için yardım beklentisidir. Şintoizm'de takdimeler tapınmadan ziyade tanrılarla pazarlığa dönüktür. Çoğunlukla tanrıları yatıştırma, onların teveccühünü kazanma gelecekte onlardan iyi şeyler beklemek amacıyla takdimeler sunulur.

Takdimeler tanrılara ve ata ruhlarına sunulurdu. Gıda takdimeleri daha çok pirinç ve pirinçten yapılan yemekler ve içkilerdi.[123] Hayvan kurbanı olmasına rağmen uygulaması bugün yoktur. Yiyecek takdimeleri oldukça geniştir. Tuzdan sebzeye, balıktan yaban tavşanına kadar yedikleri her şeyden takdime yapmışlardır. Tanrı tasavvurunun antropomorfik olması nedeniyle eski Japonlar giyisi ve mesken takdimeleri sunarlardı. Tanrıların dinlenmesi için evlerinde köşe hazırlarlardı.[124] Japon tarihinde nadiren gönüllü insan kurbanları görülür. Ayrıca mabetlerde köleler kurban olarak sunulmuş olup, [125] bu uygulama zamanla kaybolmuştur.

Tüm kurban çeşitlerinin görüldüğü Afrika'da ise hayat tarzı kurban uygulamasını etkilemiştir. Bir Afrika toplumu olan Nuer'lerde hayatın birçok bölümünde kurban uygulaması görülür. İlk doğum ve ikiz doğum sonrası, hastalık anında, evlilik ve cenaze törenlerinde günah işleme sonrası, savaş öncesi, balık avlama öncesi durumlarda kurban uygulaması görülür. [126]Toplu yemekler vasıtasıyla tanrı ile daha güçlü bağlar kurulacağı inancı Afrika'da toplu yemek takdimesini oldukça yaygınlaştırmıştır. Tanrılara teşekkür ve hediye takdimeleri sunarak, onların gönüllerini alacaklarına ve böylece daha çok nimetlere kavuşacaklarına inanırlar. Felaket zamanlarında tanrıların gazabını dindirmek için, yardıma ihtiyaç duyduklarında da adak kurbanı sunarlar. Kurbanın kötülükleri önlediğine inandıkları için kötülük gerçekleşmeden kurban keserler. Hasta insan yerine veya uzun süre doğum sancısı çeken kadın yerine hayvan kurban edilir ve istenmeyen durumun hayvana geçtiğine inanılır. Farklı uygulamaları olmasına rağmen, bedel kurbanı için genellikle kümes hayvanları tercih

---

[123] *Sarıkçıoğlu,* a.g.e. *,s.202.*

[124] *Güç,* a.g.e. *,s.105-109.*

[125] *Revon, M,"Sacrifice(Japanese)",* ERE, *XI, ed. James Hastings, T&T Clark, Edinburgh, 1994, s.21-24.*

[126] *Pritchard, E. E. Evans,* Nuer Religion, *Oxford University Press, New York, 1956,s.197.*

edilir.[127]

Sabiilikte ise kurban ayrı bir ibadet olmaktan çok ayin yemeklerinin parçası gibi düşünülmüştür. Kurban hayvanı olarak koç ve güvercin sunarlar. Koyun kurbanına dişi olmasından dolayı izin verilmez. Güvercinde cinsiyet önemli de ğildir.[128]Kurban törenini din adamları icra eder. Sabiilerde kurban ve kurbancı özdeşleştirilir. Kurban hayvanı ayin yemeğini tertip eden kişiyi, hayvanın ölümü kişinin ölümünü, hayvanın ölü cesedi kişinin bedenini temsil eder.[129]

GELENEKSEL TÜRK DİNİNDE KURBAN

İslam öncesi geleneksel Türk dininde kurban önemli bir yere sahipti. Doğumda, ölümde, düğünde, bayramda, yatır ziyaretinde, bereket dileme ve tanrıya yakarışta hep kurban görülür.[130] Türklerde kansız kurbana şaçı denirdi. Kutsal ağaçlara ve kam davuluna bez bağlama, tös denilen sembollere yemek sunma, ağızlarını yağlama, ateşe yağ atma,[131]bahşiş verme[132] kansız kurban sayılırdı. Saçı kurbanları toplumların geçim kaynakları ile alakalı idi. Hayvancılıkla uğraşanlar süt, kımız, yağ sunarken çiftçiler buğday, darı, tüccarlar ise parayı saçı olarak kullanırlardı.[133] **"Darısı başımıza" deyiminin darı saçısından günümüze geldiği ileri sürülür.** Günümüzde gelin eve gelirken damat tarafından kuru yemiş, şeker, para vb. şeylerin saçılması, gelinin üzerine buğday, darı, ekmek gibi gıda maddelerinin atılması, su serpilmesi saçı kurbanının devamıdır. Bunun bereket için yapıldığı gibi, aile dışından gelen gelini ata ruhlarının kabul etmesi için atalara sunulan kansız kurbanlar olduğunu ileri süren araştırmacılar bulunmaktadır. [134]Tarihte, ilkbaharda ilk şimşek çaktığında, gök gürlediğinde içinde süt, ayran, kımız bulunan kaplar çadır etrafında dolaştırılarak saçı töreni yapılırdı.[135] Kalafat günümüz Altay yöresi Türklerinde kutsal sayılan süt, kımız, darı ve buğdaydan şaçı kurbanın yaygın olarak uygulandığını benzer şaçı uygulamalarının Anadolu'da yaygın bir şekilde görüldüğünü belirtmektedir.[136]

Eski Türklerde bir diğer önemli kurban "ıdhuk" kurbanlarıdır. ıdhuk; ıdık, ıyık, ızık olarak kullanılmıştır. ıduk adak sahibinin adağı için salıverilen kutlu ve mübarek sayılan hayvandır.

---

[127] *Adewale, S.A. , "a.g.m", s.598.*

[128] *Güç,* a.g.e. *,s.73.*

[129] *Gündüz Şinasi,* **Son Gnostikler,** *Vadi Yay. , Ankara, 1995, s.161-162.*

[130] *Bkz.Eröz, Mehmet, "Türk Boylarında Kansız Kurban Geleneği",* **Türk Kültürü,** *Yıl 18, sy. 211-214, Mayıs-Ağustos, 1980, s.17-22.*

[131] *Yıldırım, Münir,* **Hikmet Tanyu ve Türk Dini Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme** *(Basılmamış Y. L. Tezi),A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996,s.78.*

[132] *Güngör, "Gagavuzlar'da Kurban Kültü", s.46.*

[133] *İnan, Eski Türk Dini Tarihi, s.54.*

[134] *Selçuk, Ali, "Mersin Tahtacılarında Kurban Fenomeni", haz. İsmail Engin, Havva Engin,* **Alevîlik,** *Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004,s.299-319.*

[135] *İnan, Abdülkadir,* **Tarihte ve Bugün Şamanizm,** *s.30.*

[136] *Kalafat, Yaşar,* **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri,** *II. bs, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996, s.111.*

Sütünden, gücünden ve yününden yararlanılmazdı. [137] Bu hayvanlar istedikleri yerde otlayabilir, başka birisinin bağ veya bahçesine girdiğinde kovulmazlardı. Bu hayvanı incitecek davranışlardan kaçınmak gerekirdi. Bu hayvanlara hırsız ve canavarın dokunmadığına inanılır, ancak yedi yaşında kurban edilirlerdi. [138] Bu uygulamaya benzer bir uygulama cahiliye Araplarında da görülmektedir. Araplarda bu amaçla salıverilen hayvana "saibe" denirdi.[139]

Türklerin kanlı kurban için tercih ettikleri hayvanların başında at gelir. [140]Attan sonra koç gelirdi. Eski Türklerde deve dışında her tür evcil hayvanın kurban edildiğini belirten bazı araştırmacılar kurbanlık hayvan listesine köpeği ve domuzu da eklemektedirler.[141]

Eski Türklerde kurbanın rengi önemliydi. Gök tanrısına beyaz renkli hayvanlar, yer tanrısına, ata ruhlarına ve kötülüklerinden korunmak için kötü ruhlara beyaz dışında kalan renklerden sunulurdu.[142] Beyaz rengin gök tanrı tarafından beğenildiğine inanırlar,[143] kurban edilecek hayvanın erkek olmasını tercih ederlerdi. Dede Korkut hikâyesinde "attan aygır, deveden buğra, koyundan koç'' kestikleri anlatılır.[144]

Eski Türklerde kurbanı kesme şekilleri farklılıklar göstermektedir. Belkırma, suda boğma ve atar damarı sıkma, kalbe bıçak sokma yöntemleri uygulanırdı. Türkler kanda ruhun bulunduğuna inandıkları için kanı akıtmak istemezlerdi. Orta Asya kültüründe kurbanın kanı kurbana saygıdan ve kurbanın kurbancının hizmetine girmesi için akıtılmazdı.[145] Kurbanlık hayvanın kulak, burun, ağız ve makatı otlarla tıkanarak kanın yere düşmesi önlenirdi. [146]İdam mahkûmlarının kanı akıtılmazdı. Hakaretle öldürülmek istenen kişilerin kanı akıtılırdı. Bu durum Selçuklu ve Osmanlı hanedanı için de geçerli idi. Bu soylara mensup kişiler öldürülürken kansız infaz yöntemleri uygulanır, [147]idam edilirken kanları akıtılmazdı. Kan akıtmama âdeti Moğollarda da vardı. Bu durum Cengiz yasalarına bile girmişti. Cengiz yasalarına göre hayvanın karnı yarılıp kalbi sıkılmalıdır. Bunun dışında öldürülen hayvanın eti yenilmemelidir. Kim Müslümanlar gibi hayvan keserse idam edilmesi gerekirdi.[148] Bazı Alevî

---

[137] *Kaşgarlı,* a.g.e., *s.65.*

[138] *Güngör, "a.g.m.", s.46.*

[139] *Çağatay Neşet,* İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı,*III. bs. , Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1971, s.138-139.*

[140] *Gökbel, "a.g.m.",s.185.*

[141] *Roux,* a.g.e. *, s.201.*

[142] *Çoruhlu, Yaşar,* Türk Mitolojisinin ABC'si, *Kabalcı Yay. İst., 1998, s.155-156.*

[143] *İnan,* Şamanizm, *s.101.*

[144]*Gökyay, Orhan Şaik,(haz.)* Dedem Korkudun Kitabı, *, M.E. Basımevi İst. 1973,s.6;Ergin, Muharrem,* Dede Korkut Kitabı, *XV. bs., Boğaziçi Yayınları, İst.1995, s.24.*

[145] *Roux, Jean-Paul,* Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar, *çev. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan, Kabalcı Yay. , İst., 2005 s.47.*

[146] *Radlof,* a.g.e. *,s.246.*

[147] *Turan, Osman,* Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, *c.ı, Boğaziçi Yay. ,İstanbul,1993,s.100.*

[148] *Eröz,* a.g.e. *, s.43;Günay-Güngör,* a.g.e. *,s.65.*

topluluklarında görülen tığlama kurbanında da kanın bir kaba toplanması, insana bulaşmaması toprağa değmemesi gerekir.[149]

Kemik de kan kadar önemli olup kandan sonra ruhun ikamet ettiği yer olarak görülürdü. Kemikler hayat kaynağı sayılmış ve kırılmadığı takdirde hayatın tekrar başlayacağına inanılırdı. Eğer kırılırsa tekrar dünyaya gelen hayvan bunu kendi cinsine aktarıp insanları avsız bırakabilirdi. [150] **Kemikler yakılmaz, kırılmaz, köpeklere verilmezdi. Kemikler kayın yapraklarıyla örtülerek tanrıya sunulurdu.** Eliade, Türklerin kemiği tekrar dirilme inancının ve soyun sembolü olarak,[151] Gökalp ise toplumsal statüyü belirlemek için kemik sembolünü kullandıklarını belirtmektedirler. Bağımsız boylara ak kemikliler, onların hâkimiyeti altındakilere kara kemikliler ifadesini kullanmışlardır.[152]

Eski Türklerde kurban ile yakından alakalı olan dağ kültü vardı. Kafesoğlu dağ kültünü "tabiat kuvvetlerine inanma" başlığı altında inceler.[153] Bazı dağlar tanrıların mekânı sayılırdı.[154] Bu dağlara kadın ayağı değmez, kadınların bu dağların kutsallığını bozduğuna veya kirlettiğine inanılırdı. Kurbanların sunulduğu bir dağa kadın çıktığı için ibadet ettikleri dağı değiştirmişlerdi. [155]**Kadınlar kurban kesim yerine yaklaştırılmaz, kurbanın başında yalnızca erkekler bulunur ve kesen şaman her zaman erkek olurdu.** [156]Kadınların ıdhuk hayvanlara dokunması kesinlikle yasaktı. [157]Günümüzde Mersin Tahtacıları ay hali yaşayan kadınları kurbana yaklaştırmamaktadırlar.[158]

Kurban törenlerinde kurban sahibi pişen etin en iyi yerini şamana takdim ederdi.[159] Günümüz Alevîlerinde hayvanın sağ ön budunun dedeye verilmesi,[160] Yahudilerde hahamların sağ ön budu alması farklı kültürlerdeki benzerlikler olarak dikkat çekmektedir.

Eski Türkler çekindikleri kötü ruhlara istemeyerek kurban sunarlardı. Bunların başında gelen ise "Erlik"ti. Kurban verilmezse felaketler yağdıracağından çekindikleri için rızasız olarak kurban sunarlardı.[161]

Türklerde kurban, doğum ve ölüm sonrası, belli mevsimlerde sunulurdu. Özellikle ilkbaharda

---

[149] *Selçuk, "Mersin Tahtacılarında Kurban Fenomeni", s.310-312.*

[150] *Eröz*, a.g. e*. , s.43.*

[151] *Eliade, Mircae,* Şamanizm, *çev. İsmet Birkan İmge Yay. , Ankara, 1999,s.191-196.*

[152] *Gökalp, Ziya,* TürkMedenîyeti Tarihi, *Toker Yayınları, İstanbul, 1989,s.126,137-138.*

[153]*.Bkz.Kafesoğlu,* İbrahim, Türk Millî Kültürü, *2.bs. ,Bogaziçi Yay.. , İst.,1988,s.289-301.*

[154] *Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban, s.129.*

[155] *Maynagaşev, "a.g.m.", s.7174.*

[156] *Radlof,* a.g.e. *, s.237.*

[157] *İnan,* Eski Türk Dini, *s.53.*

[158] *Selçuk, "a.g.m.", s.315.*

[159] *Atik,* a.g.t. *, s.41.*

[160] *Selçuk, "a.g.m." , s.315.*

[161] *İnan, Tarihte ve Bugün, Şamanizm, s.39.*

görkemli kutlamalar yapılır ve kurban kesilirdi.[162]

Eski Türklerde bedel kurbanı uygulaması vardı. Ölen kişinin atının kuyruğu kesilirdi. Bu kuyruk evlere, mezarlara veya atlara bağlanarak teşhir edilir ve bu âdete "tullama" denirdi.[163]

Eski Türklerde insan kurbanı oldukça tartışmalı bir konudur. Bazı kaynaklarda cenaze kurbanı olarak hizmetçilerin kurban edildiği ileri sürülürken[164] bazı kaynaklarda ise bunun tüm Türkler için geçerli olmadığı ileri sürülmektedir. Kültür tarihçisi Eberhard, bozkır kültüründe insan kurbanı görülmediğini ileri sürerek Türklerde insan kurbanı olmadığını belirtir.[165]

İLAHÎ DİNLERDE KURBAN

Yahudilikte kurban

Yahudilikte kurban önemli bir ibadet olmasından dolayı başlangıcı, gelişimi, değişimi üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalar kurbanın ne zaman başladığı, hangi milletlerden etkilendiği, sürgün öncesi ve sonrası kurban çeşitleri gibi konuları ele almışlardır.[166] Yahudi âlim Maimonides'in yaklaşımına göre kurban Yahudi âdeti değildir. Daha önceki milletlerin uygulamalarına farklı anlamlar yüklenerek Tanrı için yapılmaya başlanmıştır.[167]Dinin âdetleri muhafaza etmede gösterdiği hassasiyetle [168] günümüze aktarılmıştır. Maimonides'in bu yaklaşımı oldukça yerindedir. Babil sürgününde ve Mısır'da Yahudiler birçok yönden etkilendiler. Cumartesi günü Babil'de uğursuz sayılırdı. Yahudilerden Hristiyanlığa geçen Evharistiya ayininin orijini Babil'e dayandığı söylenebilir. Yahudilerdeki kurban inanç ve uygulamaları, Mezopotomya'da göçebe olmaları nedeni ile birçok toplumdan,[169] daha sonra Babil'den ve Mısır'dan etkilendi. Yahudilikteki kurban inancını anlamak için bu noktalar ihmal edilmemelidir. Birçok batılı araştırmacı İbrani kurban anlayışını temel alarak kurbana yaklaşmakta ve daha öncesini ihmal etmektedirler. Bu durum kurbanın tarihsel açıdan değerlendirilmesini eksik bırakmaktadır.

Yahudi inancına göre günahın cezası ölümdür. Başlangıçta ölümsüz olan insan Cennet'te işlediği günahla ölümlü hale dönüşmüştür. İlk insan Hz. Âdem gibi günah işleyen ölümü hak eder. Bu anlayışa bağlı olarak Yahudiler yılda bir defa kefaret kurbanı sunarak günahlarından arındıklarına ve dolayısıyla ölüm cezalarını kaldırdıklarına inanırlardı.[170]İlk uygulamasını Hz. Nuh'ta görülen[171]kurbanı altar (mezbah,mizbah)üzerinde sunma âdeti vardı. Altar vasıfları belirlenmiş olup,[172]peygamberlerce kurulduğuna inanılan sunu taşlarıdır. Kurbanın üzerine

---

[162] *Atik,* a.g.t. *, s.43.*

[163] *Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, s.99.*

[164] *Roux, Türklerin ve Moğolların Eski Dini, s.199-204.*

[165] *Eberhard, W.* ,**Çinin Şimal Komşuları,** *çev. Nimet Uluğtuğ, T.T.K.,Ankara, 1996, s.53-54.*

[166] *Lasebikan, G. L. , "Eski Ahid'de Kurban",çev. Ahmet Güç,* **U.Ü.İ.F. Dergisi,** *sy. 7, c. 7, 1988, s.575- 586.*

[167] *Robbins, Jill, "Sacrifice", s.286.*

[168] *Yehezkel, The Religion ofısrael, s.111.*

[169] *Aydın, Yahudilikte Kurban Fenomeni, s.2.*

[170] *Ro., A., "Sacrifice(Second Temple Period)",E/, Keter Publishing House, Vol. XIV, Jerusalem, 1996, s.607-615.*

[171] *Aydın,* **a.g.t.** *,s.15.*

[172] *Behar, Nisim,* **İbranilerin Öyküsü,** *Zvi Geyik Yay. , İstanbul 2001,s.650.*

konduğu kutsal masa diyebileceğimiz altarda Yahudilerin daha önce dağlarda kurban kesmelerinin uzantıları görülür. Nuh Tufanı'nda yüksek dağların su altında kalmaması[173] ve İsrailoğullarının çoban olmaları nedeniyle dağlar dinî açıdan öneme sahipti. Kurbanda tuz kullanılır, tuzun arınmayı, ızdırabı sembolize ettiğine, kurbanın kendisinin ise Tanrı'ya bağlılığı, sadakati, güveni ve şükrü ifade ettiğine inanırlardı. [174]Günahkâr, kusursuz bir hayvanı Tanrı'ya kurban eder ve ellerini kurbana koyarsa günahı sembolik olarak kurbana geçtiğine[175] ve bunun kurbanla özdeşleşmeyi sembolize ettiğine inanırlardı.[176]

Yahudilikte birçok kurban çeşidi olup bunlardan bazıları vakıf kurbanı, yemek kurbanı, içki kurbanı, barış kurbanı, şükran kurbanı, adak kurbanı, kefaret kurbanı, din adamı tayin etme kurbanı şeklinde sıralanabilir.[177]Kurbanların sunumunda izlenen uygulamalardan birisi de yakmadır. Günümüzde uygulanmamaktadır fakat tarihte uygulandığı bilinmektedir. Nedeni ise Tevrat'ın ifadesiyle "Rabbe hoş koku olmasıdır."[178] Bu uygulamanın eski inançlardaki gökyüzü tanrılarına duman gönderme âdetinden geldiğini[179]savunan araştırmacılar olduğu gibi, ateşin temizleyiciliğini ileri sürerek [180] günahlardan kurtulma arzusuna bağlayan araştırmacılar da bulunmaktadır. Kurbanlık hayvana el sürülmesiyle günahlar ona geçmiş olup, yakılmasıyla günahlar yanıp yok olacaktır. Her iki yaklaşımın dayandığı tarihî uygulamalar vardır. Bu uygulamada Habil'in kurbanının gökten gelen bir ateşle yandığı inancının da etkili olabileceği düşünülebilir. M.S.70 yılında mabedin tamamen tahrip edilmesiyle kurban kesme ve yakma zorunluluğu kalkmıştır. Mabet Yahudilere göre önemli bir konuma sahip olup yeraltı, yerüstü ve gökyüzünün kesişme noktasıdır.[181] Burası Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı bağlayıp kurban etmek istediği,[182]meleklerin yeryüzüne inip çıktıkları merdivenin bulunduğu, Tanrı'nın evi, göklerin kapısı olup,[183] planını çölü geçme aşamasında Hz. Musa tarafından çizildiğine inanılır. [184] Mabedin öneminden dolayı kurban burada sunulmalıdır. Bu anlayış Yahudilere Kenan kültüründen geçmiş olabilir. Kenan kültüründe rahipler üstün sayılır ve mabet dinde merkez konumdaydı.[185]Mabet yıkılınca kurban sunacak yer kalmamıştır. Yahudilikte bu kadar karmaşık yapıda ve hayatın merkezindeki kurban

---

[173] *Eliade, Kutsal ve Dindışı, s.19;Eliade, İmgeler ve Simgeler, s.24-25.*

[174] *Ro, A. , "Sacrifice" ,s.613.*

[175] *Ro,A.,"Scarifice",s.613; Levililer, 1/4.*

[176] *Robbins, Jill, "Sacrifice",s.285.*

[177] *Bkz. R.An.,"Sacrifice",* EJ, *Keter Publishing House, Vol. XIV, Jerusalem, 1996, s.599-608.*

[178] *Levililer, 1/9;3/5*

[179] *Erginer,* a.g.e. , *s.102; bkz. Sinanoğlu,* Grek ve Romen Mitolojisi, *,s.61;bkz. Eliade, - Couliano,* Dinler Tarihi Sözlüğü, *s.98.*

[180] *Özkan,* a.g.e., *s.110.*

[181] *Eliade, Mircea,* İmgeler ve Simgeler, *çev. M.Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1992,s.19.*

[182] *Zitelmann, Arnuf,* Dünya Dinleri Tarihi, *çev. Nafer Ermiş, İnkılâp Yay. , İstanbul, 2003,s.89.*

[183] *Tekvin,28/10-19.*

[184] *Behar, Nisim,* İbranilerin Öyküsü, *s.8.*

ibadetinin askıya alınmasında Yahudi halkında kurban konusunda oluşmuş bezginlin rolü olabilir. Bir sürü kurban çeşidinin ve her birinin kendine özgü kurallarının olması insanları sıktığı ve yorduğu düşünülebilir. Kurban sonrası kabullenmişlik hâli bunun işareti sayılabilir. Kurbanın kalkması ebedi değil geçici olup, Yahudiler yıkılan mabetlerinde tekrar kurban kesme ümitlerini sürdürmektedirler.[186]

Yahudi inançlarına göre eti yenen her hayvan kurban olmaz. Kanlı kurban takdimeleri olarak makbul olanları dana, koç, kuzu, keçi, güvercin ve kumrudur.[187]Bunlardan da makbulü sığır ve danadır. En makbulü ise erkek olanlarıdır.[188] Bazı araştırmacılar bu inancın Mısır'da şekillendiği ileri sürmektedirler. Mısır'da Apis boğası şeklinde bir koruyucu tanrı vardı.[189] Bazı hayvanlara ilahların nüfuz ettiğine inanılırdı. Apis boğası bunlardan birisiydi.[190]Mısırlılar Apis boğasına tanrısal dölleyicilik atfediyor güneş tanrısı ile ilişkilendiriyorlardı.[191]Nil ilahının sembolü olup, araziyi aşılayıcı kudrete sahip olduğuna inanılırdı.[192]Mısır'daki tarım kültürü boğayı kutsamış olabilir fakat boğa kültü yalnızca Mısır'a özgü değildir. Boğa kültüne Girit'te, Kenan kültüründe, Kibele kültünde ve Zerdüştilikte rastlanır. Bunlara Hinduizm de eklenebilir. Boğanın tercih edilmesinde boğanın gücü, dayanıklılığı ve tarımda verimliliğin sembolü olması başlıca nedenler olarak düşünülebilir. Mısır yaşantısı Yahudilerdeki boğa kültünü güçlendirmiş olabilir fakat bu kültün kaynağı olarak Mısır inançlarını görmek yeterli olmayabilir.

Kansız kurban olarak kendisini mabet hizmetine adayan ruhani kurbanlar vardı. Yiyecek içecek olarak ise yağ ve un karışımı yapılmış üzerine bol günlük sürülmüş ekmek, fırında pişmiş ekmek, tava ekmeği, mayasız pide, yufka, turfanda kavrulmuş buğday başağı, dökülen sıvı takdime olarak şarap ve mesh yağı bunların dışında buhur uygulamaları vardır.[193] Yahudilikte ilk mahsul kurbanı görülmektedir. Bu durum Tevrat'ta "Toprağın turfandalarının ilkini Rabbin evine getireceksin"[194] şeklinde anlatılmaktadır.

Yahudilikte insan kurbanı uygulaması olduğuna dair işaretler vardır. Eski Ahit'te bu görüşü destekleyen ifadeler bulunmaktadır. "İnsan olsun yahut hayvan olsun veya tarla olsun kişinin kendinden rabbe vakfettiği hiçbir şey satılmayacak, fidyesi verilmeyecek mutlaka öldürülecektir.[195]Yine Eski Ahit'te "...Oğullarının ilk doğanını, bana vereceksin. Öküzlerin ve

---

185 *Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, c.I,s.226.*

186 *Gaster, M., "Sacrifice(Yewish)",ERE, c.XI, ed. James Hastings, T&T Clark, c.XI, Edinburgh, 1994, ss.25-29.*

187 *Levililer,1.,4. ve 5.baplar*

188 *Levililer, 1/3.*

189 *Hilliard, F.H.* ,**How Men Worship,** *London, 1969,s.12.*

190 *Özer, Yusuf Ziya,* **Mısır Tarihi,** *T.T.K. , Ankara, 1987,s.65.*

191 *Brandon, A Dictionary of Comparative Religion, s.162.*

192 *Özer,* **a.g.e.** *,s.65.*

193 *Levililer,2/1-16.*

194 *Çıkış,23/19.*

195 *Levililer,27/29-30.*

davarların için de bunu yapacaksın; yedi gün anası ile kalacak sekizinci gün bana vereceks/n."[196]Gerez'de yapılan arkeolojik kazılarda birçok küp bulunmuştur. Küpleri önemli kılan ise içlerinde çocuk iskeletlerinin bulunmasıydı. Bu iskeletlerden ikisi dışında hepsi sekiz günlüktü.[197]Eski Ahit'te bu ifadelerin olması ve arkeolojik buluntulara rağmen insan kurbanın Yahudiler arasında çok yaygın olarak uygulandığını ileri sürmek doğru değildir. Uygulamanın zamanla dinden sapmalar neticesinde sapkın Yahudilerce Fenikelilerden veya başka ilkel dinlerden alındığı bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir

Yahudilik ve İslam ilk kurban olayı konusunda ve Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmek[198] istemesinde mutabıktır, fakat hangi oğlu olduğu konusunda aynı inancı paylaşmazlar. Yahudiler İshak'ın kurban edilmek istendiğini, Müslümanlar ise İsmail olduğunu ileri sürerler. Erginer, tartışmanın sebebini kurbanlığın Tanrı tarafından kutsandığı için her iki tarafın soylarını kutsama çabasına bağlar.[199]Fakat bunun sırf kutsama adına olduğunu ileri sürmek Müslümanlara haksızlık olur. Müslümanlar her ikisinin peygamber olduğuna inanmaktadır. Peygamber soyundan gelmek kutsanma için yeterli değil midir? Esinoğlu, olayın geçtiği dönemde anaerkil yapıdan ataerkil aile yapısına geçiş olmasına rağmen hâlâ anaerkil yapının gücünü hissettirdiğini dolayısı ile "ana kari" konumundaki Sara'nın çocuğunun kurban edilmesine göz yummayacağını bilakis cariye olan Hacer'in çocuğunun kurban edilmesini isteyeceğini ileri sürer. Aynı zamanda İshak'ın kurban edilmesi Tevrat'taki ilk ürün mantığına ters olduğunu belirtir. [200]Bu düşünceye ilave olarak Sara yaşlıdır ikinci bir çocuk ümidini muhtemelen kaybetmişti. Hacer ise daha gençtir ve tekrar anne olma ihtimali vardı. Cariye psikolojisiyle daha çekingen olması, yaşının küçüklüğü nedeniyle Sare'ye saygısı, tekrar anne olma imkânının olması ve statü olarak Sare'den daha aşağıda olması Hacer'in çocuğunun kurban olma ihtimalini yükseltir. Ayrıca Tevrat'ta geçen emre göre ilk çocuğun kurban edilmesi gerekir. Hz. İsmail'in ilk çocuk olduğu tarihen sabittir. Müslümanlara göre olayın gerçekleştiği yer Mekke'dir. Hz. İshak'ın buraya gittiğine dair hiç bir tarihî rivayet yoktur. Tevrat'ta kurbanlık oğul için "biricik' ifadesinin bulunması olayın cereyan ettiği dönemde Hz. İbrahim'in bir çocuğunun olduğuna işaret edebilir. Kurbanın kim olduğu tartışılsa bile sonuçta ikisi de kurban olarak kesilmemiştir. Fakat daha sonra İshak'ın doğmasıyla İsmail baba ocağından uzaklaştırılmış bir yerde kurbanın ifadesi İsmail'in üzerinde gerçekleşmiştir.

Eski Ahit'te kurbanla alakalı olarak kan unsuru dikkat çekmektedir. Kan kefaret ve yapılan ahdin sembolüdür. "Canlılara yaşam veren kandır ve ben onu sunak üzerinde canlarınıza kefaret olması için size verdim; çünkü kan hayat karşılığı günah bağışlatır." Kesilen kurbanların kanlarını yemek yasaktı ve kanı genellikle mezbaha serpilirdi. Kan ayrıca Tanrı ile yapılan ahdin sembolü idi. Hz. Musa'da kestiğ i kurbanın kanının bir kısmını mezbaha bir kısmını İsrailoğullarının üstüne serperek: "...İşte bütün bu sözler konusunda Rabbin sizinle yaptığı ahdin kanı" demişti.[201]Bunların yanında Yahudilerde kanı kapıya ve eşiklere sürme

---

[196] *Çıkış, 22/29-30.*

[197] *Challeye,* a.g.e. *,s.122.*

[198] *Bkz. Yüceler, Feridun Yılmaz,* Kurban ve Faziletleri, *Akçağ Yayınları, Ankara, 1989,s.124-141.*

[199] *Erginer, a.g.e. ,s.97.*

[200] *Esinoğlu, Birant Dinlerin Gizemi. Kurban-Yaratılış-Tufan Efsaneleri, Ceylan Yay. ,İst., 1996,s.13*

[201] *Çıkış,24/3-8.*

âdeti vardı.[202] Dikkati çeken bir diğer konu ise sert bir tanrı tasavvurunun vurgulanmasıdır. Mesela; "Bütün ilk doğanlar benimdir. İnekten, koyundan, bütün hayvanlarının ilk erkek doğanı benimdir. Eşeğin ilk doğanı için bir kuzu fidye vereceksin ve eğer veremeyeceksen o zaman onun boynunu kıracaksın.[203]"Tevrat'ın indiği toplumda bu tarz konuşmalar normal konuşma şekli olabilir. Yahut uzun yıllar Mısır'da köle yaşamış insanların anlayacağı tarzda emreden sert bir üslup kullanılmış olabilir. Yahudilikteki kefaret kurbanın önemli yer tutmasındaki faktörlerden birisi bu sertlik olabilir. Tanrı tasavvurunun sert olduğu dinlerde kefaret ve teskin kurbanları canlı ve yaygın olarak uygulandığı söylenebilir. Aynı durumun Yahudilik için de geçerli olduğu ileri sürülebilir. Kurban tarihi açısından Yahudilik bir dönüm noktası oluşturur. Artık ilahlara değil bir olan İlah'a kurban sunma dönemi başlamış ve kurban tekrar tevhit çizgisine çekilmiştir.

Yahudilikteki kurban anlayışında birçok kültürün etkileri görülmektedir. Yahudiler farklı kütlerlerden aldıkları bu uygulamaları kendilerine özgü sistematik bir yapıya sokarak kurbana daha geniş yüklemeler yapılmış, buna bağlı olarak beklentiler artmıştır. Korunma, arınma, teskin, sözleşme, bereket, gelecek kaygısından kurtulma, kurbanla özdeşleşerek kurbanı bedel yapma, kurban kanına önem atfetme, kurban uygulamalarında Tanrı tasavvuruna bağlı olarak uyulması gereken katı kurallar Yahudilikte daha belirgin hale gelmiştir.

Hristiyanlıkta kurban

Hz. İsa, yetiştiği çevrede inanç ve uygulamaları geçerli olan Yahudi kurban geleneğine vakıftı. Ailesi geleneksel Yahudi bayramlarında kanlı kurban takdimesi sunuyordu. Hz. İsa en azından Yahudilerin takdim ettiği kurbana karşı değildi.[204] Bir cüzzamlıyı iyi ettikten sonra "Sakın kimseye söyleme, ancak git, kendini kâhine göster ve onlara şahitlik için Musa'nın emrettiği takdimeyi arz et",[205] başka bir olayda kurban sunmak için mezbaha gelen birisine "Kardeşinin sana karşı şikâyetini hatırlarsan adağını orada bırak, önce git kardeşinle barış; sonra gelip sunakta adağını sun"[206]demiştir. Döneminde oluşan kurban kirliliğine dikkat çekmek ve ibadetlerde samimiyetin önemini hissettirmek istemişti. Nitekim "Komşuyu sevmek bütün yakılan takdimelerden ve kurbanlardan üstündür"[207]sözü bu konuda iyi bir örnektir. Fakat Hz. İsa sonrası Hristiyan teolojisini oluşturanlar kurbanı farklı yorumlamışlardır.

Hristiyanlık teolojisinin merkezinde kefaret doktrini yer alır. Hz. İsa'nın insanlığın günahını affettirmek için kendini kurban ettiğine inanılır. İlk dönem Hristiyanları bu durumu hayvan kurbanı gibi değerlendirdikleri için Hz. İsa'yı "Tanrı'nın kuzusu"[208] gibi görüyorlardı. Daha

---

[202] *Budda, a.g.e. , s.45.*

[203] *Çıkış,13/13;34/19-20.*

[204] *Güç, a.g.e. ,s.266.*

[205] *Matta, 8/4.*

[206] *Matta,5/23-24.*

[207] *Markos,12/33.*

[208] *Yuhanna,1/29.*

sonraki teologlar İbrani kurbanıyla harmanlanmış bir anlayış getirdiler.[209] Hz. İsa son kurban sayılıp daha sonraki kurbanlar reddedilmiştir. Çünkü insanlığın günahını affettirecek, insanların üstünden bu günah yükünü kaldıracak özellikte değildirler. Yahudilikteki kefaret anlayışı Hristiyanlardaki kefaret doktrinini(doctrine of the atonement) etkilemiştir. Yahudilikte kişiler ve toplum adına işledikleri günahın bedeli olarak kefaret kurbanı kesilirken Hristiyanlıkta bu tüm insanlık adına bir insan kurbanına dönüşür. Pavlus'a göre nasıl ki bir insanın suçu ile tüm insanlık suçlu ve ölümlü olduysa, Tanrı'nın yardımıyla bir insan diğer insanların günahlarını yüklenebilir.[210] Asli günahın affı için özel kurban ve onun özel kanı gerekir. Tanrı'nın oğlu İsa insan suretine bürünerek dünyaya gelmiş, kendisi insanlık için kurban olmuştur.

"Çünkü Rab dünyayı yargılasın diye değil, ancak dünya onunla kurtulsun diye oğlunu gönderdi."[211]

Hz. İsa sırf insanlara olan sevgisinden dolayı dünya nimetlerini terk ederek kendini kurban (self-sacrifice)etmiştir. Robbins, Hristiyanlıktaki Hz. İsa'nın kendini kurban etme inancının temelinde Socrates'in olduğunu ileri sürer.

Socrates özgürlük için kendini kurban etmişti. Aşkınlık boyutu eklenerek transfigürasyonla kendini kurban eden Hz. İsa modeli oluşturuldu.[212] Hz. İsa son kurbandır. Artık diğer kurbanların hükmü olmadığı için kanlı kurbana gerek yoktur. Yeni Ahit'te her yıl devamlı takdim edilen ayni kurbanla yaklaşanların kemale ermeyeceği, bununla ancak günahlarını hatırlayacakları anlatılır. Çünkü boğaların ve erkeçlerin kanlarının günahları kaldırmayacağı, İsa Mesih'in kendini sunmasıyla günahlardan arınılacağı belirtilir.[213] Hristiyanlıkta da Yahudilik gibi kan kefaret aracı sayılmıştır.

İncil'de "kan dökülmeden günahların bağışlanması mümkün değildir"[214]ve "İsa'nın kanı bizi her türlü günahtan temizler"[215] ifadeleri bunu göstermektedir.

İnsanlık tarihinde su ve kurban kanı kefaret aracı olarak sayılırken kan sudan daha etkili görülmüştür.[216]

Bazı Hristiyan gruplar Hz. İsa'nın kurban olmasına inanmayı imanın şartı sayarlar. Yedinci Gün Adventistleri ilk kurbanın ilk günahın akabinde gerçekleştiğine inanırlar. Günahın sonucu olarak üryan kalan Âdem ve Havva'ya Tanrı Tevrat'ta geçtiği gibi " deriden kaftan yaparak onlara giydirmiştir."[217]Âdem ve Havva'nın suçu günahsız koçla örtülmüştür. Daha sonra Hz. İbrahim için yaşanacaklara razı olmadığı için koç indirmiştir. Fakat bu kurbanlar

---

[209] *Argyle, Michael,* **Psychology and Religion,** *Published by Routledge, Yew York, 2000,s.119.*

[210] *Bkz. Romalılara Mektup, 5/12-18.*

[211] *Yuhanna,3/17.*

[212] *Robbins, "Sacrifice", s.288.*

[213] *İbranilere Mektup 10/1-18.*

[214] *İbranilere Mektup 9/22.*

[215] *I.Yuhanna 1/7.*

[216] *Öztürk,* **a.g.t.** *, s.11.*

[217] *Tekvin, 3/21.*

onların kendilerini kurtarmıştır. İnsanlığın günahı için biricik oğlunu göndermiştir. Nasıl diğer kurbanlar can kurtardıysa, İsa'da insanlığı kurtarmıştır. Diğer kurban olaylarına olduğu gibi İsa'nın kurban oluşuna iman etmek gerekir.[218]

Hristiyan teolojisi her ne kadar kanlı kurbanı yasaklasa da Orta Çağ boyunca din adına yapılan katliamlar kurbanı çağrıştırmaktadır. Günümüzde ise Hristiyan toplumların bazılarında kanlı kurban uygulamaları görülmektedir. Milletlerin geçmiş köklü inançlarını, adetlerini kolayca terk etmediklerini hatta farklı şekillerde yeni inanç ve uygulamalar içine soktuklarını görmekteyiz. Gagavuzların Hristiyan olmalarına rağmen geleneksel Türk dinindeki kanlı kurban uygulamalarının papazların aracılığıyla ile devam ettirdikleri, [219] Gökçeada Ortodokslarının Meryem Ana gününde kurbanlar kestikleri tespit edilmiştir.[220]Hayvancılıkla geçinen veya göçebe yaşayan insanların hayatından kanlı kurbanı çıkarmanın zorluğu sonucu kurbanın uygun şekilde adapte edildiği görülmektedir.

Hristiyanlıkta görülen kansız kurban ritüelinin başında bir tür komünyon kurbanı olan Evharistiya ayini gelir. Ayin Hz. İsa'nın son akşam yemeğinin hatırasıdır. İncil'e göre son akşam yemeğinde Hz. İsa:"Onlar yemek yerlerken ekmek aldı, şükredip kopardı ve onlara vererek dedi: Alın bu benim bedenimdir. Bir kâse şarap aldı şükrederek onlara verdi; hepsi ondan içti. Onlara bu benim kanımdır"[221]dedi. Şarap içecek takdimesi olarak daha önceki birçok dinde kullanılıyordu. Şarap üzümün kanı sayılırdı. Hristiyanlıkta ise farklı bir anlayışla Hz. İsa'nın kanı, ekmek ise bedeni sayılmıştır. Evharistiya uygulaması ilkel toplumlardaki totem yemeğine çok benzemektedir. Totem yemeklerinde tanrıyla bütünleşme amacı bu benzerliği artırmaktadır.

Hristiyanlıktaki bir diğer kansız kurban uygulaması ise ruhani kurbanlardır. Hristiyanlıktaki ruhani kurban Budizmdeki yapılanmaya benzer. Bilhassa Katolik mezhebinde din adamları kendilerini dine adayarak hayatlarını manastırlarda geçirirler. Cinsel perhiz esaslı olan bu uygulamada kadın, erkek ayrımı yapılmaz.

Bazı Hristiyan topluluklarda ilk mahsul kurbanı uygulamaları devam etmektedir. Ürünler kiliseye getirilerek ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır.[222]

Hristiyanlıkta diğer dinlerde görülen istek, şükür, bereket, adak, vb. kurbanların fazla önemsenmediği söylenebilir. Hristiyanlıktaki kurban inancının merkezinde asli günahtan arınma vardır. Asli günah inancının kurban uygulaması altında yatan nedenleri daralttığı hatta yalnızca kefarete indirip kurbana özel bir anlam getirdiği düşünülebilir. Kurban tarihi açısından Yahudilikte soyutlaşmaya başlayan kurban kavramı Hristiyanlıkta daha da soyutlaştırılmıştır. Yahudilikte kişi kurbanı ile özdeşleşirken, Hristiyanlıkta Hz. İsa kendini kurban ederek bir yerde Tanrı ile özdeş hâle gelmiştir. Yahudilikte oldukça geniş anlamlar yüklenen kurbana Hristiyanlıkta ise arınmaya indirgenerek dar ve derin bir anlam yüklendiği

---

[218] *Bkz. Özkan, Ali Rafet,* **Fundamentalist Hristiyanlık Yedinci Gün Adventizmi,** *Alperen Yay., Ankara, 2002, s.165-219.*

[219] *Güngör Harun, "a.g.m.", s.45-48:Güngör, Harun - Argunşah, Mustafa,* **a.g.e.** *, s.35-36.*

[220] *Oymak, "a.g.m." , s.175-177.*

[221] *Markos,14/22-24.*

[222] *Özkan, Dinlerde Kurban Kültü, s.127.*

söylenebilir.

İslam'da kurban

İslam öncesi Araplarda kurban uygulaması oldukça yaygındı. Peygamberimizin dedesi zemzem kuyusunun kazılmasında karşılaştığı zorluklar üzerine on oğlu olduğunda birini kurban etmeyi adamıştı.[223]Bu olay insan kurbanı uygulamasının olduğuna dair bir işaret olabilir. Taptıkları putlara, [224]cinlere[225] kurban sunarlar, Kâbe'de ve mezar başlarında kurban keserlerdi. Canlı hayvandan bir parça et kesilir ve buna şeytan yarması kurbanı denirdi. Akika kurbanı uygulanır ve kanı çocuğa sürülürdü. İlk doğan hayvan yavruları kesilir ve buna "fer'a" denirdi. Recep ayında ise putlara kurban sunarlar ve buna da "atîre" derlerdi. Zaman zaman cömertliklerini sergilemek için kurban kesme yarışı yaparlardı.[226] Adak kurbanı uygulaması oldukça yaygın ve çeşitleri vardı. Bir kişi muradı gerçekleşirse bir deve adayacağını söyler, adağı gerçekleşince deveyi salıverir ve buna da"sâibe" denirdi. Bir deve beş defa doğurur son yavrusu erkek olursa keserler ve sadece erkekler yerdi. Yavru dişi olursa putlara adarlar ve adına "bahira" denir, sâibe gibi yük vurulmaz, sütü sağılmaz, istediği yerde otlamaktan menedilmezdi. Bir koyun yedinci batında bir erkek bir dişi olarak ikiz doğurur ise yavruları putlara adanır ve bu adak şekline "vâsile" derlerdi. Bir erkek deveden on dönem damızlık olarak yararlanılırsa daha sonra salıverilir ve buna "hâmi" denirdi. [227] Arapların diğer milletlerden pek farkları yoktu. Başları sıkışınca putların yardımını almak için kurbana sarılırlar ve bunu abartılı bir şekilde uygularlardı.

Kur'an, kurban uygulamasını reddetmeyip, kurbanın bütün milletlerce uygulandığını belirtir. "Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanların üzerlerine O'nun adını anarak kurban kesmeyi her ümmet için bir ibadet biçimi kıldık. Sizin ilahınız tek olan Allahtır."[228]'[1] İslam kendinden önceki kanlı kurban uygulamalarına çok farklı sembolik anlamlar kazandırdı.[229]Allah'tan başkasına kurban sunmayı yasakladı. Tevhidi güçlendirirken insanlık tarihi kadar eski kurban uygulamasını yasaklamadan kendi kurallarını koyarak uygulamayı kendi bakış açısına göre şekillendirdi. İslam, geçmiş kavimlerin kurbanda yapmış oldukları hataları yasaklamış, tevhit anlayışı içinde sürmesini sağlamıştır. Kurbanı bir taraftan ibadet çizgisine çekmiş diğer taraftan yoksullara yardım vasıtası yapmış, kurbanla toplumda kaynaşmayı artırmış, etinin yenilmesine yasak koymayarak değerli bir besin kaynağının israfını önlemiş, kurban vesilesiyle toplumdaki ekonomik hayatı canlandırmıştır. Kur'an'da kurban konusunda olması gerekenler Hac suresinin 37. ve 38. ayetlerinde veciz bir şekilde şöyle özetlemiştir: "Kurbanlık deve ve sığırları sizin için Allah 'ın nişaneleri kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Onlar (kesilmek üzere) ön ayaklarından biri bağlı iken üzerlerine Allah'ın adını anın. Düşüp öldüklerinde onlardan yiyin, isteyene de istemeyene de verin.

---

[223] *Hamidullah, Muhammed,* **İslâm Peygamberi,** *çev. M.Said Mutlu,3.bs., İst., 1974, s.37.*

[224] *Sarıçam, İsmail, "Hz. Muhammed'in Peygamber Olarak Gönderildiği Ortam",***Peygamberimiz Hz. Muhammed-Özel Sayı-Diyanet İlmi Dergi,** *Ankara, 2000,s.1-32.*

[225] *Ateş, İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitap Örf ve Adetleri, s.215.*

[226] **Ateş,a.g.e.,** *s. 212-221.*

[227] *Ateş,* **a.g.e.** *, s.231-237.*

[228] *Hacc,22/34.*

[229] *Moosa, Ebrahim, "Sacrifice", The Oxford Encyclopedia of the Modern İslamic World, s.447.*

Şükredesiniz diye onları sizin buyruğunuza verdik. Bu hayvanların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşacaktır. Allah'a ulaşacak olan ancak sizin takvanızdır. Size doğru yolu gösterdiğinden, Allah'ı yüceltmeniz için onları böylece sizin buyruğunuza vermiştir.(Ey Muhammed) İyi davrananları müjdele."[230] Kur'an Allah'tan başkasına kurban kesilmeyeceğini belirterek kurbanı tevhit çizgisine çekmiştir. Kurban etini yeme izni vermiştir. Kurbanın şükür temeline oturtulmasını gerektiğini, Allah'ın kurban etine muhtaç olmadığını bunun için yakılmaması gerektiğini, kanın insanı Allah'a ulaştıramayacağını, önemli olanın Allah'a saygı olduğunu, tarih boyunca kanı kutsayıp ondan bir şeyler bekleyenlerin yanıldığını ifade etmiştir. Ayette "şükredesiniz diye size verdik" ifadesi kurban kesmede bulunması gereken temel amacı göstermektedir. Kur'an geçmiş milletlerin hatalarını bize aktarırken bizim de bu hatalara düşmememiz için dolaylı olarak uyarmaktadır.

Geçmiş milletlerde mahsulün bol olması, tanrıların gazabından korunma, kurbanı yakarak günahların yandığına inanma ya da kanını akıtmayarak kandaki ruhu kaçırmamaya çalışmak vb. amaçların hepsi tanrıları bahane ederek insanoğlunun bir yerde kendi geleceği için manevi yatırım yapmasından ibaretti. Bunların çoğu samimiyetsizce abartılı bir şekilde icra edilerek tanrılar yatıştırılmaya çalışılır veya cömertliğe çağrılırdı. Aslında insanoğlunun tanrıları kurbanla kandırmaya çalışırken kendini kandırdığı söylenebilir. Bu noktada İslam'daki kurbanı incelemeden teori geliştirmeye çalışanların yanılması gayet doğaldır.

İslam tarihinde ilk Kurban Bayramı Beni Kaynuka Gazvesi sonrası hicretin ikinci yılında zilhicce ayının onuncu gününde gerçekleşmiştir. [231]Kurbanın dinî hükmü konusunda farklı görüşler vardır. Şafii, Maliki ve Hanbelilere göre kurban müekket sünnet sayılırken Hanefilerde vacip sayılmıştır. [232]Kurban kesmek için mukim olmak, zengin olmak, hür olmak, akil baliğ ve Müslüman olmak şartları gereklidir. Kurban koyun, keçi, sığır, deve cinsinden belli yaşlarda ve kusursuz olması gerekir. Kurban Allah adına kesilmeli ve boğazlama yöntemiyle kanı akıtılmalıdır. Eti üçe bölünüp biri ev halkına ayrılmalı diğeri eş dost ve akrabaya kalanı ise ihtiyaç sahibi fakirlere dağıtılmalıdır. [233]

İslam geleneğinde kurbanın birçok türü vardır:

Dinen zengin sayılanların kestiği kurban:

Dinen zengin sayılanların Kurban Bayramı'nın ilk üç günü içinde kestikleri kurbandır.

Hedy kurbanı:

Hac ve umre sırasında Harem'de kesilen kurbanlardır. Nafile ve vacip olmak üzere ikiye ayrılır. Hac veya umre yaparken yükümlülük bulunmadığı halde kesilen kurbanlar nafile hedy sınıfına girer. Temettü ve kıran haccı yapanların hedy kesmeleri vaciptir. Hac ve umrenin vaciplerinin terki, vaktinde yapılmaması ve yasaklarının ihlali halinde hedy kurbanı vacip olur. Hac ve umre için ihrama girdikten sonra vakfe ve tavaf yapma imkânı olmazsa ihramdan

---

[230] *Hacc,22/37-38.*

[231] *Köksal, Asım,* **İslâm Tarihi,** *Şamil Yay. ,c. 2,İst. 1981,s. 244;Bardakoğlu, Ali, "Kurban* "**TDVİA,** *c.XXVI, T.D.V.Yayın ve Matbaacılık, Ankara, 2002,s.436-440.*

[232] *Zuhaylî, Vehbe,* **İslâm Fıkıh Ansiklopedisi(İFA),çev.** *Ahmet Efe v.dğr. Feza Yay. , c.IV, İst.,1994, s.393-395.*

[233] *Bkz. Bardakoğlu, Ali v.dğr.,* **İlmihalıl,***6.Baskı, Divantaş Yay. ,İst.,2001 s.1-11;bkz. Bilmen, Ömer Nasuhi,* **Büyük İslâm İlmihali,** *Bilmen Basım ve Yayınevi, İst., tsz. ,s.409-419.*

çıkabilmek için hedy kurbanı kesmek vaciptir.[234]

Adak kurbanı:

Kişinin dinen yükümlü olmadığı halde herhangi bir isteğinin gerçekleşmesi halinde bazı şeyleri yapacağına dair Allah'a söz verip kendi üzerine vacip kılmasıdır.[235] Adakta bulunan Müslüman ve akil baliğ olmalı, adağı şeran gerçekleşecek bir şey olmalı ve ibadet türünde olmalıdır.[236]Adak uygulaması hemen hemen bütün dinlerde görülen bir uygulamadır. Hz. İbrahim, Hz. Meryem'in annesi ve peygamberimizin dedesinin çocuklarını adadıkları bilinmektedir. Kur'an adakta bulunmaktan ziyade verilen sözün tutulmasını, adakların yerine getirilmesine işaret eder.[237]İslam'a göre adak Allah'ın takdirini etkilemez. Adak Allah'ın takdirine uygun olur ve kişi de hayır sahibiyse daha çok hayır işlemiş, cimri ise tasadduk etmesini öğrenmiş olur.[238] Adak kurbanında aranan şartlar normal kurbanda bulunması gereken şartlardır. Adak sahibi adağına bağlı olarak kestiği kurbanın etinden kendisi yemez ve ailesine de yediremez. Yedikleri takdirde yedikleri miktarın maddi bedelini öder.

Şükür kurbanı:

Kişinin herhangi bir yükümlülüğü olmadığı halde içindeki minnet duygusunun etkisiyle kestiği kurbandır. Toplumumuzda daha çok gerçekleşen maddi ve manevi beklentiler sonrasında kesilmektedir.

Akika kurbanı:

Doğum sonrası Allah'a şükür amacıyla kesilen kurbandır. Daha çok doğum sonrası ilk günlerde kesilir fakat buluğ çağına kadar da kesilebilir.[239] Kurban olacak şartları taşıyan hayvan akika için de uygundur. Kesilen kurbanın etinden aile fertleri yiyebilir. Peygamberimiz torunları Hasan ve Hüseyin için kesmiş ve kesilmesini tavsiye etmiştir.[240]

Ölen bir kimse adına kesilen kurban:

A. Ölen bir kişinin vasiyeti üzerine veya geride bıraktıklarından birinin, ölen adına kestiği kurbandır. Peygamberimizin vefatından sonra Hz. Ali'nin Peygamberimizin vasiyeti üzere peygamberimiz adına kurban kestiği rivayet edilir.[241]

Kuran'da kefaret kurbanın ihramda vaktinden önce tıraş olma, hastalık ve başlarındaki ezaya bağlı olarak kesilmesi gerektiği belirtilir.[242] Fakat toplumumuzda işlenen günahın

---

[234] *Bkz. Bardakoğlu, Ali, v.dğr. ,* **İlmihalı, İman ve İbadetler**,*9.Baskı, Divantaş Yay. İst., 2001,s.556- 557; Öğüt, Salim, "Hedy",***TDVİA,** *İst. 1998, XVII, s.156; Döndüren, Hamdi, "Hedy", c.ıl,* **ŞİA,** *Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000, s.233-234.*

[235] *Özel, Ahmet, " Adak",TDVİA, c.I İst., 1988, s.337-340.*

[236] *Zuhaylî, Vehbe, İFA, c.ıV, s.290-291.*

[237] *Hacc,22/29; İnsan,76/7.*

[238] *Buhâri, Kader 6;Müslim, Nezr 3.*

[239] *Bardakoğlu v.dğr. ,* **İlmihal,** *c.ıl, s.11.*

[240] *Ebu Davûd, Edâhî,21;Geniş bilgi için bkz.Zuhaylî, Vehbe,* **İFA,** *c.ıV, s.426-439.*

[241] *Ebu Davûd, Edâhi 2;Tirmizî, Edahî 1.*

[242] *Bakara,2/196;Bardakoğlu,* **İlmihal,** *c.ıl, s.19.*

rahatsızlığından kurtulmak için kefaret, kazalar, tabii afetler vb. istenmeyen zor durumlarda insanlar kendilerini gözden geçirip bütün bu olanları günahlarıyla ilişkilendirip, günahlarının affı ve zor durumların üstesinden gelmek için kefaret ve teskin kurbanıyla,[243] sadaka ve hıdrellez kurbanları kestikleri tespit edilmiştir.

KURBAN TEORİLERİ

Çeşitli bilim dallarının kurbanla ilgilenmeye başlamasıyla XIX. yüzyılın sonlarından itibaren bilhassa antropologlar, sosyologlar ve psikologlar kurbanla ilgili çalışmalara başladılar. Daha önceleri dinler tarihçilerinin ve felsefecilerin ilgilendiği konu farklı bilim adamlarının ilgilenmesiyle popüler hale geldi. Evrimci paradigmanın etkisinde kalan bilim adamları kurbanı indirgemeci, pozitivist ve felsefi yaklaşımlarla entelektüel birikimlerine güvenerek çözümlemek için giriş imlerde bulundular. Bu girişimler sonucu teoriler gelişmeye başladı. Teoriler kurbanın farklı yönlerini ele aldıkları için kendi bünyelerinde bazı yetersizlikler barındırmalarına rağmen genel olarak kurban konusunun aydınlatılmasında önemli rol oynamışlardır.

Hediye Teorisi

Hediye teorisi(gift theory) olarak bilinen bu teori Edward Burnett Tylor tarafından kurbanın kökenine dair geliştirilen ilk teori olma özelliği taşımaktadır. İnsan toplumsal hayatta başkalarını etkilemek, onlar tarafından beğenilmek, sevgilerini kazanmak, yaşanmış tatsızlıkları unutturmak, hatayı telafi etmek ya da karşıdan gelecek bir kötülüğü aza indirmek veya yok etmek için hediye vermektedir. Günlük hayatta izlenen bu yöntem dinî hayata uygulanmış, kurban tabiatüstü varlıklara verilen hediye olarak değerlendirilmiştir. Hediye günlük hayatta olduğu gibi, dinlerde de önemli bir yere sahiptir.[244] İbranilerdeki zedeqa kelimesinin Araplara sadaka olarak ve daha sonra Hristiyanlara geçtiği, sadakanın hediye anlayışından kaynaklandığını ileri süren araştırmacılar vardır.[245]

Dini "ruhsal varlıklara inanma" [246]olarak tanımlayan E.B.Tylor'un kurbanla ilgili teorisi özetle şöyledir: "Kurban ruhsal varlıkların(tabiatüstü) sevgisini kazanıp, onlardan beklenenleri güvence altına almak veya onlardan gelebilecek düşmanlığa bağlı kötülüklerin önüne geçmek ya da asgari düzeye indirmek için sunulan özgün bir hediyedir.[247] Başlangıç noktasından sonra kurbanın gelişim ve değişimini şöyle açıklamaktadır: "Kurban ilk zamanlar bazı varlıklara çeşitli beklenti ve çekinceler için sunulan bir hediye iken zamanla bu varlıklar yüceltilmeleri sonucu insanlardan uzaklaşmış ama insanlar bu varlıklara hediye sunma ihtiyacı hissetmişler ve devam etmişlerdir. Daha sonra kutsallaştırılmış kurban sunma dönemi başlamış, müteakiben insanın tanrıya ait olduğu düşüncesi gelişmiş basit hediyelerin yerini insanın kendisi almıştır."[248]

Herbert Spencer, Tylor'un hediye teorisi konusundaki görüşlerine katılır. Mezarlara bırakılan

---

[243] *Erginer,* **a.g.e.** *,s.143.*

[244] *Bkz. Scheffczyk, "Sacrifice",ET, s.1489.*

[245] *Mauss, Marcel, The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies, London, 2002, s.23.*

[246] *Pritchard, Evans,* **İlkellerde Din,** *çev. Hüseyin Portakal, Öteki Yayınevi, Ankara, 1999,s.9.*

[247] *Tylor, E.B. ,* **Primitive Culture,** *VolumeıI, U.S.A. ,1920, s.375.*

[248] *Tylor,* **Primitive Culture,** *a.g.e. , s. 375-376.*

yiyecek ve içecekler Spencer'in hareket noktasını oluşturur. Ölen atalara ait ruhlar yücelmektedir. Bunlara hediye olarak mezarlarına çeşitli yiyecekler sunulur. Kurbanın kökenini bu hediye yiyecekler oluşturur. Spencer kurbanın kökeninin ölü ruhları için mezarlara bırakılan hediyelerde olduğunu savunur. Bu hediyeler bitki, meyve olduğu gibi insan da olabilir.[249] Tylor'un teorisinde kurban tabiatüstü varlıklara sunulurken Spencer'in teorisinde ata ruhlarına sunulmaktadır. Sunma yeri ise ataların mezarlarıdır.

Hediye teorisi kendi içinde rüşvet ve saygı teorisi olarak ikiye ayrılabilir:

Rüşvet olarak sunma (The gift as bribe):

Hediye teorisine göre kendilerine hediye sunulan tabiatüstü varlıklar insanların ahlaki eylemleri ile ilgilenmezler. Bunlar hediyeyle etki altına alınabilir. Bu sebeple kurbanın kökeninde "ben veriyorum ki karşılık olarak sen de ver"(do ut des) anlayışı vardır. Bu teoriyi desteklemek için birçok adak kurbanı uygulaması örnek olarak gösterilmiştir.

Bütün dinlerde kurban insanların bir şeyler vermesiyle gerçekleştirilir. Dolaysıyla bütün kurbanları rüşvet ile veya " bir şeyler almak için vermek gerekir" mantığıyla izah etmek, karmaşık kurban ritüelini bir nedene indirgeyerek açıklamak sağlıklı bir yaklaşım değildir. Bazı bilim adamları hediye yöntemi ile verenle alan arasında ilişki kurulduğunu, diğerleri ise hediyenin büyüsel gücünün aktarımı ile ilgili olup rüşvetle ilgili olmadığını savunur.[250].

Saygı ifadesi olarak sunma(The gift as homage):

Bu görüşün temsilcisi Wilhelm Schmidt'tir. Schmidt kurbana Tylor'dan farklı yaklaşmıştır. Schmidt'e göre insanlar kendi üretemedikleri ürünleri, kendi yetiştiremedikleri av hayvanlarını verdiği için Tanrı'ya karşı şükran görevlerini yerine getirme, minnettarlıklarını giderme amacıyla kurban sunmaya başlamışlardır. Schmidt ilk mahsul kurbanının, kurbanın en eski formu olduğunu savunmuştur. Fakat bu görüş tarihî açıdan yeterince incelenmemiştir.[251]

Şükür ve saygı kurban ritüeli için oldukça önemli iki kavramdır. Fakat ilahî bir emir olmaksızın herkesin bu uygulamayı tamamen içinden gelerek yapacağını ileri sürmek yeterli değildir. Bazı insanlarda rüşvete yakın bir anlayış veya saygı olabilir. Bunlar kurban uygulamasında tek sebep olmadıkları gibi genel geçer de değildirler. Bu iki faktörün dışında daha farklı nedenlerden dolayı kurban uygulamaları görülmektedir. Kurban bünyesinde birçok faktörü taşıması nedeniyle indirgemeci yaklaşımla yeterince açıklanamaz. Hediye teorisi kurbanın sosyal boyutunu ihmal etmiştir. Daha çok birey ve doğaüstü güçler arasında geçen bir ritüel olarak ele alınmıştır. Dinî ve sosyal faktörleri dışlayarak kurban teorisi geliştirmek beraberinde yetersizlikler getirecektir.

Tylor'un ileri sürdüğü Schmidt ve Spencer'in desteklediği hediye teorisi üzerinde daha çok araştırmalar yapılmalıdır. Teorinin geliştirilmesinde günlük hayattaki hediye tecrübesinin etkisi görülmektedir. Teori bir yerde hediye uygulamasını kurban uygulamasından önce olduğunu kabul etmektedir. Bunun doğruluğu veya yanlışlığı konusunda herhangi tarihî bir belge yoktur. Teorinin anahtar kavramı olan "hediye" üzerinde yapılacak araştırmalar teori

---

[249] *James, "Sacrifice" ,* **ERE**, *XI, s.1-2.*

[250] *Henninger, "Sacrifice", s.550.*

[251] *Henninger , "a.g.m.", s.550-551.*

için son derece önem arz etmektedir.

Topluca Yenilen Totemik Yemek Teorisi

W.Robertson Smith, Tylor'un hediye teorisine katılmadı. Smith'e göre teorinin sosyal yönleri yoktu. Toplumu oluşturma ve devam ettirmede kutsalı dikkate almıyordu. Smith, totem konusunda araştırmalar yapan J.F. McLennan'ın etkisinde kaldı. McLennan İskoçyalı bir avukat olup Smith'in yakın arkadaşı idi. Totemde anaerkil yapının önemini tespit etmiş ve totemin evrensel bir aşama olduğunu ileri sürmüştü. Smith, McLennan'ın fikirlerini destekleyici materyaller buluyordu.

Materyallerin ana kaynağını Tevrat ve İncil oluşturuyordu. Totemik açıdan Samilerin dinleri üzerine araştırmalar yapıp bunları ilk defa Encyclopedia Britannica'ın dokuzuncu baskısına yazdı. Daha sonraları bunları geliştirip "Lectures on the Religion of the Semites" başlıklı eserinde topladı.[252]

Smith, eserinde kurbanın kökeninde ve diğer kutsal aşamalarında totem üyeleri arasında yenen komünyon yemeği olduğunu ileri sürer. Kurbanın bütün kutsal aşamaların geçmişinde bu yemek vardır. Ona göre din bireyle ilgili değil kişinin ait olduğu toplulukla alakalıdır. Din, sosyal düzenin bir parçasıdır. Smith, için ikinci önemli nokta ise ilkel toplumlarda görülen kan bağıdır. İlkel toplulukları sadece insanlar oluşturmaz. İnsanlarla beraber tanrılar da topluluğun üyesidir. Bütün dinlerde ortak inanç tecrübeleri olup hepsinde insan ve insanüstü üyeler hem dinî hem de aynı zamanda toplumsal üyeleri oluştururlar. Teorisinin üçüncü ayağını Frazer'in Golden Bough(Altın Dal) eserinden hareketle totemik aşama oluşturur. Frazer'in bulgularına göre ilkellerde ortaklığı tesis etmek için tanrıyı temsil eden totem yenmekteydi. Totem dönemi İbrani kurbanlarından daha önceydi. Smith bu fikrini ispatlamak için ziraatla uğraşan eski Yunan ve Samilerin dinlerini örnek gösterir. Üyeliği ibra etmek için toplu yemeklere katılmak sosyal zorunluluktu. Ortak yemeğe oturmak sosyal görevleri üstlenmek diğer insanlarla ittifak kurmak demekti. Eski Sami ve Arap adetlerinin kalıntıları hâlâ aşikâr olarak görülmektedir. Araplar yemeğini yediklerinden veya yedirdiklerinden çekinmezler, yemekle düşmanlık biterdi. Smith, toplu yemeğin Arap ve Sami geleneğindeki önemini geniş olarak anlatır. Toplu yemekle ahlak arasında ilişki kurar. Basit bir yemek olmadığını dinî ve ahlaki boyutlarının yanında sözleşme, barış, akrabalık gibi sosyal boyutları içine alan bir yemek olduğunu ileri sürer. Toplu yemeğin üyeler üzerinde bu kadar etkili olmasının altında bütün toplumların evrensel olarak totem dönemi geçirmeleri ve belli zamanlarda ataları saydıkları ve tapındıkları totemi yemelerinden kaynaklandığını savunmaktadır.[253] Smith'in teorisinde, toplum, toplu yemek, totem ve akrabalık anahtar kelimelerdir.

Smith, kurbanın ayrım yapmaksızın bütün dinlerde totem yemeğinden kaynaklandığını ileri sürer. Totem kurbanın yerine insan kurbanın geçtiğini, zamanla toplumsal hayatın gelişimi ile insan hayatının güvence altına alındığını ve böylece insan yerine hayvanın ikame edildiğini ileri sürer. Toteme atfedilen kutsallık kurban hayvanına transfer edilmiştir. Smith, kurbanda totem hayvanın yenmesinden dolayı daha çok kefaret üzerinde durmuş, kutsallığın

---

[252] *Lessa, William A.-Vogt, Evon Z. ,* **Reader in Comparative Religion An Anthropological Approach,** *Second edition, Harper&Row Publishers, New York, 1965, s.40.*

[253] *Bkz.Smith, Lectures on the Religion of the Semites, s.251-271.*

abartılması sonucu tabulaştığını ifade etmiştir.[254]

F. B. Jevons, Salamon Reinach, Smith'i desteklerken, Marillier, Henri Hubert, Marcel Mauss, Levi Strauss gibi bilim adamları teoriyi şiddetle eleştirdiler. F.B.Jevons "Introduction to the History of Religion" adlı eserinde totemin ortaya çıkışını ve gelişimini ve kurbana nasıl dönüştüğünü anlatır. Jevons toplumun dinî kimliği kazanması ve bireylerin kutsalla bütünleşmesi için komünyon yemeğinin gerekli olduğunu savunur. Kan hayatın temelidir dolayısıyla kan akıtılmalıdır. Bunun için totem sayılan hayvanın kanı akıtılmalı, eti yenilmelidir. Katılımcılar hayvandan yemek zorundadırlar. Bu sayede onunla bütünleştikleri gibi içlerindeki kötülükleri dışarıya atmaktadırlar. Bu durum çeşitli aşamalardan geçerek zamanla tanrıya yaklaşmak için sunulan kurban haline gelmiştir.[255]Salamon Reinach, "Cultes, Mythes, et Religions"adlı eserinde hararetle Smith'in görüşlerini savunur. İlah düzeyindeki kutsal hayvan fikrinin zamanla değişmesiyle insanın kendine benzeyen antropomorfik tanrı yaratmaya başladığını ileri sürer. Yakma kurbanlarının kokusunu içine çeken, kanı koklayan tanrı anlayışının totemin evrimiyle ortaya çıktığını savunur. [256] Salamon Reinach evrimci yaklaşımla totemi kurbanın kökeni olarak kabul eder.

Teoriye eleştirilerin başında insanlığın evrensel olarak totem aşamasından (totemistic stage) geçmediği tezi gelmektedir. Samilerde totemin varlığı tartışma konusuydu. Totem kültürüne sahip Orta Avustralya yerlilerinde totem ayini totemi çoğaltma amacıyla yapılıyordu. [257]Marilliler, tanrı ile insan arasındaki bağı ifade eden ortak yemekten hareketle tanrının bir totem olduğu sonucuna varılamayacağını ileri sürmüştür. Tanrı ve grubun bütünleşmesinin sonucu doğal olarak kurban ayininin son bulacağını ve bir daha kurbana ihtiyaç duyulmayacağını savunur. [258] Strauss, "Yaban Düşünce" olarak dilimize tercüme edilen eserinde totemi insanın atası saymanın yanlışlığını ve bu düşüncenin zorluklarını belirtir. Strauss, totemle din arasında ilişki kurulamayacağını, totemin toplumsal sınıflandırmalar için kullanıldığını savunur.[259] Nuerler üzerine saha araştırmalarına 1939 yılında başlayıp 1951 yılında Nuerli bir kadınla evlenen Pritchard, kurbanın komünyön yönünün fazla önemli olmadığını, önemli olan tarafının daha çok hediye ve tanrı ile iletişim olduğunu, iletişimin hediyeden de önce geldiğini belirtir. Kurbana totemistik yaklaşımın ise boş kurgular, yersiz benzetmeler, saçma varsayımlar ve dayanaksız zanlardan oluştuğunu ve modasının geçtiğini ileri sürer. Smith'in teorisini ilk dönem İbrani kültürünü inceleyerek oluşturduğunu, bu dönemin totemik olmadığını ve dolayısıyla bu teorinin ilkelleri kapsamayacağını, Eski Ahit'in hediye teorisine yakın olduğunu ileri sürer.[260]

---

[254] *James, "Sacrifice" , s.2.*

[255] *James, "a.g.m.", s.2-3.*

[256] *James, "a.g.m.", s. 3.*

[257] *Henninger, "a.g.m.",s.551.*

[258] *James,"a.g.m",s.3.*

[259]*Bkz. Levi-Strauss,* **Yaban Düşünce,** *s.238-244; Morris, Brian, Din Üzerine Antropolojik İncelemeler, çev. Tayfun Atay, İmge Yay. ,İst., 2004, s.436.*

[260] *Pritchard- E.E.Evans,* **Nuer Religion,** *s.273-275.*

Smith, toplu totem yemeğinin kurbanın kökeni olduğunu bunun Sami ve Arap adetlerinde hâlâ açıkça görüleceğini ifade eder. Totemde aile yapısı martilinial(anaerkil)dir. Toplu yemeklerde totemle bütünleşme adına dişi hayvan tercih edilmeli ve bunun uzantısı olarak kurban hayvanı dişi olmalıdır. Toplumda cinsiyete atfedilen önem kurbana yansımaktadır. Ataerkil toplumlarda daha çok erkek hayvan kurban edilmektedir. Totemik toplumlarda anaerkil yapı bulunduğu için kesilen kurbanların dişi olması gerekir. Hem günümüzde hem de tarihte Samiler ve Araplar daha çok erkek hayvanı tercih etmektedirler.

Tarihî uygulamalarda farklı yöntemler görülmektedir. Bo ğma, belini kırma, kesme ve yakma başlıca kurban uygulamalardır. Kutsalla bütünleşme arzusuyla, onu içselleştirme amacına yönelik uygulamalar olduğu gibi kutsalı bu âlemden çıkarma, ondan bu dünyada bir şey bırakmama amacına yönelik uygulamalar görülmektedir. Totem anlayışında ise onunla bütünleşme esastır. Tarihte bazı toplumların kurban etini yemediğini veya yaktığını görmekteyiz. Bu teori yakma kurbanları izah etmekten uzaktır. Ayrıca Smith'in teorisi sadece kanlı kurbanları açıklamaya çalışmaktadır. Bu teori kansız kurbanları açıklamaktan uzaktır. Bütün bunlar teorinin zafiyetlerini göstermektedir.

Smith'i bu teoriye götüren nedenler vardı. Yahudilerdeki bazı kurban çeşitlerinde kurbanın Tanrı, rahipler ve kurbancı arasında paylaştırılması sonucu kurbancıya düşen kısımdan yiyenlerin akraba sayılması,[261] Yahudilikte soyun anadan devam etmesi, Yahudilerin Babil'de görüp aldıkları Huzur Sofrası'nı Hristiyanlığa aktarmalarının uzantısı [262] olarak görülen Hristiyanlıktaki Evharistiya ayini, her iki dinde kefaretin kurbanda önemli yer tutması ve Smith'in kefarete ağırlık vermesi, döneminde totem tartışmalarının güncel olması etkili olmuş olabilir. Smith kurbana kutsallık boyutunu getirmiş, totem yemeği ile Freud'a ilham kaynağı olmuştur. Bütün bunların yanında kurbanı totem yemeğine indirgemek kurbanın kökenini aydınlatmada yetersizdir. Toplu yenilen totemik yemek teorisinin iddiasını sürdürmesi için daha çok araştırmalara ve kuvvetli delillere ihtiyacı vardır.

Profan İle Kutsal Arasında İlişki Kurma Teorisi

Bu teori Fransız sosyoloji ekolüne bağlı olan Henri Hubert ve Marcel Mauss tarafından geliştirilmiştir. Durkheim'in din konusundaki fikirlerinden etkilenmişlerdir. Durkheim'e göre din toplumun kendini yüceltmek için geliştirdiği bir sistemdir.

Durkheim bu yaklaşımıyla Hubert ve Mauss'u etkilemiş, fakat onların kurban konusundaki düşüncelerinden etkilenmiştir. Fransız sosyoloji okulunun görüşlerini benimseyen Hubert ve Mauss hareket noktası olarak Veda'ları ve İbranilere ait kurban törenlerini seçip, bunlar üzerine yaptıkları çalışmaların sonucu teorilerini tamamlayıp, görüşlerini "Essai Sur La Nature et La Fonction du Sacrifice " [263]adlı çalış malarında topladılar. Eser daha sonra "Sacrifice:ıts Nature and Function" olarak İngilizceye çevrildi. Günümüzde İngilizcenin yaygınlığı dolayısıyla eserlerinin aslından çok çevirisi bilinmektedir. Hubert ve Mauss, Tylor'un hediye teorisiyle, Smith'in totemik yemek teorisini reddetmişlerdir. Kurbanın basit bir formdan türemediği için kurbanın totem kaynaklı olmadığını savunmuşlardır.[264] Onlara göre her

---

[261] *Leviller,3/3-4,8-11,14-17;Levililer,7/28-34.*

[262] *Bkz.Budda,* **Kurban ve Tufan,** *s.39-65.*

[263] *Lessa, Reader in Comparative Religion An Anthropological Approach, s.40.*

[264]*.Hubert,Henri-Mauss, Marcel,* **Sacrifice:ıts Nature and Function,** *Translated by W.D.Halls, University of Chigago Press, Chigago, 1964,s.2-9.*

kurban özel amaçlara yöneliktir. Özel amaçların farklılığı sistemlerin karmaşıklığına neden olmaktadır. Kurban uygulaması bütün toplumlarda vardır. Temelini ise tabiatüstü varlıklarla ilişki kurma oluşturur. Yalnızca tanrı kurbanları bunun dışında kalır. Kurbanın toplumsal dayanışmayı canlandırdığı, birlik ve beraberliği, paylaşmayı ve özveriyi artırdığını, bunların yanında kurbanın şükür, sözleşme ve tövbe fonksiyonları olduğunu ileri sürmüşlerdir.[265]

Tylor'un teorisinde kutsala yer yoktu. Smith'in teorisinde ise totem baştan kutsaldı. Hubert ve Mauss kutsalı reddetmediler fakat onun baştan olmadığını, kurbanın adama sonucu geliştiğini savundular. Kurban adamanın, adanan hayvanda ve adayan insanda birtakım değişiklikler oluşturan dinî eylem olduğunu,[266] kurban kesmenin kökeninde kutsal olmayanın kutsal olanla ilişki kurma isteğinin bulunduğunu ileri sürdüler. Onlara göre kurbanın törensel bir hazırlık sonrası sunulması,[267] onu tabu olmaktan kurtarmaktadır.[268] Kurban sunmayla kutsal arasında dolaylı bir bağ kuruluyor, bu yöntemle kutsalla direk temas kurmanın tehlikeleri kurban sunmayla bertaraf edilmiş oluyordu. Pritchard, Hubert ve Mauss'un bu görüşlerini kabul ve teyit eder. Hubert ve Mauss kurban konusunda birçok Fransız sosyologu etkilemişlerdir. Bunların başında ise Durkheim gelir.

Durkheim'e göre tanrı toplumun fertleri kontrol altında tutmak için geliştirdiği hayal ürünü bir kavram olup, toplumun yaptırım gücünü temsil eden bir semboldür. Esas olan toplum realitesidir.[269] Durkheim, din konusundaki görüşlerinin paralelinde kurbana yaklaşır. Kurban vermenin, kendi hakkından feragat etmenin toplumsal güçleri, töreleri ve zihinsel enerjiyi artırdığını, kurban vasıtasıyla ferdin toplumu tanıdığını ama hepsinden daha önemlisi tanrıların temsil ettiği kolektif güçlerin mevcudiyetini hatırlatır. [270] Kurbanın kökeni konusunda Hubert ve Mauss'a katılır fakat kutsalla ilişki kurmanın toplumsal hayattaki mübadelenin yansıması olduğunu ileri sürer. Fransız sosyoloji ekolünden etkilenen araştırmacıların çoğu kurbanın karşılıklı alış-veriş olduğu görüşünü benimsediler. Gusdorf, kutsalla insan arasında karşılıklı ticaret olduğunu fakat bunun derin duygularla maskelendiğini ileri sürerken, Jacques Derrida kurbanın kökeninde ilkellerin ekonomi anlayışı olduğunu ve bunun günümüze kadar geldiğini, Levy-Bruhl görünenle görünmeyenin, tabiatla tabiatüstünün karşılıklı etkileşimi olduğunu savunur.[271]

Hubert ve Mauss'a yöneltilen eleştirilerin başında inceledikleri toplumların ilkel olmadığı, bulgularının ilkellere dayanmadığı dolaysıyla geliştirdikleri teorinin kurbanın kökenini aydınlatamayacağıdır.[272]Smith, kutsal sayılan totemin üyelerce toplu olarak yenmesini kurban

---

[265] *Hubert-Henri, Mauss, Marcel,* **Sacrifice:ıts Nature and Function,** *s.95-103.*

[266] *Hubert- Mauss,* **a.g.e.** *,s.11.*

[267] *Hubert-Mauss,* **,a.g.e.** *,s.97.*

[268] *James, "Sacrifice", s.3.*

[269] *Aydın,* **Din Felsefesi,** *s.172.*

[270] *Evans-Pritchard,* **İlkellerde Din,** *s.84-85;Henninger, "Sacrifice" , s.551.*

[271] *Robbins, "Sacrifice", s.289.*

[272] *Özkan,* **a.g.e.,** *s.34.*

kökeni sayarken Hubert ve Mauss her ne kadar totemi kurbanın kökeni olarak kabul etmeseler de bu kutsallığın daha sonra kurban adayan klan üyeleri tarafından verildiğini belirtmişlerdir.[273] Kutsalı arama, insanın içsel soruşturmaları sonucu gelişip daha sonra onunla ilişki kurma isteği ibadete dönüşebilir. Hubert ve Mauss, kutsalla ilişki kurma isteğinin nasıl geliştiği üzerinde durmamışlardır. Teorisyenlerin önce bu konuyu aydınlatmaları gerekirdi. İlahî metinler olmadan bütün milletlerde benzer uygulamaları olan kurban ritüelini açıklamak oldukça zor görünmektedir. Kutsalla ilişki kurma kurbanın bir yönü olabilir. Kurbanın toplumsal önemini vurgulayıp, şükür, arınma, sözleşme gibi fonksiyonları olduğunu kabul etmelerine rağmen bu özellikleri öne çıkarmayıp, bütün bunları "tabiatüstü varlıklarla iletişim'' kurma arzusuyla formülleştirmişlerdir. Kurbanın karmaşık bir yapı arz ettiğini ve bir nedenle izah edilemeyeceğini savunan araştırmacılar aynı hatayı kendileri yapmışlardır. Hubert ve Mauss'un, Smith için getirdikleri "kurban bir formüle indirgenemez" eleştirisi kendileri için de geçerlidir. Georges Bataille, 1948 yılında yazdığı Theory of Religion adlı eserinde kurbanı tanrı ile ticari ilişkiye indirgemenin yetersizliğini ele alır. Cömertliğinin sınırsızlığına inanılan tanrı ile sınırlı bir varlık olan insanın ticari ilişkisinin mantıklı olmadığını kurbanın faydacı zihniyetle ticarete indirgenemeyeceğini kurbanın aslında öldürme değil vazgeçme ve verme olduğunu ileri

sürer.[274]

Hubert ve Mauss'un kurban teorisini benimseyip ona farklı yorumlar getiren Fransız sosyoloji ekolüne bağlı sosyologlar her ne kadar tanrı ile ilişki kurmayı kabul etseler de kurbanı topluma indirgemişler, birey ve tanrının yerine kurbanı koymuşlardır. Onlara göre kurbanı sunan ve alan toplumdur. Bu durumda birçok açıdan boşluklar doğmaktadır. Tanrı ve insan yok sayıldığı için kurbandan bahsetmek imkânsızlaşmaktadır.

Büyü Teorisi

Büyü teorisinin versiyonları olmasına karşılık temelde benzerdirler. Bu teoriye göre büyüsel gücün kanda yoğunlaştığına olan inanç hayvan boğazlamaya sevk etmektedir. Kurbanın kökeninde kandaki büyüsel gücü açığa çıkarma arzusu vardır. Hediye etme düşüncesi ikinci derecededir.

Teorinin temsilcilerinden Gerardus van der Leeuw'a göre kurban büyüsel gücün aktarımını sağlayan bir hediyedir. Ona göre kurban ne karşılıklı bir alış veriş ne de rüşvettir. Kurban büyüsel gücün akışını serbest bırakma faaliyetidir. Bu şekilde önce yaratırken enerjisinin azaldığına inanılan tanrı güçlendirilir. Tanrı güçlenince gücünü insana verir. Tanrı ve insanlar hem alıcı hem de vericidirler. Teori bu yönüyle komünyon teorisi ve hediye teorisini andırmaktadır fakat en önemli unsur olarak kandaki büyüsel gücü görmesiyle diğerlerinden ayrılır. Bu teoriye en uygun örnek Brahmanlardaki kurbandır. Onlara göre tanrıların dahi bağlı olduğu kozmik sürecin devamını sağlayan kurbandır[275]

Büyü teorisinin bir diğer temsilcisi ise J.G.Frazer'dir. W.R. Smith'in yakın arkadaşı olan Frazer

---

[273] Nisbet, Robet, "Hubert, Henri",ER, c.VI, ed. Mircea Eliade, Macmillian Publishing Company, New York, 1987, s.489-490; Nisbet, Robert, "Mauss, Marcel",ER, c.IX, ed. Mircea Eliade, Macmillian Publishing Company, New York, 1987, s.289-290.

[274] Robbins, "Sacrifice", s.290.

[275] Henninger, "Sacrifice", s.552.

birçok konuda arkadaşını etkilemiştir. İlkellerin totem hayvanını yediklerini Smith, Frazer'den almış ve komünyon yemeği teorisini geliştirmiştir. Frazer'de Smith'in komünyon yemeği ve totem konusundaki fikirlerinden etkilenmiştir. Frazer komünyon yemeğinin temel amacının büyü olduğunu savunur. Ona göre kurban büyüsel bir komünyondan ibarettir.[276] Frazer, kurbanla aynı zamanda kötülüklerin de açığa çıktığını ileri sürer. Kurbanla kötülüklerin bertaraf edildiğini ileri sürmesi Rene Girard'a ilham kaynağı olmuştur.[277]

Kurban ile büyü ilkel toplumlarda birçok yönden etkileşim halinde olabilir fakat kutsalla kurulmak istenen her ilişkide veya verilmek istenen her hediyede büyü ihtiyacı duyulmaz. Dolayısıyla kurbanın kökenini büyüye indirgemek kurbanı izah etmekten uzaktır. Bu teori kandaki büyüsel güç üzerine kurulduğu için tarihten günümüze uygulana gelen kansız kurbanları aydınlatma gereği duymaz.

Büyü teorisi bünyesinde bazı mantıksal boşluklar bulundurmaktadır. Teoriye göre esas olan büyüsel güç olup tanrı da bu büyüsel güce muhtaçtır. Kozmik düzenin varlığı kurbana bağlıdır. Bu teoride insan, tanrı ve sunu üçlüsünde sunu diğerlerinin önüne geçmektedir. Sonuç olarak tanrı kurbana muhtaç hale gelmekte ve yaratıcılığı kurbana bağlanmaktadır

Psikanalitik Teori

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud dinin kökenini incelerken dolaylı olarak kurban konusuyla da ilgilenmiş ve kurbanla ilgili teori geliştirmiştir. Freud teorisinde ileri sürdüğü düşüncelerini daha çok Frazer gibi antropologların başlattığı yaklaşımla[278] mitolojiye, geçerliliği tartışılan totemik pratiklere ve kendi geliştirdiği psikanalize dayanarak ispatlamaya çalışır. Antropologların geçmişte kullandığı delilleri ve tarihî kaynakları kullanmaz. Teorisini geliştirirken esinlendiği bazı araştırmacılar olmuştur. Bunların başında W.R.Smith ve J.Atkinson gelir.[279]

Freud, Smith'in ileri sürdüğü totem yemeği teorisi, Ch. Darwin'in maymunlarla ilgili teorisini ve J.Atkinson'un ileri sürdüğü iç evliliğin bitişi ve dış evliliğin başlayışı ile ilgili teorisini birleştirdi. Bunlara kendisinin ileri sürdüğü Oedipus kompleksini ilave ederek yeni bir teori geliştirdi. Ch. Darwin maymunların küçük topluluklar halinde yaşadığını ve en güçlü erkeğin sürüde cinsel kargaşanın önüne geçmek için dişilerin cinsel paylaşımına izin vermeyip, tüm dişileri tekeline aldığını ve bu konuda aşırı kıskanç olduğunu, bundan dolayı bazı maymunların sürüden kaçıp kendi gruplarını oluşturduğunu ileri sürüyordu.[280] Atkinson'a göre babanın şiddetinden kaçan erkekler küçük klanlar oluşturdular. Küçük klanları oluşturan erkek kardeşler babanın yönteminden vazgeçtiler. Babanın klandaki tüm dişilere sahip olması grup içinde huzursuzluğa neden oluyordu. Baba dişilerin paylaşımında kıskanç

---

276 *James, "Sacrifice" , s.3.*

277 *Robbins, "Sacrifice", s.289.*

278 *McCrae, Robert R. ,Mainstream Personality Psychology and the Study of Religion,* **Journal of Personality,67;6,1999,** *s.1209-1217.*

279 *Kroeber, Alfred L, "Totem and Taboo: An Ethnologic Psychoanalysis" ed.Lessa, William A.-Vogt, Evon Z. ,* **Reader in Comparative Religion An Anthropological Approach,** *Second Edition, Harper&Row Publishers, New York, 1965, s.48.*

280 *Freud, Sigmund,* **Totem ve Tabu,** *çev. K.Sahir Sel, Sosyal Yay. ,İst., 1984, s.174-175.*

ve sert olup, kurallara uymayanlara karşı cezaları ağırdı. Bu durumun değişmesi gerektiğine inanan erkek kardeşler daha önce yaşadıklarının tekerrür etmemesi ve barış içinde yaşamak için kendi klanlarında iç evliliği yasaklayıp dış evliliği getirdiler.

Freud, Smith'in totem teorisinde klanın atası sayılan ve onunla bütünleşmek için öldürülen kutsal hayvanın baba olduğunu ileri sürer. Öldürme nedeni ise erkeklerin anneye duyduğu cinsel istek ve onu ele geçirme arzusudur. Bu düşüncesini ileri sürerken ilham aldığı kaynak Yunan mitolojisidir. Mitolojiye göre Thebes kralı Laius kâhinlerin uyarması sonucu ileride başlarına gelecek felaketten kurtulmak için oğlunu öldürmesi için çobana verir. Çoban çocuğa kıyamaz fakat emri yerine getirmek için çocuğu ayaklarından bağlayıp baş aşağı bir ağaca asar. Bir köylü çocuğu bulup efendisine verir. Efendisi çocuğu evlatlık edinir ve ona ayaklarının şişliğinden dolayı şiş ayaklı anlamında Oedipus ismini verir. Yıllar sonra Oedipus dar bir yolda öz babası ile karşılaşır. Geçiş önceliği tartışması sonrası Oedipus babasını öldürür. Thebes şehrine vardığında şehre musallat olan ejderhanın sorularını cevaplandırır. Bunun sonucu olarak ejderha ölür ve şehir kurtulur. Oedipus'u halk kral yapar ve kraliçe Jocasta ile evlendirilir. Kıtlık olur ve neden olarak kâhinler Oedipus'un çifte günahını gösterirler. Annesi intihar eder oğlu ise gözlerini oyarak Thebes'den ayrılır. Kızları hariç herkes ondan uzaklaşmıştır.[281]Freud, bu mitolojik anlatıdan hareketle ebeveyne karşı tüm insanlarda cinsel ilgi olduğunu ileri sürer ve buna Oedipus kompleksi adı verir. Erkeklerin anneye ilgisine Oedipus, kızların babaya ilgisine Elektra kompleksi adını verir. Üç yaşlarında başlayıp beş yaş civarında biten fallik dönemde bu komplekslerin etkisinin yoğun olduğunu ileri sürer[282].

Freud, mitolojik kahraman Oedipus'un babasını öldürmesi ve annesiyle cinsel ilişkiye girmesini çok önemser. Baba katli ve anneyle cinsel birliktelik onun teorisinin temelini oluşturmaktadır. Bu iki olay Freud'a göre totemik yaklaşımdaki totem hayvanını öldürme ve aynı klandan evlenmeyle örtüşmektedir. Ona göre totemik ortamda komünyon için kurban edilen babadır ve aynı klandan evlenme de anneye duyulan cinsel ilgidir. Freud cinsel isteklerini gerçekleştirmek isteyen erkek çocukların babayı öldürdükten sonra hem sevindiklerini hem de üzüldüklerini belirtir. Babalarını öldürmeden önce ona karşı gizli bir hayranlık duyuyorlardı. Tıpkı kutsal olduğuna inanılan, saygı duyulan ve onunla bütünleşmek için yenen totem gibi onunla özdeşleşmek istiyorlardı. Babanın ölüsü dirisinden daha güçlü olmuştu. Babalarının yerine totem hayvanını koydular. Babalarını öldürdüklerine pişman olmuşlar onu temsilen totem hayvanını ikame etmişlerdir. Babayı öldürmenin kefareti olarak babayı temsil eden totem hayvanı tanrılaştırılmıştır. Freud babanın öldürülmesi sonucu kardeşler arasında iktidar kavgalarının başladığını fakat bunun karşılıklı anlaşmalarla giderildiğini, bu olaylar devam ederken kadınların güçlendiğini anaerkil yapının babanın öldürülmesi sonucu cemiyet hayatına egemen olduğunu ileri sürer. Freud'a göre kardeşler klanda ortak bir kararla babanın hatırasını canlı tutacak, babanın yerine ikame ettikleri güçlü ve kendinden korkulan bir hayvanla yâd etmeye başladılar. Her yıl babanın öldürüldüğü gün bu hayvan şenlikler eşliğinde kurban edilmeye başlandı. Bütün kardeşlerin bu hayvanın

---

[281] *Köse, Ali,* **Freud ve Din,** *İz Yayıncılık, İst., 2000,s.40; Budak, Selçuk,* **Psikoloji Sözlüğü,** *Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2000,s.544-545; Fromm, Erich,* **Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları,** *çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınları,ıI. bs. , İst., 1980, s.47.*

[282] *Gençtan, Engin,* **Psikanaliz ve Sonrası,** *Remzi Kitabevi,ıX. bs., İst., 2000,s.37-41.*

etinden yerler ve babaya karşı kazanılan zaferi kutlarlardı. Hayvanların evcilleştirilmesi ve onlara atfedilen özelliklerin değişmesiyle totem yemeği önemini yitirmiş, tanrı totem hayvanlığından sıyrılıp yüce bir varlık olmuş artık ona ulaşmak için aracı gerekmiş ve o aracı da adak kurbanı olmuştur.[283]

Freud Hristiyanlık inançlarına göre Hz. İsa'nın kendini feda etmesini baba katlinden kaynaklanan pişmanlığa bağlar. [284] Freud'un kurban teorisini geliştirmesinde Hristiyan kültürünün etkisi büyüktü. Hristiyan inancına göre Hz Âdem Cennet'ten işlediği suç sonucu çıkarılmış ve bu suç tüm insanlığa tevarüs etmiştir. Her doğan "asli günah" denilen bu günahla doğar. Bundan dolayı Hristiyan inancında kefaret önemli yer tutar. Freud bunu kendi teorisinde kullanmıştır. Freud'da bu babanın katlinden duyulan pişmanlık halini almıştır. Bunun yanında teslis inancında baba ve oğul figürleri vardır. Katolik mezhebine göre din adamları cinsel perhiz yapmalıdır. Teorisinin merkezine babayı ve onu öldüren oğullarla birlikte cinselliği koyması Hristiyan kültüründen etkilenmesinin izleri olarak görülebilir.[285]

Freud teorisini açıkladığı yıllarda totem konusundaki fikirler değişmişti fakat Freud bunları dikkate almadanısrarla totem konusundaki yanlış bilgileri teorisinde kullandı. Malînowski'ye göre Freud'un Oedipus kompleksinden kültürün türediğini ileri sürmesi bir hataydı. Ona göre aslında bunun tam tersi doğruydu. Oedipus kompleksinin kültürden doğması gerekirdi ve sınırları içinde doğduğu kültürle sınırlı kalmalıydı.[286]E. Fromm erkek çocuğun anneye olan bağlılığını cinselliğe indirgemenin yanlış olduğunu, bu ilginin beslenme, bağlanma ve güvenlik arayışları gibi nedenlerden doğduğunu belirtir. Freud'un ilişkiyi tespitinin doğru olduğunu fakat bunu tek bir faktör olarak cinselliğe indirgemesinin Freud'un hatası olduğunu savunur. [287]Mehmet Aydın, bütün dinlerde "baba imajı" taşıyan tanrı tasavvuru olmadığını, İslam'da Allah'ın baba gibi tasavvur edilmediğini ileri sürer. Aydın, Freud'un delillerinin kendi aleyhinde kullanılabileceğini belirtir. Tanrı inancı nasıl baba korkusuna indirgenip bir yansıma olarak ele alınıyorsa aynı şekilde ateizm de babanın yok olmasını arzu etmenin bir projeksiyonudur.[288]

Freud'un teorisinde mantıksal boşluklar bulunmaktadır. Ch. Darwin maymunların bile lider erkek maymunun şiddetinden kaçıp koloniler oluşturduğunu savunurken aynı tezden hareketle teorisini kuran Freud bunu insanların yapabileceğini düşünmemiştir. Bu kadar ham bir kültürün diğer nesillere aktarılması pek mantıklı görünmemektedir. İnsan bilincinde yer edecek olayların insan bilincinin yasalarına uygun ve tekrarlanmış olması gerekir. Yaşanmışlığı belli olmayan, daha çok kurguya dayanan, yaşanmışlığı kabul edilse bile tekrarı olmayan bir olayın insanlar tarafından benimsenip insanlığın kolektif bilincine yerleşmesi ve tüm kültürlere karışması ve kuşaklara aktarılması insan bilincinin yasalarına uygun değildir. Freud teorisinin bütün dinler için geçerli olduğunu ileri sürer fakat Budizmde tanrı inancı

---

[283] *Bkz. Freud, Sigmund,* **Totem ve Tabu,** *s.141-223; Freud, Sigmund,* **Musa ve Tek Tanrıcılık,** *çev. Erol Selvi, Dergâh Yayınları, İst., 1976,s.88-100; Köse,* **Freud ve Din,** *s.83-117.*

[284] *.Freud, S. , Totem ve Tabu, s.213;Freud, Musa ve Tek Tanrıcılık, s.94*

[285] *Köse, Ali,* **Freud ve Din,** *s.117.*

[286] *Köse, Ali,* **Freud ve Din,** *s.113.*

[287] *Fromm, Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, s.48-49*

[288] *Aydın,* **Din Felsefesi,** *s.174-175.*

yoktur. Tarihte görülen bazı dinlerdeki tanrılar dişidir. Psikanalitik teori sadece kanlı kurbanları ele almış, kansız kurbanları ele almamıştır. Freud'un teorisini destekleyen hiçbir antropolojik bulgu yokken teorisiniısrarla kendi kurgusu doğrultusunda savundu. Din ve kurban teorilerini geliştirirken çocuk ve ebeveyn ilişkilerine dikkat çekmesi daha sonra bu konuda yapılacak çalışmalara ilham kaynağı olması yönünden oldukça önemlidir.

Şiddet Teorisi

Şiddet teorisi Rene Girard tarafından geliştirilmiştir. Girard, Freud'u cinselliği her şeyin kaynağı olarak görmesini eleştirir. Girard'a göre cinsellik şiddetin taktığı maske ve açığa çıkışının başlangıcıdır. Tarihsel olarak "cinsel özgürleşme" dönemleri genellikle şiddetin patlak vermesi öncesine denk düşmektedir.[289]Girard'ın anahtar kavramı şiddettir. Şiddet sadece özne ile nesne arasında olan bir şey değildir. Öznenin yapısında nesneyi arzulamak vardır fakat aynı nesneyi birden fazla özne arzulayınca çatışma çıkar. Bir nesneyi birden fazla öznenin arzulaması Girard'a göre öznelerin doğasında vardır. Herhangi bir özne bir nesneyi arzuladığında bunu ifade etmesi veya nesneye yönelmesi diğer özneleri etkiler ve onlarda da aynı nesneye karşı arzu uyanır. O'na göre arzular benzeş olup hep taklit(mimetic) edecekleri bir örnek ararlar. Bu yüzden arzunun "Mimesis"i (taklitçi özelliği) hep çatışma içindedir. Şiddet arzulanan bir şeyin her zaman yanı başındadır. Şiddet varsa arzulanmış bir şey vardır.[290] Girard, arzularda potansiyel olarak taklit edecek örnek arama eğilimi olduğunu savunmasından dolayı teorisi "Mimetik teori" olarak bilinmektedir.[291]

Şiddetin kökeninde aynı nesneyi arzulayan öznelerin çatışmasının bulunduğunu ileri süren Girard, bu düşüncesini kurban konusuna aktarır. Dilimize "Şiddet ve Kutsal" olarak tercüme edilen "La Violence et le Sacre" adlı eserinde kurban konusunu çeşitli açılardan ele alır. Şiddetin uyandıktan sonra bastırılmasının zor olduğunu, bunun giderilmesi ve yatıştırılması için şiddetin doyurulması gerektiğini bunun için de öfkeyi uyandıranın yerine daha zayıf el altında bulunan bir şeye kaydırıldığını, daha az önem verilen hayvanların kurban edildiğini savunur.[292]Çünkü onun savunucusu yoktur.[293] Teoride Fransız sosyoloji okulunun etkileri görülür. Girard toplumun ne pahasına olursa olsun kendi mensuplarını korumak için bazı feda edilebilir kurbanlar bulacağını ileri sürer.[294] Girard'a göre şiddet yollarının kapatılmasının yerine diş geçirebileceği bir şeyler önüne atılarak aldatılabilir.[295]Kurbanın sunumu birey için değil toplum içindir. Toplum kendi içindeki şiddeti gidermek için kendi dışında bir şeye şiddetini kanalize eder.[296] Kurbanın amacı iç çatışmaları yatıştırmak,

---

[289] *Girard,* **Şiddet ve Kutsal,** *s.167.*

[290] *Girard,* **Şiddet ve Kutsal,** *s.203-238;Yves, Michaud,* **Şiddet,** *çev. Cem Muhtaroğlu, İletişim Yayınları, İst., tsz. , s.96-97.*

[291] *Bkz.James, G.Willams,* **The GirardReader,** *New York, 1996, s. 9-20.*

[292] *Girard,* **Şiddet ve Kutsal,** *s.3.*

[293] *Girard,* **a.g.e.** *, s.18.*

[294] *Girad,* **a.g.e.,** *s.5; bkz. James, G.Willams,* **The Girard Reader,** *s. 69-97.*

[295] *Girard,* **a.g.e.** *,s.12.*

[296] *Girard,* **a.g.e.** *,s.10.*

çatışmaları önlemek ve şiddetin yönünü başka yöne çevirmektir. Girard'a göre kurban kanıyla doyurulmayan şiddet zincirleme toplumsal cinayetlere neden olmaktadır.[297]

Girard, kurbanda ölçünün iyi korunması gerektiğini ileri sürer. Eğer kurbanla toplum arasında kopukluk varsa kurban şiddeti üstüne çekemez. Bunun tam tersi söz konusu ise yani fazla süreklilik söz konusu ise kurban kirli şiddete karışır ve kutsal şiddet olmaktan çıkar. [298]Kirli şiddet ile arındırıcı şiddet arasındaki farkın yitirilmesini Girard '"urban bunalımı" olarak görür. Kurban bunalımı olduğunda şiddet toplum dışına değil toplum içine yayılır. Girard, kurban geleneği ile oynanmasını sakıncalı bulur. Geleneğe dokunulduğu anda toplumun dengesi bozulmuştur ve tehlikelere zemin hazırlanmıştır.[299]Girard'a göre kurbanın şiddetin yönünü değiştirmesi için belli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Şiddetin karşı şiddetle giderilmesi bitirilmeden devam etmelidir. [300] Günümüz toplumlarında görülen festivaller Girard'a göre bir yerde kurban ayinlerinin geçmişten günümüze gelen kalıntılarıdır.[301]

Girard, teorisini geliştirirken dinî metinlerden ve Frazer'in büyü teorisinden etkilenmiştir. Bütün ilahî kitaplarda Habil ve Kabil'in kurban olayı anlatılmaktadır. Tarih, edebiyat, felsefe ve din konusunda iyi bir araştırmacı olan Girard, Kabil'in şiddete başvurmasını kansız kurban sunmasına bağlar ve bunu teorisine taşır. Kabil'in elinde şiddeti aldatan bir kurban olmadığı için katil olduğunu savunur. [302] Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye çalıştığı anda koç indirilmesi ve koçun kesilmesi, Yahudi geleneğindeki günah keçisi uygulaması ile günahın ağırlığından kurtulmak için keçiye yüklenmesi Girard'ı etkilemiş olabilir. J.Robbins, Girard'ın bu teoriyi geliştirmesinde Frazer'in büyü teorisinin etkili olduğunu belirtir. Frazer'e göre ilkeller kurban kanının akmasıyla birlikte büyüsel gücün yanında kanda bulunan kötü güçlerde açığa çıkarak onlardan gelecek kötülüklerden kurtulmuş olduklarına inanıyorlardı.[303]

Girard'ın kurbanın toplumsal hayattaki önemine değinmesi oldukça önemlidir fakat bireysel yönünü ihmal etmesi onun teorisinin başlıca zafiyetlerindendir. Diğer birçok teorisyen gibi sadece kanlı kurbanla ilgilenmesi ve yüksek düzeydeki kültürleri inceleyerek bilgilerini bu kültürlerden oluşturması onun eleştirildiği temel noktalardan birisidir.[304]

Girard, şiddet kavramını yeterince tanımlayıp sınırlarını çizmemiştir. Bu durum şiddet kavramını istediği gibi kullanma imkânı vermiştir. Şiddetin nedeni olarak öznelerin aynı nesneye yönelmeleri sonucu arzuların benzer yapıda olmaları nedeniyle birbirlerini taklit ederek harekete geçtiklerini, birden çok öznenin arzularının etkisinde kalarak aynı nesneye yönelmelerine bağlı olarak şiddeti doğurduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre

---

[297] *Girard Rene, "Kan, Arınma ve Şiddet Döngüsü",çev. Kaya Genç,* **Cogito,** *sy. 37, 2003, s. 209-229.*

[298] *Girard,* **a.g.e.** *,s.54.*

[299] *Girard,* **a.g.e.** *,s.67.*

[300] *Argyle, Michael, Psychology and Religion, s.118.*

[301] *Girard,* **a.g.e.** *,s. 171.*

[302] *Girard,* **a.g.e.** *,s.6.*

[303] *Robbins, Jill, "Sacrifice",s.289.*

[304] *Henninger, "Sacrifice" , s.553.*

şiddetin kaynağı biyolojik olup doğuştandır. Arzuların benzer olduğunu kabul eden Girard nesnelerin benzer olabileceği konusuna değinmemektedir.

Bütün nesnelerin farklı olduğunu savunmak doğru değildir. Ayrıca şiddetin kaynağı konusunda biyolojik yaklaşımı reddedip, toplumsal kaynaklı olduğunu ileri süren araştırmacılar vardır.[305] Birinci dünya savaşı ile tartışılmaya başlayan şiddet konusu, ikinci dünya savaşı ile çeşitli disiplinlerce incelenmeye başlanmıştır. Savaşlarla insandaki saldırganlık dürtüsünün ortak ele alınması, saldırganlığın kültürel ve ahlaki olarak kötülenmesine bağlı olarak bu duygu hakkında olumsuz değerlendirmeler yapılmıştı. Günümüzde ise bu dürtünün savunma amaçlı organizmanın korunmasında temel olduğu ve başarıya ulaşmada engelleri aşmaya yardımcı olduğu ileri sürülmektedir.[306]

Bu teoriye göre dinin merkezinde inançların yerine kurban vardır.[307] Bu yanlış bir yaklaşımdır. Bütün dinlerin merkezinde kurbanın olduğu söylenemez. Girard'a göre kurban tanrıya bir şey sunmanın yerine toplumda oluşan şiddeti bertaraf etmek için uygulanır. Girard, kurbanda bulunması gereken kurban, kurbancı ve tanrı üçlüsünden tanrı kavramını dikkate almaz. Dolayısıyla tanrının olmadığı bir kurban düşünülemez.

Bu teoride şiddetin tanımı, çeşitleri, faydaları ve zararları, toplumsal yönü yeterince açık değildir. Girard saldırganlık dürtüsüne bağlı olarak açığa çıkan şiddet konusunda ayrım yapmaksızın olumsuz yaklaşmaktadır. Girard'ın yanıldığı bir diğer konu ise şiddeti yalnızca fiziksel olarak ele almasıdır. Şiddet tanımlarına baktığımızda ruhsal şiddet karşımıza çıkmaktadır. Şiddet sosyal ilişkiden kaynaklanan, herhangi bir ortamda veya durumda bir kişiye ya da gruba karşı, dolaylı veya doğrudan fiziksel ya da psikolojik hasar verecek olan veya veren her türlü söz, tavır, tehdit ve davranış olarak tanımlanmaktadır. Şiddet, insan vücuduna zarar veren maddi bir saldırı değil, zihinsel ve duygusal bakımdan bireyde hatırı sayılır tahribata yol açan bir etki olarak da değerlendirilmektedir[308]Girard teorisinde ruhsal şiddeti ihmal etmiştir.

Antropolojik açıdan konuya bakıldığında toplumsal algının önemi ortaya çıkmaktadır. Toplumların şiddet algısı farklıdır.[309] Bu durum dillerine yansımıştır. İngilizcede şiddetin karşılığı olan "violence" fiziksel güç kullanarak öldürme, yaralama veya baskı kurma anlamlarına[310] gelirken, Arapçada güçlü, kuvvetli[311] Türkçede ise bir hareketin derecesi, hız ve kaba kuvvet anlamlarına gelir.[312] Günümüzde şiddet İngilizce temel alınarak

---

[305] *Köknel, Özcan,* Şiddet, *Altın Kitaplar Yayınevi, İst., 1996,s.20; Demirergi, Nalân - İşcan, Cüneyt,* Bu Ne Şiddet, *Kitle Yayınları, Ankara, 1994,s.99-115.*

[306] *Demirergi-işcan,* Bu Ne Şiddet, *s.111-112.*

[307] *Argyle, a.g.e. ,s.118.*

[308] *.Ergil, Doğu,* Türkiye'de Terör ve Şiddet, *Turhan Kitapevi, Ankara, 1980, s. 3.*

[309] *Riches, David, "Şiddet Olgusu", ed.David Riches,* Antropolojik Açıdan Şiddet, *çev. Dilek Hattatoğlu Ayrıntı Yayınevi, İst., 1989,s.10-41.*

[310] Oxford Worldpower Dictionary, *ed. Sally Wehmeier, Oxford University Press, Oxford, 1993,s.685.*

[311] *İbrahim, Mustafa v. dğr,* El-Mu 'cem-ul Vasît, *s. 475.*

[312] *Parlatır,* Türkçe Sözlük, *c.ıı, s.2093.*

incelenmektedir. Batılı araştırmacılar konuya hep Anglosakson kültürden hareketle yola çıkmaktadırlar. Batı toplumlarında şiddetin fiziksel boyutu dikkat çekerken, Afrika toplumlarında manevi boyutu daha önemlidir. Dua eden veya sanat eseri izleyen kişi rahatsız edilmez. Şahsın eşyası çalınsa bunu gören şahsa haber vermeye gitse ve onu dua ederken görse duasını bitirmesini beklemelidir. Çünkü duasına engel olmak şiddettir. Afrika'da ruhsal tahrip batıdaki bedensel tahripten daha olumsuzdur.[313]Venezuela'da Orinoca Nehri boyunda yaşayan Piaroalar'da fiziksel şiddet görünmemektedir.[314]İspanya'da insanlar boğa güreşinde kılıç darbelerinin izlerini seyretmekten keyif alıp işin şiddet olduğunu akıllarına getirmezler. Nedeni ise kültürlerindeki hayvanlarla ilgili algıda yatar. Onlara göre boğa arenada öldürülmek için vardır. Oyunun kuralları vardır. Matador kuralları çiğnediğinde şiddete başvurmuştur.[315]Akdeniz ülkelerinde şiddet onur ve şerefi korumak için,[316]Aboriginelerde ise kişinin hakkını korumak için başvurması gereken bir yöntem olarak görülür.[317]Ülkemizde ise namus için yapılan şiddet bazı yörelerde toplum tarafından onay görmektedir. Bu tür örnekler çoğaltılabilir. Toplumlar şiddeti meşrulaştırmak için bazı yolları açık bırakmışlardır. Kısacası şiddet bir araç olup kullanımını toplum belirlemektedir.[318] Şiddetin diğer boyutu ise hukuki boyutudur. Toplumların algılarına, gelenek ve göreneklerine göre şekillenen hukukları şiddete cezai müeyyideler uygular

Girard, şiddet konusundaki toplumların algı farkını dikkate almadan, şiddet çeşitlerine dikkat etmeden konuya yaklaşmakta ve kurbanın şiddeti üzerine çektiği sonucuna varmaktadır. Şiddeti oluşturan nedenler ortadan kalkmadıkça kurbanın şiddeti azaltacağı fikrini savunmak yeterince inandırıcı görünmemektedir. Medyanın tüm organlarında şiddetin yer alması, ağır ekonomik sorunlar, göçler, gelir dağılımındaki dengesizlik, silahın erkekliğin sembolü sayılması, şiddeti körükleyen gelenek ve görenekler bertaraf edilmeden[319] şiddetin düşünce düzeyinde kötülüğü kabul edilmeden[320] dünyadaki emperyalist ve sömürgeci anlayışlar bitirilmeden şiddeti azaltmak mümkün değildir. Doğal olarak kurban kesenler de yaşadıkları ortamın şiddetinden etkileneceklerdir. Ekonomik, sosyolojik, psikolojik, antropolojik boyutları olan şiddetin kurbanla çözüleceğini ileri sürmek, şiddeti basite indirgemek ve

---

[313] *Parkin, David. "Şiddet ve İrade" ed. David Riches,* **Antropolojik Açıdan Şiddet,** *çev. Dilek Hattatoğlu Ayrıntı Yayınevi, İst., 1989,s.249-271.*

[314] *Overing, Joanna, "Şiddetsiz Bir Toplumda Yamyamlık Ölüm ve Egemenlik Görüntüleri",* **Antropolojik Açıdan Şiddet,** *çev. Dilek Hattatoğlu Ayrıntı Yayınevi, İst., 1989, s.111-130.*

[315] *Marvin, Garry, "İspanyol Boğa Güreşlerinde Şeref, Haysiyet ve Şiddet Sorunu",* **Antropolojik Açıdan Şiddet,** *çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İst., 1989,s.148-168.*

[316] *Marvin, Garry, "İspanyol Boğa Güreşlerinde Şeref, Haysiyet ve Şiddet Sorunu"***Antropolojik Açıdan Şiddet,** *çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İst., 1989, s.156-157.*

[317] *McKnight, David, "Avustralya'daki Aborigine'lerin Kampında Toplu Dövüş",* **Antropolojik Açıdan Şiddet, çev.** *Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İst., 1989,s.169-201.*

[318] *Copet-Rougier, Elisabeth, "Başsız Bir Toplumda Görünen Ve Görünmeyen Şiddet",* **Antropolojik Açıdan Şiddet,** *çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İst., 1989,s.69-92.*

[319] *Balcıoğlu, İbrahim,* **Şiddet ve Toplum,** *Bilge Yay. ,İst., 2001,s.148-151.*

[320] *Köknel,* **Şiddet,** *s.15.*

kurbanın ibadet boyutunu göz ardı etmektir. Fromm'un da belirttiği gibi kişinin kutsala bağlılığını sergileyen kurban kesme eyleminin altında yok etme güdüsünün olması gerekmez.[321]

Ülkemizde Girard'ın şiddet teorisine benzer bir teori Ali Murat Daryal tarafından geliştirilmiştir. Daryal, teorisini saldırganlık ve kan üzerine kurar. Saldırganlığın doğuştan gelen biyolojik bir dürtü olduğunu savunan Daryal, saldırganlığın tatmin edilmesi için kişinin kan görmesi gerektiğini ileri sürer ve bunun için kurbanın gerekli olduğunu belirtir. [322]Daryal, kurbanda önemli olanın kan akıtmak olduğunu savunur. Kurban kesmenin vacip, et dağıtmanın sünnet olduğundan hareket eden araştırmacı tezini ispatlamak için Bakara Suresinin 30. ayetini gösterir. Mezkûr ayette meleklerin insanın yaratılacağını işitince "...kan dökecek insan mı yaratacaksın... "[323] şeklindeki cevaplarından hareketle insandaki kan akıtma içgüdüsü olduğu sonucuna varır.[324]Kurban kesmenin toplumsal dayanış mayla alakası olmadığını savunan araştırmacı kurbanın insandaki saldırganlık ve kan akıtma içgüdüsünü tatmin ettiğini ileri sürer. Bu içgüdünün tatmini için kurban kesenlerin kurban kanı görmelerinin gerekli olduğunu ileri sürmesine rağmen kurban kesemeyenlerin insan kanı akıtamayacak kadar yumuşak kalpli olduklarını, bu yüzden kesemiyorlarsa başkasına kestirmeleri gerektiğini belirtmektedir. [325] "Kurban Kesmenin Psikolojik Temelleri" adlı eserinde medeniyetleri kurban kesen ve kesmeyen olmak üzere ikiye ayıran araştırmacı kurban kesmeyen medeniyetlerin sporlarının kanlı, sert ve öldürücü olduğunu belirtir. Kurban kesen ve kesmeyen medeniyetleri örneklerle karşılaştırarak kesen medeniyetlerin çeşitli açılardan üstün olduğu sonucunu çıkarır.[326]

Girard, için geçerli olan eleştirilerin çoğu Daryal için de geçerlidir. Yalnızca kanlı kurbanı ele almış, kansız kurban üzerine eğilmemiştir. Yüksek kültürlerden hareketle kurbanı anlamaya çalışmıştır. Kurbanın vacip olarak değerlendirmesine rağmen bu sadece Hanefî mezhebinde geçerlidir. Diğer mezhepler sünnet olduğunu savunur.[327] Çalışmasında medeniyetler kurban kesen ve kesmeyen şeklinde keyfi bir tasnife tabi tutmuştur. Bu tasnifi Daryal'dan başka benimseyen yoktur. Çünkü dinler tarihçilerine göre kurban insanlık tarihi kadar eski denebilecek bir tarihe sahiptir. Tarihe baktığımızda kurban kesmeyen millet yok denecek kadar azdır. Kurban kesmeyen milletlerin sporların öldürücü olduğunu, sporcuların birbirini öldürmeye çalıştıklarını ifade etmek yanlıştır. Birçok sporcu maç bitiminde birbiriyle dostane ilişkiler sergilemektedir.

Bu teoriye göre kurban kesemeyen fakirler taşıdıkları saldırganlık ve kan akıtma içgüdülerini tatmin edemedikleri için potansiyel olarak saldırganlığa yatkın insanlardır. Yine bu teorinin kurban kesenin başında beklemesi şartını yerine getirmek herkesçe uygun olmayabilir. Kan

---

[321] *.Fromm, Erich, İnsandaki Yıkıcılğın Kökenleri,ıI, s.9.*

[322] *Daryal, Ali Murat,* **Kurban Kesmenin Psikolojik Temelleri,** *İstanbul, 1980,s.117.*

[323] *Bakara, 2/30.*

[324] *Daryal, Ali Murat,* **Dinî Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri,** *M.Ü.İ.F.Vakfı Yay. ,II. bs. İst.,1999,s.168.*

[325] *Daryal,* **a.g.e.** *, s. 168-170.*

[326] *Bkz. Daryal, Murat Kurban Kesmenin Psikolojik Temelleri, s.15-106.*

[327] *Bkz.Gözübenli, Beşir, "Farklı Bir Açıdan Kurban",***Yeni Ümit,** *sy. 69,İzmir, 2005,s. 41-46.*

fobisi olan birisinin kurban başında bekleyip kan görmesi olumsuz sonuçlar verebilir. İslam'da vekâlet kurumu ihtiyaçlara cevap verme, işleri kolaylaştırmak için vardır. Hasta veya sakat insanları sırf kan görsün diye kurban başına götürmek uygun bir davranış olmaz. Hac suresinin37. ve 38. ayetlerinde kurbanın kanı ve etlerinin önemli olmadığı önemli olanın ise Allah'a saygı(takva) olduğu belirtilmektedir. Kanı kutsayan yaklaşıma paralel kurbanda kanı öne çıkarmanın İslam'a uygun olduğunu savunmak yersiz ve yetersizdir. Kurban kesmenin insanda kan akıtma içgüdüsünü yumuşatacağını savunan Daryal, kurban kesmeye içi elvermeyenlerin zaten içgüdülerinin yumuşak olduğunu ifade etmektedir. [328]Bu yaklaşıma göre içi elvermeyenlerin kurban kesmesine gerek yoktur. Kurbanı kan görmeye, saldırganlık içgüdüsünü tatmine indirgemek sakıncalı sonuçlar doğurabilir. Önemli olan kan ise kurban amacı olmaksızın hayvan kesmek yeterli olabilir. Günümüz dünyasında insanlar gereğinden fazla kan görmektedir. Kan görmenin sakıncalı olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Kan görme bütün insanlarda yumuşamaya neden olmayıp, aksine kan akıtan bazı insanlarda bu içgüdü tahrik olup, tehlikeli olabilir.

Daryal'ın teorisi ülkemizdeki bazı araştırmacılar tarafından eleştirilirken, bazılarınca desteklenmektedir. Güç ve Özkan eleştirirken, [329] Sezen, Daryal'ın teorisini olumlu bulur. [330]Yel ise Girard'ın çıkış noktasından hareketle Daryal'ın sonucuna varır. Şiddetin kaynağını taklitte görür. Taklit sonrası kıskançlıkların doğduğunu ve şiddete zemin hazırlandığını savunur. Kurbanın şiddetten kaçınmada ve şiddeti gizlemede bir araç olduğunu, şiddeti frenleyerek karşı şiddetle yok ettiğini ileri sürer. Yel, birçok sporun kan görme eğiliminden kaynaklandığını belirterek Daryal'ın teorisini onaylamaktadır.[331]

Şiddet teorisinin altında kurbanın etik olmadığı düşüncesin bulunduğu söylenebilir. Kontrol edilemeyen şiddet hiç alakası olmayan, savunmasız masum bir hayvana yönlendirilerek yok edilmektedir. Dinlerin amaçlarından biriside insanların içgüdülerini kontrol altına almaları için onları eğitmektir. Bunu göz ardı ederek kurbanı şiddetle ilişkilendirmek, daha sonra ona insanda bir kaynak bulmak için saldırganlık güdüsünü seçmek ve kurbanı bununla açıklamak konuyu oldukça basite indirgemektir. Bu teoriye göre dinler insandaki şiddet duygusunu eğitemeyince başka bir nesnenin tahribatını onaylayarak önleme yolunu seçtikleri ileri sürülebilir.

Analitik Teori

Analitik teori kurbanı kolektif bilinçdışı, arketip, self ve ego kavramlarından hareketle açıklamaya çalışır. Jung'a göre insanın ruhsal yapısı bedeni gibi evrimle şekillenmiştir. İnsanın psişik yapısı bilinç ve kolektif bilinçdışından oluşur. Kolektif bilinçdışı kişiye ve tüm insanlığa özgü olmak üzere ikiye ayrılır. İnsan doğduğunda "tabula rasa" değildir.[332] Her insanda kolektif bilinçdışının içeriği sayılan arketipler bulunur. Arketiplerin bazıları kişiliğin oluşumunda etkin olduğu için Jung tarafından oldukça önemsenir. Bunlardan belki de en önemlisi "self"tir. İlgili çeviri kitaplarda dilimize kendilik, ben, öz olarak aktarıldığını

---

[328] *Daryal, Dinî Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri, s.170.*

[329] *Güç, Ahmet, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban, s.355-361; Özkan, Dinlerde Kurban Kültü, s.136.*

[330]*Sezen,* Kurban ve Din, *s.217-224.*

[331] *Yel, Ali Murat, "Kurbanın Psiko-Sosyal Etkileri" ,* Zaman Gazetesi,30 *Ocak 2004,s.18.*

[332] *Stevens, Anthony,* Jung, *Kaknüs Yay. ,çev. Ayda Çayır, İst., 1999,s.51.*

görmekteyiz. Self, bilinç ve bilinçdışını içine almaktadır. Diğer arketipleri ve bilinç düzeyine çıkışlarını düzenler, kişiliğin organizasyonunu yapar. Self arketipi geliştikçe insan kendini daha iyi anlamaya başlar. Ego ise bilinç düzeyindeki algılardan, anılardan, düşüncelerden ve duygulardan oluşur.[333]

Jung'un babası amcaları gibi rahipti. Kendisi de bir süre kiliseye devam etmişti. Hristiyanlıktaki kurban inancı ve Evharistiya töreni ona ilham kaynağı olduğu söylenebilir. Hristiyanlara göre Hz. İsa Tanrı'nın oğluydu, dolayısıyla O'ndan bir parçaydı. Tanrı'nın oğlu İsa Tanrı tarafından kurban için gönderilmiş, kurban olduktan sonra tekrar canlanmıştı. Jung bu şemayı insana indirgeyerek kurbanı açıklar. Kurban olan İsa nasıl ki Tanrı'nın parçasıysa Tanrı'ya sunduğumuz hediye de selfin bir parçadır. O sürekli tekrarlanan ritüellerin insan ruhunda köklerinin varlığını savunur.[334]Jung kurbanı ele alırken sosyal çevreyi dikkate almaz. Kurbanın kökenini insan ruhunda arar. Jung'a göre ego, psişenın (bilinç ve bilinçdışı, bedensel ve ruhsal tüm fonksiyonların oluşturduğu bütün) kutsala hizmet eden Self tarafından organize edildiğini zamanla öğrenmeye başlar. Bunun sonucu olarak hayatın gizli anlam ve amacını anlamaya yönlenir. Bu süreçte self, egoyu kendisine obje yapar. Ego sonunda self için kurban hizmetleri sunar. Self daha çok kurban isteyince ego kurban için araştırmalarda bulunur[335]Jung için kurban geleneksel anlamdan daha farklı anlamlar taşır. Kurbanı ruhsal olarak ele aldığı için sabır, kendini adama, fedakârlık isteyen çalışma vb. şeyleri egonun self için kurbanları olarak görür. [336] Jung, kurbanı ele alırken birçok araştırmacının aksine hayvan boğazlama ve kan konularına değinmeyip, kurbanı sembolik olarak izah etmeye çalışır.[337]

Jung içinde yetiştiği Hristiyan kültüründen etkilenmiştir. Hristiyan inançlarına göre Hz. İsa sonrası kurban uygulamaları son bulmuştur. Kanlı kurban terk edilmiş ve ruhani kurbanlara önem verilmiştir. Jung bir yerde Hristiyanlıktaki kurban anlayışının insan ruhundaki psikolojik yapısını izah etmeye çalışır.

Jung, daha önceki araştırmacılar tarafından ihmal edilen kurbanın insan psikolojisindeki temellerini açıklamaya çalışması ve sembolik yaklaşımı ile konuya farklı açıdan bakarak kurban araştırmalarına zenginlik katmıştır. Din, toplum ve tarihsel süreci dikkate almadan, kurbanı insanın ruhsal hayatının ürünü olarak görüp, insanın ruhsal hayatına indirgemesi kurbanın kökenini aydınlatmada yetersiz kalmıştır. Kurbana sembolik yaklaşımı beraberinde bazı sıkıntılar getirmektedir. Herhangi bir konu sembolik olarak ele alındığında hakkında istenileni söylemek bazen kolaylaşabilir.

---

[333] *Bkz. Gençtan, Engin,.***Psikanaliz ve Sonrası**, *s.170-183;Frieda Fordham,Jwng* **Psikolojisinin Ana Hatları,çev.Aslan** *Yalçıner,Say Yayınları ,İstanbul , 1983, s.62-94; Stevens, Anthony,Jung,s.61-70;Jung, C. G.* **,Bilinç ve Bilinçaltının** *İşlevi,çev.Engin Büyükinal, Say Yayınları ,İstanbul ,1982,s.75-125; Ender* **Güro\,C.G.Jung,** *Cem Yayınevi,İstanbul ,1967,s.19-53.*

[334] *Argyle, Michael,* **Psychology and Religion,** *s.119.*

[335] *Bkz. Jung,* **C.G,Psychology of the Unconscious: A Study of the Transformations and Symbolism of Libido,** *translater Beatrice M. Hinkle, Moffat Yard and Company New York, 1916, s.428-484.*

[336] *Menuhin, Joel Ryce,* **Jung and the Monotheisms: Judaism, Chiristianity, and İslam,** *Routledge, New York, 1994,s.105-107.*

[337] *Argyle, Michael, Psychology and Religion, s.119.*

Diğer araştırmacılar kansız kurbanı ihmal ederken Jung tam aksine kanlı kurban konusunu ihmal etmiştir. Kurban konusunda neden hayvan kesildiği, neden kan akıtıldığı gibi konularla alakalı olarak herhangi bir açıklama getirmez. Kurbanın tarihi seyir içindeki gelişmesini, farklı dönemlerde farklı milletlerin uygulamalarını, çeşitlerini, kutsal metinleri dikkate almadan günümüz insanının ruhsal hayatını tek başına ele alarak açıklamanın metodik açıdan yanlış olduğu ileri sürülebilir. Bunun yanında Jung'un delilleri tamamen ruhsal dünyaya ait olması nedeniyle kanlı kurban uygulamalarını izah etmekten uzaktır.

Vahiy Teorisi

Eliade, ilkel formlarda dinin arketipini araştırmış, dinî tecrübenin ifadeleri üzerinde durmuştur. Düzenli olarak tekrarlanan dinî tecrübenin ifadesi sayılan eylemler Eliade göre kutsalla ilişkili arketipsel davranışlardır.[338] Bir nesne veya eylemin gerçek olması için bir arketipin taklit edilmesinin gerekli olduğunu savunur. Gerçeklik tekrar ve katılımla gerçekleşir. İnsan arketipik olma eğiliminde olduğu için örnek modeli olmayan her şey anlamsız ve gerçek olmaktan yoksundur. Eliade göre kurban, Tanrı tarafından gösterilen ilk kurban sunma töreninin aynen tekrarı olup, aynı mitsel durum içinde cereyan eder. Bir başka ifadeyle tüm kurbanlar ilk kurbanın tekrarı ve onun muadilidir. Bütün kurbanlar ilk kurbanın mitsel denkliğinde icra edilir. Bu şekilde din dışı zaman yok olur. Arketiplerin tekrarı ile gizlice tarih yok edilir. Örnek davranışı tekrar ederek bir yerde yeniden üreten kişi olayın vahiyle gerçekleştiği mitsel çağa gitmiş ve o anı yaşamış olur.[339]

Bu konuda Eliade gibi düşünen, onun fikirlerine benzer görüşler ileri süren araştırmacılar bulunmaktadır. Mitoloji konusunda ara ştırmalarından tanıdığımız Campell ritüelleri mitle ilişkilendirip, ritüele katılan bireyin mitolojik olan ilk tecrübeyi yaşadığını ileri sürer. [340] Ritüel sayesinde kutsalla ilişkinin kurulmasıyla her ne kadar tarihsel boyutları olsa da ritüeller bireyin tecrübe etmesiyle tarihsellik boyutunu yitirirler.[341]

Eliade, bir yerde ilk kurbanın vahiyle başladığını savunur. Kurbanın ilk defa meşrulaştırılması Tanrı'nın müdahalesiyle olmuştur. Ona göre insanlar ev veya tapınak yaparken, yerleşim için bir köy oluştururken bu ilk kurbanı tekrar etmektedirler. Eliade, kurbanlarda ayrım yapmaksızın tüm kurbanların ilk kurbanın tekrarı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre insan kurbanları bile ilk kurbanın tekrarıdır.[342] Eliade, kurbana dair şölen ve bayramların bu ilk modelin kutsallığını güncelleştirmek ve insanlara öğretmek amacı taşıdığını savunur.[343]

Eliade, kurbanın kökenini ilkellerde arayan ve kurbanı bazı nedenlere indirgeyen araştırmacılardan ayrılır. Kurbanın anlaşılması için ilahî boyutun önemini vurgular. Eliade, bu yaklaşımıyla kurbanın kökenine dair yapılan çalışmalara önemli katkıda bulunmuştur. Fakat diğer teoriler gibi ihmal ettiği noktalar vardır. Eliade, kurban konusunda sosyolojik ve

---

[338] *Alper, Ömer Mahir,* **Batıda Din Çalışmaları,** *Metropol Yayınları, İstanbul, 2002,s.52-53.*

[339] *Eliade, Mircae,* **Ebedi Dönüş Mitosu,** *s.47-48.*

[340] *Elkins, David N.* **,BeyondReligion,** *Quest Books Theosophical Publishing House, USA, 1998, s.199.*

[341] *Elkins,* **a.g.e.** *,s.200.*

[342] *Eliade, Mircae,* **Kutsal ve Dindışı,** *çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 1991,s.80.*

[343] *Eliade,* **a.g.e.** *,s.66.*

psikolojik boyutları ihmal etmiştir. Çünkü insan ruhunda yer bulmayan bir şeyin devam etmesi zordur. İnsan ruhunda yer etmiş inançlar da davranış haline gelmek için çevreye ihtiyaç duyarlar. Toplumsal ortamın yaklaşımı davranışları güçlendirir veya zayıflatır. İlk kurbanın gerçekleşmesinde ve tekrarında sosyolojik ve psikolojik faktörler oldukça önemlidir. Bunların yanında Eliade'nin geliştirdiği kurbanın kökenine dair teorisinde belirsizlikler vardır. İlk kurban ne zaman, nerede, nasıl gerçekleşmiştir? Bu kurban ne zaman kimler tarafından tekrarlanarak formüle edilmiştir? İ lk kurban sunusu neydi? vb. soruların cevabına yönelik açıklamalar teoride bulunmamaktadır.

Endişe ve Korku, İlk Olayları Tekrarlama, Yamyamlık ve Beslenme Teorileri

Bu üç teori diğer teoriler kadar ilgi görmemesinden dolayı tek başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki korku ve endişe teorisidir. Bu teoriye göre ilkellerde elde ettikleri başarıyı tekrarlayamama endişe ve korkusu vardı. Başarılı geçen bir av sonunda bunu tekrarlayamama endişesi yaşıyorlardı. Nevroza dönüşen endişenin sonucu olarak sahip oldukları şeylerin yok oluşunu gösteren kurban uygulamalarına başladılar.[344]

Bireysel ve toplumsal hayatı onarmayı amaçlayan kurbanın nevrozla başladığını ileri sürmek yetersizliklerle dolu bir tezdir. Nevrozlar tarihsel mirasın temeli olamazlar. Nevrozlar insanları hayata karşı güçlendirmez bilakis direncini kırar. Şüphesiz korku ve endişe kurbanda önemlidir. İnsanlar zor şartlarda kurban kesmeye daha meyillidirler fakat kurbanı korku ve endişenin doğurduğu nevroza indirgemek yanlış bir yaklaşımdır.

İlk olayları tekrarlama olarak bilinen bir diğer teori Adolf E.Jensen tarafından geliştirilmiştir. Jensen, Endenozya ve Okyanusya kültürlerindeki mitlerden hareketle teorisini oluşturur. Bu mitlere göre başlangıçta yarı tanrısal yarı insan varlıklar mevcut olduğu için ölüm yoktu. Vücudunda şifalı otların bittiği şeytani özellikteki bir tanrının öldürülmesiyle ölümsüzlük son buldu. İnsanların ve hayvanların ayin eşliğinde öldürülmesi, kelle avcılığı, yamyamlık ve diğer kan akıtmaların tüm törensel uygulamaları ilk öldürmenin törensel tekrarlarıdır. Bu törenler mevcut dünya düzenini garanti altına alır. Uygulanmazsa kozmik döngü son bulur.[345]

Kurbanı bir mitle açıklayıp tüm kurbanların bu mite bağlı olarak geliştiğini savunmak kurbanı açıklamaktan oldukça uzaktır. Bu teori diğer teorilerin çoğu gibi yalnızca kanlı kurbanlarla ilgilenmiş ve kansız kurbanları ihmal etmiştir.

Kurbanın kökenini açıklamaya çalışan bir diğer teori ise beslenme teorisidir. Batıda ve ülkemizde bazı araştırmacıların benimsediği bu yaklaşıma göre kurban yamyamlığın kalıntısıdır. İnsan kendi cinsini yerken bundan kurtulmak için insan yerine konabilecek bir ara form olarak kurbanlık hayvana yönelmiştir. Bu anlayışa göre kurban yamyamlığın bitişiyle başlamaktadır.[346]Bu yaklaşımı ispatlayacak yeterli tarihsel belgeler bulunmamaktadır. Sapkın birkaç ilkel toplumdan hareketle tüm insanlık tarihini yamyamlıkla açıklamaya çalışmak bilimsellikten uzak bir anlayıştır. Ayrıca kanlı kurbanın olmadığı bazı dinler bulunmaktadır. Bunun yanında bu teori kansız kurbanı izah etmekten uzaktır.

Beslenme teorisinin önemli temsilcilerinden birisi çağdaş Antropolog Marvin Harris'dir.

---

[344] *Henninger, "Sacrifice", s.553.*

[345] *Henninger, "Sacrifice", s.552.*

[346] *Kaçmaz,Safa, ttp://toplum ve tarih.blogcu.com,17.08.2006;Başaran,* **Kurbansal Sunu,** *s.219-228.*

Harris'e göre üretim, dağıtım ve tüketim gibi ekonomik koşullar ve insanın beslenmesi adına protein ve yağ ihtiyacının karşılanmasında ekolojik şartlar inançlar üzerinde olduğu gibi kurban üzerinde de etkilidir. Harris, dinsel dağıtım şölenlerinin gelişmesi ve bazı hayvanların etlerinin yasaklanmasını ekonomik şartların inançlara yansıması olarak görür. O her ne kadar açıkça kurbanın protein ihtiyacının karşılanmasından doğduğunu söylemese de bir yerde kurbanın kökeninde inançlardan çok toplumun ekolojik imkânlar çerçevesinde beslenme ihtiyacının karşılanması ve ihtiyacın giderilmesi için gerekli ekonomik şartların etkili olduğunu savunur.[347] İnançlar mı davranışları yönlendirir yoksa davranışlar mı inançları doğurur tartışması eski dönemlerden beri tartışılmaktadır. Bu konuyu sonuçlandırmak oldukça zor görünmektedir. Durum bu halde iken beslenme ihtiyacı ve ekonomik şartların kurbanın belirleyici faktörleri olduğunu savunarak kurban ile ilgili inançları bunlara bağlamak teorik olarak yanlıştır. Kurban konusunda toplumun beslenmesi, kurbanın oluşturduğu ekonomik ortam inkâr edilemez fakat bunlar kurbana bağlı olarak daha sonra gelişir. Kurban belli inançlar doğrultusunda kesilir ve kesemeyenlere de dağıtılır. Tüketim ve dağıtım kurbana bağlı olarak gelişen bir durumdur. Kurbanda inançlar daha etkilidir. Et yeme ve böylece protein ihtiyacını karşılama kurbanda güdülen en son amaçlardandır. Günümüzde hayvansal proteinlerin belli yaşlardan sonra zararlı olduğu ileri sürülmekte ve alternatif gıdalar sunulmaktadır. Bu geliş meler Harris'in yakla şımına göre kurbanı etkilemesi gerekirdi fakat kurbanda herhangi bir değişiklik gözlenmemektedir. Ayrıca tarihte bazı kurban uygulamalarında kurbanın yakılıp yenmediği, kurbanların tanrılara bırakıldığı uygulamalar görmekteyiz.

Ülkemizde kurbanla ilgili benzer bir tez Hüseyin Atay tarafından ileri sürülmüştür. Atay, bayram olduğu için kurban kesildiğini, kurban kesildiği için bayram yapılmadığını dolayısıyla bayramı daha iyi yaşamak için ziyafetler verildiğini, en iyi ziyafetin etle verildiğini, bayram süresince fakirlerin zenginlerle aynı gıdayı almasıyla birlik ve beraberliğin yaşandığını savunmaktadır.[348]

Kurbanda sadece fakirlere değil eş ve dosta da ziyafet verilir. Ziyafet kurbana bağlı olarak ortaya çıkar. Kurban kesilmese ziyafet verme ihtimali oldukça düşüktür. Kurbana bağlı olarak doğan ziyafeti olduğundan fazla önemsemek yanlışlıklara neden olabilir. Etten daha kıymetli besinler olduğu unutulmamalıdır. Bayram olduğu için kurban kesilir veya kurban kesildiği için bayram yapılır yaklaşımları yetersiz yaklaşımlardır. Bu iki yaklaşım beraber ele alınmalıdır. Müslümanlar inançlarından dolayı Kurban Bayramı'nda kurban keserler, kurbansız bir bayram düşünülemez. Atay'ın yaklaşımına göre Kurban Bayramı'nda kurban kesmeyip yakınlarımıza ve muhtaçlara et dışında başka şeylerle ziyafet vermek yeterlidir.

KURBAN TEORİLERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Geçen yüzyılın başında biyoloji bilimi önem kazanmış, kimyadan biyolojiye geçiş başlamıştı.[349] Bu geçiş daha sonra yüzyılın paradigmasını etkilemiştir. Darwin bunun gerçekleşmesine neden olan en büyük aktördü. Darwin'in "Türlerin Menşei' adlı biyoloji

---

[347] *Harris, Marvin,* **Yamyamlar ve Krallar. Kültürlerin Kökeni,** *çev. Fatih Gümüş, Zirve Ofset, Ankara, 1994,s.206.*

[348] *Atay, Hüseyin, "Kurban Bayramı ve Felsefesi",* **A.Ü.İ.F. Dergisi,** *c.XVII Ankara, 1969, s.277-284.*

[349] *Malony, H. Newton, "Behavioral Theory and Religious Experience"*,**Handbook of Religious Experience,** *ed.Ralp W.Hood JR, Religious Education Press, Birmingham, Alabama, 1995, s.376-396.*

alanındaki eserini yazması ve bu eserinde ortaya attığı evrim teorisi sosyal bilimleri de etkilemiştir. İlk yıllarında bilim adamları bu teorinin büyüsüne kapılıp alanlarına uygulamaya başladılar. Evrimci yaklaşımın pozitivist, materyalist ve indirgemeci anlayışla her şeyi çözeceğine dair kanı oluşmaya başladı. Bu anlayışa göre her şeyin bir ilkel başlangıç noktası vardı ve zamanla değişerek gelişiyordu. Araştırmalar kutsal dışlanarak yapılıyordu. Dinin kaynağı üzerine yapılan çalışmalarda din indirgemeci bir anlayışla insan zihninin veya toplumsal hayatın ürünü olarak değerlendirilmeye başlanmıştı. Bu yaklaşım cılız itirazlar olmasına rağmen kurban çalışmaları için de geçerliydi.

Evrimci ve indirgemeci yaklaşımla insanlık tarihi kadar geçmişe sahip değişik toplumlarda farklı uygulamaları ve çeşitlerinin yanında farklı takdimelerinin bulunması zorluğuna rağmen sınırlı dış gözlem metodunun verileriyle kurbanın kökeni araştırılmaya başlandı. Teoriler daha çok antropologlar tarafından ileri sürüldü. Bu dönemde antropolojinin yeni kurulmasının ve yeterince disipline olamamasının doğurduğu kargaşa antropologlara hem serbestlik hem de cesaret veriyordu. Bazı antropologlar saha araştırmasının gereksizliğini [350] savunuyor, bazıları ücret karşılığı çadırlarında özel ayinler tertip ettiriyordu. [351] Araştırmacılar kurbanın orijini konusunda belgelerden çok entelektüel birikimlerinden aldıkları güçle konuyu kurgulayıp geçerli olan bilimsel anlayış içerisinde kamufle edip teoriler geliştirdiler. Bunların yanında araştırmacıların içinde yetiştikleri kültürel ortam ve inceledikleri alan onları sınırlandırıyordu.

Bir diğer zorluk ise kurbanın yapısından kaynaklanmaktaydı. Kurban çeşitleri ve takdimeleri oldukça geniş bir yelpazeye sahip olup, uygulamalarında tek bir amaç yoktu. Araştırmacıların kaynakları farklı olduğu gibi, dinler ve tanrı tasavvurları farklılıklara neden olmaktaydı. Bunun yanında önemli gelişmeler kurbana yansımıştır. Tarihsel süreç içinde kurbana atfedilen anlamlarda değişimler görülmektedir. Tarihte birçok toplum kurbanları tanrıların istek ve arzularını tatmine çalışırken günümüzde kurban ibadetinden bireysel beklentiler öne çıkmıştır. Bunların yanında tarihsel süreç içerisinde kurbanın kökeni araştırırken yanıltıcı yol işaretleri unutulmamalıdır. Bu yanıltıcı yol işaretlerinden en çok dikkat edilmesi dinlerin dejenerasyonudur. Araştırmacı bu konuda yeterli donanıma sahip değilse yozlaşmış kurban uygulamasını tüm kurbanların kökeni gibi görebilir.

Üzerinde uzlaşılan bir tanım bile yapılamazken teori oluşturmak daha da zordur. Teorileri değerlendirirken bu zorlukları dikkate almamız gerekir. Teoriler yapılarında taşıdıkları yetersizliklere rağmen kurbanda önemli buldukları yönleri aydınlatarak kurbanın daha iyi anlaşılmasını sağlamışlardır. Günümüzde kurban konusunda yapılacak çalışmalarda daha önce yapılan çalışmalar dikkate alınmalı, kutsal yönü, sosyolojik, psikolojik boyutları ve tarihsel süreci dikkate alan çok nedenli yaklaşımlarla kurban incelenmelidir.

KURBAN VE KAN

Kurban konusunu incelerken birtakım inanç ve uygulamalar üzerinde farklı din ve kültürlerin etkisi gözlemlenmiştir. Özellikle kurban kanı, kemiği, kurbanın cinsiyeti, kurbanın süslenmesi ve kurbanlık hayvandan yararlanma konusunda oluşmuş inanç ve uygulamalarda İslami inançların yanında başka kültür ve dinlerin izleri görülmektedir. Araştırma süresince

---

[350] *Pritchard,* **İlkellerde Din,** *s.43.*

[351] *Pritchard,* **a,g.e.** *, s.53.*

kurban kanı konusunda hassasiyet, Kurban Bayramı dışında farklı amaçlarla kesilen kurbanların kanını çeşitli nesne ve insan vücuduna sürme âdetinin olduğu görülmüştür.

Tarihe baktığımızda birçok toplumda kanın önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Arkaik Doğu'da ilk çocuğun kurban edilmesi âdeti vardı. Kurban edilen çocuğun kanı ile tanrıların tükenmiş enerjisi tazelenerek arttığına inanılırdı. Sümerler tanrı Ea'nın hükmüyle damarları kesilerek öldürülen tanrı Kingu'nun kanıyla çamurun karışımından insanın yaratıldığına, [352] Mısırlılar tan yeri kızıllığını gök tanrıçası Nuth'un güneş tanrısı Re'yi doğururken kaybettiği kandan kaynaklandığına inanıyorlardı.[353] Firavunlar genç kalmak için kan banyosu yapıp, ruhun kanla beslendiğine inanırlardı. [354] Afrika'da hükümdarların cesetlerinden kalan kemiklerini yılın belli günlerinde kanla yıkama âdeti vardı. Böylece canlılığının sürdüğüne inanırlardı. Eski Yunanda bilhassa kurban kanı kefaret, ölülerle görüşme aracı olarak kullanılır ve büyünün gücünü artırmak için iksire karıştırılırdı. Kan ruhla özdeş ve ruhun evi sayılırdı.[355] Çeşitli toplumlarda sara tedavisi için kan banyosu yapılırdı. [356]Roma'da yaralı gladyatörlerin sıcak kanını sara hastalarının içme geleneği vardı.[357] Çeşitli milletlerde hükümdarların tahtını kutsamak için kurban kanı serpilmiş,[358] hatta kurban kanı ile Aztekler ekmek ve pasta yapmışlardır.[359]

İnsanlık tarihinde her zaman kurban kanı normal kandan daha farklı ve üstün sayılmıştır. Kutsanan kurban kanı konusunda temel olarak iki tutum belirmiştir. Orta Asya toplumlarında bilhassa Türkler, Moğollar ve İranlılarda kurban kanını toprağa düşürmeme gayreti görülür. Kandaki gücü toprağa düşürmeme âdeti tabu inancını desteklemektedir. Diğer toplumlarda ise kurban kanındaki gücü açığa çıkarmak için kan akıtma âdeti görülmektedir.

Bütün toplumlarda kutsallığına inanılan kurban kanı Yahudilerin katkılarıyla daha da zengin hale gelmiştir. Babil, Kenan, Mısır ve Orta Doğu toplumlarının kana atfettikleri anlam ve değerlendirmeleri bilen Yahudiler kan konusunda oluşturdukları inanç ve uygulamalarla birçok toplumu etkilemişlerdir. Yahudi inançlarına göre Habil'in kanını yutan toprak lanetlenmiştir. Tevrat'ta kan can sayılmıştır. Canın kanda olması nedeniyle kan yemek yasaklanmıştır. Yahudilikte kan yemek yasak olduğu için kesilen hayvan yarım saat suda bekletilir sonra tuzlanarak tekrar bekletilir ve yıkanarak yenir. Bu işlemden geçmiş ete kaşer

---

[352] *Hediel, Alaxander,* **Enûma Eliş-Babil Yaratılış Destanı,** *çev. İsmet Birkan, Ayraç Yayınevi, Ankara,*

2000,s.71.

[353] *Ökten, Kaan H., "***Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta Kari",** *Cogito, sy. 37,2003,s.133-161.*

[354] **Focus Dergisi,** *Kan Özel Sayısı, "Kan",Yıl 3,sy. 12, İst., 1997,s.60.*

[355] *Conticelli, Valentina-Gabriele, Mino, "Mikrokozmos'tan Makrokozmos'a Kanın Öyküsü", çev. Ali*

Kaftan, **Cogito,** *sy. 37, 2003,s.109-129.*

[356] ***An Encyclopedia of Religion,*** Contributors, Vergilius Ferm - ed. Publisher: Philosophical Library, New York, 1945, s. 80.

[357] *Conticelli Valentina, "a.g.m.", s.109-129.*

[358] *Sezen, Yumni,* **Kurban ve Din,** *s.37-38.*

[359] *Erginer,* **a.g.e.** *,s.79.*

damgası basılır.[360] Ayrıca kadınların adet kanları Yahudilik[361] ve İslamiyet'te pis sayılmıştır. Bu durumun ataerkilliğe geçişle başladığını savunanlar bulunmaktadır. Anaerkil dönemde üretkenliğin sembolü sayılan adet kanı ataerkil dönemde pis sayılmıştır[362]

Hristiyanlık, Yahudilerde görülen kurban kirliliğinden dolayı kurbanı reddetmiş olmasına rağmen Yahudi inançlarının etkisinden kurtulamamıştır. Yahudilerde görülen kurban inanç ve uygulamaları farklı uygulamalarla sürdürülmüştür. Yahudilerde mabedin iç bölmesine yılda bir kez yalnızca baş kâhin halkının bilmeyerek işlediği günahların bağışlanması için sunacağı kurbanın kanıyla girebilirdi. [363] Kutsalın bir nesnede tezahürü olarak tanımlanan hiyerofani[364]Yahudilikteki kan inancı için uygun düştüğü söylenebilir. Yahudilikten etkilenen Hristiyanlıkta bu anlayış Hz İsa'nın kanına transfer edilmiş ve özel bir anlam yüklenmiştir. Hz İsa kanını dökerek Tanrı huzuruna çıkmış, kanı ile insanlığın günahları bağışlanmıştır. Hristiyanlarda kanın yerine şarap, kurban olan Hz İsa'nın eti yerine ekmek ikame edilmiştir. Haç işareti Hz İsa'nın kurban edilişini dolayısıyla kanını sembolize eder. Hristiyan dünyasının temel akideleri ve bu akideden etkilenen birçok sanat eserinin ilham kaynağı kurban ve kandır. Kurbanı reddeden Hristiyanlığın dolaylı olarak diğer dinlerden daha çok kurbanı öne çıkardığı söylenebilir.

SONUÇ

Kurbanın bir ibadet olduğu inancının, kesilmesi yönündeki olumlu tutumların ve kurban kesme davranışındaki sıklığın yaygın ve güçlü olduğunu göstermektedir. Veriler araştırmanın temel hipotezi olan" Toplumumuzda Kurban Bayramı'nda kurban kesme davranışı dinî bir görev olarak algılanmasının yanında bazı psikolojik, sosyolojik ve tarihî faktörlere bağlı olarak yaygın bir şekilde uygulanmaktadır." hipotezini doğrulamaktadır.

Demografik faktörler genel olarak inanç ve tutumlarda bir farklılığa neden olmazken tutum ve inançların gücünde etkili olmakta, eğitim düzeyi dışındakiler kurban kesme davranışının sıklığında farklılıklara neden olmaktadır. Kurban kesme sıklığı erkeklerde kadınlardan, üst yaş gruplarında alt yaş gruplarından, üst gelir grubunda alt gelir gruplarından, evlilerde bekârlardan daha yüksektir. Kurban kesme davranışındaki sıklığın en az olduğu meslek grubu ev hanımları ve daha sonra işçi ve memurlardır. Diğer meslek guruplarındaki sıklık oranları daha yüksektir. Eğitim düzeyi düştükçe kurban kesme davranışındaki sıklık bir miktar artmasına rağmen, eğitim düzeyinin kurban kesme davranışındaki sıklık oranlarında anlamlı farklılıklara neden olmadığı görülmüştür.

Bireylerin yetiştikleri ailelerin kurban kesme davranışlarındaki sıklık ile kendilerinin kurban kesme davranışı arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kurban kesme davranışının diğer davranışlarda olumlu yönde değişikliklere neden olduğu konusunda tutum ve davranışlar

---

[360] *Besalel, Yusuf,* **Yahudilik Ansiklopedisi,** *c. 2, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul,*

2001,s.314-315.

[361] *Levililer, 15/19.*

[362] *Direk, Zeynep, "Adet Kanaması Tecrübesi: Sınırlar ve Ufuklar",* **Cogito,** *sy. 37, 2003,s.251-261*

[363] *Levililer, 4/1-12.*

[364] *Eliade Mircae,* **Dinler Tarihine Giriş,** *çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınları, İst., 2000,s.20.*

arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Kurban ibadetine hazırlık aşamasında ve sonrasında bireylerde oluşan ibadet bilinci kurban ibadetine uygun davranışlar sergileme çabalarında etkili olmaktadır.

Sosyal çekincelerin kurban kesme davranışı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Sosyal çekincelerin etkili olduğunu kabul edenlerin kurban kesme davranışında sosyal çekincelerin etkisi daha fazla olmaktadır. Sosyal çekincelerle dindarlık yönelimi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dış güdümlü dindarların kurban kesme davranışındaki sıklık ile iç güdümlülerin kurban kesme davranışındaki sıklık arasında farklılık görülmezken, sosyal çekincelerden etkilenme konusunda farklılıklar olduğu görülmüştür. Sosyal çekincelerden dış güdümlülerin iç güdümlülere göre daha çok etkilendikleri ortaya çıkmıştır.

Dindarlık algısı ile kurban kesme davranışı arasında ilişki olup, dindarlık algısı arttıkça kurban kesme davranışındaki sıklık artmaktadır. Namaz ve hac ile kurban kesme davranışı arasında ilişki olmadığı, oruç tutma ve zekât vermeyle kurban kesme davranışındaki sıklık arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Kurban kesme davranışının minnettarlık, fedakârlık, öz-saygıyı koruma, arınma, korunma, yardımlaşma, ölümü hatırlama ve merhamet duygusuyla ilişkili olduğu, bu konudaki tutum ve davranışlar arasında ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu duygulardan bazıları kurban kesme davranışını etkileyip, davranışı kolaylaştırıp ona anlam katarken, kurban kesme davranışı da bazı duyguları canlandırmaktadır. Kurbanla ilişkili olan duyguların insanın iç dünyasını olumlu yönde etkileyen duygular olduğu görülmektedir.

Kurban kesme davranışının kurallara uygun uygulandığında şiddet olarak algılanmadığı, kurallara uyulmadığında şiddet olarak algılandığı görülmektedir. Kurban kesme davranışının kişileri şiddete yönlendirmediği, kurban kesenlerin şiddet eğ ilimlerinde kurbana bağlı bir artış olmadığı bilakis kurbanın şiddetten uzaklaştırdığı tespit edilmiştir. Kurban kesen kimselerde şiddete başvuranlarınkinden farklı olarak kin ve nefret yerine ibadet bilincine bağlı olarak merhamet ve üzüntü etkili olmaktadır. Bu durum kurban kesme davranışının yok etme duygusundan uzak olarak gerçekleştiğini göstermektedir.

Kurban uygulamalarında eski Türk inançlarının, farklı kültür ve dinlerin etkisinin sürdüğü görülmüştür. Kurban kemiği, süslenmesi, cinsiyet ve rengi konusunda eski Türk inançlarının, kurban kanının arındırıcılığı, koruyuculuğu gibi inançlarda ve kanı çeşitli yerlere sürme âdetinde ise eski Orta Doğu inançlarının, Hristiyanlık ve bilhassa Yahudiliğin etkisi vardır.

Günümüz şehir hayatında kurban kesme davranışı için fiziki çevrenin yetersiz olduğu görülmüştür. Ortamın uygunsuzluğu kurban kesme davranışına dolaylı olarak yansımakta ve kurban coşkusunu azaltmaktadır.

Kurban eti ve derileri muhtaçlara dağıtılmakta olup bu uygulama günümüzde hızlı iletişim ve ulaşım sayesinde dünyayı kapsayacak şekilde yapılmaya başlamıştır.

Şehirleşmeyle beraber kurban konusunda bazı değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler daha çok uygulama ile ilgili olmaktadır. Kurban konusunda geleneksel inançlar korunurken uygulamada kurban kesim merkezleri, iletişimin getirdiği kolaylıklarla dünyanın her yerinde kurban kesme imkânı, kurbanlık hayvanın yanında kesim hizmetlerinin satın alınması gibi yeni durumlar ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerin yanında geleneksel toplumdan modern topluma geçişin getirdiği değişimler kurban konusundaki inanç ve tutumları etkilemezken,

kurban kesme davranışındaki coşkuyu olumsuz etkilemektedir. Şehir toplumunda insanların bireyselleşmeleri kurban uygulamasındaki toplumsal beklentilerden ziyade bireysel beklentileri öne çıkarmaya başlamıştır.

Kurbanın dinî bir ibadet olmasının yanında sosyolojik ve psikolojik faktörlerin devreye girmesi, tarihî boyutunun olması ve gelenekle bütünleşmesi kurban ibadeti ile ilgili inanç ve tutumları güçlü kılarken davranış boyutundaki sıklık oranını artırmaktadır. Bu sıklık sosyal öğrenme yöntemi ile yeni kuşakları etkileyerek davranışın sürekliliğini kuvvetlendirmektedir. İbadetin şölen yönünün olması, maddi olarak geri dönüşümünün çabuk olması gibi faktörler davranışı pekiştirmektedir.

Tarih boyunca değişik kültürlerde kurban uygulamasında farklılıklar olmasına rağmen beklentilerin aynı yönde olduğu söylenebilir. Beklentilerdeki önem sırası toplumlara göre değişebilir, fakat genelde benzerlik arz etmektedirler. Tarihte ilahî güçlerden yardım alma, daha iyi imkânları elde etme, korunma, sıkıntılı durumlarla başaçıkma, geleceği kontrol etme, arınma, ilahî güçlerle bozulan ilişkileri onarma, minnettarlık sergileme gibi beklentiler kurban uygulamalarında etkili olmuştur.

Günümüz modern toplumunda üretim ve tüketim alışkanlığına bağlı olarak bu beklentiler günümüze göre uyarlanmakta, kurban geleneksel toplumdaki yerini modern toplumdaki gelişmelere uygun olarak devam ettirmektedir.

Kurban Bayramı dışında kesilen akika kurbanında minnettarlık ve korunma, temel ve şükür kurbanlarında minnettarlık, korunma ve geleceği kontrol içinde ele alabileceğimiz bereket beklentisi, adak kurbanında ise başaçıkma ve geleceği kontrol, kefaret ve teskin kurbanında arınma, başaçıkma ve korunma, kefaret kurbanında arınma, sadaka kurbanında korunma, cenaze kurbanında ölen kişiye yardım, onunla manevi olarak ilişkileri sürdürme öne çıkmaktadır. Bu kurban çeşitlerinde bireysel beklentiler önemli olup, tutum ve davranışlar arasında ilişki olduğu görülmektedir. Bütün kurbanlarda şölen yönünün olmasına karşılık, hıdrellez döneminde kesilen kurbanların şölen yönü daha ağır basmakta ve bu kurbanlarda toplumsal beklentiler öne çıkmaktadır. Bu kurban türünde toplumsal beklenti olarak minnettarlık, geleceği kontrol ve korunma önem kazanmaktadır. Siyasi liderler ve devlet büyükleri için kesilen kurbanlar konusunda toplumda olumsuz tutumlar bulunmaktadır.

Kurban Bayramı dışında kesilen kurbanlar daha az karmaşık yapıda ve belli amaçlar için uygulanmakta olup, Kurban Bayramı'nda kesilen kurbanın bir yönünü daha çok öne çıkarmaktadır. Bu kurbanların bazılarında inanç ve tutumlar güçlü olmasına karşılık dinî bir yaptırımın olmaması, alternatif dinî davranışların bulunması, uygulamalarının azlığı nedeniyle model davranışların yetersizliği davranış boyutunu olumsuz yönde etkileyerek uygulama sıklıklarını azaltmaktadır.

Kurban Bayramı dışında görülen kurban uygulamalarının bazılarında farklı kültür ve dinlerin etkileri görülmektedir. Adak kurbanı olarak horoz kesilmesi, hıdrellez kutlamalarında kurban uygulamaları, İslam'da kurban çeşitleri içinde gösterilmediği halde uygulamalarda kefaret ve teskin kurbanının olması, akika kurbanının kemiklerinin kırılmaması ve kurban kanının sürülmesi gibi davranışlar farklı din ve kültürlerin etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihten günümüze uygulanan kurban ibadeti oldukça karmaşık olmasının yanında, üzerinde etkin olan birçok faktörden beslenerek güçlü bir yapıya bürünüp varlığını sürdürmektedir.

ÖNERİLER

1. Kurbandinî, tarihî, sosyolojik, psikolojik ve kültürel faktörlerle ilişkili bir ibadettir. Bu nedenle birçok bilim dalının ilgilendiği bir konu olmasına rağmen ülkemizde kurban konusunda yapılmış çalışmaların dinler tarihi dışındaki disiplinlerde yeterli sayıda olduğu söylenemez. Bu nedenle kurban konusunda yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Dinler tarihi, antropoloji, etnoloji, din psikolojisi, din sosyolojisi alanında yapılacak çalışmalarla kurban daha iyi anlaşılır hale gelecektir. Farklı bilim dallarında yapılacak çalışmalar kurbanın çeşitli yönlerini aydınlattıkça kurbanın boyutları ve önemi daha iyi görülecektir.

2. **Batıda yapılan çalışmalar ilkel dinler ve özellikle Yahudilik ve Hristiyanlık dikkate alınarak yapılmıştır.** Birçok bilim dallarında olduğu gibi kurban konusunda da referans olarak batılı bilim adamlarının çalışmaları alındığı için ülkemizde kurban konusuna yaklaşımlarda sıkıntılar yaşanmaktadır. Batı bilim dünyasında kurban incelenmeye başlandığı yıllarda geçerli olan paradigmanın evrimci, pozitivist ve indirgemeci olması, çalışmaların totem, büyü, tabu gibi kavramları merkeze almaları kurbanı aydınlatıcılığı kadar da engelleyici bir yönü olmuştur. Kurban konusunda oluşan bilimsel gelenek batı dışında kalan coğrafyalarda etkili olmaya başlamıştır. Referans olarak batılı bilim adamlarının çalışmaları alındığı için kurban konusuna yaklaşımlar batıda görülen eksikleri bünyelerinde barındırmaktadır. Bu sıkıntıları aşmak için kurbana indirgemeci yaklaşım yerine çok nedenli ve bütün dinleri dikkate alarak yaklaşılmalıdır.

3. Batı dünyasında birçok filozof kurban konusuna ilgi duymuşlardır. Kurban konusundaki araştırmacılar filozofların yaklaşımlarından yararlanmışlar ve teoriler geliştirmişlerdir. Ülkemizde kurban konusunda etkili felsefi yaklaşımlar ve tartışmaları zenginleştirecek teori denemelerinin olduğunu söylemek zordur. Bu nedenle kurban çalışmalarına ilham verecek kurbana dair felsefi yaklaşımlar ve kurban konusunda geliştirilecek teorilere gerek duyulmaktadır.

4. Günümüz kurban uygulamalarında eski kültür ve dinlerin etkisini tespit için diğer din ve kültürlerdeki kurban uygulamaları konusunda yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Bilhassa cahiliye dönemine ait yapılacak çalışmalar İslam'ın getirdiği yeniliklerin anlaşılmasını sağlayacaktır.

5. Kurbanın sosyolojik yönünü ortaya çıkarmak için din sosyolojisi alanında yapılacak çalışmalara gerek duyulmaktadır.

6. Kurbanla ilişkili olan duygular konusunda din psikolojisi alanında yapılacak çalışmalar kurbanın anlaşılmasında yararlı olacaktır.

7. Din bilimlerinde kurbanla ilgili yapılacak yeni çalışmalar kurbanın daha iyi anlaşılmasında oldukça önemli katkılar sağlayacaktır

8. KurbanBayramı dışında kesilen kurban çeşitlerini konu alan müstakil çalışmalar yapılmalıdır.

10. **Kansız kurban konusunda yapılacak çalışmalar kurbanı daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.**

11. Araştırmanın belirli bir evrenle sınırlı olması nedeniyle kurban konusunda farklı evrenlerde alan araştırmaları yapılması elde edilen verilerin test edilmesinde ve kurbanın

daha iyi anlaşılmasında yararlı olacaktır.

12. Şehir hayatında kurban ibadetini uygulama zorlaşmaktadır. Kurban uygulaması için yeterli alanların olmaması, kurban kesme konusunda ehil kişilerin azalması geleneksel alışkanlıkları sürdürme eğilimi kurban döneminde istenmeyen görüntülere neden olurken, kurban kesme merkezlerindeki yetersizlikler buralar konusundaki olumsuz tutumlara neden olmaktadır. Kurban coşkusunu olumsuz etkileyen bu durumu gidermek için insanların kullanım alanları tasarlanırken mimaride kurban kesimi dikkate alınmalıdır.

13. Kurbankonusunda bilhassa kurban kanı ile ilgili İslam'a göre batıl inanç ve uygulamalar hakkında halkımız aydınlatılmalıdır.

Kaynak: Özer ÇETİN, Kurban İle İlgili İnanç Ve Tutumlar, T. C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı– (Doktora Tezi),2008,Bursa

DUYGU KÖRLÜĞÜ- 'Aleksitimi'

Hürriyet Haber29 Ocak 2004

DUYGUSUZ İNSANIN YAŞAMI DAHA ZOR

Son araştırmalara göre on kişiden biri ne mutluluk ne de üzüntü duyabiliyor. **Bilim adamları duygu körü olan bu insanların beyinlerini inceleyerek birçok soruya yanıt buldu.** Bir insan nefret duyguları içinde olduğunu ne şekilde hissediyor?

Bedenin ne gibi bir rolü var?

Ve erkekler neden kadınlar kadar duygusal değil?

Kişinin, kendi ve diğer insanların hislerini algılama yetisinden yoksun oluşu 'Aleksitimi' olarak adlandırılmakta. Bir tür **duygu körlüğü.** Finlandiya'da gerçekleştirilen psikolojik testler sonucunda 1200 katılımcıdan %13'ünün duygu körü olduğu ortaya çıkmış. Bu oran kadınlarda %10 iken erkeklerde %17 civarında.

Tıp bilimi insanlarda yeni bir 'hastalığı' tanımlamakla meşgul: Duygu körlüğü. Hatta bu 'körlüğü' saptamak için ölçüm tekniği bile geliştirildi. Ve dünyada duygu körlüğünün çok yaygın olduğu da saptandı.

Örneğin Düsseldorf Üniversitesi Psikosomati ve Psikoterapi Enstitüsü doktoru Wolfgang Sitte'nin ilginç bir hastası var. 37 yaşındaki iki çocuk babası Thomas Jansen'ın duyguları tamamen körelmiş. 'Ailemizde ölümler yaşandı. Babamı, büyükannemi ve kayınvalidemi kaybettim. Tüm yakınlarım üzüldüler ve yas tuttular, ben hiçbir şey hissettim' diye anlatan Jansen, babasının ölümüne karşı duyarsız kalmasını, ilişkilerinin kopuk olmasına bağlamıştı.

Fakat büyükanne ve kayınvalidesiyle gayet yakın olduğu için çevresindeki insanlar onun bu tuhaf davranışını yadırgamışlardı.

Jansen'in sorununu teşhis eden ilk kişi Sitte oldu. Kişinin, kendi ve diğer insanların hislerini algılama yetisinden yoksun oluşu **'Aleksitimi' (Alexithymia)**olarak adlandırılmakta. **'Bir tür duygu körlüğü söz konusu'** diye açıklıyor Alman duygu araştırmacısı Matthias Franz da.

Fenomen erkeklerde daha fazla görülse de zengin, yoksul, yaşlı veya genç dinlemiyor, duygu körlüğü toplumun tüm kesimlerinde oldukça sık karşılaşılan bir durum. Finlandiya'da gerçekleştirilen psikolojik testler sonucunda 1200 katılımcıdan %13'ünün duygu körü olduğu ortaya çıkmış. Bu oran kadınlarda %10 iken erkeklerde %17 civarında.

Erkek kadın farklılığı

Duygu körü olan kişilerin davranışları özellikle de eşlerini rahatsız ediyor. Hatta kimi doktorlar aleksimistlerden çok onların eşlerini tedavi ettiklerini söylüyorlar.

Başka hiçbir psikolojik fenomen, insanların ortak yaşamlarını duygu körlüğü kadar etkilemiyor. 'Sonuçta, ortak yaşama katılımın temeli diğer insanlardaki duygusal reaksiyonların bizimkiyle eşit olduğu tahmini üzerine kuruludur' diyor Amerikalı travma terapisti ve duygu körlüğü araştırmacısı Henry Krystal.

Bu nedenle de içgüdüsel duygu algısı bozulduğu zaman güvensizlik artar. Alman psikiyatr Ulrike Forster, duygu körlüğü yaşayan biriyle karşı karşıya kalan kişide ortaya çıkan yabancılık duygusunu, diğer cinsin duygusal yaşamındaki tuhaflıklara karşı duyulan öfkeye benzetiyor.

Erkek ve kadının duygu dünyası gerçekten de çok farklı. İngiliz psikolog Simon Baron-Cohen örneğin, kısa bir süre önce cinsiyetlere özgü düşünce biçiminin bebeklikte ortaya çıktığına dayanan teziyle büyük bir ilgi uyandırdı.

Teknik düşünme tarzı

Baron- Cohen'e göre kadınlar en azından daha güçlü bir empati yetisine sahip. Kadının 'E-beyni' (duygusal beyin) diğer insanların duygularını daha iyi algılayabiliyor. Erkeğin güçlü yönü ise sistematik düşünme yetisi. Mantıklı sonuç bulma konusunda erkeklerin 'S-beyni' (sistematik beyin) daha üstün.

Baron-Cohen'in tipik erkek düşünme biçimini tarif edişi, doktorların, aleksitimistlerde karakteristik özellik olarak yorumladıkları 'teknik düşünme tarzını' anımsatmakta.

Duygu körlüğü yaşayanların ilk bakışta dikkat çekici olmadıklarını savunan Köln Üniversitesi Psikosomati ve Psikoterapi Enstitüsü araştırmacısı Michael Huber'e göre de duygusuz düşünce biçimi bazı kişilerde oldukça iyi işlemekte. Bu yüzden de aleksitimi endüstri toplumlarında aranan bir özelliktir. Ve duygu körlüğünü asla bir hastalık olarak değil, az veya çok belirgin olan bir tür karakteristik özellik olarak ele almalıyız, diyor psikoterapist Claudia Subic -Wrana da.

Duygu kaybı ölçümü

Araştırmacı, duygu kaybını bilimsel araçlarla ölçüyor. TAS-20 olarak kısaltılan soru formu dünya genelinde en fazla kullanılan aleksitimi testi. Formu dolduranlar yirmi soruyu, birden ('kesinlikle uymuyor') beşe kadar ('kesinlikle uyuyor') devam eden bir cetvele göre yanıtlamak zorunda.

'Neden öfkeli olduğumu bilmiyorum' veya 'Şu anda neler hissettiğimi farkında değilim' gibi sorular bunlar. 62'inin üzerinde puan alan kişiler duygu körü sayılıyor. Yazının başında sözünü ettiğimiz Thomas Jansen'in TAS endeksi 69.

Bununla birlikte testte birçok problem mevcut, diyor Wrana. Psikolog bu yüzden kişinin kendi tahminlerine dayanmayan testlerle de çalışıyor. Örneğin Amerikalı psikolog Richard Lane

tarafından geliştirilen ve farklı toplumsal olayların yerleştirilmesi gereken LEAS testi (bkz.grafik). Wrana, bu testi, bugüne değin 350 üniversite öğrencisi ve 400 hasta üzerinde uygulamış.

Mahrem dünya

Psikoterapistin çalışması aslında psikologlar, terapistler, sinirbilimcileri ve beyin araştırmacılarının, aleksitimiyle ilgili araştırma patlamasının bir parçası. Bilim adamları duygu körlüğünü tedavi etmenin ötesinde yeni gelişmeler de vaat ediyor. Bu fenomenin anlaşılması bugüne kadar birçok beyin araştırmacısı tarafından pek ele alınmayan bir alanın bilimsel açıdan kavranmasını sağlayacak kapıyı aralayacak, yani 'duyguların mahrem dünyasını'.

Konu uzun bir süre birçok araştırmacının gözünde bilimin objektif araçlarıyla araştırılmayacak kadar sübjektif görünüyordu. Beyin ve duygu araştırmacısı Antonio Damasio duyguların sistematik olarak araştırılmasının gerçekten de mümkün olduğunun son yıllarda anlaşıldığını ve duyguların şu sıralar sinirbiliminin en heyecanlı konularından biri olduğunu söylüyor.

Bilim, bağlantılar hakkında yepyeni bir bakış açısı kazandı. Ve duygularla ilgili temel sorulardan bazıları aleksitimi araştırmalarıyla yanıtlandı:

Kişi, korku, öfke veya mutluluk duyduğunu ne şekilde anlar?

Duyguları algılama yetisi doğuştan mı var yoksa öğrenilmesi mi gerek?

Erkekler duyguları daha yüzeysel mi yoksa kadınlardan farklı mı işliyorlar?

Bu konuda (genelde 'duygusal' olarak tanımlanan) sağ ve ('rasyonel' olarak tanımlanan) sol beyin yarıları arasındaki ilişki ne derece önemli?

Yaşamı zorlaştırıyor

Diğer insanların duygularını anlayamamak gündelik yaşamda büyük sorunlar yaratıyor. Duygu körlüğü yaşayanlar karşılarındaki kişiyi memnun etmekte zorlandıkları için büyük bir gerilim yaşıyor. Gerilim ise kandaki stres hormonlarının seviyesini yükseltir.

Engellenen duygular teorisi

Beden duygusal deneyimlere örneğin hormon salgısı, yüksek kan basıncı, hızlı kalp atışı veya terlemeyle tepki veriyor.

Örneğin şakak lopunun arkasındaki İnsula gibi çeşitli beyin bölgeleri, bu reaksiyonu kaydediyorlar.

Limbik sistem bu uyartıları duyguları dönüştürür.

Fakat duygular, merkezi kortekse ulaştıklarında hissedilir.

Aleksitimistlerde duygusal durumlarda beyin lopunda duyguların oluşumundan sorumlu bir bölge engellenmekte. Böylece duygular yerine bedensel reaksiyonlar hissedilir.

Aleksitimi hastalarında bu yüzden kronik ağrılar, yüksek kan basıncı veyahut da strese bağlı diğer rahatsızlıklar gelişir. Ve bir araştırmaya göre de duygu körlüğü yaşam süresini kısıtlamakta.

Aleksitimistler, özellikle de diğer insanlarla iletişim kurarken bocalıyor. Çünkü insanlar son derece karmaşık bir şekilde iletişim kurarlarken basit sözcüklerle yerine getirilen konuşmalar çok önemsiz kalıyor.

Duygusal içerikteki bilgiler mimik, ses tonu veya bedensel hareketlerde gizlidir. Bu sinyallerin hiçbirini algılamayan kişi, mesela dedikodu sırasında sağır ve dilsiz gibi hisseder kendisini.

Duygular öte yandan tercih konusunda da son derece etkili bir araç. Bir insan, bir yüzün sempatik olduğunu, bir isteğin terbiyesizce olduğunu ya da bir doktorun güvensiz olduğunu aklıyla anlayana dek, duygularıyla bir anda değerlendirmiştir bile. Bu ani karar mekanizması eksik olduğunda kişi yeni kararlar almakta bocalar.

Neden kapalı?

Peki aleksitimistlere duygu dünyasının kapayan nedir?

Genelde normal düşünen bu kişiler söz konusu duygular olduğu zaman niçin 'körleşiyorlar' ?

Normal hisseden kişilerin ve aleksitimistlerin duygusal verilerini bir EEG deneyinde karşılaştıran Franz ve ekibi ilk yanıtı buldu.

Araştırmacılar EEG aletine (Beyin akımları ölçümü) bağlı deneklere duygusal sahneler ve yüzler izletip, EEG verilerini değerlendirince sürpriz bir sonuca ulaştı. Duygu körü olan deneklerin beyin akımları saniyenin onda ikisi ila onda üçü arasındaki zaman dilimi içinde şiddetli dalgalanmalar gösteriyor. Hatta bunlar kontrol grubundakilerden bile daha güçlü.

Alman beyin araştırmacısı Huber'in yeni araştırması da aynı sonuca işaret ediyor. Huber, beyin akımlarını PET görüntüleme tekniğiyle incelemiş. Denekler, araştırma sırasında yaşamlarındaki duygusal anlarını hatırlamaya çalışmışlardı. Duyguların işlenmesi konusunda en önemli rolü üstlenen limbik sistem, normal insanlarda son derece etkinken, aleksimistlerde etkinleşmiyor.

Huber araştırma sonucunu kısaca şu şekilde özetliyor: Söz konusu duygular olduğunda, aleksimistler önemli bir engelle karşı karşıya kalıyor.

Bastırılan duygu mu?

Psikanalizciler, bu bulguyu memnuniyetle karşıladı. Onlara göre duygu körlüğü yoklukla değil, duygusallığın bastırılmasıyla ortaya çıkıyor. Huber, yeni bilgiler ışığında duygu körlüğünün doğuştan var olmadığını, çocukluk döneminde geliştiğini tahmin ediyor. Thomas Jansen'ın deneyimi de bu teoriyi destekliyor. 'Mesela ağlamayı bana babam yasaklamıştı' diyor Jansen.

Jansen'ın ebeveynleri alkolikti. Jansen'i 16 yaşında dünyaya getiren annesi onu henüz 11 yaşındayken terk edince, Jansen büyükannesiyle birlikte yaşamak zorunda kalmıştı. Babasını sadece hafta sonlarında görüyordu. Sık sık ağladığı için de babası ona ağlamayı yasaklamıştı.

Verilerin birçoğu duygu körlüğünün, kötü deneyimlerden sonra kuşanılan bir zırh olduğunu göstermekte. 'Bir insanın taşıyabileceklerinin de bir sınırı var' diyor travma uzmanı Krystal. Araştırmacı, stres sendromu yaşayan savaş ve soykırım kurbanlarının da genelde duygu körü olduklarını saptamış.

Hatta Wrana, duygu körlüğünün kalıtsal olduğunu düşünüyor. Hastalarımdan edindiğim izlenimlere göre bu şekilde, savaş neslindeki sıkıntının etkili bir şekilde topluma yansıdığını anladım diyor psikoterapist. Diğer araştırmacılar ise askerlerin, savaş alanındaki ölüm tehlikesinin yoğun baskısı altında, duygularını geçici olarak devre dışı bırakarak uç koşullarda sağlıklı düşünmeye çalıştıklarını söylüyorlar.

Farklı beyinler

Bununla birlikte zorlu çocukluk dönemi ve travma dışında genetik faktörler de rol oynayabilir, diyor Huber. Duygu körlüğünün ortaya çıkmasında genlerin etkili olduğu ikiz deneyleriyle saptandı.

Nöro-anotomistlerin bu konuda ilginç görüşleri var. Uzmanlar iki beyin yarısı arasındaki bağlantının kadında daha güçlü olduğunu buldular. Her ne kadar duyguları körelmiş kadınlar bulunsa da, aleksitimistlerin beyni, erilliğin bir uç biçimi olabilir mi?

Karısını üzüntüye boğan duygu körü erkek yoksa bir 'süper erkek' mi?

Psikolog Baron-Cohan'a göre bu mümkün. Tezine göre gelişkin bir S-beyni empatiden yoksun olduğu gibi duyguları da tanımıyor.

Fakat bu tür teoriler yine de oldukça spekülatif. Çünkü duygusallık ve cinsiyet arasındaki ilişki psikologlar açısından son derece tartışmalı.

Bununla birlikte özellikle de erkek ve kadının gündelik yaşamında, aleksitimide de önemli bir rol oynayabilecek bir fark söz konusu, her ne kadar bu ilişki pek sürpriz olmasa da. Kadının bedenine, erkekten daha fazla dikkat ettiği gerçeğidir bu.

Duygu organı

Beyin araştırmacısı Damasio sayesinde popüler hale gelen modern duygu teorisine göre duygular, beynin kendi bedenini algıladığı bir duyu organına benziyor. Tıpkı artkafadaki görme korteksinin, ağtabakadaki uyartıları işlediği gibi insula ve diğer beyin bölgeleri de bedendeki verileri kaydederek ilgili duyarlılığı hesaplamakta.

Ve insan, görsel verilerin görüntü şeklinde beyne ulaşmasından sonra limbik sistemde işlenerek bilinçli algılamadan sorumlu duygu korteksine aktarılan verileri, bedeninde öfke, korku veya üzüntü olarak duyumsar (bkz.grafik).

Aleksitimistlerdeki önemli bir gözlem, bu teoriyi destekler gibi. Aleksitimistler strese karşı, duygularıyla tepki göstermek yerine bedensel duyarlılık veya duygusal baskıyla reaksiyon gösterir. Örneğin sınavdan önce korku değil karın ağrısı hissediyorlar ve aldatıldıkları zaman öfkelenmek yerine doktora görünme isteği duyacak kadar baş dönmesi çekiyorlar.

Diğer aleksitimistler de ise baş dönmesi, sırt ağrısı, ciltte kızarıklar ya da kaynağı bilinmeyen ağrılar ortaya çıkıyor.

Damasio'nun teorisi aleksitimistlerdeki gizemli ağrıların ne şekilde ortaya çıkabileceğini açıklıyor. Araştırmacı, duygularla ilgili bilgileri limbik sisteme aktaramadıkları için bedenlerinde hissediyor olabilirler mi diye soruyor.

Tedavide gelişme

Bu fenomen özellikle küçük çocuklarda izlenmekte. Tahammül edemedikleri durumlarda genelde ilk önce karın ağrısından şikayet eden üç yaşındaki çocuklar zamanla duyguları algılamayı öğrenirler. Hatta yetişkinlerde bile zaman zaman duygu ve beden arasında 'kısa devre' yaşanır. Örneğin bir sınav öncesinde korkmak yerine kusmak gibi.

Bazı uzmanlar aleksitimistlerin beden sinyallerini duygu olarak değerlendirmeyi hiçbir zaman öğrenmediklerini iddia ediyor. Mesela anne babalar karın ağrısının, genelde korku veya öfkenin bir ifadesi olduğunu anlatmazlarsa çocuk bunu hiçbir zaman öğrenemez.

Elde edilen yeni bilgiler sayesinde aleksitimi tedavisinde önemli gelişmeler yaşandı. Uzun bir süre için duygu körlüğü tedavi edilemez olarak kabul ediliyordu, ama bilim adamları bugün en azından tedavi tekniklerinin bu hastalara göre değiştirilmesi gerektiğini kavradılar.

Aleksitimistler terapistlerin önerilerine göre bedenlerinde hissettiklerini duygu olarak öğrenmeye ve duygu körü olmanın da çok kötü bir şey olmadığını kavramaları gerek. Bilim adamları bu çabanın uzun bir süre sonra olsa da başarıyla sonuçlandığını söylüyorlar.

Spiegel dergisinden özetlediğimiz (49/03) bu ilginç yazının önsözündeki 'Hasta' Thomas Jansen şöyle diyor: 'Evde ailemle birlikte olduğumda en mutlu anlarımı yaşıyorum. Ve bunun böyle kalması için de kendi sorunumla baş etmeyi öğreneceğim.'

Haftaya bir söyleşi: Duygu sümüklüböcekte bile var!

Duygular nasıl ölçülüyor?

Amerikalı psikolog Richard Lane tarafından geliştirilen bir testle, araştırmacılar insanlardaki duygu kaybını saptamaya çalışıyorlar. Gündelik yaşamdan olayları değerlendiren denekler, kendileri ve diğer insanların farklı durumlarda neler hissedebileceğini bulmaya çalışıyorlar. Yanıtlar hazır bir şemada açıklanan duyguların değişkenliğine göre değerlendirilmekte.

Olası yanıtlar ve duygu değişikliğindeki artışa göre altı kategorili değerlendirme:

0- Ben ödül almak için çalışmıyorum. Arkadaşım, jüri üyelerinin doğru karar almış olduğunu hisseder.

1- Beni hasta ederdi. Arkadaşım neler hissettiğini bilemezdim.

2- Kendimi birkaç gün kötü hissederdim. Arkadaşımın kendisini iyi hissedeceğinden yüzde yüz eminim.

3- İkimiz de aynı derecede mutlu olurduk.

4- Cesaretimin kırıldığını hisseder ama arkadaşım için sevinirdim.

5- Hayal kırıklığına uğrardım. Ama başka biri kazanacağına arkadaşımın kazanmış olmasına sevinirdim. Arkadaşım gururlanır ve mutlu olurdu ama, duygularımın zedelenmiş olabileceğini de düşünür ve üzülürdü.

Tüm insanların ortak dili

Duyguları paylaşmanın en etkili yolu yüz ifadesidir. Hareketleri milimetrik olarak birbirine uyumlu olan 50'yi aşkın kas, ağız, yanak, göz, alın ve kaşlarımızla eşsiz yüz ifadesi için özgürlük sunar. Tüm insanlar en azından sevinç, öfke, korku, üzüntü, şaşkınlık ve iğrenme gibi altı temel duyguda aynı mimiklerle konuşurlar. Hiçbir batı uygarlığıyla yüz yüze gelmeyen Yeni Gineliler bile batılı insanların yüzlerindeki sevinç ve üzüntü ifadesini doğru algılayabiliyorlar. Beş yaşındaki çocuklar dahi mimikleri yorumlamakta yetişkinler kadar yeteneklidir.

Erişim: http://www.hurriyet.com.tr/duygusuz-insanin-yasami-daha-zor-199241

Bu çalışma aleksitimi ile ilgili geniş bir literatür taramasını içeren bir derleme çalışmasıdır. ... Makalede ayrıca aleksitimi ilgili olarak yapılmış yerli ve yabancı.

ALEKSİTİMİ - Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı

dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/137/978.pdf

KADER DEĞİŞMESEDE

"Onlar dedi de mi oldu, olacağı için mi söylediler."

Sevenler vardır. Sevilenlerde. Acılarda sevinçlerle. Hepsi kaderin pençesindedir, elimizden bir şey gelmez. Hayatımız kaderin dediği gibi olmaktır. Kabul etsekte etmesekte. Bu kabulculüğün ortamında, incinen/inciten hayatlar bulununca bizim söylemek istediğimiz, bildiklerinde ısrar edenler ile duymamakta kararlı olanlar hakkındadır.

Allah'ın bir garip kulu, çıkılmasına imkân olmayan bir dalışla, kaderin çarklarına elini sokar, aldırış etmeden, kınanmadan korkmadan **"Düzeltmek sana mı kaldı", "bir göreceğine bin görsün",** sözlerine aldırmadan..

Kader gelecektir, onu Allah Teâlâ bilir. Ancak bazı kullar vardır, dedikleri çıksın diye, hayatı etkileyen, dinlemeyen, dinletemeyen, kader kendi çarhın başına almıştır.

Burada dinlemeyene cahil, dinletemeyene aciz diyebilir miyiz?

İtham olunmayan kader, olması gerekene doğru akarken, nerede insanoğlu kazasını yapar ki? Belki de olmuş olması yazgısı mıdır?

Söz Hakkındır, doğruluğunu gösterir. Kader rüzgârı, varlık kapılarını ardına kadar açmadan önce kelâm vardı. Açılmış olanları da karanlıklara katmak kadere mi bağlandı?. Her şekilde hayata varlık ve yokluk ile girer yüzünü gösteren ışık kayboldu. Hayat, bir film değil ki, tekrar aynı kareyi seyretme fırsatını bizlere versin. Bir kere oynamak hakkımız olan bir hayatımız var.

–Değişmez mi?

–Kader anın içinde anlar ile değiştirilir, değiştirmek isteyeni varsa. Ancak ısrarlar vardır haklı ve haksızcasına, birde olsun/olmasın dediğimiz prensipler.

Kader bilginin/anlayışın doğru ve yanlış ile alakalı bir husus olsa idi, hep iyilerin kazanması gerekirdi. Kötülerin en çok kazandığı bir dünyada yaşıyorsak, bu demek ki, kötülük ve iyilik kaderin çok etkilendiği bir şey değildir.

Burada söylemek istediğimiz kadere bağlı sırlara vakıf olan ajanlardır. Onlar görüneni başka, geleceği ise başka türlü bilenlerdir. Onların Allah Teâlâ ile bir alışverişleri, yakınlıkları vardır ki melekler dahi buna hayret ederler. Onlar tanrı değil, ortak değil, hiçbir şey değil gibi dünyada yaşarlar. Seçildiklerini bilinmemecesine, seçilmişlerdir.

İşte Allah Teâlâ'nın bu kulları kaderi etkilerler. Bunlar kalbur gönülleriyle, iyide kötüde tecelliye mazhar olmuşlardır. Bunun en garip örneği de şeytanın varlığıdır ki, Rabbini en iyi bilen ve isyanına binlerce dayanak bulandır. Bilir ve sürekli isyan eder. Bu onun kader

etkisinde bulunuşunun işaretidir. Onun durumu yani kötülüğe teşvik edişi bilindiği halde Allah Teâlâ izin vermiş, o da isyanıyla sebatından vazgeçmemiş, kaderin topunu meydanda çeviri durmaktadır. Onun tersi Hızır ve ekipleri sınıfında gibi iyi kullar vardır. Onlarda kötülüğün bertarafı için çalışırlar.

Hayat kötülüğün ve iyiliğin bir savaşı mıdır?

İyiler neden kabul edilmekte son sıralarda kalır, kötüler doğruları geçmektedirler?

Yaratılmışların hayat refleksleri, olağan şeylerin vasıflarındaki ince çizgilerin üzerindeki hareketi ve imkan ve imkansızlığı bir karışıklık sebebi midir?

Bu dünya cümbüşünde kader, orta oyunu içinde tuluat eden pişekarın haline benzer. Seyirciye gözünün takılıp irticalen söylemek istediğinin gayrısı bir sözü söylemesi gibidir. Oyun oynanır, sonuç değişmez. Fakat kelimeler cümleler yerlerinden çıkmış, alakasız bir şekilde söylenmiş gitmiştir. Sorulduğunda "o sözleri neden söyledin" dediğimizde cevap, "sevgilim gelmişti, bana bir nazar attı, bende ona bir nükte ile cevap göndereyim dedim, replikler karıştı, toparlanmam biraz değişik şekilde oldu. Yoksa o zamana kadar ne onu düşündüm, nede hazırlık yapmıştım. Olsun, sonuçta yine hikâye önceden bildiğimiz ve kurguladığımız gibi bitti." İçerik değişir gibi olsa da sonuçta hedeflenenle aynıydı."

-O karışıklık istenilen bir şey miydi?

Sevdiğimiz emek verdiğimiz birini düşünelim. Ne yaparsak yapalım, kaderini değiştirmek mümkün olmuyor/olmayacaktır. O olacağına doğru giderken kalitesiz yakıt almış arabaya iyi yakıt ilave etmeye benzer. O iyi yakıttan araba etkilenmez. Araba, tekleye tekleye gitse de yolundan çıkmayacak ve mecburen gidilmesi gereken yere gidecektir.

Yıllar geçip, geriye döndüğümüzde **"neden o sözü tutmadım"** diyecek çok insan tanırsınız. Onlar bunu söylerken pişmanlıklarını değil kendilerinin anlayışsızlarına bağlarlar.

-Pişman olacak kimseler kimlerdir?

-Hiçbir menfaati olmadan hayatınıza girmiş, zamanını harcamış, vaktini size hibe etmiş insanları incitenlerdir. Eğer böyle birisi ile karşılaştıysanız korkun. Onun bütün söyledikleri çıkacaktır. Çünkü o insanın harcadığı zaman, aslında Hakk'ın harcandığı ve feda edildiği mevhibelerdir. O harcanan o kişi değil, Hakk'ın bizzat kendisidir.

Hakk, gelecekte kulunun mazeretine açık kapı bırakmaz/bırakmak istemez. Derki, "ben uyarıcılar gönderdiğimde, dinlemediğin o sözler sana karşılıksız söylendiğini mi zannediyordun. Onların bugün karşılığı alınacaktır. On yıllar geçse de hiçbir menfaati olmadan sana yönelen o iyi kalbin bedeli senden alınmayacak mı? Olacak bütün şeyler

olacaktı. Fakat bir şans tanındıysa, bunu da anlaman gerekirdi. Sen ise çıktığın ulu dağların tepelerinde, bencil davranışların nefsinin taşkınlığına sebep olup, seni aşağılara itip bıraktı."

"İnsanın bir kaderi vardır ve değişkenide yoktur. Mesela ölümlü olmak onun kaderidir. Ancak kendisiyle devam eden bir silsileyi kırması/kırmaya çalışması onun zarara bulaşmasına neden olur. Dünyaya gelişine sebep olan zincirin halkası sayemizde kırıldıysa, yüzyılları taşıyan bir emeğin semeresi kopmuş demektir. Bir de yalnız kalan halkayı, bağlamak yerine toprağa gömüp kaybetmeye çalışıyorsan, o daha ayrı bir kötülüktür. Toprak insanın ölümüyle sevinmiş olsaydı, defnedenleri üzerine bastırmazdı. Hangi defineci gelip sırladığın o halkayı yerinden çıkaracak ki? Bu olmayacak. Kaç umuduna kavuşmuş defineci görüldü ki?

Kırılan zincirin, yeni baştan dizilmesi için yaratılış kanunlarını hareket ettirmek, kaybedilen zamanın hesabını sormak ve ceza vermekle sorunlar çözülecek, düzen geri gelecek mi?

-Gelmeyecek."

Burada mahcubiyetle karışık infilak eden bir çığlık vardır. " Ben nerede hata yaptım". "Böyle olsun istemiyordum", der gibi. Ancak günümüz insanı geçmişinden kopuk yaşıyor. Doğruları bulmak için geçmişin tecrübe edilmiş bağlarına artık itibar etmiyor. Bulundukları konumlarında doğruluk ve eğrilikle değil, hakkın sırlarına kavuştuğu kadarıyla isim bulan varlıklar, kaderin ölüm fermanını imzaladığında, dönüşü olmayan karanlık yurdun gölgeleri gibi gelip geçiyor.

İyi ve kötünün tercihinde insan kendini nerede görmek isterse istesin, takım tutar gibi uç noktayı bulanların peşine düşmeyi benliğinde ihtiyaç duyar. Eksik yönünü tuttuğu ile tamamlar. Her neyi tamamlarsak tamamlayalım, bir şeyin farkında olmalıyız. O da kaderin muammalı cilvesi ve en büyük şansızlığı, yardım edici diye bahsettiğimiz insanlarla karşılaşmaktır. Onlar kaderi bilmeden, doğrusuyla söylemişlerdir. Söyledikleri kaderde olmasa bile, onlar doğru çıksın diye, Allah Teâlâ eylemleri yaratmış, iyilikleri ve kötülüğü var etmiştir. Bu karşılıksız yapılan işlerin bir nevi tahsilidir.

Bu kişileri dinlemenin karşılığı, uymak veya uymamak seçeneği ile önünüze geldiğinde, nefsinize ağır gelen her husus, muhakkak hayra açılan bir kapıdır. Nefis ise rahat ve gaflet olan herşeye rağbet eder. Bazı şeyler iğne deliği gibi görünse de deveye geniş gelir, bu nefsin ayaklar altına alınmasıyla elde edilmiş kabiliyettir.

Neticede Hakk dostlarını bulmak, şerefine ulaşmak iyiliği, teslimiyyet ile birleşmektir.

Hakk dostunu tanımak istiyor musunuz?

Onların bakışları dünyaya çevrilmediğinden, maddi şeylerle bulamazsınız.

-Peki…

Gelecek, günümüzde bizimledir. Geleceği gelecekte bulmak yerine, bugün bir atılım yapmalı, ayan olan hakikatin sahibi olmak için, söz dinlemeyi kabullenmeliyiz. Daha önce dediğimiz gibi dinlesekte yine kaderimiz değişmeyecektir. Ancak ölümden sonraki hayatta kendimizi savunacak bir desteğimiz delilimiz olsun. O da **"Ya Rabbi bir kul olarak bu kadar yapabildim"** diyebilecek kadar.

Ötelerden haber gelmiyor, diye her şeyi inkâr etmeninde bir gereği yoktur. Nasıl geldiğimizi bilemeyerek başladığımız bir hayatın, bitişi de nasıldır, demenin manasız oluşu gibi. Öncesiz ve sonsuzluğun arasında bulduğumuz karşılıksız fırsatları, hafakanlar ile geçirmemeli, gizemli olmaktan kaçınmalıyız. Bir gün bu sayfaları dürecek saatin geleceğini bildiğimize göre, ya varsa denilenlerle, hep bir gün sonrasında, kazancımızın ne olacağını bilemediğimiz varlığımızı, bugünün literatüründe iyiler diye anılan sınıfta adımızı andırmaya çalışmalıyız..

Belki "İyilerden" yazarlar diye…

İhramcızâde İsmail Hakkı

NE SÖYLERLER, NE BİR HABER VERİRLER

https://youtu.be/21Cu45CUEDY

Yalancı dünyaya konup göçenler

Ne söylerler ne bir haber verirler

Üzerinde türlü türlü otlar bitenler

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Kiminin başında biter ağaçlar

Kiminin başında sararır otlar

Kimi masum, kimi güzel yiğitler

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Toprağa gark olmuş nazik tenleri

Söylemeden kalmış tatlı dilleri

Gelin duadan unutman bunları

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Kimisi dördünde, kimi beşinde

Kimisinin tâcı yoktur başında

Kimi altı, kimi yedi yaşında

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Kimisi bezirgân, kimisi hoca

Ecel şerbetini içmek de güç a

Kimi ak sakallı, kimi pir koca

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Yunus der ki gör takdirin işleri

Dökülmüşler kirpikleri kaşları

Başları ucunda hece taşları

Ne söylerler, ne bir haber verirler

ÂŞK'IN GERÇEĞİNDE

Aşk; sevenin, sevilenden başka bir şeyi gözünün görmemesi, sevgiye dair her şeyin sevgiliyi hatırlatıp güzel ve yaratılmış tüm varlıkların sadece sevgiliyi hatırlatmasıdır. Sevgi hali çok yoğun bir his kapısı açtığından bedendeki tüm azaların, kana karışır derecede, her hücreye ilişmesi hatta ruha da sûdur ederek her dem sevgiliyle hoş olma halidir. Sarhoşluk hali sevenin her şeyde sevgiliyi görmesine sebep olduğu için âşık her gördüğüne **"Bu Odur"** diye bakarak her şeyi sevmeye başlar ve aşk giderek bir tek kişiden çıkarak her varlıkta teselli bulmaya başlar .

> **"Âşk, Allah'ın sırlarını belli eden bir üstürlab**[365]**, bir vasıtadır.**
> **Âşıklık ister nefsani, ister ruhani olsun**
> **Sonunda bizi ötelere götürecek bir rehber, bir kılavuzdur."**[366]

Lügatlerde aşk kelimesinin sarmaşıkla yakından manası olduğu ifade edilerek, sarmaşık kelime kökü olan **"aşeka"**nın aşktan türediği ifade edilmektedir. Âşık da tıpkı sarmaşık misali sevgiliyi kuşatması, onun besininden yani canından ve ruhundan istifade ederek sevgiliyi zayıflatıp kurutması yönünden sarmaşık ile benzerlik arz etmektedir. **Aşkın, aşike isimli yeşillendikten sonra ufalanıp sararan bir ağaç isminden alındığı da ifade edilmektedir.** Ayrıca hem tatlı hem ekşi olan bir çeşit meyveye de **"uşuk"** denerek aşkın hem sevgiliyle muhabbet sonucu yaşanan mutluluk sarhoşluğu, hem de ayrılık sonucu yaşanan hoşnutsuzluğu ifadesiyle benzerlik göstermektedir .

İbnu's-Serrac'ın rivayet ettiği; **"Onu öfke ve âşk arasında kaybetmedi."** mealindeki hadise göre, âşk kelimesi Resulullah tarafından kullanılmış ve burada geçen âşk kelimesi **"aşak"** biçiminde yazılmıştır. **İşşik, âşık olan adam anlamına gelip, taaşşuk ise, âşkta kendini zorlama anlamına gelmektedir**[367].

Kuran-ı Kerim'de âşk kelimesi geçmemektedir. Ancak, sufiler **"İman edenlerin Allah 'a olan sevgisi daha şiddetlidir**[368]." ayetini âşka yorumlamışlardır. Âşk, zatla ilgili tüm durumları ortaya koyarak, insanda bulunan "âdem" unsurundan sıyrılarak, vücut unsurunun ardındaki

---

[365] *Üstürlâb: Üstüne gök kubbesinin haritası çizilmiş yarım dâire şeklinde bir âlettir. Bununla, gökteki yıldızların bulunduğu yerler, güneşin doğup batışı ile zeval vaktinin saati bilinir.*

[366] *Mevlânâ, Mesnevî, Çev: Şefik Can, Ötüken Yay, İstanbul 2002, C. I, s. 16*

[367] *el-Cevziyye, a.g.e.., s.35*

[368] *Bakara; 2/165*

gerçekleri fark ettirir[369].

Âşk dendiği zaman Hallac-ı Mansur ilk akla gelen isimlerden biridir. Hallac'ın âşkı ilk dile getiren kişilerden olması ve bu uğurda canını cananına feda etmesine yol açabilecek derecede derin bir ilahi sevgiye bürünmesi uzun yıllar boyunca diğer mutasavvıfları etkisi altına almış, birçok tartışmalara sebep olduktan sonra kendini **"Âşık"** olarak kabul ettirmiştir. Ancak bu onun ölümünden çok sonra gerçekleşmiştir. Onun ölümü bir ceza olarak görmemesi âşkından gelen ilahi bir âşk ateşiyledir.

"Âşk insanı yok eder, var eder.

Gönülsüz bırakır, elsiz ayaksız bir hale sokar."[370]

Hallac'ın "enel hak sözü ile Tanrılık iddiasında bulunduğu ileri sürülerek, kafir ve zındık ilan edilmiş, idam cezasına mahkum edilmiştir. Ancak Hallac'ın "enel hak" sözündeki iddiası tanrılık iddiası değil, her şeyin, her yaratılmış eserin Allah'ın tecellisi olduğunu ifade etme çabasıdır.

"Eğer Allah 'ı tanımıyorsanız eserini tanıyınız, işte o eser benim, ben Hakkım, çünkü ebediyen Hak ile Hakkım." cümlesiyle kendisinde Rabbini bulduğunu, âşka ulaşan kalbin, kendini unutup sadece Allah'ın varlığını bulduğunu ifade etmiştir. Çünkü Allah âşkı bedenin her yerine sirayet etmiş, akıl ve kalbin sırlarını aşmıştır.

"Madem suretler kuldur, artık Cenab-ı Hakk 'a suret deme; onu suret sayma, bir şeye benzetmeye kalkışma!

Bir şehre gidersin; gittiğin, gördüğün o şehir, şehrin suretidir, dış yüzüdür!

Ey yolcu!

Seni o şehre çekip götüren, sureti olmayan görme zevkidir; yeni bir şehri tanıma merakıdır!

O gittiğin şehirden duyduğun görme zevki ile mana bakımından hoş bir âleme, mekânsızlık âlemine gidersin!

Aslında sen, dostunu görmeye gitmedin; mana bakımından yine sûretsizlik âlemine, sonsuzluk âlemine gittin!"[371]

"Ay, nasıl suya akseder, suda görülürse, âşıklar da güzellerin yüzlerinde Hakk'ın

---

369 *Bardakçı, Mehmet Necmettin, Tasavvuf, Fak. Yay., Isparta 2000, s. 99*

370 *Divan-ı Kebir, C. I, s. 32*

371 *Mesnevî, C. VI, s. 619-623*

güzelliğini görürler!

Hakk'ın kendi güzelliğini kıskanması, kendisinden bâşkasını göstermemesi; âşıklara, kendisini candan seven sâdıklara karşıdır! Yoksa, O'nun kıskançlığı; insan şeklindeki şeytanlara, hayvanlara karşı değildir! [372]

Bayezid-i Bistami, bir âşk sufisidir. **"Âşkın yağdığı bir sahraya açıldım, zemini ıslanmış; burada ayak kara batar gibi âşka batmaktadır."** sözleriyle yaşadığı âşk halini ifade ederken, âşkın hayatın doğal akışının bir sonucu olarak âşkı gördüğünü ve tıpkı zemin gibi ona bulaşmadan geçilmeyeceğini söylemektedir. **Âşk kişinin elinde olamadan, sadece Allah'ın lütfu ile bahşedilen bir nimet olarak karşımıza çıkmaktadır**[373].

> Bu meyanda, âşk Allah'ın muradıdır.
> Âşk kaynak olarak Allah'tan gelmekte ve âşkın yaşanması için, âleme, varlıklara ve insana her türlü imkânı sunmaktadır.
> Çünkü, âlemin ve insanın varlığının gayesi, Allah'ın istemesi üzerine ve O'nun istediği şekle göre varolmaktır.

Rivayetlere göre Hallac idam edildiğinde kanı yerde defalarca Allah yazısı şekline bürünmüştür[374]. Bu durum âşıklığın bir neticesidir. Çünkü âşık, her şeyiyle maşuka tabidir. Onun maşuku yalnız Allah'tı. Fakat onu anlayan, anlayabilen bir bâşka kalp bulunamadığı için varlığının tüm gücünü, ilhamını Allah'tan aldığını ancak âşkın farklı kişilerce ve şekillerle anlatılması sonucunda açığa çıkabilmiştir. O bir âşk şehidiydi.

Hallac ve bu yolun hakkiki vasfını beyan edenler, âşkı bir zevk ve haz olarak değilde, dert ve azap olarak görmektedir. Aşığın, maşuku için her acıyı tereddüt etmeden göze alması gerekmektedir.

İblis'in Adem'e secde etmemesini tevhid ve âşk açısından yorumlayan Hallac, İblis'in Allah'a âşık olduğunu, Allah'tan bâşkasına secde edilmemesi gerektiğini, secde emrinin bir imtihan ve önemli bir husus olduğunu belirterek, İblis'in Allah'a bağlılığını gösterdiğini bu davranışıyla gösterdiğini ifade etmiştir. Allah'ın **"Eğer secde etmezsen, sana ebedi olarak azap edeceğim"** buyruğuna karşılık; **"Beni bu azap içinde görecek misin?"** sorusuna **"evet"** yanıtını alan İblis, **"Beni görmen bu azaba katlanmama değer"** yanıtını vermiş, cehenneme bile Allah'a olan âşkından dolayı katlandığını belirtmiştir[375].

---

372 *Mesnevî, C. III, s. 617*

373 *Uludağ, Süleyman, "Bayezid-i Bistami", TDVİA, İstanbul 1992, C V., s. 240*

374 *Uludağ, Süleyman, "Hallac-ı Mansur", TDVİA, İstanbul 1997, C. XV, s. 379*

375 *Uludağ, Süleyman, "Hallac-ı Mansur", TDVİA, İstanbul 1997, C. XV, s. 379*

Allah Teâlâ **"Âşk, Âşık ve Mâşuk"** olarak var olandır.
Yaratılmışların bu husustaki hisseleri Allah Teâlâ'nın ihsan kıldığı en büyük nimettir.
Âşk'tan insanın kendine bir pay düşmüşse bundan daha büyük nimete kavuşmamıştır.

“Kimi âşık görürsen, bil ki o, mâşûktur. Yani seven kişi aynı zamanda sevgilidir. Çünkü seven kişi, bir bakımdan âşık ise, bir bakımdan da ma'şuktur.”[376]

“Allah, kendisinden bâşkasına gönül verenleri, bilhassa dünya sevgisine kapılanları kıskanır. Kıskançlık O'nun şânındandır. Bu sebeple kıskançlıkların aslı Allah'tandır. Bütün insanların kıskançlığı Allah'ın kıskançlığının bir cüz'üdür.”[377]

“Gaflet içinde bulunan, Allah'ın zatından mahcub, yani perdeli olan kişi, sadece Allah'ın san'atını, yarattıklarını görür. Böylece; yarattıklarına, sıfatlarına takılıp kaldığı için de Allah'ın zatından mahrum kalır.

Ey oğul! Hakk'a vasıl olanlar, ona manen ulaşanlar zatın tecellîsine dalmış olduklarından, artık onun yarattıklarına, sıfatlarının mazhariyetine nasıl bakabilirler?

Başın ırmağın suyuna dalınca, suyun rengini nasıl görebilirsin?

“Hulâsa, candan arzu ettiği sevgilisine kavuşunca, kılavuz olan, yâni vasıta olan kadın, âşıkın gözüne soğuk görünmeye başlar.

Ey güzel varlık; dileğine eriştin ya, seni gâyene ulaştıran bilgi artık senin işine yaramaz; bu hususta bilgi istemek âşıka çirkindir!

Mâdem ki gökyüzünün damlarına çıktın, oralarda geziniyorsun, artık merdiven aramak mânâsızdır, soğuktur. ”[378]

“Aşk, Cebrail"in nefesi; aşk, Mustafa"nın kalbi,
Aşk, Allah"ın Resulü; aşk Allah"ın kelâmıdır
Aşkın kıvamıyla yaratıkların yüzü parlar
Aşk cömert bir kadeh; aşk halis bir şaraptır.
Aşk, haremin fakihi; aşk ordunun rehberi;
Aşk, bir yolcu; onun binlerce uğrak yeri vardır!
Hayat telindeki melodi aşk mızrabıyladır
Aşk, hayatın harareti; aşk hayatın ışığıdır [379]

---

376 *Mesnevî, C. I, s. 124*

377 *Mesnevî, C. I, s. 125*

378 *Mesnevî, C. III., s. 112*

379 *Soydan, Celal, Muhammed İkbal-Aşk ve Tutku, Akçağ Yay., Ankara 2000, s.108*

Aklın, kalbin, nazarın birinci mürşidi aşk

Aşksıza şeriat ve din, tefekkür puthanesidir!

Sıdk-ı İbrahim"de aşk, sabr-ı Hüseyin"de aşk!

Bu varlık savaşında Bedir ve Huneyn de aşk!

Ey aşk, ey kâinat ayetinin geç kavranmış meâli

Senin peşindedir renk ve koku kafileleri (=zahir ve batın inanç grupları)

Hayat telindeki melodi aşk mızrabıyladır o

Aşk, hayatın hareketi, hayatın ışığıdır o.

Senin fezan ferahlatır; benim melodim yakar,

Sen gönle huzur veren; ben gönlü engin eden..

Aklın son durağıdır o, aşkın hasılıdır o,

Gökyüzü âleminde, dünyanın ışığıdır o..[380]

Yazı hazırlanırken Faydalanılan Kaynak: Hilal ARSLAN, **İbni Sînâ Ve Mevlânâ'nın Aşk Felsefelerinin Karşılaştırılması,** (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı İslâm Felsefesi Bilim Dalı, 2006, Elazığ

---

[380] *Soydan, Celal, Muhammed İkbal-Aşk ve Tutku, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 110*

WILLIAM SHAKESPEARE'IN TRAGEDYASI ROMEO VE JULIET'TEN YOLA ÇIKARAK: "MUTLU AŞK YOKTUR"

Hzl: Sibel YILDIRIM ÖZER

ÖZ

Aşk, hepimizin zaman zaman isteyerek, zaman zaman da bilinçsizce ama her seferinde tutku ile bağlı olduğumuz bir duygudur. Kaçmak istesek de kaçamadığımız, kalmaya karar verdiğimiz de ise bir türlü kendi formumuza uyduramadığımız takıntılı bir durumdur. Kabul etsekde etmesek de aşka bağımlıyız. Tek yapmamız gereken onunla yaşamayı öğrenmek olacaktır.

Romeo ve Juliet, imkansız aşklarının peşine düşmüş, tutkuları ölümlerini hazırlamıştır. Çünkü aşk, hesapsızca yaşandığında aşktır. W. Shakespeare de, Eros'un oklarına hedef olan bu gençlerden yola çıkarak, aşkın düzene nasıl yenildiğini ve aşıkları da peşinden nasıl da zahmetlice sürüklediğini şiirsel bir dille anlatmıştır.

Kısaca diyebiliriz ki; **gerçek aşk, kavuşamadığınız sürece AŞK'tır.**

Subject: Begining with W. Shakespeare's tragedy Romeo and Juliet: "There is no happy love"

By: Sibel Yıldırım Özer

ABSTRACT

The love is an emotion that we are attached sometimes willingly and sometimes unexpectedly but everytime passionately. Even if we want to escape we can not achieve to. When we want to hold on love, we can not shape it as we want to so it becomes an obsession. Whether we accept or not we are addicted to love. The only thing that we have to learn is living peacefully with that emotion.

Romeo and Juliet were on the trail of impossible love, but their passion prepared their death. Because love should be embraced without any planning.W. Shakespeare is telling the story of to young people who were the target of Eros'arrovvs and he is pointing, how love fails to the system and how it makes lovers follow it even with difficulties with a poetic language.

We can say that finally : When the lovers can not come together it becomes

love.

ÖNSÖZ

"Mutlu Aşk yoktur'

İngiliz şair ve yazar William Shakespeare'in, Shakespeare bilginlerince tahminen 1595 yılında yazdığı ileri sürülen Romeo ve Juliet adlı tragedyası Aragon'un bu ünlü sözünü doğrular nitelikte.

Aşk için pek çok tarif yapılmıştır bugüne kadar. Kanımca en geçerli tarif yine W. Shakespeare'in kaleminden dökülmüştür;

.. aşk, kanın kaynamasıyla, iradenin izniyle olan bir şeydir... (william shakepeare, OTHELLO, I. Bölüm İÜ. Sahne Remzi Kitabevi Say. 54)

Demek oluyor ki Aşk, biz izin verdiğimiz sürece kendini var ediyor, yüceltiyor ve sınırsızlaştırıyor. Aşkın yıkıcı gücü de burada başlıyor. **'Aşk bencildir, sadece kendini düşünür. Gerçeklerden uzak, gerçek dünyadan kopuktur..'** Kişiler de kendilerini bu süreçte buldukları an'dan itibaren ölçüsüzlüğüne, sınırsızlığına kapılırlar,böylece bu büyülenme -kendi kendini büyüleme- işi ağını örer, aşıkları içine düşürür. Çünkü aşk, hızlıdır, bir an önce büyümek, çoğalmak ve bedensel hazza kavuşmak ister.. Bu hız önü alınmaz felaketlere yol açar. Sonuçlarındaki kesinlik de bir o kadar yıkıcı olur. Tıpkı Romeo ve Juliet oyununda olduğu gibi...

Aşk'ta bilinç yoktur, içgüdüsel hazlar ve istekler vardır. Akılcı yaklaşımlar yoktur, duygusal eylemler vardır. Aşıklar hedefe hızla atılan oklar gibidirler, dürtüleri onları fırlatır ve tek kesin olan şey, -bütün bunlar olup biterken elbette etraflarında neler olup bittiğinin hiçbir zaman farkına varmayacaklardır- amaçlarına ulaşıp ulaşamama konusundaki belirsizlikleridir..

İşte bu nedenledir ki, bilinçsizliğe, ölçüsüzlüğe ve hazza ait olan AŞK mutluluğu getirmez bizlere...

GİRİŞ

William Shakespeare’in en ünlü tragedyalarından biri olan Romeo ve Julıet oyunun da, gerek yazarın oyuna bakışı, gerek oyunu yazarken aşkın ve aşkın tarafsızlığının, taraf olanlarca yok edilişini inceleyerek sahne üzerinde yeni bir dil yaratmak istedik.

Birinci bölümde yazar ve oyunun gelişimi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Shakespeare’in bu oyununun merkezine oturttuğu duygu, bütün herkeste bıraktığı eş değer izler ve aşkın özünün bütünüyle acılara gebe olduğu duygusudur.

İkinci bölümde ise, bu duygunun, niçin imkansızlaklardan beslendiği, bilimsel açıdan bakıldığında neden mutsuzluğun kaynağı sayıldığı, kadına ve erkeğe ait farklılıkların temelde ne olduğu anlatılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde de, oyunun sahneye nasıl bir yorumla konulduğu, hangi bilgilerden faydalanıldığına dair bilgiler bulunmaktadır.

YAZAR VE OYUNUN TANITIMI İLE İLGİLİ BİLGİLER

WILLIAM SHAKESPEARE

William Shakespeare, 26 Nisan 1564’te Stratford upon Avon’da doğmuş, 23 Nisan 1616’da aynı yerde ölmüştür.

İngiliz oyun yazarı, şair; tiyatronun “ simgesi ”..

Lord Chamberlain’s Men’e oyuncu ve yazar olarak katıldı (1594), Globe Theatre’ın yapılmasına mali destek sağlayacak bir sendikanın kurulmasına yardım etti (1599). I. James’in kral olmasından sonra, topluluk “ King’s Men ” adını aldı.

Shakespeare, en güçlü oyun yazarlarından B. Johnson tarafından, “ bir çağın değil, bütün zamanların

adamı ”olarak nitelendirildi; “ gentleman ”payesini edindi (1601), Stratford ve Londra’da ev alarak buraya çekildi.

Elizabeth dönemi İngiliz tiyatrosunun başlıca temsilcisi olmanın yanısıra, dünyada adından en çok söz edilmiş, en çok sahnelenmiş ve yorumlanmış, yabancı dillere en çok çevrilmiş oyun yazarı olarak tarihe geçti. Bu önemi, çağının kültürel ve sosyal bileşimini çok iyi yansıtabilmiş, yapıtlarıyla ulusal tiyatronun kuruculuğunu yapmış, kendinden önceki kültürel mirası özümseyen Rönesans hümanist düşüncesi doğrultusunda ürünler vermiş ve bütün bunların bir sonucu olarak, çokyönlü bir anlatım biçimine ulaşmış olmasından geldi .

Oyunlarında, ortaçağ ve halk tiyatrosu özelliklerini taşıyan açık oyun biçimiyle, Rönesans klasik burjuva özellikleri taşıyan kapalı oyun biçimi birlikte varoldu. Gerek tragedya ve komedyanın birbirini tamamlayıcı özellik taşıması, gerekse oyun dili olarak hem koşuk, hem düzyazı biçiminin içiçe kullanılması, çokyönlü ve çok zengin bir anlatımı gerçekleştirmesine olanak sağladı. Kişilerin çokyönlü karmaşık bireysel yapısı, gerek komedya gerekse tragedya yapısının çokboyutlu hale gelmesine, bu arada karakter komedyası ve karakter tragedyasının gelişmesine yol açtı.

Ulusal bilinci yoğunlaştıran tarih oyunlarının yanısıra, halk geleneğinin canlılığı ve gerçekliğinin Rönesans’ın evrensel değeriyle de bütünleşmesi sonucunda, yepyeni bir ulusal halk tiyatrosunu oluşturdu.

Shakespeare’in oyunlarına baktığımızda pek çok ortak nokta görürüz. Bu bağlamda en genel haliyle çerçeveleyebileceğimiz tema ise, saf aşıkların toplumun kurduğu tuzaklara -düzene- yenilgisi olmuştur. Shakespeare oyunlarında oyun kişileri kendi felaketlerini kendileri hazırlarlar, varoluşçu sorgulamaları sırasında hem kendileri hem de etrafındakilerini o acı sona sürüklerler. Macbeth’de, Othello’da, Hamlet’te ve Romeo ve Julıet’te gördüğümüz şey budur.. Bütün bu oyunlara baktığımızda yaşanan felaket, çoğu dış kaynaklı sebeplerden oluşan vicdan muhasebesidir. Buna aşk acısı, toplumsal yaralar, iktidar hırsı, yani insanı insan yapan tüm inişli çıkışlı duygular dahildir. Sadece bu saydığımız oyunlarında değil, Shakespeare’in diğer pek çok oyununda da bu özelliklere rastlamamız mümkün..

Mesela Othello’da gördüğümüz şey, tutkulu bir aşkın, dışardan kusursuz ve tam görünen bir sevginin, kuşku ve karalama işin içine girdiğinde güvensizliğe nasıl da boyun eğdiğidir. Bir anlamda adına kölelik de diyebileceğimiz bu durum öyle dayanılmaz bir hal alır ki, aşk denilen, muhteşem hisler uyandıran büyü sonunda bir işkenceye dönüşür. Yapılacak tek şey kalır geriye, kahramanın bu uçurumdan kurtulması için, bilinçsizce çırpınışlarını somut eylemlere dönüştürmek.. Muhakkak daha büyük kayıplarla sonlanacak eylemler olacaktır bunlar.

Othello, yardımcısı Iago’nun kendi çıkarları uğruna, herşeyden çok sevdiği karısına attığı iftiranın sancılarıyla, önüne geçilemez felaketine doğru sürüklenir. Aşk bir kez daha aklı ve mantığı geride bırakmış, kıskançlıkla beslenmiş, tüm sağduyuyu öldürmüş, kendi gerçeğini yaratmıştır. Kanımca, ‘Aşkın gözü kördür’ sözü bir kez daha ispatlanmış oluyor böylece.. Çünkü Othello, Iago’nun, karısının onu aldattığına dair söylediği her sözü acılar içinde ve çaresizce değerlendirir, gerçeklerden gittikçe uzaklaşır. İhanete uğramış, kandırılmış olma duygusu onu bir kaosa, çok derin bir kaosa gömer. Olayları kendi bakış

açısıyla, görmek istediği, anlamak istediği haliyle betimler kafasında. Ve öyle olduğunu kabul ederek, adımlarını da ona göre atar. 'Kuşku bir kez girmeye görsün insanın içine.. ' dedirtecek cinsten eylemlerde bulunur. Peki bütün bunlara nasıl bu kadar çabuk kanıp, nasıl bu kadar acımasızca davranır Othello(?), bunu neden yapar sevdiğine(?), neden bu kadar duygularının kölesi olur ve mantığından bu denli uzaklaşır(?). İşte bütün bunların cevabı, o karşı konulmaz, insanın elini kolunu bağlayan, düşüncelerini saptıran ' Aşk' olsa gerek.. Aşkın tutkuya dönüşü, kişiyi amansızca peşinden sürükleyişi ve saptırmaları. Othello'da da, Romeo ve Julıet'te de var bu. Her iki oyunda da en çılgın düşünceleri akla getiren 'aşk' hem en yüce ve muhteşem olanı, hem de bir felaketin kaynağını simgeliyor. Aşkın tiyatro maskı gibi iki yüzünü gösteriyor bizlere. Shakespeare dehasını birçok oyununda uyguladığı farklı kurgusuyla ortaya koyuyor. Othello ve Romeo ve Julıet oyunları kurgulanışı bakımından çok farklı olsa da, yazarın aşk hakkında söylemek istediklerinde birleşiyorlar; çünkü Aşk, kontrol edilmediğinde insanı kendi olmaktan çıkaran, adeta başka birşey haline dönüştüren, panik duygusunu tetikleyen bir olgudur. O 'başka birşey' kavramı kuşkucu, duygularıyla hareket eden, paranoyak, bencil ve gerçeklerden uzaktır. Ayakları yere sağlam basmaz. Olup bitenin -gerçeğin - farkına vardığında ise iş işten geçmiş olur..

Romeo rahatça ve doğal olarak Julıet'i, sanki rüyada gibi kendisini yüceltip yeni bir varoluş düzlemine ulaştıran, insan ırkının dışında biri olarak kabul eder. (SHAKESPEARE BİR YAŞAM, Park Honan. YKY Sayfa 137)

Ancak, aşkın muhteşem, engin, kişilerin varoluşunu ve kimliğini değiştiren gücüne inanmak, aşkın sıradan özellikleri karşısında çaresizliğe düşmeyi gerektirmez. Shakespeare'in aşk anlayışında yeni olan şey, bu kavramın yalnızlıkla olan bağlantısını görmüş olmasıdır. Oyunlarındaki aşıkların belirgin özelliklerinden biri de, yalnızlığın getirdiği çaresizlik duygusudur. Özellikle Othello, ihanete uğramış olma duygusuyla adeta kavrulurken, kendine yabancılaşmış, yolunu şaşırmış, ruhunda kibir, kuruntu, kendini bilmezlik gibi ezici yanılgılarla dolup taşmaktadır.. Romeo'ya baktığımızda da aşkın belirtileri bu örneklerden pek farklı görünmüyor, hemen hemen aynı aşırılıkta hareket ediyorlar. Aşk onda da kendine yabancılaşmayı, kuruntuyu ve kendini bilmezliği tetiklyor. Ona da yolunu şaşırtıyor. Çaresizlik duygusunu derinden hissettiriyor.

İşte bütün bunlardan yola çıkarak yazarın söylemek istediği, seyirciye düşündürmek istediği şey şu olsa gerek; Yaşamla ilgili olarak kafamızda önceden oluşmuş düşünceler aniden değişirse, ya da sevdiğimiz birine duyulan güven yaşanan olaylar sonucu sarsılırsa ne olur ?

İlk hissedeceğimiz şey şüphesiz çaresizlik duygusu olacaktır. Tıpkı Romeo ve Julıet'in acı gerçeği öğrendikten sonra duyumsadıkları, kendilerini ölüme yakınlaştıran durumları gibi..

Tabi bütün bu duygulanmaların sanatsal büyüsüne ulaşmak, onu anlamak, ona inanmak yazarın gücüyle can alıcı noktasına ulaşıyor. Shakespeare'in hedefine ulaşmasını sağlayabilecek nitelikleri arasında, dili ustalıkla kullanma yeteneği; soğuk ve alaycı, ama zekice espri ve, tiyatro ile kurmacanın sınırsız gücüne olan inancı vardır.(SHAKESPEARE BİR YAŞAM, Park Honan. YKY Sayfa 206)

Shakespeare her zaman olduğu gibi, durumları sonuna kadar zorlama yöntemiyle sanatını geliştirir

ve tutkunun en ürpertici yanlarını gözler önüne serer.. Şiirleri de ahlaki değil trajiktir. Şair, 'benliğe' değişik açılardan bakarken, yabancılaşmanın algılamayı ve dili etkileyiş tarzını konu alır. Kendi cinsel bulantısını irdelerken belki de Hamlet'in, Othello'nun veya Lear'in cinsellik karşısında duyduğu dehşeti de daha iyi anlamaya çalışıyor olabilir. Shakespeare'in sonelerinde de aşka, aşkın yaşanma şekillerine ve aşka karşı alınan tavra karşı pek çok çeşitleme, duruş ve esneklik görebiliriz. Soneler parodi içerir, incelikli ve zekice yazılmıştır. Shakespeare'in sonelerindeki aşk üçgeninde şair, genç bir erkekle (kendisini aldatan) bir esmer kadını sever. Özlem temasının psikolojik derinliğini artırmak için yazar bu temaya homoerotik veya, zaman zaman, biseksüel bir boyut ekliyor. (shakespeare bİr yaşam, Park Honan. yky Sayfa 260) Shakespeare cinsel belirsizlikten hoşlanıyor diyebiliriz..

Ama doğa biçim verirken sana, gönlünü kaptırınca,
Fazladan kattığıyla, beni senden etti hain;
Evet, ekledi bir şey, ama hiçbir şey, bana kalırsa
(20. Sone)

Tanrıça Doğa genç adama önce homoerotik duygularla hayran oluyor, ki bu belki de yazar için doğal; ne var ki daha sonra Doğa, heteroseksüel eğilimleri ağır basınca, çocuğa 'bir şey' (penis) ekliyor. Ancak bu olaydan sonra da şairin genç adama duyduğu cinsel ilgi değişmiyor. Bu gencin hiçbir zaman 'sahibi' olamasa da, cinselliği ima ederek, onunla 'hoşça vakit geçirdiği' için gurur duyduğunu söylüyor..

Sonuçta şair, insanoğlunun, kadın ya da erkek için, her türlü aşka duyduğu derin özlemin tablosunu çiziyor. Konu bağlamı kaybolmadan da duygularını evrenselleştirmiş oluyor.. Aşkın her türlüsünü, inişlerini çıkışlarını, yüceliğini, zavallılığını ve tüm kudretini buluyoruz böylece. Ruhlarımız arınıyor, aydınlanıyor.. Öyle ya en kötüsü de olsa 'aşk'a karşı koymak imkansızdır..

Muhakkak ki bu şiirler bizi Shakespeare'in zihnine, iç dünyasına götürüyor ve onun sanatçı duyarlığının gelişmesinde bir araç olmaları açısından da önemleri büyük.

Bu dönem, onun kafasının içindeki tiyatro sahnesinde prova zamanı.(Shakespeare Bir Yaşam,Park Honan. YKY Sayfa 259).

Denemeler yapıyor, ruh hallerini, algılama tarz ve gücünü gözden geçiriyor; şiirlerini sanatının en yüksek düzeyine ulaştırıyor. Kısmen soneler sayesinde, oyunlarında yeni bir lirik hava görülüyor; karakterleri, kişiliklerine uygun dil ve anlatım kullanarak derinlik kazanıyorlar.. Özellikle 1590' larda, tiyatro yazarı olarak akıllara durgunluk veren bir gelişme gösteriyor. Romeo ve Julıet oyunu da bu dönemde yazılmış, o lirik atmosferi içinde barındıran en önemli oyunlarından biridir.

ROMEO VE JULIET TRAGEDYASI

"...Romeo ve Juliet tipik bir rönesans oyunudur. Dörtyüz yıldan bu yana parlaklığından bir şey yitirmeden günümüze gelen Shakespeare'in bu romantik tragedyası aslında doğuda batıda, kuzeyde güneyde bir çok ülkenin halk öyküleri içinde yer alan, bilinen bir aşk temasını ele alır.. Bu oyunda yalnızca

iki gencin umutsuz aşkları değil, her yaştaki insanın birbirine olan davranışındaki insanı derinden sarsan ilişkileri de önemlidir. Romeo ve Juliet olay dizisinin uzun ve karmaşık bir öyküsü vardır ve bu olay dizisine bir çok ülkenin öykü geleneğinde rastlamak hiç de zor değildir.İtalyan halk edebiyatında olduğu kadar, öteki Avrupa ülkelerinin geleneklerinde de bu olay dizisinin varyantlarını bulmak mümkündür... ”
(ROMEO VE JULİET, TREGEDYASI ÜZERİNE, Özdemir Nutku Remzi Kitabevi Sayfa. 5)

Romeo ve Juliet birbirine düşman iki köklü ailenin çocuklarıdır.Montague'ler ve Capulet'ler.. Romeo, güzeller güzeli Rosaline uğruna aşk acısı çekerken, arkadaşlarının ısrarı üzerine, baş düşmanları Capulet'lerin evindeki baloya katılır ve orada Capulet'lerin kızı Juliet'i görür.Birbirlerini görür görmez aşık olan bu iki genç, acı gerçeği öğrendikten sonra bile aşklarından vazgeçmez ve aşklarını korumak, yaşatmak adına , onları ölüme götürecek mücadelelerine sıkı sıkı sarılırlar..Birbirine düşman iki ailenin gençlerinin birbirlerini sevmesi aslında çok işlenmiş bir temadır. Bu temanın ortaya çıkaracağı konu da nerede olursa olsun aşağı yukarı aynı olacaktır. Ancak bir yapıtın ölmezliği işin öyküsünde değil, o öykünün yazarı tarafından ele alınışında varolur. Shakespeare sahne yapıtında, dili, üslubu, biçimiyle, sahne üzerinde de, evrensellik boyutlarını getiren içerik kadar, dramatik aksiyonu da en etkin biçimde ortaya çıkarmıştır...

“...Shakespeare'in dünyasında, olgu düzeniyle ahlaki düzen arasında bir çelişki yaşanır.Bu çelişki kaderdir. Ve hiç kimse kaderden kaçamaz..."(çağdaşimiz shakespeare Jan KOTT s.s 22)

“...Oyunun mekaniği çok belirgindir. Rönesans sanatçılarının, düşünürlerinin resimde, mimarlıkta, felsefede ortak özellikleri olan uyum, denge, simetri anlayışı bu oyunda da vardır.

Romeo, Paris ve Mercutio ile oranlanmış tır; Juliet, Rosalinde, Dadı ve Lady Capulet ile; Tybalt, Benvolio ile ölçüye alınmıştır. İlişkiler bu geometrik oranlama içindedir: Romeo'nun aşkı ve yarı heroik görünüşü, Paris'in şiddetli istekleri, Rahip'in sağduyusu ve bir saray adamının donuk çabalarıyla dengelenmiştir. Hatta oyundaki değer kavramları bile bu simetrik dokuyla ortaya çıkmıştır: Aşk - nefret, romantik aşk - kibar aşk, atılganlık - ölçülülük, hoşgörü - katılık, mutluluk - keder, saflık - şehvet, gündüz - gece, uyku - ölüm, Montagu - Capulet gibi.. ” (ROMEO VE JULİET, TREGEDYASI ÜZERİNE, Özdemir Nutku Remzi Kitabevi Sayfa. 6)

Romeo ve Juliet tragedyasında varolan, yıkıcı güçlerin etkisi altındaki ‘aşk' -ki aşk her zaman bu ve buna benzer yıkıcı güçlerin etkisinde kalmaya,yenilgiye mahkum olacaktır- ailelerin çok eskilere dayanan ve bitmek bilmeyen nefretine yenik düşüyor.. Romeo ve Juliet tragedyası, Aşk'ın -İmkansız aşk'ın- yenilgilerine tek örnek değil elbette.. Batı uygarlığında da, Doğu da da, mutsuz aşkların tarihinin yazılmış olduğu göze çarpıyor. Leyla ile Mecnun, Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, Romeo ve Juliet ve Helois ve Abelardus.

Mutsuz aşkın tarihi, kaldı ki Aşk'ın tek taraflılığına değil, karşılıklılığının gerçekleşmesinin engellenmesine dayanır hep. Erişememenin, buluşamamanın, yanyana gelemeyişin binbir çeşitlemesi çıkar karşımıza. Hayat gelir düğümünü kurar bütün öykülerde, birbirlerine doğru yol almaya çıkan aşıkların

yörünge tabakalarını kırar, sapmaları örgütler ve bir kenara çekilip, Calvino'nun deyişiyle çapraz yazgılarını izler. Efsane her zaman gerilim istemiştir. Hikayenin askıda kalması, kavuşma anının ertelenmesi ya da yitmesi için durmadan yeni denklemler öne sürülür. İki trajik odak belirler bireyin yaşam akışını:

'Aşk ve Ölüm .. '

...Başlamış ve bitmiş aşklar ise düpedüz sıradan hikayelerdir aslında. Kimi çözülerek bozgunla, kimi özensizlikten yorularak, kimi de törpülenip ehlileştirilerek, kurumsal fanuslar içinde silinip gitmiştir. (COGITO "AŞK" , Yapı Kredi Yayınları ,Enis Batur, Bahar 95 s.s.) Romeo da, Juliet de tam bu keskin çizginin üstünde duruyor;

" Ah, uzaktan nazik görünen aşk
Nasıl da acımasız ve kaba denendiğinde... " (romeo ve julİet ı.Perde, ı.Sahne s.s25)

Aşk kavuşamadıkça aşktır. Bilinmezliklerle süslenerek büyüsünü koruduğu durumlarda aşktır... Bilinemedikçe büyür, abartır, çoğaltır, hatta ölümsüzleştirir kendini. Yaşanamadıkça, garantilenemedikçe peşinden koşturur, arttırır gücünü. Bizi baskılayan topluma karşı , biz güçlüyüz dercesine cesaretini ispatlamaya kalkışır sevgililer, asileşir ve 'AŞK'ın engelleri arttıkça adeta değerlenir, kutsallığı da artar bu kişilerin gözünde. Bu durumu Shakespeare koroya söylettiği şu sözlerle vurgular:

" ...ama sevgi güç verir, zaman ise imkan

Kanımca tam da bu noktada yenilgiye mahkumdur aşk. İmkansızlık derecesi ne kadar büyük olursa, etki alanı da bir o kadar büyük olur. Peşinden sürükler ve hızla artan bedensel istekle birlikte önüne geçilemez bir kavuşma arzusuna dönüşür.. Akıl durur, gerçeklik yok olur ve içgüdüler yön vermeye başlar kişiye. Sonu hazırlayan da, kişinin bilinçsizce akışına kapıldığı bu tavırları olur. Tek duyumsadığı, arzuladığı, hayalini kurduğu, birebir içinde varolmak istediği şey, adına aşk denilen o büyülü dünyadır. Kişi yada kişiler artık düşünmez, onlar için düşünme eylemi bitmiştir. Sadece isteme dürtüleri vardır. Ve her ne olursa olsun, o karşı konulamaz istek; 'aşkı yaşama isteği' ağır basar.

'İnsan, tutkularına ve isteklerine göre şekillenebilen bir kildir'.(çağdaşımız SHAKESPEARE Jan KOTT s.s 42).

Duyguları, istekleri, beklentileri ve buna paralel olarak da eylemleri ile kişi kendi kaderini hazırlar.

Romeo ve Juliet'in aşkı da böyle bir aşktır, ikisi de baştan yenilgiye mahkum olduklarını bilir, hisseder ve bu nedenle aşklarını "yüceleştirirler". İmkansızlıkları onları tutkulu olmaya itmiş, aşklarını bin kat daha derinden yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Onlar kendi -yollarını/sonlarım- kaderlerini böyle belirlemişlerdir...

Çünkü Romeo'da, Juliet'de gerçeklikten bir o kadar uzak, tamamen masalsı bir dünya yaratmışlardır

kendilerine. Oysa kendilerini bekleyen acımasız gerçeklerin bir o kadar farkında olarak... Aşklarını bütün bunların üstünde tutmaya çabalayarak. İşte trajedileri de tam olarak bu noktada başlar.

Sahneleme açısından bakıldığında da Shakespeare, Romeo ve Juliet oyununda genç aşıkların imkansız durumunu ışık oyunlarıyla da ortaya koymuştur:

“Bu oyunda ışık imgesi açısından iki karşıt mekân vardır. Bunlardan biri, Romeo ve Juliet’in birlikte oldukları sahnelerdeki yarı karanlık (ay ışığı, yıldızlı gece, meşalelerle aydınlatılmış salon, Rahip’in loş hücresi, Capulet’lerin meşale ile aydınlatılan mezarı gibi), öbürü de, bu iki âşığın birlikte olmadıkları, Romeo’nun ya da Juliet’in başkalarıyla oldukları sahneler ışıklı yerlerde geçer. Aynı şekilde, her ikisinin de bulunmadığı sahneler ışıklı yerlerde geçer. Romeo, Rosalinde’in aşkıyla yanıp tutuşurken, gittiği Capulet’lerin balosunda Juliet’i ilk kez gördüğünde, çarpılır ve “Parıldamayı öğretiyor bütün meşalelere, ” demekten kendini alamaz. Romeo ise Juliet için, “Gecenin içinde gün ışığıdır”. Her iki sevgili de birbirlerini göz kamaştıran bir ışık olarak görür; çünkü her ikisi de hep yarı karanlıktadırlar. Romeo için Juliet, “doğudan yükselen güneş ”tir. Birbirlerini cennetteki parlak yıldızlara benzetirler; Romeo, Juliet’ten söz ederken şöyle der:

“Tüm göklerin en güzel yıldızlarından ikisi,
Yalvarıyorlar onun gözlerine işleri olduğundan:
Biz dönünceye dek siz parıldayın diye.
Gökleri gökte olsaydı, yıldızlar da onun yüzünde;
Utandırdı yıldızları yanaklarının parlaklığı.
Gün ışığının kandili utandırdığı gibi tıpkı. ”

Bu sözlerden sonra, sevgisinden gelen büyük bir coşkuyla, duygularını şöyle noktalar:

“Öyle parlak bir ışık çağlayanı olurdu ki gözleri gökte
Gece bitti sanarak kuşlar cıvıldaşırdı. ”

Juliet’in Romeo’ya yönelişi de aynıdır. Her ikisi de, ay ışığı ile gümüşlenmiş yıldızlı bir gecede konuşurlar. Juliet balkonda, Romeo balkonun altındadır. Ama her ikisi de birbirlerine olan duygularını ışığa duydukları özlemi dile getirecek biçimde imgeler kullanarak açıklarlar. Juliet için Romeo hep gece gelen, ama ışık getiren biridir. Rahibin hücresinde gizlice evlendikten sonra, Juliet, Romeo’yu beklerken geceye şöyle yönelir:

“Bana Romeo’mu ver; sonra öldüğünde
Al da küçük yıldızlara böl onu;
Onlar göğün yüzünü öyle bir süsleyecektir ki,

Bütün dünya gönül verip geceye,

Tapmayacaktır artık o muhteşem güneşe."

Romeo, güneşten bile parlak bir ışıktır Juliet için. Romeo'ya gönderdiği dadıyı sabırsızlıkla bekleyen Juliet, yine ışıkla ilgili bir imgeye yönelir:

"Loş tepeler üzerinden sürüp dağıtan gölgeleri,

Güneş ışınlarından on kez daha hızlı,

Süzülerek uçup giden düşünceler olmalı. "

Bu oyun, yarı karanlıkta yaşamış olan ve onun için de gelecekleri olmayan genç âşıkların tragedyasıdır. (ROMEO VE JULİET, TREGEDYASI ÜZERİNE, Özdemir Nutku Remzi Kitabevi s.s. 5-12)

Ve bir gerçeklik daha var ki :

... Romeo ve Juliet, ilk aşkın trajedisidir.Bu genç aşıklar kendilerinden geçtiklerinde, artık onlar için dünya yoktur.Belki de bu yüzden bu kadar kolay ölümü seçerler.. (çağdaşımız SHAKESPEARE Jan KOTT s.s141)

İKİNCİ BÖLÜM AŞKIN PSİKANALİZDE YERİ

AŞKIN İMKÂNSIZLIĞINA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ

Aşk'ta bütünleşmeyi imkansız kılan şey nedir? Psikanalitik kuramın gücü, Aşk denen olguyu -yangını/hastalığı/uzlaşmaz deneyimi/yıkım sürecini/şiirlerin, edebiyatın, masalların alanında tasvir edilen o sarsıcı deneyimi- bütün karmaşası, irrasyonelitesi, gerçek üstü diliyle deşifre edebilmesinden ve anlaşılır kılmasından gelmektedir. Evet, Aşk bir hastalıktır, gündelik yaşamı, algıyı, deneyimleri, rutinleri parçalayan, ayağımızın altındaki toprağı erozyona uğratan, rasyonel yanımızın 'tutulmasına' yol açan, bizi sendeleten, algı kapılarımızı açan, hayal gücümüzü, spontan, çılgın ve toplum dışı yanımızı katalize eden, rüyalarımızı, bilinç dışının dehlizlerini hakimiyeti altına alan bir hastalık.. Evet, bir tür büyü, tutulma...

Ve psikanalizin gücü bilimin rasyonel paradigmasının algı kapılarından dahi geçemeyen o 'yakıcı', 'ölümcül' deneyimin derinliklerine inebilme gücünden ve yetisinden geçmektedir.

Psikanaliz bize kadının ve erkeğin "bütünleşme"sini mümkün kılacak bir aşk deneyiminin imkansızlığı konusunda ne tür ipuçları verir? Psikanaliz en temelde bunu kadının ve erkeğin gelişimsel öykülerinin son derece farklı izleklerini tanımlayarak yapar.

...Yetişkin kadın ve erkek cinselliğinin temellerini oluşturan ödipal dönem cinselliğinin ilk uyanışı sürecidir. Oysa kız ve erkek çocuğu, ödipal süreci bütün yetişkin cinselliğe damgasını vuracak biçimde "farklı" biçimlerde deneyimler. . (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz)

Cinselliğin uyanışı, cinsel kimliğin şekillenmesi ile paralel bir süreçtir. Bu uyanış ve "oluşum"

sürecinde her iki cinsin gerçekleştirmek zorunda kaldığı gelişimsel aşamalar ve deneyimlediği korkular birbirinden son derece farklıdır. Kız çocuğunun toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumu - anne ile süreklilik, anne "gibi" oluş, anneyle "özdeş"leşme üzerine kuruludur. Kız çocuğu, anneyle doğumda başlayan "birlik" duygusunu devam ettirmek, anneyle deneyimlediği özdeşim sürecini sürdürmek zorundadır. Kız çocuğu dişi olmanın anne gibi olmak olduğunu öğrenir. Bu çerçevede kız çocuğunun gelişimsel "ödevi" erkek çocuğuna oranla son derece kolaydır çünkü anne son derece yakından bildiği, dokunduğu, kokladığı, taklit ettiği, birlik duygusunu en yakından deneyimleyegeldiği "öteki"dir. Peki, kız çocuğunun ödipal süreçte yüzleşmek ve başa çıkmak zorunda kaldığı zorluklar ve bu çerçevede oluşan korkular nelerdir?

"... Bu süreçte kız çocuğunununda oluşan iki temel korku söz konusudur. Birincisi kız çocuğunun babayı erotik nesne olarak seçmesi ve bu çerçevede anneyle oluşan rekabet dolayısıyla annenin sevgisinin kaybetme korkusu. (erotik aşka psİkanalİtİk bir bakiş" Makale , Mahan Doğrusöz) Özellikle Ethel S.Person kız çocuğu için, en temel sevgi kaynağı ve bakım sağlayan "öteki"yle/anneyle rekabete girmenin ne kadar kaygı yaratıcı bir süreç olduğunu dile getirir. Kız çocuğu özdeşim nesnesi anneyle rekabete girerken, tamamen muhtaç olduğu annenin sevgisini ve bakımını kaybetme riskini de yaşamaktadır. (bu olgu ileride göreceğimiz biçimde kadınların diğer kadınlarla açık bir biçimde rekabete girme korkularının temelini de açıklar. Anneyle özdeşim dolayımıyla şekillenen ilişkisel benlik açıktan açığa rekabet yerine, üstü örtük bir rekabet biçimini şekillendirir...) (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz)

Babayı erotik nesne olarak seçme süreci başka bir korkuyu da beraberinde getirmektedir: baba tarafından zedelenme korkusu.

"...Oysa, erkek çocuğunun gelişimsel süreci, kız çocuğuna oranla son derece zorludur. Erkek çocuğunda, cinsiyet kimliğinin oluşumu iki aşamalı bir süreci içerir: anneden ve "içsel" olan kadınlıktan ayrışma/kopuş, ilk özdeşim figürü anneyi "olumsuzlama" ve babayla özdeşleşme. Kız çocuğunun devamlılık üzerine kurulu sürecine oranla, erkek çocuğu kopuş ve olumsuzlamayla başlayan ve yeni bir özdeşim süreciyle sonlanan ikili bir süreç yaşamak zorundadır. Bu sürecin zorluğunu anlamak için -sanırım- sadece çevremize bakmamız yeterlidir. Erkeklerde evrensel olarak gözlemlediğimiz dişiliğe/kadınlığa regrese olma/gerileme korkusu, dişil olanın aşağılanması/dışlanması, erkeklerin içsel dişil yanlarına karşı duydukları korku, kadınlar tarafından yutulma ve anneye gerileme korkularının kökenleri, bu gelişimsel sürecin zorluklarında yatar. (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz)

Bu gelişimsel süreçte erkek çocuğunun yüzleşmek zorunda olduğu içsel deneyimler ve bu çerçevede gelişen korkular en az kız çocuğunun ki kadar şiddetli ama o oranda da farklıdır görüldüğü üzere. Anneyi arzulama ve bu çerçevede babayla oluşan rekabet sürecinde baba tarafından cezalandırılma korkusu yaşayabilirler.. Devasa bedeniyle baba, annesini arzulayan küçük erkek çocuğunu zedeleyecek güçtedir. Bu evrensel ve (bilinçdışı) iğdiş edilme korkusunun temellerini atan korkudur.

"... Son dönem analistler, bu süreçte erkek çocuğunun deneyimlediği narsisistik yaralanmanın da

altını çizer: erkek çocuğunun, babanın cinsel gücünün yanında hissettiği yetersizlik duygusu. Kız çocuğunun babanın devasa bedeniyle imgeleminde karşılaştığında yaşadığı zedelenme/yaralanma korkusunun yerini erkek çocuk da derin bir yetersizlik duygusu alır. Babanın anneye haz vermeye muktedir "eril cinselliğine" oranla erkek çocuğunun "küçüklüğü ve yetersizliği". Evrensel penis kıskançlığı olgusunun temellerini atan da budur... " (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz)

Ayrıca, erkek çocuğu bu süreçte anne tarafından cinsel bir nesne olarak reddedilme deneyimini de yaşar. Annenin erotik nesnesi oğlu değildir. Rekabette öne çıkan kişi babadır ve erkeklerde cinsel nesneyi kaybetme korkusunun temellerini atan tam da bu korkudur.

"... Kadın da erkek de bilmese de , bütün aşk hikayesinin amacı bir çocuğun dünyaya getirilmesidir... " (AŞKIN METAFİZİĞİ. Schopenhauer s.s 13).

Yüce ruhlu ve duygulu kimseler ve özellikle gözü dünyayı görmeyecek biçimde sevdalanmış olanlar, bu kaba gerçekliğe ne kadar karşı çıkarlarsa çıksınlar, yine de yanılmaktan kurtulamayacaklardır. Gelecek kuşakların belirlenmesi, bu sevdalıların sabun köpüğünü andıran doygunluklarından daha değerli görünüyor.. Bireysel bilinçte, kendini genel olarak cinsel bir içtepi gibi duyuran ve öteki cinsten belli bir kimseye yönelmemiş olan şey, fenomenlerin dışında ve kendinde ele alındığı zaman, sadece bir yaşam iradesidir. Ama, belli bir bireye çevrilmiş olan bir cinsel içtepiolarak bilinçte ortaya çıkan şey ise, kesin olarak belirlenmiş bir birey olarak yaşama iradesinin dile gelişidir sadece. Bu durumda, cinsel içtepi kendinde ele alındığı zaman tepeden tırnağa öznel bir gereksinim olduğu halde, nesnel bir hayranlık kılığına bürünmesini ve böylece bilincimizi aldatmasını çok iyi bilir. Çünkü doğa, kendi öz amaçlarına ulaşmak için böyle bir hile kullanmak zorundadır. Ama aşık olma durumlarının hepsinde, bu hayranlık ne kadar yüce ve nesnel bir nitelik kazanır gibi görünürse görünsün, asıl amacın belli bir bireyin ortaya çıkarılması olduğu, karşılıklı sevginin değil de, sevilen kişiye sahip olmanın, yani fizik bir zevk duymanın ön planda yer alışından bellidir. Sevildiğimizden emin oluşumuz, sevdiğimize sahip olmayışımızın yerini tutamaz hiçbir zaman. Bu duruma düşen kimselerin canlarına kıydıkları sık sık görülmüştür.

" ... AŞK dediğimiz cinsel içtepinin doyurulması için başvurdığumuz sakıngan, belirli ve dikkatli seçişin içinde , bu gelecek kuşak, öz etkinliğini göstermektedir. Birbirine aşık olan erkek ve kadının gittikçe şiddetlenen yakınlıkları, ortaya çıkarabilecekleri ve çıkarmak istedikleri yeni bir bireyin yaşama iradesinden başka bir şey değildir. Hatta istek dolu bakışlarında bile, bu yeni varlığın hayatı ışır ve derli toplu, uyumlu bir gelecek bireysellik olarak duyurur kendini. Aşık erkek ve kadın, tek bir varlık halinde birleşmek ve kaynaşmak ister; amaçları böyle tek bir varlık olarak yaşamaktır; aktardıkları nitelikleri, birleşmiş ve kaynaşmış şekilde taşıyan tek bir varlığı, yani çocuklarını ortaya koymakla bu isteklerini gerçekleştirmiş olurlar... " (AŞKIN metafİzİğİ. Schopenhauer s.s 14).

Kanımca, erkeklerle kadınlar arasındaki farkı, aşkın imkansızlığı ile paralel giden bu durumu daha pek çok bilimsel örneklemelerle açıklayabiliriz.. Kadınlar ve erkekler arasında, ilk doğum ve çocukluk yaşamlarının farklılıklarının yanısıra ergenlik dönemi de her iki cins için çocuklukta başlayan izleklerin

ayrımını daha da pekiştirecek güçtedir. Ergenlikte her iki cins hem bedensel farklar, hem de toplumsal cinsiyet kimliklerinin çocukluktaki kökleri dolayısıyla daha da farklı iki sürece girer. Erkek çocukları kolaylıkla uyarılabilen bir cinsel doğaya sahiptir. Erkek cinsel uyarımının görünür ve aynı oranda istemden yarı bağımsız cinsel doğası, erkek cinselliğine damgasını vurur. Ergenlik sürecinde erkek kontrolü dışında kolaylıkla uyarılan ve "görünür" olan bir cinselliğin uyanışını gözlemler. Yine bu süreçte erkekler için cinsel performansın "ilişki"nin önüne geçtiğini gözlemleriz. Bu haz için ilişkiyi feda etme eğiliminin (cinselliğin ve ilişkinin yalıtılması) kökenlerini ödipal süreçte erkek çocuklarının yaşamakta oldukları zorlu süreçte bulmak mümkündür. Erkek olma sürecinde, anneden ayrılmak için anneyi olumsuzlamak zorunda kalan erkek çocuğu, cinsel nesneye duyulan arzuyu, ayrışma ile koşut olarak algılar. Bu da cinsel nesneyle ilişkisel bir birlik deneyimini zorlaştırır (hatta imkansız kılar). İlişkisel birlik, zaten anneye gerilemeye, anne tarafından yutulmayı ve dişiliğe (dişi evreye) geri dönüşü çağrıştıracak kadar güçlü bir deneyimdir. Ve erkek çocuğu için cinsellik, ilişkiden yalıtılır. Bu bize erkeklerin ergenlikten itibaren karşı cinsi "insancıl" bütün yönlerinden ayrıştırarak, sadece bir cinsel nesne olarak algılayabilmelerin de kökenlerini de açıklayabilir.

Ayrıca bu dönemde, erkek çocuğunun gelişimsel süreçte anneyle yaşamış olduğu hayal kırıklarıyla bağlantılı olarak geliştirdiği sadistik fantezilerin doğuşunu da gözlemlemek mümkündür.

"...Karşı cinse karşı geliştirilen bütün sadistik fantezilerin kökenini erkek çocuğunun annesiyle ilişkide deneyimlediği narsisistik kırılmalara bağlamak mümkündür. Öfkeye dönüşen narsisistik kırılmalar ödip öncesi dönemin yutucu annesi, anal dönemin cezalandırıcı annesi, ödipal dönemin reddeden annesinin izlerini taşıyabilir. (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz)

Oysa, ergen kız son derece faklı bir izlekte ilerlemektedir. Çeşitli yazarların ve hatta Freud'un yazılarında karşılık bulacak şekilde "kadınlığın gizemi" olarak nitelendirilecek kadın cinselliğinin ergenlikteki görünümü, erkek çocuklarının tam zıttıdır. Kızlar, ergenlikte kendileri için dahi gizem taşıyan bir cinsellikle yüzleşirler.

Kadın cinsel uyarılma ve hazzının görünmez doğası ve kadın cinselliğinin erkeklere oranla zor uyanan doğası, dişil cinselliği kız çocukları içinde gizemli bir sis perdesi ardında saklar. (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz) Kadın toplumsal cinsiyet kimliğinin ilişkiyi cinsel hazzın önüne yerleştiren yapısı da kız çocuklarını cinselliği sadece bedensel bir haz olarak keşfetme eğilimde olan erkeklere oranla ilişkinin koruyucuları haline getirir.

Person özellikle ergen kızların ödipal süreçte anneyi kaybetme korkularından kaynaklanan bir biçimde kopmadan/ayrışmadan/yalnızlaşmadan korkarak ilişki adına hazzı feda etme eğiliminde olduklarım dile getirir.

Hazzın peşindeki ergen erkek ve ilişki peşindeki ergen kız çocuğu yetişkinlik sürecinin eşiğindedir. Karşımızda pornografik imgelemde karikatürize formlarda yansımalarını bulan yetişkin erkek cinselliği ve aşk romanları ve "pembe" dizilerde karşılığını bulan kadın cinselliğinin uzlaşmaz yapısı belirir. Pornografik imgelemde karşımıza çıkan ve erkeğin kolektif bilinçdışının dinamiklerini yansıtan

performans odaklı ve o oranda ilişkiden arınmış/yalıtılmış bir cinsellik durmaktadır. Performans korkuları ile güdülenen ve ilişki tarafından yutulma kaygılarına karşı güçlü bir yalıtmayla şekillenen bu eril cinsellik, dişil göze son derece mekanik görünmektedir. Oysa, psikanalitik bakış açısı bize bu mekanik, performans odaklı ve yalıtılmış cinselliğin gerisindeki "erkek çocuğunu" gösterir. (erotik aşka psİkanalİtİk bİr BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz).Yani, anneye/dişiye/dişiliğe gerilemekten korkan, babanın "gücü" karşısında yetersizlik yaşayan, baba tarafından cezalandırılmaktan korkan erkek çocuğunu..

Person, aynı zamanda erkeklerin eş zamanlı çok eşli (ama o oranda da birbirlerinden haberdar olmayan partnerlerle) ilişkilerinin kökenini ödipal süreçte erotik nesneyi kaybetme korkusuna (ve reel deneyimine) bağlar. Bu aynı zamanda pornografik imgelemde, merkezdeki erkeği çevreleyen erotik "nesne"lerin "çok"luğunu da açıklayan bir olgudur. "Nesne"lerin çokluğu, kaybetme korkusuna karşı bir kalkan görevi görür

Yetişkin erkek cinselliğinde gözlemlenebilecek sadistik öğelerin kökenlerini anne çocuk ilişkilerinin değişik dönemlerinde bulmak mümkündür.

"...Daha öncede belirtildiği biçimde sadistik formlarda ifadesini bulabilecek narsisistik kırılmalar ödip öncesi dönemin yutucu annesi, anal dönemin cezalandırıcı annesi, ödipal dönemin reddeden annesinin izlerini taşıyabilir. (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ" Makale , Mahan Doğrusöz)

Oysa, yetişkin kadın cinselliği ödipal dönemde temellendiği biçimiyle ilişki odaklı bir cinsellik olarak karşımıza çıkar. Kadın cinselliğinin ilişkiyi cinsel hazzın önüne koyma eğilimdeki yapısı, ilişkiyi kaybetme korkusuyla beraber cinsel hazzı feda etme eğilimi, cinsellik ve ilişkiyi bir bütün olarak algılama eğiliminin altında anneyle özdeşleşen, babaya duyduğu haz ve anneye karşı yaşadığı rekabet sonucunda anneyi kaybetme korkuları yaşayan küçük kız çocuğu yatmaktadır. Kız çocuğu için cinsellik ve ilişki bir bütündür, cinsel arzu sevdiği ötekiyi kaybetme riskini taşır (Person kız çocuğunun anneye karşı duyduğu bu korkunun daha sonra karşı cinse aktarıldığını dile getirir) ve aynı zamanda cinsellik baba tarafından zedelenme/incitilme riskini de içinde barındırır. Yetişkin kadınlarda patolojik formlarda görülen cinsel mazoşizmin kökenlerini ödipal dönemde yaşanan aşırı suçluluk duygularına ve baba tarafından cinsel olarak cezalandırılma/incitilme korkularına bağlamak mümkündür. (Horney özellikle aile içinde reel anlamda varolan ve kadına/anneye yönelik şiddetin kız çocuğunun ödipal dönemde cinselliği saldırgan bir olgu olarak kodlamasını sağladığını düşünür... "

Kadınları büyüleyen şey, fiziki güzellik değil erkeğin kuvveti ve buna bağlı olan cesaretidir. Diyebiliriz ki bu özellikler -aşkı çoğalma güdüsüyle eş tutmuştuk- sağlam çocukların ortaya çıkarılabileceğinin ve bu çocuklar için cesur bir koruyucunun bulunduğunun işaretidir. Cinsel aşkın temelinde yatan diğer düşünce ise, manevi nitelikleri değerlendiren düşünce çeşitidir. Bu konuda kadınlar, erkekte, babadan gelen manevi niteliklere ya da karaktere önem verirler. Kadınları etkileyen -büyüleyen- şeyler, özellikle irade kuvveti, kararlılık ve cesarettir. Namuslu olmanın ve iyi olmanın da, kadınlar üstünde olumlu etkisi vardır.

Öte yandan, babadan kalıtım yoluyla çocuğa geçemeyeceği için, entellektüel üstünlüklerin, kadınları

doğrudan doğruya etkilemedikleri görülür. Kadınlar, anlayış kıtlığını kötü bir şey gibi görmezler. Hatta üstün bir zekayı, bir dehayı bile, anormal birşey gibi görerek bu çeşit erkeklerden hoşlanmamaları görülmüştür. Çirkin, budala ve kaba bir adamın , çoğu zaman kadınlar yanında, kültürlü, zeki ve kibar bir erkekten daha fazla başarı kazanması işte bundandır. Kimi zaman, kafaca ve manevi nitelikler bakımından birbirinden farklı erkek ve kadınların birbirlerine tutulmaları - aşık olmaları - ve evlenmeleri de bundan ötürüdür.

Bütün bunların, yani yaşanan, peşinden koşulan, beynimizi değil de kalbimizi çalıştıran bu durumların, tekrar tekrar söylenildiği gibi bilinçle edinilmiş düşüncelerin değil, içgüdülerin etkisinde olduğunu görüyoruz.

İşte bu çerçevede de psikanaliz bize dişi ve eril cinsel gelişim öykülerinin ironik zıtlığını anlatır.

Peki kadınlar hakkında başka neler söyleyebiliriz;

Bütün öykü, kadınların 'psikanalizin kara kıtası' olduğunu söyleyen Freud'la başladı. Freud'un psikanalizi, büyük çoğunluğu kadınlardan oluşan histerikler konusundaki çalışmaları temelinde kurmuş olması da şaşırtıcıdır.

Biz son olarak neyin tartışıldığına bakalım bir kez daha;

Cinsiyetler arasındaki farklılığın keşfi, iğdiş edilme kaygısını ortaya çıkarmaktadır; iğdiş edilme kaygısı ise, Oidipus çatışmasının yerleşmesi açısından son derece önemlidir;

erkek çocuklar penislerini yitirme korkusunu, kız çocuklar da penisleri olmadığından kaynaklanan acıyı yaşarlar. Bu da daha en başından penisin arzu edilen ve yerine başka birşey konulamaz olduğunu ve bu nedenle de cinsiyetler arasında belirli bir eşitsizliğin varolduğunu öne sürmek demektir. Bazı insanlar başkalarında olmayan değerli bir şeye sahiptirler, bazı insanlar başkalarından daha tamamdırlar. Daha başka pek çok kültür gibi, bizim kültürümüzün de, bu eşitsizliği sayılamayacak kadar çok biçimde ileri sürdüğü ve yüreklendirdiği yadsınamaz; öyle ki, sonuçta pek çok erkek üstün olduğuna, pek çok kadın da aşağı olduğuna inandı. Ve bugün hala, kadın- erkek ilişkileri alanında yapacak çok şey var daha...

Şu ana kadar AŞK hakkında söylediğimiz herşey , aynı doğrultuda hareket eden bir çok düşünceden oluşuyor.. Özetlersek şunu diyebiliriz ki, evet mutlu aşk yoktur, çünkü aşk, aklı ve düşünceyi değil, istekleri, içgüdüyü barındırır kendi içinde. Buna bir de temelinde kadın erkek farklılığını eklersek, aşkın gözünün niye bu denli kör olduğunu anlatabiliriz sanırım; tutkuyla baglandığımız, ardından ölüme bile gidebileceğimiz, hatta zaman zaman ölümle nihayetlenen, karşı cinsin özelliklerini, anlaşıp anlaşamayacağımızı, sosyal statümüz açısından uyuşup uyuşamayacağımızı bile doğru düzgün bilemeden, - düşünmeden - bizi peşinden sürükleyen o büyü... AŞK ! Sonuna kadar yaşandığında adı aşk olmayan şey... Çünkü bir aşkın çatışması yoksa, bizi peşinden sürükleyecek cazibesi de yok demektir.. Üzerine masallar, hikayeler, romanlar, oyunlar yazılamaz.

Bir de günümüz kişilerinin aşka bakışı vardır ki , onlar zaten aşka konu olmaktan korkan, akıllarını isteklerinin önünü koyan, realist ve bencil kişlerdir.. Herşeyden önce , aşkta, erkeğin yapısı gereği vefasızlığa; kadının ise vefalı bir davranışa eğilimi olduğu bir gerçektir. Bilimsel olarak da açıklandığı

üzere, erkek daha bencildir. Erkeğin aşkı, doygunluğa erdiği andan sonra, gözle görülecek biçimde azalır; önüne çıkan her kadın, elde ettiği kadından daha çekici gelir ona; çeşitliliği arzulamaya başlar. Kadının aşkı ise, doygunluğa erdiği andan sonra artmaya başlar.

“...Bu , doğanın amacının , türün sürdürülmesi ve elden geldiğince çoğaltılması olmasının bir sonucudur... ” (AŞKIN METAFİZİĞİ. Schopenhauer s.s23).

“...Aşk, kadının ve erkeğin, dişil ve eril prensibin kavuşmasındaki imkansızlığı anlatır. Aşk bir arayış ve yıkım süreci olarak betimlenir... ” (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ” Makale , Mahan Doğrusöz)

Aşk, olabildiğince içsel bir deneyimdir ... Yetişkin hayatın "masalsılıktan" arınmış çıplak gerçekliği bizi, kendi fantezilerini deneyimleyen kadının ve erkeğin "trajik" çatışmasına taşır. Modern yaşamın bütün göstergelerine bakıldığında, kadının ve erkeğin iki ayrı fantezi dünyası olduğunu görmek hiçte zor değildir. Yaşam bu fantezilerin uzlaşmazlığından doğan bir gerilim üzerine kuruludur. Aşk, belki de bu gerilimi en derinden deneyimlendiğimiz andır. Aşkın belki de bu kadar hayal kırıklığı yaratması, bu oranda derin narsisistik kırılmalara yol açması kurgusal olanla, "gerçek" olan arasındaki bu uzlaşmaz mesafeden kaynaklanmaktadır, çünkü "fantezi" onu deneyimleyen kişi için o oranda gerçektir, ve reel hayatın göstergelerinden çok daha derin bir kaynaktan, bilinçdışından beslenmektedir.

Bizi aşkta harekete geçiren bütün temalar bilinçdışı bir kaynaktan beslenir. Aşkın bu oranda kontrol edilemez bir deneyim olmasını açıklayan da budur. Aşk, istemli bir seçim, kontrol edilebilen, engellenebilen, ertelenebilen bir deneyim değildir. Aşk bir seçim değildir, bu anlamda bilincin alanında yer almaz. Aşk içine düşülen, bizi merkezine doğru çeken, benliği hakimiyetine alan bilinçdışı bir süreçtir. Aşkın bir hastalık olarak tanımlanmasının altında yatan da budur. Aşk aynen bir hastalık gibi, beklenmedik bir zamanda, şiddette ve formda gelir, bedeni ve ruhu hakimiyeti altına alır, bizi bitkin düşürür, egonun gücünü, savunma mekanizmalarımızı -gündelik hayat içinde ayakta kalmak için geliştirdiğimiz binlerce küçük oyunumuzu- elimizden alır.

“...Aşkla beraber regrese oluruz. Yetişkin kimliğimiz dikişlerinden sökülür, bütünlüğü zedelenir, rasyonel yanımız sendeler, eski akıllı, bütünlüklü, yetişkin kişi değilizdir artık. İrrasyonel, çocuksu ve paramparçayızdır. Aşkın paradoksu da burada yatar, aşka bütünleşmek arzusuyla gireriz ve bu süreçte bütünlüğümüzü ve sürekliliğimizi kaybederiz. Çünkü aşkta ve aşk dolayımıyla bütünleşmek mümkün değildir. Aşk ve benlik ilişkisine bu yönüyle de bakıldığında, doğu masallarında resmedilenle ne kadar iyi örtüştüğünü gözlemlemek mümkündür... ” (EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ” Makale , Mahan Doğrusöz)

Sözcüklerin aynasından bakıldığında, ‘Aşk’ kendi oluşumunu, kendi tarifini, hızını, imkansızlığını, istekliliğini bir bütüne oturtuyor. Görüyoruz ki o bir yandan garantici tavrıyla, diğer yandan sınır tanımayan, mantığı, tutarlılığı hiçe sayan somut göstergeleriyle de kendini bu yönde ortaya koyuyor zaten. Aşk tutulamaz, kaçılamaz, hem iyi hissettiren hem perişan eden hazzından kurtuluş yoktur. Ama onu yaşayan aşıklara dönüp baktığımızda, aşktan kaçmak şöyle dursun, sonuna kadar gitme isteği benliklerinin

bir parçası olur adeta. Hem bilmsel açıdan irdelediğimizde, hem deneyimlerimiz doğrultusunda bir öğrenilmişliktir 'aşk'. İlkelliğimizin, insanlığımızın, ben varım diyebilmenin en tanıdık yoludur. 'Aşk'ta bilinç yoktur!..

Artık şunu kabul edelim; 'Ne kadar yakınlaştığımızı düşünürsek düşünelim aşka, elinden kayıp gideceğini bildiğinde güçlenir onun görünmez bağları. Hep diz dize göz göze olacağımızı bilirsek başka bir şeye dönüşecektir aşk; tutkudan, ölümden uzak'..

Ve ne Romeo Romeo, ne de Julıet Julıet olacaktı o zaman !.. Herşey ortalamada, kendi rahatında yaşanıp gidecekti usul usul."...Gerçekte de , en incelmiş, ve yücelmiş bir aşk bile, kaynağını yalnız ve yalnız

cinsel içtepide bulur... " (AŞKIN METAFİZİĞİ. Schopenhauer s.s 10).

Daha doğrusu her aşk, daha belirlenmiş, daha özelleştirilmiş ve en dar anlamıyla daha bireyselleştirilmiş bir cinsel içtepidir ancak.. Peki bu içsel tepi nasıl bu kadar ölçüsüz olabiliyor?

Aşk bilinçli ve ölçülü yaşanmadığı - tüketilmediği- sürece hep bir tehdit, yıkıcı güç olarak var olacaktır yaşamlarımızda.

Romeo ve Juliet tragedyasında, Rahip Lawrence II. Perde VI. Sahnede ölçüyü ve ölçünün yaşamlarımızdaki önemini şöyle dile getirmiş:

"Şiddetle başlayan hazlar, şiddetle son bulurlar,
ölümleri olur zaferleri
öpüşürken yok olan ateşle barut gibi.
En tatlı bal bile tadıldıkça bıkkınlık verir,
Aynı tat isteği, iştahı köreltir.
Onun için, ölçülü sev ki uzun sürsün sevgin
Hedefe hızlı giden, yavaş kadar geç varır. "

William Shakespeare'in bu sözleri, hayatı sakin ve ölçülü şekilde karşılayan, deneyimli, güvenilir bir din adamına söyletmesi tesadüf olmasa gerek...

"...Aşk, yani bu cinsel içtepi - bu düşünceyi kabul eden bir kimse;

'..cinsel içtepinin, günlük hayatta bütün çeşitlikleri ve farkları ile oynadığı rolü göz önünde tutarsa, hayata bağlılığın yanısıra, en güçlü ve etkili bir eğilimi dile getirdiğini görürse, insanlığın, gençlerden oluşan kalabalığının bütün düşünce ve güçlerinin en az yarısına sözünü geçirdiğini fark ederse, hemen hemen bütün insansal çabaların biricik amacı olduğunu anlarsa, en önemli olaylar üzerinde ters bir etki yaptığını, en ciddi işleri bozduğunu belli bir süre için en yüce zihinleri karıştırdığını, devlet adamlarının çalışmalarına ve bilim adamlarının incelemelerine burnunu soktuğunu, bakanların cüzdanlarına ve filozofların müsveddelerine güzel kadınların saçlarından kesilmiş lüleleri ve aşk mektuplarını yerleştirmeyi

becerdiğini: hergün en feci ve karmaşık durumları yarattığını, en değerli bağlılıkları yıktığını, en sağlam yakınlıkları hiçe indirdiğini, kimi zaman sağlığın da , hayatında, zenginliğin de, edinilmiş mevkiin de, mutluluğun da kurban edilmesini istediğini: hatta, vefalıları birer kalleş haline getirdiğini, tepeden tırnağa namuslu kimseleri birer vicdansız durumuna düşürdüğünü, kısacası, yanıltıcı, bozucu, karıştırıcı ve yıkıcı bir şeytan gibi ortaya çıktığını fark ederse : bunca gürültü niçin diye haykırmaz mı? Bütün bu çaba , bu çırpınış, bu endişe ve bu zavallılık niçin? Bir erkeğin bir dişi bulmasından başka nedir bu!... " (AŞKIN METAFİZİĞİ. Schopenhauer s.s 11).

Günümüzdeki aşk kavramına, aşkın nasıl yaşandıgına bakacak olursak sanıyorum bir o kadar ölçülü örnekler çıkıyor karşımıza. Ölçüyü koruyucu kalkanımız olarak kullanıyoruz .Yaşadığımız aşklar ise Romeo ve Juliet aşkı gibi ölümsüz ve sonsuzluğa uzayacakmışçasına değerli olamıyor. Çünkü sürekli bir değişim içinde yaşıyoruz Aşk'ı. Yaşam koşullarımız Aşk'ın bir lüks olduğunu dikte ediyor bizlere durmaksızın. Korkuyoruz, kendimizden yanayız ve yaşamlarımızda oluşturduğumuz - ya da oluşturmayı hayal ettiğimiz - düzen bozulsun istemiyoruz. 'Öyle ya, Aşk nedir ki .. Önünde sonunda geçici birşey.. Tabi akılcı kullanılmazsa, akışına kapılıp gitmezsek eğer.. En acele tarafından sevgiye dönüştürmeli ve bir yuva kurmalıyız- bizden önceki neslin bize dikte ettiği üslupla- doğru olan budur diyor bilinçlenmiş aklımız !.. '

İşte böyle akılla birleştiriyoruz aşkı ve bu tavır da garantici bir sonuç çıkarıyor ortaya. Yani aşık olmak başka bir şey, kendini aşka adamak başka... Bu dünyanın gerçekliğine ait değil aşk. O nedenle, biz yaşadıkça zorluklardan bir duvar örüyor ve cesaretimizi ölçüyor acımasızca.. Günümüz gerçekliği ise bize geçmiş yüzyılların o ölümsüz aşklarının ne ruhunu ne de yürekliliğini sunuyor artık. Kendimizi ölçü kabul ediyoruz, şartlarımızı tartıp biçiyoruz ve bizim gerçekliğimize uyum göstermediği noktada alıp başımızı gidiyoruz.. Bu yüzyılın kanunu adeta şöyle yazılıyor ; dayanıklılığından şüphe edilen, karşı tarafı kendine benzetmeye çalışan bir kalp.

"...Demek ki günümüzün kuşaklarının bütün aşk serüvenleri, insanlığın tümü için, ciddi bir - meditatio compositionis generationis futuroe, e qua iterum pendent innumeroe generationes- dir.. yani, içinden sayısız kuşağın çıkacağı gelecek kuşağın kuruluşu üzerine düşünme... " (AŞKIN METAFİZİĞİ. Schopenhauer s.s 12).

Oysa Romeo'nun gerçekliği bambaşka; O, korkakça ve hesaplı hareket etmeden Aşk'a bıraktı kendini, Juliet'ten önce Rosaline'i seviyor ve çılgınca bir kederle boğuşuyordu aşk'ı için ama Juliet'i görür görmez yaşadığı o büyük aşkın baştacı Juliet oldu. Değişen sadece kişilerdi, duygular değil. Yani Romeo için diyebiliriz ki : O, hayatını aşka adamış bir hayalperest...

Romeo'nun tek gerçekliği aşk ve asıl tradejiside burada başlıyor. Hatta II. Perde II. Sahnede Rahip Lawrence, Romeo'yu şu sözlerle eleştiriyor:

" Kutsal Ermiş Francis adına! Bu ne değişme.

Büyük bir aşkla sevdiğin Rosaline 'i

Öylece, çabucak bıraktın ha Gençlerin sevgisi,
yüreklerinde değil de Gözlerindeymiş demek”

Herşey cinsel aşkın karşısında... Ama aşk, sanki aşıklar özellikle istiyorlarmış gibi, bu tür engellerin sırtından geçinir, ölümün içinden dehşeti çekip alarak ve aşkın sonsuzluğunu alaya alan herkese meydan okuyarak yıldızlara yükselir.

Romeo ve Juliet haklıdır- tüm dünya haksızdır - yada başka herkesi kirleten zamana ve şartlara meydan okumakta haklıdırlar.

Elizabeth çağı insanları da bu aşıkları, hem aşkı yücelttikleri ve hakkını verdikleri için ideal aşık olarak görecekler, hem de anne babalarının isteklerine karşı gelmekle aptallık ettiklerini düşünecekler, onların trajedilerini de akılcı davranışla, dürtülere uyma arasındaki uyuşmazlığın doğal sonucu olarak yorumlayacaklardı.

Romeo ve Juliet’te bir meydan okuma ifadesi vardır. - Romeo ve Juliet bir anda aşık olurlar. Her an olanın bitenin bilincinde olmanın ön plana çıktığı bir oyunda, anlık gerçekleri ihmal ettikleri için mutluluğa ulaşamazlar.- ’ (SHAKESPEARE: BİR YAŞAM, Park Honan Çev. Bülent Bozkurt).

.. ‘gerçekleri ihmal etmek’.

Bunun sebebi olarak öne sürülen tek bir şey var :

AŞK..

Bir büyülenme durumu .. bütün zıtllıkların içinde barındığı, dört günlük bir süreye sığan bir trajedi. Peder, II. Perde II. sahne’de buna uygun olarak şöyle der :

“ bitkilerin, otların, taşların özünde
çok büyük bir güç yatar
şu çelimsiz çiçeğin körpe kabuğunda
zehir de bulunur, şifalı güç de
otlarda olduğu gibi, insanda da, hep savaştadır
iki hasım kral: zarafet ve kabalık”

İşte birbirinin zıddı gibi görünen iki düşünce daha: Aşk ve Ölüm!

Çağlar boyu, Aşk’a bakışın temel yasası olarak kalmıştır bu; ‘bir araya gelindiğinde Aşk ölmeye başlayacaktır.’

Toplumsal düzenler, bu türden bir sonuç-yorum ile kuşatmışlardır bireyleri. Mutsuz aşk, aşk olarak yaşayıp gitme şansını tanımış, mutlu aşk Aşk’ın ölümünü hazırlamıştır.

Onlar ermiş muradına.. - o noktada biter her hikaye: Mutlu aşkın anlatılmaya değer bir yanı bulunamamıştır.

Çağın aşka yüklediği çehre büsbütün değişmiş değil elbette : Aşk, onu doğuran nedensiz heyecana (

Sartre bile " büyü "saymıştır heyecanı) , onu yoğuran tutku gizil gücüne bağlı bir değişmezlik içerir bir yandan.Koşulların, toplumsal bağlamın, ideolojik örgünün değişmesi ile değişemeyen bir mayası olduğu bellidir.

" Mutsuz aşkın tarihi" nin yazılmasında kesintiye rastlanmaması bundandır.

" Aşk, bize güç veren tek özgürlük yitimidir." (Aragon t.y. yok)

İnsanlar aşkı yaşamak istiyorlar. Hayatın bir "olanaksızı" saymaktan yana değiller aşkı.; Mitolojiye dönüp baktığımızda da şunu görüyoruz ki Aşk tanrısı Eros yada latinlerin verdikleri adla Cupido küçük bir çocuktur ve gözleri kördür. Attığı okla yara alan her kişide aşka tutulur. Cupido kör olduğu için oku kimlere attığını bilemez ve bu kişilerin birbirlerine uygunluğuna bakmaz. İşte bu aşk da kişileri ezer geçer. Aşk'ın gözü kördür ya da dengi dengine yaşanamayan - malum sebeple - bu aşk sonlarını hazırlar sevgililerin ..Yaşanan Aşk'ta, aşkın büyüklüğü, yüceliği, sonsuzluğu, hazzı ezer onları. Başta sıkı sıkıya bağlandıkları bu duygu ölümlerine sebep olur. Artık o yola girmişler, o tutku kanlarına karışmıştır bir kez; imkansızlığa boyun eğmeyecekler, gerekirse Aşk'ın kadehinden ölüm zehrini içeceklerdir..

Kişilerin çok üzerindedir aşk. Bu yüzden de yıkıcı etkisi kaçınılmazdır. Çünkü insanın gücü, tüm dünyayı karşısına alan Aşk'ın gücüne denk değildir ve olamayacaktır da..

Kanımca Aşk'ın şiddetinin, ölüm duygusuna yakınlığı şöyle açıklanabilir;

"...Aşk tutkusu, bireysel bir varlığa çevrilmiş olduğu ve başka varlıklara ait olmadığı için, çok soylu ve yüce görünür. Öte yandan, soyut cinsel içtepi, iğrenç birşey olarak görülür. Çünkü bu çeşit bir içtepi, bireyselleşmemiş, yani belli bir bireye çevrilmemiş ve türü sadece nicelik bakımından sürdürmek amacına yönelmiş ve niteliğe pek önem vermemiştir.

Bireyselleşme ve onunla birlikte, aşk tutkusunun şiddeti, öyle yüksek bir dereceye ulaşabilir ki , doygunluk elde edemediği zaman, dünyadaki en tatlı şeylerin , hatta hayatın bile anlamı kalmaz..." (AŞKIN metafİzİğİ. Schopenhauer s.s 13). Tıpkı Romeo ve Juliet'te olduğu gibi...

Peki Romeo ve Juliet ölmeseydi, aşkları bir ömür boyu mutlu bir şekilde sürseydi, işte o zaman yaşayacakları hikayenin bizim için bir anlamı, ya da bir etkisi olacak mıydı?

Tabii ki hayır. Çünkü başta da söylediğimiz gibi " başlamış ve bitmiş aşklar düpedüz sıradan hikayelerdir aslında".. Bir seyirci olarak da bizim için hikaye orada noktalanmış olacaktı. Artık neyi merak edebilirdik ki? Kaç çocukları olacağını mı? Yoksa her günü birbirine benzer mutlulukların nasıl sıralandığını mı?.. Bu noktadan sonra artık seyirci için düşünmesi gereken, düşünce gücünü zorlayacağı pek de bir şey kalmıyor.

Shakespeare çok da güzel bir kurguyla sonlandırıyor oyunu ;

Coşkuyu yaratmak, seyircinin hayal gücünü kullanmasını sağlamak için iki gencin aşkını, iyilikle nefret arasındaki çatışmayı ölümle sonlandırıyor, yani nefretin iyiliğe üstünlüğü ile.

Ve böylece bize şunları düşündürüyor Shakespeare:

‘..eğer ölmeselerdi onları nasıl bir hayat bekliyor olacaktı, hergünleri aşklarının büyüklüğü kadar mutlu geçecekmiydi, onların aşkı ve mutluğu iki düşman ailenin nefretini silebilecek miydi.. ? ’

Fakat Park Honan “Shakespeare Bir Yaşam” adlı kitabında oyunun sonuyla ilgili çok da haklı bir yorumda bulunmuş:

“...sonunda, ölen sevdalılar uyur gibidirler. Keşiş, bu olaydan çıkardığı dersi, iyilikle nefret arasındaki ilişkiyi, her ikisinde de sürekli varlığını vurgulamak istercesine aşıkların acıklı hikayesini Verona’nın duyması için anlatır:

“ katıksız Aşk kısadır”

“ Çağdaş bir şehirde nefret veya şiddet ise kalıcı olabilir. ”

Bu trajedi, şiddeti yaşamın bir parçası haline getiren toplumsal gerilimi ve uzlaşmazlığı yansıtıyor... ” (shakespeare bİr yaşam Park honan yky)

Diğer taraftan işte bu kısa-lık, Aşk’ı dokunulmaz yapan, onu olduğundan çok daha değerli kılan, tüm bu olup bitenlere -yaşamın şiddetine -rağmen, merakını ve büyüsünü arttıran bir yazgıdır aslında.

Jerome - Antoine Rony yazısında (COGİTO “AŞK” Tutku-Aşk Bahar 95) bu kısalığa özgü olarak şunları söylemiştir:

“... yapısı bakımından başarısızlığa mahkum olan tutku- aşk, hayale sığınmadığı sürece devam edemez. Tutku-aşk, yoğun olduğu oranda kısa sürelidir.

Tutku-aşk intihara ve cinayete de yol açabilir. Öldürme isteği, elinden kaçırma korkusundan ve yok etme ile sahip olma arasındaki derin benzerlikten kaynaklanır.

Aşkı savaşla eş tutan Denis de Rougemont ise şunları söylüyor;

“...istekten tutkuyla ölüme, batı romantizminin izlediği yol budur. Hepimiz de simgelerini “ courtois” (ortaçağda sevgiliyi kutsallaştıran ve soylu çevreye özgü aşk anlayışı) gizeminin yarattığı bir töreler ve gelenekler bütününe - hiç kuşkusuz bilincinde olmadan - bağlı olduğumuz ölçüde girmişizdir bu yola.

Tutku demek de acı çekme demektir. Daha eskil çağda, ozanlar doğal aşkın etkilerini betimlemek için savaş betimlemeleri kullandılar. Aşk tanrısı öldürücü oklar fırlatan bir okçudur. Kadın erkeğe teslim olur, o da en iyi savaşçı olduğu için kendisini fetheder. Truva Savaşı ’nın nedeni bir kadının iyeliğine ulaşmaktır..."(“aşk ve savaş” Denis de Rougemont cogIto Bahar 95)

Aşk burada da belirtildiği gibi, eski çağlardan beri ölçüsüzlüğü, abartısı, yüceliği ve sonsuzluğu ile kabul edilmiş, herşeyden önce bir kavram - tanımlama - olarak.. Truva Savaşı’nın nedenin bile bir kadına duyulan aşk olduğu göz önüne alınınca bu sözler de bir o kadar mantıklı geliyor kulağa.

Çünkü aşk, kontrolsüzlüğü meydana getiriyor. Kontrolsüzlük yıkıma götürüyor. Ve aşk, kabul görmezliği ile bütünleşerek, O'ndan kaçılan fakat kaçtıkça yaklaşılan bir hal alıyor.. Bütün önyargılarımızla, korkaklığımızla, isteğimiz ve çelişkilerimizle, bizi içimize çeviren, altüst eden, yeniden inşa eden ' birşey' olmayı sürdürüyor böylece..

Kanımca kurtuluş yoktur. Aşık olduğumuz sürece çaresiz, yalnız, cesur ve doyumsuzuz. Aşkı eğitemeyiz, eğittiğimiz şey seçim haklarımız olabilir ancak. İşte o zaman ya 'sürgünü' kabullenip aşık olmayı seçeriz, ya da hakları eşitleyip dengeden yana bir tavırla karşılarız hayatı.. Sanırım kolay bir seçim olmayacaktır bu, Aşkın tehlikeleri ve Aşksızlığın açlığıyla bölünmüş olarak. Ama denemeye değer !..

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM OYUNUN SAHNELENİŞİ VE EVRENSEL BİR BAKIŞLA AŞK YORUMLARI

SAHNEDE ROMEO VE JULIET

"...Tiyatro her zaman, zamanın gereksinimlerini dikkate almalıdır... " (TİYATRO İÇİN KÜÇÜK ORGANON B.Breht)

Breht'in bu sözlerinden yola çıkarak Romeo ve Juliet oyununda, hem özüne uygun şiirsel hava sahneye taşındı , hem de rolleri çalışırken , günümüzce yaşanan , o birbirine teğet geçen aşk varedilmek istendi. Romeo ve Juliet sahnede varoldukları her an , birbirleriyle göz temasında bulunmaz, başka bir dünyanın gerçekliğindelermiş gibi davranırlar. Göz teması yoktur, ama aynı zamanda, aşklarını o kaçamadıkları, tutsağı oldukları tutkunun sözleriyle, bir büyü havası içinde yaşarlar sahne üzerinde. Birbirlerine dokunmazlar. Çünkü onların aşkla dolu dünyası, şu an olduğumuz gerçek dünyadan tümüyle başkadır, onlar bir masalın içinde varederler kendilerini. O nedenle soyut ve masalsıdırlar. Bizim dünyamız ise gerçektir ve aşk'ın şımarık, bencil hallerine yer yoktur. Tıpkı 'Dadı'nın oyunda göstermek istediğimiz, onların soyutluğunu ispatlarcasına ortaya koyduğu gerçeklik gibi.. Her insan bilir ki, ölçüsüzlük, kendini tüm dünyadan adeta koparırcasına aşka adamak -ki aşık olmak demek, bunu göze almak, kişinin kanatlarını sonsuzluğa açması ve sınırsızlığı kabullenmesidir- korkuyu çağıran, gerçekliği kışkırtan ve imkansızlığı zorunlu kılan bir sonu hazırlamak demek olacaktır..

Kanımca Juliet, 'aşk'ı ile kendinden geçmiş ve kendini bütünüyle Aşk'ına yani Romeo'suna adamış bir yorumla oynanmalıydı, biz de duygularındaki yoğunluğu, ölçüsüzlüğü göstermek için sahne üzerine bu şekilde taşıdık. Çünkü aşk , ikisinin de gözlerini kör etmiştir ve artık hiç birşey umurlarında değildir. Tek arzuladıkları şey tensel kavuşmalarını gerçekleştirmektir...

Romeo ve Juliet birbirlerine dokunmaz-dokunamaz- ve sahnede soyut bir şekilde varlıklarını sürdürürler; Çünkü aşkları hiçbir zaman somut bir şekilde varedemeyecektir kendini...

Dadı ise elle tutabildiğimiz, dokunabildiğimiz, konuşabildiğimiz tek somut gerçeğimizdir. Sahnede, Romeoyla da, Julietle de birebir göz temasında bulunur, konuşur ve dokunabilir. Söyledikleri genelde gerçek ve acı da olsa sürekliliğini koruyacak olan O'dur;

Yani, Romeo ve Juliet dışındaki herkes ve herşey somut ve gerçektir. Ancak kendileri dışında,

başkalarıyla iletişime geçtiklerinde o gerçekliğe kavuşabilirler ..

Dadı sahnede gerçek olanı, dış dünyayı temsil ediyor. Dış dünya çok farklıdır ve hiç birşey genç aşıkların bekledikleri gibi olmayacaktır.. Aşkları, onları hep umut ettikleri, olmasını bekledikleri o aydınlığa kavuşturamayacaktır ne yazık ki..

İlk sahnede, Romeo ve Juliet'in balo gecesi ilk karşılaşmaları, ilk gözgöze gelişleri ve aşklarının ilk kıvılcımlanışını görürüz. Yine loş bir ortam vardır, bundan sonra birlikte oldukları her sahnede olacağı üzere.. Temas yoktur. Her iki oyuncu da (yani Romeo ve Juliet) birbirlerine dokunmaları gereken sahnelerde -mış gibi yaparlar, -dokunuyormuş gibi-... Ve birbirlerinden uzağa bakarlar ama baktıkları noktada birbirlerini görürler.. Bu büyü havası içinde geçen sahne, dadının gelmesi ile son bulur, ışıklar açılır ve herşey gerçeğe döner; Çünkü dadı sayesinde, birbirlerinin kim olduklarını öğrenmişlerdir fakat bu acı gerçek onları durdurmak yerine, daha da kamçılayacaktır.

Herşey çok hızlıdır ve öyle gelişir. Bir sonraki, o ünlü balkon sahnesinde aşklarını birbirlerine itiraf ederler ve hemen arkasından da evlenmeleri adına koşuşturmalar başlar.

' Shakespeare, Julıet'in "yüksek" veya "yüce üslubunda" risklere girer. Juliet muhteşem edebi imgelerle , ordu lejyonlarına seslenen bir Roma tanrıçasının ezgisel ritm ve dalgalanımlarıyla konuşur. Örneğin, III. Perde' de, kısa süre önce Tybalt'ı öldürmüş olan Romeo'yu beklerken, cinsel heyecanını ,açıkça, aşağıda olduğu gibi dile getirir;

Hadi fırlayın, ey alevden ayaklı atlar,
Koşun dört nala Phoebus'un kaldığı yere!
Şaklatsın kırbacını,batıya sürsün sizi arabacı Phaeton;
Bulutlu geceyi getirsin biran önce.
(III.ii 1-4) 4
(SHAKESPEARE: BİR YAŞAM. Park HONAN YKY)

Juliet'in "yüce uslubu" onu, çevresindeki sezgileri ince ve güçlü olmayan kimselerden ayırır. Onun aşkının şiddeti, kendisine uygun, kaçınılmaz rolü bulduğu için sevinçli bir delikanlı havasında olan Romeo'ya da bulaşır. (Romeo'nun dolaylı olarak altı ölümden sorumlu olduğunu insan unutuyor.)

Sonunda Juliet'in, Capulet mezarındaki intiharı azizlerinkine benziyor;

Romeo'nunkinde de dokunaklı ,abartılı bir ihtişam var; Elinde, içinde zehir bulunan küçük şişeyle, son bir öpüş için solgun Juliet'in üzerine eğilirken, "dünyadan bezmiş bedeninden " yakınarak , "İşte yerim burası ",der.

Gözler, son defa bakın.
Kollar, son defa kucaklayın ve dudaklar,
Ey soluğun kapıları , şu bağlılık öpücüğüyle,

Sonsuz anlaşmayı mühürleyin
Gözü doymaz ölümle.

(V.iii 109, 112-15)

“Romeo ve Juliet, romantik bir komedi gibi başlar. Capulet’lerle Montaque’ların hizmetkarları sahneye geldikten sonra küçük bir sokak kavgası çıkar ve Romeo - Siyah saçlı bir Rosaline’i görüp başı dönmüş bir Montaque olarak - romantik bir Fars’ın alay konusu aptal karakteri gibi konuşur:

“Bunlar hep nefret yüzünden ama daha çok aşk yüzünden
Şu işe bak.
Ey kavgacı aşk, Ey şefkatli nefret,
Ey başlangıçta hiç ‘ten yaratılmış olan herşey!
Bu aşkı hissediyorum”

...Shakespeare , Romeo ve Juliet’i , göz kamaştıran bir ustalıkla ve ayrıcalıklı bir şekilde , kısa süreli aşkı her şeyin üstünde tutan ilginç bir yorumla dile getirmiştir.. (SHAKESPEARE BİR YAŞAM. Park HONAN YKY)

Aşk, soyut, yüce, olağanüstü ve abartılı haliyle sahnededir. Romeo ile Juliet’in tüm sahnelerinde aşk o yüzden dokunulmaz, şiirsel ve gerçeklikten yoksundur. Buna karşıt olarak dadının sahnelerinde ise, theatral anlam da dahil olmak üzere herşey gerçeğe uygun ve gerçek kurallarla işler..

“...Shakespeare’in bu oyun için esinlendiği kaynak ,1563 ‘te genç yaşta boğularak ölen Arthur Brooke adlı ozanın 1562’de yazdığı Romeus and Juliet adlı şiiridir. Brook da şiirine kaynak olarak ,Boisteau’nun Fransızca öyküsünü almıştı.Boisteau ise bu öyküyü Bandello’nun İtalyanca öyküsünden aktarmıştır.Ayrıca Shakespeare’in bu oyunun Luıgı Groto’nun La Hadriana oyununa benzer özellikleri vardır.Shakespeare , Brooke’un şiirinden esinlenirken olay dizisinde birçok yeri kendine göre değiştirmiştir.Bu şiirde Romeo saldırgandır ve Tybalt’ı öldürür.Oyunda ise dövüşmeyi istemeyen Romeo, çok sevdiği arkadaşı Mercutio, Tybalt tarafından öldürüldüğü için dövüşmeye zorlanır ve bu arada Tybalt’ı öldürür.Brooke’un şiirinde Romeo , sevimli bir delikanlının ,sabit fikirle çılgınlığa varan davranışlarını yansılarken, Shakespeare, Romeo karakterine daha insancıl ve nesnel özellikler getirmiştir.

Yine Brooke’un şiirinde Juliet, ailesini ve dadısını aldatan, günah dolu bir genç kızdır.Oysa Shakespeare bu karakteri de olay dizisi içindeki mantıklı yerine oturtmuştur...” (“ROMEO VE JULİET TREGEDYASI ÜZERİNE” Özdemir NUTKU Önsöz)

Sahnede yaratmak istediğimiz o büyü havası oyunun finaline kadar geçerliğini korur. Aşk,

imkansızlık, gerçeklik ve gerçeküstülük kavramlarını sahne üzerinde göstererek, zıtlıkların irdelenmesini, tartılmasını ve 'aşk' kavramının ne olduğu ve nasıl yaşanabileceğine dair fikirlerin en azından düşünülmesini hedefledik. Aşk, Romeo ve Julıet'te olduğu gibi bir solukta, bilinçsizce ve ölümüne mi yaşanmalıdır(?), yoksa insanın kendi kendini büyüleme işi, hayatın gerçekliği onu yok etmeden, bu düşten uyanmanın, 'gerçek' güzellikle uyuşmanın yolları mı aranmalıdır?

AŞK'IN TÜM HALLERİ ÜZERİNE.

Bütün bu bilgilerden sonra Aşk'ın bütün zıtlıkları içinde barındırdığını görüyoruz; AŞK, hem hayatın olanaksızıdır hemde bir o kadar hayatımızda var etmek istediğimizdir. Hem kızgınlığımızdır hem tutkumuz.. Ve insan hiç bir zaman bu dengeyi hakkını vererek koruyamamıştır. Çünkü aşk bencil olmasını ister insanın. Ölçüsüzlüğe götürür onu. Bir hastalık gibidir.

"Leyla ile Mecnun'dan Romeo and Juliet'e Aşk" yazısında Doğu ve Batı'nın Aşk anlayışındaki farklılıklardan bahseden Yusuf Sadi Eroğlu'da şunları söylüyor:

"...Aşk isteyerek oluşacak bir duygu değildir. O bir hastalık gibidir, aniden bulaşıverir. Aşk , insana ıstırap verir. Aşkta abartı vardır... " (COGITO "aşk" Bahar 95). Bu abartma, sınır tanımama duygusuna pek çok örnek verebiliriz...

Schopenhauer, Aşk'ın gemlenmesinin, bir kimsenin işine herşeyden daha çok yarayacağını söylüyor ve eski bir sözü yineliyor; "...Kendinde ölçü de düzen de bulunmayan şeyi, akılla yönetemezsin... " gerçekten de bu söz, Aşk'la ilgili pek çok şeyi açıklıyor.

Bir aşk öyküsü dışarıdan bakınca ne kadar şaşırtıcı etki yaparsa, o kadar doğal davranıştan uzaklaşır. Ve aşıklar aynı gerçeklere sahip olduklarını varsaymak konusunda birbirlerinden o kadar emin olurlar. Farklılık ve tam bir birlik karşılıklı olarak yeni bir abartma ilişkisine varır.

İşte herşey çok açık, Aşk bilinçsiz olanı yok ediyor ve kişi aşkın acısından besleniyor.

Tıpkı Romeo ve Juliet'in aşklarının acısından beslendikleri gibi. Peki aşkın muhteşemliğinin, insanın ayaklarını yerden kesen o tarif edilemez duygusunun yanısıra sevgililerin bu kadar canını acıtmasının ve bunun devamlılığını korumasının sebebi nedir?

Anlık gerçekleri kaçırmak...

Romeo ve Juliet o kadar büyük bir aşk duyuyorlar ki birbirlerine, dış dünyanın kendileri için oluşturduğu tehtidin hem farkında hem de bir o kadar umursamaz bir tavır içindeler, çünkü Aşk gözlerini kör ediyor, onları daha cesur kılıyor hayata karşı..

Romeo ve Juliet, güzel bir başkaldırı hikayesi olmaktan öte birşey daha hatırlatıyor bizlere: Aşk'ta bilincin yokluğu...

Her ikisi de içlerinde aşkı besledikleri sürece gerçek değillerdir artık. Oyunun bütünü içinde hep şu görüş vardır: Hayal olan ile gerçek olanın çatışması.

Aşk'ta hep bir savaş ve çatışma olduğuna göre sonuç olarak hep aynı noktaya geliyoruz;

" Aşk'ta engel ne kadar büyükse, Aşk da o kadar büyük oluyor."

Yani Aşkta bireyin önemi yok, önemli olan olayların akışı içinde Aşk'ı varetme çabası. Bundan yola çıkarak diyebiliriz ki, Aşk bilinçsiz bir başkaldırıdır. Oyunda Juliet'in henüz ondört yaşına basmamış olması tesadüf değildir. Yazarın, kanımca sevgililerin yaşını bu kadar genç tutmasındaki sebep, aşkın ancak bu yaşlarda bu kadar bilinçsizce kişiyi ele geçirebileceğini seyirciye göstermektir. Bu da şu ana kadar savunduğum şeyin bir özeti aslında; bilinçsizlik ve deneyimsizlik aşkı tetikler, kişileri alır götürür sonu belirsiz geleceğe doğru.. Bir öngörüye sahip olamamaları - hayat bilgisinden yoksun oluşları - bu çıkmazın içine girmelerine bir o kadar hız verir.

Romeo daha önce belirttiğimiz gibi; tam bir aşkpersttir. Geçmişte Rosaline için acı çekmiş olması, yeni bir aşka yelken açmasına engel olmaz, aksine O, tüm benliğiyle Aşk'a sığınır ..

Bütüne sığdırılmak istenirken , her defasında bütünü yok eden aşk, Romeo ve Juliet için de farklı olmuyor...

"Kavuşulamayan şey büyülü ve güzeldir. Aşk'ı yaratır."

Sabahattin Eyüboğlu en beğendiği aşk tanımını Hasanoğlu Köyünde bir vatandaştan duyar:

" Sevdiğine kavuşamazsan aşk olur"

Bu kavuşamama durumu, aşkın özlemi ile karışık elde etme çabaları kontrolsüzlüğe bir çağrıdır aslında. İnsanın gözünü kör eder, cesareti arttırır ve olaylar hiç beklenmedik bir sona ulaşır.

Aşk = Tutku = Ölüm

Ölmek, aşkın ölümsüzlüğünü güvenceye almanın yegane çözümüdür; Büyük aşıklar, tutkularına sonsuzluğu bahşetmek için bu dünyaya veda ederler.

Aşk hem cennettir hem cehennem.Aşk'ın eğitilmezse kötü sonuçlar doğuracağı kesindir.Peki aşkın eğitilmesi ne demektir ya da böyle bir şey mümkün müdür? Aşk hep böyle sınırsız ve tehlikeye davetiye çıkararak mı yaşanmak zorundadır?

Aşk eğitilirse aşk olmaktan çıkar mı? Ya da aşk daha sakin sularda yaşanabilir mi?

Bütün bu sorulara cevap olarak hatırlatmak isterim ki Aşk'ın tabiatı heyecanlar ve sınırsız hayaller üzerine kuruludur. Aşık kendini ve karşısındakini idealize eder. Bu oldukça ilginç bir duygudur.İkili bir bencilliktir ve içgüdüsel doyuma da aykırıdır. Öyle ya ,içgüdülerimiz bize önce kendini koru,önce kendini düşün ve gerekirse karşındakini yok et demiştir.

"...Bencillik, özü gereği sınırsızdır. İnsanın bir tek mutlak isteği vardır sadece; bu da, her acıdan hatta her yoksunluktan sıyrılmak ve elden geldiğince mutlu ve rahat olmak; elden geldiğince haz

duymaktır. Ama zevk ve haz duydukça, bu zevk ve hazları daha değişik, daha ince hale getirmekten de geri kalmaz insan. Bencilliği ile gerçekleşmesini istediği şeyler arasına dikilen her engel, öfkesini ve nefretini körükler; hemen ezilmesi gereken bir düşman gibi görünür... ” (AŞKIN METAFİZİĞİ Schopenhauer-s.s68)

Aşk bütün bu tehlikeleri ile Aşk'tır ve yenilmeye mahkûmdur.

Aşk bir savaştır.

Aşk bilinçsizliği doğurur, kişinin kendi olmasını engeller.

Mutlu aşk yoktur.

Aşk bencildir ve sürekli kendini yüceltir. Olayların akışı içinde, belli bir noktadan sonra duyguların ölümsüzlüğünün yerini, aşıkların birleşme çabaları almıştır.

Tek istedikleri biran önce birleşmek, hedefe varmaktır.. Nasıl olursa olsun.!

Shakespeare, Rahip'le Romeo'nun sahnelerinde, Aşkın bedensel isteklerden ibaret olduğunu vurgular, yani aşk cinsel kavuşma ile eş anlamlı oluyor.

Julıet'in , Romeo'dan haber getirecek olan dadısını beklerken, bu kadar telaşlı olmasının nedeni de biran önce olumlu haberin gelmesi ve sevdiği adamla cinsel birleşmenin gerçekleşmesini istemesidir aslında, -tek vücut olma isteği- başka birşey değil ....

“... eğer cinsel arzu fiziksel bir mesele ise, aynı zamanda ondan da fazla bir söylem meselesidir (Shakespeare'in de takdir ettiği gibi): Soneler, aşk mektupları, sözlü atışmalar, ayartıcı retorik. Gerçekten de Shakespeare'de cinselliğin bu iki görünümü arasındaki oransızlık çarpıcıdır: Arzunun incelikle işlenmiş deyimleri - aşıkların tartışmaları, kur ayinleri, çılgınca sayıklamalar -cinsel birleşmenin fiziksel edimi “ hakkındadır” ama saçma bir şekilde öylesine aşırıya kaçılır ki insanda hakikatin tam tersi olup olmadığı kuşkusu uyanır ve fiziksel edim sadece belli bazı sözel sergileme biçimleri için uygun bir fırsat sağlar. Cinsel edimin kendisi sahne üstünde canlandırılamadığı için, kendisini kuşatan dilde bulunmayışı da ifade gücünü alabildiğine arttırır.

... Shakespeareyen komedi, aşık karakterlerin aynı anda en gerçek ve gerçek dışı, en hakiki ve en sahte olduklarının zeki bir biçimde farkındadır. Aşk, nihai öz tanımdır, en değerli ve biricik varlık kipidir; ama aynı zamanda tahammül edilemez derecede cılkı çıkmış ve bayağıdır. “ Önceden milyonlarca insanın yaptığı ve bundan sonra da yine milyonların yapacağı bir şeydir. ”

...Cinsellik kesin biçimde sınırlanmış bir roller topluluğuna sahip tiyatrodur: soğuk metres, karşılık bulamayan aşık, kıskanç paranoyak, lekesiz meryem, kan emici fahişe. Öyleyse en “ doğal “ insani etkinlik, aşırı yapaylığa dair bir meseledir; bu, belki de en fazla Shakespeareyen karakterler birbirlerine aşklarını yazdıklarında aşikardır: Her türlü tasviri aştığı varsayılan şeyi dile getirmek için tantanalı edebi formülleri seferber ederler... ”

(“WILLIAM SHAKESPEARE” Terry EAGLETON s.s. 19-20)

Schopenhauer bir görüşünü de, yine olumlu olmamakla birlikte şöyle açıklıyor ; ‘eğilim, yatkınlık ve düşünce biçiminin birbirinden farklı oluşundan doğan nefret duyguları ve hatta düşmanlık bağlantıları içinde bile, cinsel aşkın ortaya çıkabileceğini ve sürüp gidebileceğini görüyoruz. Bu durumda ortaya çıkan bir aşk duygusu, sözü geçen farkları görmeyişimize bile yol açabilir ve evlenmeyle sonuçlanırsa, her iki taraf için de bir cehennem hayatının başlamasından başka bir sonuç vermez.. ’

Böyle olayların görülmesi, burada, bilinçle edinilmiş düşüncelerin değil de, içgüdülerin etkisini göstermiş olmasından ötürüdür. Aşkın doğurduğu istek, yani bütün yüzyılların şairlerinin durup dinlenmeden sayısız biçimlerde dile getirdikleri ve bir türlü tüketemedikleri gibi, hakkını da veremedikleri bu istek (aşık olunan kişinin elde edilmesinden sınırsız bir mutluluk, elde edilememesinden de anlatılmaz bir acı duyulacağını hissettiren bu istek) , kaynağını bireyin günlük gereksinimlerinde ve yoksunluklarında bulamaz. Sevilen varlığın elde edilememesinden doğan acı için de durum aynıdır. Bu mutluluk da, bu acı da; kendi amaçlarının gerçekleşmesi konusunda yerine başka şey konulmayacak bir fırsatı ele geçirmiş olduğunu kavrayan ve bunun hem kazanılabilir hem de kaybedilebilir olduğunu bilen ruhun çırpınışlarıdır.. Tutkulu aşk dediğimiz şey, işte bütün bunların, ölümlü bir insanın yüreğine sıkıştırılmış olmasıdır. Öyleyse, bu çeşit bir gönlün, nerdeyse patlayıp dağılacak gibi olmasına ve içine dolan sonsuz zavallılık ile sonsuz coşkunluğu dile getirecek sözü bulamayışına şaşmamak gerekir. İşte bu durum, sınırsız mecazlara başvurarak, dünya ile iniltili herşeyin yükseğinde uçup duran her çeşit yüce erotik şiirin kaynağıdır.. Ve büyük tutkular da, genel olarak, daha ilk bakışta ortaya çıkar.

Mateo Aleman’ın yazdığı ve iki yüz elli yıldan beri tanınan Guzman de Alfarache’ın şu bölümü, bu bakımdan çok ilgi çekicidir:

“Bir kimsenin aşık olması için, uzun bir zaman geçmesi ya da bu kimsenin, uzun uzun düşünüp bir seçiş yapması gerekli değildir. Gerekli olan, o ilk bakışta, her iki tarafın da bir uygunluk ve yakınlık duyması, ya da günlük hayatta ‘kanın ısınması’ dediğimiz şeyin gerçekleşmesidir. Yıldızların özel bir etkisi, insanın böyle bir duyguya kapılmasına yol açar.”

Bu sözün tamamlayıcısı olarak da Chamfort’un şu sözlerini hatırlatmak gerekir;

“Bir kadınla bir erkek, birbirlerine karşı şiddetli bir tutku duyuyorlarsa, onları ayıran şey, ister bir koca, ister ana-baba ya da başka birşey olsun, onlar yine de Doğa gereği birbirlerinindirler ve insanların yasalarınca sayılmamalarına rağmen, tanrısal yasa gereğince birbirlerine aittirler. ”

İnsanlar arasındaki toplumsal farklar ve ufak tefek koşullar birbirlerini tutkuyla seven aşıkların karşısına dikilecek olursa, kendi devamlılıklarını sürdürmek - evlenmek ve çocuklar doğurarak kendi türlerinin devamını sağlamak- isteyen aşıklar bu karşı çıkışları, hiçbir önemi olmayan şeyler gibi ele alırlar ve bir yana atarlar. Yine aynı derin nedenlerden ötürü, tutkulu aşkın amaçlarına ilşkin olduğu zaman, en büyük tehlikelerin bile hiçe sayıldığını; korkakların birer aslan kesildiğini görmek mümkün. Bu kör cesaret, ölçüsüz ve düşünmeden atılan adımlar, aşıkların lehine olmaktan çok, onların felaketine doğru

atılan adımlar olmuşlardır maalesef ! .. Aşıkların davranışları ise, bu davranışları engellemeye çalışan herşeyden daha önemli, yüce ve haklı görünür. Aşk konularını ele alan trajedilerde, amaçlarının aracı durumunda olan aşıklar, genel olarak mahvolup giderler. Romeo ve Juliet'te bunu açıkça görüyoruz. Bir insanın aşkı çoğu zaman trajik, kimi zaman da komik olaylara yol açar. Bunun nedeni, kişinin artık kendi kendisine ait olmaması ve o duygu tarafından yönetilmesidir. Zaten genel sorun da bu olmuyor mu..? Kendimizi akıntıya bırakıyoruz, ya da şöyle söyleyelim sadece akıntıya bırakmıyoruz, adeta aklımızı başımızdan alan o duygunun - tutkunun esiri olarak akıntıya karşı kürek çekiyoruz.. ve diyoruz ki; ' Her ne olursa olsun ! '.

Romeo ve Juliet gibi pek çok aşık, Aşk'ı yüzünden intihar etmekte. Hatta bu gerçeklik bugün bile geçerliliğini koruyor ne acıdır ki.. Çünkü doğa, bu umutsuz durumun bilincini örten deliliğin araya girmesine izin veriyor. Bununla birlikte, trajik sonuçlar doğuran şeyin sadece doyurulmamış aşk tutkusu olduğunu sanmak yanlıştır; doyurulmuş aşk tutkusu da, çoğunlukla mutluluğa değil mutsuzluğa götürür insanları. Çünkü böyle bir aşkın istedikleri (talepleri) , aşkı duyan kimsenin kişisel rahatı ile öylesine çatışır ki, sonunda bu rahatı yıkacak hale gelir. Bundan başka, tutkulu aşkın bu istedikleri, aşığın öteki hayat koşullarıyla bağdaşamaz olduğu için bu koşullar üzerine kurulmuş olan hayat tasarılarını kökünden yıkar. Ne var ki aşk, sadece dış koşullarla çatışma halinde değildir; kimi zaman aşığın öz bireyselliği ile de çatışma halindedir. Ama bu tutkulu aşka yücelik kazandıran, şiirlere konu olmaya layık kılan şey de, insanın kendisine ait olmayan şeyleri arayışıdır ve bu çeşit bir arayış, gördüğümüz her büyüklüğü yaratan şeydir..

"Sen, insanların ve tanrıların efendisi, AŞK ! "(AŞKIN metaafİzİğİ. Schopenhauer- s.s. bilinmiyor)

Eros, huysuz ve zorba olmasına rağmen yine de tanrıların ve insanların efendisidir. Eros'un özellikleri arasında, öldürücü oku, körlüğü ve kanatları dikkati çeker. Kanatlar vefasızlığı anlatır.. İşte özlü bir aşk tarifi daha ! .. Aşıklar ise, bütün bu yoksunluğu ve düşkünlüğü sürdürmek isteyen hainlerdir !

SONUÇ

Şiir Aşk'ın bitmek tükenmek bilmeyen, sonsuz bir döngüyle ve güçle kendini üreten doğasını dile getirir. Her aşkın, öfkeyle, şehvetle, heyecanla şekillenen (ve kendini yeniden yeniden üreten) fırtınasının kendisini giz perdesinin ardından belli edişini.. Psikanaliz ise bu fırtınanın gücünün/ sertliğinin/ kontrol edilemezliğinin/ hırçınlığının/ yıkıcılığının köklerini açıklayan bilinçdışı süreçleri keşfetme sürecinde yol gösterir bize. Ama yine de bilgi bizi teselli etmez, fırtınayı dindirmeye gücü yetmez.. Yine ve yeniden şair/şiir bize hatırlatır... **"Mutlu Aşk Yoktur"...**

Ey aşk, ne kadar duyarlısın her yeni düşünceye, duyguya!
Sevgilinin aklınıçelen her yeni düşünceyi,
Yutmaya hazırsın aç denizler gibi.
Ama ne olursa olsun değeri Bir anda yitiriyor hepsini!
Sevgilinin kafası çeşitli hayallerle dolu,
Aşk ise hayal ediyor olmadık şeyleri.

Onikinci Gece...

WILLIAM SHAKESPEARE

KAYNAKÇA

- **ÇALIŞLAR AZİZ** " Tiyatro Adamları Sözlüğü " İst. , MitosBoyut Yayınları, 1993 SS. 240-241
- **NUTKU ÖZDEMİR** " Romeo ve Juliet Tragedyası Üzerine" Önsöz Romeo ve Juliet, 1984
- **BATUR ENİS** " Aşk Üzerine Marazi Bir Deneme Daha" COGITO, Bahar 95
- **HONAN PARK** "Shakespeare : Bir Yaşam" Çeviren Bülent Bozkurt
- **RONY JEROME-ANTOINE** "Tutku- Aşk " COGITO Bahar 95
- **DE ROUGEMONT DENIS** "Aşk ve Savaş" ss: 147-149 COGITO Bahar 95
- **EROĞLU YUSUF SADİ** "Leyla ile Mecnun'dan, Romeo and Juliet'e Aşk"
- **EAGLETON TERRY** "William Shakespeare" ss:19-20
- **DOĞRUSÖZ MAHAN** "Erotik Aşka Psikanalitik Bir Bakış" Makale ,
- **KOTT JAN** "Çağdaşımız Shakespeare", , Mitos Boyut yayınları Tiyatro / Kültür Dizisi
- **SHAKESPEARE WILLIAM** "Onikinci Gece" Remzi Kitabevi
- **pERRON ROGER** "Neden Psikanaliz" Psikanaliz Gündemi

- **SCHOPENHAUER** “Aşkın Metafiziği” Sosyal Yayınlar
- **S.FREUD-J.BREUER** “Histeri Üzerine Çalışmalar” Payel Yayınları

Kaynak: Sibel YILDIRIM ÖZER, Wıllıam Shakespeare'ın Tragedyası Romeo Ve Julıet'ten Yola Çıkarak: "Mutlu Aşk Yoktur", T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Sahne Sanatları Anabilim Dalı Tiyatro Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2008, İstanbul

***

EROTİK AŞKA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ

Hzl: Mahan Doğrusöz

BİLİM VE DÜŞÜN DERGİSİ

SAYI: 28 / Aralık-Şubat 2011-2012

ISSN: 1309-3304

SAYFA: 64

SÜRELİ-ULUSAL YAYIN

Erotik Aşkın İmkansızlığı

Oysa, doğu masalları içinde yaşadığımız gerçekliği ne kadar da iyi resmeder Aşk, kadının ve erkeğin, dişil ve eril prensibin kavuşmasındaki imkansızlığı anlatır Aşk bir arayış ve yıkım süreci olarak betimlenir Aşk, olabildiğince içsel bir deneyimdir doğu masallarında, kahramanın imgeleminde doğan, onu gerçek hayatın patikalarında "münzevi" eden, "ben"liğin yıkımını hızlandıran, egoyu parçalayan, gerçeklik hissini elinden alan, aşkın "nesne"siyle olan bütün bağları kesen ve ruhsal bir dönüşümü şekillendiren bir deneyim Doğu masallarında anlatılan "olgun" aşktır aslında, çünkü asla naif değildir

Masalsı olandan/fanteziden gerçekliğe geçtiğimiz alan bu çerçevede doğu masallarının temalarına son derece yakındır Yetişkin hayatın "masalsılıktan" arınmış çıplak gerçekliği bizi, solipsistik evrenlerinde kendi fantezilerini deneyimleyen kadının ve erkeğin "trajik" çatışmasına taşır Modern yaşamın bütün göstergelerine bakıldığında, kadının ve erkeğin iki ayrı fantezi dünyası olduğunu görmek hiçte zor değildir Yaşam bu fantezilerin uzlaşmazlığından doğan bir gerilim üzerine kuruludur Aşk, belki de bu gerilimi en derinden deneyimlendiğimiz andır Aşkın belki de bu kadar hayal kırıklığı yaratması, bu oranda derin narsisistik kırılmalara yol açması kurgusal olanla, "gerçek" olan arasındaki bu uzlaşmaz mesafeden kaynaklanmaktadır, çünkü "fantezi" onu deneyimleyen kişi için o oranda gerçektir, ve reel hayatın göstergelerinden çok daha derin bir kaynaktan, bilinçdışından beslenmektedir

Bizi aşkta harekete geçiren bütün temalar bilinçdışı bir kaynaktan beslenir Aşkın bu oranda kontrol edilemez bir deneyim olmasını açıklayan da budur Aşk, istemli bir seçim, kontrol edilebilen, engellenebilen, ertelenebilen bir deneyim değildir Aşk bir seçim değildir, bu anlamda bilincin alanında yer almaz Aşk içine düşülen, bizi merkezine doğru çeken, benliği hakimiyetine alan bilinçdışı bir süreçtir Aşkın bir hastalık olarak tanımlanmasının altında yatan da budur Aşk aynen bir hastalık gibi, beklenmedik bir zamanda, şiddette ve formda gelir, bedeni ve ruhu hakimiyeti altına alır, bizi bitkin düşürür, egonun gücünü, savunma mekanizmalarımızı -gündelik hayat içinde ayakta kalmak için geliştirdiğimiz binlerce küçük oyunumuzu- elimizden alır Aşkla beraber regrese oluruz Yetişkin kimliğimiz dikişlerinden sökülür, bütünlüğü zedelenir, rasyonel yanımız sendeler, eski akıllı, bütünlüklü, yetişkin kişi değilizdir artık İrrasyonel, çocuksu ve paramparçayızdır Aşkın paradoksu da burada yatar, aşka bütünleş(/n)mek arzusuyla gireriz ve bu süreçte bütünlüğümüzü ve sürekliliğimizi kaybederiz Çünkü aşkta ve aşk dolayımıyla bütünleşmek mümkün değildir

Aşk ve benlik ilişkisine bu yönüyle de bakıldığında, doğu masallarında resmedilenle ne kadar iyi örtüştüğünü gözlemlemek mümkündür Doğu masalları "aşkta yaşanan deneyimi" –batı masallarının aksine- benliğin parçalanması olarak tasvir eder Batı masallarında dişinin ve erilin bütünleşmesini tasvir eden nihai sona oranla, doğu masalları benliğin çözülmesini içeren sancılı bir süreçtir

Mutlu Aşk Yoktur

Aragon

Aşkta bütünleşmeyi imkansız kılan şey nedir?

Psikanalitik kuramın gücü, aşk denen olguyu (yangını/hastalığı/uzlaşmaz deneyimi/yıkım sürecini/şiirlerin, edebiyatın, masalların alanında tasvir edilen o sarsıcı deneyimi) bütün karmaşası, irrasyonelitesi, gerçek üstü diliyle deşifre edebilmesinden ve anlaşılır kılmasından gelmektedir Evet, aşk bir hastalıktır, gündelik yaşamı, algıyı, deneyimleri, rutinleri parçalayan, ayağımızın altındaki toprağı erozyona uğratan, rasyonel yanımızın "tutulmasına" yol açan, bizi sendeleten, algı kapılarımızı açan, hayal gücümüzü, spontan, çılgın ve toplum dışı yanımızı katalize eden, rüyalarımızı, bilinç dışının dehlizlerini hakimiyeti altına alan bir hastalık   Evet, bir tür büyü, tutulma   ve psikanalizin gücü bilimin rasyonel paradigmasının algı kapılarından dahi geçemeyen o "yakıcı", "ölümcül" deneyimin derinliklerine inebilme gücünden ve yetisinden geçmektedir

Aşkın İmkansızlığına Psikanalitik Bir Bakış

Psikanaliz bize kadının ve erkeğin "bütünleşme"sini mümkün kılacak bir aşk deneyiminin imkansızlığı konusunda ne tür ipuçları verir?

Psikanaliz en temelde bunu kadının ve erkeğin gelişimsel öykülerinin son derece farklı izleklerini tanımlayarak yapar

Yetişkin kadın ve erkek cinselliğinin temellerini oluşturan ödipal dönem cinselliğinin ilk uyanışı sürecidir Oysa kız ve erkek çocuğu, ödipal süreci bütün yetişkin cinselliğe damgasını vuracak biçimde "farklı" biçimlerde deneyimler Cinselliğin uyanışı, cinsel kimliğin şekillenmesi ile paralel bir süreçtir Bu uyanış ve "oluşum" sürecinde her iki cinsin gerçekleştirmek zorunda kaldığı gelişimsel aşamalar ve deneyimlediği korkular birbirinden son derece farklıdır Kız çocuğunun toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumu - anne ile süreklilik, anne "gibi" oluş, anneyle "özdeş"leşme üzerine kuruludur Kız çocuğu, anneyle doğumda başlayan "birlik" duygusunu devam ettirmek, anneyle deneyimlediği özdeşim sürecini sürdürmek zorundadır Kız çocuğu dişi olmanın anne gibi olmak olduğunu öğrenir Bu çerçevede kız çocuğunun gelişimsel "ödevi" erkek çocuğuna oranla son derece kolaydır çünkü anne son derece yakından bildiği, dokunduğu, kokladığı, taklit ettiği, birlik duygusunu en yakından deneyimleyegeldiği "öteki"dir Kız çocuğu anneyle özdeşim dolayımıyla dişil bir cinsiyet kimliğini oluşturur Özdeşim dolayımıyla kurulan dişil cinsiyet kimliği kız çocuklarında ilişkisel benliğin temellerini atar İlişkisel benlik, kız çocuklarının (ve daha sonra kadınların) benliklerini ilişki dolayımıyla tanımlamaları anlamına gelir Bu çerçevede kız çocuğu için kendisi/benliği ötekinden kopuk bir "entite" değildir Kız çocuğu kendi benliğini bir "devamlılık" içinde deneyimler

Peki, kız çocuğunun ödipal süreçte yüzleşmek ve başa çıkmak zorunda kaldığı zorluklar ve bu çerçevede oluşan korkular nelerdir?

Bu süreçte kız çocuğununda oluşan iki temel korku söz konusudur Birincisi kız çocuğunun babayı erotik nesne olarak seçmesi ve bu çerçevede anneyle oluşan rekabet dolayısıyla annenin sevgisinin kaybetme korkusu Özellikle Ethel S . Person kız çocuğu için, en temel sevgi kaynağı ve bakım sağlayan "öteki"yle/anneyle rekabete girmenin kız çocuğu için ne kadar kaygı yaratıcı bir süreç olduğunu dile getirir Kız çocuğu özdeşim nesnesi anneyle rekabete girerken, tamamen muhtaç olduğu annenin sevgisini ve bakımını kaybetme riskini de yaşamaktadır (bu olgu ileride göreceğimiz biçimde kadınların diğer kadınlarla açık bir biçimde rekabete girme korkularının temelini de açıklar Anneyle özdeşim dolayımıyla şekillenen ilişkisel benlik açıktan açığa rekabet yerine, üstü örtük bir rekabet biçimini şekillendirir)

Babayı erotik nesne olarak seçme süreci başka bir korkuyu da beraberinde getirmektedir: baba tarafından zedelenme korkusu Küçük kız çocuğu, baba ve kendisi arasındaki cinsel organ farkı dolayısıyla cinsel organlarının zarar görmesinden korkar Özellikle Karen Horney, kadınların tecavüz ile ilgili korkuların temelini ödipal süreçte kız çocuğu ve baba arasındaki bu "eşitsizliğe" bağlar

Oysa, erkek çocuğunun gelişimsel süreci, kız çocuğuna oranla son derece zorludur Erkek çocuğunda, cinsiyet kimliğinin oluşumu iki aşamalı bir süreci içerir: anneden ve "içsel" olan kadınlıktan ayrışma/kopuş, ilk özdeşim figürü anneyi "olumsuzlama" ve babayla özdeşleşme Kız çocuğunun devamlılık üzerine kurulu sürecine oranla, erkek çocuğu kopuş ve olumsuzlamayla başlayan ve yeni bir özdeşim süreciyle sonlanan ikili bir süreç yaşamak zorundadır Bu sürecin zorluğunu anlamak için -sanırım- sadece çevremize bakmamız yeterlidir Erkeklerde evrensel olarak gözlemlediğimiz dişiliğe/kadınlığa regrese olma/gerileme korkusu, dişil olanın aşağılanması/dışlanması, erkeklerin içsel dişil yanlarına karşı duydukları korku, kadınlar tarafından yutulma ve anneye gerileme korkularının kökenleri, bu gelişimsel sürecin zorluklarında yatar Aslında bu zorlu gelişimsel süreç bütün misojin erkek kültürünün ve şişkin machismo kültürünün temellerini de açıklayacak güçtedir

Erotik Aşka Psikanalitik Bir Bakış II

Bu gelişimsel süreçte erkek çocuğunun yüzleşmek zorunda olduğu içsel deneyimler ve bu çerçevede gelişen korkular en az kız çocuğunun ki kadar şiddetli ama o oranda da farklıdır Erkek çocuğu anneyi arzulama ve bu çerçevede babayla oluşan rekabet sürecinde baba tarafından cezalandırılma korkusu yaşar Devasa bedeniyle baba, annesini arzulayan küçük erkek çocuğunu zedeleyecek güçtedir Bu evrensel ve (bilinçdışı) iğdiş edilme korkusunun temellerini atan korkudur

Son dönem analistler, bu süreçte erkek çocuğunun deneyimlediği narsisistik yaralanmanın da altını çizer: erkek çocuğunun, babanın cinsel gücünün yanında hissettiği yetersizlik duygusu Kız çocuğunun babanın devasa bedeniyle imgeleminde karşılaştığında yaşadığı zedelenme/yaralanma korkusunun yerini erkek çocuk da derin bir yetersizlik duygusu alır Babanın anneye haz vermeye muktedir “eril cinselliğine” oranla erkek çocuğunun “küçüklüğü ve yetersizliği” Evrensel penis kıskançlığı olgusunun temellerini atan da budur

Ayrıca, erkek çocuğu bu süreçte anne tarafından cinsel bir nesne olarak reddedilme deneyimini de yaşar Annenin erotik nesnesi oğlu değildir Rekabette öne çıkan kişi babadır ve erkeklerde cinsel nesneyi kaybetme korkusunun temellerini atan tam da bu korkudur

Ergenlik dönemi her iki cins için çocuklukta başlayan izleklerin ayrımını daha da pekiştirecek güçtedir Ergenlikte her iki cins hem bedensel farklar, hem de toplumsal cinsiyet kimliklerinin çocukluktaki kökleri dolayısıyla daha da farklı iki sürece girer Erkek çocukları kolaylıkla uyarılabilen bir cinsel doğaya sahiptir Erkek cinsel uyarımının görünür ve aynı oranda istemden yarı bağımsız cinsel doğası, erkek cinselliğine damgasını vurur Ergenlik sürecinde erkek kontrolü dışında kolaylıkla uyarılan ve “görünür” olan bir cinselliğin uyanışını gözlemler Yine bu süreçte erkekler için cinsel performansın “ilişki”nin önüne geçtiğini gözlemleriz Bu haz için ilişkiyi feda etme eğiliminin (cinselliğin ve ilişkinin yalıtılması) kökenlerini ödipal süreçte erkek çocuklarının yaşamakta oldukları zorlu süreçte bulmak mümkündür Erkek olma sürecinde, anneden ayrılmak için anneyi olumsuzlamak zorunda kalan erkek çocuğu, cinsel nesneye duyulan arzuyu, ayrışma ile koşut olarak algılar Bu da cinsel nesneyle ilişkisel bir birlik deneyimini zorlaştırır (hatta imkansız kılar) İlişkisel birlik, zaten anneye gerilemeye, anne tarafından yutulmayı ve dişiliğe (dişi evreye) geri dönüşü çağrıştıracak kadar güçlü bir deneyimdir Ve erkek çocuğu için cinsellik, ilişkiden yalıtılır Bu bize erkeklerin ergenlikten itibaren karşı cinsi “insancıl” bütün yönlerinden ayrıştırarak, sadece bir cinsel nesne olarak algılayabilmelerin de kökenlerini de açıklayabilir

Ayrıca bu dönemde, erkek çocuğunun gelişimsel süreçte anneyle yaşamış olduğu hayal kırıklarıyla bağlantılı olarak geliştirdiği sadistik fantezilerin doğuşunu da gözlemlemek mümkündür Karşı cinse karşı geliştirilen bütün sadistik fantezilerin kökenini erkek çocuğunun annesiyle ilişkide deneyimlediği narsisistik kırılmalara bağlamak mümkündür Öfkeye dönüşen narsisistik kırılmalar ödip öncesi dönemin yutucu annesi, anal dönemin cezalandırıcı annesi, ödipal dönemin reddeden annesinin izlerini taşıyabilir

Oysa, ergen kız son derece faklı bir izlekte ilerlemektedir Çeşitli yazarların ve hatta Freud’un yazılarında karşılık bulacak şekilde “kadınlığın gizemi” olarak nitelendirilecek kadın cinselliğinin ergenlikteki görünümü, erkek çocuklarının tam zıttıdır Kızlar, ergenlikte kendileri için dahi gizem taşıyan bir cinsellikle yüzleşirler Kadın cinsel uyarılma ve hazzının görünmez doğası ve kadın cinselliğinin erkeklere oranla görece zor uyanan doğası, dişil cinselliği kız çocukları içinde gizemli bir sis perdesi ardında saklar Kadın toplumsal cinsiyet kimliğinin ilişkiyi cinsel hazzın önüne yerleştiren yapısı da kız çocuklarını cinselliği sadece bedensel bir haz olarak keşfetme eğilimde olan erkeklere oranla ilişkinin koruyucuları haline getirir Person özellikle ergen kızların ödipal süreçte anneyi kaybetme korkularından kaynaklanan bir biçimde kopmadan/ayrışmadan/yalnızlaşmadan korkarak ilişki adına hazzı feda etme eğiliminde olduklarını dile getirir

Hazzın peşindeki ergen erkek ve ilişki peşindeki ergen kız çocuğu yetişkinlik sürecinin eşiğindedir Karşımızda pornografik imgelemde karikatürize formlarda yansımalarını bulan yetişkin erkek cinselliği ve aşk romanları ve "pembe" dizilerde karşılığını bulan kadın cinselliğinin uzlaşmaz yapısı belirir Pornografik imgelemde karşımıza çıkan ve erkeğin kolektif bilinçdışının dinamiklerini yansıtan performans odaklı ve o oranda ilişkiden arınmış/yalıtılmış bir cinsellik durmaktadır Performans korkuları ile güdülenen ve ilişki tarafından yutulma kaygılarına karşı güçlü bir yalıtmayla şekillenen bu eril cinsellik, dişil göze son derece mekanik görünmektedir Oysa, psikanalitik bakış açısı bize bu mekanik, performans odaklı ve yalıtılmış cinselliğin gerisindeki "erkek çocuğunu" gösterir Anneye/dişiye/dişiliğe gerilemekten korkan, babanın "gücü" karşısında yetersizlik yaşayan, baba tarafından cezalandırılmaktan korkan erkek çocuğunu Person, aynı zamanda erkeklerin eş zamanlı çok eşli (ama o oranda da birbirlerinden haberdar olmayan partnerlerle) ilişkilerinin kökenini ödipal süreçte erotik nesneyi kaybetme korkusuna (ve reel deneyimine) bağlar Bu aynı zamanda pornografik imgelemde, merkezdeki erkeği çevreleyen erotik "nesne"lerin "çok"luğunu da açıklayan bir olgudur "Nesne"lerin çokluğu, kaybetme korkusuna karşı bir kalkan görevi görür

Yetişkin erkek cinselliğinde gözlemlenebilecek sadistik öğelerin kökenlerini anne çocuk ilişkilerinin değişik dönemlerinde bulmak mümkündür Daha öncede belirtildiği biçimde sadistik formlarda ifadesini bulabilecek narsisistik kırılmalar ödip öncesi dönemin yutucu annesi, anal dönemin cezalandırıcı annesi, ödipal dönemin reddeden annesinin izlerini taşıyabilir

Oysa, yetişkin kadın cinselliği ödipal dönemde temellendiği biçimiyle ilişki odaklı bir cinsellik olarak karşımıza çıkar Kadın cinselliğinin ilişkiyi cinsel hazzın önüne koyma eğilimdeki yapısı, ilişkiyi kaybetme korkusuyla beraber cinsel hazzı feda etme eğilimi, cinsellik ve ilişkiyi bir bütün olarak algılama eğiliminin altında anneyle özdeşleşen, babaya duyduğu haz ve anneye karşı yaşadığı rekabet sonucunda anneyi kaybetme korkuları yaşayan küçük kız çocuğu yatmaktadır Kız çocuğu için cinsellik ve ilişki bir bütündür, cinsel arzu sevdiği ötekiyi kaybetme riskini taşır (Person kız çocuğunun anneye karşı duyduğu bu korkunun daha sonra karşı cinse aktarıldığını dile getirir) ve aynı zamanda cinsellik baba tarafından zedelenme/incitilme riskini de içinde barındırır Yetişkin kadınlarda patolojik formlarda görülen cinsel mazoşizmin kökenlerini ödipal dönemde yaşanan aşırı suçluluk duygularına ve baba tarafından cinsel olarak cezalandırılma/incitilme korkularına bağlamak mümkündür (Horney özellikle aile içinde reel anlamda varolan ve kadına/anneye yönelik şiddetin kız çocuğunun ödipal dönemde cinselliği saldırgan bir olgu olarak kodlamasını sağladığını düşünür)

Bu çerçevede psikanaliz bize dişi ve eril cinsel gelişim öykülerinin ironik zıtlığını anlatır

Son Söz

Love reveals a repeated fury

Pablo Neruda

Neruda, aşkın bitmek tükenmek bilmeyen, sonsuz bir döngüyle ve güçle kendini üreten doğasını dile getirir Her aşkın, öfkeyle, şehvetle, heyecanla şekillenen (ve kendini yeniden yeniden üreten) fırtınasının kendisini giz perdesinin ardından belli edişini   Psikanaliz ise bu fırtınanın gücünün/ sertliğinin/ kontrol edilemezliğinin/ hırçınlığının/ yıkıcılığının köklerini açıklayan bilinçdışı süreçleri keşfetme sürecinde yol gösterir bize Oysa ve yine de bilgi bizi teselli etmez   fırtınayı dindirmeye gücü yetmez   Yine ve yeniden şair/şiir bize hatırlatır   "Mutlu Aşk Yoktur"

Mahan Doğrusöz

"AŞK BUDUR" ROMANI ÜZERİNE

Hzl: Gülşah ŞİŞMAN

Aşk Budur, Sâmiha Ayverdi'nin yazı hayatına adım attığı ilk romanıdır. Olayların Arabistan'ın Hayre şehrinde cereyan ettiği romanda, Hamza'nın yirmi iki yaşında genç bir kadın olan Meryem'e duyduğu ve karşılığı olmayan beşerî aşk anlatılır. Meryem'in kendini bildi bileli içinde barındırdığı ilahî aşk duygusu ise eserin bir diğer mihveridir. Meryem'in ilahî aşkı, Hamza'nın beşerî aşkı önünde bir örnektir ve zamanla Hamza'nın olgunluğa ulaşmasına yardım edici bir rol üstlenir.

Romanın erkek kahramanı Hamza'yı okuyucu, kitabın hemen başlarında tanır ve onun sevdiği kadın tarafından sevilmediği için gittikçe ümitsizleşen bir sevdaya doğru yol aldığını öğrenir. Hayre hükümdarı Üçüncü Menzer'in başhekimi olan Hamza, varını yoğunu bu aşk uğruna feda etmeye hazırdır. Bütün servetinden, şöhretinden, hâlk arasında dilden dile dolaşan namından, dürüst ve insani hislerinden, hülasa sahip olduğu her şeyden bu aşkın karşılığında vazgeçmek Hamza için hiç de zor değildir. Burada hissedilen, Hamza'nın aşkına karşılık bulmak uğruna dünyanın bütün maddi değerlerinden geçmeye hazır olduğudur.

Kitabın ilk sayfalarında sürekli olarak Hamza'nın Meryem'e duyduğu aşkın boyutundan bahsedilir; Meryem'in Hamza için ne ifade ettiği, Hamza'nın Meryem'e duyduğu aşkın büyüklüğü anlatılır. Meryem Hamza için vücudun aslî organı olan kalp gibidir. Nasıl ki kalbi duran bir insanın yaşaması mümkün değilse, Meryem'siz bir Hamza'nın da aynı şekilde yaşaması imkansızdır. Burada dikkate değer önemli bir nokta, Hamza'nın kendisini ümitsiz ve perişan eden bu aşktan kurtulmayı istememesidir:

> "Hem o, bu aşktan kurtulmanın çaresini bilse bile gene istemezdi. Hamza demek sevgilisi Meryem demekti. Meryem Hamza'nın hayatından çekilirse, o, bir ceset gibi cansız, manasız ve ifadesiz kalırdı. Onun bütün varlığı Meryem'den ibaretti."[111]

Hamza'nın bu aşktan kurtulmak istemeyip bilakis kendini, karşılık bulamadığı için her daim ıstırap veren bu aşkla kuşatmak istemesi, tasavvuftaki aşk acısından mutluluk duyma motifini hatırlatmaktadır. Hamza bu noktada Meryem'in aşkından kurtulmak şöyle dursun, bu aşkın ıstırabıyla daha ziyade aşina olmak istemesi bakımından Mecnûn'la da benzerlik göstermektedir.

Bunun yanı sıra Hamza aşkına karşılık beklemektedir. Bunun bir zaaf, aşkı lekeleyen ve küçük düşüren, onun değerini azaltan bir şey olduğunun farkında olan yazar,

> "Ne olurdu Hamza, Meryem'den karşılık istemeyecek kadar büyük ve yüksek olsaydı da kendi aşkına şerik koşmasaydı. Hâlbuki o, Meryem 'in, aşkına mukabele etmesine karşılık, şerefini, faziletlerini, mefkûresini, temellük ettiği her türlü varlığını, hasılı Meryem neyi isterse hepsini vermeye hazırdı."[118]

sözleriyle Hamza'nın, aşk bahsinde henüz tam olgunluğa erişmediğinin altını çizmekte ve okuyucuya bu yolda Hamza'nın kat etmesi gereken daha çok mesafe olduğunu duyurmaktadır.

Yazar, roman boyunca yer yer aşkın çeşitli tanımlarını da yapmakta ve bunları kahramanlar vasıtasıyla okuyucuya iletmektedir. Hamza'nın aşk hakkındaki düşünceleri, bu duruma bir örnek teşkil etmesi itibariyle dikkate değerdir:

> "Aşk.. insanı beşer kütlesinden temyiz eden kuvvet.. Aşk.. tükenmez bir sermaye!. Aşk, ölçüsüz sevgi.. Aşk, sevdanın kemâli.. aşk, garezsiz muhabbet."[119]

Yazar, Hamza'nın şiddetli aşk duygularının peşi sıra bu aşkın diğer kahramanını tanıtmaya başlar. Meryem, cemiyetin zevk aldığı şeylerden zevk duymayan, kendi gönlüyle baş başa kalmayı tercih eden, herkesten kaçan, dengeli, makul bir genç kızdır. Meryem, çok güzel bir kadın olmamakla birlikte, onda, kimsenin bilip görmediği, onu bir ilahe kadar güzelleştiren bir sır

vardır.[381] İşte belki de bu sır onu, hemen bütün Hayre erkeklerinin hoşlandığı bir kadın hâline getirmektedir. Hâlkın gözünden Meryem, yazarın şu sözleriyle tanıtılır:

> "Erkekler onun için «gönülsüz Meryem>> derlerdi. O, gönülsüz değildi. Bilâkis bu gönül, pek nadir kimseye nasib olan şedid bir aşk duygusuyla hisli ve uyanıktı. Bu yakıcı duygu, bir kaftan gibi kızı baştan ayağa kaplamış, onun içindir ki, muhitiyle arasına kavi bir hail olmuş ve onu yalnızlığa sürüklemişti."[382]

Bu satırlardan anlaşıldığı üzere Meryem yüksek bir aşk istidadına sahip olmakla birlikte kalbinin kime ait olduğu bilinmemektedir. Gönlü kendisi için de bir sır olan Meryem dahi bu aşkın nasıl ve kime yönelik olduğundan habersizdir. O, ancak bu kişiyle tanıştığı zaman kalbinin sahibini tanıyacak ve bilecektir.

Meryem, Hamza'nın kendisine olan ilgisinden haberdardır. Zaten Hayre hâlkının nazarında da Meryem ile Hamza nişanlı gibidirler. Bunun nedeni ise Meryem'in babası Zeyyad'ın, Hamza'nın amcası oluşu ve bu nedenle iki kahramanın yıllarca aynı çatı altında yaşamış olmalarıdır. Aşkının karşılığı olarak Meryem'den en ufak bir nişan bile göremeyen Hamza, onun kendisine meyletmesini beklemekte kararlıdır. Buna karşılık Meryem ise Hamza'nın, kendi ümitsiz sevdasının esiri oluşuna hayret etmektedir.

Romanın bu kısımlarında yazarın, Meryem'deki aşk kabiliyetini en tesirli bir şekilde okuyucuya duyurmaya çalıştığı görülmektedir:

> "Şu muhakkaktı ki, Meryem'le günden güne aralarındaki mesafe genişliyor ve genç kız, istikameti meçhul bir semte doğru alabildiğine gidiyordu. Bu gidiş nereye idi? Hamza Meryem'in her hangi bir gönülün arkasından gittiğini asla tasavvur edemiyor, bununla beraber Meryem'deki aşk kabiliyetinin de günden güne tekâmül ederek onu dayanılmaz cazibesine doğru çektiğinde de şüphe etmiyordu."[383]

İşte her şeyin farkında olan Hamza, kafası bu soru işaretleriyle dopdolu bir hâlde, ne yapacağına karar vermeye çalışmaktadır. Meryem'le evliliği çok uzak bir ihtimal olarak görmekte, onu kendi isteğiyle terk etmenin ise imkânsız olduğunu düşünmektedir. Sonunda bir müddet için ondan uzak kalmak yolunu tercih eder.

Meryem'in kime olduğu bilinmeyen aşkı Hamza'yı rahatsız etmektedir. O, her ne kadar Meryem'in gönlünün hiçbir kimseye mukayyet olamayacağını bilse de gene de bu şüphelerinden kendini kurtaramaz. Meryem'in kendisine yaptığı izahat, bir nebze de olsa gönlüne su serper:

> "Hamza... ben şimdiye kadar hiç bir tarafa gönül bağlamadım. Şu parçalanan kıymetli eserler gibi, o eserlerin canlı birer nüshası olan vücüdlardan da gönlüme karargâh aramıyorum. Nafile, benim üzerime töhmet koyma. Sen, mizacımın büyük bir aşk istidadıyla yoğurulmuş olduğunu en yakın bilenlerdensin. Fakat bu inkişaf etmemiş duygu, belki de ömrümün sonuna kadar hiç kimseye sıçrayamayacaktır. Zira bu aşk ihtiyacı, his kayıdlarının esaretine mütehammil değildir. Benim endişem, bu serabî duyguların esaretine bağlanamaz.
>
> Ben kimseyi sevmedim. Seveceğimi de zannetmiyorum, müsterih ol Hamza!"[18]

Görüldüğü kadarıyla Meryem'in aşkı, maddi her kıymetin üstünde olan, hissi kayıtlar altına alınamayacak bir aşktır. Bundan Meryem'in henüz aradığını bulamamış bir aşk ihtiyacında olduğu sonucuna varılabilir. Fakat onun hiç kimseyi sevemeyeceğine dair sözleri, Hamza'yı teskin etmekten çok uzaktır. Çünkü bu <<kimse>> içerisinde bizzat Hamza'nın kendisi de vardır.

---

[381] *Ayverdi, age., 1938, ss. 9-10.*

[382] *Ayverdi, age., 1938, s. 11.*

[383] *Ayverdi, age., 1938, s. 21.*

Bir süredir ülkede bulunan Bizans büyük elçisi Markük'ün,ülkesine dönerken kendisi için seçilen cariye yerine sarayda tertip edilen eğlenceler esnasında görüp tanıdığı

Meryem'i hediye olarak istemesi üzerine hükümdar Üçüncü Menzer, Meryem'i bu durumdan kurtarmak için bir yalan uydurmak zorunda kalır ve Meryem'le Hamza'nın nikâhlı olduklarını, çok yakın bir tarihte de düğün yapacaklarını söyler. Menzer, büyük elçi Markus'ü de bizzat bu düğüne davet eder.

İşte böyle bir durum neticesinde Meryem'le evlenme hayaline kavuşan Hamza, bu emrivaki dolayısıyla son derece müteessirdir. Çünkü bu evliliğin Meryem'i mutlu etmediğinin farkındadır. Meryem'i üzen bir vaka her ne kadar Hamza'nın canla başla arzuladığı bir şey de olsa, bu kendisine ancak üzüntü verecektir. Burada Hamza bir derece daha olgunlaşmış biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sevdiği kadının içinde bulunduğu bu durumdan faydalanacak kadar aşağılık bir adam olmadığını gördüğümüz Hamza, aşk yolunda bir basamak ileri gitmiştir.

Bir yandan da ondaki, aşkın ıstırabıyla hoşnut olma duygusunun devam ettiği görülmektedir:

"Bir an kendi kendine: Şu kızın eline bir hançer versem de hiç olmazsa beni öldürüverse diye düşündü.

Fakat o zaman ölüm bir kerre gelmiş olacaktı. Hâlbuki Meryem onu, gözün görmediği

hançerle senelerden beri, her nefes yüz ölümle öldürmüyor muydu? Hamza, yüz hayata

bedel olan bu ölüme cihanı değişmezdi. Ondaki lezzet ve sekri, bir Hamza bilirdi." [384]

Bu sözler, aşk yolunda can feda etmeyi ve bunun hiçbir şeye değişilmez lezzetini göstermesi açısından son derece dikkat çekicidir. Bilindiği gibi tasavvuf düşüncesine göre ilahî aşka uzanan yollar meşakketlerle doludur. Aşk makamına çıkılan vahdet vadisi mâ- sivâ tuzaklarıyla sarılmıştır. Ruhun hürriyeti ancak onlara yakalanmadan hakikate ulaşmakla mümkün olur. Edebiyat dilinde buna 'aşk derdi, aşk belâsı' denir ve bu dert ile hoş olmak lâzımdır.[385] Bu noktadan hareketle denilebilir ki aşk için çekilen her cefa, âşık için en güzel hediyedir, en kıymetli nimettir. Hamza'daki aşk henüz ilahî bir boyut taşımamakla beraber aşk derdinden hoşnut olması itibariyle tasavvufi aşk anlayışıyla benzeşmektedir. İşte Hamza'nın sahip olduğu bu düşünceler ve içinde bulunduğu bu ruh hâli, aşkının en şedid bir yansımasıdır.

Meryem'in, bu zoraki evlilik sonrasında içinde bulunduğu ruh hâli de yazar tarafından adeta bir nakış gibi ince ince işlenmiştir. Meryem'in her bir damarı ayrı bir kalp gibi vurmakta; ona, bu heyecan maddileşerek vücudunun her hangi bir tarafından zaptolunmaz bir çığlıkla fışkırarak ortalığı istila edecekmiş gibi gelmektedir. Genç kızın her bir uzvu seğirip titremekte; bütün vücudu, on senelik ömrü bir senede tüketiyormuş gibi yanmaktadır. Korkulu hisleri de bu ateşi alevlendirmekte, sanki bir an evvel yakıp bitirmek istemektedir.[386]

Yazar, neredeyse histerik düzeydeki bu duyguların sahibi Meryem'in Hamza'ya karşı olan lakayıtlığının sebebini de atlamamıştır. Burada üzerinde önemle durulması icap eden noktalardan biri Hamza ile Meryem'in ruhi uyuşmazlıklarıdır. Onların hayatı algılayışlarındaki farklılık, bize aşk anlayışları hakkında da ipucu vermektedir. Meryem'in tek endişesi, hayat muammalarının kökenini bilmek ve öğrenmektir. Çünkü ona göre bu sırlar bilinmedikçe insan, gurbete düşmüş bir yabancıdan farksızdır. İnsan ancak benliğine, ruhuna, yani hilkatin sırrına vardığı ölçüde insandır. Bilinmezler içinde yaşamak, kendine ve kendini yaratana yabancı olmak Meryem için tam bir

---

[384] *Ayverdi, age., 1938, s. 51.*

[385] *Selçuk Eraydın, "Tasavvuf ve Edebiyat", Tanımı, Kaynakları ve Tesirleriyle Tasavvuf, Vefatının 10. Yılında Mehmed Zahid Kotku ve Tasavvuf Sempozyumu Tebliğleri, Haz. Coşkun Yılmaz, Seha Neşriyat: 82, İstanbul, 1991, s. 190.*

[386] *Ayverdi, age., 1938, s. 47.*

azaptır.[387] Bu anlamda Meryem'in rolü, dünyaya gelişimizin manasını, yani hilkatin sırrını bulmak, keşfetmektir. Meryem'in ruhunu kasıp kavuran işte bu türden duygulardır. O, maddi değerlere itibar etmeyen, mana âlemine aç bir insanı temsil etmektedir. Hamza'yla olan ruhi uyuşmazlığı da bundan kaynaklanmaktadır. Ona göre Hamza, unsuri zaaflarına bağlanıp kalmış basit bir mahlûktur. Meryem işte bu nedenle kendisini ona yabancı hissetmekte; hayatın anlamına dair duyduğu endişeleri anlayabilecek, bu yolda kendisine yardım edebilecek birini aramaktadır. Ancak o vücudu bulduğu zaman Meryem susuzluğunu giderecek, suya kanacaktır. Meryem'in bu duyguları yazar tarafından şu sözlerle izah edilir:

"Fakat genç kız, okumayı beceremediği bu mukedderat sahifalarını, ilâhî şuurun akıl erdiremediği gizliliklerini öğrenmeyi ne kadar isterdi. O, şundan bundan duyduğu tek tük sözlerle kanaat edecek yaradılışta değildi. Meryem, hakikate karşı daima aç, daima mütehassir, daima teşne idi.

Tıpkı, anasının boynuna kollarını dolamak, yüzünü öpmek için ayaklarını kaldırarak uzanan, fakat gene de yatişemeyen bir çocuk gibi, o da son gayretiyle hakikate yetişmek için uzanır, uzanır bütün aklî kudretini kullanır fakat her şeye rağmen ona erişemeyerek yeisle dönerdi.

Hakikatin nurlu yüzü, Meryem 'in anası idi. Şüphe yok ki Meryem 'i yaratan ve onu sinesinin saf sütü ile besleyen bu ananın boynuna kollarını dolamak, onu öpmek için ne yapmak mümkünse yapacaktı."[388]

Bu duygular içerisindeki Meryem, Mısır Firavununun hastalığına şifa bulması amacıyla Hamza'nın Mısır'a gönderilmesi üzerine biraz rahatlar. Çünkü Meryem için Hamza'yla aynı yerde bulunmak bir işkencedir. O bunu, "İnsanın, manası olmayan bir kimseyle bulunması kadar büyük azab yoktur."[389] sözleriyle anlatır.

Bu kısımlarda Meryem; kendini dünya zevklerinden çekmiş, dünya hayatına yüksekten bakabilen, onun hayvani cephesini görüp ondan uzak durmaya çalışan biri olarak tarif edilmektedir.[390] Meryem'deki bu bütün dünya nimetlerinden geçmişlik, onun şiddetle mana üzerinde duran yönünü de daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Öte yandan, Firavunun hastalığını iyileştirmek için kızgın çöllerde Mısır'a giden Hamza'nın bu uzun yolculuk esnasında yaşadıkları, Leylâ'sını bulma ümidiyle çöllere düşen Mecnûn'un hâlini anımsatmaktadır. Hamza aşk ateşiyle öylesine yanmaktadır ki, bu hararet ona çölün kavurucu sıcaklığını hissettirmez bile.

Hamza'nın çölde gördüğü bir rüya, Meryem'in bir sevdiği olduğunu kendisine haber verir. Bu rüyada, kime ait olduğu bilinmeyen bir el, gökyüzündeki bir ayı ve ona şiddetle yaklaşmış olan bir yıldızı işaret etmektedir. Ay ve yıldızın Meryem ve onun sevdiği kişiye delalet ettiğini düşünen Hamza, Meryem'in yanında kendisinden başka bir vücudun bulunması fikriyle kahrolur. Gördüğü bu rüyanın son derece etkisinde kalan Hamza, bu sevda ile gün be gün erimekte, fakat her zamanki gibi ıstırapta da gizli bir zevk bulmaktadır. Bu aşkın ateşiyle dolu olan her bir zerresi Meryem kesilmiştir. İşte bu ağzına kadar Meryem'le dolu olmak, kendini onunla doyurmak hâli Hamza için sonsuz bir zevk kaynağı olmaktadır.

Hamza, Ehramların inşaatında Ömer adlı Arap bir esire rastlar. Bu esir, Hamza'nın ve ona

[387] *Ayverdi, age., 1938, s. 47.*

[388] *Ayverdi, age., 1938, s. 52.*

[389] *Ayverdi, age., 1938, s. 66.*

[390] *Ayverdi, age., 1938, ss. 67-68.*

paralel olarak Meryem'in de hayatını değiştirecek, onları bambaşka bir vadiye sürükleyecektir. Ömer, Hamza'nın anladığı manada esirdir; fakat kalben hürdür. Ona göre asıl esir olanlar şeref, şöhret, gurur gibi her türlü zaafın kulu ve hizmetkârı olan Hamza ve onun gibi adamlardır.[391] Ömer'in hakiki varlık olarak yani kalben hür olması ve maddenin esiri olmayıp manaya ait bir özgürlüğe kavuşmuş olması Hamza'nın son derece dikkatini çeker. Esirdeki bu ruhi doygunluğun nedenini merak eden Hamza'ya Ömer'in verdiği cevabın bizi götürdüğü cihet sonsuz bir aşk anlayışıdır:

"Benim bir tek muharrikim, bir tek gayem, bir tek zevkim bir tek Allah'ım vardır: Aşk!"[392]

Görünüşündeki esarete rağmen Ömer'in bu sınırsız azadlığı, hiçbir elin ve hiçbir bakışın değemeyeceği kalbinde yatan bu tertemiz aşktır. Ömer'in kastettiği bu aşk, kuşku yok ki bir güzele bağlanıp kalmış bir aşk değildir. Bu, maddi aşkın çok ötesinde duran ilahî bir aşk anlayışıdır. Ömer'in bu yolda uzun uzadıya söyledikleri, yazardaki aşk anlayışını göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü bu satırlarda hareket eden adeta yazarın kendi dudakları, duyulan da yazarın kendi sesidir:

" Aşkı sen hangi manâda kabul ettin de, aşk, aşk.. diyorsun? Bir güzelin ilham ettiği aşktan mı bahsediyorsun yoksa? Aşkı, bir güzele mukayyed görmek, onun hakikatine karşı küfürdür.

(...)

Şunu bil ki, aşkın hakikatı bulunmadıkca, hilkatın maksudu ele gelmez ve insan aşkının kemali derecesine göre mükemmel olur. Hilkatin ve kâinatın manasını bulmak istersen aşkı bul. Çünkü insan aşkı bulmak için dünyaya gelmiştir. Hayatın sebebi aşktır; mükevvenat da aşkın tekazası sebebiyle tekevvün etmiştir. Ancak aşkı bulandır ki, maksuduna ve hilkatinin manasına kavuşmuştur. Aşk deyip de geçme, zira kıyamet tarihine bir hudud vardır, ama aşka had ve gayet yoktur.

Cismi güzel gösteren ruh ve aşktır; aşkın taalluku ise ruha ve ruhla husule gelen güzelliğedir. Bütün güzelliklerin menbaı aşktır; lâkin çok kimselere aşk mükevvenat aynalarından yüz göstermiştir. O, herkese vasıtasız ve uryan olarak yüz göstermez, meğer ki o kimse aşkın satvetinde kendini yok etmiş, aşk kesilmiş, yani onunla ölmüş, onunla dirilmiş olsun!

Bir çok kimseler gördükleri ve gönül verdikleri güzellikleri ve hoşlukları bu müteayyin vücutlardan zannederek onların mesti ve sevdalısı olurlar. Fakat şu demde ki bu vücutlar mahvolur ve aşkın hakikati tezahür eder o kimse buna mülaki olunca, musavver olmayan hakikat ona der ki: Beşerîyet kirleri ve iktizalariyle zebun ve mest olan sen, o güzellikleri bu vücudlardan sandın, hâlbuki o güzellikler benim mutlak güzelliğimin aksinden ibaretti. Asıl benim, hâlbuki sen onları asıl zannetmekle yanıldın!"[193]

Bu uzun açıklamalar, Sâmiha Ayverdi'deki aşk anlayışıyla ilgili pek çok ipucu barındırmaktadır. Öncelikle aşk; bir vücuda, bir güzele, hülasa maddi bir varlığa bağlanamayan, maddi bütün bağlardan azad olması gereken bir duygudur. Aksi türde bir aşk, insanı onun hakiki manasından uzaklaştırır. Ancak maddeye bağlı olmayan bu aşktır ki bizi gerçeğe götürür. Gerçek olan da hiç şüphesiz Allah'tır. Sevdiğimiz, âşık olduğumuz her şey O'nun bir yansımasıdır. Bu durumda asıl âşık olunan Allah'ın kendi zatıdır. Çünkü yaratılış alemindeki her şey O'ndan zuhur etmiştir. Aslolan O'dur, diğer her şey suretlerden ibarettir. İşte bunun farkında olan insan, hakikatin sırrına erişmiş olur. Kişinin bu sırra erebilmesi için de kendini aşkla ve aşkta yok etmesi gerekmektedir.

---

[391] *Ayverdi, age., 1938, s. 84.*

[392] *Ayverdi, age., 1938, s. 88.*

Ömer, bütün güzelliklerin kaynağının aşk olduğunu söyler. Bu düşünce biraz daha genişletilip yeryüzünde var olan her şeyin kaynağının aşk olduğu fikrine götürülebilir. Daha önce de değinildiği gibi Allah, bilinmeklik istemiş ve bu nedenle kâinatı yaratmıştır. "Allah'ın bilinmeyi istemesi aşktır ve aşk özün özüdür. Aşkla kendini beğenen Allah yokluk aynasında tecelli ve kendi güzelliğini temaşa eder. Aşkın işte bu ilk parıldayışı onun isimlerinin ve sıfatlarının çokluğunu sağlamış, böylece âlem yaratılmıştır."[393] İşte var olan her şeyin bu aşk ile yaratılmış olması nedeniyle aşk, her şeyin özüdür.

Ömer'in aşk hakkında söyledikleri, Hamza'yı bu konu üzerinde düşünmeye sevkeder. Ömer'in bahsettiği aşk, hakikattir. Bu hakikatin kucağına atılıp orada devamlı olarak kalmak, Hamza için son derece çekici bir hayaldir. Fakat bu hayalini gerçekleştirebilmek için Meryem'in aşkını feda etmesi gerektiğinin bilincindedir. Ona duyduğu aşk, hakiki aşkın önünde bir engel, bir settir. Bu aşk onun her zerresini kayıt altına almıştır. Hâlbuki gerçek aşk, hiçbir şeye mukayyet olmamalıdır. İşte Hamza tam da bu noktada kendini çaresiz hisseder. Çünkü Meryem'in aşkından vazgeçmek onun için imkânsızdır. O, Meryem'in aşkını hakikate dahi değişmek istemez.

Ancak Hamza bu hakikati Ömer'in nasıl bulmuş olduğunu öğrenmeden de duramaz. Bu hakikati kendisine kimin aşıladığı sorusuna Ömer, "Ne bildim, ne buldumsa hepsini, hatta kendimi, kendi hakikî varlığımı da ondan, kabilemin reisinden iktibas ettim. Onun vücudu güneşinden kaptım."[394] cevabını verir. Bu cevap bizi, bir mürşidin varlığından haberdar etmektedir. Hakikate, yani hakiki aşka ulaşmak insanda kendinden var olan bir yetenek değil, ancak bir yol gösterici ile ortaya çıkabilecek bir meziyettir. Ömer'e, sahip olduğu bu hakikat yolunu açan kişi de kabilesinin reisi Yusuf'tur.

Ömer, Hamza'da hakikate karşı büyük bir arzu görmüştür. Ancak hakiki aşka ulaşmak için gerekli olan ruhi olgunluğun onda henüz yeterli seviyede olmadığının da farkındadır. Ömer'e göre Hamza, sevgilisinin aşkından örülmüş bir kılıf içinde mahbustur. Başını bu ağın içinden çıkaramadığı için de Ömer'in önünde açtığı âlemi görüp hissetmesi mümkün değildir. Hamza'nın, hakikati görmesine mani olan bu kılıftan sıyrılıp sıyrılamayacağını ise zaman gösterecektir.

Hamza'yla birlikte kutsal bir yer olan Menfis mabedini gezerlerken Ömer'in buradaki putlara tapan insanlara söyledikleri, ilahî aşkı açıklayıcı mahiyettedir. Bu sözler, maddenin ötesinde olanı duyurmakta, mana ile aşk arasındaki köprüyü izah etmektedir. Ömer, insanların asıllarına tapıp ona secde etmelerini söyler. Çünkü insan ancak aslına, hakikate taptığı zaman insan olmanın manasını kavramış olur:

> "Aslına tap, aslının önünde secdeye var! İşte bu secde, ne tazîm ne de ümid veya korkudandır. Belki aşkın heybet ve istilâsındandır ki, baş, ihtiyarsız olarak yere düşer; bu yere kapanışında zemini bile yüksek bulur ve tapmak için daha, daha alçalmak, daha yok olmak, kendini unutmak ister.
>
> İşte aczin şiddeti içinde eğilen bu baş, manada yükselir; zaten onun aşkıyla kendini alçaltan her şey yükselir, kıymet ve mana kazanır.
>
> Öleceğini düşünerek yaşamak, kalb istirahatı, kalb zevki verir; fakat ölmüş gibi yaşamak, zevkin, istirahatin kendisidir. İşte, Mabudu bilerek ve görerek tapan, ve onun için yere kapanan baş da, kendinden ölmüş, hakikî istirahata ve rahata kavuşmuştur.
>
> Bu hakikat ki sizi ve beni ve bütün mükevvenatı, içinden dışından sarmış, azametine müstağrak etmiştir, işte bu nihayetsiz büyüklük, onu gözlerden gizleyen perde olmuştur. Onu görmek isterseniz, aşkla başınızı yere koyun. Onu görmek için, gene onun aşkı nurundan gözlerinize fer, gönlünüze cevher isteyin. Suzişiniz beşerîyetin âri olan

---

[393] *Ayvazoğlu, age., s. 55.*

[394] *Ayverdi, age., 1938, s. 91.*

gömleğini yaksın, sizi asıl insanlığınıza kavuştursun.

Dünyaya uryan gelen insan, hakikatına da her şeyinden soyunduğu vakit varabilir."[196]

Bu satırlarda geçen 'ölmeden evvel ölmek' fikri, Sâmiha Ayverdi'nin diğer birçok romanında da üzerinde durduğu bir konudur. Bu dünyada ölmüş gibi yaşamak, yani nefsimizi ölmeden evvel öldürmek, hakiki aşka ulaşmanın yollarından biridir. Bu dünyada ölmek, insanın maddi bütün varlığından sıyrılıp kendini hiçlikte yok etmesi demektir. Dünyaya çıplak gelen kişinin hakikate ulaşmak için her şeyinden soyunması tam da bu anlama gelmektedir. Onu dünyaya bağlayan her bir şeyinden arınan insana böylelikle hakiki gönül zevkinin yolu açılmış olur.

Hamza, Ömer'in bu anlattıklarından öylesine etkilenmiştir ki onun, dünya üzerinde bir emsaline daha rastlanmayacak bir insan olduğunu düşünür. Bu fikrini Ömer'e açması üzerine alığı cevap, hakiki aşkın mahiyetini ve Allah aşkının sonsuzluğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir:

"Hem benim nemi methetmek istiyorsun? Eğer şekil ve simamı methetmek istiyorsan, bu taravet, en çok ölünceye kadar sürer. Eğer sözlerimi methediyorsan, ölüm gelince bu da kalmaz. Fakat, bende Allah 'ımın aşkını görüp onu methetmek istiyorsan, şehadetinde sadıksın; çünkü onun letafet ve taravetine hâlel gelmez, hiçbir suretle ona zeval ve kesafet yoktur; çünkü o, odur."[191]

Mısır Firavununu sağlığına kavuşturan Hamza için artık memleketine dönme zamanı gelmiştir. Kendisine son derece minnettar olan Firavun, şükran ifadesi olarak Hamza'nın her isteğini yerine getirmeye hazırdır. Hamza, Firavundan tek bir şey ister; o da Ömer'in serbest bırakılmasıdır. Bu isteği tereddütsüz kabul edilen Hamza ve Ömer, Hayre'ye doğru yola çıkarlar. Hamza için dönüş yolculuğu çok çabuk geçmektedir. Zira attığı her adım onu Meryem'e biraz daha yaklaştırmaktadır. Etrafındaki her şey Hamza'ya çok güzel görünmektedir; çünkü her ne tarafa baksa tek gördüğü Meryem'dir. Her yer adeta Meryem kesilmiştir.

Bir müddet için de olsa Hamza'dan uzaklaşmış olan Meryem ise, yine de tam anlamıyla mesut değildir. Sonsuzluğu ve ebediliği arayış, onun aklını daima kurcalayıp durmaktadır. Kendisine zaman zaman, kendi kendini hapseden mahluk anlamında ipekkurdu diye hitap eden hükümdara bir keresinde verdiği cevap, onun ebedi zevkin peşinde olan gönlünü açık etmesi bakımından son derece kayda değerdir:

"- Ben, esas itibariyle dünyadan nefret etmiyorum. Bilâkis dünyayı güzel, hem de pek güzel buluyorum. Şu kadar var ki, her güzel şeyin, iğrenç cepheleri de olması tabiîdir, işte ben, dünyanın bu mülevves kısmından istikrah ediyorum. İşte ben bundan tiksiniyor, bu taşkın, yorucu ve manasız hayattan uzak olmaya çabalıyorum.

İpekkurdu diye hor gördüğünüz o böceğin koza içinde geçen mahbus hayatı, manada azadlıktır. Zira göklere uçmaya müstaid kanatları o, bu esarette tedarik eder. Onun için bu tecerrüde, esaret değil, hürriyet demelidir. Siz, ipekkurdunun havadan, güneşten, sudan, hasılı her bir ihtiyaçtan müstagnî olarak geçirdiği bu sarhoşluk âlemini neden istihfaf ediyorsunuz? O hayatın tadını, o sarhoşluğun zevkini bilmediğiniz için değil mi?

İpekkurdu kendini, kendinden başka sâkini olmayan bu daracık hücreye, ihtiyariyle mukayyed eder. Zira ona bu yalnızlıkta, fezaların ihata edemeyeceği bir genişlik vardır."[198]

Meryem, sahip olduğu bu fikirleriyle hakikatin manasını kavramış görülmektedir. Su, hava, güneş gibi her türlü ihtiyaca gönlü tok olan ipekkurdu ile hakikati arayan insan arasında kuşkuya yer bırakmayacak bir benzerlik olduğu açıktır. Nasıl ki ipekkurdu kendisini hapsettiği koza içerisinde kendisine özgürlüğünü sağlayacak olan donanımlara sahip oluyorsa, dünyanın her türlü nimetinden yüz çevirmiş insan da kendisini hürriyete kavuşturacak olan hakikat sırrına bu sayede ulaşmaktadır. İşte Meryem, böyle bir gönül sırrının meftunudur. Ve tıpkı ipekkurdu gibi, herkesten uzak yaşadığı kendi dünyasında kimsenin anlayamadığı böyle bir genişlik, enginlik

vardır. İpekkurdu vakti geldiğinde nasıl ki kozasından çıkacaksa Meryem de gönlünde hasıl olan fakat ne olduğunu kendisinin de bilmediği aşk sırrını zamanı geldiğinde keşfedecektir.

Hamza, Mısır'dan döner dönmez Yusuf'la tanışmak ister. Onu görmeye Meryem'le birlikte giderler. Bu aşirete ilk kez gelen Meryem, belirsiz bir heyecan içerisindedir. Tanımadığı bu kimseler arasında sıkılacağını düşünmekte, ama Hamza'yla yalnız kalmama arzusu onu bu ziyareti yapmaya mecbur bırakmaktadır.

Kapıda onları Ömer karşılar. Hamza'nın gözleri bir müddet, Yusuf un kendisiyle tokalaşmak için uzattığı eline takılı kalır. Bu el, ona rüyasında ayın koynundaki yıldızı gösteren eldir. Hamza bir kez daha Meryem'in sevgilisinin kim olduğunu öğrenmek için büyük bir istek duyar. Ancak tanıştıklarının henüz ilk dakikalarında böyle yersiz bir soru sormak istemez ve aklını kurcalayan bu soru işaretini giderme işini bir başka sefere bırakmaya karar verir.

Yusuf, hoş sohbeti ve güler yüzüyle onları son derece sıcak karşılar. Henüz muhabbetlerinin ilk başlarında sevgi hakkında söyledikleri dikkate değerdir. Hamza'nın kendisine getirdiği hediye karşısında, Ömer'in varlığının kendisi için en kıymetli hediye olduğunu söyler ve ekler:

> "- Ziyarete vesile ve sebeb, sevgidir. Asıl bahane ve vesile, ondan ibarettir. Muhabbeti olanın eli boş olamaz. Zira sevgi, sebebin, vesilenin kendisidir Hamza…"[395]

Meryem ise, bu sohbet esnasında Yusuf'un yüzüne ezeli bir bilmeceyi çözmek ister gibi bakmakta, onun hiçbir hareketini gözden kaçırmamaktadır. Meryem, Yusuf'tan ziyadesiyle etkilenmiş, onun konuşmalarında zevkin en şiddetlisini bulmuştur. Öyle ki genç kız, bir göz açıp kapama müddetinde, sanki bütün kâinatı dolaşmış kadar hayret içerisindedir. Yusuf'un Meryem üzerinde bıraktığı tesiri yazar, şu ifadelerle daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

"Bir aralık Yusuf yüzünü Meryem'e çevirdi:

- Aşiretimizi ilk ziyaretiniz değil mi Meryem? dedi. Konuşurken bakışları birbirine değmişti. Nazarların bu çarpışması Meryem 'i zeminden semavata, oradan gene şiddetle zemine attı."[396]

Meryem, Yusuf'u ilk gördüğü anda, hakikati bulması için kendisine yol gösterecek kişinin o olduğunu anlamıştır. Yıllardan beri içinde büyüttüğü aşk istidadı artık açığa çıkmaya hazırdır. Meryem'in bunu, daha ilk bakışta anlaması şu sözlerle dile getirilmiştir:

> "Bakış, insana bilmediğini öğretir, bildiklerini de unutturURmuş. Meryem de yeni bir şey öğrenmiş ve pek çok şeyler unutmuştu. Belki de bu unutulanlar kafilesinde, bizzat kendi de vardı."[20]

İşte Meryem, Yusuf'u görür görmez bütün bildiklerini unutmuştur. Onun bu hâli, bambaşka bir dünyayı keşfetmeye hazırlanan bir kişinin önceki bütün bildiklerinden arınması, soyunması gibidir. Meryem, bundan sonra önünde kaç zamandır hasretle, aşkla, şevkle beklediği yepyeni bir dünyanın açılacağının farkındadır.

Romanın başından itibaren Meryem'in gönlünün aşka eğilimli, aşka müptela olduğu yazar tarafından verilmektedir. Fakat bu aşkın kime olduğu gerek okuyucu gerekse Meryem'in kendisi tarafından bilinmemektedir. Yusuf'u tanıdıktan sonra ise Meryem, aşkının yönünü tayin etmiş olur. Meryem'in Yusuf'ta gördüğü, yıllardır peşinden koştuğu hakikatin ta kendisidir. İşte Yusuf'ta gördüğü bu hakikat ışığıdır ki, Meryem'i olanca gücüyle ona doğru çekmiştir. Bu, çağlayarak akan bir derenin sonunda yatağını bulmasına benzetilebilir. Meryem'in gönlü de Yusuf'u tanıyınca aşkını da tanımış, bilmiş, onun kaç zamandır kim olduğunu bilmeden peşinden koştuğu aşkı olduğunu anlamıştır. Yazar, Meryem'de hasıl olan bu duygu silsilesini en ince

---

[395] *Ayverdi, age., 1938, s. 117.*

[396] *Ayverdi, age., 1938, s. 119.*

teferruatına kadar anlatır:

> "Meryemin gönlü artık boş ve aşktan tehi değildi. Bu gönlün şimdi bir sahibi, bir hükümranı vardı: Yusuf!
>
> Yusuf onu bütün azametiyle istilâ etmişti. Meryem gönlüne baktığı zaman orada, ondan başka bir varlık göremiyordu.
>
> Şimdiye kadar avare bir kelebek gibi, kokulu kokusuz hiçbir çiçeğin sinesini intihab etmeyen bu gönül, nasıl olmuştu da müşkülâtsız, mücadelesiz, zorluksuz, Yusuf'un gönlü mahşerinde konuklamıştı?
>
> Meryem, gönlünü saran bu ihtilâlden korkarak bir köşeye sinmiş, bu hakikatı bu güne kadar kendine bile itiraf edememişti. Fakat artık, onu, ister istemez, her bir zerresinin şahid olduğu bir kalabalık huzurunda ilân ediyor, itiraf eyliyordu. Şimdi, Meryem saklasa da, bu aşk kendi kendini itiraf edecek, kendi kendini fâş edecekti. Zira genç kızın her bir damarı ayrı bir kalb gibi şiddetle Yusuf'u söyleyerek atmaya başlamıştı. Meryem'in şimdiye kadar hiçbir tarafa takılmadan muallakta bekleyen gönlü, nihayet aradığını bulmuş, aşkın bizzat kendi tarafından yakalanmıştı.
>
> Mütemadiyen değişen madde, bir taraftan inhilal, bir taraftan teşekkül eden eşya, bunların hepsi, Meryem'in gönlünü kapacak kuvvete malik olmayan şeylerdi. Meryem aşkı, aşkın manasını arıyordu; işte aradığını bulmuştu."[202]

Bu uzun tafsilattan da anlaşıldığı gibi Meryem, yıllardır peşinde koştuğu hazineyi sonunda bulmuştur. Kabuğunu kırıp, kendini sakladığı dünyadan çıkma vaktinin geldiğinin de farkındadır. Yusuf ona tek bir bakışla bilmediklerini bildirmiş, görmediklerini gördürmüş, bütün bir kâinatı gözleri önüne sermiştir. Denilebilir ki artık ipekkurdu kozasından çıkmaya hazırdır.

Yusuf'un ruhani büyüklüğünden etkilenen tek kişi Meryem değildir. Hamza da Yusuf'la tanıştıktan sonra değişmiş, daha olgun bir insana dönüşmüştür. O artık kendisini çekemeyenlere kızmayan, kendisini övgü tufanları arasında bırakan kişilerin korku veya ümid nedeniyle hareket ettiklerinin farkında olan biridir. İnsanlara eskiye nazaran daha şefkatlidir ve yardım elini karşılıksız uzatmaktadır. Halkın minnet dolu sesleriyle gurur sarhoşluğuna kapılmamaktadır. Hakikati bu kadarcık bile görmesi onu manevî bir şahsiyete, yeni ve bambaşka bir hüviyete doğru çekmektedir.

Bütün bu değişimlerine rağmen Hamza, gerçeğe ulaşacak gücü kendinde bulamamaktadır. Yusuf'un varlığı kendisini mana bakımından değiştirmiş, önünde yeni bir dünyanın kapılarının açılmasına vesile olmuştur. Ancak Hamza, bu kapıyı sadece aralayabilmiş, ardına kadar açıp içeri girmeyi henüz başaramamıştır. Kendisini hakikatin o engin genişliğine bırakıp orada kaybolmaktan çok uzaktır. Ona göre bunu başarması için önünde aşması gereken pek çok engeller vardır ki bunların en büyüğü de şüphesiz Meryem'in aşkı selidir. İşte Hamza, gönlü Meryem'in aşkına takılı kaldıkça hakikat güneşini göremeyeceğinin farkındadır. Meryem'in durumu ise tamamen farklıdır. Ebedî ve hakiki aşk, kendini bildi bileli dünyanın geçici zevkleriyle arasını açan bir arayış olmuştur. Henüz billurlaşmamış bir taslak mahiyetinde olan bu gayeyi akli melekeleriyle açığa çıkaramayan Meryem, Yusuf sayesinde belirsiz olan bu hayali canlandırararak meydana çıkarmıştır. Meryem şimdiye kadar bir sis bulutunun ardından baktığı hakikati artık gayet sarih bir şekilde görebilmektedir.

Bu noktada yazar, Meryem ile Hamza'nın aşk anlayışlarını karşılaştırır, onlardaki aşk eğiliminin derecesini ortaya koyar. Hamza, Yusuf'un büyüklüğündeki manayı tamamıyla anlayacak, onun bütün cihanı kuşatan aşkını yansıtacak kadar parlak ve uyanık bir ruha sahip değildir. Meryem'de ise göz kamaştıran bir ruh sefası, ele avuca sığmayan şiddetli bir aşk heyecanı vardır.[397] Hakiki aşkı algılayışlarındaki bu farklılık, Meryem'le Hamza arasındaki bir

---

[397] *Ayverdi, age., 1938, s. 147.*

uçurum gibidir. Biri hakikat ışığını gönlünün ta derinliklerinde hissetmekte, diğeri bu ışığa el yordamıyla ulaşmaya çalışmaktadır.

Etrafındaki herkese olduğu gibi bu iki insana da çok şeyler öğretecek olan Yusuf, yazar tarafından uzun uzun tanıtılır. O, boş vakitlerini tefekkürle geçiren; gönlü, ezeli aşk ateşinin ocağı olan, hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı için kimseden bir şey beklemeyen ve istemeyen, 'ya istifade etmeliyim, yahud da ettirmeliyim' diyen, manasız meşgaleleri ve zevkleri olmayan, daima hasret çekip bu hasretinin kime olduğu bilinmeyen bir âşıktır.[398] Yusuf'un bu derece ayrıntılı tanıtılması elbette sebepsiz değildir. Zira roman kahramanlarının aşk anlayışlarının nasıl olgunlaştığını layıkıyla anlayabilmek için öncelikle mürşid vazifesi gören Yusuf'u yakından tanımak gerekmektedir. Yazar, Yusuf'u şu cümlelerle tanıtmaya devam eder:

> "O, kin ve intikam bilmez. Bu yüzden kendi de, etrafındakiler de daima müsterih ve sakin yaşarlar. O, ne sevilmekten sevinir, ne de sevilmemekten yerinir.
>
> Onun insaniyete hizmeti, herkese dürüst ve sağlam ahlâk aşılamaktır. Bilhassa o, bu hayatın sonu kabirdir öteki hayatın ise başı kabirdir. Allah'a sevgili olmak isteyen güzel ahlâk sahibi olsun. Çünkü bütün amellerin en iyisi, güzel ahlâktır; insanların hayırlısı güzel ahlâkı olanlardır, der."[399]

Yusuf, Hamza tarafından amcası Zeyyad'a da uzun uzun anlatılır. Hamza'ya göre Yusuf'tan kaynayan ilim, herkesin bilebileceği bir kaynaktan gelmemektedir. Yusuf'un bilgisinin tek bir harfini bile öğrenmeye insanın ömrü yeterli değildir. O, şeyhülhikemlerin sabahlara kadar rahle başında meşakkatle öğrendikleri bir şeyi, Yusuf'un ağzından çıkan basit bir kelimeye değişmeyeceğini söyler. O, kimseyi çağırmayan, çünkü kimseye ihtiyacı olmayan biridir. İhtişam içinde yaşamıyor oluşu fakirliğinden ve başkalarına ihtiyacından değil, maddi varlıklara kıymet vermeyişindendir. Hamza'ya göre Yusuf, gizli olan can derdinin hekimidir ve devayı doğruca Allah'tan getirmektedir.[400]

Yusuf, romanda insanı aşka ulaştıran bir köprü vazifesi görmektedir. İşte Meryem'in her nefeste Yusuf demesi, Hamza'nın aç ve muhtaç olan gönlündeki boşluğu dolduracak hakikati Yusuf'ta araması bu yüzdendir. Gönlünde engin aşk hazinelerini saklayan Yusuf'un aşk hakkında söyledikleri de çok çeşitlidir. Ona göre aşk, insanı Yaradan'a ulaştıran en mühim vasıtadır. İnsan, ancak aşk nuruyla Yaradan'ı görebilir. Sahip olduğumuz cüzî akıl, kâinatı bir bütün olarak görmek ve böylece Yaradanın varlığına temas etmek için yeterli değildir.[401]

Aşkın, maddenin ötesinde olduğu fikrine daha önce de değinilmişti. Bu noktada önemle üzerinde durulması gereken bir konu da maddenin ve aşkın tam olarak neleri karşıladığı hususundadır. Yusuf'un sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla akıl, yani ilim bir anlamda maddeyi karşılamaktadır. Aşk ise gönül işidir; yani manaya, ruha aittir. Bu durumda ebedi aşk sırrına ulaşmak için gereken ruh, yani gönüldür. Akıl, maddenin ötesinde olan aşkı hakkıyla anlamaya yeterli değildir. Bu düşünceler, Yusuf'un söylediği şu sözler ile daha açık bir şekilde ortaya konmaktadır:

> "... ilim denen mahsus bilgiler, bir insanın insanlığını bulması için kâfi değildir. Bunları da öğrenmeli ve bilmeli, fakat onlara takılıp kalmamalıdır; beşerîn istihdaf ettiği gaye, bu mahsus ilimlerin esaretine mukayyed olmamalıdır. Gönül âlemine gel ki, onun hudutsuz vüs'ati içinde, maddiyet âleminin bir nokta kadar küçük kalan hülâsası da vardır.
>
> Beşerî insaniyet basamağına yükselten kudret, aşkın hakikatıdır. Şuuru aşk istilâ ettiği zaman, hakikatın yüzündeki örtü düşer. Aşktan başka her şeyden tecerrüd edenlerdir ki,

---

[398] *Ayverdi, age., 1938, s. 135.*

[399] *Ayverdi, age., 1938, ss. 187-188.*

[400] *Ayverdi, age., 1938, ss. 177-178.*

hikmet ve hakikat dalgalarını elsiz kaparlar.

İşte insan, ancak o vakit kendini, hakikat âleminin hayret verici nihayetsizliği içinde zevk kesilmiş bulur.

Bu zevkin, maddî ve mahsus zevkler gibi nihayeti yoktur. Çünkü o zaman sen zevk olur, kendin zevk kesilirsin. Ariyet, arızî olan şeyler bir gün olup insandan kaybolur, gider; fakat sen, o şeyin kendi olursan, hiçbir şey aslından ayrılmaz."[20]

Yusuf'un akıl ve aşk hakkında söyledikleri, tasavvuf düşüncesiyle büyük ölçüde benzeşmektedir. Bilindiği gibi tasavvuf aklın gerçeğe ulaşamayacağına, gerçeğe ulaşmanın ancak aşk ve cezbeyle mümkün olacağına inanır.[401] Bu nedenle Yusuf'un da belirttiği gibi ilim, gaye değil vasıta olarak görülmeli; bunlara takılıp kalınmamalıdır. Bu, ilahî ilmin ancak aşk ile hasıl olan kalp ilmi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ilmi kazanmak için gerekli olansa akla danışmak değil kalp ile görmektir.

Bilmek ve öğrenmek için yanıp yakılan Meryem, Yusuf'tan daha da anlatmasını ister. O, hakikate teşne olan Meryem için bir çeşme gibidir. Yusuf konuştukça Meryem, bu sonsuz ve sınırsız akan çeşmeden kana kana içmekte, yıllardır hasretini çektiği hakikat sırrıyla gönlünü ferahlatmaktadır.

Yusuf aşkın seven, sevilen ve sevgi olmak üzere üç isimle anıldığını, fakat gerçekte bu üçünün de tek bir şeyi ifade ettiğini söyler. Sevilen sevenin aynası, sevgi de mecmuudur. Aynaya bakan bir kimsenin karşısında gördüğü şahsın bir vücudu yoktur; bu, bakanın gölgesidir. Aynı şekilde sevenin de sevilene olan hayranlığı ve tutkunluğu gene kendi suretine, kendi aşkınadır. Birbirlerini seven iki şahıs, esas olan aşk olduğu için bu muameleyi iki taraflı görürler. Hâlbuki seven, sevilen; sevilen de sevendir. İşte aşk budur.[402]

Abdülbâki Gölpınarlı da Tasavvuf adlı kitabında bilgi ve aşk karşılaştırması yaparken aşktaki bu üç unsur üzerinde durmuş; bilgideki bilen, bilinen ve bilgiye karşılık olarak aşkta da seven, sevilen ve sevgi olduğunu söylemiştir. Ona göre âşık sevdiğinin vasıflarına bürünürse kendisi de, sevdiği de, sevgi de yok olur gider.[403] Bu nedenle ikiliği, üçlüğü değil birliği amaç edinen tasavvufta seven, sevilen ve sevgi ayrı değil aynı şeylerdir ve bu üçünün toplamı tek bir şeyi karşılamaktadır; o da aşktır. Bu konuyla ilgili olarak Annamarie Schimmel de âşık ve mâşuğun yani seven ve sevilenin birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini ve mâşuğun kemale erişmesi için âşığa ihtiyacı olduğunu söyler.[404] Burada da gene aşkta birlik yani vahdet-i muhabbet anlayışı vurgulanmaktadır.

Meryem ile Yusuf arasında mevcut olan da böyle bir aşk birliğidir. Yazar, bize Meryem'in duygularını verirken bu hususu da yansıtmayı ihmal etmemiştir:

"Hayır, hayır... Yusuf ve Meryem diye iki ayrı varlık yok ki... Cihanda ne Meryem var, ne de başka bir mevcud... Hattâ cihan da yok.. Meryem için yer, gök, her şey yalnız, yalnız Yusuf, yalnız o... Meryem Yusuf'tan başka bir şey görmüyor ve bilmiyor... Onun için Yusuf'tan başka bir şey yok ki bilsin! Esasen hiçbir güzelliğin cazibesine iltifat etmeyen müstağnî nazarlarından bütün cihan silinmiş. Yusuf'un istilâkâr varlığı, mükevvenatın bütün nakışlarını silmiş götürmüş. Hattâ genç kızın kendi vücudu bile çoktan bu adem

---

[401] *Abdülbâki Gölpınarlı, Tasavvuf, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 114-115.*

[402] *Ayverdi, age., 1938, s. 148.*

[403] *Gölpınarlı, age., 2000, s. 140.*

[404] *Annemarie Schimmel, İslâmın Mistik Boyutları, Çev. Ergun Kocabıyık, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001,*

s. 287.

kafilesinin arasına karışıp kaybolmuş..."[405]

Meryem'in gönlü, Yusuf'un anlattıklarıyla adeta sarhoş olmuş gibidir. Her ne kadar söze dökülmemiş olsa da Yusuf, Meryem'in kendisine olan hislerinden haberdardır. Daha ilk günlerden ondaki ateşli mizacı fark eden Yusuf her ne kadar onunla çok yakın olmaktan çekinse de, aşk ateşiyle yanan bu gönlü kendisinden başka hiçbir kuvvetin teskin edemeyeceğinin farkındadır.

Yazar, Meryem'in hislerine tercüman olmaya devam eder. Bu satırlarda anlatılan çok kuvvetli bir aşk duygusudur:

"Onun aşka susamış varlığının her zerresi, bu coşkun seli massediyor ve tekrarını sayıklıyordu. Kurak bir zemine düşen yağmurun, hemen yübused tahavvül etmesi gibi, bu gönül de hep aynı tahassür, aynı eksilmeyen iştiyakla Yusuf'u, hep onu bekliyordu.

Yusuf, her müşkülün cevabı, Yusuf, her eksiğin tamamı... Meryem Yusuf'u, aklın yetmediği bir keyfiyetsizlikle istiyor ve onun ölçüye, hesaba gelmeyen aşkına tehâlükle koşuyor, koşuyor... onun her tavrı bir vecize, her hareketi aşkın kahhar belâgatının keskin bir ifadesi... Meryem bu yaman ve ateşîn ifadeyi okuyor, ezberliyor, onu gönlüne hakkediyor...

Yusuf'un aşkı, gözün görmediği, aklın bilmediği asımanlardan süzülüp ebedî bir şelale gibi gönlüne doluyor. Yusuf'un sözleri, bu sözlerin her bir hecesi, aklı kapan bir kudrete bürünmüş de gelmiştir. Bu sözlerde mestedici aşk kokusu tütüyor. Meryem, başını, bu mestedici kokuya gömüyor, orada kalmak, orada ölmek istiyor. Yusuf'un her tavrında, aşkın fasih beyanını neşreden bir hususiyet var.

(,..)Fakat Meryem onu sade gözleri, hisleri, hattâ göz kesilmiş her bir mesamesiyle de görmeye kanaat etmiyor. Onu aşkı, aşkının ziyası, nuru ile görüyor. Yusuf'un sevdasına iftikar eden her zerresi haykırıyor, onu âleme bildirmek, bu endaze ve ölçüye gelmiyen aşk tufanını anlatmak için çırpınıyor. Ne olur keşke sevdiğimi bütün cihan sevse de hep sözlerimiz onun kıssaları olsa diyor.

Meryem, Yusuf'la geçen dakikaların ne demek olduğunu, onların ne bedelsiz kıymetlerle mücehhez bulunduğunu biliyor. Bildiği içindir ki işte onları çekip uzatmak, bütün bir ömre vasletmek ihtiyacı ile zebun olup çırpınıyor...

Meryem Yusuf'tan uzakken yaşamıyor ki... Onsuz geçen zamanlarını, onunla yaşadığı dakikaların artığı ile şöyle böyle geçiriyor."[21]

Görülen o ki Meryem'in Yusuf'a karşı hissettikleri basit bir aşk tezahürü değildir ve bu aşkın beşerî aşk olarak tanımlanan türden bir aşk olmadığı da çok açıktır. Bir gün Yusuf'un evinden dönerlerken Meryem Hamza'nın neşe içerisinde olduğunu fark eder ve şöyle düşünür:

"Eğer bilse, Yusufla beraber, onunla aynı çatı altında bulunmanın zevkini Meryem gibi bilse, hiç ondan uzaklaşırken, gözü başka şeylerle telezzüz edebilir miydi?"[215] Burada Meryem, bir anlamda Yusuf'un kıymetini bilmediği, onunla birlikte olmanın zevkinden uzak olduğu, onunla birlikte olmadığı zamanlarda sevinç duyabildiği için Hamza'ya hayret etmektedir. Buradan anlaşılan şudur ki Meryem, Yusuf'a olan hislerinin kadın erkek ayırt etmeksizin başkalarında da mevcut olmasını normal karşılamakta, hatta Yusuf'a bu bağlılığı beslemeyenleri deyim yerindeyse ayıplamaktadır. Bu da Meryem'le Yusuf'un aşklarının karşı iki cinsin birbirine duyduğu aşktan farklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Meryem öylesine Yusuf'la doludur ki, ondan başka kimsesi olmadığı gibi, onun sevdasıyla yanmayan, bu sevdaya batmayan, bu aşkla dolu olmayan tek bir zerresi dahi yoktur. Bu aşk, onu

---

[405] *Ayverdi, age., 1938, s. 154.*

bütün dehşetiyle istila etmiştir.

Yazar, Meryem'in duygularına eserin sonuna kadar geniş ölçüde yer vermiştir. Adeta bütün kitap, Meryem'in aşkının bir ilanı, bir göstergesi gibidir. Buna en büyük sebep hiç kuşkusuz Sâmiha Ayverdi'nin, içindekileri bir çırpıda yazıya dökme ihtiyacı duymasıdır. Çok kısa bir zaman diliminde yazıp bitirdiği bu kitap, yazarın mürşidi Ken'an Rifâî'den öğrendiklerinin dışa vurumu mahiyetindedir. Bu nedenle kitabta baştan sona kadar çok kuvvetli bir aşk duygusunun izleri görülmektedir.

Yazar, Meryem'in ruhi durumunu tahlile devam eder:

> "Yusuf'u sevmek, zaaf değil, kuvvet, meziyet, faziletti. Unsurî varlıklara karşı olan ibtilalar kalbi ne kadar sefilleştirir, bayağılaştırır, alçaltırsa Yusuf'un aşkının mübtelası olmak da insanı o nisbette yükseltir ve kıymetlendirirdi.
>
> Yusuf, önce, her hangi bir yaradılmışla mukayese edilemeyecek eşsiz bir vücuddu. Mukayese, benzeri olan şeyler arasında yapılabilirdi. Hâlbuki, ne Meryem, ne de bütün cihan için bir Yusuf daha olamazdı ki, o, başkasiyle mukayese edilebilsin!.. O, bir tane idi, o bütün cihandı!
>
> Meryem, ezelî bir meşale gibi yanan gönlünün ateşiyle, değil yalnız kendini, kâinatı bile yakıp kül edecek kadar yakıcı idi. Meryem Yusuf'la kendini bulmuş, gene onunla kendini kaybetmişti. Meryem'in ifrat aşkının ismi, Yusuf'tu!"[216]

Meryem, sevmek kelimesinin Yusuf'a hissettiği aşka karşılık son derece basit ve ilkel kaldığını düşünmektedir. Onun Yusuf'a olan hisleri tapınma derecesindedir. Onun için kâinatta Yusuf'tan başka sevilmeye değer bir varlık yoktur. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, Meryem ve Hamza'nın aşklarının mahiyetindeki farklılıktır. Hamza da Meryem'i büyük bir aşkla sevmekte, bu aşk uğrunda acıları, kederleri bile göze almakta, hatta bu acılardan büyük bir lezzet duymaktadır. Ancak Hamza Meryem'i bir sevgili olarak sevmekte, kendisine o yolda bir aşk beslemektedir. Meryem'in Yusuf'ta gördüğü ve bulduğu ise hakikî aşktır. Meryem, Yusuf ile dünyanın sırrını keşfetmiş, gerçeğin ta kendisine ulaşmıştır.

Meryem'in beslediği bu şiddetli duygulara karşılık Yusuf'un Meryem'e olan hisleri de eserde ele alınmıştır. Yusuf, bir aşk demeti kadar güzel olan Meryem'e, gökyüzünden derlenen aşk çiçeklerinin usaresinden sızmış Meryem'in hoş çehresine bakmakta ve onu ruhundan kopan bir yıldız, aşkının konukladığı bir vücud olarak görmektedir. Onlar birbirlerinde kendilerini ve aşkın mutlak zuhurunu gördükleri için bu aşkla dolmuşlardır. Yoksa Meryem'le Yusuf'un hissettikleri, birbirlerinin cismani güzelliklerine duyulan bir aşk değildir. Onların yaşadıkları bir anlamda aşk kavramının kendisine âşık olmaktır. Onların daha birbirlerini tanıyıp bilmeden evvel de bu aşkla yoğuruluyor oldukları, Yusuf'un Meryem'e söylediği şu sözlerle de teyit edilmektedir:

> "Sen o kadar ben olmuşsun ki çok defalar sende söz söylenecek vücud bile göremem. Ben seni müşkülâtsız fethettim Meryem.. Aşk seni evvelden pişirmiş, hazır bir hâle sokmuştu. Onun için seni ilk hamlede yanımda ve kendi canımda buldum. Seni henüz
>
> gözümle görmediğim zamanlarda da daima benimleydin!"[211]

İşte Meryem ve Yusuf böyle bir aşkın kahramanıdırlar. Hamza ise Meryem'in cisminin meftunudur. Bu cisim gelip geçtiği zaman Hamza'nın aşkı da bitecektir. Hâlbuki Meryem'le Yusuf'un aşkı hiçbir vakit ölmeyecek bir aşktır; çünkü bu aşkın maddi dünyanın unsurlarıyla bir ilişkisi yoktur. Hamza'nın aşk anlayışıyla Yusuf ile Meryem arasındaki aşkı her fırsatta karşılaştıran yazar, kahramanlarını konuşturmak suretiyle bu iki aşkın farklarını somut bir tablo hâlinde okuyucuya sunmayı ihmal etmez.

Yusuf'a göre Hamza aşkı yalnız Meryem'in vücudunda ezberlemiş ve bu cisme mukayyed bilmiştir. Hakiki aşk kendisine yüz göstermediği içindir ki Hamza, aşkının içinde nice Meryemler görmekten çok uzaktır. Hamza'nın aşk bildiği Meryem'in güzel gözleri, endamı, hasılı cismidir.

O, Meryem'deki cismi ruha, ruhu cisme çeken; kaynağını aşk göklerinden alan ölmez aşkı görememektedir. Bu nedenle Meryem'in cismine ait unsurlar yok olup gittiğinde Hamza'nın aşkının yok olması da kaçınılmazdır.[406]

Bu noktada Hamza ile Meryem'in aşkları tasavvufi aşk anlayışı bağlamında değerlendirilmek istenirse bazı tespitlerde bulunmak mümkündür. Tasavvufta, yeryüzündeki her bir zerrede Yaradanın nurundan bir iz vardır. Çünkü "tasavvufa göre kâinat muhabbetin neticesidir. Allah teâlâ dünyâ ve içindekileri de bu vesîle ile yaratmıştır."[407] Bu yüzden dünyadaki her güzel şeyde asıl olan Allah'ın güzelliğidir. Hakiki aşka, bu sırra ulaşmakla nail olunur. Bunun farkında olmayan ise güzellikleri Yaradan'dan bilmez, onları sevdiği kişinin kendi güzelliği zanneder. Hâl böyle olunca da kıymet verdiği güzelliklerin bir gün sönüp gitmesi kaçınılmazdır. Hâlbuki baktığı her şeyde Yaradan'ın güzelliğini temaşa eden insanın aşkına bir nihayet olmaz; çünkü böyle bir aşk bütün kâinatı sarmıştır ve sonu yoktur. Hamza ile Meryem'in aşkları bu açıdan değerlendirildiğinde birinin gerçek aşkı, diğerinin ise beşerî aşkı yansıttığı görülür.

Meryem'in Yusuf'ta gördüğü Yaradan'dan zuhur eden bir güzelliktir ve Meryem bu güzelliğin müptelasıdır. "Ey zavallılar, ben eğer Yaradanın nuru kandili olan Yusufa tapıyorsam beni ayıblamayın ki, benim, Yaradanım, imanım, dinim hep aşktır."[408] diyen Meryem, tasavvufi aşkın sözcülüğünü yapmaktadır. O, Yusuf'u tanımadan önce de onun aşkıyla dopdoludur; çünkü bu ezeli aşk ateşi kendini bildi bileli onunladır. Meryem Yusuf'un varlığında yıllardır içinde büyüttüğü bu aşkın bir yansımasını bulmuştur. Bu nedenledir ki bütün vücudu aşk olmuş, aşk kesilmiştir. Hamza ise Meryem'deki güzelliğin, Yaradan'ın onun vücuduna akseden güzelliği olduğunun farkında değildir. Buna sebep ise Hamza'nın manaya değil de şekle önem vermesi, cisme takılıp kalmasıdır. "Hâlbuki aşkın hakikatını bulmak için bütün bunlardan kendini sıyırarak ok gibi fırlaması, tabiatın mütenahî hududunu aşıp, aşkın intihasızlığına atılması lâzımdır."[409] İşte buna muktedir olamayan Hamza, gerçek aşk sırrına da bir türlü erişememektedir. Yusuf'un Hamza ile ilgili şu tespitleri, tasavvuftaki beşerî aşkın mahiyetini yansıtması açısından son derece dikkate değerdir. Yusuf, Hamza'nın Meryem'e olan hislerini yorumlarken;

> "Mamafih Hamza'da senin cinsiyetinden bir zerre olmasaydı, o senin maddî varlığını da sevemezdi. Zira her incizab, kendi benzerine tesadüfün neticesidir. İnsan, kendi manasını gördüğü kimselerin meclûb ve meczubudur ve bir kimse her neye meylederse, o şeyle aralarında gizli bir ittihad olduğu muhakkaktır."[410]

der. Bu düşünceler akla Mevlânâ'nın bir beytini getirmektedir. Mevlânâ Mesnevî'sinde, ezeli hükme göre kâinatın bütün zerrelerinin çift çift yaratıldığını ve her cüz'ünün de kendi çiftine âşık olduğunu söyler. Âlemde her cüz'ü de muhakkak kendi çiftini isteyecektir.[411] İşte bu düşünce, Hamza'nın Meryem'e hissettikleriyle örtüşmektedir. O, eserde de açıklandığı gibi Meryem'de kendi cüz'ünden bir parça bulmuş ve bu nedenle ona karşı bir çekim hissetmiştir.

Karşı cinslerin birbirine olan meyli Füsûsü'l-hikem'in son bölümünde İbn-i Arabî tarafından 'bir şeyin kendi nefsine iştiyak duyması' şeklinde açıklanmaktadır. Erkekle kadın arasındaki münasebetin bundan kaynaklandığını söyleyen İbn-i Arabî, insanın sevgisinin bu yüzden hem

---

[406] *Ayverdi, age., 1938, ss. 196-197.*

[407] *Eraydın, agm., s. 193.*

[408] *Ayverdi, age., 1938, s. 204.*

[409] *Ayverdi, age., 1938, s. 197.*

[410] *Ayverdi, age., 1938, s. 197.*

[411] *Mevlâna Celâleddin-i Rumi, Mesnevi, Haz. Veled İzbudak, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1966, s. 360.*

kendisini yaratan Allah'a, hem de kendi parçası olan kadına yöneldiğini ifade eder.[412] Hamza'nın aşkının bu anlamda insanı ilahî aşka ulaştırmada bir köprü vazifesi gören beşerî aşkın bir tezahürü olduğu düşünülebilir. Tasavvufta yaygın olan bu kanaate göre mecazi aşk, hakiki aşka giden yolda bir deneyiş, bir duraktır. Nicholson da bu konuda "Allah, tabiatın gereği olarak sevilmeyi isteyen ve aşk için tecelli eden ebedî güzellik ve bütün aşkların gerçek konusudur. Beşerî aşk bile ilâhi aşkın bir tarzı ve hakikate götüren bir köprüdür. Özü itibari ile ilâhi olan ruh, kendisinden ayrıldığı şeyle tekrar birleşmeyi arzular."[413] derken, İbn Arabî'nin düşüncesini teyit etmektedir.

Melâhat Ürkmez de Mevlâna'da Aşk Sırrı ve Nihâi Bütünleşme adlı eserinde İslamiyet'in sevgiye de sevgiliye de karşı çıkmayıp hatta beşerî aşkın kutsallığını da vurguladığını söyler. Sadece ilâhi aşkın değil, iffetini korumak şartıyla beşerî aşkın da en yüksek mertebeyi vaat ettiğine değinir ve beşerî aşkı yaşayanların, ilâhi aşk yolunda daha kolay mesafe kaydettiğini ekler. Onun için bir dergâha mürit olmak maksadıyla gelen talibe, şeyhin ilk sorusu, 'Hiç âşık oldun mu?' olur. Talibin cevabı 'hayır' olursa, şeyh ona, 'Var git! Âşık ol da öyle gel!' der.[414]

Hamza'nın aşkı bu anlamda onu olgunluğa ulaştıracak bir yoldur. İlk başlarda bu istidadı kendinde bulamayan Hamza zamanla değişmiş, gerçeğe ulaşmak için çabalar olmuştur. Yusuf'la aralarında geçen bir sohbet esnasında söyledikleri Hamza'nın hakiki aşka ulaşmak için nasıl çabaladığını gözler önüne sermektedir. "Sözlerinin zevki ile, emin

ol ki hiç bilmediğim bir âlemde yaşıyorum ve bu âlemde karar etmek için gönlümde anlatamayacağım bir zevkle çırpınıyorum. " diyen Hamza'ya Yusuf'un verdiği karşılık onun, içinde bu cevheri taşıdığını göstermesi yönünden önemlidir:

> "- O çırpınma sana, aslının verdiği bir şevktir Hamza.. O çırpınış, muhakkak aslınla irtibatın olmasındandır. Hakiki bir arayıcı, elbette istediğini bulucu olur."[221]

Hamza bu noktada kendini hakikate ulaşmasına ramak kalan ama bunu bir türlü başaramayan biri gibi hissetmektedir. Hamza artık o eski ham adam değildir. Yusuf'la tanışalı beri aşina olduğu gerçekliğe ulaşmasına tek bir engel, dünya ile tek bir rabıtası kalmıştır; o da Meryem'e mukayyed olan aşkıdır. "Tıpkı kuyuya sarkıtılıp bir karışlık bir ip noksanından dolayı suya yetişemiyen bir kova gibi, ben de hakikat suyuna bu kadar yaklaşmışken bu eksiklik yüzünden ona erişemiyorum. Değil bir karış, bir soğan zarı kadar da mesafe olsa, o suya dalamadıktan sonra ne fayda?"[22] diyen Hamza'nın, bu esaretten kendini kurtarıp kurtaramayacağı belli değildir.

Yusuf'un Meryem'e aşk hakkında söyledikleri bizlere beşerî aşk, ilahî aşk ve bu ikisi arasındaki rabıta hakkında detaylı bilgiler vermektedir:

> "Her şey değişir, her mahsus olan varlık için bir tebeddül ve tegayyür mukadderdir; fakat her asrın her ânın muasırı olan aşk ve hakikat için bu endişe yoktur. Allah daim olduğu gibi hakikat ve aşk da daimdir Meryem.
>
> Alemin tekevvün ve intizamı, aşkın huruşundan ileri gelmiştir. Gökler, yer, ay, güneş, ateş, su, hava toprak hasılı çerçöpe gelinceye kadar ne varsa, hepsi o aşk güneşinin nuruna batmış ve iştiyakı derdine yanmıştır.
>
> İnsan ile Yaradan 'ın arasındaki perde, zemin ve asıman değil, kendi varlığıdır. Binaenaleyh bu birliği hasıl etmek, yani Allah'a yaklaşmak için insanın varlığından, yani

---

[412] *Muhyiddin-m Arabî, Fusûs'ül-hikem, Çev. Nuri Gençosman, M.E.B. Yayınları, 2.bs., Ankara, y.y., s. 448.*

[413] *Reynold Nicholson, Tasavvufun Menşei Problemi, Çev. Abdullah Kartal, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.*

99.

[414] *Ürkmez, age., s. 23.*

hayvanî hisleri kayıdlarının esaretinden kurtulup hür olması lâzımdır ki, bu da ancak, kötü ahlâktan kurtulup yerine iyisini getirmekle olur.

Kötü ahlâk ta nedir bilir misin Meryem? Yaradandan seni az, çok alıkoyan her şey!

Kalbi temizleyici ve beşerî ayıbları yıkayıcı şey aşktır. İnsan bunlardan aşk ile kurtulur. Bu feragatı ancak aşk yaptırır.

Aşkın mahiyetinde ayrılık ve ikilik yoktur. Lâkin bazı kimsenin, Yaradan 'ın aşkına istidadı olmadığından Allah bu kimseleri, gene kendi aşkına istidadpeyda etmesi için bir surete mukayyed eder, yani kendi gibi bir beşerîn aşkına mübtelâ eyler. Elverir ki bu sureti atlayabilsin. Aşk, zarfa ve harfa sığmaz Meryem. O, intihasız bir deniz gibidir. İhata ve misâlden, tefsir ve tabirden uzaktır. Aşk, hâlinde olan vicdanî zevki söze getirmek ve söylemek istedikçe, gene kendisi onu nişansız eder."[415]

Yusuf'un bütün bu anlattıkları bir anlamda tasavvufi aşk anlayışının kısa bir özeti gibidir. Bu sözlerde kâinattaki her şeyin Allah aşkıyla yaratıldığı ve bu nedenle her şeyde Allah'ın güzelliğinden bir parça bulunduğu, Allah'a ulaşmak için maddi dünyanın bütün bağlarından yani bizi Yaradan'dan alıkoyan her şeyden kurtulup baştan ayağa aşk kesilmek gerektiği, Allah aşkına ulaşabilmek için beşerî aşkın bir köprü vazifesi gördüğü gibi tasavvufa ait pek çok unsur görülmektedir. Denilebilir ki bütün bu satırlar boyunca Sâmiha Ayverdi Yusuf'un şahsında hiçbir noktayı atlamadan bildiği her şeyi anlatmış, bize hakiki aşkın sesini duyurmuştur. Yusuf, Meryem'e aşkı anlatmaya devam eder:

"İnsan, ancak hayvanların yapamayacağı şeyle iftihar etmekte haklıdır. O da, bilgi ve aşktır. Bu varlığın evveli de aşk, sonu da aşktır. İnsan, nihayette Yaradan 'a kavuşacağını zannederken, gözü aşk nuru ile görmeye başlayınca, Allah 'ın kendinde olduğunu görür ve bu görgü onda, kenarı ve nihayeti olmayan bir zevk hasıl eder. Esasen zevk denen şeyin hakikatı aşktır, yani hakikî zevk, aşktır."[23]

Bu sözlerle anlatılmak istenen, insanın etrafına aşk kesilmiş bir gözle baktığında her şeyde, hatta kendinde bile Allah'ın varlığını görüp hakiki zevke ulaşmasıdır. Her şeyin başı da sonu da aşk olan bu dünyada her bir zerre Yaradan'ın aşkından izler taşımaktadır. İnsanın etrafına aşkla bakmayı bildikten sonra bu gerçeğe ulaşmaması imkânsızdır.

Yusuf, Meryem'de ucu bucağı olmayan sonsuz bir aşk, durup dinlenmeden akan bir gönül görmekte ve onun kendinin adeta bir nüshası olduğunu düşünmektedir. Meryem, aşkının bu kudretli hızıyla olgunlaşma devresini bir solukta geçerek Yusuf'un kalbinin düğümünü çözmüş ve Yusuf'un yere göğe sığmayan aşkını kendi gönlüne sığdırmıştır. Yusuf'a göre Meryem artık aşktan başka bir şey değildir, o bizzat aşkın kendisi olmuştur.

Hükümdardan aldığı emirle bir yıl kalmak üzere Medine'ye gidecek olan Yusuf, bu gerçeği Hamza'ya söylediğinde Hamza şaşkınlığını gizleyemez. İşte o zaman bu işin içinde gizli bir sebep olduğunu düşünerek Yusuf'a söyledikleri, Hamza'nın kemale ermiş kişiliğini yansıtması açısından dikkate değerdir:

"_ Yoksa Meryem'i bana bırakmak için mi gidiyorsun! Gitme Yusuf... sen gidersen o yaşamaz..

(...) Eğer bu gidiş onu bana terk etmek içinse, o, seni görmeden evvel de, sen onunla benim aramda idin. Meryem seni tanımadığı zamanlarda da gene senin için yaşıyordu. O sende, aşkını, manasını, aslını gördü. Evvelce de gene bu manaya, aşka ve aslına gönül vermişti. Sen nereye gitsen, nereye kaçsan o benim olamaz."[416]

---

[415] *Ayverdi, age., 1938, ss. 209-211.*

[416] *Ayverdi, age., 1938, s. 268.*

Hamza'nın bu sözleri, Meryem'in Yusuf'a olan aşkının ezelden gelen bir emrivaki olduğunu, Meryem'in bu aşkının kaderin eliyle evvelden düzülmüş olduğunu artık onun da anlayıp bildiğini göstermektedir. Hamza'ya göre Meryem, Yusuf'un aşkı için yaratılmış bir vücut, onun manasıyla manalanmış bir ruhtur. O bu gerçeği artık kabul etmekte, bu iki insanın maddeyi aşıp manen birleşmiş olan aşklarına hürmet etmektedir. İşte Hamza, Meryem'in Yusuf için yaratılmış olduğunu kabul ve onların aşklarının manasını kavrayıp bu aşka hürmet ederek aşkta olgunluğa eriştiğini ispatlamaktadır.

Bir keresinde Hamza'nın Meryem'in hasta gönlüyle kendi hasta gönlünü karşılaştırıp kendi aşkını bir kıvılcım, Meryem'in aşkını ise bir volkan olarak görmesi Meryem'in aşkının büyüklüğünü kabul etmeye başladığına bir işarettir. Ancak burada Hamza duygularının esiri olarak karşımıza çıkmaktadır. "Onun derdini ben de biliyorum, fakat acımıyorum. Hepinizden ziyade onu ben sevdiğim hâlde kendime daha ziyade acıyorum."[417] demesi Hamza'nın tabiî yani beşerî aşk boyutunda olduğunu göstermektedir. Çünkü tabiî sevgi, sevilen ister sevinsin ister sevinmesin âşığın kendi cismanî maksatlarına nail olunan sevgidir.[418] Bu, bir anlamda sevilenin feda edilmesi gibidir. Ruhanî aşkta ise sevenin bütün arzularını ve nefsini sevilene feda etmesi söz konusudur.[419] Anlaşılan o ki ruhanî aşkta kendinden çok sevilen düşünülmeli, onun arzu ve istekleri kendi isteklerinin üstünde tutulmalıdır. Hamza'nın yapmış olduğu açıklama ise bu durumun tam tersi bir yaklaşımı sergilemektedir.

Romanın sonunda Yusuf'un gideceğini öğrenmesi üzerine Hamza'nın onu vazgeçirmeye çalışması ve bunu başaramayınca Meryem'i kendi elleriyle Yusuf'a götürüp onunla birlikte gitmesini istemesi ise onun, beşerî aşk boyutunu aştığını göstermektedir. Meryem'e söylediği sözler bu durumun açık bir kanıtıdır:

> "_ Meryem... gel! Seni ilk defa Yusuf'a götürdüğüm gibi gene götüreceğim.. hem de bu defa bir daha geri almamak üzere.. zira sen benim için değil onun içinsin. Sus, olmaz, deme Meryem! Gel diyorum sana.. yürü, yürü de gidelim. Siz, ikiniz birbiriniz içinsiniz.. Allah, beni, sizi birbirinize tanıştırmaya vesile ettiği için müteşekkirim. Şimdiye kadar bile bile sana ıztırap çektirdiğim için beni affet Meryem...
>
> Bugüne kadar seni, aşkın manasına, hakikatına tercih ettim. Fakat artık sen, hakikat oldun, aşkın manası, kendisi oldun. Biliyorum, artık Meryem 'in vücudu kuru bir namdan ibaret... O, hüviyetini aşkla tebdil etti. Gel Meryem, o büyük mananın zarfı olan şu vücudu da o aşka götürelim. Bırak, bu şeref de benim olsun. Hem ben seni bu suretle, kaybetmemek üzre kazanacağım Meryem... Sen, evvelden olduğundan fazla şimdi benimsin. Zira, artık maddî olarak senden bir şey beklemiyorum...
>
> Dudaklarımdaki ismin, artık bildiğim, ihtirasla arzu ile sevdiğim Meryem 'e aid değildir. Şimdiden sonra bu ismi ibadetle anacağım ve seni özlediğim zaman, Yusuf'un kalbi mahşerinde arayıp bulacağım ..."[235]

Meryem'in mutluluğunu her şeyin üstünde tutan Hamza artık hem bu aşka hürmet edecek olgun bir ruha, hem de sevdiğini kendinden çok düşünecek kadar engin bir aşka sahiptir. Bu sözleriyle o, aşkın maddi boyutundan uzaklaşıp manayı yakaladığını, beşerî aşkın ötesine geçip hakikati bulduğunu ispat etmektedir.

Meryem'in dudaklarından bir çığlık kopararak düşüp ölmesi üzerine Hamza'nın "İşte, aşk bu imiş, canını aşka vermekmiş "[236] demesi ise bu cisimleşmiş aşkı damgalamaktadır. Artık Hamza da tıpkı Meryem gibi aşkı tanımış, bilmiş, kendini aşka teslim ederek aşkın kendisi olmuştur.

---

[417] *Ayverdi, age., 1938, s. 265.*

[418] *Keklik, age., s. 448.*

[419] *Ayvazoğlu, age., s. 56.*

Kitabın kapağında yer alan sözler bir anlamda bütün bir eserin özeti gibidir. Kuvvetli bir aşk duygusunu ele alıp işlediği bu romanında Sâmiha Ayverdi, aşkın ne olduğunu kitap kapağındaki şu birkaç cümleyle dahi en kuvvetli bir şekilde okuyucularına duyurmayı başarmıştır:

"Aşk Uluhiyet abidesidir. Aşk insan ve hilkat muammasının anahtarıdır. Var olan ancak aşktır, onsuz hayat yoktur."

Kaynak: Gülşah ŞİŞMAN, Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Aşk Mefhûmu -Karadeniz Teknik Üniversitesi * Sosyal Bilimler Enstitüsü-Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı-Türk Dili Ve Edebiyatı Programı,2009-Trabzon Sh: 91-121

AŞK BUDUR! (Aşk Bu İmiş!)

1. KISIM

2. KISIM

3. KISIM

[slideshare id=44948536&doc=akbudur99-150220195622-conversion-gate02&type=d]

[slideshare id=65480895&doc=smihaayverdinineserlerindeakmefhmu249866-160829194113&type=d]

ÖLÜLER YAŞIYOR MU?

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

Bazılarına göre evet, başkalarına göre hayır. Siz kabul eden ya da inkâr edenlerden misiniz? Kimse inancından dolayı suçlanamaz. Kötü olan, herkesin duygu, düşünce özgürlüğüne karışmaktır.

İlkin, biraz bizdeki romanlardan söz edeceğim.

Sırf aşk, kıskançlık, hıyanet, cinayet mekiği altında dokunan romanlar bu biteviyelik içinde sanat ve değişiklik arayanlara sıkıntı vermeğe başladı.

Cazbant, fokstrot, şampanya ile sinirleri kamçılanan çiftler, bu vahşi musikinin ısıtmalı figürlerine ayak uydurarak avuç avuca, göğüs göğüse sallanırlarken taşkın bir cüretin ağızdan kulağa bir alev gibi akıttığı:

— Seviyorum...

Fısıltısı, artık bu o kadar bayatladı ki maceradan bar bile cazbant çıkartılırsa belki Adem babamız da Havva anamıza derdini böyle yanmıştır.

Durmadan romanlarda tazelenen bu tavsamış «Idyle» kahramanları da çoğunlukla sevdaya kanıksamış, kalpleri nasırlı kimselerdir. Artık sevişmeler tatlı diye haykırmak istemiyorum. Bunun ne yazıda, ne fiilde önüne geçilemeyeceğini biliyorum. Birbirine elektriklenmiş iki gönülün arasına yasak koymak kimin haddine ...

Hiç bir moral tenkidine, tehdidine aldırmayan bu günahkârları biraz da kendi havalarına bırakalım... Enine boyuna sevişsinler. Bu ölmez motifin didiklene didiklene artık iler tutar yeri kalmadı.

Şeyda Bey'e Feride Hanım'ı sevdirip de bahtsız kocanın eline ya bir tabanca ya da yüreğine tükenmez bir dayanıklılık vermek... Macerada birkaç aktöre daha rol aldırtarak bir entrika çevirerek. Bu türlü kocalardan bilmem hangisini beğenirsiniz?

Hiyanetl sineye çekeni mi?

Namusunu kanla temizleyeni mi?

Kadının oynaklığına karşı erkeğin bu iki hareketi de âciz, gülünç değil ml? Fakat bu hazin «dânoument» (çözüm) ın bir üçüncü şekli yoktur. İkisinden herhangisi de olsa bu komik facieya artık ağlayan, gülen kalmadı.

Bu vadide yorulan moralist romancıların emekleri boşa gitti. Aynı maceralar eksilmedi, artı. Bu, öyle eskimez bir satranç oyunu ki kişiler yine hep o ebedi aktörler. **Yalnız dekorlar,**

kılıklar değişti, ama nağmeler hâli Aşık Garlb'in sazından farksız. Hayatın aşk üzerine kurulmuş tabiatları değişir mi hiç?

Çevremizde romanı saplanıp kaldığı bu balçıktan kurtaramaz mıyız?

Hikâyede aşk olsun, ama bütün yapı bu temel taşı üzerine yükletilmesin. Ortada fenne ve estetiğe göre merak çekici çok sorunlar var.

Ben bunlardan birini ele almak istedim. Örneğin ruh muammasını.

Bu çok belirsiz şey yalnız bir ad olarak mı vardır?

Vücut kafeslerimizin İçinde böyle göksel bir ölümsüzlük kuşu taşıyor muyuz?

Kabul edenlerle inkâr edenlerin tartışmaları şiddetlidir. Her iki taraf da karanlığa tabanca sıkıyorlar gibidir. Her iki taraf da akıllarının kapsamına girmeyen bu muammadan henüz bir kıymık koparamamışlardır.

Bu lugaz üzerine bir yapı çıkmak için iskele kuracak yer yok. Her taraf dipsiz uçurum. Mesele, hiç bir ufuk seçilmeyen öncesizlikle sonrasızlık arasında yaratana, yaratığa, hayata, ölüme dayanıyor.

Bu muazzam bilmecelerin çözümlerine girişecek çapta bir bilim adamı bulunmadığını açıklamağa gerek görmüyorum. Bu baş döndürücü zorlukların düğümlerini çözmüş olmak gururu ile övünenleri de gülünç buluyorum.

Bizim için meselenin en önemli yanları şunlardır: **Doğum, hayat, ölüm.** İnsanlar bu dünyada kapadıkları gözlerini başka bir âleme açarak ölümün ebedi hiçliğinden kaçmak istiyorlar. Buna da ancak ölümsüz bir ruh inanışına geçerlik tanımakla imkan buluyorlar. Bilimsel bir azınlık ise onların bu safça oyalanışlarına bakıp gülüyor.

Şimdi olumlu olumsuz bu iki karşıt İddiadan hangisine inanacağız?

Cesedin gözlerimizin önünde toprak olduğu gerçeğini görüyoruz. Lakln bu kadavradan ayrılarak göklere çıktığı söylenen ruhu görmek değil, ona bir şekli tasarlamayı bile imkansız buluyoruz.

Romanda bu iki tarafın tartışmalarını okurların huzuruna çıkaracağım, tezimiz budur.

Çok garip olaylara rastlayacağız. Mezar kaçkınlarının yeniden hayat dünyasında gezindiklerini göreceğiz. Dirilerin işlerine karıştıklarını kendi dillerinden işiteceğiz.

Ruhunun bilinen madde dışı oluşu gerçeğine rağmen ölümden önceki ceset kafesine tekrar girdiği iddiasına inanmak müsbet kültürlerle beslenmiş kafaların harcı değildir. Fakat beri yanda tasdikçiler, davalarına o kadar itibarlı tanıklar, o kadar güçlü isbatlar çıkarıyorlar ki...

Maurice Maeterlinck'In "la Mort" adlı eserinden aşağıdaki pasajı aynen aktarıyorum:

«Il sufflra de rappeler que de nombreuses apparltlon de d6funts ont âtâ constatees et etudiâes par des savants comme Sir W. Crookes, R. Wallce, R. Dale- Owen, Aksekol, Paul Gibler...»

Bu adamlar rastgele tanıklığa çağırılmış kimseler değil, dünyanın en ünlü bilginleridir.

Madem ki ölülerin görünmeleri bu ünlülerce İncelenerek İspat derecesine varmıştır, bu söylentilere inanmamakta ısrar etsek bile mesela üzerine neler söylendiğini bilmek epey meraklı bir inceleme olur.

Felsefe sözünden ürküntü duyanlar İçin de, eğlenceli, merakli satırlar vardır. Acı ilaçla tatlı şurubu biribirine karıştırdım. Bu şifalı şerbeti yüz buruşturmadan içebilirler.

Bu çok meraklı bahsi önünüze sereceğim. Aklınız ne yana yatarsa ona inanırsınız. Ben de her kafanın varışına göre bir iş görmüş olurum.

Hüseyin Rahmi
Heybeliada. 12.2.1932

Bu dünyada iki önemli olayın oyuncağıyız. Doğum, ölüm ...

Nereden geldiğini bilmediğimiz bu pençelerden biri bizi bir tokatla hayat itiyor. .. Öteki, kedi yavrusu yumakla oynar gibi tundan tuna koşturduktan sonra çukura yuvarlıyor. ..

Hayretler içinde etrafımıza bakıyoruz... Neredeydik?

Nereye çıktık?

Ve nereye döneceğiz?

Yüz yıl yaşayanlar bu muammaların uçlarını bir araya getiremiyorlar... Bu büyük soruların karşısında aksakal da kundak kadar cahil. .. Gerimizde ve önümüzde geçilmez iki sınır var: **Öncesizlik, sonrasızlık...** Bu sınırda bilim ve düşünce duruyor. Beyin, topaç gibi dönerek bulamadığı, tanıyamadığı bir var sayılan kuvvetin büyüklüğü karşısında korku titremeleriyle secdeye yatıyor... Bu geliş gidiş nedir?

Hiçliğin derinliğinde tertemiz iken niçin bu dünyadan günah işlemiş olarak dönüyoruz?

Bizi bu yarış meydanına çıkarana yaşayış ve ölümümüzle ne hizmet görmüş oluyoruz?

Kimi eğlendirmek için bu ebedi sahnenin palyaçoluğunu yapıyoruz?

Biz yaratılmamış olsaydık onun varlığı ne ile belirlenmiş olacaktı?

Ve hatta şimdiki varlığımız bu belirme için yeter midir?

Allah yaptığı kanunlara kendi de bağlı mıdır?

Bunları değiştiremezse onun vücudunu tasavvura ne gerek vardır?

Yoksa o, dinlerin uydurdukları bir heyulâ mıdır?

Bilim, din hokkabazlıklarının hilelerini birer birer tutup yakaladı. Ama hocalar, papazlar bu güveli kitaplar üstüne eğilerek meydana vuran foyalarını onarmağa uğraşmaktan vaz geçmiyorlar... İnsanoğlu, karşısında bir aldananı bulunca yalan söylemekte çok cesurdur.

Hangi kuvvetin ürünleriyiz?

Teşekkür ya da yakınma için aradığımız kıbleyi ne yanda bulacağız?

Kime ibadet edeceğiz?

Yaradanın postuna, bu dünya bilgin ve bilimlerinin genel oylamalarıyle mutlak bir hükümdar geçirinceye kadar dinsizliğin karanlık fetreti içinde mi yaşayacağız?

Üzerimizde bizi yaratan hiç bir emek yoktur diye sevaba inanmayacağız, günahtan korkmayacağız. **Çıkarlarınıza uygun gelince biribirimizin kanını mubah bilerek boğuşup gidecek miyiz?**

Dinlerin ruh üzerine kurulmuş fırıldakları durunca ispritizmacılar ondan bir kol gibi ayrıldılar. Dinlerin, gözlere görünmez ankalar gibi göklere uçurdukları ruhları berikiler masa başı yaranlığına indirmeyi başardılar. Belki yarın, öbür gün telefonla, radyoyla konuşmanın yolunu da bulurlar. Geçmişlerden istediklerinizin ruhlarını çağırabilirsiniz. Ve belki de göğün kaçıncı katında oturduklarının ayrıntılı bilgilerini yakında kılavuzlarda, rehberlerde okursunuz ...

Siyasetçi, matematikçi, bilgin, filozof, tarihçi, hukukçu, herhangi bilgi dalından isterseniz en ünlülerini çağırıp müşkülünüzü sorabilirsiniz, ücret yoktur. Çağırmalarda ne kahve isterler, ne çay... Ahretle dünya arasında takırdayan bir masadan başka tercümana da gerek görülmez. Her ruh kendi bağlı olduğu ulusun diliyle konuşur. Ama olumlu olan şudur ki, şimdiye kadar dünya ile ilgili büyük müşküllerden hiç birinin ruhlar aracılığıyle çözümlenmesinden yararlanılamamıştır.

Gerçekten ruhlar gelip de mi maddi olmayan parmaklarıyla bu masa telgrafını tıkırdatıyorlar? Dinlerin açığa vuran yalanlarından sonra ispritizmacıların bu ruh iddiaları da, önünde

irkileceğimiz çok su götürür bir meseledir. Dinlerin cennet, cehennem Allahını tahtından indiren bilim ve teknoloji elbette bir gün bu lâtifeci ruhların blöflerini de meydana çıkaracaktır.

Ruhlada toplantı yapanların bu iddialarına karşı maddeci bilim adamlarının şimdilik dedikleri şudur: **«Ölüp de beyninin dünya ile ilgili şeyleriyle yeniden dirilen yoktur. Bu iddialar zayıf kafalardan doğan düşünce fantomlarıdır».**

Ya, masaları tıkırdatanlar kimlerdir?

İşte biz de bu şakacıları arayacağız. Haseplerini neseplerini keşfedemezsek de bu romanda kendileriyle teklifsizce görüşebileceğiz.

Bu doğa evreninde her şeyin ucu sonsuzluğa çıkan bir bilmece içindeyiz. Sınırsız bilinmeyenlerle çevrilmişiz. **Bu vücutlarımız, ruhlarımızı geçici olarak hapsetmek için örülmüş birer kafes midir?**

Bu ölmez sonsuzluk kuşu nerelerden gelerek mahpesine girdi? Ve tekrar uçunca nereye gidecek? Ölmez olan sonsuzdur da. Sonsuzluğa yaratılma anı düşünülmez. İspritizmacılar ruhu maddeden ayırıyorlar. Ama bu varsayılan şeyi o varlıkla o kadar kaynaşmış görüyoruz ki yağ bitince kandil sönüyor...

Kadavrayı mezara yatırdıktan sonra imbikten geçer gibi ondan çıkardıkları ruhla iki dünya arasında ekran çeviriyorlar. Ruh gözlere görünmez madde dışı bir unsur iken, mezarda çürüdüğünü gördüğümüz cesetle yeniden ikisini birleştirerek akıl almaz türlü olaylar ortaya koyuyorlar. Tıpkı öteki dünya ile ilgili bir sinema... Bakıyorsunuz canlı, işitiyorsunuz dilli, dokunuyorsunuz bir şey yok...

<u>Çevreme yığdığım ciltlerde idrake isyan ettiren öyle acayiplikler okudum ki ya yazanların çıldırdıklarına ya da okuma sırasında kendi aklımı bozduğuma inanacağım geldi.</u>

Ortaya bilimsel, teknolojik, öyle ünlü olay tanıkları çıkarıyorlar ki bu sayın kişilerin karşısında insan:

— Baylar, öyle şey olmaz, yalan söylüyorsunuz!

Demeğe sıkılıyor.

Onlar, anlattıklarında inanç adına gerçek iddia ediyorlar. Ben beynimin bütün gözeneklerini hayallere açarak bir roman yazıyorum. Cüretlilikte yarışarak onları geçersem cesaretimin mazur görüleceği umudundayım...

Okudukları sürece bu sözümü hatırlamalarını okurlarımdan rica ederim. Bu roman «fantastique» dir. En dürüst biçimiyle gerçek değildir. **Zaten gerçeğin kesin şekli de bulunmayan muammalardandır.**

5. 1. 1932

Heybeliada

Kaynak: Hüseyin Rahmi GÜRPINAR, ÖLÜLER YAŞIYOR MU?, Atlas Yay., 1972, İstanbul

ROMANI İNDİR

KARANLIKTAYIM ÇIKIŞIM ÖLÜM OLMASIN?

"Bir yalnızın beyanı üzerine"

Derdin başladığı ve bittiği yer, insan.

Nice dertleri vardır, anlatılamaz, yazılamaz.

–Hangi dert?

–Ölümün ikiz kardeşi.

–Ayrılmak/ayrı kalmak.

Bütün bedeni saran, arkadaş olunamayan bir yalnızlık. Dönüşü olmayan yolda, söylenilmeyecek kadar olan bu derdin, gizemli yalnızlığın birde kötülenmiş çehresi varsa.

Yalnızlığın ağlayan kalbi, dinmeyen gözyaşları vardır. Kalbin üzerine böcekler üşüşmüş, dili lal olmuş, içtiği zehrolan yalnızlık. Rahat bulsun diye, böceklerine zehirler verilse, yine içine mi dökülecek. Kafesini açsa, denilse böcekleri kaçsa, çirkinleşmiş, kokuşmuş bir karanlık mağaradır, yalnızlık. Işık tutsalar görünsün her şey diye, olmaz mı utandıran bir aydınlık. Benim diyemeceğin sahiplenemeyeceğin bir yalnızlık.

_Onlar/düşünceler/duygular orada yok mu?

–Var. Bende olduğu gibi, bir kimsede bunlarda var.

Ben biliyorum. Bir şeyleri saklamadan istiyorum. Onlarsa benim gibi olmadıkları için utanıyorlar, bu yüzden benide istemiyorlar. Beni yalnızlığına iten duyguların çilesine katlanmak zor gelmiş olsa da, kalbin titrediği yerde dostun yardımını beklemek, bir kurtuluş olur mu?

–Olur!

…

Günlerini yorgun geçirmiş kalp sahibi. Yardım ararken açıldığı dostun deryasında çözümsüz kalmış haliyle, yine aramıştı. Bir çıkış yolu var mı diye?

Dost dinler bulsam/bulunsam diye. Ancak ifadesinin de yetmediği o yerde, kalan bir yalnızlık vardı.

"Derler.." in bittiği ârın gittiği yer.

Çaresizlik.

Güneşin batışına bakarken, özlemini çektiği hayatı kaybetmiş birisi için günah kimindir, çıkışı bulamayan dost mudur diye, düşünürsünüz.

Bulduğu olmadı, bulacağı kalmadı ise, beklediği zaman onu boğuyorsa, "ne yapacağım" diyen kalbe yardım edemediğimiz zamanlar geldiyse, bu hayatın hangi iyiliğinden bahsedebilir, hangi iyilerdeniz diyebiliriz ki.

Elemiyle çarpılmış, titreyen kalbin, dinmeyen namelerini, harflerle ifade edemezken, çıkamayacak kadar korkmuş halleri, düzelmeyecek, derdine bir kafiyeli şiir dahi yazılamayacaktır.

-Ah ile biten, bir kalbin incindiği yerde, tanrı için dualar geri edilmez mi?

Sevinçlidir diye gördüğümüz, sinesine kan dökülen bitmiş yürek sahibine "bizde aciz kaldık" demek gerçekte manasız söz değil mi?

Yine sonsuzluğu çağıranın ciğerden sesi gelmişti

-"Karanlıktayım çıkışım ölüm olmasın"

Bu sesin incelmiş bağını hayata bağlamak için, tanrı olmaya gereken var mıydı?.

Kolaydı….

-"Kabullen ve git" demek

Geç git, demek. çok kolaydı.

Yalnız kaldığı yerde, duymadan, çektiği acıyı tadamadan "geç git" demek.

"Zamanı sayılardan kurtardım" diyen bir saatçi tanıyorum. Saati durdurmayı öğrenmişti. Zamanı kırmış sayısız bırakmıştı.

Nasıl denir, yalnızın içinde zaman kaybolsun, diye.

Zaman, ilaç olmuyor. Yoksa dert zamana yapışık olduğu için mi daha içimizi sarsıyor.

Umudunu yitirmiş, söylediğinde derdini, yıkıma uğramış kaç kalp var?

Biliyormuyuz.

"Tanrım ben neden böyleyim. Suçsuz olduğum yerde suçlanacağım, elimde olmayan bu halimle yaşamaktan çok yoruldum" Tek bir sözü kalmış için.

Dostunu aramış. Yaşama kuvvetini bulmak umuduyla; o da olmazsa.

Karanlık yalnızlığında yalvarırken "tanrım, beni bende tutanı alma" "o yok olunca, acım/günahım sevabım olsa" "bende mutlu değilsem" bu çözüm müdür?

Onlara kötü diyorlar. Onlar ya kötü değillerse.

-Ey Tanrım, **"Karanlığımdan çıkışım ölüm olmasın"** diyenin sonlara gelmiş kurgusunda sorumluluğunu alacak birini arıyorum. Sen olur musun? Çünkü sana hesap soracak kimse olmayacaktır.

> «Ey kerem ıssı, sen, yalnız iyi kişinin yaptıklarını kabul eder, yalnız onu yarlıgarsan,
> aşâğılık kişi, suçlu kişi, nereye gitsin de ağlasın inlesin»
> **Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (Kuddise sırruhu's-sâmî)**

İhramcızâde İsmail Hakkı

HERŞEY ALLAH'TAN AMA SİNEME DOKUNUYOR

Alâeddin (Çelebi).

Mevlânâ Celâleddin Muhammed'in ikinci oğludur. Sultan Veled'le anaları birdir. Doğum tarihini bilemiyoruz. Eflâkî, «Sultan Veled ve Alâeddin, 623 yılında o hâtûndan vücûda, geldiler» diyor (I, s. 26). Bu tarih, Sultan Veled'in doğum tarihi midir, Alâeddin Çelebi'nin mi? İkiz doğduklarına dair bir kayıt yok. Hattâ Eflâkî, Alâeddîn'in, Sultan Veled'den bir yaş büyük olduğunu kaydediyor (s. 303). 623 târihini, Sultan Veled'in doğum târihi olarak kabul edersek Alâeddîn'in 622 de (1225) doğmuş olması gerek. 660 Şevvalinin sonlarında Vefât ettiğine göre (1262), vefatında kırkyedi - kırksekiz yaşlarındadır.

Eflâkî, Şems'in şehâdetine sebeb olanlara uyduğu için, Mevlânâ'nın, onun cenazesine gelmediğini, namazını kılmadığını rivayet eder (II, s. 686, 766). Bir gün, babasını ziyarete gittiği zaman, oğlu Alâeddin'in kabrine

«Senden yalnız ihsan ıssı umarsa, peki, suçlu nereye sığınsın» metninde arapça bir beyitle,

«Ey kerem ıssı, sen, yalnız iyi kişinin yaptıklarını kabul eder, yalnız onu yarlıgarsan, peki, aşâğılık kişi, suçlu kişi, nereye gitsin de ağlasın inlesin» metninde farsça bir beyit yazdığını söyler (I, s. 523).

Bu beyit, «Mesnevi» nin ikinci cildindedir (Keşf-al Abyât'lı Mesnevi; Teh ran — 1299 h. s. 112, satır. 24). «Mesnevi» nin ikinci cildine 662. de başlandığına göre Mevlânâ, bu beyti, oğlunun mezarına, onun ölümünden iki yıl sonra yazmıştır.

Sh: 220

Kaynak: MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN - MEKTUPLAR, Türkçeye Çeviren Hazırlayan : Abdülbakıy GÖLPINARLI, 1963, İstanbul

Gitmek - Can YÜCEL

Bugünlerde herkes gitmek istiyor.
Küçük bir sahil kasabasına, bir başka ülkeye, dağlara, uzaklara...

Hayatından memnun olan yok.
Kiminle konuşsam aynı şey...
Herşeyi, herkesi bırakıp gitme isteği.

Öyle "yanına almak istediği üç şey" falan yok.

Bir kendisi.

Bu yeter zaten.
Herşeyi, herkesi götürdün demektir.
Keşke kendini bırakıp gidebilse insan.

Ama olmuyor.

Hadi kendimize razıyız diyelim, öteki de olmuyor.

Yani herşeyi yüzüstü bırakmak göze alınamıyor.

Böyle gidiyor işte.
Bir yanımız "kalk gidelim",
öbür yanımız "otur" diyor.

"Otur" diyen kazanıyor.
O yan kalabalık zira.
İş, güç, sorumluluk, çoluk çocuk, aile, güvende olma duygusu...

En kötüsü alışkanlık.

Alışkanlığın verdiği rahatlık, monotonluğun doğurduğu bıkkınlığı yeniyor.

Kalıyoruz.

Kuş olup uçmak isterken ağaç olup kök salıyoruz.

Evlenmeler...

Bir çocuk daha doğurmalar...

Borçlara girmeler...

İşi büyütmeler...

Bir köpek bile bizi uçmaktan alıkoyabiliyor.

Misal, ben...

Kapıdaki Rex'i bırakıp gidemiyorum.
Değil bu şehirden gitmek, iki sokak öteye taşınamıyorum.
Alıp götürsem gelmez ki.. .

Bütün sokağın köpeği olduğunun farkında.
Herkes onu, o herkesi seviyor.

Hangi birimizle gitsin?

"Sırtında yumurta küfesi olmak" diye bir deyim vardır; evet, sırtımızda yumurta küfesi var hepimizin.
Kendi imalatımız küfeler.

Ama eğreti de yaşanmaz ki bu dünyada.
Ölüm var zira.
Ölüme inat tutunmak lazım.
İnadına kök salmak lazım.

Bari ufak kaçışlar yapabilsek.

Var tabii yapanlar. Ama az.
Sadece kaymak tabakası.
Hepimiz kaçabilsek...
Bütçe, zaman, keyif... Denk olsa.
Gün içinde mesela...
Küçücük gitmeler yapabilsek.

Ne mümkün.

Sabah 09.00, akşam 18.00.

Sonra başka mecburiyetler.

Sıkışıp kaldık.

Sırf yeme, içme, barınmanın bedeli bu kadar ağır olmamalı.

Hayatta kalabilmek için bir ömür veriyoruz.

Bir ömür karşılığı bir ömür yani.

Ne saçma.

Bahar mıdır bizi bu hale getiren?

Galiba.

Ben her bahar aşık olmam ama her bahar gitmek isterim.

Gittiğim olmadı hiç.

Ama olsun... İstemek de güzel.

Can Yücel

ŞARKILAR

Durmadan aylar geçer yıllar geçer gelmez sesin

Hasretin kalbimde lâkin kim bilir sen nerdesin

Sızlayan kalbim benim ister misin her dem desin

Hasretin kalbimde lâkin kim bilir sen nerdesin.

https://youtu.be/oL9jGgrkTj4

Zümre-i huban içinde pek beğendim ben seni

Cismime can ittihaz ettim efendim ben seni

Ruha teşbih eyledim servübülendim ben seni

Cismime can ittihaz ettim efendim ben seni

https://youtu.be/a5NNXVGPSas

Pek revadır sevdiğim ettiklerin

Aşığı günlerce beklettiklerin

Gelmeyip ağyar ile gittiklerin

Gez görüş eğlen sıkılma zevke bak

Bir gelir insan cihana durma çak

https://youtu.be/JXmsjuwD7z4

LEYLÂ HANIM

Şerif [Paşa] nakleyledi, annesinin annesi demiş ki : "Leylâ Hanım, bir gün bize geldi, şu sözleri söyledi:

"Birkaç gün evvel Kâğıdhane'ye gitdim. Padişah [Sultan Mahmud] köşkde imiş. Beni uzakdan görüb çağırttı. Huzuruna kabul etti. İzzet Molla'dan bahs açub

"İhtarıma rağmen mahud lâyiha hakkında ötede beride boş boğazlık etdiğinden nefyine mecbur oldum. Vefatına teessüf etdim"

buyurdu, Ben de dua ile mukabelede bulundum. Bir şarkı küftesi tanzim etdim".

Kaynak: Son Asır Türk Şairleri M. Kemal İnal, IV. Cilt, sh: 2195, 1970, İstanbul

Pür ateşim açtırma benim ağzımı zinhar

Zalim beni söyletme derunumda neler var

Bilmez miyim ettiklerini, eyleme inkar

Zalim beni söyletme derunumda neler var

*****

Aşkınla yürek yareleri işler onulmaz

Meydanı mehabbetde bu hicran unudulmaz

Âşık sana çoksa bana dilber mi bulunmaz

Zalim beni söyletme derunumda neler var

*****

Bed çehre rakibi aceb âdem mi sanursun

Bir gün olur andan dahi ey şuh usanursun

Ettiklerine nadim olursun utanursun

Zalim beni söyletme derunumda neler var

*****

Her derdine ben sabredeyim şuhi cihanım

Leylâye cefa âdetin olsun yine canım

Tesir eder elbet sana bu ahu figanım

Zalim beni söyletme derunumda neler var

Leylâ Hanım

https://youtu.be/9Sn2S8vLzUI

KARA TREN YOLUNDA

Bacasından nur gibi dumanlar saçarak, çılgın düdüklerini haykıra haykıra istasyona doğru yol alıp gelen ve giden "Kara Tren"

Kara tren, bizim diyarımıza hep gece uğrar, zifiri karanlıkta biraz eğlenirdi. İhtiyaç olurmuş gibi, durur, yoluna devam ederdi.

Ben ise gecenin köreldiği saatte, tepede onu bekler, doyumsuz gözlerle bakar dururdum.

"Ne olurdu" derdim. Bu tren bir gün gündüze kalsa da, makinistini bir görsem deyü. Ağladığımda olurdu. Koca trenin her gün, saatini şaşırmadan gelişi ve gidişi beni tüketme noktasına getirmişti. Ancak dualarım kabul olmuş. Olmuş ki, tren bu cuma gecesi durdu. Gitmiyordu.

Ne güzel tren durdu.

Merak ettiğim o insanı görecektim. O kara lokomotifte tren katarlarını götüren makinisti. Hayal ediyordum. Çok kuvvetli biri olmalı, onca vagonu peşine takan lokomotife can vereni.

Gün ağardı. Rayların üzerinde karalar bağlamış lokomotif, peşinde katar katar vagonlar. Bakıyordum. Lokomotiften biri indi. Yüzünü isler hafifçe perdelemiş, terin aktığı çizgiler yüzünde bir hurufat tablosu çizmişti. İneni görünce çok şaşırdım. Bu treni bu ihtiyar yürütebilir mi dedirtecek kadar, yaşlı biriydi.

"Olsun her gün bu tren buradan geçiyor ve gidiyorsa, bu ihtiyarda gizli bir kuvvet vardır" dedim. Koştum. "Efendim" diyerek eline sarıldım. Yıllar geçirmiş, hasret çekmiş, sevgilisine kavuşmuş bir aşık gibi.

Şöylece bir öfkelendi. "Dur" dedi. Durur muyum, vardım eline...

"Neyse" dedi. Biraz eğlendi. Sonra "oturalım", der gibi bir kenara çekilip, bir başımıza, sukutun dahi konuşmadığı bir zaman geçirdik.

Gözümü açınca, güneş ışıklarını üzerimize çevirmiş sanki bize can vermeye çalışıyordu. İhtiyar makinist konuştu.

-Oğul, her gece buradan geçerken, gözlerinden çıkan ışığı görmediğimizi sanıyorsun. Bizi burada sen durdurdun. Bekleyenleri olsa da şu insanların, senin beklediğin başka biri idi. Bir hayalin vardı. O hayalin gerçek olsun istedim. "Nasıl" dediğin, o kişi benim. Hiçte beklediğin gibi de değilim, değil mi? Fakat bu tren bizimle yol alır, bizimle durur. Bu bizim işimizdir. Biz ateşin önünde ter dökerken, gönlümüzle durur bir an gaflet etmeyiz.

Uyumak bize haramken, sırtımıza aldığımız vagonlarda, aşklar yaşanır, gurbetin acılarında pişmiş ayrılıklar, vuslat şarkılarıyla memleket memleket hicret eder. Hayalinin almadığı kadar sevdalar ve hicran vagonların içinde vardır. Her birinde unutulmaz bir seferim oldu, yurduma kavuştum sevincine varan güzellikler ve ayrılık hicranı duyanların ateşleri duyulur.

Her şeyiyle yolculuk güzeldir. Fakat sonuçta hepsi vagonda kalır, katar kendini alır götürür. Biz ise isli ocağın karşısında parlak dumanlarına karışmış gözlerimizle bu mutluluğu seyretmekten ancak mutluluk duyarız. Ne var ki, kara trenin makinisti bir gün ölürse, hiçbir yolcusu onu tanımaz, sadece öylesine "bir garip öldü", derler. İşte oğul, o ölülerden biri dedemdi. Şimdi ise biz. İs kokan cehennem zebanileri;

sevilir mi?

Sevilmez.

Bizde onlara biraz benziyoruz, değil mi?.

Oğul, sen trene ve yoluna aşık ol.

Sen treni ve yolunu sev. Fakat bize gönül verme. Bizim işimizde ateş var yorgunluk var, ızdırap veren dertler var. Her ocağın yanışında, odun ve kömür ciğerimize ateş düşürür. Buhar olan ateşin sesinde yanda gör, tütte gör, seyret gör; der.

Sevinçler vagonda, vuslat demlerini yudumlarken, yanan biz miyiz, ağlayan yine biz miyiz?.

Oğul hikayemiz hep aynı şekilde tekrar eder durur. Sen gel heveslenme bu işimize. Var sende bir yolcu ol. Nasıl olsa seni götüren bir kara tren bulunur.

Sözler bitmezdi ama bir susuşla durdu ihtiyar. Gördüğüme sevineceğim derken içime bir üzüntü düştü. Anladım ki, bu hal benim bildiğim gibi değil.

Var git yoluna, kara tren katar katar akarken seyrettiğim o güzellik, göründüğü kadar hoş değilmiş.

Başlamışken biten sözlerin yeniden başladığı yerde içimi bir hüzün kapladı. Tren tarafından bir acı düdük sesi ve canlanan buhar ayrılığımıza işaret oldu. İhtiyar gidiyordu. Bense bakıyordum. Hani peşinden gitmek istediğim aşklar, hani o sevdalar. Demek ki, …değilmiş.

Kara tren sen yolunu değiştirmedin, fakat duruşunla beni değiştirdin. Makinist olacağıma yolcu vagonunda belki seni takip edebilirim, diyecek kadar aciz olduğumu öğrettin, dediğimde..

Epeyce ilerleyip uzaklaşmış ihtiyar bir an durdu, geri döndü dedi ki:

Kara trende, makinistte, yolcuda aynı yere gider. Sen vagonda olmakla bir şey kaybetmezsin. Yeter ki bu trene bin, sonuçta aynı yere gidersin gelirsin.

Gitti.

Bir daha göremediğim ihtiyar gitti. Ben ise o trenle onun gittiği her yere vardım. Onun duyduğunu duydum, gördüğünü gördüm. Ancak bir farkla. Ben hep yolcu idim.

Yolcu yolunda kalır. Bende hep "Yolda kaldım. "

İhramcızâde İsmail Hakkı

https://youtu.be/LFZaLjhUs88

HZ. ŞEYHU'L-EKBER MUHYİDDÎN-İ ARABÎ (KUDDİSE SIRRUHU'L-CELÎ) ANLATIYOR

KRAL OLSAN DA İNSANSIN

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî (kuddise sırruhu'l-celî) kardeşi Ebu Abdullah el-Tunisi adlı mübarek bir insanla karşılaşıncaya kadar Tlemsen kentinin hükümdarlığını yapmıştır:

"Kral (İbn Yugan) en değerli giysilerini giymiş ve **'Üzerimdeki bu güzel elbiseler içinde namaz kılmak benim için helal midir?'** diye Şeyhe sormuş; Şeyh de gülmüş ve,

'Senin aklının zayıflığına, kendin ve manevi durumun hakkındaki bilgisizliğine gülüyorum' demiş,

'Benim gözümde sen, bir cesedin kanına bulanmış biçimde etrafı koklayan ve tüm pisliği içinde onu yiyen ve sonra da üzerine sıçramasın diye çişini yaparken bir ayağını havaya kaldıran bir köpek gibisin. Senin her şeyin yasalara ters ve tüm bu insanların çektikleri acılar boynuna borç olmuşken bana elbiselerin hakkında soru soruyorsun,' demiş. Bunun üzerine kral ağlamaya başlamış, atından inmiş, iktidarını bırakmış ve Şeyhe hizmet etmeye başlamış."

Sh:16

KADIN ŞEYH

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn ibn Arabî (kuddise sırruhu'l-celî)'ye öğretmenlik yapmış ve etkilemiş birçok Şeyh ve üstat arasında (ilerdeki yaşamöykülerinde görüleceği gibi önemli bir sayıda) özellikle iki tanesi, kadın olmaları nedeniyle özel bir ilgi çekmektedir. Onlar ile karşılaştığı zaman her ikisi de ilerlemiş bir yaştaydı. Bir tanesi Marçena'nın Güneşi'ydi ki ibn Arabi onun hakkında şunları söylemektedir:

"Erenler arasında, iç çekenler olarak bilinen erkek ve kadınlar vardır ki, Allah onlardan razı olsun. Endülüs'teki Marçena Zeytinlikleri'nde, kendisine Güneş denen ve onlardan olan bir bayan ile tanıştım. Yaşı oldukça ilerlemişti."

Önemli bir süreyi birlikte geçirdiği diğer bayan da Kordobalı Fatma'ydı. "Allah'ın sevdiklerinden birisine, Kordobalı Fatıma bint ibn el-Muthanna diye tanınan, irfan sahibi ve Sevilla'lı bir bayana izdeş olarak hizmet ettim. Onun hizmetinde birkaç yıl kadar bulundum ve kendisi o sıralarda doksan beş yaşlarındaydı... Tef çalardı ve bundan da büyük bir zevk alırdı. Ona bu konuyu açtığım zaman, **"Bana yüzünü çevirmiş olan ve Kendi amaçları için beni bir vesile kılıp Dostlarından birisi yapmış; O'nunla büyük bir neşe buluyorum, insanlar arasında kimdim ki ben O'nun tarafından seçilmeye layık olayım? Ne zaman gaflete dalıp da O'ndan başka birşeye dönsem, kıskanır beni. O şeyle ilgili bir sıkıntı verir bana..."** diye yanıtladı.

"Onun için kendi ellerimle, boyu kadar yükseklikte, kamışlardan bir kulübe yaptım ve ölünceye kadar da orada yaşadı. Bana- **'Ben senin manevi annenim ve dünya annenin de**

ışığıyım,' derdi. Annem onu ziyarete geldiği zaman Fatıma ona, **'Ey ışığım, bu benim oğlumdur ve o da senin babandır; bu yüzden ona bir evlat olarak davran ve sakın onu sevmemezlik etme!'** demişti."

Sh:19-20

HAYVANLAR SUBLİMİNAL MESAJDAN ETKİLENMEZ

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn ibn Arabî (kuddise sırruhu'l-celî) nin kendisi de bizlere Konya'daki bir ressam ile karşılaşmasını anlatmaktadır.

"Ressamların resimlerine güzellik ve uygun denge getiren esin. Tanrısal adlardan birisi olan Yaratıcı'dan gelmektedir. Bununla ilgili olarak Rumların ülkesinde, Konya'da şaşırtıcı bir şeye tanık oldum. Yeterli bir sanatsal imgeleme sahip olmadığını gördüğümüz ve yardımcı olduğumuz bir ressam vardı. **Birgün bir keklik resmi yapmış ve içine de görülmesi neredeyse olanaksız olan bir yanlış gizlemişti.** Sonra da benim sanat anlayışımı denemek için resmi bana getirmişti. Resim, gerçek hayattaki boyutlara uygun biçimde, geniş bir tahta üzerine yapılmıştı. **Evde de bir şahin vardı ki resmi görür görmez, renkli tüyleriyle onu gerçek bir keklik sanarak hücuma geçti.**

Gerçekten de orada bulunan herkes resmin güzelliğine hayran kalmıştı. Diğerlerinin güvenini kazanmış olarak ressam yapıtı İle ilgili olarak benim fikrimi de sordu. Ona, tek bir küçük hata dışında resmin olağanüstü olduğunu söyledim. Ne olduğunu sorduğu zaman da kekliğin ayaklarının çok az bir oranda gerçeğe uymadığını söyledim. O zaman yanıma geldi ve elimi öptü."

Sh:36

KUR'ÂN-I KERİM BİZİ TAŞIR

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn ibn Arabî (kuddise sırruhu'l-celî) anlatıyor. Birgün üstat [Ebu Cafer el Uryani] birlikte otururken, bir adam oğlunu ona getirdi. Adam, üstadı selamladı ve oğluna da aynı şeyi yapmasını söyledi. O sıralarda üstadımızın görme yeteneği artık iyice kaybolmuştu. Adam, üstada oğlunun bütün Kur'an'ı ezberlemiş olarak belleğinde taşımakta olduğunu söyledi. Bunu işitir işitmez üstadın tüm davranışı değişti ve üzerine manevi bir hal çöktü. Sonra da adama şöyle konuştu:

"Geçici olanı. Sonsuz olan taşır. Bizi ve oğlunu bu yolla hem destekleyen hem de koruyan Kur'an'dır."

Sh: 67

ŞEYHLERİN HİZMET EDEN CİNLERİ VARDIR

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn ibn Arabî (kuddise sırruhu'l-celî) anlatıyor.

İster uyanık ister uykuda olsun, [Ebu Cafer el Uryani] "Zikir"e olan bağlılığı ile çok iyi tanınmıştı; o uyurken dilinin Zikir halinde hareket ettiğini ben kendim de sıklıkla görmüştüm. Çok yoğun manevi haller yaşardı ve o yörede oturanlar onun hakkında hiç de iyi niyetler beslememekteydiler; o kadar ki cemaatin önde gelenlerinden birisi, onun oradan kovulması için diğerlerini ikna bile etmişti. Bizim bulunduğumuz Sevilla'ya gelişi de böyle olmuştu.

Onların bu davranışı üzerine Allah o yörenin halkına, Halat denen bir Cin'i musallat etti ki o da yukarıda sözü edilen önde gelen kişinin evini işgal etti ve orayı terk etmesi için onu zorladı. Bu Cin o evde kaldı ve oranın insanlarını kendisine gelmeleri için çağırdı; onlar da bunu kabul ettiler. Hepsi eve gelince Cin'in sesini işittiler; içlerinden birisinin evinden bir şeyin çalınıp çalınmadığını ve birisinden kuşkulanıp kuşkulanmadığını soruyordu. Her iki soruya da evet diye yanıt verdikten sonra Cin o adama kuşkularında yanıldığını ve gerçek suçlunun filanca kişi olduğunu, karısına âşık olduğunu ve onunla kendisini aldattığını söyledi. Ondan sonra da Cin adama gidip her şeyi kendi gözleri ile görmesini söyledi ve adam da onun söylediklerinin gerçek olduğunu gördü. Bu şekilde, onları umutsuzluk içinde bırakana kadar Cin oradakilerin saklı kötülük ve ahlaksızlıklarını kendilerine ve çocuklarına açıkladı durdu. Artık kendilerini yalnız bırakması için ona yalvardıkları zaman ise Cin, Abdullah (el-Üryani) tarafından onlara gönderilmiş olduğunu söyledi. Cin orada altı ay kadar bir süre boyunca kaldı ki ondan sonra hepsi toplanıp el-Üryani'ye gelip şehre dönmesi için rica ettiler, ona yapmış olduklarından dolayı kendilerini affetmesi için yalvardılar. Şeyh merhamete gelerek onları Cin'den kurtarmak için tekrar oraya döndü. Bu olay da bütün Sevilla'da herkes tarafından konuşulur oldu...

Sh:70-71

KABUL GÖREN DUA

Hz. Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn ibn Arabî (kuddise sırruhu'l-celî) anlatıyor.

Ebu Abdullah b. Muhammed Kasım her toplantının sonundaki duası şu idi:

"Allahım! İyi olanı işitmemizi ve görmemizi sağla! Allah'ın merhameti üzerimize olsun ve hep onun içinde kalalım! Kalplerimizi hep doğruluk üzerinde yoğunlaştırsın ve kendi kendimize yaptıklarımız da hep O'nun sevdiği ve O'nu hoşnut eden şeyler olsun!"

Daha sonra da Kur'an'daki "Bakara Suresi'inin sonundan bir bölüm okurdu. Biz kendi toplantılarımızın sonunda da bu duayı okurduk.

Bir gece, Mekke'deki Kutsal Yer'deyken, rüyamda Hz. Peygamber salla'llâhu aleyhi ve sellemi gördüm; birisi ona Sahih-i Buhari'yi okuyordu. Okuyucu, okumasını bitirdikten sonra Hz.

Peygamber de aynı duayı yaptı; bu yüzden ben de bu uygulamaya daha büyük bir istekle sarıldım.

Sh:99

Endülüs Sûfîleri / Muhyiddin İbn Arabi, (Sufis of Andalusia, 1977 Baskısı), İngilizceye Tercüme Eden: Dr. Ralph Austen, Türkçesi: Dr. Refik Algan, Dharma Yayınları, 2002,İstanbul

HERAKLEITOS FRAGMANLAR

Hzl: Cengiz Çakmak

Bu her zaman mevcut olan logos'u insanlar yalnızca işitmeden önce değil, işittikten sonra da anlamıyorlar. Her şey bu logos'a göre olup bittiği ve ben her şevi doğasına göre ayırt ettiğim ve nasıl olduğunu bildirip açıkladığım halde, söylediklerimle ve yaptıklarımla karşılaştıklarında acemi gibi davranıyorlar. Uykudayken ne yaptığını unutan diğer insanlar gibi bunlar da uyanıkken ne yaptıklarının farkında değiller.

**

Logos: (i.), (Yu.) Kelâm, logos, deyi; kâinatın nizamı.

i. aklın hükmedici ilkesi (Yunan Felsefesi); Tanrı'nın sözü (Musevilik); İsa şekline girmiş olan Tanrı'nın sözü (Hristiyanlık)

Logos her şeye ortak olmasına karşın, çoğunluk sanki kendilerine özel düşünceleri varmış gibi yaşar.

**

(Güneşin büyüklüğü hakkında) Güneş bir ayak genişliğindedir.

**

Mutluluk bedensel hazlardan kaynaklanmış olsaydı, öküzler yemek için burçak bulduklarında, onlara mutlu varlıklar derdik.

**

Kana bulanarak arındırmaya çalışıyorlar kendilerini, çamura batmış birinin kendini çamurlu suyla yıkaması gibi. Çamurla temizlenen birine herkes deli der. Karşılarındaki tanrı heykellerine yakarıyorlar, konuşur gibi duvarlarıyla evlerin. Ne tanrılar ne de kahramanlar hakkında bir şey bildikleri var.

**

Güneş her gün yenidir.

**

Var olan her şey duman haline dönüşseydi, onları burnumuzla ayırt edebilirdik.

**

Karşıt olan şeyler bir araya gelir ve uzlaşmaz olanlardan en güzel uyum doğar. [Her şey çatışma sonucunda meydana gelir.)

**

Eşekler samanı altına tercih eder.

**

Bağlanışlar; bütünler ve bütün olmayanlar, bir arada duran ve ayrı duran, birlikte söylenen ve ayrı söylenen. **Her şeyden bir, bir'den her şey.**

**

Her sürüngen kırbaçlanarak otlağa güdülür.

**

Aynı ırmaklara girenlerin üzerinden farklı sular akar; ruhlar nemli olandan buharlaşırlar.

**

Domuzlar temiz su yerine pis sudan hoşlanır.

**

Gece dolaşanlar, Magoslar, (Zerdüşt Rahibleri) Bakkhos rahipleri, Dionysos'un rahibeleri, gizemlere erenler. Ölümden sonra ceza çekmekle tehdit ediyorlar ve ateşle yanacaklarını kehanet ediyorlar; halkın arasında kabul gören bu gizli ayinler böyle kutsal olmayan tarzda cereyan eder.

**

Bu dinsel yürüyüş alayı ve söylenen utanç dolu ilahi Dionysos adına düzenlenmemiş olsaydı, insanlar çok edepsizce davranmış sayılacaklardı. Ama uğruna kendilerinden geçecekleri ve onurlarına Lenaia bayramını kutladıkları Dionysos, Hades'in ta kendisi!

**

Hiç batmayacak olandan nasıl kaçıp saklanılabilir?

**

İnsanların çoğu başlarına gelenler hakkında düşünmezler ve öğrendiklerini kavrayamazlar, yalnızca kendi kanılarına inanırlar.

**

Beklenmeyeni beklemezsen, onu bulamazsın. Çünkü ne bir iz vardır ne de bir yol.

**

Dinlemeyi bilmediklerinden konuşmayı da bilmiyorlar.

**

Doğduklarında yaşamayı ve ölmektense paylarına karşı direnmeyi istiyorlar; arkalarında da payları belli çocuklar bırakıyorlar.

**

Uyanıkken bütün gördüğümüz ölüm, uyurken gördüğü imiz ise uykudur.

**

Altın arayanlar çok fazla toprak kazarlar ve çok az bulurlar.

**

Adaletin adı bilinmezdi, bu şeyler olmasaydı.

**

Ares'in katlettiklerini hem tanrılar hem insanlar onurlandırır.

**

Büyük paylar büyük ölümlerin hakkıdır.

**

Geceleyin gözün ışığı söndüğünde, insan bir kandil yakar kendine; yaşarken ölüye dokunur uykusunda; uyanıkken uyuyana.

**

Ölümden insanları ummadıkları, hayal edemedikleri şeyler bekler.

**

En bilge sayılan kişinin bildiği ve koruduğu şey sanılardır. Adalet yalanları uyduranları da, yalanlara tanıklık edenleri de yakalayacaktır.

**

Çünkü en iyiler bütün şeyler arasında tek bir şeyi seçer: Ölümlüler arasındaki ezeli ünü. Çoğunluk ise bir sığır sürüsü gibi tıkınır.

**

Bütünün kendisi olan bu kosmos'u ne bir tanrı ne de bir insan meydana getirmiştir. O, daima belli ölçülere göre yanan, belli ölçülere göre sönen ezeli ve ebedi ateştir.

**

Ateş önce denize dönüşür; denizin yarısı toprağa, yarısı yakıcı buhara. (...) Deniz toprak olmasından önceki orana göre çeşitli şekillerde boşalarak aynı ölçüsünü bulur.

**

Bilge olan tektir; Zeus'un adıyla anılmayı istiyor ve istemiyor.

**

Yasa, Bir'in kararına uymaktır.

**

Budalalar dinlerken sağır gibiler; "varken, yoklar" deyişi onlara ne de güzel uyuyor.

**

Bilgeliği seven insanlar gerçekten çok şeyde araştırmacı olmalıdır.

**

Ruhlar için ölüm su olmaktır. Suyun ölümü toprak olmaktır. Su topraktan meydana gelir, ruh da sudan.

**

Domuzlar çamurda yıkanır, tavuklar ise toz toprakta.

**

Kimilerinin görüşüne göre Thales, yıldızlarla ilgilenen ilk kişidir.

**

Teutamas oğlu Bias Priene'de yaşadı. Onun logos'u diğerlerinden daha çoktu.

**

Çok şey öğrenmek anlayışlı olmayı öğretmez. Öğretseydi, Hesiodos ile Pythagoras'a ve de Ksenophanes ile Mekataios'a öğretirdi.

**

Bilgelik tektir; her şeyi her şeyle yöneten düşünceyi bilmektir.

**

Homeros'u yarışmalardan kovmalı ve sopalamak, aynı şekilde Arkhilokhos'u da.

**

Densizliği yangından daha çabuk söndürmeli.

**

Halk yasayı kentin surlarını savunur gibi mücadele ederek korumalıdır.

**

Bütün yollarını yürüsen bile ruhun sınırlarına ulaşamazsın, öylesine derindir ruhun logos'u.

**

Kibir, sara illetidir. Görme yanıltıcıdır.

**

Büyük konular hakkında rastgele tahminde bulunmamalı.

**

Yay'ın adı yaşam'dır, ama işi ölümdür.

**

Bana göre, bir insan çok iyi ise bin kişidir.

**

Aynı ırmaklara gireriz ve girmeyiz. Biziz ve biz değiliz.

**

Beni değil logos’u işiterek her şeyin bir olduğunu kabul et inek bilgeliktir.

**

Uzlaşmaz şeylerin kendi aralarında nasıl uzlaştığını anlamazlar. Karşıt dönüşlerin uyumu; yay ve lirdeki gibi.

**

Yaşam, taşları ileri geri sürerek oynayan çocuktur. Krallık çocuğundur.

**

Savaş her şeyin babası ve kralıdır: Kimini tanrı, kimini insan olarak ortaya çıkarır; kimini köle, kimini özgür kılar.

**

Görünmeyen uyum görünenden daha iyi.

**

Görme ve işitme yoluyla öğrenileni tercih ederim.

**

İnsanlar görünür şeyleri kavramada bütün Yunanların en bilgesi olarak bilinen Homeros gibi yanıldılar. Çünkü o bitlerini kıran çocuklar tarafından "Görüp yakaladıklarımızı bırakıyoruz, görmeyip yakalamadıklarımızı da götürüyoruz" denerek aldatıldı.

**

Çoğunluğun Öğretmeni olan ve çok bildiği söylenen Hesiodos gece ile gündüzün ne olduğunu bilmezdi. Gece ile gündüz birdir.

**

[İyi ile kötü bir ve aynı şeydir.) Hekimler keserek ve dağlayarak hastalarına acı veriyorlar. Bu yüzden talep etlikleri ücret haksızdır. Çünkü hekimlerin yaptığı iyilik, hastalıkların verdiği acılardan farklı değil.

**

Yazının yolu düz ve eğridir.

**

İnen ve çıkan yol bir ve aynıdır.

**

Deniz hem en saf hem de en kirli sudur. Balıklar için içilebilir ve can verici; insanlar için içilemez ve öldürücü.

**

(ölümsüzler ölümlü, ölümlüler ölümsüz. Biri diğerinin ölümünü yaşar, diğeri de ötekinin yaşamını öldürür.

**

Kalkıyor ve yaşayanlar ile ölülerin uyanık bekçisi oluyorlar.

**

Her şeyi yıldırım yönelir.

**

İhtiyaç ve tokluk.

**

Ateş gelecek ve her şeyi yargılayıp mahkum edecek.

**

Tanrı gece ve gündüz, yaz ve kış, savaş ve barış, tokluk ve açlıktır [Bunun anlamı: Bütün, karşıt şeylerden oluşur.] Ancak o (tanrı), ateşin yaktığı bir tütsüden yayılan ve herkesin kendince ad verdiği koku gibi başkalaşır.

**

Nasıl ki ağının ortasında duran örümcek, ağa takılan bir sineğin tellerine zarar verdiğini fark edince, ağının kopacağı endişesine kapılıp telaşla oraya atılırsa, aynı şekilde insan ruhu da herhangi bir yeri yaralanınca, sımsıkı ve tam bir uyumla bağlı olduğu bedeninin acısına dayanamayıp hızla oraya yönelir.

**

Devalar/ derdi muhtemelen Herakleitos bunlara; çünkü kınlar ölümcül hastalıkları tedavi ederler ve değişim içinde karşılaştığımız acılara karşı ruhumuzu dirençli kılarlar.

**

İki çeşit kurban vardır: Bunlardan birincisi insanın tamamen arındırılmasıyla ilgilidir. Bu, Herakleitos'un dediği gibi, sayıca çok az kişiyi ilgilendirir. İkincisi ise beden taralından engellenmiş kişilere uygundur ve değişini aracılığıyla gerçekleşir.

Not: Pek çok yorumcu tarafından sahte olarak değerlendirildiğinden. Herakleitos'un fragmanları içinde yer verilmeyen bu metin, lamblichus'un Mısır'daki gizli ayinler hakkında aktardığı görüşlerini içerir.

**

İnsanların sanılarını çocukça oyunlar olarak adlandırıyordu.

**

Yolun gittiği yeri unutanı hatırla.

**

Her zaman bir arada bulundukları şöyle, (evreni yöneten logos'la) anlaşmazlığa düşüyorlar; her gün karşılaştıkları bu şeyler onlara yabancı geliyor.

**

Uykudaki insanlar gibi davranma ve konuşma.

**

Ana babasını dinleyen çocuklar gibi olmamalıyız; yani bize aktarıldığı gibi.

**

Uykudaki insanlar da dünyadaki oluşa katılan emekçilerdir.

**

Ateşin ölümü havanın doğumudur; havanın ölümü suyun doğumudur.

**

Ruhları nemlendiren haz veya ölümdür. Biz onların ölümünü yaşarız, onlar bizim Ölümümüzü yaşar.

**

İnsanın yapısına değil, tanrısal olana özgüdür derin kavrayış.

**

Tanrının karşısında anlayıştan yoksun bir adam yetişkin bir insanın karşısındaki çocuk gibidir.

**

Savaşın her şeyde ortak; adaletin çatışma olduğu ve her şeyin olması gerektiği şekilde çatışma sonucu meydana geldiği bilinmelidir.

**

Pythagoras)... yalancıların piridir.

**

Maymunların en güzeli ile insanların en çirkini soyca aynı dır.

**

İnsanların en bilgesi bile, tanrının yanında bilgelik, güzellik ve diğer bütün konularda maymun gibi kalır.

**

Dönüşerek dinlenir.

**

Hep aynı kişilere hizmet etmek ve onlar tarafından yönetilmek usandırır.

**

Tutkulara karşı mücadele etmek zordur. Arzu edilen şeyin bedelini ruh öder.

**

İnanç olmayınca [tanrısal olana ait pek çok şey] kavrayışımızdan kaçar.

**

Ahmak insanlar her söz karşısında şaşırmayı sever.

**

Aynı şeydir yaşayan ve ölen, uyanık ve uyuyan, genç ve yaşlı. Çünkü sonrakiler öncekilerle, öncekiler sonrakilerle yer değiştirir.

**

Uykuda olmayanlar için tek ve ortak bir kosmos vardır. Uykuda olanlar ise kendi özel dünyalarına kapanırlar.

**

Her şey ateşle takas olur, ateş de her şeyle; tıpkı altın ile malların ve mallar ile altının takas edilmesi gibi.

**

Herakleitos'a göre, aynı ırmağa iki kez girilmez. [Aynı ölümlü bedene doğası gereği iki kez dokunmak olanaksızdır. (Ölümlü olan) her şey değişimin şiddeti ve hızından dolayı dağılır ve tekrar bir araya gelir. Aslında "ne yeniden" ne de "daha sonra," ama aynı zamanda diyebiliriz. Şeyler biçimlenir ve dağılırken hem yaklaşır hem uzaklaşır.)

**

Sibylla'nın kudurmuş ağzından çıkan o vakur, süssüz, karışık sesler tanrının ona verdiği esinle bin yılları aşıyor.

**

Delphoi'daki tanrının kehaneti ne açıklıyor ne de gizliyor, yalnızca işaret ediyor.

**

Helios bile ölçülerini aşamaz. Aşarsa Dike'nin yardımcıları Erinysler onun peşinden ayrılmaz.

**

Bilgisizliği gizlemek en iyisidir. Ancak bu, içki masalarında gevşemişken çok zordur.

**

Cesetleri gübre gibi atmalı.

**

Köpekler tanımadıklarına havlar.

**

Hades'teki ruhlar koklar.

**

Güneş olmasaydı yıldızlara rağmen gece olurdu.

**

Değişimleri ve her şeyi meydana getiren, mevsimleri belirleyen, düzenleyen, gösteren ve bildiren güneş, devirlerin yöneticisi ve gözetleyiçisidir.

**

Kendimi keşfettim.

**

Gözler kulaklardan daha iyi tanıktır.

**

Tanrı için hor şey güzel, iyi ve hakçadır. İnsanlar için ise bazı şeyler hakçadır, bazı şeyler hakça değildir.

**

Çemberin çevresinde başlangıç ve son ortaktır.

**

Nedir ki onların anlayışı ve düşüncesi? Halk ozanlarına inanıyorlar. Çoğunluğun kötü, azınlığın ise iyi olduğunu bilmeden yığını öğretmen kabul ediyorlar.

**

Homeros'un yıldızlarla ilgilendiğini söylüyor ...

**

Hesiodos her günün doğasının bir ve aynı olduğunu anlayamadığından, bazı günlere iyi, bazı günlere kötü demiştir.

**

Ruhları barbar olanların gözleri ile kulakları kötü tanıklardır.

**

Sözlerini işittiğim insanların hiçbiri bilgeliğin her şeyden ayrı olduğunu kavrayacak düzeye ulaşamamıştır.

**

Bilgisizliği gizlemektense göz önüne koymak daha iyidir.

**

Her arzu edilenin elde edilmesi iyi değildir.

**

Haslalık sağlığı iyi ve hoş kılar; açlık tokluğu, yorgunluk dinlenmeyi.

**

Ölçülü olmak en büyük erdemdir. Bilgelik doğaya kulak vererek hakikati söylemek ve doğru olanı yapmaktır.

**

Düşünme herkese ortaktır.

**

Akla uygun konuşmak isteyenler, yasasına bağlı bir kentten daha güçlü bir şekilde her şeyde ortak olana sıkıca sarılmalıdır. Çünkü bütün insan yasaları tanrısal olandan beslenir. Bu tanrısal yasa her şeyi dilediğince yönetir ve her şeye fazlasıyla yeter.

**

Ruhun logos'u kendini çoğaltır.

**

Kendini tanıma ve ölçülü olma olanağı her insanda bulunur.

**

Ruhu nemli olan biri, sakalı bitmemiş bir çocuk tarafından nereye götürüldüğünü bilmeyen sarhoş gibidir, yalpalar durur.

**

Parlak ve kuru olan ruh, en iyi ve en bilgedir.

**

İnsanın karakteri kaderidir.

**

Gün doğumuyla gün batınımın sının Ayı takımyıldızı ve ışıltılı Zeus'un sınır bekçisi 'karşı' Ayı'dır.

**

Ephesoslular size yakışan kendinizi asmanız vc kenti çocuklara terk etmenizdir. Siz, içinizdeki en değerli adam olan Hermodoros'u "aramızda değerli bir insan bulunmasın, değerliyse de gitsin başka yerlerde, başka insanların yanında olsun" diyerek kentten sürdünüz.

**

Tahmin.

– Neyin rahmini? Nereye yaklaşmak' Bu belirsiz. –

**

Doğa saklanmayı sever.

**

En güzel kosmos rastgele atılmış saman yığınıdır.

**

Kykeon karıştırılmazsa ayrışır.

Kykeron "arpa unu, su. şarap ve rendelenmiş peynirden yapılmış bir tür içecek 'tir.

**

Hiç eksik olmasın zenginliğiniz Ephesoslular. Olmasın ki, alçaklığınız belli olsun.

**

Soğuk ısınır, sıcak soğur, nemli kurur, kuru nemlenir.

H. DIELS'İN SAHTE KABUL ETTİĞİ FRAGMANLAR

**

Mevsimlerin yasasına göre, ölümsüz belleğin işaretleri yedi kamerî ayda toplanır, Ayı takımyıldızında ayrılır.

**

Herhangi bir şey eksik olduğu şeye göre şu ya da bu yolla çoğalır.

**

Tanrı iseler ne diye arkalarından ağlıyorsunuz? Arkalarından ağlıyorsanız ne diye kendilerini hâlâ tanrı kabul ediyorsunuz?

**

Herakleitos, Helenlerin, tanrılara onur hediyeleri verdiğini görerek şöyle dedi: İşitiyorlarmış gibi görünmelerine rağmen işitmeyen, ne bir şey isteyen ne de bir şey veren tanrıların heykellerine dua ediyorlar.

**

**

Mnesarkhos oğlu Pythagoras insanlar arasında en fazla araştırma yapmış kişidir. O kendi bilgeliğini bu incelemelerden seçtikleri üzerine inşa etmiştir. Çok şey bilmek kötü sanattır.

**

Zaten gülünçken, bu denli gülünç olmak hiç hoş değil.

**

Kibir ilerlemeyi engeller.

**

Onur kaygısı tanrıları da insanları da köle yapar.

**

Kötü insanlar gerçeklerin düşmanıdır.

**

Eğitilmiş olana eğitim ikinci güneştir.

**

Ünlü olmanın en kısa yolu iyi olmaktır.

**

Ares'in kıydığı ruhlar hastalıkta ölenlerden daha saftır.

**

Her şeye kader hükmeder.

**

Herakleitos, yaşama muhalif filozof. Ot yiyerek yaşamayı kendine iş edindi.

**

Filozof Herakleilos. Herakleitos'un adına izafe edilmiş "Yıldızların Aslına İlişkin" adlı kitap miladi yıllarda kaleme alınmıştır ve sahtedir.

Kaynak: HERAKLEITOS FRAGMANLAR, Çeviri ve Yorumlar: Cengiz Çakmak, İkinci Basını: Kasını 2009, İstanbul

ARAPLARIN İSTANBUL EMLÂKİNİ SATIN ALMALARININ ARKAPLANI

Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. M. Said HATİBOĞLU'nun "KUR'ÂN ve SÜNNET IŞIĞINDA Hz. PEYGAMBER'İN GAYBA MUTTALİ OLMASI" Makalesinde geçen aşağıda zikredilen hadislerin anlayış karmaşası, İstanbul'da Arapların emlak satın almalarının arka planını gösteriyor.

Saçma olan bu düşüncenin gayri İslami olan çehresi, İstanbul için felaket senaryolarını hazırlıyor.

Bahsedilen nedenle yani İstanbul'u satın almaya çalışan Araplar yüzünden, gelecek yıllarda milletimiz vizeyle dahi şehre giremeyecektir. Acil olarak İstanbul emlaki için tedbirler alınmalıdır.

İhramcızâde İsmail Hakkı

…

Bir noktayı belirtmek istiyorum. **"Rasûlüllah adına çıkarılmış olan bu hadislerin ne zararı var?"** diye sorabilirsiniz. O kadar büyük zararları oluyor ki, Rasûlüllah adına çıkarılmış bu hadisler yüzünden aileler dağılabiliyor; kavimler birbiriyle harp edebiliyor; bir millet bazen toptan küfürle bile itham edilebiliyor.

Seneler öncesi rastladığım bir rivayetle, yaşadığım dehşeti sizlere aktarmak istiyorum. Biliyorsunuz şimdi İstanbul'dayız. İstanbul'un fethini Rasûlüllah aleyhisselâtü vesselâm "Kostantiniyye elbet fetholacaktır…." Hadisiyle müjdelemişler. Gerçekten de Rasûlüllah böyle bir hadis söyleyebilir mi?

Bu âcize sorarsanız, ben söyleyebilir diyorum.

Niçin?

Çünkü, Cenâb-ı Rasûl'de, İslâm Dini'nin ahirete kadar bütün insanlığın malı olacağı inancı var. هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا

"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter." (Fetih 28.) âyet-i kerimesi var. Rasûlüllah'da bu inanç var ve bu inanca sahip olduğu için daha yedinci senede, yani Mekke'yi fethetmeden önce Hudeybiye anlaşmasının akabinde civar ülkelere, Mısır'a, Bizans'a, İran'a İslâm'a davet mektubları gönderdi.

Eğer İslâmiyet yalnız Araplar'a mahsus bir din olsaydı, neden bu civar ülke halklarını İslâm'a davete ihtiyaç vardı?

Çünkü, Rasûlüllah, bütün insanlığa rahmet olarak gönderilmiş bir peygamberdir. O sebeble bütün insanlığın kurtuluşunu tekeffül etmeye hazır bir Peygamberdir. Dolayısıyla böyle bir hadis söylemesi gayet mümkündür.

Şu bildiğimiz Ayasofya, Peygamberimizin doğumundan üç yüz sene önce yapılmaya başlanmış ve doğumuna yakın tamamlanmıştır; ama, Peygamberimizin Ayasofya'dan haberi belki yoksa da kendisi Bizans ile ticarî ilişkileri olan bir kavmin mensubu. Bizans'da meydana gelen hadiselerin haberi O'na geliyor; Konstantiniyye'nin varlığından haberdardırlar. O yüzden böyle bir hadis söyleyebilirler. Ama, bizim Müslümanlar, asırlar devam eden İstanbul'u fetih hareketlerinden hiçbir netice alamayınca birinci ve ikinci asrın içinde öyle bir fikre vardılar ki, **İstanbul'un fethi ancak kıyamet zamanında gerçekleşecek.** Bu yüzden ümmet arasında **"Fethül Kostaniyye min alâmeti s-saat" [İstanbulun fethi kiyamet alametlerindendir.)** fikri gelişti.

Bu sözler hadis halinde kitaplarımızda vardır:

"İstanbul'un fethinden önce Deccal çıkacak, Müslümanlar silah bile kullanmadan İstanbul'u fethedecekler" gibi hadisler vardır.

Şimdi işin enteresan tarafına geliyorum. Eğer İstanbul'un fethini, bu rivayetlere inanarak, kıyamet zamanında vuku' bulacak bir hadise olarak kabul ederseniz o zaman şu fethedilmiş İstanbul'umuzun değeri sizin gözünüzde ne olur?

Demek ki, henüz İstanbul fethedilmemiştir, dersiniz.

Ne acaib şeyler söylüyorsun diyeceksiniz ama, bunu söyleyen ben değilim.

Size meşhur Reşid Rıza'nın hazırladığı Tefsirü'l-Menâr'dan bir pasajı aynen okuyorum.

"Verede min eşratis-saati fethül Kostantiniyye" diye vârid olmuştur ki, **İstanbul'un fethi kıyamet alâmetlerindendir.**

Bu rivayet sahih hadis kitaplarında vardır, diyor. Bu hadis üzerine, âlimler âlimi şeyhimiz **Mahmud Neşşabe** -ki, bu zat 1890'da vefat etmiştir- bu hadisin mânâsı hakkında demiş ki,

"Arablar bunu eşkıya Türkler'den fethedecekler; o zaman İstanbul fetholmuş olacak."

Reşid Rıza **"Mahmud Neşşabe, siyaset erbabından değildi. Türklerle Arablar arasındaki bu düşmanlık onun zamanında yoktu. Türk Hükümeti'nin şu zamanda yaptıklarını bir tarafa bırak"** ilavesinde bulunuyor. Yani bunlar olsa böyle bir şey söyleyebilir denilebilir. Reşid Rıza'nın vefatı 1935'tir. Dolayısıyla bu sözleriyle daha evvelki devri kastediyor.

Diyeceksiniz ki, mesele burada kalmış mı?

Hayır kalmamış. 1994 yılındaki haccım sırasında, İbrahim Çalışkan Hoca ile yatsı namazım müteakip Kâbe'de tavafımızı yaptıktan sonra kitapçılara gittik ve bir kitapçıda **"Eşrati s-saat"** [Kıyamet alametleri] diye beş yüz sayfaya yakın bir kitap gördüm. Kitabı ilk açışımda -Cenâb-ı Hakk bazen bana böyle lütuflarda bulunur!- bu hadis karşıma çıktı. Emin olun dehşete düştüm, nerede ise kitapçının boğazına sarılacaktım. İbare şu:

> "Türklerin eliyle yapılmış bu İstanbul Fethi silahla yapılmıştır, hâlbuki hadislerde sulhla yapılacak diyor. Şimdi bu İstanbul kâfirlerin elindedir. Hiç yalan söylemeyen Peygamber Efendimiz'in dediği gibi daha sonra gerçek fetih yapılacaktır."

Bu ifade, Mekke'deki Ümmü'l-Kurâ Üniversitesinin Şeriat Fakültesi'nin akide bölümünde yapılmış olan bir tezdir. Üç defa basılmış, ilk baskısı 1989'da, İkincisi 1990, üçüncüsü 1993. Ben son baskısını aldım.

Burada tez sahibi allâme (!) sadece kendi safsatalarını anlatmakla kalmıyor. Üstelik bir de hepimizin muhterem saydığı Ahmed Muhammed Şâkir'den nakillerde bulunuyor. Dehşete kapılmamak mümkün değildir. Ahmed Muhammed Şâkir bizim tanıdığımız kadarıyla İmam Şâfiî'nin Risâle 'sini tahkikle ortaya çıkaran ve Mısır'da Ahmed İbn Hanbel'in Müsned'ini yayınlamaya başlayan fakat ömrü vefa etmeyen büyük bir âlimdir. **Ama gel gör ki, bu müellif, tenkid zihniyetinden bihaber olduğu için aynı zırvalan kitabında sıralıyor.** Bunların hepsi metin olarak elimde var.

Son olarak şunu söylemek istiyorum. İslâm Dünyası'nda 1400 yıldan beri kitap yazılıyor. Tek bir kitap Kur'ân'la başladık daha üçüncü asırda Taberî, tek başına otuz ciltlik tefsirini yazdı. Altıncı asırda yaşamış olan İbn Akil'in bir rivayete göre 400, diğer bir rivayete göre 600 ciltlik tefsiri var. Bunların hiçbiri elimizde yoktur. Bunları kim okuyacak da, bunları kim tahlil edecek de bize gerçekleri ortaya çıkaracaktır?

Hocalanmızm vaktiyle başlattıkları bu vakıf çalışmaları eğer genişleyebilir, gerekli yardımlar sağlanabilirse, İslâm Dünyası'mn kurtuluş ışığı Türkiye'den çıkacaktır. Benim kanaatim odur. Ümmü'l- Kurâ'da yapılan tez benzerleriyle bir yere varılabileceğini zannetmiyorum. İş parada değil sadece. Muhteşem üniversiteleri ve kütüphaneleri varmış, ben görmedim ama kafa değişmedikçe o kütüphaneleri, o İslâm kültürünü elekten geçirmedikçe Rasûlüllah'a layık ümmet olmak muhaldir.

Cenâb-ı Hakk cümlemizi O'na layık olanlardan eylesin.

Sh:29-31

Kaynak: KUR'ÂN ve TEFSİR ARAŞTIRMALARI-V (İslâm Düşüncesinde Gayb Problemi-I) Tartışmalı İlmî Toplantı 12-13 Ekim 2002

YÖNETİM TAKTİKLERİ

"Bilgi ancak onu kuşku ve imanın birlikte rol aldığı aştırma yoluyla elde edenler için gerçektir."

Huanchu Daoren

"Gizem bir 'bilgi' ise, bu 'bilgi'yi edinebilmek için bir inanç, uzun bir uğraşı ve çeşitli fedakarlıklar şart ise, bu bilgiyi herhangi bir şekil de 'meta ' haline getirdiğinizde, bilgiyi bir öğreti değil de, bir 'ürün ' ve tüketim nesnesi haline soktuğunuzda 'ulvilik ', ruhsal güç ve bedensel-zihinsel ayrıcalık ortadan kalkar, kala kala elinizde basit (etkin de olsa yine basit) bir 'teknik' kalır. "

Giovanni Scagnamillo

**

"Mali-sermaye, özgürlük için değil, egemenlik için çabalar. "

Rudolf Hilferding

**

"Ey, Eski Dostum!

Bizi korkutan Ruslar değil, İngiliz Halkının yaptıklarımızı bilmesidir. "

Amiral Thomson Britanya Gizli Servisi Şeflerinden (1956)

**

"Strateji yarışmasında, düşman tarafından yönlendirilmek, kötüdür. Her zaman onu sen yönlendirebilmelisin. Stratejide önemli olan düşmanın yararlı eylemlerinin önüne geçip yararsız hareketlerine izin vermektir. "

Miyamoto Musashi

**

"Tarih barbarlarındır. Bizde barbarız, barbar olmak istiyoruz. Bu bir şereftir. Barbarlığımız güçlülüğümüzü kanıtlar. "

Adolf Hitler

**

"Kendilerine: 'Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın dendiği zaman, 'Bizler sadece ıslah edicileriz ' derler. İyi bilin ki, asıl bozguncular kendi/eridir, lakin farkında değillerdir. "

Bakara II-12

**

"Amaç ve amaca varmakta kullanılacak araçlar da ortaklık duygusu yaratılmakta sorunların ve fırsatların beraberce görülmesi sağlanmakta ve gittikçe seslerini duyuran düşmanların yok edilmesinde stratejik bir görüş birliği oluşturulmaktadır . "

Richard J. Barnet Ronald E. Müller

**

"Karmaşa düzenden, korkaklık cesaretten, zayıflık güçten doğar . "

Sun Tsu

**

"Şimdiki savaşta genel- kurmaylar düşman tarafındaki ulusal ve devrimci her hareketten yararlanmak için ellerinden geleni yapıyorlar: Almanlar, İrlanda ayaklanmasından, Fransızlar, Çek hareketinden vb. yararlanıyorlar . Kendi görüşlerine göre doğru hareket ediyorlar. "

Lenin

**

"Düşmanını hafife alan stratejiden yoksun, bireyci, kaçınılmaz olarak tutsak düşecektir . "

Sun Tzu

**

"Harbi herhangi bir sanatla mukayese etmektense ticaretle mukayese etmek daha iyi olur; çünkü ticaret de insanlar arasında bir çıkar ve faaliyet çatışmasıdır. "

Carl von Clausewitz

**

"Önemli olan düşmanın stratejisini bozmaktır, savaşa tutuşmak değil. "

Wang Xi

**

"Yalan ne kadar büyükse, inanan da o kadar çok olur. "

Adolf Hitler

**

"Kural olarak insanlar, iyi haberlerden çok kötü haberlere inanmak eğilimindedirler ; herkes, kötü bir haberi daha da büyütmek ister ve bu şekilde rapor edilen tehlikeler, tıpkı denizdeki dalgalar gibi kendiliğinden sönerler; fakat görünürde hiçbir neden yokken tekrar kabarırlar. Komutan, kendi bilgisine duyduğu güven içinde -dalgaların çarparak kırıldığı kaya gibi- dimdik durmalıdır ... "

Carl von Clausewitz

**

"Senin tüm aklında kalan, Newton 'un "bir elmanın düşüşü "nü görmesi, Rousseau 'nun "doğaya dönüş" isteğidir. Darwin 'den öğrendiğin "en güçlünün yaşaması " oldu, "maymundan geldiğin " değil. Geothe ' nin Faust'undan parçalar okumayı seviyorsun, ama aritmetikten bir kediden daha çok anlamıyorsun. Sen, aptal, boşuboşuna övünen, bilgisiz ve maymunumsusun, küçük adam!

Ama özden kaçma ve yanlışı aklında tutma sanatında bir ustasındır "

Wilhelm Reich

Kaynak: HALİD ÖZKUL, GİZLİ ORDULAR- CIA, Sorun Yayınları,2001, İstanbul

MÂLÎ-OLİGARŞİNİN "NOSTRADAMUS"LARI: FÜTÜROLOGLAR

> "Kural olarak insanlar, iyi haberlerden çok kötü haberlere inanmak eğilimindedirler; herkes, kötü bir haberi daha da büyütmek ister ve bu şekilde rapor edilen tehlikeler, tıpkı denizdeki dalgalar gibi kendiliğinden sönerler; fakat görünürde hiçbir neden yokken tekrar kabarırlar. Komutan, kendi bilgisine duyduğu güven içinde -dalgaların çarparak kırıldığı kaya gibi dimdik durmalıdır..."
>
> **Carl von Clausewitz**

"Günümüzün bakış açısından geleceğe yönelerek krallar, partiler ve dinlerin uğrayacakları radikal değişiklikler yazdı olarak ortaya konulacak olursa, krallar, parti ve dinlerin ileri gelenleri, kendi düş güçlerinde oluşturdukları şatoların yıkıldıklarını görecekler ve duydukları hoşlarına gitmeyecektir."(Nostradamus)"

Bunun için geleceklerini iyi görmeyen egemen sınıfların gizli orduları medyatik faaliyetleri arasına kehanet senaryolarını da katmışlardır.

Neo-Liberalizm varolan devlet sosyalizm ve köylü komünizmlerini safdışı bırakmış olarak 21. yüzyıla beş kala'yı yakalamasına rağmen. "iflâs"ını çalışan / emekçi kitlelerin gözünden saklamak için yoğun çaba harcamaktadır. **Kapitalist toplum, bunalan, pasif sosyal yaşantı ve politik işlevsizlik içinde ; çalış -tüket daha çok çalış daha çok tüket temposu içinde kendileri tüketilen kaderci insanları, psikolojik uyutmacacılar olarak sanat icra eden yarı-profesyonel falcı-astrologlara teslim etmiştir.** Medyada bunların gizemli tanıtımları yapıla-gelmektedir.

(Özellikle, yüzyıllardır kaderciliğin tutsağı olmuş olan kadınlar, bu tuzağjn içine "gönüllü" çekilir.)

Buna paralel olarak, büyük sermayedarların hizmetinde ise, akademisyen profesyonel "akıl-bağcıları" olan gelecek-bilimciler(futurist)de, iktisadi-siyasi ve sosyal kehanetlerde bulunmaktadırlar. Bu, yeni yaşamı (siyasal planda Yeni Dünya Düzenini) övmek için, geleneksel yazın (tez / antitez / sentez ve de aşma) kurallarını yıkmak amacını güden psikolojik savaşın ideolojik bir taktiği olmuştur. Kitlesel multi-medyada, bu, hergün şu veya bu şekilde propaganda edilmektedir. İşte, gerçekte bu eylem tarzı, emperyalistlerin kültür politikalarının "terörist" özüdür. **Bunun da medya-terörü olarak adlandırılması doğrudur. Her gün TV kanallarına çıkan, milyarları ceplerine indirerek renkli medyanın "köşe"lerini tutan bu dolandırıcı, yalabak, soysuz, dönek ve onursuz kişilikler bu kanalizasyonun lağım-fareleridirler...**

Kapitalist toplumun egemeni olan burjuvazi, insanları etnik folkloreleri ve dini inançları yönünde metodolojik olarak parçalayarak; onları kültürlerinden soyutlamaktadır. Kendi nesnel-gerçeğinden sunî olarak soyutlanmış kitlelere. Dünyanın gelişimi karşısında onlara (özellikle küçük burjuva katmanlar ile örgütsüz emekçilere) dehşet, güçsüzlük ve umutsuzluk duygusu manüpile edilmekte; bilinçli olarak, radikal-anarşisı başkaldırı yönünde ustaca yönlendirilmektedirler. Bu, emperyalist politik-kültürün pragmatist uyanıklığıdır. (Bu, kendini küçük burjuva entelektüellerinin egemen olduğu sanat ve edebiyatta ; futurist, dadaistlik ve gerçek-üstüçülük olarak tezahür ettirmektedir. Özellikle sinema sanatında günümüzde önemli bir yer işgal etmektedir.) Hal böyle olunca ; devrimci bilinçli eylem (praxis)in yerini -tam da burjuvazinin istediği gibi lümpen eğilimlerden (uyuşturucu ve soygunculuk) ve bireysel terörizmden (sûikastlar ve sabotajlar) kaynaklanan küçük burjuvazinin "köylülük" duygusunun bir tezahürü olan anarko-nihilist faaliyetler almaktadır. İşte tam bu açmazda,

özünde bilimsel-tekniksel devrimci karakteri saklı olan zemin üzerinr den, mâlî-oligarşinin mürekkep yalamış "akıl-danelerinin" kaleme aldığı, sermayenin siyasal karşı-devrimci pragmatizminin malûm "senaryo"ları, akademik-raporlar biçiminde kamuoyuna yansıtılmaktadır.

Zbigniew K. Brezezinsky, Paul Kennedy, Newton L. Gingrich, Samuel P. Huntington, George W. Ball, Francis Fukuyama, Alvin Trofflor, Peter Drucker, John Naisbitt, İsrailli Martin Van Creveld ve Zeev Schiff... çağdaş psikolojik savaş "kahin"leri arasında önemli yerlere sahiptirler.

ABD'de başında branşının kariyerine sahip bir profesörün bulunduğu, on iki kişilik bir kuruldan oluşan Ulusal Tahminler Kurulu (BNE-Board of National Estimes)nun hazırladığı raporlar. Ulusal İstihbarat Tahminleri (NIE-National Intelligence Estimes) olarak adlandırılmıştır. Zaman içinde bunun önemi anlaşıldıkça, CIA ile işbirliğindeki ulusal üniversiteler, araştırma enstitüleri ağırlıklı olarak devreye entegre edilmişlerdir. Çünkü, bu tahminler gelecekte bir bölgede ve bir ülkede **"belli koşullarda neler olacağını ifade etmekle-dir.** İstenilen senaryoların bizzat kendileri de olabilmektedirler. Günümüzde, bu enstitülerin en tanınmışları: RAND Corperation, Çenter for Strategic and International Studies, Institute of Policy Studies, Hudson Institute ve daha çok ABD içi çalışmalara yönelik Brookings Institution'dır. Diğerleri arasında: Middle-East Institute ve Foreign Area Research sayılabilir. Üniversiteler içinde CIA'nın en büyük destekçisi Massachusetts Institute of Technology'dir. Bu üniversitenin Uluslararası Çalışmalar Merkezi (CIS) daha **II.Yeniden Paylaşım Savaşı** sırasında faaliyete geçmiştir. M.I.T, CIA'dan yüklü ödenekler almaktadır.

CIA yanlızca üniversitelerle değil meslekten falcılarla da "teşvik-i mesai" yaptığı ortaya çıkmıştır. CIA, "stargate" kod ile bir program yürüterek psikolojik algılama gücü yüksek olduğu iddia edilen bu kişilerden istihbarat bilgileri elde etmek istemiştir, 20 yıl uygulanan proje kapsamında; **1986 yılında Libya'yı bombalamadan önce, Muammer Kaddafi'nin yerini tespit etmek için, milyar dolarlık uydular işe yaramayınca, uyanık falcıların gizemli "kehanet-küreleri"nden medet umulmuştur! Önceki yıllarda, P-2 güdümlü olduğu ortaya çıkan kontra terör örgütü "Kızıl** Tugaylar" **tarafından kaçırılan Amerikalı General James Dozier'in yerinin bulunması için, yine falcılara başvurmuşlardır.** (Halbuki "**Enginar Grubu**" ya da "**Gladio**"ya sorsalardı daha isabetli iş yaparlardı). Ne ki, CIA son yıllarda, bu yöntemin güvenilir olmadığına karar vermiştir..."

Bir zamanların kültürel politik afyonu olan, "Amerikan Rüyası"nın iflâs ederek kabusa dönüşmesi sonuçu; bu seferde bir tür "Amerikan Kabusu" olan bireysel terör/şiddet ve türevleri geleceğin savaş senaryoları olarak ihraç edilmektedir. Sınıfsal karşıtlıklardan soyutlanmış "konserve kafa" yapısı olan "Amerikalılık" psikolojik savaşın en önemli unsuru olarak ön plana çıkarılmaktadır. **"Amerikan Yaşam Tarzı"**nın benimsetildiği -özellikle genç kitlelere onun şiddet-umutsuzluk-teslimiyet sonuçları da ustalıkla kabul ettirilmektedir. Acı olan, bu bireysel terör tezahürüne sanki 'işçi sınıfının kurtuluş yolu' gibi taşra/köy kökenli küçük burjuva -özellikle öğrenci-gençlik tarafından sahip çıkılmasıdır. Burada en gönüllü ideolojik öncülüğü anarşist kuram ve savunucuları üstlenmektedir. Bu da kapitalist eko-nominin anarşik özüne denk düşmektedir. Ne ki, para-militer devlet teröristleri de taşaronlarını bu kitle içinden devşirmektedirler...

İlginçtir ki, 1980'lerde bilim çevrelerinde, astro-fizikçilerin yeniden tartışmaya sunduğu yeni kaos tanımlaması, bu çevrelerin dışında Birleşik Devletler Enerji Bakanlığının ilgisini çektiği gibi, Pentagon Savunma Bakanlığı ile CIA'nın da araştırmaların finansmanı ve kaynak

tahsisatları için bürokratik özel birimler oluşturdukları görülüyordu. Sonuçta, Los Alamos'ta The Çenter for Nonlinear Studies (Nonlineer Araştırmalar Merkezi) kurularak, üniversite ve enstitüleri de saran bir koordinasyon sağlanmış oluyordu. "

CIA'nın moda olan "hobilerinden biri de UFO'lardır. Anlaşılan çok yakında bu masal ya bitecek ya da başka bir kılıfa bürünecektir. Nasıl ki, CIA ve MOSSAD kaynaklı "Nostradamus Kehanetleri" ne 1990'da, ne 1999'da, ne de 5 Mayıs 2000'de tutmadığı halde; bu sefer piyasaya 2002-2005 ve 2010 versiyonları sürülmüş ve her zaman ahmakların sayısı fazla olduğundan bu asparagaslarda alıcı bulmuştur.

2000 yılının ilk aylarında Amerikan bilim TV kanalı "Discovery "de belgeleriyle ve izahlı olarak aktarıldığı gibi, gerek Ruslar gereksede Amerikalılar, bugün versiyonda olan 'Mach 3' hızındaki süpersonik en modern savaş uçaklarına nal toplatan 'Mach 20' hızına rahatça ulaşmış ve denenmiş uçan araçlara sahiptirler. Bunları 1950'li yıllarda projelendirmişler **(ne ki, bunlardan önce 1940'lı yılların başında nazi bilim adamları ilk pro-projeleri şekillendirmişlerdi. Bunlardan bazıları Sovyetler, bazıları da Amerikalılar tarafından enterne edilmişlerdi. Ya da savaşın naziler aleyhine sonuçlanacağı belli olmaya başladığında, nazilerle yapılan çok gizli pazarlıklar sonucu saf tutmuşlardı.)** 1970'li yılların başlarında uçurulmaya başlamışlardır. Şu anda gelişmiş modeller her iki ülkenin de elinde bulunmakta ve öncelikle Mars sonra da Venüs projeleri için pazarlık unsuru olarak kullanılmaktadırlar.

İnsanların aklı UFO'larla karıştırıla-dursun, kapitalizmin üretim güçlerinin ana stratejik maddesi olan petrolün yerine, alternatif (nükleer enerjinin mikro düzeyde kullanılamaması ve çevre sorunu yaratması dolayısıyla) enerji gücü krizine girdi. Yüzyıllık rezervlerin tüketilmesi işbölümü yerini emperyalistler arası gizli ekonomik soğuk (yer-yerde işbirlikçilerinin ılık ya da sıcak) savaşına bıraktı. Diğer yönden, kapitalizmin getirdiği metropol-yerleşim geleneği ile yoğun nüfusun belirli merkezlerde yığılması sonucu, insan(lar)ın kendini üretmesinin temel maddesi olan suyun stratejik önemini artırdı. Bu iki hammaddenin geo-stratejik olarak birarada bulunduğu bölgeler kıtasal dengeleri etkileyecek konuma yükseldi. Bu açıdan, çokuluslu şirketlerin **Orwellyan hegemonyasının** sürekliliği için, geleceğe yönelik senaryo(komplo)ların önemi arttı.

(Kaldı ki, Dünyanın karşısındaki en büyük meselelerden en önemlisi doğal afetlerin artmasıdır. Kapitalizmin ve "sosyalist" reelpolitiker ekonomizmin Dünyanın faunasını dikkate almadan giriştikleri yatırımlar, ekolojik dengeyi kaos yönünde bozmuştur. **Amerikan çokuluslu şirketlerinin baskısı ile Amerikan hükümeti uluslararası çevre yaptırımları antlaşmasına imza koymamıştır.** Petrolün rafinerisinde, petrol türevlerini elde etmek için kullanılan C02 türevlerinin kulanımının sınırlandırmasının önemi, Dünya açısından çok önemli iken; Amerikan mâlî-oligarşisinin çokuluslu şirketlerinin tatlı kârlarından vazgeçmesi sağlanamamıştır. Antartika üzerindeki ozan deliği hava şartlarını etkileyerek, Dünyada sera etkisi yaparak yeryüzü ısısının artmasına neden olmaktadır. Bu da, sonuçlan açlığa varacak kuraklıkların başlangıcını teşkil etmektedir. Çok ilginçtir ki, pek çok Amerikan çokuluslu şirketi endüstriyel tarıma yönelik yatırımlara girişmişlerdir. Bu yönde **"genetik terör"** diye anılan yöntemleri geri bıraktırılmış güney ülkelerine karşı uygulamaktadırlar. **Böylece gerçek terör imparatorluğu Amerika'nın yüzü bir kere daha açığa çıkmıştır).**

Amerikan çevre araştırma kuruluşu "Worldwatch" 1994 yılında yayınladığı raporunda 5,5 milyar olan Dünya nüfusunun 2030 yılında 9 milyarı bulacağını, yıllık tahıl arzının ise kişi başına 200 kilo olacağı tahmini ile kitlesel kıtlık yaşanacağını; bunada nüfus artışına paralel seyreden hızlı ve çarpık kentleşmenin yokettiği ekilebilir alanların gittikçe azalmasının sebep

olduğunu bildirmiştir.

Emperyalist ülkelerde yalnız gizli servisleri değil, özel şirketlerde bu alanda boy göstermeye başladı. Virginia eyaletindeki, A.B.D Savunma Bakanlığı için rapor hazırlayan Forecasting International (Ltd. Gelecek Tayinleri Uluslararası Limited Şirketi), Carnegie Endonement (Carnegia Vakfı). Rand Corporation (Rand Anonim-şirketi) özel sektör boyutunda çalışan think-tank şirketlerden bazıları. İngiltere 'de Centre of Near and Middle Eastern Studies (Yakın ve Ortadoğu Çalışmalar Merkezi) şirketi ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (IISS) . **İsrail'in TAHAL şirketi.** Bu şirketler olası senaryoları hazırlamakta, adeta ülkelerin ve halklarının kaderlerini Amerikan İmparatorluğumun çıkarları doğrultusunda, yeşil dolarcıklara endeksli olarak tayin etmektedirler. Political Risk Service adlı Amerikan siyasi araştırmalar şirketinin 1994 yılı başlarında hazırladığı rapor Helenistan'da rahatsızlık yaratmıştır. Rapora göre önümüzdeki beş yıl içinde PASOK iktidarı ümit edilen sonuçlan sağlayamaz ise % 15 olasılık ile, eski emekli subayları tekrar göreve getiren Papandreu hükümetinden rahatsız olan subaylar bir askeri darbe gerçekleştirebileceklerdir!' İlginçtir ki, rapor Papandreu hükümetine 1,5 yıl iktidar garantisi vermektedir. **"Taktir-i İlâhî" bu ya, garantinin bitimi sonrası meşhur Lilian'ın çıplak fotoğrafları skandalı patlamış, ardındanda Papandreu "ağır vaka" olarak hastaneye kaldırılmıştır...** Carnegie Endowment'in başına eski ABD'nin eski Türkiye büyükelçilerinden yahudi asıllı Morton Abramowitz geldikten sonra, ilk kez bir ABD think-tank şirketi yabancı ülkede şube açmıştır. Moskova bürosu faaliyete geçtikten sonra, Bosna, Yakındoğu, Kafkaslar ve eski Sovyetler Birliği ülkeleri hakkında bir "uzman" senarist kuruluş haline gelmiştir. Bosna-Hersek'in CIA'ya yakın Başkanı Aliya İzzetbegoviç'te ABD'ye ilk kez mâlî-oligark en büyük birader David Rockefeller'in bu ünlü kurumu davetlisi olarak gitmiştir... Rand Corporation dış politika uzmanlarından Dr. Ian O. Lesser de, İstanbul'da SİSAV tarafından düzenlenen bir toplantıda ''Rusya'da yeni darbe olabilir" kehanetinde bulunmuştu.

ABD Savunma Bakanlığı Pentagon için "Terör 2000" adlı bir kitap hazırlayan Feracasting International Genel Müdürü Marvin J. Cetron ve yazar Owen Davies, gelecekteki süper-terör çağının tehlikeli teröristlerinin siyasi ideoloji yanında, tutucu etnik ve dini kin ile harekete geçeceklerini iddia etmekte. Silâh olarak nükleer, biyolojik ve kimyasal silâhları kullanacaklarını yazmaktalar. Terör ile multi-medyatik kanallar arasında paralellik kurmaktalar. **"The Futurist" ve "Terrorisi Advisory Board"(Terör Danışma Kurulu) üyelerine göre önümüzdeki beş yıl içinde ABD'ye yönelik bu tür saldırılar beklenmektedir.**

Canalıcı sonuç bölümünde ''yavuz hırsız, ev sahibini bastırır" örneği, raportörlerin Almanya ve Fransa'yı geçmiş de çıkarlan için bazı terör örgütlerini kolladıkları savıyla suçlamalarıdır.

> Yani şu anlaşılıyor ki, ABD'de olacak terör eylemi bahanesi ile ABD'de Avrupa'da "men dakka, dukka" yapacaktır. İlginçtir ki, teröristlere atfedilerek verilen -daha doğrusu adeta fikir veren saldırı örneklerinin geçtiğimiz on yıllar içerisinde "gizli projeler" doğrultusunda Pentagon'un bilgisi dahilinde CIA tarafından Amerikan halkına uygulanmış olmasıdır! Diğer örneklenen etnik ve dinci teröristlerin ise "Soğuk Savaş" döneminde anti-komünist savaşım için yine Pentagon-CIA tarafından organize edildiği de bilinmemezlikten gelinmektedir...
> Sonuç olarak, Pentagon-CIA, kendi yaratmış oldukları "canavarlar"ı ortalığa tehlike olarak salmaktadır.

Gizli servisler-Pentagon-NSA güdümlü füturolojinin bir psikolojik savaş unsuru olduğunun kanıtını 1999 yılı sonlarında ve yeni yüzyılımızın başında yaşayarak gördük. Bilgisayarlardaki

"2000 yılı virüsü" sendromu pek çok sıradan akıllıyı paniğe sokmuştu... **12 Ekim 1999 günü CIA ve ona bağlı 12 istihbarat örgütü tarafından, "Y2K" olarak adlandırılan "2000 Yılı Virüsü" konusundaki ayrıntılı rapor yayınlanmıştır.** Bu rapora göre en korunaklı ülke ABD, her zamanki gibi en riskli ülkeler ise Rusya, Ukrayna, Çin, Mısır, Endonezya, Hindistan ve Doğu Avrupa devletleridir. **Kış olması nedeni ile Rusya'daki doğalgaz sistemi ve Ukrayna'daki nükleer santral şebekesinin arıza yapması içinde Türkiye'nin de bulunduğu bölgede tehdit oluşturacaktır.** ABD'nin bilim ve teknolojiden sorumlu Ulusal İstihbarat NSA görevlisi Lawrence Gershwin, CIA raporu konusunda bilgi verirken, Rusya ve Ukrayna'daki en riskli sektörleri "**askeri komuta ve stratejik uyarı sistemleri, nükleer santrallar, gaz endüstrisi ve elektrik şebekesi**" olarak belirtmiştir. **31 Aralık 1999 gece yarısı Rusya doğalgaz şebekesinin otomatikman devre dışı kalabileceğini açıklayan sözcü, CIA'nın böyle bir arızanın giderilebilmesi için bir ayın gerekli olduğunu hesapladığını açıklamıştır.**

1 Ocak 2000.

2000 yılının ilk günlerinde Pentagon'da bir basın toplantısı yapan ABD Savunma Bakan Yardımcısı John Hamre, Amerikan istihbarat ajanlarının Çin, Rusya, Ukrayna, Hindistan, Endonezya, Mısır gibi ülkelerde telekomünikasyon ve enerji şebekelerinde büyük arızalar beklediklerini hatırlatarak, **"Bazı durumlarda bu ülkelerin bilgisayarlaşma derecesi konusunda yanlış varsayımda bulunduk. ABD istihbaratının riskli saydığı birçok ülkenin, bizim alışık olduğumuzdan çok daha yaygın şekilde mekanik sistemlere bağlı olduğunu ve bu sistemlerin bilgisayarlarla değil, bizzat insanların eliyle işletildiğini hesaba katmadık"** demiştir.

Aslında bütün bunların ağızlarında gevelenen, mâlî-oligarşilerin gizli ordularının sibernetik kontrolünde küresel bir terör fenomeninin uygulanmasıdır. Kaldı ki, çoktandır bu faaliyetler için uyuşturucu-mafialarının güdümünde paradox-militer kontra örgütler yaratılmıştır. Bunların dolaylı kontrolleri ise, para-militer kontr örgütler tarafından sağlanmaktadır. **Önemli olan sınıflar mücadelesinden kitleleri mümkün olduğu kadar uzağa, başka yönlere çekmektir. Bunun içinde sınıf mücadelesine dayalı devrimci-ihtilâlci / içhesaplaşma ideolojisinin (bir başka deyişle özgün devrimci şiddet ya da demokratik mücadele) 'olgu' su yerine, etnik-milliyetçilik ve dinsel fanatizm (ülkücü)/idealizminin siber-terör kışkırtması geçirilmektedir.**

Bu komplo provokasyonunun mâlî ve lojistik taşeronluğu da uluslararası narko-terör örgütü mafia kotarmaktadır. Organizatörler ise, hiç şüphesiz CIA ve MOSSAD'tır. (MI-6, BND ve DGSE'nin "'akpak' olduğunu söylemek sasf dillik olur !)•

Buna tam anlamı ile, burjuva Machivellisminin XXI. yüzyıl versionudur, dersek yanlış yapmayız...Sh:250-257

Kaynak: HALİD ÖZKUL, GİZLİ ORDULAR- CIA, Sorun Yayınları,2001, İstanbul

ESKİÇAĞ'DA "SAĞ VE SAĞ EL" KAVRAMININ TAŞIDIĞI DİNSEL ANLAM

SANDALCI, Sema[420] TÜRKİYE/

ÖZET

Bu çalışmada, MÖ I. binin ortalarına ait Eski Yunan yazılı kaynaklarda geçen "kutsal, doğru, saygın, zeki, makbul ve uğurlu olan" şeklindeki anlamları taşıyan "sağ" kelimesi ve buna bağlı olarak "sağ el," ayrıca "sağdan gelen" ve "sağduyu"ya bakışı içeren cümleler ele alınmaktadır. Çalışmayı hazırlarken, "sağ" kelimesine verilen benzer değerlerin daha eski çağlara ve başka kültürlere de uzandığını gördüğümüzden, MÖ II. Anadolu Hitit dünyası ve MÖ III. bin Mezopotamya kültürüne dair bilgilere de başvurulmuş ve böylece yaklaşık 5 bin yıldan beri kelimenin aynı anlamının ve değerinin korunduğu dikkati çekmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağ, sağ el, uğurlu, saygın, makbul olan; sol, beceriksiz.

ABSTRACT

In this study, we have explained the sentences which were concerned with the word of "right" that was meaning "right, shrewd, clever, lucky" and also "the right hand" and also "from right side" and "self-control" in the old Greek texts, B.C. first millenium. As we study this subject, we see that the word of "right" with the same meanings, was extended to the older times and eastern cultures than Greek, for example in Anatolian Hitties in the B.C. II. millenium and in Mesopotamia in the B.C. III. millenium; so it is seen that this word has been used in this country for five thousand years as the same meaning and may be with same littera.

Key Words: right, the right hand, auspicious, respectable, eligible, the left, clumsy.

Bugüne temel olan pek çok değerin ve geleneğin esası, günümüzden ortalama en erken 10.000 yıl öncesine uzanan tarıma dayalı ilk yerleşik düzen olan Neolitik zamana dayanmaktadır. Neolitik'ten önce içgüdüleriyle yaşayan, hayvanlardan pek çok yöntem öğrenen insanoğlu, avcılığın yanı sıra doğada toplayıcılıkla beslenmekteydi. Neolitik'ten itibaren, yıllardır izlediği doğanın, mevsimlerin, gece, gündüz değişimlerinin yanı sıra, gökteki ayın her gece aldığı şekillerden bir sıra takip ederek periyodik olarak zaman kavramını yakalamış ve ardından takvimi kurgulamıştır. Bu takvime göre toprağı ekip biçmeye başlayarak, o güne kadar karmaşa (kaos) sandığı yaşamın, aslında bir düzeni (kosmos) olduğunu anlamıştı. Bu çağdan itibaren güneş, ay, toprak, gökyüzü, hava, su, rüzgâr ve ateş arasında bir bağ olduğuna da inanmışlardı. Böylece, tarıma dayalı medeniyeti başlatan insanoğlu kuşaktan kuşağa aktararak birtakım inançlar, törenler, yasalar ve gelenekler geliştirmişti, bereket kaybolmasın diye, tanrı ve tanrıçalarla temsil edilen doğayla paralel bir yaşam sürülsün diye. İşte günümüzde süre gelen Asya, Doğu, bazı Akdeniz ülkeleri ve Anadolu'daki benzer adetlerin kökeni bu ortak döneme uzanmaktadır. Günümüz medeniyetin öncü dönemi olan Neolitik'ten itibaren insanoğlunun toprak ve suyun yanı sıra gece bitkileri büyüten gökteki aya, gündüz güneşe önem verdiği bilinmektedir. Bu yüzden, Doğu'dan başlayarak, medeniyetin beşiği olan Mezopotamya (Suriye-Irak), Asya, Anadolu, İran, Mısır, ardından Girit, Yunanistan, Trakya ve İtalya, dünyanın diğer ülke ve kıtalarından bu bakımdan ayrıcalık taşımaktadır, bağrında eskiçağa özgü pek çok değerli buluntu ve izlerden dolayı, fakat yazık ki, bugün batı zihniyetince içleri âdeta boşaltılmaktadır.

Anadolu'da Neolitiğin izleri, en erken Mezopotamya kültürüne yakın olan yerlerde

420 Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi; e-posta: sandalcis@ yahoo.com

bulunmakta ve MÖ XI. ile VII. bin arasına tarihlenmektedir.[421] Buna bağlı olarak, farklı halk yapısıyla üst üste gelişen, kendine özgü kültür ve gelenekleriyle yoğrulan Anadolu coğrafyasının, bugüne değin dünya kültür ve siyaset tarihinde önemli bir stratejiye sahip olmasının nedeni, elbette geçmişten gelen gelenek birikimidir. Dolayısıyla, bugün kendini köklü sananların, belgeleriyle bu kökleri yansıtan geleneklerin izlerini ne denli barındırdıklarını ve tarihlendirilmesini yapmaları da gerekmektedir. Eskiçağ dilleri ve kültürleri mezunu olarak söyleyebileceğim, başta evlilik törenleri, aile ve siyasi düzen ve inanç adetleri olmak üzere, Anadolu'da binlerce yılın izleri günümüze değin süre gelmiştir.

Eskiçağ Doğu dünyasında tarımla birlikte toprak ve gökyüzü arasında bir bağ kurulmuştu. Buna göre, doğuran ve besleyen olan Toprak, dişildi. Ama yağmur olmazsa, toprak, kuruyor, kısır kalıyordu. Dolayısıyla, gökyüzü de yağmur sayesinde toprağı dölleyen eril bir güçtü. Doğanın dilini öğrenen insanoğlu, gökyüzündeki bulutların şeklinde de mevsimlik uçan kuşlardan da, hatta karanlık gölgelerden de bazı işaretler alıyordu. Medeniyet yolunda, insanoğlunun, atalarının izlerini, adetlerini, bilgilerini de dikkate alarak gördüğü bazı şekillerden, olaylardan esinlendiğini birçok mitolojik olay göstermektedir. Bazen doğa, rüzgâr, su, bazen ağaçların esintisi, hayvanların sesleriyle, bağrışlarıyla insanoğluna bir şeyler fısıldıyordu, âdeta konuşurcasına. Bazı hayvanları kurban etme ve organlarını, özellikle sağ tarafta bulunan ve çok önemli işlevi olan karaciğerlerini inceleme, bu anlayışın bir gelişimiydi. [422] Dolayısıyla zamanla, tehlikelerden korunma amacıyla, tanrılaştırılan doğanın pek çok değerlerinden gelen işaretleri yorumlama ve geleceği bilme, önemli bir nitelik haline gelmişti. İnsanlar, doğada hem iyiliğin hem de kötülüğün bulunduğunu anlamış, ama doğanın iyiden yana olduğunu da kavramıştı.[423] Bu yüzden, her biri güçlü olan, iyiyi iyilikle, kötüyü kötülükle cezalandıran tanrı ve tanrıçaların düşüncelerini, sadece onların seçtikleri ulu kişiler görebilmekteydi. Bu yüzden tanrıların yeryüzündeki gücü ve temsilcileri olan krallar ve soylular, tanrılar adına hareket ettiğinden, savaşta ve barışta yanlış yapmamalıydı. Yapanlar, tanrısal desteği almamış ya da kaybetmiş olanlardı, dolayısıyla halkın ve soyluların gözünde itibardan düşerlerdi. Krallar, soylular ve yöneticiler, bulunduğu toprağı korumakla görevliydiler. Çünkü toprak, onları ve halkı besleyen, ata mezarlarını barındıran bir anaydı. İşte bu yüzden özellikle geleceği bilmek ve ona göre doğru davranmak Eski Çağ'da önemliydi. Kehanetler, kahinler, biliciler, tanrı ve tanrıçalara sunulan kurbanlar, adaklar, dualar, yeminler, törenler hep doğruyu görme, tanrıların onayını, desteğini almaya yönelikti. Onlardan gelen işaretleri yorumlamak bu bakımdan oldukça önemliydi. Dolayısıyla, tanrısal desteğin her an insanın üzerinde taşıdığını görmek için de bazı adetleri geliştirmeleri kaçınılmazdı. **İşte "sağ" kelimesinin bu anlamda eskiçağ dünyasında taşıdığı önemli bazı izleri görmekteyiz,** nitekim bu izin etkisi zaman içinde değişen dinsel süreçlere karşın günümüzde bile sürmektedir. Örneğin, Hıristiyanlık'ta kutsama sağ elle yapılır. Halk arasındaki adetler bir yana, İslam inancına göre de sağ kelimesi, hak olan, sevilen, hayırlı ve uğurlu sayılan bir taraf; sağ el de bolluk, bereket, ayrıca hayır ve bereket, kabul etme,

---

[421] *Tarihleriyle Anadolu Erken Neolitik yerleşmelerine birkaç örnek: MÖ X-IX. bine tarihlenen Halan Çemi (Batman ili); MÖ X-VIn. bine tarihlenen Çayönü (Diyarbakır); MÖ IX. bine tarihlenen Aşıklıhöyük (Niğde-Aksaray) ve MÖ VII. binin başlarına tarihlenen Nevali Çori (Şanlıurfa) için bkz. Sevin, 1995; 19-35.*

[422] *MÖ 3. binden itibaren Babil'de adak hayvanlarının özellikle de en baş kurbanlık olan koyunun iç organlarında olağan dışı oluşumları gözlemlemek yaygın bir uygulamaydı.... Karaciğer kurtçuklarının açtıkları delikler ... fal açısından önem taşırdı. Karaciğerin belirli bir bölümüne Babiller sulmu yani "sağlık" adını verirlerdi.. Kuş falı da tüm Eski Önasya kültürlerinde bilinen bir uygulamaydı. Bu uygulama da Grek ve Roma dünyasına Doğu'nun mirası olarak geçmiştir. Kökeni, Mezopotamya-Suriye bölgelerinde yatar gözükmektedir, ifadeleri için bkz.: Schwemer, 2002: 452-453.*

[423] *"Doğa, hiçbir şeyi boşuna yaratmaz." (Aristoteles); "Doğa, kendinden iyiliğe götürendir." (Plutarkhos) ve "Doğa, evrende kötü hiçbir şey yaratmaz." (Epiktetos); sözleri için bkz. Baraklis, 1983: 109 ve 111.*

hâkimiyet, güç, kuvvet ve cömertlik anlamına gelmektedir. Sağ el, sağ ayak, sağ taraf gibi her türlü işe sağ'dan başlanması da uğur, hayır ve bereket anlamını taşımaktadır. Ayrıca, İslami gelenekte bir ölüye sorgu melekleri sağ taraftan yaklaşırsa, onun sorgusunun kolay ve cennetlik olduğunu, eğer sorgu melekleri sol taraftan yaklaşırsa, onun sorgusunun zor ve cehennemlik olduğunu gösterir.
Bunların dışında İslam'da sağ elle yemek yemenin; tuvalete sol ayakla girip, sağ ayakla çıkılmasının, yazı yazmaya sağ taraftan başlanmasının da önemi vardır.[424]

Elbette, doğadaki tüm canlıların simetri olarak iki eli, iki ayağı var ve elbette ikisine birden aynı değer verilmekte ve kullanılmakta. Fakat, anlaşılan iyiyi temsil eden tanrısal işaret söz konusu olduğunda "sağ" tarafı, "soldan" ayıran dinsel bir ayrıcalık bulunmaktadır, olasılıkla içsese dayalı güçlü bir his olmasının ya da yön olarak kuzey esas alındığında güneşin sağdan doğuyor olmasının, ayrıca sağlık açısından çok önemli işlevi bulunan ve gelecekle ilgili işaretlerin en iyi gözlemlendiği karaciğerin de bedenin sağ tarafında yer almasının düşünceye bir yansıması olabilir.

Eski Yunanca'da "sağ" kelimesi "deksios, deksia, deksion" şeklindedir. Kelime, "sağ, sağ taraf ' dışında "dürüst, şanslı, becerikli, usta, akıllı, zeki" gibi anlamları da içermektedir. Olasılıkla kelime, Yunanca "almak, kabul etmek, başarmak, onaylamak, güvenmek" anlamına gelen "dekhomai" fiiliyle bağıntılıdır. Ayrıca "sağ elle sunmak, sağ elle selamlaşmak, karşılamak," şeklinde "deksiomai" fiili de konumuzla bağıntılıdır. Bu karşın, "sol, sol taraf anlamı dışında "uğursuz, beceriksiz" anlamına gelen "aristeros, aristera, aristeron" kelimesi de sağa verilen değeri göstermektedir.[425] Ayrıca, "güç" bakımından, sağ kelimesinin taşıdığı önem, Yunan dilindeki aksanlara da yansıtılmıştı. Sağdan başlayan aksan, kuvvetli, soldan başlayan aksan ise kuvvetsiz anlamına gelmekteydi

Kelimelere açıklık getirmek için "sağ"la ilgili eskiçağ yazılı metinlerden bazı örnekler verelim. Aşağıdaki cümlelerde, iyi niyet, selamlama, yeminde ve güvende sağ elin dinsel bir işlevi olduğu, sağdan gelenin uğurlu sayıldığı ve sağduyunun önemi vurgulanmaktadır. Örneklerin çoğu dinsel değer taşıyan tragedyalarda bulunmaktadır, özellikle de Euripides'in eserlerinde:

a. **Sağ el:** MÖ 480-406 yıllarında yüzyılda yaşamış Euripides'in eseri olan, Medeia'da Medeia, çocuklarına şöyle seslenir: "... Babanızı selamlamak ve bizimle beraber ona hitap etmek için buraya gelin! Dostlarınıza karşı olan kininizi annenizle beraber unutun. Artık barıştık, hiddetimiz düştü. Sağ elini tutun."[426]

Euripides'in İphigeneia Aulis'de adlı tragedyasında, kızım kocaya vermekte tereddüt eden Tyndareos'un aklına yeminle bağıntılı şöyle bir fikir gelir:

"Talipler aralarında yemin ederek, sağ ellerini birbirlerine vererek, ateşte yakılan kurban etleri üzerine sunu dökeceklerdi, Tyndareos'un kızı, içlerinden birinin karısı olduktan sonra, herhangi biri kadını asıl kocasından ayırarak evinden kaçıracak olursa, diğerleri silahla yardıma koşacaklarına... yemin edeceklerdi." [427]

Yine aynı eserde, kızı kurban edilecek olan Klytaimenstra, Akhilleus'a yalvarırken şu ifadeleri de ekler:

---

[424] *İslam inancıyla ilgili bilgiler için Trakya Ünv. Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi sayın Fuat Günel'e teşekkür ederim. Ayrıca, İslam'da sağ elle yemek yemek ve tuvalet adabı için bkz. Uyan, Aldüllatif (2007) http://www.sorularla Islamiyet.com/subpage.php?s=show_qna &id=13429 ve de http://www.siirlerlemenkibeler.com/ksiirmenkibe/02Muhammed Aleyhisselam/251/1%20 (280).htm.*

[425] *bkz.: Liddell-Scott, 2004; 102,154, 156; ayrıca bkz.: Skiada, 1984: 257, 259'da ("deksionomai" ve "dekhomai" fiillerinin anlamlarına.).*

[426] *Euripides, Medeia, dize 895-899 için bkz. Tanpınar, 1943: 45.*

[427] *bkz.: Euripides, İphigeneia Aulis'de, dize 58-67 için Kerman, 1945; 5; Kovacs, 2002; 172-173.*

".Sağ elin, annen aşkına!" ve "Cinayetle ellerini kirletmek, ne kötü bir şey!"[428]

Euripides'in Alkestis adlı tragedyasında, güçlü, kuvvetli de dürüst yarı tanrı Herakles, konuğu olduğu dostu Admetos'a güvenle ilgili olarak şöyle söyler:

"Ben ancak senin sağ eline itimat edebilirim."[429]

Euripides'in Helene adlı tragedyasında, Menelaos, başka bir kocaya varmayacağı üzerine başı üzerine yemin sözü veren karısı Helene'ye bunun üzerine şöyle der:

"Bu sözü sağlamlaştırmak için sağ elini ver. "[430]

MÖ 495-406 yılında yaşamış olan Sophokles'in Antigone adlı tragedyasında da çekilen onca acıdan sonra Koro, şarap tanrısı Dionysos'a seslenirken bir ara şöyle der:

".Hey yüce Dionysos.... Uğurlu ayağınla gel, bizlere şifa ver."[431]

b. **Sağdan gelen:** İlk örnek, MÖ IX. yüzyılda yaşamış olan Homeros'un İlya da adlı destanından. Destan, MÖ 1200'lerde olan Troia (bugün Çanakkale-Hisarlık) savaşıyla ilgili. Destanın bir yerinde Troia kaliçesi Hekabe, Hektor'un ölüsünü almak için Akhalar odusuna gitmek isteyen Priamos'dan, iyiye işaret vermesi için Zeus'a yalvarmasını ister, Priamos da ellerini temiz suyla yıkadıktan sonra, gözlerini göğe kaldırır, yere (toprağa) şarap döker ve baş tanrıya şöyle yakarır:

"İda'dan hükmeden güçlü tanrı, Zeus baba/. gönder kuşunu, hızlı habercini,/ en güçlü, en sevdiğin kuşunu,/uçsun sağdan, göreyim onu gözlerimle,."[432]

Euripides'in İphigeneia Aulis'de adlı tragedyasında babasının hatası yüzünden tanrıça adına kurban edilmeye giden İphigeneia, şunları söyler:

İçinizden biri sepetleri götürmeye başlasın. Kutsal arpa taneleriyle ateş yakılsın. Babam da sağ taraftan başlayarak sunağın etrafında dönsün."[433]

MÖ 434-355 yılları arasında yaşamış olan tarihçi Ksenophon'un, Pers (İran) kralı Küros'un eğitimini ele aldığı Kyrou Paideia adlı eserinde Kyros ve babası at üzerinde ordunun yanına giderken, sağ taraftan yaklaşan bir kartal görürler:

"...Böyle şeyler konuşarak Pers sınırına vardılar; bu arada sağ taraftan kendilerine doğru bir kartalın yaklaştığını görünce, Pers ülkesini koruyan tanrılarına ve kahramanlarına kendilerinin sağ salim gitmeleri için dua ederek, Pers ülkesinin sınırını geçtiler. ,"[434]

c. **Sağduyuyla ilgili eskiçağ yazarlarında geçen birkaç cümleyi de ele almakta yarar vardır** (Eski Yunanca'sı: sofrosüne/saofrosüne):

"Sağduyudan yoksunluğun insan için ne denli kötü olduğunu gösterdi," "Sağduyu ile iyi öğüt verenlerden gerçeği öğrenmek,"[435] ve "...(Persler) nankör olanların, tanrıların, soyunun, vatanının ve dostlarının gözünde değersiz olduklarını düşünürler. Utanmazlığın (ikiyüzlülüğün), nankörlüğün ardından geldiğini de düşünürler; çünkü bunun tüm kötü davranışlara yol açan önemli bir etken olduğunu düşünürler. Çocuklara ayrıca sağduyuyu

---

[428] *bkz.: Y.age dize 908 ve 1362, sayfa: 48 ve 69.*

[429] *bkz.: Euripides, Alkestis, dize 1115 için Tanpınar , 1943; 64.*

[430] *bkz.: Euripides, Helene, için Hatay, 1945; 71*

[431] *bkz.: Sophokles, Antigone, dize 1115, 1142-1143 için Dilmen, 2002; 112-113.*

[432] *bkz. Homeros, İlyada, 24, 308-312; Türkçe metinde, kartalla bağıntılı "deksion" kelimesi, "sağdan" olarak, Modern Yunanca tercümede ise "uğurlu" anlamına gelen "aisio" şeklinde çevrilmiştir, bkz.: Erhat-Kadir, 1984; 534; Yannakopoulos, 1992; 208-209.*

[433] *bkz. Euripides, İphigeneia Aulis'de, dize 1471-1473 için Kerman, 1945: 75, ayrıca bkz. dipnot 2: Sağ taraf uğurlu sayılırdı; ayrıca bkz.: Kovacs, 2002: 328-329.*

[434] *bkz.: Ksenophon, Cyropaedia, II, I için bkz. Miller, 2001: 132-133; Eskiden, insanın sağ tarafındaki kartal uçuşunun çok iyiye işaret olduğu sanılmaktaydı, bkz. Papageorgiou, 1993: 143, dipnot: 1*

[435] *bkz. Sophokles, Antigone, dize 723 ve 1240 için Dilmen, 2002: 96 ve 116.*

öğretirler; sağduyulu olmayı öğrenmek için günü basiretle geçiren yaşça daha büyük olanları izlemeleri, onlara çok katkı sağlamaktadır."[436] "Sağduyusu dizginliyordu tutkusunu."[437]

Hemen yukarıda örnek cümlelerde geçen sağduyu kelimesinin Eski Yunanca'sı olan "sofrosüne/saofrosüne" üzerinde durmakta da yarar vardır. Bu kelimedeki (sa)'nın sağlam; (ofrü)'nün bakışla ilgili anlam taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Eski Klasik Yunancada sos, son olarak geçen, MÖ IX. yüzyılda yaşamış olan Smyrnalı (İzmirli) Homeros'da ise saos, sa, saon olarak geçen kelimenin anlamı sağlam, güvenilir, kesin demektir (hatta, buradaki sa ile Türkçe'deki sağ arasında bile kelime, harf ve anlam bakımından bir bağ da kurulabilir. Çünkü Eskiçağ Anadolu dilleri, coğrafi olarak halklar ve adetler çağlar boyu birbiriyle de kaynaşmışlardır. Örneğin, Türkçe'de taşıdığı anlam dışında etimolojisi verilemeyen "korku" kelimesinin Yunan mitolojisinde geniş yer tutan, kökeni Mezopotamya'ya uzanan, topraktan çıkan, görene dehşet veren "Gorgo/Korko" kelimesiyle bağıntılı olması; ayrıca Anadolu dâhil tüm tarım ülkelerinde sabanın binlerce yıl aynı şeklini koruması gibi. Bu örnekler çoğaltılabilir).[438] Unutmayalım, Anadolu'da doğusunda MÖ V binden itibaren etkin olan Mezopotamya, Sümer, Asur, Hitit gibi önemli kültürlerinin yanı sıra MÖ II. binin sonlarından itibaren özellikle de Batı Anadolu başta olmak üzere zamanla Karadeniz ve Akdeniz kıyılarına yayılan, son üç bin yılda önemli bir Yunan etkisi de bulunmaktadır, Akdeniz, Mısır ve Girit etkisi taşıyan.

Sağ tarafın taşıdığı değeri sol tarafla karşılaştırmak için, şimdi de "sol"la ilgili birkaç örnek verelim:

Euripides'in Rhesos adlı tragedyasında, savaş zamanı gerek olmadığı halde sürülerini bırakıp tanık olduğu bir haberi iletmeye gelen ve bu hatası yüzünden Hektor'un öfkelenmesine yol açan çoban, buna karşılık olarak şöyle der:

"Biz sığırtmaçlar akılsızız! Başka türlü demem." Buradaki akılsız kelimesinin Eski Yunanca'daki karşılığı olan "skaios," "sol taraftan, şanssız, beceriksiz, kaba, akılsız"gibi anlamları taşımaktadır. Dolayısıyla metinde çoban, kendilerinin yaptığı düşüncesizliği sol tarafa bağlamaktadır.[439]

Eskiçağda Doğu ve Yunan dünyasının çeşitli halklarını, siyasal düzenlerini ve adetlerini anlatan, MÖ 484-410 yılları arasında yaşamış olan Herodotos da Mısır'la bağıntılı olarak Ethiopia içlerindeki iki yüz kırk bin Mısırlı kaçak savaşçıdan bahsederken şöyle bir açıklamada bulunur:

"Bu kaçaklara Asmakh derler. Bu kelime Yunanca'da "Kralın sol yanında duranlar, " anlamına gelir."[440]

Bununla beraber, eskiçağ doğu dünyasında yazıyı bilen ve kullanan başka kültürlerde de "sağ" kelimesinin taşıdığı değeri gösteren izler bulunmaktadır. Kısaca bunları belirtirsek: MÖ II. binde Anadolu'da hâkim kültür olan ve aslında kendilerine Neşa'lılar demelerine karşın, nedense Hititler diye adlandırılan halkın kullandığı dilde (Hititçe'de), "kunna" kelimesi, sağ ve doğru anlamına gelmektedir.[441] Nitekim, Hitit dünyasına ait yazılı bir falda şu ifadeler geçmekte: "KRAL HAKİKATİ eline aldı ve SAUSKATTİ'nin sağına koydu. İkinci "gün" KÜÇÜK HASTALIK alındı ve o İYİleşti. Üçüncü "gün" TANRILARIN GAZABI alındı ve GÖK YÜZÜNÜN

[436] bkz. Ksenophon, Cyropaedia, I, 2, 7-8 için bkz.: Miller, 2001: 16-17.

[437] bkz. Aiskhylos, Persler, dize 766 için Dilmen, 2002; 55

[438] sos, saos kelimesi için bkz.: Liddell-Scott, 2004; 688; ayrıca bkz.: Skiada, 1984; 819.

[439] bkz.: Liddell-Scott, 2004: 637; ayrıca bkz.: Skiada, 1984; 770; Euripides, Rhesos, dize 268 için bkz.: Roussos, 1991: 54-55, ayrıca (dize 271 olarak), Kovacs, 2002: 282-283.

[440] bkz.: Herodotos, II, 30 için Ökmen, 1991: 94.

[441] Bossert, 1935: 9.

GÜNEŞ TANRISI'na verildi...[442] ayrıca, Neşalılarda tanrılara sıvı dökme işinin sağ elle yapıldığını da belirtelim.

Ayrıca, MÖ III. bine uzanan Antik Mezopotamyalılarda da sağ el selamlaşmanın, yardımın, saflığın, yani dürüstlüğün eliydi, yemek için kullanılan eldi. Buna bağlı olarak, olasılıkla karaciğerin, takım yıldızlarının sağ tarafı çoğunlukla kehanetlerde iyiyi, sol taraf ise kötü gelecekle bağıntılıydı.[443] MÖ III. bine ait önemli bir doğu kültürü olan Sümerlerde (Suriye-Irak) de sağ, sağ taraf ve akıllı anlamına gelen "zag" kelimesinin varlığı da kelimenin eskiçağda taşıdığı değerleri vurgulamaktadır (yeri gelmişken, Sümer dilindeki "zag" ile Türkçedeki "zeki" kelimeleri arasında da etimolojik bir bağ bulunabilir. Bu vesileyle, pek çok şeyi içinde barındıran Türkçe'nin geçmiş çağlardan itibaren taşıdığı dil izlerin araştırmasının kültürümüz için ne denli önemli olduğunu da vurgulayalım).

Sonuç olarak, bu çalışmayla, çağlar boyu değişen dinsel inanışlar, siyasi düzenler ve adetlere karşın, eskiçağ yazılı belgeleriyle, Türkçe'de yerleşik kalan, olasılıkla köksel bağının, Eski MÖ I. bin Yunan Anadolu İon lehçesindeki "sa-"ya ve MÖ III. Sümer dilindeki "zag"a da uzanabilen "sağ" kelimesinin ve sağ elin, çeşitli kültürler aracılığıyla en az beş bin yıldan beri dinsel olarak, iyi niyetin, selamlamanın, tereddütsüz kabulün, yeminde güvenirliğin, dürüstlüğün simgesi olarak aynı anlamının ve değerinin değişmeksizin yerinde korunduğu, sağdan gelenin uğurlu sayıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Eskiçağ Yazarları ve Çeviri Metinleri

Aiskhylos, Dilmen, Güngör, Aiskhülos Persler, Mitos-Boyut Yay. İstanbul 2002.

Alkestis Helene Hatay, Vahdi, Euripides Helene, MEB, Ankara, 1945.

Cyropaedia,Papageorgiou, A., Kyrou Paideia, Kaktos Ekdosis, Atina 1993.

Herodotos, Ökmen, Müntekim, Herodot Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991.

Homeros, Erhat, A.-Kadir, A., Homeros İlya da, Can Yayınları, İstanbul 1984.

İlya da, Yannakopoulos, Panayotis, Omiros İlias, Cilt 6, Atina 1992.

İphigeneia Aulis'de Kerman, Lamia, İphigeneia Aulis'de, MEB, Ankara 1945.

Kovacs, David, Euripides Bacchae, Iphigenia at Aulis, Rhesus, LCL, London 2002.

Ksenophon, Miller, Walter, Ksenophon Cyropaedia, Cilt I, LCL, London, 2001.

Medeia, Tanpınar, A. Hamdi, Euripides Medeia, MEB, Ankara 1943.

Persler Euripides, Tanpınar, A. Hamdi, Euripides Alkestis, MEB, Ankara 1943.

Rhesos, Roussos, Tasos, Euripides Rhesos, Atina 1991.

Sophokles, Dilmen, Güngör, Antigone, Mitos-Boyut Yay. İstanbul 2002.

Modern Kaynaklar

Baraklis, Har., (1983), Arkhaia Gnomika kai Laiki Sophia, Atina.

Black, J-Green, A., (2002), Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü, Aram Yy, İstanbul.

Bossert, H. Th., (1935),Etice Formlar Bilgisinin Örnek Derlemesi, İst. Ünv. Yay.

Liddell-Scott, (2204),Greek-English Lexicon, Oxford.

Schwemer, Daniel (2002) "Karaciğer Falı, Talih Falı, Kuş Uçuşu ve Düş Yorumları,

Alamet Yorumunun Türleri ve İşlevleri," Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tanrılı Halk, Kunst-und Ausstel Lungshalle der Bundesrepublik, Bonn,

---

[442] *bkz.: Schwemer, 2002: 453.*

[443] *bkz.: Black-Green, 2003: 184.*

s. 452-453.

Sevin, Veli, (1995), Anadolu Arkeolojisi, Der Yayınları, İstanbul.

Skiada, L. Monotoniko Leksiko tis Dimotikis Glossa, Atina 1984.

WEB

Uyan, Aldüllatif, (2007), http://www.sorularlaslamiyet.com/subpage.php?s=showqna&id=13429.-(2002-007)

http://www.siirlerlemenkibeler.com/ksiirmenkibe /02Muhammed Aleyhisselam/251/1%20(280).htm.

BAUDELAİRE VE KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ

Hzl: Galip BALDIRAN

Doç. Dr., S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü

"Zihnimdeki karışıklığı netice itibariyle kutsal buluyorum"
Rimbaud

Baudelaire 25 Haziran 1857'de çağdaş şiire öncülük edecek olan ünlü yapıtı Kötülük Çiçekleri'ni yayınlar. Sonra da kızılca kıyamet kopar. Bu yıllar III. Napolyon dönemidir ve II. Cumhuriyet'in mahkemeleri bu kitabı toplum ahlakını hiçe saymakla suçlar. Bugüne kadar açıkça yazılmamış duyguları dile getirmekle Baudelaire şiiri "sapkın duygular" olarak değerlendirilmiş ve özellikle altı şiiri yüzünden mahkum edilmiştir. Bu şiirler şunlardır: Les Bijoux, Le Fethe, A celle qui est trop gaie, Lesbos, Femmes Damnees ve Les Methamorphoses du Vampire. Mahkeme dine saygısızlık konusunda delil bulamaz ama, müstehcenlik asıl suçun odağındadır. Şaire üç yüz frank, yayımcısına da yüz frank ceza verilir ve söz konusu altı şiir kitaptan çıkartılarak yayımlanmasına izin çıkar. Bu olaydan tam altı ay önce, Flaubert de Madame Bovary davasında benzer gerekçelerle yargılanmış ama o cezasız kurtulmuştur. Balzac da aynı yoldan geçmiş, mahkeme salonlarında boy göstermiştir.

Baudelaire için **"etik değerlere edebiyat bağlamında bağlı kalmak, yapıtı yok eden aşırı pahalı bir lüks olmaktan ibaretti. Edebiyatın amacı, ahlakı öğretmek değil ama yaşamı göstermekti ve nihayet etik belki de buradan ortaya çıkabilirdi"** (Louis Mattei, 1994: 79). Eğer II. Cumhuriyet'in yargıçları tüm yapıtı suçlasalardı, bugün dünya yazını Kötülük Çiçeklerinden yoksun kalacaktı. Oysa kimi eleştirmenler Baudelaire'i yere göğe sığdıramayıp, övgüler yağdırmışlardı. Hatta onu Dante'ye bile benzetenler olmuştu. Aslında ozan Kötülük Çiçeklerinde toplumsal düzeni, bozulmuşluğu, adaletsizliği eleştirmekten geri kalmıyordu. Notları arasında "genel özgürlük" (commune liberte) gibi sözcüklere rastlıyoruz. Özellikle monarşinin kıskacındaki ve mevsimin kötü gitmesiyle ortaya çıkan açlık ve kıtlık altında ezilen halkın çektiklerini La Rançon (Kin), Le Cygne (Kuğu) ve La Mort des Pauvres (Fakirlerin Ölümü) adlı şiirlerinde açıkça dile getiriyordu. 1851'in Aralık ayında meydana gelen darbe girişimleri özgürlük ateşini daha da kamçılar. Din adamlarınca da desteklenen bu özgürlük hareketi sosyalist gazetelerin boy göstermesine kadar varır. Özellikle Lamennais (1782-1854) isimli bir papazın Kiliseyle Devletin ayrılması gerektiğini ısrarla savunması Baudelaire'i de etkilemiştir. Hıristiyanlık ve sosyalizmin (socialisme chretien) barışık ve birlikte yaşaması bu dönemde başlamıştır. Yine Le Gallois, Halkın İncili (L'Evangile dupeuple) adlı eseriyle altı ay hapis yatar ve altı yüz frank para cezasına çarptırılır (Pichois, 1967: 107). Bu atmosfer içinde yazan Baudelaire, iyi ve kötü, güzel ve çirkin, günah ve sevap, şeytan ve tanrı gibi birbirine zıt olan konuları şiirinde işler. Kötülük Çiçekleri,

"yapmacık sahte bir duyarlılığın rasgele ifadesi değildir (...) İnsan ruhunun ulaşılmaz sanılan derinliklerini aydınlatan birer iskandildir. (...) Aptallığın, kusurun, günahın ruhumuzu nasıl işgal ettiğini, bedenimizi nasıl esir aldığını; zayıflıklarımızın, günahlarımızın ne kadar inatçı olduğunu; nasıl da büyük bir zevkle daldığımızı bataklıklara; bizi hareket ettiren ipleri şeytanın elinden bir türlü koparamadığımızı daha ilk sayfalarında sermiştir gözlerimizin önüne" (Sunel, 1998: 83). Baudelaire'e göre "insan denen varlık, madde evreninde zamanın ve mekanın sınırlılığı içinde hapsolmuştur" (Sunel, 1998: 81) Bu cümle bizi yanıltmasın, onu sütten çıkmış ak kaşık sanmak safdillik olur. Hele onu, bir ahlakçı gibi algılamak hatadır. Sefih sayılabilecek bir yaşamın akla gelmez her türünü yaşamış, her zaman bohem olmaktan büyük bir keyif almıştır. Böyle bir hayata, sırf ailesine tepki olsun diye daldığını düşünmek olasıdır. Freudcu bir yaklaşımla onun şiirine bakacak olursak, çocukluk ve gençlik döneminin silinmez izlerini açıkça görebiliriz. Yirmi altı yaşındaki bir anne ve altmışındaki bir babanın çocukları olarak dünyaya gelen Charles Baudelaire, altı yaşına basar basmaz babasını yitirir.

Artık onun için sıcak bir yuva hep hayal olmaktan öte gitmez. Zira çok kısa bir süre sonra annesi iyi bir gelecek vaat eden, generalliğe kadar yükselecek bir binbaşıyla evlenir. Bu zat 1848 yılında İstanbul'da Fransa'nın Büyükelçisi görevini yerine getirecek olan General Aupick'tir. Bugünkü Elçilik Binası da onun zamanında inşa edilmiştir. Bir aşk evliliği olan bu ikinci evlilik yüzünden Baudelaire sıcak anne kucağını yatılı okullar için terk etmek zorunda kalır. Bu nedenle olsa gerek annesi Caroline Archenbaut-Defayis'e karşı marazi bir sevgiyle bağlanıp, üvey babasına karşı da olabildiğince düşmanca bir tavır sergiler. (Psikanalize Oidipus Kompleksi olarak giren; anneyi sevgili olarak algılayıp babayı rakip, hatta düşman gibi görme zaafını burada hatırlamakta yarar var.) Hatta Baudelaire **"bir devrim olsa da General Aupick'i kurşuna dizsek"** diyecek kadar ileri gider. Üvey babasının parlak geleceğini tehlikeye sokmak için sokak kadınlarıyla düşer kalkar, onlardan frengi bile kapar. Krallığa karşı tepkili olup Cumhuriyetçilerin saflarına katılır. Tarihin cilvesine bakın, ömrü boyunca nefret ettiği üvey babasıyla bugün Paris'te Montparnasse Mezarlığında yan yana yatmaktadır.

Baudelaire on sekizine basınca öz babasından kalan serveti kullanma hakkını elde eder ve onu har vurup harman savurmaya başlar. Ailesi onun bu durumunu frenlemek için mahkeme yoluyla mallarına el koydurur. Artık servetini eskisi gibi çarçur edemez. Belirlenen bir noter gözetiminde harcamaya mahkum edilir. Tabi ki bu tür kısıtlamalar onu azdırmaktan öte gitmez. Hayatını ve servetini mahvedecek olan Jeanne Duval isimli siyahi bir melez kadına çılgınca tutulur. Bu kadın Paris'te bir gece kulübünde çalışmaktadır. Tek amacı ondan para sızdırmak olan Jeanne Duval'e Baudelaire nice aşk şiirleri yazar. **"Siyah gür saçlarıyla, kalın dudakları ve salınan yürüyüşüyle"** bu zenci kadın onun üzerinde **"despotik bir etki"** yapar. Üstelik cahil bir kadın olup, onu aldatmaktan da geri durmaz. Baudelaire'in bu kadir bilmez sevgilisi daha sonra alkolün tuzağına düşer ve hastalanır. Şair onu bu halde terk etmeye kıyamaz, genç yaşta ölecek olan Jeanne Duval'e ölünceye kadar bakar. Jeanne Duval'in

ölümünden sonra, platonik bir aşkla sevdiği aristokrat bir aileden gelen Madame Sabatier'ye gizli gizli şiirler yazıp gönderir. Madame bu şiirlerin gerçek esin perisinin kendisi olduğunu anlar ve kendini onun kollarına atmaktan çekinmez ve Baudelaire "bütün tılsımın birden bozulduğunu" itiraf ederek onu terk etmekten çekinmez.

Baudelaire Kötülük Çiçeklerinde kendi iç dünyasındaki karmaşayı, toplumsal ve inanç düzeyindeki çelişkileri, bir türlü yatıştıramadığı arzularını, hıncını, yaşamdan çekip koparılması gereken en çılgın zevklerini, düşle gerçek arası bir izlekte şiirleştirir. Bunu yaparken kesintisiz bir tatminsizlik, olumsuzluk ve bedbinlik içindedir. Anlamsız ve anlaşılmaz bir evrende, insanın acımasızlığını, aczini ancak düş kurmanın sonsuz keyfiyle avutmaya, unutmaya çalışır. Ona göre "şiirin kendisinden başka bir amacı yoktur. Delacroix'nın resmi Wagner'in müziği gibi o da sanatsal bir yaratıdır" (Sabatier, 1977: 101). "Yeteneğin Kraliçesi" diye adlandırdığı düş kurma gücü onun yaratıcı dehasının asıl kaynağıdır. 1920'lerden sonra ortaya çıkacak olan Gerçeküstücülük Akımı yine aynı kaynaktan beslenmeye devam etmiştir. Boileau'nun **"Doğayı kopya ediniz!"** tümcesine Baudelaire **"Doğa bir tapınaktır"** demesine karşın fazla katılmaz. Hatta düş kurmayı seven birinin şunları söylemeye hakkı vardır der: **"Zaten doğada var olanı sunmak can sıkıcı ve gereksizdir. Bu da insanı tatmin etmez. Doğa çirkindir ve ben fantezimin canavarlarını, pozitif bayağılığa tercih ederim"** (Baudelaire, 1944: 111).

"1850'lere doğru Baudelaire, 1870'lere doğru Arthur Rimbaud, Stephane Mallarme ve Paul Verlaine, gidişine ayak uyduramadıkları, kendilerini anlamayan bir topluma karşı çıkarlar, ondan kaçmak arzusunu duyarlar. Bu şairlere göre, Fransız toplumunda pozitivizm maddeciliğe dönüşmeye başlamıştır. Sıradan kişiler pozitivizmin nimetlerinden en fazla yararlananlar olmaktadır. (...) Halbu ki sözünü ettiğimiz şairlere göre, evrende madde ile ilgili görünen gerçeklerin ötesinde, görünmeyen, gizli gerçekler vardır. Evrende bir gizlilik, sır (mystere) vardır" (Göker, 1982: 68). İşte Baudelaire bu gizliliğin, bu sırrın peşinde sürekli ikilemlere girerek koşar durur. **"Tanrısal evrenle doğal evren arasında bir bütünlük vardır; her şey biçim, devinim, sayı, renk, kokular birbiriyle konuşur, birbiriyle denkleşir"** (İnal, 1981: 172). Bu görüş simgecilerin (symboliste) üzerinde uzlaştıkları bir görüştür. Baudelaire'in ünlü şiiri Correspondances (Uyuşum) "çoklukta birlik" kuramını anlatır. Onun şiiri, "Evrensel Birlik (Ünite Üniverselle) ve Evrensel Benzeşim Kuramından (Theorie de l'Analogie Üniverselle) kaynaklanır. Şiirleri doğadaki çokluğu yalınlaştırır, tek bir kavram olarak verir. Güzele ulaşır. Bu kuramların doğruladığı estetik yaratısında Baudelaire, Delacroix, Swedenbourg, Joseph du Maistre, Fourier, Hoffmann gibi sanatçıların düşünürlerin etkisi altında kalmıştır. Bu etki çeşitliliğine dikkat edilirse, Baudelaire'in ozanlık yetisinin düşünür-ressam-müzisyen yetisi ile tamamlandığı anlaşılır" (İnal, 1981: 174). Özellikle Wagner'in müziği, Delacroix'nın resmi ozanın beslendiği engin kaynaklardan en önemlileridir.

Baudelaire'in, **"şiirden anladığı; başkaldırı ve sanat yoluyla toplumsal ve fizikötesi lanetlerden şiiri koparıp çıkarmaktır. Her bir şiir, ahengin, imgenin ve müziğin mümkün kıldığı bir yaşamda, dünyayı insani ve oturulabilir kılan yeni bir evrenle inşa etmelidir. Böylece okuyucu en karanlık, en kötü görüntülerden bile keyif alacaktır"** (Sabatier, 1977: 105).

Baudelaire birçok şiirine, hatta kitabındaki bir bölüme başlık yaptığı "Spleen" ('iç kararması', ya da eski dilde 'hafakan') çoğu zaman, "L'ennui" (can sıkıntısı) ile karıştırılabilir. Spleen, kapalı ve tutarsız bir ruh halidir. "L'ennui ise acı ve kederin yakın komşusudur" (Sabatier, 1977: 107). Baudelaire bu iki ruh halini sıkça şiirlerinde işler.

"Kendisini sürgün olarak duyumsayan, karanlığın etkin baskısı altında bunalan, düş ateşlerinde yanan, göklerdeki güneşin gücü ve mağrurluğu karşısında ezilen, benzerlerinin varlık nedenlerini unutmak için daldıkları, adına toplum denilen tekdüze kalabalıktan tiksinen, onu kendi kendinin celladı olmaya zorlayan sağır ve kör bir tanrının yönlendirdiği kurulu düzenden sıkılan Baudelaire" (Kula, 1999: 30) sık sık inkarcılık sergiler. **"Toplumsal ve kentsoylu tüm uzlaşmaları reddeder. (...) Romantikler gibi kendisini mutsuzluğa yakın hissetmesine rağmen, duyarlılığın (sensibilite) geçici hallerini reddeder. O, acının ozanı insanlıktan esinlenmiş bir rehber yapmayacağını bilir"** (Sabatier, 1977: 101).

Baudelaire'in içinde yaşadığı **"19. yüzyıl ise, bütün toplumsal ve siyasal olayların çalkantıları, umutları ve düş kırıklıkları ile (...) coğrafyanın sıradan insanlarca zorlanması, genişletilmek istenmesi uğruna girişilmiş savaşımların ve yitirilmiş savaşların yüzyılıdır. Yitirilmeyen savaşlar, yalnızca şiirde, romanda ve teknik boyutu ağır basan sanatlarda gerçekleştirilmiştir. (...) Kitleler, sıradan insanlar, birer özne olarak yer almaktan alıkonuldukları 1850'lerin coğrafyasında, dilin kültürel evreninde de özne olma durumlarını ve şanslarını yitirmişlerdir"** (Oskay, 2000: 417).

Baudelaire, tek şiir kitabı olarak yayınladığı Kötülük Çiçeklerinde uzlaşama- dığı Paris toplumuyla ve kendi iç dünyası ile sürekli zıtlaşma halindedir. Ozan, "kendisi için de bir labirentti: imkanlarını bütün yönlere açık tutmakla birlikte, hep taşın değişmezliğine, kasvetli şiirle gelen, kendini tatmine (onanisme) özendi. Onun geçmişe olan bu bağlılığına, ölümün, erken yaşlanmanın, güçsüzlüğün habercisi sayılan bu bezginliğe hemen her yerde rastlanır. Kötülük Çiçeklerindeki şiirleri Sartre'in yorumunu doğrular niteliktedir: Baudelaire'in tek düşüncesi, 'değişmez ve hiç bitmeyecek' bir geçmişten ibaret kalmaktır ve o, **'sanki erken bir son onu dondurup bırakmış gibi, bütün hayatını ölüme göre tasarlamayı'** tercih eder. Baudelaire'in şiirinde bütünlüğü yaratan, belki de kendisi için verdiği kapana sıkışmış hayvan imgesidir; bu imge Baudelaire'de bir takıntı halindedir ve bu çağrışımı bıkıp usanmadan yineler" (Bataille, 1997: 39).

Proust ve Baudelaire'i Almancaya çevirmiş olan Walter Benjamin (18921940), Baudelaire'i sadece düş gezgini (flâneur) olmakla, elini taşın altına koymamakla, eleştirdiği şeylere karşı yeni alternatifler geliştirmemekle eleştirir: "Baudelaire'in şiiri a-social (sınıf bilinci olmayan) olanların safında yer alanların şiiriydi. Ne var ki, bu yeni dönemde olumlamadığı, karşı çıkıp eleştirdiği bir modern yaşamı değiştirmek ve onu aşmak için gerekli analizi yapacak düşünsel düzeye erişememiş bir flâneur'ün şiiriydi. Bu şiirde modern olan ile tarih öncesi (prehistorya) kucak kucağadır. Bu en yeni ile en eskinin kucak kucağa oluşu, zamanın toplumsal ilişkilerindeki ve olaylarındaki bulanıklıktan (ambiguıte) ileri gelmekteydi. Bu bulanıklık, diyalektiğin uzak görünümüdür. Yaşanansa uzaktan bakış ütopyasıdır. Bu nedenle de bu diyalektik imaj, bir rüya imajıdır" (Oskay, 2000: 202).

Walter Benjamin, Baudelaire'den politik bir tavır sergilemesini beklerken, aslında onun siyasi arenada boy göstermekten hoşlanmadığını unutmuş olmalı. Öte yandan kırk altı gibi genç denilebilecek bir yaşta ölen ozanın uzun dönem frengi ve sürekli alkolün etkisiyle oluşan mide rahatsızlığı ile çok acılar çektiğini ve bu nedenle aktif yaşamdan uzak kaldığını anımsamakta yarar var. Hatta bu ağrılarını dindirmek için sık sık afyon içerek zihinsel bir bulanıklığa saplandığını da biliyoruz. Zaten ozanın kendi deyişiyle **"şiirin kendisinden başka bir amacı yoktur".** Onun en büyük hizmeti, Kötülük Çiçekleri gibi bir yapıtı daha otuz altı yaşındayken dünya şiirine kazandırmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

Bataille, Georges. (1997) La Litterature et Le Mal, (Edebiyat ve Kötülük, Çeviren: Ayşegül Sönmezay), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Baudelaire, Charles. (1944) (Textes Choisis par Jean Pierre Jouve), Fribourg, Librairie de L'Universite Egloff.

Göker, Cemil. (1982) Fransa'da Edebiyat Akımları, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

İnal, Tanju. (1981) "Simgecilik", Türk Dili, Yazın Akımları Özel Sayısı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, Sayı: 349.

Kula, Nedim. (1999) "Baudelaire ve Kadın", Frankofoni, Ortak Kitap, no: 11, Ankara, Şafak Matbaacılık, ss: 27-35.

Mattei, Jean-Louis. (1994) "Deux livres scandaleux au XIXe siecle: 'Les Fleurs du Mal' de Baudelaire et 'Premier amour' de Tourgueniev", Frankofoni, Ortak Kitap, Sayı: 6, Ankara, Şafak Matbaacılık, ss:73- 80.

Oskay, Ünsal. (2000) "Dilin Coğrafyasını Değiştiren Bir Şair", Tek Kişilik Haçlı Seferleri, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.

Pichois, Claude. (1967) Baudelaire, (Etudes et Temoignages), Neuchatel, Editions de la Boconniere.

Sabatier, Robert. (1977) "Les Fleurs du Mal", La Poesie du Dix-Neuvieme Siecle, Paris, Albin Michel.

Sunel, A. Hamit. (1998) "Baudelaire, Sanatçı ve Toplum", Frankofoni, Ortak Kitap 10,Ankara, Şafak Matbaacılık, ss: 81-87.

KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ- LES FLEURS DU MAL
SEÇME ŞİİRLER

Albatros

Albatros, Güney Okyanus'ta yaşayan ve kanatları açıldığında dört metreyi bulan büyük bir kuştur; Bir tavuğunki kadar küçük olan gövdesi, dev kanatları ile tezat oluşturmaktadır.

Tayfalar sık sık yakalar, iş olsun diye,

Koca deniz kuşlarını, albatrosları ,

Keskin çukurlar üstünden kayan gemiye

Eşlik eden o kaygı bilmez dostları

Ama bırakıldılarını güvertelere

O gök kıralları ne sünepe, ne sarsak

Salıverir koca kanatlarını yere,

Yanlarında sürünen kürekler gibi, ak

O kanatlı yolcu ne miskin, ne sümsüktür!

Ne çirkin, ne gülünçtür o güzel kuş şimdi!

Topallar kimi, uçan sakata öykünür,

Biri pipoyla gagasını dürtükler kimi!

O bulutlar prensine benzer Ozan da,

Fırtınayla senli benli , yaylara gülen;

Yere sürülmüştür yuhalar arasında,

Yürüyemez devce kanatları yüzünden.

Sait Maden'in Kötülük Çiçekleri adıyla çevirdiği kitabın 31. sayfasından alınmıştır.

**

Yükseliş (Élévation)

Üstünde göllerin, üstünde vadilerin,

Dağların, ormanların, bulutların, denizlerin,

Ötesinde güneşin, büyülü atmosferin,

Ötesinde bir yerde yıldızlı kürelerin.

Ruhum, sen ki yerinde duramazsın,

Ve usta bir yüzücü gibi dalgalarla oynaşan

İzler bırakırsın pür neşe sonsuz derinlikte

Anlatılmaz coşkunun erkeksi hazzıyla.

Uç, uç çok uzaına bu pis kokuların;

Git kendini arındır o yüce havalarda,

Ve iç, saf ve ilahi bir nektar gibi

Parıldayan boşlukları dolduran parlak ateşten

Karanlık hayatı ağırlıklarıyla ezen

Sıkıntılar ve sayısız kederlerin ardından,

Ne mutludur kim bilir bir kanat çırpışıyla

Işıltılı ve dingin boşluklara yol alan,

O insan ki , düşüncesi çayır kuşları gibi

Sabahleyin kanat çırpar özgürce göklere doğru,

Süzülür kuş misali hayatın üstünde ve anlar kolayca

Dilini çiçeklerin ve suskun nesnelerin.

Kemal Özmen'in Çevirisi Frankofoni'nin 6. sayısında (ss. 64-65)

Uyuşumlar- Haberleşmeler – Karşılaşmalar- Eşduyumlar -Correspondances

Bir tapınaktır Doğa, canlı sütunlarından

Belli belirsiz sesler duyulur ara sıra;

insan orada geçer tanıdık bakışlarla

Kendini gözetleyen simge ormanlarından.

Uzakta birbirine girmiş yankılar gibi

Bir birlik içersinde, kör karanlık ve derin,

Geceler kadar geniş, aydınlık kadar engin,

Kokular, renkler, sesler yanıtlar birbirini.

Kokular vardır çocuk tenleri gibi duru,

Obua gibi tatlı ve yeşil bir çim kadar

– Ve başkaları, çürük, zengin ve övünç dolu.

O sonsuz nesnelerin yayılışıdır onlar,

Misk, amber, reçine ve günnük gibi kokular,

Bedensel hazla ruhun coşkusunu şakıyan.

Ahmet Necdet'in Çevirisi, Necdet'in Kötülük Çiçekleri adlı çeviri kitabının 31.

**

Düşman -Ennemi

Benim gençliğim, ötesinde berisinde güneş görünen

Karanlık bir fırtınadan ibaret oldu;

Öyle bir tahrip yaptı ki yıldırım ve yağmur

Bahçemde pek az pembe yemiş kaldı

İşte gelip çattım fikirlerin güzüne,

Kullanmak lazım küreği ve tırmığı

Yeniden toparlamak için su basmış toprakları

Ki içinde mezarlar gibi büyük çukurlar açmış su.

Kim bilir, tahayyül ettiğim yeni çiçekler

Bulacak mı acaba bir kumsal gibi yıkanan bu zeminde

Onlara kuvvet verecek esrarlı gıdayı?

Ah ıstı rap! Istırap! Zaman yer hayatı ,

Kalbimizi kemiren o sessiz düşman

Büyür ve kuvvet l enir kaybettiğimiz kandan!

Vasfi Mahir Kocatürk'ün Çevirisi Elem Çiçekleri adlı çeviri kitabından alınmıştır. Çeviri şiir, kitabın 36. sayfasında yer almaktadır.

**

İnsan ve Deniz- L'Homme et la Mer

Özgür insan, denizi her zaman seveceksin!

Deniz aynan; görürsün kendi ruhunu orda,

O aynada, o sonsuz yayılan dalgalarda,

Senin de dipsiz, acı bir uçurumdur beynin.

Dalmayı çok seversin sen kendi görüntüne;

Gözlerin, kollarınla kucaklarsın hep onu,

Kalbin dinlenir bazen duyup uğultusunu

Vahşi yakarışların acı gürül tüsünde.

İkiniz de karanlık ve ağzı sıkısınız:

İnsan! uçurumuna hiç kimse inemedi,

Deniz! servet l erini kimseler bilemedi ,

Sırrınızı vermede ne kadar kıskançsınız!

Ve nice çağlar geçti , ve nice uzun yıllar,

İnsaf yok, pişmanlık yok, hep savaşıyorsunuz,

Kan dökmeyi, ölümü ne çok seviyorsunuz,

Si z ey düşman kardeşler, ebedi savaşçılar!

Erdoğan Alkan'ın Çevirisi, Kötülük Çiçekleri adlı çeviri kitabının 38. Sayfasından alıntılanmıştır.

**

Uzak İklimlerin Kokusu-Le Parfum Exotique

Sıcak bir güz akşamı, gözümü kapayarak,

Ne vakit o ateşli göğsünü koklasam ben,

Mutlu kıyılar geçer gözlerimin önünden

Tekdüze bir güneşle göz alıcı ve parlak;

Doğa'nın bahşettiği görülmemiş ağaçlar

Ve tatlı meyvelerle bu bir uyuşuk ada;

İnce, güçlü kuvvetli erkekler var orada,

Temiz kalpliliğiyle şaşırtıcı kadınlar.

Kokunu izleyerek hoş iklimlere doğru,

Bir liman görür gözüm yelken ve direk dolu

Denizin dalgasıyla nicedir yorgun argın,

Havada yayılarak doluyorken burnuma,

Kokusu yeşil demirhindi ağaçlarının,

Karışır ruhumdaki denizci şarkısına.

Ahmet Necdet'in Çevirisi , Kötülük Çiçekleri adlı çeviri kitabın 53. sayfasından alınmıştır.

**

Akşamın Ahengi -Harmonie du Soir

İşte her çiçeğin sakında ürperdiği çağlar.

Her çiçeğin bir buhurdan gibi uçtuğu lahza!

Sesler ve kokular dönüyor akşam havasında

Hazin bir vals, bir tatlı başdönmesidir bu rüzgar

Her çiçeğin bir buhurdan gibi uçtuğu lahza!

Keman sesinde üzgü bir kalbin titreyişi var;

Hazin bir vals, bir tatlı başdönmesidir bu rüzgar

Bir büyük mabet gibi melül ve güzeldir sema.

Keman sesinde üzgü bir kalbin titreyişi var;

Nefret o kalpten bu geniş ve karanlık boşluğa.

Bir büyük mabet gibi melül ve güzeldir sema:

Pıhtılaşan kanında güneştir boğuldu tekrar.

Nefret o kalpten bu geniş ve karanlık boşluğa.

Bir kalb ki aydınlık maziden ne bulursa toplar.

Pıhtılaşan kanında güneştir boğuldu tekrar.

O mukaddes nurdur içime senden bir hatıra!

> **Cahit Sıtkı Tarancı'nın bu çevirisi Can Yayınlarından çıkan Otuz Beş Yaş adlı 1999 basımı şiir kitabından alınmıştır. Bu şiir, ilk olarak l Şubat 1946 tarihli Ülkü dergisinde yayınlanmıştır.**

**

Can Sıkıntısı-Spleen

Sanki bin yaşındayım o kadar hatıram var.
Gözleri bilançolar, manzumeler, ilamlar.
Romanslar, sevgi taşan mektuplar, makbuzlara
Sarılı gür saçlarla dolu bir büyük masa.
Saklamaz daha çok sır üzüntülü kafamdan,
Bu bir ehram, bir mahzen, öylesine kocaman.
Fakirler çukurundan daha çok ölüleri,
– Ben ayın tiksindiği bir mezarlığım şimdi;
Orda azaplar gibi sürünür uzun kurtlar.

En can ölülerime boyuna saldırırlar,

Solmuş güllerle dolu eski bir odayım ben,

içindeki eşyanın yıllar geçmiş üstünden;

Orda üzgün pasteller, uçuk renkli Boucher’ler,

Dağılan bir kokuyu içlerine çekerler,

Bıkkınlığın yemişi, dinmez can sıkıntısı,

Ölümsüzlüğün sonsuz ölçüsünü aldı mı

Karlı yılların ağır yumakları altında.

Topal günleri geçmez hiçbir şey uzunlukda

– Artık ey canlı madde! Belirsiz bir dehşetin

Sardığı bir kayadan başka bir şey değilsin.

Bir sisli kum çölünün dibinde uyuklarsın,

Bir isfenks ki meçhulü aldırışsız dünyanın;

Hartada unutulmuş ama hırçın sesiyle

Yalnız şarkılar söyler batıp giden güneşe.

Suut Kemal Yetkin'in Çevirisi, Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri adlı çeviri kitabının 117. sayfasında yer almaktadır.

**

Kuğu-Le Cygne

Andromak sizi düşünüyorum! Bu küçük ırmak.

Bu zavallı hazin ayna ki vaktiyle ışıldardı içinde

Sonsuz haşmeti sizin dulluk ıstıraplarınızın

Bu yalancı simois gözyaşlarınızla büyüyen,

Bolluk getirdi benim verimli hafızama ansızın

Tam yeni CaırouseTden geçerken.

Eski Paris yok şimdi (bir şehrin şekli

Daha çabuk değişiyor, heyhat! Bir faninin kalbinden);

Ancak zihnimde görüyorum o barakalar kampını,

O yığın sütun gövde ve başlıklarını taslak halinde.

Otları, bataklık sularıyla yeşillenmiş koca kayaları

Ve camekanlarda pırıldayan karma karışık eşyayı.

Orda uzanıyordu bir hayvanlar bahçesi vaktiyle;

Orda gördüm, bir sabah, açık ve soğuk gökler altında

İşin başladığı ve temizlik kıtasının sessiz havaya

Hazin bir kasırga yükselttiği saatte.

Bir kuğu, kaçmış kafesinden.

Sürterek kuru kaldırımlara zarlı ayaklarını

Pürüzlü yer üzerinde beyaz vücudunu sürükleyen.

Susuz bir dere kenarında hayvancık açarak gagasını

Yıkıyordu kanatlarını tozda, sinirli bir halde.

Ve diyordu, doğduğu güzel gölle kalbi dolu;

‥ Ne zaman gürleyeceksin, yıldırım? Ne zaman yağacaksın su?"

Görüyorum bu bedbahtı, garip ve meşum efsane.

Bazen göğe doğru, o Ovid denen insanı andırarak.

Göğe doğru, alaycı ve zalimcesine mavi,

Gerilen boynu üzerinde haris başını uzatarak

Tanrıya tekdirler yöneltiyormuş gibi!

Vasfi Mahir Kocatürk'ün Çevirisi, Kocatürk'ün Elem Çiçekleri adlı çeviri kitabından alınmıştır. Çeviri şiir, kitabın 145. sayfasında yer almaktadır.

**

İçe Kapanış -Receuillement

Ey Acı'm, sakin ol, ve artık rahat dur.

Akşam olsun diyordun; bak, oldu işte :

Kimine gam getirip kimine huzur,

Kent bürünüyor karanlık bir örtüye.

Bu iğrenç ölümlüler kalabalığı,

Haz adlı zalim celladın kırbacıyla,

Dererken köle bayramında azabı,

Acı'm uzak dur onlardan ve gel bana,

Göğün balkonlarından bak ölü Yıllar

Günü geçmiş giysileriyle sarkıyorlar;

Keder yükseliyor gülerek sulardan;

Ölen Güneş uyukluyor bir kemerde,

Ve, bir kefen gibi Doğu'ya uzanan,

Sevgilim, yürüyen tatlı Gece'yi dinle.

Ahmet Necdet'in Çevirisi , Kötülük Çiçekleri adlı çeviri ki tabının 316. sayfasından alınmıştır.

Kaynak: Nuray Cihan Gunduzalp Charles Baudelaıre'ın Şiirlerinin Türkçe Çevirileri Üzerine İnceleme, Doktora Tezi T.C. Çukurova Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı,2008, Adana

NECİP FAZIL KISAKÜREK ve ŞİİRİNDE KOMÜNİST BAUDELAİRE ETKİSİ

BEŞ HECECİLER VE YEDİ MEŞALECİLER

Orhan Seyfi Orhon, Halit Fahri Ozansoy, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek ve Faruk Nafiz Çamlıbel'den oluşan hecenin beş şairi içinde şiire ağırlığını yalnız Faruk Nafiz koyabildi. Diğer şairler doğa, aşk ve özlemin yanı sıra en çok Türklüğü öven **"soycu"** bir şiiri yazdılar. Yalnızca kullandıkları ölçü ulusaldı. Ziya Paşa ve Ziya Gökalp'in önerdiği anlamda, geleneksel kültür birikimlerini işleyen gerçekten ulusal bir şiiri onlar da üretemedi. Ne var ki günümüz sade dilinin kurucuları oldular, bazılarının Fransızca bilmelerine rağmen (Halit Fahri, Enis Behiç) şiire Fransız şiirini sokmadılar, Avrupalılık taslamadılar.

Ahmet Haşim'in öğrencileri Hulusi Koray (düzyazar), Muammer Lütfi Bahşi, Sabri Esat Siyavuşgil, Yaşar Nabi Nayır, Vasfi Mahir Kocatürk, Cevdet Kudret ve Ziya Osman Saba, Yusuf Ziya'nın Meşale dergisinde yazmaya başladılar. Hececilerin ürünlerini renksiz ve yetersiz bularak şiire yeniden Baudelaire, Verlaine ve Mallarmé gibi Fransız şairlerini soktular. Çoğu edebiyatı ve şiiri bıraktı. Yalnız Ziya Osman şiiri sürdürdü ve 1940 kuşağı içinde verdiği yapıtlarla tanındı.

FRANSIZ ŞİİRİNE YENİDEN DÖNÜŞ

Bir varlık gösteremeyen "Yedi Meşaleciler" bir yana bırakılırsa, Cumhuriyet Şiiri Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı ve Ahmet Muhip Dıranas'la yeniden Fransız şiirine döndü. Bu şairler Gerard de Nerval, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud ve Mallarmé gibi ondokuzuncu yüzyıl şairlerinden esinlendiler.

Servet-i Fünun'cular ve Fecr-i Atici'ler Fransız Sembolistlerinin özgür dizesini şiirimize soktular ve özgür dizeli serbest şiir "Serbest Nazım" adıyla sonraki şairlerimizce de sürdürüdü. Ancak, ölçünün atılmasına rağmen uyak sürüyordu. Fransa'da Sembolistlerin başlattığı özgür dize, Apollinaire ile, dada'cı Tristan Tzara'yla, Breton, Eluard, Aragon ve Soupault gibi gerçeküstücülerle uyaktan da kurtuldu. Garipçiler denilen Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rıfat bu dadacı ve gerçeküstücü (bazıları sonradan gerçekçi) Fransız şairlerini ve onların serbest şiirini Türk şiirine soktular. Yaptıkları Fransa'da eskiyeni sadece aktarmak olduğu halde, yenilik taşımayan bu şiire Yeni Şiir adı verildi. İkinci Yeni'ye gelince ona aslında İkinci Eski demek daha doğrudur. Çünkü uyağa ve biçim'e, bir anlamda Yahya Kemal, Ahmet Hamdi, Ahmet Muhip ve Necip Fazıl şiirine, Fransız Sembolistleri ve Parnasse'cılarına yeniden dönüştür. Bu şairler Nerval, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud ve Mallarmé gibi ondokuzuncu yüzyıl şairlerinin yanı sıra Apollinaire, Aragon, Max Jacob, Tzara gibi yirminci yüzyıl Fransız şairlerine, Ezra Pound ve T.S. Elliot gibi Amerikan şairlerine de el attılar.

Çağdaş Türk şiirine giderek İspanyol Lorca'lar, Şilili Neruda'lar ve Yunan Ritsos'lar da girdi.

Batı'dan esinlenen şairlerimizin tutumları değişiktir. Yahya Kemal yalnızca yöntem arayıp "okul" dediği Batı'dan ülke'ye yöneldi. Attila İlhan ballade'larla kurduğu şiirine geleneksel şiir kalıtımızı işledi. Salah Birsel ironik, alaycı bir dille Batı'yı Çelebileştirdi. **Ama kimileri de esinlenmekle kalmayıp Fransız şairlerinin dizelerini de sahiplendiler, yabancı bir şairin alın terini, bazen olduğu gibi, bazen küçük değişikliklerle kendi şiirlerine aktardılar.**

Sh:440-441

NECİP FAZIL KISAKÜREK ve ŞİİRİ

Necip Fazıl Kısakürek'te İngiliz Shakespeare ile birlikte Fransız Baudelaire'in etkisini buluruz.

"Batının Pırtıkları"

Necip Fazıl, Kâbus şiirinde:

Ve evlerde baş köşe

Batının pırtıkları

Görünmezi görmeye

Eremez mantıkları

diyor ve Batılı yazarları, Batı'dan esinlenen Türk yazarlarını, şairlerini küçümsüyor, ama kendisi de Batı'yı öykünmekten geri kalmıyor. Dörtlüğünde yer alan

"Görünmezi görmeğe
Eremez mantıkları[n]

sözlerinin bile gerçek sahibi kendi değil, Arthur Rimbaud'dur. Rimbaud Paul Demeney'ye yazdığı mektubunda eski ve mevcut bazı şairlerin bilici (voyant) olamadığını söylüyor ve şöyle diyordu: **"Bilici (voyant) olmak, görünmezi görmek gerekir. Kendini araştırır şair, bütün ağuları kendinde tüketir ve özünü alıkor. "**

Necip Fazıl'ın, şiir üstüne görüşlerini içeren Poetika'da bazı **Fransız** şairlerinden söz ettiği görülüyor:

"Bodler müsbet ilim keşifleri önünde bütün dayanak ve tahakküm hakkını kaybetmiş ve malihülyaya düşmüş bedbin münevverlerin sesiydi... Rembo bu sesi, buhran ve marazilikIerle daha ileriye götürdü. Valeri ise aynı sesi, şiire sonsuz bir tecrid mizacı aşılamak yoluyla muvazeneye kavuşturmak istedi. Fakat kimse, müsbet ilimlerin atlı karıncasında sarhoş hale gelen insanın beklediği yeni ümit şarkısını besteleyemedi."

Demek ki Baudelaire, Rimbaud ve Valery gibi bazı şairleri okumuş. Okumakla da kalmamış, **"pırtıkların"** imgelerini, sözcüklerini, şiirlerinin içeriklerini kendi şiirlerine, şiir üstüne görüşlerini ise kendi **"Poetika "**sına aktarmış.

Necip Fazıl'ın Poetika'sı

Necip Fazıl, Çile'nin önsözünde şunları yazar:

"Şiirlerim yemişin içini, şiir hakkında düşündüklerim de kabuğunu gösteriyor. Demek ki, ben, sadece şiir dokumakla kalmıyorum; frenkçeden Türkçeleştirilmiş tabiriyle (Poetika)mı, şiir sanatı üzerindeki fikirlerimi de örgüleştirmiş bulunuyorum. Yaptığım işin değerini bilmem ama, böyle bir işin ananemizde şimdiye kadar mevcut olmadığını belirtmek hakkımdır. "

Örneklerle göreceğiz, Necip Fazıl'ın şiir sanatı üstüne ileri sürdüğü fikirlerin çoğu kendinin değil, başta Baudelaire ve Rimbaud olmak üzere Fransız şairlerinin, Fransız sembolistleri ve romantiklerinin fikirleri. O halde yaptığı işin değeri de yabancı ozanların, kendi deyimiyle **"Batının pırtıkları "**nın düşüncelerini aktarmaktan öteye gitmiyor. Mal yabancı olduğuna göre Türk şiir geleneğinin bir parçası da sayılamaz.

Şimdi Necip Fazıl'ın Poetikadaki şiir görüşlerini alıp Baudelaire, Rimbaud ve sembolistlerin görüşleriyle karşılaştıralım:

Necip Fazıl: **"Şair, his cephesinden, daha ilk nefeste vecd Çözülüşleriyle yere seriliveren**

bir afyon tiryakisi; fikir cephesinden de, bu afyonu esrarlı havalarda hazırlayan ve tek miligramının tek hücre üzerindeki tesirini hesaplayan bir simyacı.” Afyon ve simyacı sözcüklerinin altlarını çizelim. Firengi ve mide sancıları çeken Baudelaire hem bu acıları dindirmek hem de yapay yoldan vecd halini yakalamak için afyon yutar, şiir ve sanat tanımlarında da bu sözcüğü sık sık kullanırdı. Hatta bu konuda Paradis Artificiels (Yapay Cennetler) başlığı altında bir dizi yazı kaleme aldı. Wagner’in müziğini överken Necip Fazıl’inkine benzer bir karşılaştırma yapar:

Baudelaire: **“Wagner müziğini dinlerken insan afyon içmiş gibi hayal ve vecd içinde kendinden geçer. ”**

Simya’ya değgin örneği de Rimbaud’dan verelim.

Rimbaud: **Söz simyamda şiirsel eskiliğin haylice yeri vardı (Sözün Simyası).”**

Necip Fazıl Aristo ve Valery'in şiir tanımlarını yeriyor ve **“Bu tariflerin başında ve sonunda, şiiri merkezileştiren haysiyetli bir muhit ile, şiir muhitini kuran ulvi merkezden bir eser yoktur”** diyor. Şiirde merkezileşme düşünü Baudelaire’indir:

“Benin buharlaşması ve merkezileşmesi. Sorun burda (Moncoeur mis â nu-Soyunmuş yüreğim, I).”

Devam edelim.

Necip Fazıl: **“Bizce şiir (...) eşya ve hadiselerin en mahrem (...) nahiyesini tutarak ve nisbetlerini bularak mutlak hakikati arama işi. ”**

Nisbet **(oran) sözcüğünün altını çizelim.**

Baudelaire: “Zevk sahibi bir insanı rahatsız eden şiirin oransızlığıdır (...) Yeryüzünü ve görünümlerini Tanrının görünümleri ve iletişimi gibi algılamamızı sağlayan Güzelliğin tapılası ve ölümsüz içgüdüsüdür.”

Görülüyor ki Necip Fazıl’ın şiir tanımındaki salt gerçek (mutlak hakikat-Tanrı) ve oran (nisbet) kavramları Baudelaire kökenli.

Necip Fazıl: “Şiir sırdaşlık ve laubalilikte en verimli ve en pervasız, kaba fayda ve kuru akılda da en boynu bükük ve en korkak cehd ve onun usulü...”

Laübalilik **(abartma) ve** fayda **sözcüklerinin altını çizelim Necip Fazıl şiir gizliye, gizemliye yönelen abartmalı bir anlatım sanatıdır, amacı fayda sağlamak ve akıl vermek, öğretmek değildir diyor. Baudelaire de aynı şeyleri söyler.**

Baudelaire: “Lirik söyleme tarzının en çok sevdiği dil (anlatım) biçimleri abartmalı biçimlerdir (Theodore de Banville üstüne).”

“Şiirin amacının şunu ya da bunu öğretmek olduğunu düşünen bir yığın insan var, şiir gelenekleri yetkinleştirmeliymiş, şiir bilinci güçlendirmeliymiş, hasılı şiir yararlı olanı göstermeliymiş (...) Şiirin şiirden başka amacı olamaz. Yalnız ve yalnız bir şiir yazma zevki uğruna kaleme alınmış şiirden daha büyük, daha soylu, şiir adını gerçekten taşımaya değer başka şiir olamaz (Theophil Gautier üstüne). ”

Necip Fazıl: **“Şair, belki de, ilk şairden beri bir tarafıyla dev adam, bir tarafıyla da hafif ve maskara bir havai ve ilcai bilinir.”**

Dev ve maskara sözcüklerinin altını çizelim.

Baudelaire:

"Şair, ey bulutlardan toprağa sürgün ece
Oklara göğüs geren, dostu fırtınaların
Yuhlarlar yeryüzünde seni de gündüz, gece
Uçmana engel olur ağır, dev kanatların. (Albatros)."

"Paris Sıkıntısı adlı yapıtımda ürkünç olanla maskaralığı, sevgiyle kini birleştireceğim (Annesine mektubu)."

Benzeşimler, alıntılar hayli çok. İç şekil konusundaki tanımı görelim.

Necip Fazıl: Şiirde iç şekil, ruh gibi, bütün katı şiir maddelerinin, incele incele, gittikçe latiften latife geçe geçe en esîri latif haline gelmiş, can özü...

Esîrî sözcüğünün altını çizelim. Ondokuzuncu yüzyıl yazarlarından Madame de Stael, "lirik şiirin gerçek büyüklüğünü duyumsamak için esîrî (çok hafif-eterli) bölgelerde hayal içinde uçmak ve kutsal uyumu dinleyerek yeryüzünün gürültüsünü unutmak gerekir" diyordu. Baudelaire de şair Theodore de Banville'le ilgili yazısında benzer sözü yineler: "Ruh lirik izlenimlerle aydınlanır, ışığa kavuşur, esîrî (eterli-daha hafif) bir bölgeye ulaşmak istercesine, hafifleyip genleşir, kanatlanır. " Necip Fazıl "Batının pırtıklarımın söylediklerini bir daha söylemekten öteye gidemediği halde Poetikasının Türk şiir geleneğinde ilk örnek olduğunu ileri sürüyor. Devam edelim.

Necip Fazıl da Baudelaire gibi teknolojik gelişime karşıdır.

Necip Fazıl: **"Ondokuzuncu Asırın ikinci yarısından itibaren başlayan büyük ruh ve fikir buhranı, başını alıp dolu dizgin boşanan müsbet ilim buluşlarının şiir ve fikirle payandalaş bulamayışından doğdu'**

Baudelaire: "Sanayi ve gelişim her tür şiirin en zorba düşmanlarıdır... (Th. Gautier üstüne)."

Necip Fazıl Poetika'sındaki şiir tanımlarında Sembolistlerin ve Romantiklerin sözlerini yineler. Yazıyı uzatmamak için örnekler vermiyorum. Bir araştırma yapmak isteyenler Necip Fazıl'ın Çile betiğinin sonundaki Poetika'yla Sembolizm adlı kitabımda yazdıklarımı karşılaştırabilirler. [Sembolizm, Erdoğan Alkan, Deyiş Yayınları.]

Necip Fazıl Şiirinde Baudelaire Etkileri

Bahriye Mektebinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde okuyan Necip Fazıl Kısakürek 1925 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca Paris'e gönderilir, ancak, öğrenimini yarım bırakıp döner. Fransızcayı ne kadar öğrendi, Fransız şairlerini Fransızcasıyla ne kadar okudu? Baudelaire'in yapıtlarını aslından mı, çevirilerden mi izledi? **Bu sorulara tam karşılık bulamasak da Necip Fazıl'ın şiirlerinde, gençliğinden son yıllarına dek Baudelaire izlerinin sürüp gittiğini görüyoruz.**

Renk-koku-ses-uyum

Baudelaire'in şiirlerinde renk, koku, ses ve uyum sözcük ve kavramlarına sık sık rastlarsınız. Bazı örnekler verelim:

Aydınlık gibi geniş ve gece gibi kara

O derin birlik içinde, sesler, kokular ve renk

Uzaktan uzağa karışan yankılara denk

Birbirlerini işte böyle yanıtlamakta

(Correspondances–Iletişimler).",

"Akşamda kokular, sesler dönüyor

Hüzünlü vals, öldüren başdönmesi

(Akşamın Uyumu)",

"Güneşin okşadığı kokulu ülkedeydim

(Sömürgeli bir kadına).",

"Yuvarlayıp göklerin resimlerini, çalkantı

Katıyordu saltanatla, dağdağayla, gizemle

Zengin ezgilerin o güçlü uyumlarını

Batan güneşin gözlerimdeki renk cümbüşüne

(Önceki Yaşam.),

"Takıların alaycı sesinde raks ederken

Madenler ve taşlarla ışıklanan şu dünya

Coşturur yüreğimi, dehşetli düşkünüm ben

Sesin ışıkla hemhal olduğu eşyalara

(Takılar).",

"Sıcak bir güz akşamı, kapalı iki gözüm

Solurken kokusunu baygın göğüslerinin

(Alıp Götüren Koku).",

"Ve başında kokulu bir şapkaydı saçları", "Bu odada her şey uyumun yeterli aydınlığına ve tatlı karanlığına sahip. Uykulu bir zihnin, sıcak bir limonluktaymış gibi sallandığı bu ortamda (...) usul bir koku yüzüyor

(İki Oda)."

Örnekleri uzatmayalım ve Necip Fazıl şiirindeki renk, koku, ses ve uyumları (ahenk) araştıralım:

<u>"Nasıl kaynaştırılmış renkler, sesler, hacimler</u>

(Mimari)",

<u>"Göz kaptırdığım renkten, kulak verdiğim sesten</u>

(Affet)",

“Ölçüden, ahenkten daha güzeller

(Sonsuzluk Kervanı)”,

“Biter, her şey biter; ses, şekil ve renk

Kokular biter

(Biter)”,

“Bu dünyada renk, nakış, lezzet, ne varsa küsüm

(Tebessüm),

“Renkte, seste, ışıkta, her şeyde bir ihtizaz

(İhtizaz)”,

“Solmaz, solmaz; bu bir renk...

Ölmez, ölmez; bir ahenk

(Onun ümmetinden ol)”,

“Versem gözlerimi bu sonsuz renge

Kapansam içimden gelen ahenge

(Geceye şiir)”,

“Renk renk dertlerimi gözümde besle

(Gurbet)”,

“Pırıltılar, nağmeler

Renklerle eriyorum

(Yalnızlık)”,

“Renk, koku, ses ve şekil, ötelerden haberci

(Visal)”.

Sayılar

Doğu düşüncesine büyük ilgi gösteren Nerval’e göre insan Yazgısıyla yıldızların yürüyüşü, burçlar arasında simgesel bir bağ var. Nerval’in, bir tür uzun şiir de diyebileceğimiz Aurelia adlı gerçeküstücü öyküsünde şu satırlarla karşılaşıyoruz: “Bir akşam, gece yarısına doğru, oturduğum mahalleye çıkarken gözlerimi rastgele kaldırdım; aydınlıktı, sokak lambasının ışığı vuruyordu; evin numarası dikkatimi çekti. Yaşımın sayısı Başımı, eğer eğez solgun tenli, çukur gözlü, yüz çizgiler, Aurelia nın çizgilerine benzeyen bir kadın gördüm önümde. Bu ya onun ölümü ya da öleceğim bildiriliyor bana, dedim kendi kendime. ” “Akşam, o öleceğim saate yakın anlarda, iki dostla bir masada, resim ve müzik üstüne konuşuyor ve renklerin soyu ve sayıların anlamı konusunda görüşümü açıklıyordum (...) yerini bildiğime inandığım yıldızı aramaya koyuldum gökyüzünde. ” “Bana göre sayıların genel sıralamasına bir hata karışmıştı ve insanlığın başına gelen tüm yıkımlar, kötülükler bundan kaynaklanıyordu. ”

Sayıların simgesel gücüne inanç Nerval’den, bir Nerval hayranı olan Baudelaire’e de

geçer. Çukur şiirindeki şu ilginç dizeleri okuyalım:

Başım inatçı ağrılarla dolu, dönüyor Yürek hiçliğe özlemle tutuşup yanıyor 'Ah, çıkmamak Sayılar, Varlıklar evreninden!" Sayıların gizemine çeşitli yazılarında değinir Baudelaire:

Kalabalıkta olmak arzusu sayının çarpımından duyulan kıvancın gizemli anlatımıdır. Her şey sayıdır. Birey sayıdır. Esriklik bir sayıdır. **(Füzeler, I)"**

"Fizikte olduğu kadar aktörede de çukur duygusunu içimde taşıdım hep, yalnız uykunun çukurunu değil, eylemin, düş'ün, anı'nm, arzunun, özlemin, pişmanlıkların, güzelin, sayının v.b.g. çukurunun

(Soyunmuş Yüreğim, LXXXVII) "

Baudelaire'in Çukur şiirindeki **"Ah, çıkmamak Sayılar, Varlıklar evreninden"** dizesi üstüne Fransız düşünür ve **yazar**ları çeşitli yorumlar yaptılar. Bu yorumların birleştiği **nokta** şöyle:

Dizedeki merkezi düşünce Bir ile çok arasındaki, hiç yitmeyecek olan temel Birlik'le bu Birlikken doğmuş **çoklukların** gittikçe artsın yayılışı arasındaki zıtlıktır. Demokratik ve **sosyal** gelişim hızlandıkça insanın insan olarak değeri düşer, zira artık niceliğin (kemmiyet), istatistiğin saltanatı **başlamıştır. Kişi**sel nitelik (keyfiyet) geçerli değildir, kitle içinde, **çokluk için** yoğunluğundan kaybeder. [Baudelaire, Gerard Conio, Oeuvres Majeures, s: 26-27.]

Şimdi Necip Fazıl Kısakürek'in sayılardan söz ettiği ve sayıları yorumladığı dizeleri görelim:

<u>"Sayılarda çoğalmak, niçin, ne olmak için</u>

<u>Bir tek hiçbir çarpısı kırk milyona bir hiçin</u>

(Hiç mi Hiç) "

*

<u>"Bu Çözülmez bilmece</u>

<u>Hep sayı, harf ve hece</u>

(Ne ileri, ne geri)".

<u>"Sayılar yalnız Bir'in kendi dalgalanışı</u>

<u>Sayılar kemmiyetin keyfiyeti anışı</u>

(Sayılar)."

<u>**Sayılara eğilen Necip Fazıl yeni bir şey mi söylüyor, yoksa Baudelaire'in söylediklerini ve bu konudaki yorumları mı yineliyor? Sorunun yanıtını okur kolaylıkla kendisi bulabilir. Bir saptama yapıp şunu da ekleyelim. Kimileri "Necip Fazıl tasavvuf felsefesinden, Tanrının birliğinden, vahdet-i vücuttan söz ediyor" diyebilir. Bu tür yaklaşımlar sonucu değiştirmez, kaynak ve model Baudelaire'dir.**</u>

Günah-Azap-Pişmanlık

Baudelaire şiirlerini günah, azap ve pişmanlık kavramlarıyla örer. Bazı örnekler verelim:

"Besliyoruz sevimli azaplarımızı

(Okura),

"Günahlarımız dikbaşlı, pişmanlıklarımız alçak

(Okura)."

"Kıvançlı Melek, bilir misin, acı denen şeyi

Nedir utanç ve azap, göz yaşı, iç sıkıntısı. "

Örnekleri çoğaltmamıza gerek yok. Aynı kavramları Necip Fazıl'ın da işlediğini görüyoruz:

"Başı görünmez hayâl, sonu gelmez nedamet

(Ruh),

"Kalmadı eşya ile aramda hiçbir uyum

Nefes alırken bile inkisar ve pişmanlık

(Halim)."

"Annesi azabın

Sonsuzluk şarkısı

Annesi azabın

Cinnetin tıpkısı

(Zaman).",

"Azap, saçlarıma ak

yüzüme çizgi serdi

(Azap)."

Kurtlar-Böcekler ve Ölü

Mezardaki kurtlar ve böcekleri bol bol işler Baudelaire:

"Ey kurtlar! Gözsüz, kulaksız kara yoldaşlar

Size gelen özgür, kıvançlı bir ölü var

Obur filozoflar, pisliğin oğullar

" (Kıvançlı Ölü)",

"Dindirebilir miyiz eski, uzun Azabı

Kımıldayıp kıvranır, yaşar içimizde

Kurt nasıl ölülerle, tırtıl nasıl meşeyle

Beslenirse öyle beslenir bizle

Dindirebilir iniyiz bu onulmaz azabı?",

"Besliyoruz sevimli pişmanlıklarımızı

Dilenciler böceklerini beslerse nasıl. "

Şimdi de Necip Fazıl'ın dizelerini okuyalım:

"Koklarken küllerimi mezarımda bir böcek

(Ruh).”,

“Bir kurdum ki sizi hep diş diş yerim

Ve gezerim her gün elbisenizde

(Nefs)”,

“Ağzıma soğuk kurtlar dolacak, gözüme kum

(Dipsiz Kuyu).”,

“Ufak böcekler gibi

Gezer onların kalbi

Üstünde döşemenin

(Takvimdeki deniz)”.

Tabut

Ölüm ve tabut elbette şairlerin demirbaş konusu. Ancak dizelerdeki benzerlikler yineleme olmamalı. Baudelaire Güz Şarkısı şiirinde:

Tekdüze vuruşlarla salınan bir tabut var

Sanırım, çivilenen, bilmediğim bir yerde

Ölen kim? -Dün yazdı, bugün sonbahar

Çınlar bir yolculuk gibi bu ses yüreklerde

diyor. Cahit Sıtkı aynı dizeleri şiirine şöyle aktarır:

“Nerden çıktı bu cenaze, ölen kim?”

Baudelaire’in bu dizeleri Necip Fazıl şiirine de şöyle girer:

“Tabut değildir bu, bir tahta kundak

Bu ağır hediye kime gidecek

Çakılır çakılmaz üstüne kapak. ”

(Tabut şiiri)

Bir Kıyaslama

Bir şair başka bir şairin imge ve deyişlerini **kıyaslama** yoluyla da kendi şiirine aktarabilir. Baudelaire **Vampir** şiirine şunları yazmış:

Nasıl kumarbaz kumara

Nasıl şişesine sarhoş

Nasıl kurtlarına bir leş

Bağlandıysa-Lanet, sana

Ben de bağlandım o kadar

Şimdi de Necip Fazıl’ın Beklenen şiirindeki dörtlüğünü okuyalım:

Ne hasta bekler sabahı

Ne taze ölüyü mezar

Ne de şeytan bir günahı

Seni beklediğim kadar.

Necip Fazıl en azından **"Ne taze ölüyü mezar"** dizesiyle kendini ele veriyor. Bu dizenin kökende, Baudelaire'in "Nasıl kurtlarına bir leş" dizesiyle farklı bir yanı yok. Farklı olan sözcükler.

Kendini Cezalandıran Kişi

Baudelaire'in bir şiiri "Heautontimoroumenos" adını taşır. Anlamı Kendini Cezalandıran Kişi. Şair kendini cezalandırarak günahlarından, suçluluk duygusundan arınmaya çalışır. Peki Kısakürek Aynalar Yolumu Kesti şiirinde ne söylemiş: **"Benim işim kendime en büyük ceza "** demiş.

Baudelaire'in şiir adından bir başka şiirinde de yine dize üretiyor Necip Fazıl. Yolculuğa Davet şiirini yazmış Baudelaire. Şu iki dize de Necip Fazıl'dan:

Yolculuk, her zaman düşündüm onu

İçimde bu azgın davet ne demek?

(Yolculuk şiirinden)

Titreşim

Baudelaire Akşamın Uyumu şiirinde:

Her çiçek dalında buğulanıyor

Kemanda üzgün bir kalp titremesi;

Hüzünlü vals, öldüren kaşdönmesi

Bir tapınak gibi gök dinleniyor

demiş. Necip Fazıl'ın İhtizaz (Titreşim) şiirinden iki dize:

Renkte, seste, ışıkta, her şeyde bir ihtizaz

Her şeyde bir titreşim, zikir, fikir ve niyaz

Renk, ses ve titreşim Baudelaire'e ait, bunu yazmıştık, peki bu iki dizede Necip Fazıl'a ait ne kalıyor: Zikir, fikir ve niyaz.

Şehvet

Baudelaire'in ana temalarından biri de şehvet. Birkaç örnek verelim:

"Durgun şehvetler içinde eskiden orda yaşadım

(Önceki Yaşam)",

"Orda her şey düzen ve güzellik

Lüks, durgunluk ve şehvet",

"Derin sonsuzluklarda kıvançla uçuyorsun

Tarifsiz ve erkeksi bir şehvetle

(Elevation).

Necip Fazıl, şiirinin bütününe ters düştüğü, yama gibi durduğu halde, salt Baudelaire özentisi yüzünden şehvete de yer vermiş:

“Yeşil asmalarda depreniş, şehvet

(Çile)”,

"Bela, bela bende yakıcı şehvet

(Yüzkarası)”.

Bela

Yeri gelmişken Necip Fazıl şiirindeki bu "‘Bela” sözcüğünün kökenini araştıralım. Baudelaire’in şiir kitabının adı Les Fleurs du Mal. Gerçek anlamı ise Kötülük Çiçekleri. Ancak Baudelaire üstüne köklü bir araştırma yapmayan bazı çevirmenlerimiz le mal 'in gerçek anlamını yanlış yorumladılar. Bu sözcük kötülük’ün yanı sıra acı, bela, şer gibi anlamlara da geliyor. Les Fleurs du Mal'i kitap olarak yayınlayan Vasfi Mahir Kocatürk, yanlış bir yorumla, kitaba Elem Çiçekleri adını verdi. Yanılgı yakın zamanlara dek sürdü. Cemal Süreya da aynı hataya düştü. Görülüyor ki, yanılanlardan biri de Necip Fazıl:

“Bela... Bela bende yakıcı şehvet”,

“Ne var, ne var alemde bela kadar çekici

(Bela)”

diyor.

Maden

Necip Fazıl’ın şiirlerinde zaman zaman maden sözcüğüyle karşılaşıyoruz:

“Ülfet, kara yalnızlık madeninde bir yaldız

"Ey gönül madenin ne kadar yufka

(Orada)”

gibi. Bu sözcük Ba**udelaire’in** şiir sözlüğünden. Hayli örnekleri var Baudelaire’de:

uVe irademizin zengin madeni

O bilge simyacı tarafından buharlaştırılır

(Okur’a)”,

“Bilinmeyen madenler, denizin incileri

(Benediction)”,

“Bu parlayan maden ve taş dünyası

(Takılar)”,

“Cilalı gözleri sevimli madenlerden yapılmış. ”

“Boşlukta Düşen Fikir”

Baudelaire Çaresiz (Irremediable) şiirinde

“Bir Fikir, bir Şekil, bir Varlık

Gökten hareket edip düşmüş

Çamurlu ve kurşunlu Styx Irmağının

Diplerdeki karanlığına"

diyor. Necip Fazıl da buna benzer bir dize düşürüyor:

"Ben başı ağır gelmiş boşlukta düşen fikir"

(Ben)

Necip Fazıl şiiriyle Baudelaire şiiri arasında daha pek çok benzerlikler var. Kısakürek'in şu dizelerinin benzerlerini bir araştırmacı her zaman Baudelaire'de bulabilir:

"Cinnet, korku, şüphe benim eserim

Sıcak kalbinizde gizlidir yerim

(Nefs)",

"Göğsü yakut ve safir

Karşımda bir masif ir

Sordum: Kimsin, nesin sen

Dedi: Şeytandan sefir

(Hep Nefs)",

"Bir tatlı vehim gibi içimi bayıltacak

(Ruh)."

Diğer Etkiler

Akla şöyle bir soru gelebilir: Necip Fazıl şiiriyle Baudelaire şiiri arasındaki bu benzerlikler, esinler, etkilenmeler, örtüşümler bir rastlantı mı?

Bu soruya rahatça "hayır" yanıtını verebilirim. Dil bilen bazı şairlerimizde, özellikle Fransız şairlerinden, dize, kavram, imge aktarmak bir alışkanlık halini almış, Fransız şiirinden bir havuz oluşturulmuş ve bu ortak kaynaktan çoğu yararlanmaya kalkmış. Nitekim Necip Fazıl'da sanıyorum daha çok dolaylı olarak, Ahmet Hamdi Tanpınar kanalıyla Nerval de yer alıyor. Nerval'in Aurelia öyküsünden bir bölüm:

"Açık seçik belirgin, canhıraş, acı dolu bir kadın çığlığıyla sıçrayıp uyandım (...) Gecede böyle acı acı çınlayan o ses neydi? Rüyanın içinden değildi (...) Penceremi açtım (...) Bana göre bu dünyanın olayları görünmeyen dünyanın olaylarına bağlıydı (...) garip bağlantılardan biriydi bu ses. "

Şimdi de Nerval'i hem düzyazılarıyla, hem şiirleriyle yağmalayan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Abdullah Efendi'nin Rüyası öyküsünden alıntı yapalım:

"Ne oluyor diye başını kaldırdığı zaman tavanın tepesinden uçmuş olduğunu (...) gördü (...) Ses asırlar içinden geliyor gibi boğuktu. "

Ve Necip Fazıl'ın Çile şiirine bir göz atalım:

"Göklerden bir ses geldi: Bu adam

Gezdirsin boşluğu ense kökünde

Ve uçtu tepemde birdenbire dam

Gök devrildi, künde üstüne künde...

Pencereye koştum: Kızıl kıyamet! (..)

Al sana hakikat, al sana rüya. "

Bu benzerliklere rastlantı diyebilir miyiz? Göklerden bir ses geliyor, evin tavanı uçuyor, şair pencereye koşuyor ve bütün bunlar bir rüya ya da bir hayâl halinde oluyor. Necip Fazıl, Nerval ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ı özetlemiş.

Necip Fazıl'da Rimbaud'yu da bulabiliyoruz. Arthur Rimbaud "Tümceler" **şiirinde**

'İpler çektim çankulesinden çankulesine, kordelalar pencereden pencereye, yıldızdan yıldıza altın zincirler çektim ve dans ediyorum " **diyor. Necip Fazıl'ın şu dizesine bakalım**:

İki yıldız arası göğe asılı hamak

(Uyumak İstiyorum)

Şairimiz yıldızdan yıldıza ip çekip gökte hamak kurmuş Rimbaud'nun imgesini yinelemekten öteye gitmiyor.

Necip Fazıl'ın başka dizeleri, örneğin Açıklarda şiiri hem Rimbaud, hem Mallarme etkilerini taşıyor.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Necip Fazıl en çok Baudelaire'den etkilenip Baudelaire'i baş tacı etmiş. Kitabının sonuna eklediği vasiyeti okunduğunda sanırsınız ki Çile de kendisinin bir araya getirdiği şiirler onun dinsel ve tasavvufa bağlı inançlarının ürünleridir.
Dindar ve
"Kalbimi ve aklımı hep sağ elime verdim
Görevi olmasaydı sol elimi keserdim "
diyecek kadar sağcı, sol düşmanı Necip Fazıl'ın şiirine

"Tanrı bir rezilliktir, bir şeyler veren rezillik
(Füzeler, VIII)",

"Bende inanç için gerekli temel yok. Yalnız haydutlar inanmış insanlardır
(Soyunmuş Yüreğim XI) ve

"Ben komünistim"
diyen Baudelaire'in damgasını vurması kaderin garip bir cilvesi midir?

Sh:506-519

Kaynak: Erdoğan Alkan, ŞİİR SANATI, İnkılap, 2005, İstanbul

DÜNYANIN MİHVERİ KADIN MI-PARA MI?

Biz insanlar Allah'ı arayıp dururuz.

Bulsak acaba ne diyeceğiz?

İlk şikâyetimiz,. tıynetimizin bozukluğu hakkında olsa yeridir...

Eğer halik mahlûkundan tanınacaksa vay onun da haline

22 Nisan 1934 Mısır — Heluvan Sh: 214

Kaynak: Hüseyin Rahmi GÜRPINAR, Dünyanın Mihveri Kadın mı-Para mı? Millî Roman, Hilmi Kitabevi 1948-İstanbul

Bu romanı son defa aleyhimde bulunan fakat yazdığını imzalamaya utanan meçhul muharrire hediye ediyorum.

Para mı kadın mı, dünyanın mihveri?

Belki birincisi çok defa İkincisi için, kazanılır. Bütün âlem bu iki şeyin etrafında dönüyor. Hep hayır ve şerrin kaynağı bu iki mıknatıs değil midir?

Bahtiyarlık bunun tekinde mi, çiftinde midir?

Servet için hakiki saadet parada değildir derler. Kadın için de yüz güzelliği zevale mahkûmdur. Huyu güzel olsun denir. Bu sözlerde biraz züğürt çeşnisi görüyorum. Para ile çok felâketlere karşı gelinebilir. Onun olması, olmamasına nisbetle çok (mucize) ve faydalar temin eder. Her yüzü güzel olan kadının ahlâkı çirkin olması da tabiî bir kanun değildir. Her iki güzelliğin bir arada bulunması malikini daha mesud etmez mi?

Fakat bu ikisini, üçünü bir araya getirmiş mesuda pek ender tesadüf olunur. Romanımızda bu bahtiyarlıkları birleştirmeğe uğraşan zengin bir ihtiyarın vardığı mâkûs neticeyi okuyacaksınız. Şimdi meselenin asıl pürüzüne geldim **Bazı zenginler para ile başlarına türlü belâlar satın alırlar. Kabahat servette değil, o, idaresizlerdedir.** Hayatta bütün gülünç ve acıklı hengâmeler zenginlerle züğürdlerin karşı karşıya olan ebedi vaziyetlerinden doğar. En küçük sokak kavgasından en büyük harblere kadar insanlar arasındaki sulh kabul etmez çekişmenin sebebi bu değil midir?

Şimdiki açlar, tipi havada mideleri boş kalmış kurtlar gibi saldırıyorlar. İşte zenginlere lokmalarını boğazlarında bıraktıran günün büyük meselesi...

Hep birden zengin olmak...

Veyahud umumî serveti paylaşarak — ki buna imkân yoktur — hep birden fakir kalmak...

İşle halli mümkün olmayan bu dâva üzerine içtimaiyatçı filozofların hokkaları boşaltılıyor. Kindar kalemler, çeneler durmayıp işliyor.

Netice ne olacak?

Bu suale eski zamanın hatifleri yerine yeni asrın bombaları cevap veriyorlar...

Heybeliada 21 Mayıs 1934

Sh:5-6

Kaynak: Hüseyin Rahmi GÜRPINAR, Dünyanın Mihveri Kadın mı-Para mı? Millî Roman, Hilmi Kitabevi 1948-İstanbul

ŞEYTAN DAHİ CİMRİLERLE ARKADAŞLIK YAPMAZ

**"Akılsızlar hırsızların en zararlılarıdır.
Zamanınızı ve neşenizi çalarlar."**

Johann Wolfgang von Goethe

Allah Teâlâ cömertleri sever.

Materyalist kafa yapısına sahip olduğumuz değil mi ki, cimriliği maddî açıdan düşünme sebebimiz olmuş ve biz insanları kısır ve bereketsiz kılmıştır. Aslında cimrilik maddede değil manevi kısımda ve ahlakta tehlikelidir. Cimriliğin ahlaktaki çirkin kokusuna şeytan dahi tahammül edemez ve yanlarından kaçar gider. Ayrıca cehennem yolunda ilerleyişinde kendini sorumlu tutmak istemeyişi de vardır..

Cömertlik, malda değil gönülde olandır. Mal sahibi mülk sahibi üzerinde en güzel konuşan Yunus Emre, aslında neyi anlattığını tefekkür etmeliyiz.

Biz neyin sahibiyiz?

Derken neyi işaret ettiler.

Hırsızlar bir şey saklanıyorsa onu değerli kabul eder ve çalmak isterler. -Kalp hırsızları vardır. Bunlar konusunda kimse çok konuşmak istemez. En can alıcı hırsızlık budur.-

Şeyh Galip, Hüsn-ü Aşk adlı o büyük eserinde, Mevlânâ'ya âit olan mısrâları kullandığında ya da 'esinlendiğinde', - herhalde itiraz edenler olmuş ki- şu meşhûr beytiyle açıklar:

" Esrârını Mesnevi"den aldım

Çaldımsa da mîrî malı çaldım

Fehmetmeğe sen de himmet eyle

Ol gevheri bul da sirkat eyle

Bu iki beyt günümüz Türkçesiyle:

"Sırlarını Mesnevi"den aldım. Hırsızlık ettimse de beylik malı çaldım. Sen de artık anlamaya çalış, o cevheri bul da sende çal."

Can Yücel'e atfedilen bir söz vardır:

İki şey çalmak günah değildir: Ekmek ve kitap.

Bilmesekte, kitap "kamulaştıranlar" bu "fetvâ"ya mı dayanırlar? Belki de Lenin'in **"Kitap ve çiçek hırsızları hırsız değildir"** e bağlayanlar olsa da eskilerde talebelerin kitap çalmasına göz yumardı.

Bir Arap atasözü şöyle der:

Kitabı emânet veren büyük deli, geri getirense en büyük deli..dir

Gandhi' ise : **"Sattığı mala aşırı fiyat koyan adam hırsız değil de nedir?"** derken bize konuya başka açıdan mı değerlendirme yapıyor.

http://blog.milliyet.com.tr/caldimsa-da-m-r--mali-caldim/Blog/?BlogNo=357608

Hırsızlık aslında cimriliğin bir getirisi olurken, ilimde saklanılan her şey bir yerde cahilliğin ilerlemesine neden olacak kadar acı gerçektir.

Paylaştığımız şeyler hususunda Şeyh Bedreddin'in

"yarin yanağından gayrı her şeyde

her yerde

hep beraber!" olmak şiarımız olmalıdır.

Yıllardır internet üzerinde serbest dağılımı olan çok kitap var. Belkilerini tatmin etmek için, insanlar onları kopyalar arşivlerine atar. Sonuçta çoğu okunmadan arşivde çöp olarak kalmıştır. [Benim bir kitap arşivimin adı **"kitap çöplüğü"** olarak geçiyor.] Çekiciliği kalmayan her kitap onları birileri için toplasanızda-kendinizde olsanız- değersiz kalmıştır. Klasik eserler dahi çöplüğe düşmeden nasiplenirler.

Yeni yetmeler yıllarca çalışır, bir eser üretir. Sonra üzerlerine misafir bir sinek konduğunda onu kovmaya çalışırlar. Bilmez ki ilk eserler ulaşabildiği yere kolay ulaşması gerekirdi. Hatırlarım, şimdilerde meşhur bir sanatçı ilk kasetini piyasaya sürdüğünde, kasedim çok satıldı imajı için, alışverişi birşeyi andırıyor. Kendi eserine kendi değer verme yolunu da eliyle açma isteği.

Zaman zaten cevherin tozlarını ve cürufunu kaldırıp atacaktır. Allah Teâlâ bilgiyi saklasaydı ve Âdeme isimleri öğretmeseydi, kendi katında büyüklüğüyle kendince övünseydi, bir zevk alamayacağı kesindi. Bu nedenle bütün bu varlığı yarattı. "Ben varım" dedi.

Saklanılan ve çalınan şeyler ile aramızda koyduğumuz sınır varlık âleminde hırslarımızın ve egomuzun tatmin olmayışıyla alakalıdır. Kamuya açık mekânlarda ortaya bırakılan araçlar değer açısından cazip olmayışları değersizlikleri ile değil, düşüncelerimizle oluşmaktadır. Bir zaman evime hırsız giripte -hepsini dağıttığım-kitapların hiçbirini çalmayışında, en çok tuhafıma giden şey kitabın değersiz oluşumuydu? Hayır. Biliyorum ki, kitap hırsızı varsa o yalnızca yazar tayfasından başkası olamaz. Yazarda kitaptan ekmek yediği içindir. Çaldığı yine kendi açlığı olan ekmeğidir. İnsan yemek ve doymakla bütünleşir. Ekmek çalmak açlığı gidermek için olduğunda, Hz. Ömer radıya'llâhu anh kısas uygulamamıştır.

Açlık dünyada iki şey için hırsa döner, denilmiştir. Biri cimrilik diğeri cömertlik için. Cimrilik için olan mal biriktirmek, cömertlik için olan ise, ilim yapmak âlim olmak içindir. İlim ehli eğer bir şeyi bulmak için yola düşüyorsa, cahil bir sokak adamın ağzından da hikmeti alır, çalar ve haysiyet sahibi yapmak için onu tezyin edip sunar. Sokak adamı sattığından habersiz, alanda hırsızlık malı olduğunu hiç düşünmez.

Ahlakın güzel oluşu kendimize verdiğimiz değerle alakalı olduğu kadar cömertliğimiz ile tam manada bağıntı kurmuştur. **"Ben bildim", "hakkım olanı helal etmiyorumla"** uğraşmak yerine çalınmayacak kadar orijinal bir eser üretelimde bu gerçekten onun/şunun desinler. Yoksa duyduğu melodiyi tırtıklayıp ilahi yapan FM sanatçıları gibi, satanist şarkıyı, ilahi formunda terennüm ederken, doğrusu işi bilenler için gülme konusu olduğunu bilmekteyiz.

Hırsızlık mesleği gök kapılarında başladığında, şeytanlar değer sisteminin ilk kurucusu oldular. Bilgiyi çaldılar. Fakat Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellemden sonra bilgi hırsızlığı kapatıldı denilmesi "en büyük hikmetin" O'na indirilmesidir. Yoksa şeytan hırsızlığından vazgeçip şihaplardan korkarak huyundan vazgeçti demek değildir.

Cehennem olacak bütün sonuçlar Efendimizle belirtilmişken sonsuzluk hırslı insan için tek bir bilgi vardır. **"Benlik. Her şeyde ben her yerde ben."** Bunun kötü geleceğini bilmek, sen ve ben kavgasında inancın değil cimrilik ve cömertliğin erdemi vardır. Cimriler sonuçta cehennemî yollarında sıkıntı ile kıvranırken -şeytan bile bile sorumluluk almamak için onları terketmişken-cömert huzuru kalp ile hayat çöllerini aşar gider. Çünkü cömertin bildiği sır **"ölümlü"** olduğunu bilmesidir.

Sonuçta mal ve mülk sahibi hikâyesinin başına döneriz.

Öyle ise bizler, Hakk'ın mülk hırsızları olarak kaç kere kesilecek elimiz, kesilecek dilimiz, kesilecek kalplerimiz olmuştur. Kaç kere. Sahip olmadığımız şeylerle övünüceğimize;

Kaybedecek neyimiz var?

Kazandığımız neydi ki?

Dediğimizde cevabımız koca bir Hiç..... olacaktır.

Sözü Hz. Mevlana kuddise sırruhu'l-âlî Efendimin menkıbesi ile bağlayalım.

Sahip İsfahani"nin hanında çok güzel bir fahişe kadın ve yanında da çalışan birçok kız vardı. Mevlana bir gün bu hanın önünden geçiyordu. Rabia adındaki bu kadın kızları ile birlikte gelip Mevlana"nın ayağına kapandılar. Mevlana :

" Siz ne büyük pehlivanlarsınız, ne büyük pehlivanlar. Eğer siz bu kadar yükleri çekmeseydiniz, azgın nefisleri kim yenerdi?

Siz olmasaydınız, iffetli kadınların iffet ve namusları nasıl anlaşılırdı?"

buyurdu. Bunu işiten devrin büyüklerinden birisi **"Mevlana, büyük adam fakat fahişelerle ilgilenmesi manasızdır"**, dedi. Bunun üzerine Mevlana,

"Eğer sen de erkeksen, onlar gibi ol, için dışın bir olması için ikiyüzlülüğü bırak" dedi (Eflâki II: 127).

Yeryüzünde cömertlik hususunda fahişe kadınları aşan bir varlık gelmedi. **Kalaycı Mehmed Emin Özlü Efendim**, mahcubiyetle **"onlardan daha cömert kimseler görmedim"** dediğinde zühd ve takva sahiplerinin iç hallerinde gizledikleri benlik be cimriliklerinin sırıtışını beyan eder.

"Günah başka, cimrilik başka bir şey ", "zahidde olsa şeytanın dahi cimriler ile hiçbir işi ve arkadaşlığı yoktur", "cimriler yalnız kalmaya mahkumdurlar" deriz.

İhramcızâde İsmail Hakkı

BAŞA DÖN

SORULAR CEVABI HİKÂYELER

- Emrindekilerini sağır edenler, daha sonra seslerini duyuramayacaklardır

Talebe kurbağaya "Zıpla!" dediğinde zıplamasını öğretmiştir. Sonra kurbağanın bacaklarından birini kesmiş ve "Zıpla!" demiş. Kurbağa zıplamış ve talebe defterine memnun şekilde not düşmüş: Bir bacağı kestiğinizde bile şartlanma kalıcı. Deneyi ikinci bacağı, sonra üçüncü bacağı keserek tekrarlamış ve Kurbağa her seferinde zıplamış. Sonunda kurbağanın dördüncü bacağını da kesmiş ve "Zıpla!" demiş. Bu kez kurbağa zıplamamış. Öğrenci biraz düşündükten sonra defterine şunları yazmış:

Dört bacağını kaybeden kurbağa işitme duyusunu kaybeder. [Sh:309]

Halkta talebe gibidir. Dört tarafını birden kesersen seni duymaz olur.

-Tek el sandığının da sesi bir gün çıkar.

– Bir mecliste, bir manastırında kalmış olduğu biriyle tanışmıştım.

'Tek elin alkış sesi nedir?"

Paradoksal bir soru sormuştu. Mecliste birkaç kişi soruyu çözemedikleri için hüsrana uğramıştı. Hem zaten, insan tek elle nasıl alkışlayabilirdi ki?

Alkış için iki el gerekirdi, değil mi? Sonunda, adam pes etti ve kendi çözümünü gösterdi. Elini bir masaya vurdu. Tek elin çırpma sesi buydu. Meclisteki herkes pek memnun olmuştu.

Sh:335

-Biliyorum demek en büyük hatadır?

Bir profesör, bir sanat hakkında bir şeyler öğrenme fikriyle bir ustasını ziyaret eder. Usta profesöre çay içer misiniz, diye sorar. Usta çayı hazırlarken, profesör sanat hakkındaki bilgisini ortaya koymaya başlar. Çay hazır olunca, usta profesörün fincanına çay doldurmaya başlar; fincan dolar ama usta doldurmaya devam eder. Profesör bağırın

"Ama fincan dolu!"

Ustası, .Sizin zihninizin de bizim sanat hakkında fikirlerle dolu olduğu gibi!" diye lafı koyar.

Sh:336

-Hilenin bir bilicisi varsa, oyunun başka yolları da vardır .

Nasreddin Hoca'nın karşısına ayağındaki ayakkabıları çalmak isteyen hırsız gençlerden bir çete çıkmış. Hocayı kandırmak isteyen gençlerden biri bir ağacı işaret ederek, **"Hoca, hiç kimse bu ağaca çıkamaz,"** demiş. **"Tabi ki çıkabilir. Bak göstereyim,"** demiş hoca, yemi yutarak. Başta hoca ağaca tırmanmadan önce ayakkabılarını yerde bırakmayı düşünmüşse de,

biraz daha düşününce ayakkabılarını birbirine bağlamış ve belindeki kuşaktan sallandırmış. Sonra tırmanmaya başlamış. Oğlanlar bozulmuşlar. Biri,

"Ayakkabılarını niye götürüyorsun ki?"

diye bağırmış. Hoca aşağıya seslenmiş:

"Hazır yanımda bulunsun, belki ağaçtan öteye yol gider!"

sh: 182

-Topluluğu susturmak için daha kötüsünü yaparlar.

" Bir zamanlar bacaklarından birinde dayanılmaz ağrılar olan bir adam vardı. Doktorlar çare bulamıyorlardı. En sonunda bacağı kesmeye karar verdiler. Uzun saatler boyu baygın kalan adam uyandığında doktorların kendisine şaşkın şaşkın baktığını gördü. Kendisini hala pek iyi hissetmediğinden, doktorlara **'Eee? Ne oldu?'** diye sordu. Doktor **'Size bir iyi bir de kötü haberim var. İlk önce, kötü haber. Yanlış bacağı kestik.'** Hasta boş bir ifadeyle ona bakıyordu ama doktor hemen onu teselli etti:

'Şimdi de iyi haber. Hasta bacağınızın durumu o kadar da kötü değilmiş. Kesmeye hiç gerek yok. Onu kullanabileceksiniz."'

Sh:282—283

- Materyalizmi kabullenişimizde birçok uydurma şey bilimsellikle kabule şayan görülmüştür.

Tuhafiye dükkanına giren bir müşteri kendisine yabancı gelen bir aygıt bulmuş ve dükkan sahibine gösterip bunun ne işe yaradığını öğrenmek istemiş.

"Ah, o bir barometre,, demiş dükkan sahibi. **"Yağmur yağıp yağmayacağını söyler**." "Nasıl çalışıyor?" diye sormuş adam. Dükkân sahibi aslında barometrenin nasıl çalıştığını bilmiyormuş ama bunu kabul etmesi, satış yapma şansını kaçırmak demek olacağından, şöyle cevap vermiş: "

"Pencereden dışarı çıkarıp tutuyorsunuz ve sonra içeri alıyorsunuz. Eğer barometre ıslanmışsa, yağmur yağdığını anlıyorsunuz."

"Ama ben bunu elimle de yapabilirim, barometre kullanmak niye?"

diye adam karşı çıkmış. Dükkan sahibi cevap vermiş:

"Dostum, bu hiç de bilimsel olmazdı."

Sh: 40-41

-Zorlamanın sonucu ile iki tarafta aynı yerde olacaktır.

Bir gece Nasreddin Hoca ıssız bir yolda yürürken, yaklaşmakta olan atlılar görmüş. Hoca ürkmüş ve koşmaya başlamış. Atlılar onun koştuğunu görmüşler ve ardından gitmişler. Hoca bu sefer iyice korkmaya başlamış. Bir mezarlığın yanından geçerken, korkusunun da verdiği cesaretle duvardan atlamış, boş bir mezar bulup içine uzanmış. Atlılar onun duvardan atladığını gördüklerinden mezarlığa girmişler. Biraz aradıktan sonra, boş mezarın içinde kendilerine korkuyla bakan Hoca'yı bulmuşlar.

"Bir şey mi oldu?" diye sormuş atlılar Hoca'ya.

"Sana yardım edebilir miyiz? Niçin buradasın?"

"Aslında uzun hikaye" demiş Nasreddin Hoca.

"Ama özetlersek, sizin yüzünüzden buradayım ve görüyorum ki siz de benim yüzümden buradasınız."

Sh: 150

Kaynak: Kendini Bilen Evren, Amit Goswami, RUH ve MADDE YAYINLARI, 2003, İstanbul

ÂŞK GELDİ Mİ?

Dostum'a

Âşk, başa geldiğinde, benlik zincirleri çözülür. Seni, ötekilere gizli sırlarını fâş etmeye zorlarken, derûni isteklerini artıran dış fitneler, başa gelegân olur.

Sonra mecnunî coşkunluk ile savrulur durursun..

Âşık dildâr'ın dîdârına meftun olarak konuşurken, bütün varlığın dilinde hep maşuku duyar, anlayamayınca/anlatamayınca **«Keşke varlığın diline sahip olsaydım»**, **«acaba dil, gerçeğin örtüsünü açan değil midir, yoksa âşk zarif ve hassas manaları kapsayamıyor mu?"** diye iniler durur.

Sen hiç gördün mü âşkı kalbine davet eden birini?

O geldi mi gönlün yıkılmasını kim önleyebilir ki?

Kuş gibi çırpınan kalbin, büyük bir gayretle tutulduğu kafeste, mecnunî ateşin yangınını akıl suyuyla söndürmek kolay mı zannediyorsun?

Kalbin söz'süz konuşması, bede nin kulaksız işitmeleri vardır. Birde sevgiliye erişmek için gönül kuşunun çırpınışını duyanlarının sana acıyacaklarını mı zannediyorsun?

Zahidler itaat ve edep istemekte; sırları ehlinden bâşkasına söylemeyin; şekeri sineklerin önüne dökmeyin ve ötekileri muhatap almayın demekteler.

Âşık olmuşsun, deryaları zihninde coşmuş, seli akılın üstüne çıkmakta; gizliden gizliye saran serkeşliği; çok zaman kendin söyleyip, kendin dinlemekteyken, ne zaman bir mahreminle karşılaşsan ve onun tarafına yönelip, derdini dinletmeye çağırsan, anlar mı zannediyorsun?

Mahremlere de sınır koy, dilini ve sırlarını çok fazla faş etme. Onlar senin merdivenine tırmanmaya çalışan develer gibidir. Düşerler giderler.

Bazen de hüzne kapılmakta vesözleri gönülsüzce söyleyişinde yarım kalışın vardır. Sen yine de dayanamayıp sabır zincirlerini kırıp mahbubun adını açıkça söyleme, yoksa kınarlar seni.

Bazen de deryana dalar gider kendinden geçersin. Sabaha kadar söylenip durduğun halde söyleyeceklerinin bitmez. Fakat dinleyen birini bulacağını umut edemiyorum.

Bir an gelir ki ak suların bulanmış, çamur karışmış, düşünce güneşini bir bulut örtmüş olabilir. O bulutunun çekip gitmesi için bir kenara çekilip, suskunluğu seç ve konuşmak için Allah'ın yardımını beklesen iyi olur.

Ötekilerin kıskançlıklardan çekinip sözlerini yuttuğunda, rahat olduğunu düşünemiyorum. Onların gizli cazibeleri, farklı anlayış ve inançları vardır. Onların kınamaları ve susmalarına da aldanma. Ama çok şükür ki âşıklar, o kınamalara ve anlayışsızlıklara kulak asmaz. Onların gürültülerine kapılıp sevdâ kervanını yolundan alıkoymaz. Sende onların yıkıcı hallerine gülümse;, onları oyunlarıyla baş başa bırak, yoluna devam et.

Sana soruyorum…

Sırlarını yüreğinde saklayıp beraberinde mezara götürsen, ne olur?

Coşkulu ve âb-ı hayat olan sözlerin duymasalar ve anlamasalar da seni;

Âşkın, sevdiğine kavuşturmasa da seni ihya edecektir. Hayat bağışlayan Mesihvâri canını göğe yükseltecektir.

Gönlündeki hallerinden dolayı suskunluğu tercih et, umulur ki meleklerle kaynaşır durursun. Ötekilerin nazarında, hayatın, gerçek olmaktan çıkıp mecaz olsa; figan ve efsaneye dönüşsen de, aşkın zikir ehlinin dilinde sermaye olacaktır.

Seni yıkan mahzunluğun arifane gamdan ziyade, bir ayrılık idi. Bu da gönül ve dilin zincirleri çözüp, seni söz söylemede özgür ve edepsiz hale getirmişti.

Aşık ve maşukun arasında edep aranmaz ki..

Dostum

Yoluna baş koymuş bu aşığının, dairende olması mümkün değil mi, "anılmaya değmezdi" dediğini duyuyorum. Oysa ben kapını bekleyeceğim. Bir gün açılır , nazarın üzerimize lutf olur diye..

İhramcızâde İsmail Hakkı

https://youtu.be/q3L1X5Nnptc

Erler demine destûr alalım

Pervâneye bak ibret alalım

Aşk ateşine gel bir yanalım

Dost dost diyerek arşa varalım

Devrâna uyup seyrân edelim

Eyvah demeden, Allah diyelim

Günler geceler durmaz geçiyor

Sermâyen olan ömrün bitiyor

Bülbüllere bak feryâd ediyor

Ey gonca açıl mevsim bitiyor

Devrâna uyup seyrân edelim

Eyvah demeden, Allah diyelim

Âşıksan eğer gel birleşelim

ġeyhin izine yüzler sürelim

Tâ fecre kadar zikreyleyelim

Feryâd edelim efgân edelim

Devrâna uyup seyrân edelim

Eyvah demeden, Allah diyelim

Ey yolcu biraz gel dinle beni

Kervan yürüyor sen kalma geri

Nusret denilen deryâ gezeri

Hatmetti bugün seyr ü seferi

Devrâna uyup seyrân edelim

Eyvah demeden, Allah diyelim

Kaynak: Fatma Sena Yönlüer, Yüksek Lisans Tezi

http://islamvetasavvuf.org/content/mehmet-nusret-tura-u%C5%9F%C5%9Faki

DİLDEN ŞARKILAR

DİL HASRET-İ VASLIN İLE NÂLÂN GEL EFENDİM

https://youtu.be/SepkZ1Hg8z4

Bestekarı: Zekai Dede

Makamı: Suzidil

Usulü: Ağır Sengin Semaı

Formu: Şarkı

Sözleri

Dil hasret-i vaslın ile nâlân gel efendim

Nâzınla beni eyleme giryan gel efendim

Etmekte bu aşk süz-i dilim dem- be- dem efzün

Bir kat da sen etme beni süzân gel efendim

EBRÛLERİNİN ZÂHMI NİHÂNDIR CİĞERİMDE

https://youtu.be/BYWmint3nB0

Sultan 2. Mahmûd han'ın Ebrûlerinin zâhmı nihândır ciğerimde isimli Hicaz makamındaki Türk sanat müziği şarkısının (Kalenderi) ayrıntılı bilgileri, videoları, sözleri ve notası.

Beste ve güfte : Sultan 2. Mahmûd han
Makamı : Hicaz makamı
Usûlü : Aksak usûlü

Ebrûlerinin zâhmı nihândır ciğerimde (amân amân)

Gül rûhlerinin handeleri çeşm-i terimde (amân amân)

Sevdâ-yı muhâbbet esiyor şimdi serimde

Takdîre ne çâre bu da varmış kaderimde (amân amân)

Kelimelerin Türkçe karşılıkları:

Ebrû: Kaş

Zâhm: Yara

Nihân: Gizli, saklı, bulunmayan, mevcut olmayan, sır

Rûh: Yanak, yüz, çehre

Hande: Gülme, gülüş, eğlenme, alay etme, açılma, patlama

Çeşm: Göz

Ter: rutubetli, ıslak, yaş

Ser: Baş, kafa

Takdîr: Tanrı'nın isteği, kader

OL GÜLÜN GÜLZÂR-I HÜSNÜ BÂD-I MİHNET BULMASIN

https://youtu.be/PD2n-08SI_E

Beste: Zekâi Dede

Vezni: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ol gülün gülzâr-ı hüsnü bâd-ı mihnet bulmasın

Gonca-i rûhsâr-ı zîbâsı elemle solmasın

Zülf-i şeb-bûy-i Hüseyn'i ey sabâ incitme kim

Nergis-i şehlâ-yı çeşmi şebnem-âlûd olmasın

Gülzâr-ı hüsn: Gül bahçesini andıran güzellik

Bâd-ı mihnet: Eziyet veren rüzgâr (mec. Eziyet, sıkıntı)

Gonca-i ruhsar-ı zîbâ: Rengi ve kokusu yönünden şebboya benzeyen zülf

Sabâ: Gün doğusundan esen hoş ve latif rüzgâr

Nergis-i şehlâ-yı çeşm: Nergise benzeyen baygın bakışlı göz

Şebnem-âlûd: Çiğ tanelerine bulanmış (mec. Gözyaşı ile dolmuş)

AŞK ELİNDEN AŞIKI CAM İLE SAHBA SÖYLETİR

<iframe width="640" height="360" src="//www.izlesene.com/embedplayer/5852489/?showrel=1&loop=0&autoplay=0&autohide=1&showinfo=1&socialbuttons=1" frameborder="0"></iframe>

Bestekarı: Zekai Dede

Makamı: Tahir

Usulü: Muhammes

Formu: Beste

Aşk elinden aşıkı cam ile sahba söyletir

Tuti-i sükkar gibi ol lal-i ziba söyletir

Söylemezdim sırrı aşkı, kadim olsam aleme

Ademi aşkı muhabbet bülbül asa söyletir

SÖYLETME BENİ CANIM EFENDİM KEDERİM VAR

https://youtu.be/ERB6hpMS_l0

Beste: Zekai Dede

Güfte: leyla saz

Makam: Ferahnak

Usûl: Hafif

Seslendiren: Selçuk üniversitesi Devlet Konservatuarı Klasik Türk Mûsikisi Topluluğu

Söyletme beni canım efendim kederim var

Bir gûna değil dildeki efkâr nelerim var

Bir buseye can vermek ile müşteri oldum

Güldü leb-i gülfem dedi yok yok değerim var

Ya le le le le lel

Te re le le lel lel

Tir ye le le le le le le lel lel

Ya lâ ya lâ yel le lel lel lel li

Beli yarımen

BİN CEFA GÖRSEM EY SANEM SENDEN

https://youtu.be/COV2kxur2yY

Beste : Zekâi Dede Efendi

Güfte : Bilinmiyor

Makamı : Acem aşîrân makamı

Usulü : Muhammes usulü

Bin cefa görsem ey sanem senden

Bu ne sözdür ki usanam senden

Taliimdir seni vefâsız eden

Sanma ki ben anı sanam senden

Türkçe karşılığı:

Ey güzel sevgili, senden bin eziyet görsem, hâşâ, yine de usanmam.

Vefasız oluşuna sanma ki seni sebep olarak görüyorum; bu, tamamen benim talihimdendir.

BİR GONCA –FEMİN YÂRESİ VARDIR CİĞERİMDE

https://youtu.be/aFMCzp1CIJY

Beste: Dede Efendi

Güfte: ?

Makam: Bayâti

Usûl: Hafif

Form: Beste

Bir gonca –femin yâresi vardır ciğerimde

Âteş dökülürse yeridir âh–ı serimde

Her lâhza hayâli duruyor dîdelerimde

Takdire nedir çâre bu varmış kaderimde

BEN BİLMEZ İDİM GİZLİ AYAN HEP SEN İMİŞSİN

https://youtu.be/2o56U2Ey2pk

Makamı: Suzinak

Bestekarı: Hammamîzâde İsmail Dede Efendi

Söz Yazarı: Ahmet Dede (Köse)

Formu: İlahi

Usulü: Sofyan

Ben bilmez idim gizli ayan hep sen imişsin

Tenlerde vü canlarda nihan hep sen imişsin

Senden bu cihân içre nişân ister idim ben

Âhir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin

Ben bilmezdim, görünen de görünmeyen de hep sen imişsin; bedenlerde ve canlarda gizlenen hep sen imişsin. Bu dünyada senden bir işaret arardım; sonunda anladım ki, cihan hep sen imişsin.

Sen ey şâh–ı melek–sîmâ

Bestekar: Nûman Ağa

Guftekar: Fâik

Makam: Arazbâr Bûselik

Form: Şarkı

Usul: Ağır Düyek

YÂRİMİ GÖRDÜM BUGÜN DÜNYÂ GÖRÜNMEZ DÎDEME

Bestekar: Eyyûbî Mehmet Bey

Guftekar: Sâlih Hayri Efendi

Makam: Ferah-Fezâ

Form: Beste

Usul: Çenber

YÜRÜK DEGİRMENLERİ DÖNERLER

https://youtu.be/AbJBm0fqODY

Sehnaz Ilahi -

Beste: Ismail Dede Efendi

Güfte: Yunus Emre

Dede Efendi'nin son bestesi olarak bilinmektedir. şehnâz makamında ve evsat usûlünde bestelenmiştir.

Yürük değirmenler gibi dönerler

El ele vermişler hakk'a giderler

Gönül kâbe'sini tavaf ederler

Muhammed'in kûsu çalınır bunda

Ol sultânın demi sürülür bunda

**

Hikâyesi

Kâbe-i Muazzama'nm tavafı esnasında Dede ile Dellâlzade arasında bir hadise vukua gelmiştir ki garabetine binaen buraya dercedeceğimiz hadise şudur:

Dellâlzade'nin ilm-i nücûma çok merakı varmış. Mekke-i Mükerreme'ye vâsıl olduğu sırada hacılardan hem müneccim, hem musikişinas bir Hintli ile tesadüfen görüşen Dellâlzade, o zâttan musiki makamlarının "seyyârât-ı seb'a" ve "burûc-ı isnâ aşer"le olan münasebet-i mevhumesine dair bazı şeyler öğrenmiş. Dellâlzade esasen mükemmel tahsil görmüş bir âdem olmadığından bu hurafâta o kadar büyük bir ehemmiyet vermiş ki tavaf esnasında Dede Efendi'ye rastgelince hemen yanma sokularak:

"Müjde üstâd! Musiki ilminin nazariyatını öğrendim..." demişse de Beytullah'ın tavafı ve Cenâb-ı Hakkın zikir ve fikriyle meşgul olduğu sırada Dellâlzade'nin bu hafif- meşrebâne hitâbı Dede'nin infıâlini mucib olmuş ve:

"Haydi oradan deli!.."

hitâb-ı pür-itâbıyla şâkirdini başından defetmiştir. Cidden mü'min ve mütedeyyin bir merd-i mutekid olan Dede Efendi'yi tavaf merasimi ve o esnâda **çağrılan "Lebbeyk! Allahümme lebbeyk!"** nidâları fevka'l-hadd müteessir etmişti. Yanında bulunanlardan menkul olduğu üzere tavaf ederken Dede kendisini tutamamış, teessüründen için için ağlayarak tavaf etmiştir. Tam bu sıralardaydı ki Dede Efendi

Yürük değirmenler gibi dönerler
El ele vermişler Hakka giderler
Gönül kâbesini tavaf ederler
Muhammed'in kösü çalınır bunda
Ol sultanın demi sürülür bunda

güfteli âşıkâne İlâhisini hatırladı. Bu güfte, binlerce hüccâc-ı kirâmın iştirâkiyle icra olunan tavaf merasiminin azamet ve ihtişamından mütehassıl teessürât-ı kalbiyesini izhar ve tesbit için Dede Efendi'ye bir "kanava" hizmetini görmüştü. Şehnaz makamından evsat ikâ'ındaki meşhur İlâhisini işte bu esnâda bestelemiştir ki Dede'nin son eseridir. Muhtelif turuk-ı süfıyeye mensûb dergâhlarda zikir esnâsmda hâlâ okunan bu güzide İlâhiyi tavafı müteakip şâkirdleri Dede'den temeşşuk etmişler ve ba'de'l-hacc İstanbul'a getirerek taammüm ve intişârına vasıta olmuşlardır.

Dede'nin hacca gittiği sene Hicaz'da şiddetli kolera hastalığı zuhûr etmişti. Biçare Dede fâriza-i haccı ifâdan sonra 1262 senesi Zilhicce'sinin 10. günü (29 Kasım 1846) akşam ezanı vaktinde bu müthiş hastalığa tutulmuş ve o gece sabaha karşı Mina'da irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Cenazesinin cemaat-ı kübrayla kaldırılarak Hazret-i Haticetü'l-Kübrâ'nın merkad-i şeriflerinin ayak ucuna defnedildiğini Mutafzade Ahmed Efendi merhum hikâye ederdi.

Tesadüfât-ı garibedendir ki Dede'nin velâdeti de, vefâtı da "Zilhicce'nin 10. günü" vâki olmuştur!

(Cenâb-ı hak gufrân ve rahmetine mazhar eylesin)

Sevgili üstâdlarını ebediyen kaybeden Dellâlzade Hacı İsmail ve Mutafzade Hacı Ahmed efendilerin İstanbul'a avdetleri çok elim olmuştu. Dede'nin vefatı haberi de İstanbul'a bu zatlarla gelmiş ve büyük bestekârın kadir ve kıymetini bilenleri bi't-tabii pek ziyade müteessir etmişti.

O asrın benâm şairlerinden ve Dede'nin ahass-ı muhibbânmdan meşhur Kâzım Paşa telâfi kabul etmeyen bu zıyâ-ı azim hakkmdaki tahassüsâtını izhar için şu tarihi söylemiştir ki ber vech-i zir dere ediyoruz:

Hazret-i Fârâbisâni müezzinbaşı kim

Zâtına olmuştu ilm-i mûsikî ihsân-ı Hak

Âşinâ-yı her-makâm etmişti kalb-i âgehin

Sâye-i Mollada lûtfu himmet-i merdân-ı Hak

Pertev-i şems-i hakikatten kılıp kesb-i kemâl

Zerre-i nâçiz iken oldu meh-i tâbân-ı Hak

Fehm olur bundan makâm-ı kurbe âheıg ettiği

Hacc edip Mînâ'da oldu vâsıl-ı gufrân-ı Hak

Çâr tekbîrin çekip 'Kâzım dedi târihini

Kebş-i cânın kıldı İsmail Dede kurbân-ı Hak

1262 (1846)

Sh:191-193

Kaynak: ESÂTÎZ-İ ELHÂN- Hoca Zekâî Dede Efendi, Hoca Abdülkadir-i Merâgî, Dede Efendi, hzl: Rauf Yektâ, Pan yay, Ekim-2000, İstanbul

EY BÜT-İ NEV EDÂ OLMUŞUM MÜPTELÂ

https://youtu.be/mf9kbqHpKdk

Beste: Dede Efendi

Güfte: Enderûnî Vâsıf

Makâm: Hicâz

Usûl: Semâî

Seslendiren: Zeki Müren

Ey büt-i nev edâ

Olmuşum müptelâ

Âşıkım ben sana

İltifât et bana

Yâr yâr

İltifât et bana

Âşıkım ben sana

Gördüğümden beri

Olmuşum serseri

Bendenim ey peri

İltifât et bana

Âh âh

İltifât et bana

Âşıkım ben sana

Hâsılı bunca dem

Ben senin bendenem

Gel gül ey gonca fem

İltifât et bana

Yâr yâr

İltifât et bana

Âşıkım ben sana

BEN SENİ SEVDİM SEVELİ KAYNAYIP COŞTUM

https://youtu.be/SNIEuhmySok

Beste: Dede Efendi

Makam: Bestenigar

Usûl: Curcuna

Ben seni sevdim seveli kaynayıp coştum

Aklımı yağmaya verip, fikrimi şaştım

Mecnûna şimdi eş olup dağlara düştüm

Sor güle bülbül ne çeker yârin elinden

Bir dahi gül koklamayım yârin elinden

İLTİFATINLA GÖNÜL ŞÂD OLDUĞU DEMDİR BU DEM

Bestekarı: Dede Efendi

Makamı: Tarz-ı Cedıd

Usulü: Çenber

Formu: Beste

İltifatınla gönül şâd olduğu demdir bu dem

Ömrüm canım aman olduğu demdir bu dem

Bülbül âsâ nağme söz olsun gönül şimden gerü

NÎHAN ETTİM SENİ SİNEMDE EY MEHPÂRE CANIMSIN

https://youtu.be/EO25tFoQefM

Güfte: ----

Beste: İsmail Dede Efendi

Usul: Aksak Semâî

Makam: Sultanı Yegâh

****

Nîhan ettim seni sinemde ey mehpâre canımsın

Benim râzı derunûm sevdiğim dilber nihânımsın

Gönül sende gözüm hâk-i derinde ey meh-i devran

Benin cân-ü cihanım rûz-ü şeb vird-i zebanımsın.

BEN BENDESİYEM BENDESİYEM, BENDESİYEM

https://youtu.be/1PlkB1_A7TE

Güfte: ----

Beste: Dede Efendi

Usul: Aksak Semâî

Makam: Tarz-I Cedid

****

Ben Bendesiyem Bendesiyem, Bendesiyem

Ben Mutrıb-ı Gûyende-i Efkendesiyem

Her Bendeği azâd Olıcak Şâd Olur Ammâ

Ben Şâdım Ânın Çünki Hemân Bendesiyem.

İLTİFÂT ETTİ GÖNÜL BEZMİNE CANÂN BU GECE

https://youtu.be/7QBw0D7fAuM

Bestekar: Fehmi Tokay

Guftekar: Vecdi Bingöl

Makam: Dügâh

Form: Şarkı

Usul: Aksak

İltifât etti gönül bezmine canân bu gece

Bahtımın ufkuna doğdu meh-i tabân bu gece

Seçilir şah-eser endâmı ipek tüllerden

Doyamam seyrine oldukça hırâman bu gece